

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1969

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ – ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ – ΕΘΝΙΣΜΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Ἀντιβασιλεῦ,

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, συμμεριζομένη τὴν ἔκφρασιν τῆς πανελληνίου χαρᾶς καὶ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ ἱκανοποιήσεως ἐπὶ τῇ σημερινῇ μεγάλῃ ἐπετείῳ τῆς ἐθνεγερσίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ ἔστω καὶ μερικὴ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος μας, συνεορτάζει μετὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ τὴν σημερινὴν μεγάλην ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεομήτορος καὶ συγχρόνως κατ' εὐτυχῇ σύμπτωσιν καὶ τοῦ εὐαγγελισμοῦ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἑλλάδος.

Ἀξία μεγάλου ἐορτασμοῦ διὰ πάντα ἄνθρωπον, καὶ ἰδίᾳ διὰ πάντα Χριστιανόν, ἡ προαναγγελθεῖσα σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου, διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ καθόλου μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας.

Ἀλλὰ καὶ ἀξία μεγάλου πανηγυρισμοῦ διὰ πάντα ἐλεύθερον Ἑλληνα ἡ ἀπαρχὴ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ γένους ἀπὸ τοῦ μακραίωνος ζυγοῦ, ὅμοιον τοῦ ὁποίου δὲν ἀναφέρει ἡ ἱστορία, καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐλευθερίας, ἣτις ὑπῆρξεν αἰέποτε τὸ ἀνώτερον ἐθνικὸν ἰδεῶδες, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν τὸ σύνθημα ὑπῆρξεν «ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Ἡ πρώτη, θρησκευτικὴ ἐπέτειος, ἔχει παγκόσμιον χαρακτῆρα,

διότι αναφέρεται εἰς τὴν πνευματικὴν σωτηρίαν ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐνῶ ἡ δευτέρα, ἐθνικὴ ἐπέτειος, ἔχει μόνον πανελλήνιον χαρακτῆρα, μὲ ἐνδυνάμωσιν ἀκτινοβολίαν ἐφ' ὁλοκλήρου τῆς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀπεχθῆ ζυγὸν ὑποδούλου βαλκανικῆς χερσονήσου καὶ τῶν λαῶν αὐτῆς, εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὁποίων ἐκάλεσε πάντας τοὺς ὑποδούλους ταύτης λαοὺς ὁ μέγας βάρδος τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ Ἑλληὴν ἐθνομάρτυς Ρήγας ὁ Φεραῖος.

Ὁ ἄνθρωπος, δημιουργηθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μικρόν τι παρ' ἀγγέλους καὶ στεφανωθείς ὑπ' Αὐτοῦ δόξῃ καὶ τιμῇ, διὰ τῆς πλήρους ὑποδουλώσεώς του εἰς τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ὕλην, ὑπέκλυεν εἰς τὸν πνευματικὸν θάνατον καὶ ἀπώλεσε τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεῖσαν αὐτῷ ὡραιότητα, δυναμένην ὅμως νὰ ἀποκατασταθῇ εἰς τὴν προτέραν δόξαν μόνον διὰ τῆς ἐνσυνειδήτου οἰκειώσεως τῆς θείας Οἰκονομίας, ἐπὶ τῇ βάσει ζωντανῆς καὶ ἀληθινῆς πίστεως.

Τὸ μυστήριον τῆς θείας ταύτης Οἰκονομίας ἐπραγματοποιήθη διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ θείου Λόγου ἐκ τῶν ἀγνῶν αἱμάτων τῆς Θεομήτορος, δι' ἧς καὶ μόνῃς ἡ πρώτη πτώσις μετεβλήθη εἰς ἀνάστασιν.

Ἐξ ἄλλου ὁ Ἑλληὴν, τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἀπὸ τῶν πρώτων ἰχνῶν τῆς ἐμφανίσεώς του εἰς αὐτήν, παρουσιάζει μοναδικὸν σύμπλεγμα πνευματικῆς, ψυχικῆς, ἠθικῆς, αἰσθηματικῆς καὶ τεχνικῆς ἀκόμῃ συνθέσεως, μὲ περιοδικὰς ἱστορικὰς μεγαλουργίας, ἀπὸ τῶν ὁποίων ὅμως ὡς ἔθνος, διὰ τὰ ἀναμφισβήτητα ἐλαττώματα τῆς φυλῆς, κατὰ καιροὺς ἐκπίπτει μέχρι ταπεινώσεως καὶ ὑποδουλώσεως του εἰς λαοὺς κατωτέρας πνευματικῆς ὑποστάσεως καὶ παραμένει εἰς τὴν ταπείνωσιν τῆς δουλείας μέχρι ἀναγεννήσεως καὶ ἀνανεώσεως τῶν δυνάμεων τῶν θείων δώρων τῆς φυλῆς, δι' ὧν μὲ πραγματικὰς θυσίας τῶν ἀγνῶν αἱμάτων γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἡρώων ἀποκαθίσταται, ὡς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, εἰς τὴν ἀνθρωπίνην εὐδαιμονίαν τῆς ἀληθινῆς ἐλευθερίας, ἡ ὁποία συνιστᾷ καὶ τὴν ἀνωτέραν βαθμίδα τοῦ ἀληθινοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ ἔθνος, ἀποκατασταθὲν εἰς τὴν ἐλευθέραν ζωὴν, συνεκέντρωσεν

όλας του τὰς δυνάμεις διὰ τὴν στερέωσιν καὶ ἐπικράτησιν τῆς ἐλευθερίας, ἠὺχαρίστησεν εἰλικρινῶς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν ἐθνικὴν ἀνάστασιν καὶ ἐξεδήλωσε τὴν εὐγνωμοσύνην του διὰ τῆς ἀνεγέρσεως λαμπροῦ καθεδρικοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελιστρίας ἐν Ἀθήναις καὶ χιλιάδων περικαλλῶν ναῶν ἀνὰ τὴν ἐπικράτειαν. Ἐκτοτε δ' ἐν μέσῳ ποικιλίας εὐνοϊκῶν ἢ καὶ ἀντιξόων περιστάσεων, βαδίζει τὴν στενὴν ὁδὸν τῆς προόδου, βασιζομένην εἰς τὰ ἀνώτερα ἰδανικὰ τῆς χριστιανικῆς του θρησκείας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ του πολιτισμοῦ, ὧν ἀπάντων προεξάρχει ἡ ἐλευθερία, χάριν τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες, ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, πολεμοῦντες γενναίως, ἀληθινὰ κατ' ἐπανάληψιν ἐμεγαλοῦργησαν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο παρακαλῶ ὑμᾶς νὰ ἐγερθῶμεν:

Αἰωνία ἔστω ἡ μνήμη τῶν ἀοιδίμων προμάχων τῆς Ἐλευθερίας!

Δι' ἀμφοτέρα τὰ εἰς τὴν μεγάλην διπλὴν ἐπέτειον ἀναφερόμενα θαύματα κρίνω περιττὸν νὰ ὁμιλήσω διεξοδικώτερον, διότι κοινὸς θεολογικὸς τόπος εἶναι ἡ περὶ τὴν θείαν Οἰκονομίαν θεολογικὴ διδασκαλία καὶ ἐπίσης κοινὸς τόπος εἶναι ἡ ἔξαρσις τοῦ μεγαλείου τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς μεγαλειώδους καὶ ἐνδόξου ἐκβάσεώς του, ἡ ὁποία ὅμως, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἦτο μερικὴ, διότι δὲν ἀπηλευθερώθη ὁλόκληρον τὸ γένος, ἀφ' ἑτέρου δὲ μικρόν τι καὶ θ' ἀπέβαινε ἀρνητικὴ διὰ τῆς πείσμονος ἐμμονῆς εἰς τὰ μεγάλα ἐλαττώματα τῆς φυλῆς καὶ κυρίως τὴν μέχρι ἐξοντώσεως ἀλληλοεχθρότητα, τὰ ὁποῖα ὠδήγησαν κατ' ἐπανάληψιν εἰς ἀπεριγράπτους ἐθνικὰς συμφοράς, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἐν πολλοῖς καὶ παρήμενομεν ἀδίδακτοι, ἐπὶ ἀνεπανορθώτῳ ζημίᾳ τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς.

Οὕτως, ἀντιπαρερχόμενος τὴν ἐξιστόρησιν τῶν μεγάλων γεγονότων καὶ ἀνθραγαθιῶν, τὰς ὁποίας καὶ λίαν φιλαρέσκως ἐκάστοτε ἐπὶ τῇ σημερινῇ ἐπετείῳ ἐκδιηγούμεθα, προβαίνω ἐν γενικαῖς γραμμαῖς εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν θεώρησιν τῶν τριῶν μεγάλων σφαιρῶν ἢ καταστάσεων, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔζησε καὶ ἐμεγαλοῦργησε τὸ ἔθνος μας, τὸν Χριστιανισμόν, τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸν Ἐθνισμόν, καὶ τοῦτο, οὐχὶ διὰ

νὰ ἐξάρω κατὰ τὰ εἰωθότα τὰ ἐξιστορούμενα γνωστὰ μεγαλεῖα τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπισημάνω τὰς εἰς τὰς τρεῖς ταύτας σφαίρας ἐπισυμβάσας καὶ ἐπισυμβαινούσας περιπλοκὰς καὶ συγχύσεις, αἱ ὁποῖαι, διαιωνιζόμεναι συνειδητῶς ἢ ἀσυνειδήτως, ἐπιφέρουν ἀσυναισθήτως θετικὴν ζημίαν καὶ ἔχουν φοβερὰ ἐπακολουθήματα καὶ ἐπιπτώσεις εἰς τὴν ἐθνικὴν μας ζωὴν καὶ ὑπόστασιν.

Καὶ πρῶτον στρέφομεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τὴν βάσιν καὶ οὐσίαν τῆς θρησκείας μας, τὸν Χριστιανισμόν.

Α'.

Τὸ σημερινὸν κεφάλαιον τῆς σωτηρίας μας ὡς ἀνθρώπων δὲν εἶναι ἄλλο ἢ ἡ ἀποκάλυψις τοῦ μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας διὰ τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, δι' ἧς, ὡς ἐλέχθη, τῆς ἀποκαλυπτικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας, τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως Αὐτοῦ, ἐξησφαλίσθη ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, μὲ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀληθινῆς καὶ ζωντανῆς καὶ οὐχὶ συμβατικῆς πίστεως. Διὰ ταύτης, δὲν ἐπιτυγχάνεται μόνον ἡ ἀπὸ τοῦ πνευματικοῦ θανάτου ἀνάστασις καὶ σωτηρία, ἀλλὰ πραγματοποιεῖται αὐτὴ ἡ τοῦ ἀνθρώπου θέωσις, κατὰ χάριν βέβαια καὶ δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν ἐπιγνώσει θεληματικῆς τῶν ἀνθρώπων ὑπακοῆς καὶ ὑποταγῆς. Ὁ Θεὸς κατήλθεν ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ νὰ ἀνέλθῃ ὁ ἄνθρωπος τὴν κλίμακα τῆς θεότητος καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν θείαν μακαριότητα, ἀφ' ἧς ἐξέπεσεν. Ἡ τοιαύτη εἰς τὴν θείαν μακαριότητα ἐπάνοδος, βάσει τῆς ἀληθινῆς πίστεως, ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ θαυμαστὸν καὶ θαυματουργὸν πέλαγος τῆς θεϊκῆς ἀγάπης, εἰς τὸ ὁποῖον οὗτος ζῇ, ὅταν ἀληθινὰ πιστεύῃ, ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἀθλιότητα τῆς παρούσης βραχυτάτης ζωῆς.

Αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία τῆς χριστιανικῆς μας θρησκείας, τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μὲ τὴν ἱστορικὴν ἐξέλιξιν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἡ νέα θρησκεία ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἐνεφανίσθη αὕτη ὑπὸ τὴν μορφὴν καὶ ὑπόστασιν τῆς Χριστιανικῆς ἢ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐν τῇ οὐσίᾳ της οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ὁ συνεχιστὴς τοῦ σωτηριώδους

ἔργου τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ κόσμῳ τῶν αἰώνων, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐπιδιώκει τὴν σωτηρίαν πάντων τῶν ἀνθρώπων, τῶν θελόντων νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας (Α' Τιμ. β' 4).

Ἀποτέλεσμα τῆς θείας ταύτης δωρεᾶς καὶ χάριτος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅτι πᾶς ὁ οἰοσδήποτε ἄνθρωπος, ἄνευ ἐξαιρέσεως γένους, φύλου, κοινωνικῆς θέσεως ἢ τάξεως, εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ, κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως καὶ ἀγάπης του, ὑποψήφιος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐδεὶς οὐδὲν προνόμιον ἔχει, διότι πάντες εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ Πατρός, μεῖσα δικαιώματα καὶ παρησίαν ἀπέναντί Του.

Ἀκόμη καὶ τὰ δύο ἔθνη, τὰ ὁποῖα οὐσιαστικῶς συνέβαλον εἰς τὴν θείαν Οἰκονομίαν, τὸ Ἰουδαϊκόν, ἐκ τοῦ ὁποίου κατ' ἄνθρωπον κατήγετο ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ Ἑλληνικόν, τὸ ὁποῖον διὰ τῆς γλώσσης καὶ φιλοσοφίας αὐτοῦ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐξάπλωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατ' οὐδὲν διακρίνονται τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔναντι τοῦ Θεοῦ Πατρός, διότι «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος, οὐδὲ Ἑλληγ, οὐκ ἔνι δοῦλος, οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, πάντες γὰρ . . . εἰς ἑστὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλάτ. γ' 28).

Αὕτη εἶναι ἡ οὐσία καὶ βάσις τῆς πίστεώς μας καὶ οἰαδήποτε παλαιότερα ἢ νεωτέρα θεολογία, ἐκκλίνουσα ἀπὸ τῆς βάσεως ταύτης, εἶναι θεολογία ἀρνητικὴ καὶ καταλυτικὴ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσωμεν τὴν ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, ὡς πρωτότοκοι τῶν Εὐρωπαίων Χριστιανῶν, διὰ τῆς ἀποστολικῆς ἐνεργείας τοῦ μεγάλου Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου, νὰ τηρῶμεν ἀλώβητον τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν μας καὶ μετὰ ἀληθινὸν δέος νὰ ἀντικρύζωμεν τὰς πρὸς αὐτὴν ὑποχρεώσεις μας, ὄντες τίμιοι ἔναντι τοῦ χριστιανικοῦ μας ὀνόματος καὶ μὴ ἀνεχόμενοι οἰανδήποτε νοθείαν αὐτοῦ, εἴτε διὰ μὴ ἐντίμου χριστιανικοῦ βίου, οὕτινος κορύφωμα ἢ βρωμερὰ ὑποκρισία, εἴτε δι' ἀποδοχῆς νέων καινῶν δαιμονίων καὶ ψευδοπροφητειῶν, νοθευουσῶν καταφώρως τὴν εἰς Χριστὸν καὶ μόνον ἀγνὴν ἡμῶν πίστιν.

Ἀκριβῶς ὁμως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ μορφῇ τῆς Χριστιανικῆς ἢ τῆς Καθολικῆς, ὡς ὠνομάζετο τότε, Ἐκκλησίας, ἐπισυνμβαίνει διὰ τῆς ἀναμείξεως τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος ἢ πρώτη περιπλοκὴ καὶ σύγχυσις ὅλως ἀσυναισθητῶς καὶ θὰ ἔλεγον, καὶ ἀπαρατηρήτως ἐπικρατήσασα.

Ἡ πρώτη Χριστιανικὴ ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία προχωρεῖ ἐν τῷ κόσμῳ ἐν πλήρει ἀντιδράσει τῆς κοσμοκρατείας Ρώμης, ἡ ὁποία, κατ' ἀσθηρὰν τοῦ πολιτειακοῦ νόμου ἐφαρμογὴν, ἐπιβάλλει μαρτυρικὸν μάλιστα θάνατον κατὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς νέας θρησκείας, χωρὶς ὁμως ὁ νόμος νὰ κατορθώσῃ νὰ διαγράψῃ διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων τοὺς τούναντίον διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ αἵματος ἀποκτηθέντας τίτλους ἐπιβολῆς τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ κόσμου.

Ἀκριβῶς δ' ὅταν ἐπλημμύρισεν ἡ τότε γνωστὴ Οἰκουμένη ἀπὸ τὰ μαρτυρικὰ αἵματα τῶν προμάχων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐμφανίζεται ἡ μεγάλη μορφὴ τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, ὁ ὁποῖος, ὡς μέγας πολιτικός, ἀποφασίζει βαθυστόχαστον ριζικὴν μεταβολὴν τῆς ἔναντι τῆς νέας θρησκείας πολιτικῆς τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἔναντι τοῦ Μαξεντίου μάχην, μὲ τὸ ἐνθαρρυντικὸν ὄραμα τοῦ Σταυροῦ, μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «ἐν τούτῳ νίκα», ἐπιφέρει τὴν μεταβολήν, διατάσσει τὴν κατάπαυσιν τῶν διωγμῶν, ἀναγνωρίζει τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν ὡς *religionem licitam*, καὶ ἀνακηρύσσει αὐτὴν εὐθὺς ἀμέσως, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, ἐπίσημον θρησκείαν τοῦ κράτους. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀρχίζει ἡ νέα περίοδος ἀνέσεως, προόδου καὶ ἀναπτύξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία μάλιστα, κυρίως ἔκτοτε, τιτλοφορεῖται καὶ ἀναγνωρίζεται ὡς ὀρθόδοξος, ἔναντι εἴτε τῶν νοθευόντων τὴν ὀρθὴν πίστιν αἵρετικῶν, εἴτε τῶν ἐπιμενόντων εἰς τὴν εἰδωλολατρίαν, οἱ ὁποῖοι καὶ διώκονται τώρα ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος. Συγχρόνως ὁμως ἀρχίζει νέα περίοδος καταπτώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς διὰ τῶν αἱμάτων τῶν μαρτύρων μέχρι τοῦδε συνεχῶς ἀποπλυνομένης ἀγνότητος αὐτῆς ὡς πρὸς τὴν πνευματικὴν τῆς πίστιν καὶ τὸ χριστιανικὸν τῆς ἡθῆς.

Ἡ μεγάλη πολιτικὴ πράξις τοῦ Κωνσταντίνου τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐπισήμου καὶ τῆς καταπαύσεως τῶν διωγμῶν, δι' ἃ ἡμείφθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀνακηρυχθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὡς Ἅγιος, ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς ἐτέρας μεγάλης πολιτικῆς πράξεως, τῆς μεταφορᾶς τῆς πρωτευούσης τοῦ κράτους ἀπὸ τῆς Ρώμης εἰς τὸ Βυζάντιον, μὲ τὸ νέον ὄνομα τῆς Νέας Ρώμης ἢ Κωνσταντινουπόλεως. Αὕτη, ὡς καὶ ἡ ὅλη μεταβολή, βαθύτερον θεωρουμένη, ἐμφανίζει σοβαρωτάτην σύγχυσιν ἢ περιπλοκὴν εἰς τὰ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία δὲν ἔμεινεν ἄνευ σοβαρωτάτων δι' αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπιπτώσεων. Βεβαίως διὰ τῆς νέας πολιτικῆς τοῦ Κωνσταντίνου κατέπαυσαν οἱ διωγμοὶ καὶ ἐστείρευσαν οἱ ποταμοὶ τῶν αἱμάτων τῶν μαρτύρων τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ἐφ' ὧν στηρίζεται ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, καὶ ἐξησφαλίσθη ἄνεσις ἀναπτύξεως, προόδου καὶ ἐξαπλώσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁποία διαφορὰ! Πρότερον ἡ Ἐκκλησία, στηριζομένη ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν ἀπὸ τῶν αἱμάτων τῶν Μαρτύρων αὐθεντίαν, προχωρεῖ τὴν στενὴν ὁδὸν τῆς προόδου καὶ ἤδη κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν τὸ χριστιανικὸν δένδρον διακλαδοῦται μὲ σημαντικοὺς κόμβους εἰς ὁλόκληρον τὴν τότε γνωστὴν οἰκουμένην, ἐνῶ τώρα ἡ πρόοδος καὶ ἀνετωτέρα ἐξάπλωσίς της βασιζέται ἀπλούστατα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορικῆς αὐθεντίας. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτο τὸ μόνον. Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος ἐτοποθέτησε τὴν νέαν καὶ ὑπ' αὐτοῦ εὐνοηθεῖσαν θρησκείαν εἰς τὴν θέσιν τῆς παλαιᾶς καὶ ἔλαβεν ἔναντί της τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἔναντι τῆς παλαιᾶς ὡς Pontifex Maximus. Τώρα, ὡς «ἐπίσκοπος τῶν ἔξω», ὡς φιλαρέσκως ὠνόμαζεν ἑαυτόν, ἀναμειγνύεται εἰς τὰ ἐσωτερικώτερα ἀκόμη τῆς Ἐκκλησίας. Καίτοι δὲ μὴ ὦν εἰσέτι Χριστιανός, διότι, ὡς γνωστόν, ἐβαπτίσθη μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐπὶ τῆς ἐπιθανατίου κλίνης του, λαμβάνει ἐνεργὸν μέρος εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ συγκαλεῖ τὴν Ἀ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον (325 μ. Χ.), ἡ ὁποία καθώρισεν, αὐτοκρατορικῇ ἐγκρίσει, τὴν ὀρθόδοξον διδασκα-

λίαν ἔναντι τῆς αἵρετικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀρείου. Ἡ σύγχυσις ἐπαν-
 ξάνεται περισσότερον, ἐφ' ὅσον ἡ ἄμεσος ἐπέμβασις τοῦ Αὐτοκράτορος
 γίνεται τῇ ἀνοχῇ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κυρίως ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλη-
 σίας, οἱ Ἐπίσκοποι, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς δύο ἐπισκόπους, τῆς Ρώμης
 καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ
 μεγάλου εὐεργετήματος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, τῆς καταπαύσεως τῶν
 διωγμῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν φιλάρεσκον γοητείαν τῶν ἐξαιρετικῶν προ-
 νομίων, τὰ ὅποια ἐπεδαφίλευσεν εἰς αὐτοὺς ὁ Αὐτοκράτωρ ὡς ἐκπρο-
 σώπων τῆς Ἐκκλησίας, προνομίων, τὰ ὅποια, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὸν πρῶ-
 τον, ἐξειλίχθησαν εἰς καθαρῶς κοσμικὰ καταντήματα, οὐ μόνον ἠνέ-
 χθησαν ἀδιαμαρτυρήτως τὴν ἐπέμβασιν, σύμφωνα ἄλλως τε πρὸς τὴν
 ὀρθὴν πίστιν, ὡς διευτυποῦτο θεοπνεύστως, ἀλλὰ καὶ διὰ πᾶσαν ἐκκλη-
 σιαστικὴν δυσκολίαν προσέτρεχον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις ἐπροθυ-
 μοποιεῖτο νὰ διευθετῇ τὰ πράγματα καὶ νὰ λύῃ τὰς διαφοράς. Τοιου-
 τοτρόπως, σχεδὸν ἀπαρατηρήτως, ἐφ' ὅσον οἱ Ἐπίσκοποι ἐπρωτοστά-
 τουν εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐπεμβάσεως, ἡ πρόωγν
 ἀνεξάρτητος καὶ αὐτεξούσιος Ἐκκλησία, κατὰ τι τοῦλάχιστον ἐκκο-
 σμικοποιεῖται, καί, ἀντὶ τοῦ κανόνος τοῦ Χριστοῦ «ἀπόδοτε τὰ τοῦ
 Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» (Ματθ. κβ' 22),
 παραδίδεται σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Καίσαρος καὶ
 ἔκτοτε καθιεροῦται ἢ, οὕτως εἰπεῖν δικαιοματικῇ, ἀνάμειξις τῆς πολι-
 τείας εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας. Αὕτη, ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Κων-
 σταντίνου, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ,
 τοῦ θέλοντος τὴν ἰσχὺν τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοὺς νόμους
 τοῦ Κράτους, καὶ ἄλλων μετέπειτα αὐταρχικῶν βασιλέων, ἀκόμη καὶ
 ἄλλων ἐκχριστιανισθειῶν χωρῶν, προχωρεῖ καὶ φθάνει εἰς τὴν αὐθεν-
 τίαν καὶ ἐπιβολὴν τοῦ μέχρι καὶ σήμερον ἰσχύοντος, ἰδίᾳ ἐν τῇ προτε-
 σταντικῇ μάλιστα Δύσει ἀξιώματος: *Cujus regio, ejus et religio*.

Συμπληρωματικῶς δεόν νὰ ἐπισημανθῇ καὶ ἡ ἄλλη φοβερά ἐπί-
 πτωσις τῆς συγχύσεως ταύτης, ὅτι δηλ. τώρα οἱ διάφοροι λαοὶ εἰσῆρ-
 χοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ διαταγῆς τοῦ ἄρχοντός των, βαπτιζόμε-

νοι ὁμαδικῶς εἰς τοὺς ποταμούς, ἄνευ φυσικὰ οἰασδῆποτε προτέρας ψυχικῆς ἐπεξεργασίας, ὡς αὕτη λίαν ἐπιμεμελημένως ἐγίνετο κατὰ τὴν περίοδον τῶν διωγμῶν, ὅτε ἴσχυεν ἀκόμη καὶ αὐτὸ τὸ βάπτισμα τοῦ αἵματος καὶ ὅτε, διὰ καταλλήλου κατηχήσεως ἀνωτέρας ποιότητος, ἐχαλυβδοῦτο ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ χριστιανικὴ συνείδησις. Τώρα τὸ ποιὸν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῶν ἡθῶν, κατῆλθεν ἐν τῇ πραγματικότητι πολὺ χαμηλὰ καὶ οὐδὲ μακρόθεν δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ὕψος τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανικοῦ ἥθους τῆς πρώτης ἐποχῆς. Μὴ λησμονῶμεν δέ, ὅτι αἱ μεταγενέστεραι καὶ σύγχρονοι χριστιανικαὶ γενεαὶ εἶναι ἀπόγονοι ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὡς εἰσῆλθον, μὲ ἀνίπτους, ὡς θὰ ἐλέγομεν, πόδας, δι' ὃ καὶ οὐδαμῶς παράξενον εἶναι, ὅτι διὰ τοὺς ἀμεσωτέρους ἀπογόνους των, εἰς οὓς ἀνήκουν καὶ οἱ σημερινοὶ χριστιανοί, πλὴν ἐξαιρέσεων, καὶ ἔνεκα βέβαια καὶ ἄλλων λόγων καὶ διαφορῶν κατὰ καιροὺς κοινωνικῶν ἐξελίξεων, δύναται ἡσυχῶς νὰ τεθῇ τὸ ἐρώτημα καὶ πρᾶγματι θετικῶς τίθεται, σήμερον μάλιστα, κατὰ πόσον οἱ σημερινοὶ χριστιανοὶ εἶναι πρᾶγματι χριστιανοί, ὅπως ἀντίθετον τούτου προβάλλοντες διὰ τῆς ἀτομικῆς καὶ ὁμαδικῆς βιωτῆς αὐτῶν εἰκόνα χριστιανικοῦ ἥθους.

Τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο προκαλεῖ σήμερον, κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ εὐρυτέρου Οἰκουμενισμοῦ, μὲ ἱκανὴν βέβαια καθυστέρησιν, τὴν πολύπλευρον ἐξέτασιν τοῦ κυρίου τούτου θέματος, ὑπὸ τῶν μεγάλων ἐπισήμων παγχριστιανικῶν συγκεντρώσεων, ὡς τῆς 2^{ας} Βατικανῆς Συνόδου τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας (1962 - 1966), τῆς παγκοσμίου Συνσκέψεως τῆς Οὐπάλλας τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου, τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν διεκκλησιαστικῶν μεγάλων κοινωνικῶν Συνσκέψεων τοῦ ἰδίου ἐν Γενεύῃ (1966) καὶ Βηρυτῷ (1968), περὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς προσπαθείας ἀναζωογονήσεως τοῦ ἐν τῇ πραγματικότητι ἀπονεκρωθέντος χριστιανικοῦ ἥθους.

Ἴδον αἱ φοβεραὶ ἐπιπτώσεις τῶν ἀπὸ αἰώνων γενομένων περιπλο-

κῶν καὶ συγχύσεων, ὧν ἕνεκα, παρὰ τὰς τεραστίας καταβαλλομένας προσπάθειάς τῶν ὡς ἄνω διεθνῶν ἐκκλησιαστικῶν ὀργανώσεων κύρους, ἢ καθαρότης τῶν χριστιανικῶν ἡθῶν παραμένει εἰσέτι εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, μὲ τὰς πρωτοφανεῖς εἰς τὴν ἐποχὴν μας ἐπαναστατικὰς ἐκδηλώσεις. Τοῦτο ἐπιβεβαιοῖ καὶ ἡ στασιμότης καὶ αἱ δυσχέρειαι πραγματικῆς, χριστιανικῆς δέ, ἐπιλύσεως τῶν διαφορῶν μεγάλων κοινωνικῶν προβλημάτων, τῶν ἐπιτακτικῶς ἀπαιτούντων τὴν λύσιν των οὐ μόνον διὰ τῆς υἰοθετήσεως καὶ ἐφαρμογῆς ὑγιоῦς ἀνωτέρας κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς ἀλλὰ καὶ διὰ προεπούσης ἀναπτύξεως τοῦ ποιμαντορικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας καὶ δι' ἀνυψώσεως τοῦ χριστιανικοῦ ἐπιπέδου καθόλου μὲ γνήσιον χριστιανικὸν φρόνημα καὶ ἀληθινὸν χριστιανικὸν ἥθος εἰς τὰς διαφοροὺς χώρους τοῦ κόσμου καὶ κυρίως τὰς χριστιανικάς.

Ἄλλ' ἄς προχωρήσωμεν εἰς τὴν θεώρησιν τῆς δευτέρας σφαίρας, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπισημαίνομεν ἐπίσης ποιὰν τινα σύγχυσιν καὶ περιπλοκὴν, δηλ. εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν.

B'.

Ἡ ἐπέμβασις τοῦ Μ. Κωνσταντίνου συμπίπτει σχεδὸν μὲ τὴν τιτλοφορίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡς Ὁρθοδόξου, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἔναντι τῶν αἵρετικῶν Ἐκκλησιῶν ἢ ὁμάδων, τῶν νοθευσασῶν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, ἵσταται ἡ Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς ἡ φύλαξ καὶ κιβωτὸς τῆς γνησίας, ἀκραιφνοῦς καὶ ἀλωβήτου, καὶ διὰ τοῦτο, ὀρθοδόξου πίστεως καὶ διδασκαλίας, δι' ἣν ἔλαβε καὶ τηρεῖ τὸν τίτλον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τὸν ὁποῖον τηρεῖ καὶ ὡς ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ τὸ δυτικὸν τμήμα ἔχει καὶ διατηρεῖ τὸν τίτλον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, λόγῳ τῆς γενομένης, ἰδίᾳ μετὰ τὴν Μεταρρύθμισιν, ἱστορικῆς ἐξελίξεως μὲ χαρακτηῖρα ὁμολογιακὸν (*Confessionnel*).

Ὡς γνωστὸν ὅμως, ἥδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν τοπικῶν Συνόδων, τῶν συγκροτηθεισῶν κατὰ τὸ πλεῖστον πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου,

ἀλλὰ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὁ τίτλος τῆς Ὁρθοδοξίας ὀρθῶς ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῆς κανονικῆς τάξεως καὶ διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καθορισθείσης. Ἐτι δὲ περισσότερον, μετὰ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, ὁ τίτλος ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τὸ μεταγενέστερον ἐθιμικὸν δίκαιον, καὶ γενικώτερον τὴν ἐθιμικὴν προᾶξιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ἢ τοῦ ὅρου «Ὁρθοδοξία» χρησιμοποιεῖται ὑπὸ γενικωτάτην μορφήν, περιλαμβάνουσαν πᾶν ὅ,τι ὑφίσταται ἐν τῇ πράξει καὶ τῇ ζωῇ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, εἴτε τοῦτο καλῶς κεῖται, εἴτε κατόπιν ἐπικρατήσασων ὁλως μεταγενεστέρως διευθετήσεων καὶ νεωτέρων ἐθίμων κακῶς, ἔστω καὶ ἂν ταῦτα πολλάκις ρητῶς ἀντίκεινται εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἱ. Κανόνων καθορισθεῖσαν ὀρθόδοξον ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ὥς, φέρεῖ εἰπεῖν, εἰς τὸ ζήτημα τῆς κόμης τῶν κληρικῶν (καί, ὁ χεῖριστον, τῆς τελέσεως τοῦ Μυστηρίου τῆς Μετανοίας) καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ καὶ νεώτερα ἤθη καὶ ἔθιμα εἰς τὴν τελετουργικὴν καὶ τὴν καθόλου ζωὴν καὶ προᾶξιν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας. Δεδομένου δ' ὅτι ἡ ἐν ἀνεπιτρέπτῳ, διὰ δῆθεν πολιτισμένον ἔθνος, καταπτώσει εὐρισκομένη τάξις τοῦ κλήρου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας — παρὰ τὰς γνωστὰς καὶ ἐπαινετὰς ἐξαίρέσεις πολλῶν κληρικῶν, ἰδίᾳ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου — ἰδιαιτέρως ἀγαπᾷ τὴν προσήλωσιν εἰς τοὺς κατὰ τεκμήριον παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς παλαιὰς συνηθείας, ἀδιαφόρως ἂν πολλὰι τούτων εἶναι νεώτεραι, ὁ ὑπεραιρόμενος τίτλος τῆς Ὁρθοδοξίας συμπεριλαμβάνει πολλάκις καὶ πλεῖστα ὅσα πράγματα, ἀντιστρατευόμενα εἰς τὴν ἀρχικὴν ἔννοιαν καὶ τὴν μεγαλειότητα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἐν τοῖς σημείοις τούτοις βλέπει τις νέαν σύγχυσιν καὶ νέας περιπλοκάς μὲ ἀμέσους ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς γνησίας ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς σχεδὸν ἀπαρτηρήτως ἐπικρατούσας.

Ἡ σύγχυσις αὕτη ἐπεκτείνεται καὶ δι' ἐξωεκκλησιαστικῶν ἐπεμβάσεων εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἀδυναμίᾳ πρεπούσης διακρίσεως τοῦ κύρους τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν ὑπερτέρας πως μορφώσεως ἐπεμβάσεων, ἥτις φέρει τελείαν σύγχυσιν εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας.

Οὕτως ἡ ἔννοια τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις ὑφί-

σταται σύγχυσιν καὶ περιπλοκὴν καὶ δυσκόλως δύναται εἰς ταύτας νὰ ἐκκαθαρίσῃ τις τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἥτις ἐκκαθαρίσις θὰ ἐπέλθῃ πλήρης μόνον μετὰ τὴν πλήρη ἐξάπλωσιν καὶ ἐπικράτησιν ἀληθινῆς μορφώσεως τοῦ κλήρου ἐν τῷ συνόλῳ του ἱκανοῦ νὰ ἀναλάβῃ μὲ πλήρη αὐθεντίαν τὸ διδακτικόν, τὸ διοικητικόν καὶ τὸ ποιμαντικόν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον καὶ τόνον.

Ἀλλ' ἡ ἔννοια τῆς Ὁρθοδοξίας ὑφίσταται περαιτέρω νέαν σύγχυσιν καὶ περιπλοκὴν ὅταν, ἐξ ὑπερβολικῆς ἐπιστημονικῆς δῆθεν διαθέσεως, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ προσαρμοσθῇ ἡ Ὁρθοδοξία πρὸς καινοφανῆ διδάγματα τῆς δυτικῆς θεολογίας καὶ ἰδίᾳ τῆς τελευταίας φιλελευθέρας τάσεως τῆς προτεσταντικῆς θεολογίας, ὅπου τὰ ἀσυμβίβαστα βιάζονται νὰ λάβουν μορφήν δῆθεν ὀρθόδοξον, ἐπὶ πλήρει συγχύσει τῆς ἀκριβοῦς ἐννοίας τῆς Ὁρθοδοξίας.

Οὐχ ἥσσονα ὁμως σύγχυσιν ὑφίσταται ἡ ἔννοια τῆς Ὁρθοδοξίας ἐξ ἀλογίστου προσπαθείας ὑπερβολῆς καὶ ὑπερτονισμοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον βέβαια συνετέλεσε σημαντικῶς εἰς τὴν θεολογικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλ' ὅπου στοιχεῖα ἑλληνικὰ ἀναμειγνύονται καθ' ὑπερβολὴν μὲ τὴν ἀκριβῆ καὶ θετικὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐμφανίζεται αὕτη ὡς τοῦτ' αὐτὸ ἀποκλειστικῶς ἔργον καὶ ἀποτέλεσμα τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐξελίξεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ οὐδὲν σχεδὸν στοιχεῖον χριστιανικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀπομένει, τῆς Ὁρθοδοξίας ἐμφανιζομένης ἀποκλειστικῶς ὡς ἔργου ἑλληνικοῦ, τοῦθ' ὅπερ οὐ μόνον εἶναι ἀπαράδεκτον ἐξ ἐπόψεως θρησκευτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀποτελεῖ σημεῖον δικαίως ἀντιλεγόμενον παρὰ τῶν μὴ Ἑλλήνων ὁπαδῶν τῆς Ὁρθοδοξίας, μὴ ὄντων διατεθειμένων καὶ δὴ ἀπὸ καθαρᾶς θρησκευτικῆς πλευρᾶς νὰ δεχθοῦν πλήρη ἑλληνοποίησιν τῆς Ὁρθοδοξίας, παρὰ τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἐκ μέρους των τῆς μεμετροημένης ἑλληνικῆς συμβολῆς καὶ ἐπιδράσεως, ἰδίᾳ εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν μορφήν καὶ τὴν ἔκφρασιν ταύτης.

Τοῦτο καθίσταται ἔτι φανερώτερον εἰς τὸ μέγα ζήτημα τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ, ὡς γνωστόν, ὡς δύο

ισοτίμους πηγὰς τῆς θρησκευτικῆς ἀληθείας τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν. Ἡ δευτέρα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἡ αὐθεντικὴ ἐρμηνεία καὶ ἡ ἐν ἀπολύτῳ συμφωνία πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν προφορικὴ, ὡς καὶ γραπτὴ συμπληρωματικὴ διδασκαλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς.

Ἡ ἱστορικὴ ὁμῶς ἐξέλιξις τῆς Ἐκκλησίας ταχέως ἐπέβαλε τὴν διάκρισιν μεταξὺ Ἱερᾶς Παραδόσεως καὶ μεταγενεστέρας ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως. Ἀλλ' ἡ τελευταία, προχωροῦσα καὶ μέχρι σχεδὸν συγχρόνου ἐθιμικῆς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, συγχέεται, ἐκ μέρους ἰδίᾳ τῶν ἀπλοϊκωτέρων, μὲ τὴν Ἱερὰν Παράδοσιν, καθ' ἣν στιγμὴν πολλὰ στοιχεῖα ταύτης εἶναι ζήτημα ἂν ἀντέχουν εἰς τὸν ἀκριβῆ ὀρθόδοξον ἔλεγχον, ὁπότε παρὰ ταῦτα, δισχυριζόμενα τυχὸν τὴν θέσιν των ὡς γνησίων ὀρθοδόξων, προφανῶς συντελοῦν εἰς νοθείαν τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦλάχιστον ἐξ ἐπόψεως περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας καὶ τοῦ εὐρυτάτου πνευματικοῦ ορίζοντος τῆς Ὁρθοδοξίας μὲ ἀδυναμίαν ἀντικρύσεως καὶ πρεπούσης ἐκτιμήσεως τοῦ ἀπανταχοῦ ἐπικρατήσαντος οἰκουμενισμοῦ, πρὸς ὃν προσανατολίζονται πᾶσαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι, ἐκάστη βέβαια κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς πνευματικὴν ἰκανότητα.

Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἀληθινὴ ἀνακαίνισις τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβάλλει τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν τοιούτων ξένων ἐπιστροφμάτων, τὰ ὅποια ἐπιβαρύνουν ἀλλοιωτικῶς τὴν καθαρότητα τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἡ σύγχυσις καὶ περιπλοκὴ καθίσταται προφανὴς καὶ εἰς τὴν σφαῖραν ταύτην τῆς Ὁρθοδοξίας, μὲ λίαν δυσαρέστους καὶ ὄχι μόνον μελλοντικὰς ἐπιπτώσεις.

Γ'.

Ἐκεῖ ὁμῶς ὅπου ἡ σύγχυσις καθίσταται ἔτι πλέον φανερά, εἶναι εἰς τὴν σφαῖραν τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τὴν κατὰ φυσικὸν λόγον συγχώνευσιν τῶν δύο ἐννοιῶν, ἔθνους καὶ κράτους ἀφ' ἑνὸς καὶ θρησκείας ἀφ' ἑτέρου. Τὸ πρῶτον εὐχερῶς καὶ πρεπόντως ἐμφανίζεται ἔναντι τῆς δευτέρας ὡς ἡ κιβωτὸς προστασίας καὶ διαφυλάξεως τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐπὶ

ίκανῇ ὁμῶς συγχύσει τῶν ρόλων, τοὺς ὁποίους ἐμφανίζουν αἱ δύο αὐταὶ σφαῖραι, τῆς θρησκείας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ ἔθνους - κράτους ἀφ' ἑτέρου, ὅπου ἡ πρώτη, καθαρῶς πνευματικὴ δύναμις, οὐδεμίαν ἔχει ἢ πρέπει νὰ ἔχῃ κατ' ἀρχὴν ἀνάμειξιν εἰς τὰ τῆς δευτέρας, πλὴν καιρικῶν περιπτώσεων καὶ περιστάσεων, ὧν παρελθουσῶν, ἐκάστη ἀποχωρίζεται τῆς ἑτέρας, τηροῦσα τὴν ἐκάστη προσήκουσαν ἀνεξαρτησίαν, ἐπὶ ἐκατέρωθεν σεβασμῷ τῆς πραγματικῆς αὐτῶν ἐννοίας καὶ ἀναλόγου ἐνεργείας ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ ἀγαθοῦ τοῦ Ἑλληνος ἰδία Χριστιανοῦ.

Ὡς Ἑθνος καθορίζεται συνήθως ἐπὶ τὸ γενικώτερον ἢ ὁμὰς λαοῦ ἢ λαῶν, ἡ ὁποία μὲ κοινότητα γλώσσης, καταγωγῆς, κοινῶν αἰσθημάτων καὶ ἐπιδιώξεων ἐμφανίζεται κεχωρισμένη καὶ διακρίνεται ἔναντι ἄλλων παρομοίων ομάδων καὶ ἡ ὁποία κατὰ τὴν χρονικὴν διαδρομὴν τῶν αἰώνων καὶ ἀναλόγως τῶν πνευματικῶν καὶ ψυχικῶν αὐτῆς ἰδιοτήτων καὶ ἰκανοτήτων μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐμφανίζει ἴδιον πολιτισμόν, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὴν σφραγίδα καὶ τὸ γνῶρισμα τῆς ομάδος.

Παρόμοιόν τι συνέβη κατ' ἐξοχὴν μὲ τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὁποῖον ἀπ' ἀρχαιοτάτων χρόνων διακριθὲν ἄλλων βαρβάρων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀλλὰ καὶ ἄλλων, μὲ ἴδιον πολιτισμόν, λαῶν, παρουσίασε τὴν γνωστὴν ἐκπολιτιστικὴν ἐμφάνισιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἡ ὁποία καθιστᾷ ὑπερήφανον πάντα Ἑλληνα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἐθνικὴν αὐτὴν ὑπόστασιν, ἡ ὁποία γνωρίζεται διὰ τοῦ ὑψίστου τῶν πολιτισμῶν, τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος, διακρινόμενον μεταξὺ ἄλλων ἐθνικῶν ομάδων καὶ ἔνεκα ἐξαιρετικῶν λόγων καὶ ἱστορικῶν ἐξελίξεων, ἐβράδυνε νὰ ἐμφανίσῃ τὴν ἐθνικὴν του ὁμαδικὴν ἐνότητα. Καὶ ἡ μεγάλη πολιτικὴ μεταβολὴ ἐπὶ Μ. Κωνσταντίνου ἐπέτεινε τὴν βραδύτητα καὶ ἐχρειάσθησαν αἰῶνες διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ ἐθνικὴ ἐνότης ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, διὰ νὰ πραγματοποιηθῇ ἐνσυνειδήτως περισσότερον παρὰ ποτὲ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δουλείας, μὲ τελικὸν πλήρες ἀποτέλεσμα ἀλλ' οὐχὶ ἐν τῷ συνόλῳ του ὡς πρὸς τὴν χωρικὴν αὐτοῦ ἔκτασιν, κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὁπότε, ἔστω καὶ εἰς μόνον τὸ ἐλεύ-

θερον τμήμα τοῦ ἔθνους, ἐπραγματοποιήθη ἡ συνταύτισις ἔθνους καὶ κράτους, μὲ τὴν ἐπίσημον μάλιστα ὑπὸ νεωτέραν ἔννοιαν κρατικὴν τῆς ἐμφάνισιν. Ἡ σύνθεσις αὕτη, κατὰ φυσικὸν λόγον, ἐνεφανίσθη μὲ ὄλους τοὺς ἱστορικοὺς τίτλους τῆς περιόδου τῆς δουλείας. Εἷς δὲ τῶν σπουδαιοτέρων τίτλων ἦτο ὁ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φρικτοῦ ζυγοῦ χαλκευθεὶς στενώτατος σύνδεσμος θρησκείας καὶ ἔθνους. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὴν ἐφιαλτικὴν ταύτην περίοδον τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοῦτο εὗρισκε πλήρες καταφύγιον ἐκ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δι' ἧς, κυρίως διὰ τῆς ὑπερόχου ὀρθοδόξου λατρείας τῆς καὶ τοῦ «κρυφοῦ σχολειοῦ», διεσώθη ἡ γλῶσσα, τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα καὶ διετηρήθη ἄσβεστον τὸ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν αἶσθημα τοῦ παντός Ἑλλήνος. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μὲ πρότυπα τοὺς Ἱεράρχας τῆς καὶ τὸν κληρὸν τῆς, πλουσίως συμβαλόντα εἰς τὸν φόρον τοῦ αἵματος τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους, ἐπετέλεσε μοναδικὸν ποιμαντορικὸν ἔργον, τὸ ὁποῖον κατὰ φυσικὸν λόγον συνεδέθη στενώτατα μὲ τὴν ὑπόδουλον ἐθνικὴν ζωὴν, τοῦ στενωτάτου τούτου συνδέσμου ἐκδηλωθέντος εἰς τὸν ἐθνικὸν χαρακτήρα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνος, ὅστις ἐχαρακτηρίζετο ὅτι διεξήγετο διὰ τὴν πατρίδα καὶ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν, ἔναντι τῶν ἀλλοθρήσκων Μωαμεθανῶν, δι' ὃ καὶ ὁ ὄρκος τῶν Φιλικῶν (πρᾶξις καθαρῶς ἐθνικῇ) ἐλάμβανε τύπον καὶ χαρακτήρα θρησκευτικόν.

Ὁ σύνδεσμος οὗτος ὑπῆρξε χρονικῶς μακρότατος καὶ ἡ Ὁρθόδοξία ἀπέβη οἶονεὶ ἡ δευτέρα φύσις τοῦ Ἑλλήνος, εἰς σημεῖον ὥστε Ἑλλήν ἐσήμαινεν ἐν τῇ πραγματικότητι Ὁρθόδοξος καὶ Ὁρθόδοξος ἐσήμαινεν Ἑλλήν. Ὅμως ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἐξακολουθεῖ μὲν κατὰ κεκτημένην ταχύτητα ὑφιστάμενος ἄρρηκτος ὁ δεσμός μετὰ τοῦ ἔθνους, τώρα κράτους, καὶ θρησκείας, ὡς δεικνύουν καὶ αἱ πρῶται εὐσεβεῖς ἐκδηλώσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους - κράτους ὑπὲρ τῆς θρησκείας του, ἀλλὰ οὐσιαστικῶς, ἐκλιπούσης τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς αἰτίας τοῦ συνδέσμου, φυσικὸν ἦτο νὰ χαλαρωθῇ ὁ δεσμός, καὶ μάλιστα νὰ διαλυθῇ, διότι ὁ ἐθναρχικὸς ρόλος τῆς Ἐκκλησίας, τοῦλάχιστον εἰς τὸ ἐλεύθερον κράτος, ἔπαυσεν ὑφιστάμενος, ἐφ' ὅσον τὸ κράτος, ὡς

πραγματικὸν κράτος, ἀνελάμβανε πᾶσαν τὴν εὐθύνην καὶ μέριμναν τῆς καθαρῶς ἐθνικῆς ὑποθέσεως, καὶ ἡ θρησκεία ἀπέμεινε, κατὰ φυσικὸν λόγον, ὡς ἡ ἀποκλειστικὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία οὐδεμίαν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀνάμειξιν πλέον εἰς τὰ κοσμικὰ ἐθνικὰ πράγματα, ὡς κατὰ τὴν Ἐθναρχίαν, καὶ θὰ ἀφιεροῦτο ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὰ πνευματικὰ ἔργα τῆς, τουτέστι κυρίως εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ θρησκευτικὸν διαφωτισμὸν καὶ τὴν διαποίμανσιν τοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ κράτους λαοῦ τῆς, ἐπὶ ἀναδείξει τοῦ πραγματικοῦ αὐτοῦ χριστιανικοῦ ἥθους. Τὸ δὲ Κράτος, ἐκ πολλαπλῶν λόγων καὶ διὰ τὰς ἀναριθμήτους ὑπηρεσίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Ἔθνος, θὰ περιορίζετο εἰς τὴν πραγματικὴν προστασίαν αὐτῆς, ἔστω καὶ ὑπὸ τὸν τύπον τῆς ἐπισήμου θρησκείας τοῦ Κράτους. Δυστυχῶς τοῦτο συνέβη μόνον κατὰ θεωρίαν, διότι τὸ μὲν κράτος ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ὀργανώσεως ἐκ ξένων κινήτρων ἐπενέβη, κατ' αὐθαίρετον μάλιστα τρόπον, ἰδίᾳ διὰ τοῦ Μάουρερ, μέχρις ἀνεπιτρέπτου σημείου εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ τελευταία, κατὰ κεκτημένην ταχύτητα, ἐφαίνετο ζωηρῶς κατ' ἐξακολούθησιν ἐνδιαφερομένη καὶ διὰ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα, ἔστιν ὅτε καὶ τὰ κρατικά, (ὡς, φέρ' εἰπεῖν, τὴν παιδείαν), ζωηρότερον ἀφ' ὅ,τι ἀπὸ θρησκευτικῆς πλευρᾶς ἐπετρέπετο διὰ τὸν ἀναγκαῖον περιορισμὸν εἰς τὰ ἴδια διαφέροντα. Οὐχὶ μάλιστα σπανίως ἤκουέ τις καὶ ἀκούει καὶ σήμερον ἀκόμη λόγους ἐκκλησιαστικοὺς ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος, τοῦ ἀποκλειστικοῦ τούτου βήματος τοῦ θείου λόγου, περισσότερον ἐμπνεομένους ἀπὸ τὰ ἐθνικά, παρὰ ἀπὸ τὰ θρησκευτικὰ ἰδεώδη. Δὲν εἶναι δὲ καὶ ἄηθες, ἀποτυχημένος κληρικός, νὰ ὑπερτονίζῃ τὸν ρόλον τὸν ἐθνικόν, τὸν ὁποῖον δῆθεν ἔχει, διὰ νὰ καλύψῃ τὴν κληρικὴν αὐτοῦ γυμνότητα, χρησιμοποιοῦν μᾶλλον ἀσεβῶς, ματαιοδόξως καὶ ρητορικῶς τὴν μὴ ὑπάρχουσαν πλέον ἐθνικὴν τῶν κληρικῶν αὐθεντίαν καὶ εὐθύνην.

Ἐδῶ πλέον ἡ σύγχυσις καὶ ἡ περιπλοκὴ φαίνεται καθαρώτατα, ἐφ' ὅσον μάλιστα διὰ τὴν φύσιν τῶν ὅρων καὶ τῶν πραγμάτων χωρεῖ πολλὴ δημαγωγία, εἴτε ὑψηλοτέρας, εἴτε κατωτέρας μορφῆς. Εἶναι περιττὸν νὰ εἴπω, ὅτι ὁ φυσικὰ διαλύομενος ἐν τῷ ἐλευθέρῳ κράτει

παλαιὸς δεσμός, διὰ τὴν μακραίωνα ἱστορίαν αὐτοῦ, αὐτομάτως ἀνανεοῦται εἰς δυστήνους περιστάσεις τῶν ἐθνικῶν μας τυχῶν, ὡς τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν σύγχρονον παροδικὴν ὑποδούλωσίν μας εἰς τὰ καθεστῶτα τῶν δύο εὐρωπαϊκῶν πολιτικῶν τεράτων, τὰ ὅποια κατήσχυον δι' ἑαυτὰ καὶ τὸ ἔθνος των τὸν χριστιανικὸν πολιτισμόν. Τότε ἀνεδείχθη, ὡς ὅλοι γνωρίζομεν, πάλιν ἡ Ἐκκλησία μας μνήμων τῆς παλαιᾶς της δράσεως διὰ τῆς Ἱεραρχίας, ἀναλαβούσης αὐτομάτως καὶ κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Ἑθνους τὸν ρόλον τῆς Ἐθναρχίας ὡς φύλακος καὶ ὑπερασπιστοῦ τοῦ δουλεύοντος ἔθνους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παροδικῆς βαρβάρου ὑποδουλώσεώς μας. Κατὰ ταύτην ἀνεδείχθησαν ὀνόματα Ἱεραρχῶν, οἱ ὅποιοι ἤρθησαν εἰς ἀληθὲς ὕψος ἐθνικοῦ μεγαλείου, ὑπενθυμίζοντος μεγάλας μορφὰς τῆς περιόδου τῆς μεγάλης ὑπερβαρβάρου δουλείας τοῦ ἔθνους μας. Ὅμοίως δ' ἀνεδείχθησαν τότε καὶ πολλοὶ ἐθνομάρτυρες ἱερεῖς, ἐν ἐξάρσει τῆς πιστῆς πρὸς τὸ ἔθνος καὶ τὰς τύχας του ἀφοσιώσεώς των, οὐχὶ μόνον ὡς Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ὡς ἱερέων τῆς θρησκείας τοῦ Χριστοῦ. Ταῦτα δυσκολεύονται νὰ ἐννοήσουν πολλοὶ ἐκ τῆς Δύσεως, παρεξηγοῦντες τὴν θέσιν τοῦ Ἱεράρχου - Ἐθνάρχου, ἐνῶ, πρὸ παρομοίων συνθηκῶν εὐρεθέντες πολλοὶ Ἐπίσκοποι καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄνδρες ἐν τῇ Δύσει, ἔπαιξαν παρόμοιον ρόλον Ἐθνάρχου, ὡς ὁ περίφημος Ἐπίσκοπος Berggrau τῆς Νορβηγίας, καὶ ἄλλοι πολλαχῶς διὰ τοῦτο ὑμνηθέντες ἐν τῇ Δύσει.

Φυσικὸν ὁμῶς εἶναι, εὐθὺς ὡς παρέλθῃ τοιαύτη ἐθνικὴ κρίσις, ὡς καὶ ἔγινεν, ἡ σύγχυσις νὰ διαλύεται καὶ ἐκάστη σφαῖρα νὰ περιορίζεται εἰς τὰς ἀρμοδιότητάς της, τὸ μὲν ἔθνος, ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ κράτους, νὰ ἀντικρύζῃ εἰς τὸ σύνολον τὰς εὐθύνas του τὰς πολιτικὰς καὶ νὰ τὰς ἀναλαμβάνῃ εἰς τὸ πλῆρες, ἡ δὲ Ἐκκλησία νὰ ἀναλαμβάνῃ τὰς εὐθύνas της, τὰς πολὺν μεγάλας εὐθύνas της, ὡς πρὸς τὴν ἀληθινὴν διαποίμανσιν τοῦ λαοῦ, παρ' οὐδεμιᾶς ἄλλης αἰτίας ἀπασχολουμένη, καὶ δὴ κοσμικῆς, εἰς σημεῖον δ' ὥστε νὰ μὴ ἐπισυμβῇ ποτὲ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν σφάλμα, διὰ τὸ ὅποιον προειδοποίησεν αὐτὴν ὁ Κύριος Ἰησοῦς, νὰ μὴ εὐρεθῇ δηλ. αὕτη ποτέ, περὶ ἄλλότρια ἀπα-

σχολουμένη, εἰς τὴν τραγικῶς δυσάρεστον θέσιν, τὰ τέκνα τῆς νὰ ζητοῦν παρ' αὐτῆς ἄρτον καὶ ἰχθῦς καὶ ἀντὶ τούτων ἡ Ἐκκλησία νὰ δίδῃ λίθους καὶ ὄφεις (Λουκ. ια' 11), διότι τότε οὐαὶ εἰς τὴν τοιαύτην Ἐκκλησίαν, καθ' ἣ διδάσκει ἡ Ἀποκάλυψις τοῦ Ἰωάννου.

Ἀνακεφαλαιοῦντες, ἐπισημαίνομεν οὐ μόνον τὰς καθ' ἐκάστην τῶν τριῶν σφαιρῶν ἢ καταστάσεων ἐπισυμβάσας, ὅλως δὲ φυσιολογικῶς καὶ διὰ τοῦτο ἀσυναίσθητως ἐπικρατησάσας, συγχύσεις καὶ παρεκτροπάς, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐπακολουθήματα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἑθνους μας καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας. Καὶ ὥς ἐκ τούτου ἄμεσον καθῆκον τοῦ Κράτους, ὥς κυρίως ἐκπροσώπου τοῦ μεγαλειώδους Ἑλληνικοῦ Ἑθνους, τῆς Ἐκκλησίας, ὥς κυρίως ἐκπροσώπου τῆς μοναδικῆς μας θρησκείας, τοῦ ἀγνοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀκηράτου Ὁρθοδόξιας, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀτόμου τοῦ Ἑλλήνος, ὥς ἐκπροσώπου τῆς ὑψηλότερας ἐθνικῆς ἰδεολογίας καὶ παραδόσεως, εἰς τὴν ἐποχὴν μάλιστα γενικοῦ ρεύματος ἀνακαινίσεως τῶν πάντων, καθ' ἣ ὑπόσχεται ὁ Χριστὸς λέγων: «ἰδοὺ ἐγὼ ποιῶ τὰ πάντα καινά», ἄμεσον, λέγω, καθῆκον εἶναι νὰ προσπαθήσωμεν οἱ πάντες νὰ ἀντικρύσωμεν ἀντικειμενικῶς τὴν θέσιν μιᾶς ἐκάστης σφαίρας κατὰ τὸ πρέπον. Τοῦτο ὥς εἰς πρώτην σκέψιν θὰ ἐσήμαινε τὴν προσπάθειαν ἐκκαθαρίσεως τῆς καταστάσεως, δηλ. τὴν προσπάθειαν ἀνακαινίσεως καὶ ἀναζωογονήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ὥς τοῦτο ἐπιχειρεῖται διὰ πλήρους καὶ ἐνσυνειδήτου αὐτοκριτικῆς εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, ἀρχῆς γενομένης ὑπὸ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, διὰ τῆς 2ας Βατικανῆς αὐτῆς Συνόδου, παραπλεύρως δὲ τὴν προσπάθειαν τῆς ἐπὶ ἀπολύτως ἠθικῶν βάσεων καὶ ἀναμφισβητήτου ἐπικρατήσεως τῆς δικαιοσύνης περισώσεως τοῦ Κράτους. Ὅμως τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τόσον ἀπλοῦν ὅσον λέγεται, παρὰ τὴν ἀπαίτησιν ταχυτέρας ἐκτελέσεώς του, διότι δὲν πρέπει προκειμένου περὶ τῆς Ἐκκλησίας νὰ μᾶς διαφεύγῃ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἀγιώτερος καὶ διὰ τοῦτο ὁ πλέον εὐαίσθητος καὶ ὁ πλέον εὐθικτος ὅργανι-

σμός, ἡ δὲ μετὰ δέους καὶ φόβου Θεοῦ μεταχείρισίς του εἶναι *conditio sine qua non*, διότι ἡ Ἐκκλησία, εἰς τὴν ὁποίαν πάντες ἀνήκομεν εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ὄχι ἰδική μας (ἔξωθεν δ' ἐπεμβάσεις δὲν ἔχουν ἐν προκειμένῳ θέσιν). Ἡ Ἐκκλησία, ἔχουσα ἀνάγκην ἀνακαινίσεως καὶ ἀναζωογονήσεως, θὰ τὸ ἐπιτύχῃ δι' ἐαυτῆς, τῇ καθοδηγήσει τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, καὶ οὔτε ἔχει σημασίαν ὁ χρόνος μακροτέρας ἢ συντομωτέρας ὑπομονῆς πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ἀπωτέρου σκοποῦ (Ἀτομικαὶ πρωτοβουλίαι εἶναι προσωρισμέναι εἰς ἀποτυχίαν καὶ προσιωνίζονται κακὰ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν). Προτιμότερον δ' ἴσως νὰ παραμείνωμεν εἰς τὸ *status quo*, ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἀκόμῃ καὶ δὴ ἐταστικῶς, παρὰ νὰ προξενήσωμεν ἀνωμαλίας καὶ ἀνατροπάς. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ ἀνεπίτρεπτος πρωτοβουλία ἐπιβολῆς πραγμάτων μὴ προερχομένων ἐκ τοῦ βάθους τῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ μόνῃ ἀποτελεῖ τὸ ἀφενδὲς τεκμήριον τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ πρέποντος καὶ τὸν αὐθεντικὸν ὁδηγὸν πρὸς τὸ μέλλον. Καὶ μόνον ὅταν τοῦτο ἐξασφαλισθῇ, ἡ ἀνακαινίσις θὰ ἐπέλθῃ ὡς μία φυσιολογικὴ ἐξέλιξις τῶν πραγμάτων. Προκειμένου δὲ περὶ τοῦ Κράτους νὰ καταστῇ συνείδησις, ὅτι τοῦτο μόνον ἐπὶ τῶν βάσεων τῆς ἠθικῆς τάξεως καὶ τοῦ Δικαίου δύναται νὰ σταθῇ. Τότε, μακρὰν μεγαλυνχίων καὶ ἀναξίων τῆς ὑψηλότητος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους φανατισμῶν καὶ ἐντυπωσιακῶν ἐκδηλώσεων, ἀποδίδοντες πραγματικῶς «τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ» καὶ μὴ ἐκφεύγοντες τεχνηέντως τῆς ἀτομικῆς μας εὐθύνης ἕκαστος, ἃς προσπαθήσωμεν ὅλοι μαζὶ νὰ δημιουργήσωμεν ἀληθινὴν νέαν κατάστασιν, καθ' ἣν ὁ Ἕλλην, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὰ μεγάλα ἔθνικα ἰδεώδη τῆς ἁρμονίας τῶν ἀρετῶν, καὶ ὁ Ἕλλην Χριστιανός, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὰ ἀγνὰ ἰδεώδη τῆς θρησκείας του καὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀγάπης, τὰ μὴ ὑποκριτικῶς δυνάμενα νὰ καλυφθοῦν δι' ἀναξίας ἀληθινῶν Χριστιανῶν βιοτῆς, νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἀληθινὴν ἀνακαινίσιν τῆς ζωῆς τοῦ Ἔθνους μας καὶ τῆς Ἐκκλησίας μας καί, μετὰ πραγματικὸν βέβαια μόχθον, τὴν ἰσορροπίαν τοῦ ἀληθινοῦ Ἑλλήνος καὶ τοῦ γνησίου Χριστιανοῦ, εἰς δόξαν Θεοῦ καὶ τῆς φιλτάτης πατρίδος μας.

ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ 24ης ΜΑΡΤΙΟΥ 1969

Μετὰ γνώμην τῆς *Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν* καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὁλομελείας* ἀπονέμονται :

1) Τὸ ἐξ 25.000 δραχμῶν βραβεῖον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑκατονταετηρίδος τῆς Ἐνώσεως τῆς Ἑπτανήσου εἰς τὸν κ. **Ντῖνον Κονόμον** διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἔκδοσιν κειμένων ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου τῶν ἐτῶν 1815-1864, ὑπὸ τοὺς τίτλους : «Ἡ Ἐπτάνησος ἐπὶ Ἀγγλοκρατίας», «Ἀνέκδοτα κείμενα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως» καὶ «Ζακυνθινοὶ Φιλικοί».

Τὰ ἀνωτέρω ἔργα, περιέχοντα κείμενα χρήσιμα διὰ τὴν ἔρευναν τῆς τοπικῆς ἱστορίας, προστίθενται εἰς σειρὰν ἄλλων ἔργων, τὰ ὅποια μαρτυροῦν τὸν μόχθον τοῦ συγγραφέως διὰ τὴν περὶ τὴν πάτριον ἱστορίαν σπουδήν.

2) Τὸ *Ἀριστεῖον τῶν Γραμμάτων* εἰς τὸν κ. **Ἀγγελον Τερζάκην**, ὅστις ἐπὶ μίαν ὄλην τεσσαρακονταετίαν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν τελευταίαν τετραετίαν, συνέβαλε μεγάλως διὰ τοῦ ὅλου λογοτεχνικοῦ τοῦ ἔργου εἰς τὴν πρόοδον τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων.

Ὁ κ. Τερζάκης ἔχει μακρὰν δραστηριότητα εἰς τὰ γράμματα, καλλιεργήσας τὸν πεζὸν λόγον εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις του. Ἡ προσφορὰ του ὡς συγγραφέως ἦτο πάντοτε ὑψηλῆς ποιότητος. Τὰ διηγήματα καὶ τὰ μυθιστορήματά του ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς γνησίας δημιουργίας. Εἰς τὰ δοκίμιά του, ὅπου ἀνατέμνονται βασικὰ φαινόμενα τῆς κοινωνικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, ὁ κ. Τερζάκης ἐπέδειξε σπανίαν στοχαστικότητα.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημεῖωτος ὑπῆρξεν ἡ δραστηριότης τοῦ κ. Τερζάκη καὶ εἰς τὸ θέατρον. Οὗτος ὄχι μόνον συνέγραψεν ἀξιόλογα θεατρικὰ ἔργα, ἀλλ' ἤσκησε καὶ γόνιμον κριτικὴν τῶν θεατρικῶν ἐκδηλώσεων, προσέφερε δὲ σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἑλληνικὸν θέατρον καὶ ἀπὸ ὑπευθύνων θέσεων, τὰς ὁποίας κατὰ καιροὺς κατέλαβε.

Π Ρ Ο Κ Η Ρ Υ Ξ Ι Σ

ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΒΡΑΒΕΙΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΤΗΣ 24ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1969

Γ'. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1) «**Άριστεῖον τῶν Ἱστορικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν**, ἀπονε-
μόμενον εἰς Ἑλληνα ἐπιστήμονα ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀλλαχοῦ ἐγκατεστημένον,
ὅστις πρὸς τῷ συνόλῳ τῆς προγενεστέρας αὐτοῦ σπουδαίας ἐργασίας
συνέβαλε μεγάλως καὶ δι' ἔργου ἐκδοθέντος κατὰ τὴν παρελθούσαν
τετραετῇ περιόδον ὑπὲρ πάντα ἄλλον εἰς τὴν πρόοδον τῶν Ἱστορικῶν
καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν ἐν Ἑλλάδι.

Προτάσεις ἢ αἰτήσεις ὑποψηφίων, συνοδευόμεναι ὑπὸ αἰτιολογι-
κῆς ἐκθέσεως περὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν τίτλων ἐν γένει αὐτῶν, θὰ γίνου-
ν δεκταὶ εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἀκαδημίας μέχρι τῆς 31^{ης} Δεκεμβρίου 1969,
ἢ δὲ ἀπονομὴ τοῦ Ἀριστείου γενήσεται, συμφώνως πρὸς τὸν Κανони-
σμόν, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 25^{ης} Μαρτίου 1970».

2) «**Βραβεῖον τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων**, εἰς
τιμὴν τῆς μνήμης καὶ δόξης τοῦ Βασιλέως Γεωργίου Β', ἐκ δοχ. 30.000,
ἀπονεμόμενον ὡς βραβεῖον Ἀρετῆς εἰς μεμονωμένα ἄτομα ἢ συντετα-
γμένας ομάδας ἀτόμων, τῶν ὁποίων ἡ δρᾶσις εἶχεν ἀγαθὴν ἐπίδρασιν
εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς κοινωνικῆς προνοίας καὶ εὐποιΐας ἐν τῇ γενικῇ
τῆς λέξεως ταύτης σημασίᾳ. Αἰτήσεις καὶ προτάσεις συνοδευόμεναι ὑπὸ
πλήρων ἀποδεικτικῶν στοιχείων γίνονται δεκταὶ μέχρι τῆς 30^{ης} Σεπτεμ-
βρίου 1969. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1969».

3) «**Βραβεῖον τοῦ ἐν Τήνῳ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος τῆς
Εὐαγγελιστρίας**, ἐκ δοχ. 25.000 πρὸς βράβευσιν τοῦ καλυτέρου θεολο-
γικοῦ ἔργου, τοῦ ἐκδοθέντος ἐντὸς τοῦ ἔτους 1968. Τάσσεται προθε-
σμία ὑποβολῆς ἔργων μέχρι τῆς 30^{ης} Σεπτεμβρίου 1969. Ἡ ἀπονομὴ
κατὰ Δεκέμβριον 1969».

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1969

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ 21ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΜΙΑΣ ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΜΑΧΗΣ ΕΞΗΚΟΝΤΑ ΕΤΩΝ 1909 - 1969

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΑΜΙΑΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. **Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος** ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπομένη τῷ σχετικῷ Νομοθετικῷ Διατάγματι περὶ καθιερώσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου ὡς ἡμέρας ἐθνικῆς ἐορτῆς, κατὰ τὰ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ κρατοῦντα, συνεκάλεσε τὴν σημερινὴν ἰδιαίτεραν ταύτην δημοσίαν συνεδρίασιν.

Ἡ Σύγκλητος τῆς Ἀκαδημίας ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ἀκαδημαϊκὸν κ. Τόμπρον, ὅπως ἐκφωνήσῃ τὸν συνήθη διὰ τὴν περίστασιν λόγον, καὶ παρακαλῶ τὸν κ. Τόμπρον, ὅπως λάβῃ τὸν λόγον.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΜΙΧ. ΤΟΜΠΡΟΥ

Τὸ θέμα μου, φρονῶ, ὅτι περικλείει τὴν ἱστορικὴν πορείαν τῆς Ἑλληνικῆς πραγματικότητος — ὅπως προσωπικῶς τὴν ἀντελήφθην ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1969.

Φαντάζομαι ὅτι θὰ ἐξυτηρητῇ ἡ διαδρομὴ τῶν ἐξιστορήσεων ἐνὸς καλλιτέχνου, ὅστις δὲν εἶναι ἱστορικὸς ἐπιστήμων, ἀλλὰ δυνατόν ὡς γλύπτῃς νὰ σκέπτεται ἀρχιτεκτονικῶς καὶ μὲ κριτικὸν πνεῦμα ἐνισχυμένον ἀπὸ τὴν πεῖραν.

Ἐκ τῆς θέσεως ταύτης, ἀπηλλαγμένος καὶ ἀπὸ τοὺς κομματικὸς ὑπολογισμούς, θὰ ἀπλώσω μὲ ρεαλισμὸν κάποιας πτυχᾶς ἀξίας διὰ τὴν ζωὴν.

Προσθέτω, ὅτι ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς δευτέρας ἐπετείου τῆς ἐπαναστάσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 πρὸς τὴν τρίτην — ἀδιστάκτως θὰ χαρακτηρίζω Αὐτὴν ὡς ΠΕΜΠΤΗΝ κατὰ παραδοσιακὴν σημασίαν διαρκείας, ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1969.

Πιστεύω ἐπὶ πλέον, ὅτι ἔχει ἤδη, μετὰ τὴν πάροδον τῆς πρώτης διετίας, μορφοποιήσει ἓνα ὁ ρ ό σ η μ ο ν ὡ ς ἐ π ι σ τ έ γ α σ μ α τ ὶ ν σ κ ο π ὶ ν τ η ς, διότι προγραμματισμένως ἐπραγματοποιήθη ἡ προμελέτη τῶν σκοπῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ διότι, εἰσερχομένη εἰς τὴν ἀναδιάρθρωσιν τοῦ ὅλου σκελετοῦ τῆς ὀριστικῆς μελέτης τῶν ἔργων τῆς, π ο ρ ε ύ ε τ α ι μ έ ἀ π ο δ ό σ ε ι ς. Συνήθως, ἐμπνέομαι ἀπὸ κάποιας θεωρίας διεθνoῦς προβολῆς, διὰ τὰ ἐξηγήσω μὲ παραβολικὸν πνεῦμα οὐσιώδεις πλευράς, ἵνα ὑποστηρίξω, ἐν συμπεράσματι, ἀξίας χρησίμους κοινωνικῶς.

Διὰ τὴν πραγματοποίησιν π.χ. ἐνὸς μικροῦ, μεγάλου ἢ μεγίστου ἔργου προαπαιτεῖται ἀναμφισβητήτως μία ἀκριβολογημένη μ ε λ έ τ η μ έ κ λ ι μ α κ ὠ σ ε ι ς ἐπαλλήλων φροντίδων. Ὅταν κερδίσωμεν τὸ στάδιον τῆς προμελέτης, δι' αὐτῆς θὰ δημιουργήσωμεν μίαν νέαν ροὴν συντονισμένου καὶ συγχρονισμένου προγραμματισμοῦ, διὰ τὰ μορφώσωμεν τὰ στοιχεῖα τοῦ ὀριστικοῦ σκελετοῦ, τῆς κυρίας καὶ ὀριστικῆς μελέτης. Εἶναι βέβαιον, ὅτι θὰ ἀπαιτηθῇ μία πολὺπλευρος διαδικασία διὰ τὰ ἐπιτύχωμεν μετὰ βασάνου, μορφικῶς, τὴν ἐνότητα τ ὶ ν μ ε ρ ὶ ν π ρ ό ς τ ό ὅ λ ο ν καὶ μ έ στό χ ο ν τ ό π ν ε υ μ α τ ι κ ὶ ν ἐ ν δ ι α φ έ ρ ο ν τ οῦ ἔργου. Ὅταν ἐπιτευχθῇ καὶ τὸ στάδιον αὐτῆς τῆς προεργασίας, τότε ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, συντονιστικῶς καὶ πρακτικῶς, θὰ εἶναι εἰς θέσιν τὰ δομῆσιν, τὰ ἐπενδύσῃ, τὰ πλάσῃ καὶ τὰ τερματίσῃ κατασκευαστικῶς τὸ ὅποιοδήποτε ἔργον ἀξίας ἢ καὶ πνευματικῆς ἀκτινοβολίας. Τὰ ἔργα καὶ οἱ προγραμματισμοὶ ὁλκῆς, ἐὰν δὲν ὀλοκληρωθoῦν διὰ τὰ παραδοθoῦν πρὸς κρίσιν, δὲν νοεῖται ἐκ λόγων ἄλλων, ἀγνοίας ἢ καὶ σπουδῆς, ἐπιπολαίως τὰ κρῖνονται ἢ καὶ σκοπῶνται.

Αἱ τυχόν τοιαῦται προκρίσεις εἶναι φυσικὸν τὰ περιέχουν νοσηρότητα πνεύματος. Καὶ διὰ τοὺς σαφεῖς αὐτοὺς λόγους, ὅσοι προκρίνουν πρὸ τῆς ὀλοκληρώσεως τοῦ τὸ ἔργον μιᾶς Ἐπαναστάσεως, ἥτις τηρεῖ τὰς ὑποσχέσεις τῆς, προτρέχουν μὲ τὰς διαισθητικὰς ἢ καὶ μαντικὰς τῶν θεωρίας.

Ἐκ τῶν προγραμματικῶν δηλώσεων τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως προκύπτει, ὅτι τὸ ἀναληφθὲν παρ' αὐτῆς ἀναδιάρθρωτικὸν ἔργον εἶναι ἓνα ἔργον πολυπλόκου ἀναλύσεως καὶ ταῦτοχρόνως ὑπὸ κατασκευὴν, μὴ ὀλοκληρωμένον, διότι ἀπαιτεῖται χρόνος καὶ βάσανος, διὰ τὰ ἐπιτευχθῇ μία τόσον ποιοτικὴ ἐργασία.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἡ πορεία τοῦ ἔργου τῆς Ἐπαναστάσεως μοιραίως θὰ εἰσαχθῇ ὅχι μόνον καὶ εἰς τοὺς ὑπολοίπους μῆνας τοῦ τρέχοντος τούτου ἔτους, ἀλλὰ καὶ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1970. Ἐκ τῶν ἐπαγγελιῶν τῆς, ἡ Κυβέρνησις τοῦ κ. Γεωργίου Παπαδοπούλου ἐπιθυμεῖ τὰ μετατοπίσῃ ὅλας τὰς συνθηθείας τοῦ παρελθόντος, συγχρονισμένως, ἐντὸς τοῦ πνεύματος τοῦ Νέου Συντάγματος.

Γεγονός είναι, ότι γίνεται καλή χρήση των χρημάτων των Δημοσίων Ἐπενδύσεων καὶ ὅτι τὸ ὕψος τῶν ἐν γένει δαπανῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ παράδοσιν διαφόρων ἔργων οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχε κατανεμηθῇ μὲ τὴν τάξιν καὶ τὸσον ὀρθολογιστικὸν καὶ ποιοτικὸν προγραμματισμόν. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἐξυπηρετεῖται τὸ συμφέρον τοῦ Λαοῦ μας καὶ προστατεύεται ὁ καταμερισμός, ὥστε ἡ Ἐπαρχία νὰ συμμετέχῃ ἐπαρκῶς.

Πρὸ τῆς κηρύξεως τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ καταμερισμός τῆς νομῆς εἶχε δημιουργήσει ἀρκετὰς παραλείψεις, λόγῳ οἰκονομιῶν. Ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ πάθη εἶχον ἐκτραχυνθῇ τὸσον, ὥστε νὰ σκέπτεται ὁ ἀντικειμενικὸς πολίτης μετὰ δέους τὸ μέλλον του καὶ ποία θὰ εἶναι ἡ θέσις τοῦ τόπου του.

Τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν παραδοσιακῶν Ἑλλήνων διηρωτήθη τὸ 1967, ἐὰν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διεξαχθοῦν αἱ ἐκλογαὶ εἰς τὰς 28 Μαΐου 1967.

Πολλοὶ εἶχον καταληφθῇ ἀπὸ φοβίαν, καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐργασίας ἤρχισαν νὰ φοβοῦνται τὰς συγκρούσεις, τὴν ἀναρχίαν.

Παραθέτω ἓνα περιστατικὸν ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, τὸ ὁποῖον ἔζησα μίαν ἡμέραν πρὸς τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ἐπιστρέφων ἐκ Καλαμῶν.

Ὁ νῦν Δήμαρχος Καλαμῶν μὲ ἐκάλεσε νὰ γνωματεύσω τὴν 19ην Ἀπριλίου, καὶ τὴν 20ὴν τοῦ ἰδίου μηνὸς ἀνεχώρησα τὴν πρωΐαν μὲ τὸ αὐτοκίνητόν του καὶ τὸν σωφὲρ του, διὰ νὰ ἐπιστρέψω εἰς Ἀθήνας. Ὁ σωφὲρ τοῦ ἦτο ἓνας περιποιημένος καὶ σοβαρὸς ἄνδρας ἡλικίας 40κοντα ἐτῶν, πατὴρ δύο τέκνων. Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψος μιᾶς διαδρομῆς μεταξὺ Τριπόλεως καὶ Καλαμῶν, ἐσταθμεύσαμεν, διότι ἡ θέα ἦτο δι' ἐμὲ καταπληκτικὴ. Ὁρθός, καὶ κατέναντι ἐνὸς εὐρέως χώρου μὲ βάθος πλαστικῶν γητῶν ἐκφραστικῶν ἐναλλαγῶν, ἐθαύμαζον τὴν πυκνὴν βλάστησιν καὶ τὴν ἡρεμὸν ροητεῖαν τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Ἦκουσα αἰφνιδίως μίαν ζωηρὰν φωνήν, τὴν ἀπέλειδα φωνήν τοῦ σωφὲρ τοῦ Δημάρχου Καλαμῶν, νὰ μοῦ λέγῃ : «Κύριε Καθηγητά, σεῖς οἱ Ἀθηναῖοι ἔχετε ἀντιληφθῇ ποῦ ἄγεται ὁ τόπος μὲ τὸ προκλητικὸν προσκλητήριο τῶν γραφομένων εἰς τὸν τύπον δηλώσεων τῶν Κομματικῶν ἀπειλῶν ; Τί ζητοῦν τὰ Κόμματα ἀπὸ τὴν Ἐπαρχίαν, μήπως νὰ περιπλακῇ καὶ αὐτὴ εἰς μίαν νέαν ἀδελφοκτονίαν ; Δὲν ἤγεῖσθε μερικοὶ σῶφρονες ἄνδρες, διὰ νὰ προληφθῇ ἡ ἐρχομένη αὐτὴ καταστροφὴ μας ; » Ὁμολογῶ, ὅταν ἐτελείωσε, δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ τοῦ ἀπαντήσω, διότι ἔμεινα κατάπληκτος. Αὐτὸς τότε ἐπρόσθεσε : «Τί θὰ γίνουν, πρὸς Θεοῦ, τὰ παιδιὰ μας ; » Μετὰ πολλῆς περισκέψεως τὸν καθυσέχασα, λέγοντάς του : «Ἀγαπητέ, ἡ κρίσις σου φαίνεται ὅτι ἀντλείται ἀπὸ πολὺν κόσμον τῆς Ἐπαρχίας, διότι εἶναι ὀρθή. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζετε, ὅτι εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, ἐνίστε, τὰ Κόμματα φανατίζον τοὺς

όπαδούς των, διότι είναι τρία, αντιτιθέμενα και δυναμικά. Βέβαιον είναι, ότι αντιμετώπιζομεν τούς τελευταίους μῆνας μίαν πρωτοφανή ἀπειλήν ἀόρατον, ἀλλὰ καὶ ἐργαζομένην ὑπούλως. Ὁ ἀλλὰ θὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ βλέψεις αὐτῶν, οἵτινες δημιουργοῦν τὴν σύγχρυσιν καὶ τὸ δέος ;

»Προσωπικῶς νομίζω ὅχι, διότι ἄλλαι δυνάμεις διαφαίνονται, αἱ ὁποῖαι θὰ προκαταλάβουν αὐτούς, τοὺς δι' ἐμὲ ἀπείρους καὶ ἀνοήτους. Ἴσως ὅμως δύναμαι νὰ ἀπαντήσω σαφῶς εἰς κάτι. Ἐὰν πιστεύῃς εἰς τὸν Θεόν, τὸν ὁποῖον ἐπεκαλέσθης, ἴσως ἡ δύναμις Του μᾶς διασώσῃ κατὰ κάποιον τρόπον. Τὸν διαισθάνομαι τὸν τρόπον αὐτόν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ἀπὸ ποίαν πλευρὰν θὰ ἐκκηδήσῃ». Ὁ σωφὲρ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε σταυροκοπηθῇ.

Τότε ἐξεκινήσαμε καὶ τὸ ἀπόγευμα ἐφθάσαμεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὸν ἐχαιρέτησα καὶ τοῦ συνέστησα νὰ ἡρεμήσῃ, καὶ ἔτσι ἔφυγε.

Αὐτὸ τὸ ζωντανὸν περιστατικόν, ὅλην τὴν νύκτα τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, δὲν μὲ ἀπὴλλάξε ἀπὸ κάποιους ἐφιάλτας. Μόλις ἐξημέρωσε, ἤκουσα κρότους ἀκαθορίστους καὶ ἐνόμισα, κοιμώμενος, ὅτι ὁ σωφὲρ ἐφώναζε, «πρὸς Θεοῦ, τί θὰ γίνωνται τὰ παιδιὰ μας ;». Ὁ ἀλλὰ κάτι ἄλλο εἶχε συμβῇ, διότι, ὅταν συνῆλθον, ἤκουσα πυροβολισμοὺς καὶ μόνον πυροβολισμούς. Ἦνοιξα τὴν μπαλκονόπορτα τῆς κατοικίας μου καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἐβδόμου ὁρόφου τῆς παρετήρησα εἰς τὰ πεζοδρόμια τῆς ὁδοῦ Πατησίων ἐνόπλους καὶ μόνον στρατιώτας, χωρὶς καμμίαν τροχαίαν κίνησιν.

Τὴν μεσημβρίαν ἐπληροφορήθην, ὅτι ὁ στρατὸς ἀναιμᾶκτως κατέλαβε τὰ πάντα ὡς Ἐπανάστασις. Τότε ἀντελήφθην, ὅτι ὁ σωφὲρ μὲ ὀρθότητα εἶχε κρίνει τὴν κατάστασιν καὶ ὅτι εἶχον μάθει, ποία πλευρὰ ἐκινήθη μὲ τάξιν, πειθαρχίαν καὶ ἀστραπιαίαν ταχύτητα.

Οἱ πυροβολισμοὶ ἐρρίφθησαν πρὸς ἐκφοβισμόν, ἀσφαίρως, πρὸ τοῦ Μεγάλου τοῦ Ο.Τ.Ε. τῆς ὁδοῦ Πατησίων.

Τὰ σφάλματα καὶ τοὺς κινδύνους ὡς αἷτια εἶχε βεβαιώσει ἡ Ἐπανάστασις, ἀλλὰ καὶ εἰς ἡμᾶς ἦσαν γνωστὰ τὰ αἷτια ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Γ. Παπανδρέου καὶ ἀπὸ τὴν τακτικὴν τοῦ τύπου. Ἡ ἀποκάλυψις δὲ τοῦ ΑΣΠΙΔΑ καὶ ἡ διαδικασία τῆς δίκης εἶχον μαθηματικῶς προδικάσει ὅτι δὲν θὰ ἀργήσῃ νὰ ἐπιβληθῇ μία Δικτατορία ἢ μία Ἐπανάστασις τοῦ Στρατοῦ. Ἡ ἐπιβληθεῖσα λοιπὸν Ἐπανάστασις τὴν 21ην Ἀπριλίου 1967 δι' ἐμὲ εἶναι ἡ Π Ε Μ Π Τ Η πα ρ α δ ο σ ι α κ ή, ἥτις ἐπρόλαβε νὰ ἐμποδίσῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον, ὡς ἔσχατον μέσον ἢ συνείδησις ἐνὸς Ἀρχηγοῦ Κόμματος, τοῦ κ. Κανελλοπούλου, ἐπίστευσεν ὅτι θὰ διέσωζε τὸν Τόπον, μὲ τὰς ἐκλογάς.

Κατὰ χρονικὴν δηλαδὴ σειρὰν αἱ πέντε παραδοσιακαὶ Ἐπαναστάσεις, ὡς στη-
ριχθεῖσαι εἰς τὴν διαμάχην τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων καὶ τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ,
εἶχον πάντοτε ἐκτραγῆ, ὅταν τὰ αἷτια ἦσαν ὀφθαλμοφανῆ εἰς κάθε ἐποχὴν καὶ ὅταν
αὐτὰ θὰ ἠδύναντο νὰ προκαλέσουν κινδύνους ἐκ τῆς χαλαρώσεως τῶν ἰδεωδῶν τῆς
Χώρας — τῶν ἐθνικῶν.

Ἔχομεν λοιπὸν τὴν ΠΡΩΤΗΝ Ἐπανάστασιν τοῦ Ζορμπᾶ
τὸ ἔτος 1909. Τὴν ἐπανάστασιν - κίνημα τῆς Θεσσαλονίκης τοῦ 1916 ὡς ΔΕΥ-
ΤΕΡΑΝ, μὲ τοὺς Βενιζέλον, Κουντουριώτην καὶ Δαγκλῆν. Ἔχομεν τὴν Δραμα-
τικὴν τοῦ Νικολάου Πλαστήρα τοῦ 1922 ὡς ΤΡΙΤΗΝ καὶ παρακάμπτοντες
τὴν ἄλλην, τοῦ Παγκάλου καὶ τῆς ἀνατροπῆς του ἀπὸ τὸν Κονδύλην, φθάνομεν εἰς
τὴν Δικτατορίαν τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ ὡς ΤΕΤΑΡΤΗΝ, διὰ τὰ παρακάμ-
ψομεν τὸ κίνημα τῶν ἀδελφοκτόνων κομμουνιστῶν καὶ μετὰ 31 ἔτη νὰ ἀντιμετω-
πίσωμεν τὴν ροὴν διαρκείας τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 ὡς
ΠΕΜΠΤΗΝ.

Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ Ζορμπᾶ εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἐπραγματοποιήθη εἰς τὴν
τοποθεσίαν Γουδὶ τῶν Ἀθηνῶν τὸ 1909, ἀλλὰ ὠφέλιμον εἶναι νὰ μνημονεύωνται
μερικὰ αἷτια — ἰσχύσαντα ἢ ὄχι — ἐκ λόγων Ἐθνικῆς ἐνότητος.

Ὁ Συνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ Ζορμπᾶς ἔφερε βαρέως τὴν ἀποτυχίαν
τοῦ πολέμου τοῦ 1897, ὅπως καὶ τὴν ἐριστικὴν ζωὴν ἐντὸς τοῦ Κοινοβουλίου τῶν
Κομμάτων, καθὼς καὶ τὴν κακομεταχείρισιν τῆς σπουδαζούσης νεολαίας. Μετὰ
τῶν συνεργατῶν του κατέλαβεν ἀναιμάκτως τὴν ἀρχήν, διέλυσε τὴν Βουλὴν, ἀπεμά-
κρυνε τὸν Διάδοχον ἀπὸ τὸν Στρατόν, σεβασθεὶς τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Α', τὸν
δολοφονηθέντα μυστηριωδῶς εἰς Θεσσαλονίκην τὸ 1913, καὶ τέλος ἐκάλεσε τὸν Βενι-
ζέλον ἀπὸ τὴν Κρήτην, διὰ νὰ ἰδρύσῃ ἕνα νέον Κόμμα. Τὸ 1910 ὁ Βενιζέλος ἔφθανε
ἔξωθεν τῆς κυρίας εἰσόδου τοῦ Ὑπουργείου Στρατιωτικῶν τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας
μὲ ἕνα μόνιμπον τῆς ἐποχῆς, φέρων γὰρ χρώματος ρενδικόταν καὶ ὑψηλὸν πῖλον.

Ὡς φρουρὸς εἶχον ἐπιλεγῆ ἐκ τοῦ οὐλαμοῦ, τὴν ἡμέραν ἐκείνην, μὲ ἐντολήν
νὰ ἀναγνώρισω ἕνα ἐπίσημον πρόσωπον καὶ συνθηματικῶς νὰ κτυπήσω τὸν κώδωνα.
Ὁ Βενιζέλος μὲ ταχὺ βῆμα ἔφθασε πρὸ ἐμοῦ καὶ μὲ ἠρώτησε : «Πυροβολητά, ἐδῶ
εἶναι τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ;».

«Μάλιστα, κύριε Βενιζέλο, σᾶς περιμένουν», ἀπαντοῦσα. Κατάπληκτος ὅτι
τὸν ἀνεγνώρισα, ἐζήτησε νὰ μάθῃ πῶς λέγομαι καὶ τί σπουδὰς εἶχον κάνει. Τὸν εἶχα
ἐνημερώσει, ὅταν ὁ Ὑπασπιστὴς τοῦ Ζορμπᾶ κατέφθασε. Κατὰ τὴν εἰσοδόν του,
στραφεὶς ὁ Βενιζέλος, μοῦ ἔλεγε : «Χάρηκα γιὰ ὅσα ἤκουσα ἀπὸ σᾶς».

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, μετὰ τὰς ἐκλογάς, ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν
καὶ ὡς Πρωθυπουργὸς εἰς τὸ Ὑπουργεῖον ἐκεῖνο τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας, ἐδοξάσθη,

ὥς καὶ ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, τὸν ὁποῖον ὁ Βενιζέλος ἐπανέφερεν ὡς Ἀρχηγὸν τοῦ Στρατοῦ, καὶ ταυτοχρόνως προσέλαβε καὶ τὸν τότε λοχαγὸν τοῦ Μηχανικοῦ Σώματος Ἰωάννην Μεταξᾶν, ὑπασπιστὴν καὶ Σύμβουλόν του.

Αὐτὴν τὴν νοοτροπίαν περὶ ἐνότητος εἶχε τότε ὁ Ἑλ. Βενιζέλος. Ἡ ἐνότης ἐκείνη διήρκεσε μέχρι τοῦ 1914, ἀλλὰ τὰ σύνθετα ἐθνικὰ κέρδη τῆς ἐτριπλασίαςαν ἐδαφικῶς τὴν μικρὰν Ἑλλάδα καὶ ὁμοίως τὸν πληθυσμὸν τῆς. Τότε ἡ Κυβέρνησις Βενιζέλου ἐπραγματοποίησε, κατὰ τὰ ἔτη 1910 - 1914, μίαν διασφαλιστικὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν, ἡδραῖωσε τὸν διοικητικὸν μηχανισμόν τοῦ Κράτους τῶν ἐπὶ ἑκατομμυρίων κατοίκων, ἐνίσχυσε τὴν Παιδείαν καὶ τὰ Ἀνώτατα Ἰδρύματα καὶ ἐξήττησε τὴν δημιουργίαν πολλῶν τεχνικῶν, ἐνισχύσασα τὸ Μετσ. Πολυτεχνεῖον.

Μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολέμου, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914, ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ὁ Πρωθυπουργός του διεφώνησαν ἰδιωτικῶς, διότι ὁ πρῶτος ἤθελε νὰ παραμείνῃ οὐδέτερος καὶ ὁ Βενιζέλος νὰ συμμετάσχη μὲ τοὺς Συμμάχους ἐναντίον τοῦ Κάιζερ. Τὸ 1916, μὲ τὸ κίνημά του ὁ Βενιζέλος κατέστη σύμμαχος καὶ τὸ 1918 οἱ Σύμμαχοί του ἐκέρδισαν τὸν πόλεμον καὶ ὁ Βενιζέλος εἶχε δικαιοσύνη. Εἶναι γνωστὴ ἡ πρώτη Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία, γνωστὴ ἡ γενομένη δολοφονικὴ ἀπόπειρα τοῦ Σταθμοῦ τῆς Ἀνών τῶν Παρισίων ἐναντίον του, ὡς καὶ ὁ τραυματισμός του, γνωστὴ ἡ ἐπιστροφή του εἰς Ἀθήνας τὸ 1920, ὅπως καὶ ὁ θάνατος τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου καὶ γνωστὴ ἡ ἀπόφασις τοῦ Βενιζέλου νὰ προκηρύξῃ ἐκλογάς τὸ αὐτὸ ἔτος. Ἐτέθη πάντοτε τὸ ἐρώτημα : Εἶχε φαντασθῇ ὅτι δὲν θὰ καταψηφισθῇ ἢ εἶχε κλονισθῇ ἐκ τῆς δολοφονικῆς ἀποπείρας ἐναντίον του ; Ὅπωςδήποτε, ὅμως, ἡ ἱστορία θὰ ἤθελε ὁ ἐπαναστατήσας νὰ ἐτερμάτιζε τὸ ἔργον του κλείων μίαν ἐντιμὸν συμφωνίαν, παρὰ νὰ κατέλθῃ εἰς μίαν ἀναμέτρῃσιν ἐπικίνδυνον καὶ νὰ χάσῃ τὰς ἐκλογάς, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ ἠθικὰ κέρδη του, αὐτὸς καὶ ὁ Ἑλληνισμός.

Βεβαίως, ἡ τραγικὴ ἐκείνη μοῖρα ἑκατομμυρίων Ἑλλήνων καὶ ἡ ταπείνωσις τοῦ Στρατοῦ μας ἐπεβάρυνε ἐκείνους, οἵτινες ἀπεφάσιζον ἄνευ συμμάχων νὰ προχωρήσουν μέχρι τοῦ Σαγγαρίου, διὰ νὰ καταστραφῶν τὰ πάντα. Κανεὶς δὲν ἔμαθε, διατὶ ὁ Ἑλευθέριος Βενιζέλος ἐπροτίμησε τὰς ἐκλογάς. Πάντως, κληθεὶς ἐν καιρῷ, ἔκλεισε μίαν εἰρήνην μὲ τὸν Κεμάλ. Ἀπὸ τὴν τραγωδίαν τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς μας, ἕνα φῶς μοναδικὸν ὠδήγησε τὸν Στρατιώτην τῶν παραδόσεών μας, τὸν Νικόλαον Πλαστήραν, νὰ ὑποχωρήσῃ ὑπερηφάνως μὲ ὅσους τὸν εἶχον ἀκολουθήσει, διαφυγὼν τὴν πίεσιν τοῦ Κεμάλ, διὰ νὰ κηρύξῃ τὴν Ἐπανάστασιν του ἐκεῖ, εἰς τὴν Χίον.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ΤΡΙΤΗ παρὰδοσιακὴ Ἐπανάστασις, ἡ πλέον σκληρὰ τῆς νεωτέρας ἱστορίας ἡμῶν. Ὑπῆρξεν, ἐγκατασταθεὶς εἰς Ἀθήνας, ὁ Πλα-

στήρας τιμωρός, διὰ τὰ δυνήθη τὰ κρατήσῃ τὴν ἐπιβαλλομένην πειθαρχίαν, μετὰ τὸ μεγάλο δράμα τοῦ ἐκτοπισμοῦ τῶν Ἑλλήνων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Αἱ ἀποφάσεις του εἶναι γνωσταί. Μημονεύω μόνον τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς Δυναστείας καὶ τὴν ἀντ' αὐτῆς καθιέρωσιν τῆς Δημοκρατίας.

Κατὰ τὰς πρώτας ἐκλογάς, κατίσχυσε ὁ θεωρητικὸς δημοκράτης καὶ ἰδεολόγος ἀνθρωπιστῆς Ἀλέξανδρος Παπαναστασίου, ἔχων ὡς Ὑπουργὸν τῶν Ἐσωτερικῶν τὸν νομομαθῆ Παναγιώτην Ἀραβαντινόν, ὅστις εἶχεν ὑποστῆ μίαν δολοφονικὴν ἀπόπειραν, τραυματισθεὶς τὸ 1922 εἰς τὴν Πλατείαν τῆς Ὀμονοίας, διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος παρ' ἐμοῦ τοῦ ἰδίου, μὲ τὴν συμβολικὴν συνδρομὴν ἑνὸς ἀνδρός, ὅστις ἐξετελέσθη παρὰ τῶν ἀδελφοκτόνων τὸ 1944, τοῦ τότε Ταγματάρχου τῆς Χωροφυλακῆς Τουρκοβασίλη. Ἡ Κυβέρνησις Παπαναστασίου ἀνετράπη μυστηριωδῶς, ὅταν ἐξηγγεῖλε ὁ ἴδιος εἰς τὴν Βουλὴν τὴν διάθεσιν ἑκατὸν ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ τὴν Ἑθνικὴν Παιδείαν, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐνημερώσῃ τὸν τότε Ὑπουργὸν τῆς Κυβερνήσεώς του ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Τσουδερόν.

Ὁ τελευταῖος, π ρ ο σ χ η μ α τ ι κ ῶ ς, ἔθεσε ζήτημα ἐμπιστοσύνης καὶ οἱ συνεννοημένοι μὴ δημοκράται Βουλευταὶ κατεψήφισαν τὸν Ἀρχηγόν των, κατὰ τὰς πρώτας ἐκείνας ἐκλογάς. Ὑστέρως, καὶ μετὰ ὅσα συνέβησαν μεταξὺ Παγκάλου - Κουντουριώτη καὶ Παγκάλου - Κονδύλη, διεφάνησαν τὰ αἷτια τῆς ἀνατροπῆς τῆς Δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως Παπαναστασίου, ὅταν ὁ Βενιζέλος ἀνέτρεπε τὸ 1928 τὴν ὕστερον, μετὰ τὴν πτώσιν καὶ φυλάκισιν τοῦ Παγκάλου, σχηματισθεῖσαν Οἰκονομικὴν Κυβέρνησιν τῶν Κομμάτων. Δὲν εἶχεν εὐνοήσει τὴν ἐγκαθίδρυσιν τῆς Δημοκρατίας ὁ Βενιζέλος.

Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, κερδίσας τὰς ἐκλογάς τοῦ 1928, παρέμεινε μέχρι τοῦ 1932 ὡς Πρωθυπουργός, ἀλλὰ ἐνῶ διοικητικῶς ἀνέπτυξε μίαν ὀρθὴν δράσιν, δὲν κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν ἀντίπαλόν του Παναγιώτην Τσαλδάρην νὰ ρυθμίσουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν διαίρεσιν καὶ τὸ ζήτημα τοῦ θρόνου, διὰ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β' ἐκ Λονδίνου. Κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην ὁ Γ. Παπανδρέου ὡς Ὑπουργὸς τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας ἐφρόντισε καὶ ἐπέτυχε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, νὰ ἀποκτήσῃ τὸ Κράτος χίλια ιδιόκτητα Σχολικὰ Κτήρια καὶ ὑπεστήριξε τὰς Τέχνας καὶ τὸ Θέατρον. Προήγαγε τὴν Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν εἰς Ἀνωτάτην, δημιουργήσας καὶ τοὺς πρώτους Καλλιτεχνικοὺς Σταθμοὺς Ὑδρας, Μυκόνου καὶ Δελφῶν. Ὁ Βενιζέλος ἔχασε τὰς ἐκλογάς τοῦ 1932 καὶ ἠτύχησεν, ὅπως καὶ ὁ ἀντίπαλός του Παναγῆς Τσαλδάρης. Πρὸ τοῦ θανάτου του ὁ Βενιζέλος ὑπέστη καὶ δευτέραν δολοφονικὴν ἀπόπειραν, ἀφοῦ προγενεστέρως καὶ μυστηριωδῶς ἐξετελέσθη ἔξωθεν τῆς οἰκίας του ὁ εὐγενὴς δημοσιογράφος Καβαφάκης. Πάντοτε ὑπάρχουν οἱ μυστηριώδεις

υπονομευταί εἰς τὸν τόπον μας, διότι εἶχον καὶ ἔχουν νοσηρὰς ἀρχάς. Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὁ Παναγῆς Τσαλδάρης καὶ ὁ Γεώργιος Κονδύλης ἀπέθανον τὸ 1935. Ὁ Κονδύλης ὁμως, ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του διατελέσας Ἀντιβασιλεὺς, ὑπεδέχθη κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ Λονδίνου τὸν Βασιλέα Γεώργιον τὸν Β' εἰς τὰς ἀεροπορικὰς βάσεις τοῦ Π. Φαλήρου.

Ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς τὸ 1936, μὲ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Βασιλέως Γεωργίου, κηρύσσει, ἔχων καὶ τὴν σύμφωνον γνώμην τοῦ Ἄνακτος ἐκείνου, τὴν Δικτατορίαν του, ἣτις ὡς Ἐπανάστασις ἦτο ἡ ΤΕΤΑΡΤΗ παραδοσιακὴ. Ὁ Στρατὸς μας, μὲ τὸ Ο Χ Ι τοῦ Ἰωάννου Μεταξᾶ ἀνέτρεψε τὰ στρατεύματα τοῦ Μουσσολίνι ἐντὸς τῶν Ἀλβανικῶν ἐδαφῶν, διότι οἱ ἄνδρες του ἦσαν καὶ εἶναι προικισμένοι νὰ ἐνεργοῦν μὲ ἐνότητα ἐθνικὴν. Ὁ Μεταξᾶς ἀπὸ τὸ 1936 μέχρι τὸ 1940 ὡς Κυβερνήτης τῆς Χώρας ἀνέπτυξε μίαν κοινωφελῆ δρᾶσιν ἐμπείρου πολιτικοῦ ἀνδρός, ἰδρύσας τὸ πρῶτον τοὺς Γεωργικοὺς Συνεταιρισμούς, τὸν Ἀνώτατον Πολεοδομικὸν Ὄργανισμόν καὶ τὴν Ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ Ἐπιτροπὴν, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Διοικήσεως τῆς Πρωτευούσης. Συνεπλήρωσεν ὡσαύτως τὴν Νομοθεσίαν τοῦ Τεχνικοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἑλλάδος, ἐνίσχυσε τὰς Τέχνας καὶ τὰ Γράμματα, τὸ Θέατρον καὶ τὸν Ἀθλητισμόν, ἐπανίδρυσεν τὸν θεσμόν τῶν Πανελληνίων Ἐκθέσεων καὶ προήγαγε τὴν Σχολὴν Καλῶν Τεχνῶν εἰς βελτιώσεις διὰ τῆς καθιερώσεως νέων τακτικῶν ἐδρῶν. Ἀπέθανεν ὁμως πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Χιτλερικῶν Στρατευμάτων, ἅτινα προσέκρουσαν εἰς τὰ ὄχυρά του. Ἀπὸ τῆς περιόδου ἐκείνης ἡ Χώρα μας εὐρέθῃ ὑπὸ κατοχὴν καὶ ἐνεφανίσθησαν οἱ Ἕλληνες κομμουνισταὶ εἰς τὸ προσκήμιον, ἐνισχυμένοι καὶ ἐξωπλισμένοι πλήρως ἀπὸ ξένας δυνάμεις. Ὑπὸ τὴν μορφὴν λοιπὸν τῆς ἀντιστάσεως δὲν ἤργησαν νὰ ἀποκαλυφθοῦν.

Μὲ τὴν πλήρη κατάκτησίν μας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, ὡς ἦτο φυσικὸν οὐχὶ ἀμαχητί, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β' κατῆλθεν εἰς Κρήτην καὶ μετέπειτα εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ, ὑπὸ τὰς φροντίδας του κατήρτισαν οἱ καταφυγόντες εἰς Μέσην Ἀνατολὴν Ἕλληνες Ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται τὰς πρῶτας μαχίμους δυνάμεις ἀνασυγκροτήσεως.

Οἱ κομμουνισταὶ καὶ οἱ συνοδοιπόροι ἐφρόντισαν καταλλήλως τότε νὰ δημιουργήσουν ἓνα κίνημα, εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολὴν, μὲ σκοπὸν νὰ διαλύσουν τὰς πρῶτας ἐκεῖνας ἐθνικὰς δυνάμεις μας. Ἐπέτυχον, ἀτυχῶς, πολλὰ, χωρὶς νὰ προξενήσουν εἰς τὴν Ἀεροπορίαν μας φθορὰς καὶ χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀνασύστασιν τῆς Ταξιαρχίας, ἣτις ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ τῶν μαχῶν τῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν τὸν τίτλον, Ταξιαρχία τοῦ Ρίμινι.

Αὐτὴν τὴν ἀνασυνεκρότησεν ὁ Στρατηγὸς Τσακαλῶτος, ὅστις καὶ ἔδωκε τὴν

μάχην εἰς τὸ Ρίμινι, τὴν κατὰ πάντα ἡρωϊκὴν καὶ ἱστορικὴν. Πλὴν ἡ δρᾶσις ἡ διασπαστικὴ τῶν ἀδελφοκτόνων δὲν ἔπαινε νὰ ἐνεργῇ καὶ ὅταν κατέφθανεν εἰς Ἀθήνας ἡ Κυβέρνησις Παπανδρέου ὡς πρώτη ἀπελευθερωτικὴ. Πέντε Ὑπουργεῖα κατεῖχον οἱ ἀδελφοκτόνοι κομμουνισταί, οἵτινες καὶ ἐξηπάτησαν τὸν Παπανδρέου καὶ ἀνέτρεψαν τὴν Κυβερνήσιν του, κηρύξαντες δὲ τὸ ἐπαχθὲς κίνημά των ἐναντίον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς συνεχίσεως τῶν παραδοσιακῶν του ἐλευθεριῶν, ἐπεζήτησαν τὸν ἀποχρωματισμὸν του.

Κατέλαβον, ὡς γνωστὸν, τὴν περιοχὴν τῶν Ἀθηνῶν, κατέστρεψαν καὶ κατέσφαξαν, κατεσυκοφάντησαν τοὺς πάντας, κατέστρεψαν καὶ τὰ οἰκοδομήματα μὲ ἀντινάξεις καὶ τελικῶς μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν Ἀγγλικῶν στρατευμάτων τοῦ Στρατηγοῦ Σκόμπι καὶ τῶν πρώτων Ταγμάτων τοῦ Πλαστήρα καὶ αὐτῆς τῆς ἀντιστάσεως τοῦ Γρίβα εἰς τὸ Θησεῖον, τὴν 6ην Ἰανουαρίου τοῦ 1945, ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα καὶ ἐβάδισαν βορείως τῆς περιοχῆς τῶν Ἀθηνῶν. Μέχρι τοῦ 1947 δὲν εἶχε κριθῇ ὁ ἄγων τῆς πλήρους ἀπωθήσεώς των. Τέλος, τὰ στρατεύματά μας, ἐνισχυθέντα, ἔδωσαν λαμπρὰς μάχας εἰς τὸ Βίτσι καὶ τὸν Γράμμον ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀρχιστρατήγου Ἀλεξάνδρου Παπάγου, καί, τελικῶς, οἱ κομμουνισταί κατενικήθησαν, διασωθέντες εὐχερῶς εἰς τὰ ἐδάφη τῶν γειτονικῶν μας κρατῶν, ἀλλὰ καὶ συναποκομίσαντες ἄφθονον λείαν, ἐνῶ, τερατωδῶς φερόμενοι, ἀπύγαγον περὶ τὰς τριάκοντα ἑξ χιλιάδας παιδιῶν τοῦ πτωχοῦ Λαοῦ μας.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ ἰδεολόγοι κομμουνισταί Ἕλληνες καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι.

Μνεῖα δέον νὰ γίνῃ εἰδικὴ διὰ τὴν πατριωτικὴν συνεργασίαν τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν τῆς περιόδου 1945 - 1949, τοῦ Θεμιστοκλῆ Σοφοῦλη καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Τσαλδάρη. Ὁ ὑπέργηρος τότε Σοφοῦλης εἶχε δώσει τὸ παρὸν ἐκεῖ, εἰς τὸ Βίτσι, καὶ ἔζησε μὲ τοὺς στρατιώτας πολεμιστὰς ἡμέρας τινάς, διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ.

Ὑπῆρξεν ἓνας ἐμψυχωτής, ἀλλὰ καὶ μεγάλης μορφώσεως ἡγέτης μὲ σπουδὰς ἀρχαιολόγος, ὁ ἔθνικὸς ἐκεῖνος πολιτικὸς τῆς χώρας μας ἐκ Σάμου.

Αὐτὸς ἀπέθανεν ἐντὸς τῶν Παλαιῶν Ἀνακτόρων ὡς Πρωθυπουργός. Μετὰ τὸν τερματισμὸν τοῦ σκληροῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῶν ἀδελφοκτόνων κομμουνιστῶν, ἀτυχῶς αἱ δύο πρῶται κυβερνήσεις μετὰ τὸ 1950, τῶν στρατηγῶν Πλαστήρα καὶ Παπάγου, οὐδὲν νομοθετικὸν μέτρον ἔλαβον παρεμποδιστικὸν τῆς εὐχεροῦς εἰσόδου εἰς τὸ Κοινοβούλιον τῶν σοσιαλιστῶν καὶ κομμουνιστῶν ὁμοῖδεατῶν, τῶν ἀναρχικῶν, ἥτοι ἐκεῖνων, οἵτινες εὐρίσκοντο ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος Προσωπικῶς, δὲν ἀντελήφθη ποτὲ διὰ ποίους λόγους δὲν ἐτόλμησαν οἱ δύο ἀξιοθαύμαστοι πατριῶται στρατηγοὶ νὰ π ρ ο α σ π ί σ ο υ ν, τοῦλάχιστον διὰ μίαν εἰκοσαετίαν, τὸν παραδοσιακὸν Κοινοβουλευτισμὸν, ἀλλὰ καὶ ἠθικῶς νὰ ἐξασφαλίσουν τὸν Λαόν μας, ὅστις ἐδοκιμάσθη ἀπὸ τὸν διασπαστικὸν ἐρυθρὸν ἐσμόν, μιᾶς ξένης πρὸς τὴν ἱστορίαν μας

ιδεολογίας, πρόθεσις τῆς ὁποίας ἦτο ἡ κατάργησις τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς βίας καὶ ὁ ἀποχρωματισμὸς τῆς τρισχιλιετοῦς μας δημοκρατικῆς παραδόσεως. Τούτου μὴ γενομένου τότε, ὁ Κοινοβουλευτισμὸς μας μέχρι καὶ τοῦ 1967 ἀντεμετώπιζε τὴν Ε Δ Α ὡς ἕνα κατὰ πάντα ἰσότιμον κόμμα — ἐπικριτικοῦ πνεύματος — ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κοινοβουλίου.

Οἱ παραδοσιακοὶ ὅμως Ἕλληνες ἀνέμενον νὰ τολμήσουν τότε ἐκεῖνοι οἱ Πρωθυπουργοί. Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἐξάγεται ἕνα συμπέρασμα — ἐπειδὴ δὲν ἐτόλμησαν — ἐπεξηγήματικὸν τῆς ἱστορίας μας τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι τοῦ 1969. Ὅτι, ἀντιθέτως, αἱ πέντε παραδοσιακαὶ ἐπαναστάσεις διαρκείας ἐτόλμησαν καὶ ἐπέτυχον εἰς τοὺς σκοποὺς των: ἐπεβλήθησαν. Πιθανὸν ὅμως — λίαν πιθανὸν ὡς φρονῶ — ἐὰν δὲν ἐτολμοῦσαν μὲ κατηγορηματικὴν ἰσχύαν, νὰ ἐπῆρχε σήμερον κάποια ἄλλη Ἑλλάς.

Ἡ ἐξαγγελθεῖσα, κατὰ συνέπειαν, κατηγορηματικὴ διαβεβαίωσις τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967, ὅτι ἡραγκάσθη νὰ ἐπιβληθῇ, διότι ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς τῆς διεπιστώθησαν καὶ σφάλματα καὶ κίνδυνοι, ὡς τόλμη ἐπιτυχῶσα ἐδημιούργησε μίαν ἀξίαν μεγίστου ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν πορείαν τοῦ Λαοῦ μας. Ἰσως ὁ Λαός μας νὰ κατοχυρωθῇ ἀπὸ τὸ ὁλοκληρωθησόμενον πνεῦμα τοῦ Νέου Συντάγματος, διότι ἐξηγουῦνται σαφῶς ὠρισμένα δικαιώματα, ἅτινα οὐχὶ σαφῶς εἰς τὸ Παλαιὸν μας Σύνταγμα ἐχρησιμοποιοῦντο κατὰ τρόπον, ἐνίοτε, ἀντιτιθέμενον πρὸς τὴν ἔκφρασιν τῆς θελήσεως τῆς πλειοψηφίας τοῦ Λαοῦ μας.

Δὲν ἔχω τὴν πρόθεσιν νὰ θίξω τὸν Κοινοβουλευτισμὸν, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ παρουσιάσω τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων ἐδημιουργήθησαν αἱ διαμάχαι. Ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ μέχρι τοῦ 1967 τὰ κυβερνήσαντα Κοινοβουλευτικὰ Κόμματα τὴν Ἑλλάδα, μὲ βάσιν τὸ Παλαιὸν Σύνταγμα καὶ τὰ ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ προερχόμενα οἰκονομικὰ μέτρα, ἔπραξαν ὅ,τι ἦτο δυνατόν καὶ εἶχον συμφέρον νὰ ἐπιτύχουν. Μόνον ὅτι δὲν ἐδημιουργήθη διαμάχη, δι' αὐτὰς τὰς ἀπασχολήσεις των, μεταξὺ τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ καὶ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἐπομένως, ἀπὸ τὰς πέντε παραδοσιακὰς ἐπαναστάσεις, ἀπὸ τοῦ 1909 μέχρι καὶ τοῦ 1969. Ἡ διαμάχη ἐστηρίχθη εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῶν πέντε ἐπαναστάσεων, ὅτι εἶχον δημιουργηθῇ ἄλλης μορφῆς σφάλματα ἐκάστοτε, σχέσιν ἔχοντα μὲ τοὺς κινδύνους οἵτινες εἶχον διαπιστωθῇ, καὶ λόγῳ εὐθύνης καὶ λόγῳ ἀρμοδιότητος, διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ Τόπου μας καὶ διὰ τὸν κλονισμὸν τῶν Ἐθνικῶν Ἰδεωδῶν τῶν Ἑλλήνων.

Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον τῶν 40 πρώτων ἐτῶν, ἥτοι ἀπὸ τοῦ 1909 καὶ μέχρι τοῦ 1949, ἐδιδάχθημεν πολλὰ, καὶ ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐξάγεται καὶ τὸ συμπέρασμα

μιας ἄλλης πλευρᾶς διαμαχῶν καὶ πέραν τῶν Κοινοβουλευτικῶν ἀρμοδιοτήτων.

1) Ἡ Ἐπανάστασις Ζορμπᾶ τοῦ 1909, ἐνῶ δὲν ἔθιξε τὸν Βασιλέα Γεώργιον Α', ἀπεμάκρυνε τοῦ Στρατοῦ τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον. Εἶχε διαπιστωθῇ παρ' αὐτῆς κάποιο σοβαρὸν αἷτιον. Παρὰ τὸ γεγονὸς αὐτῆς τῆς κρίσεώς της, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Α' μυστηριωδῶς ἐδολοφονήθη εἰς Θεσσαλονίκην τὸ 1913, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐδικαιώθη ἀπὸ τὸν Βενιζέλον μὲ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὸν Στρατόν.

2) Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, ὡς γνωστόν, μετὰ τὸ 1910 ἐπαρέφερε τὸν Κωνσταντῖνον εἰς τὸν Στρατόν, τοποθετήσας αὐτὸν ὡς ἀρχηγόν, μὴ νύοθησας τὴν προᾶξιν τοῦ Ζορμπᾶ. Ὁ Βενιζέλος διαφωνήσας τὸ 1914 μὲ τὸν Βασιλέα τότε Κωνσταντῖνον, ἐπὶ ἰδεολογικῶν ζητημάτων, ἀπεμακρύνθη τῆς ἀρχῆς, δημιουργήσας ὁμῶς τὸ γνωστὸν κίνημα τῆς τριανδρίας, Βενιζέλου—Κουντουριώτη—Δαγκλῆ, εἰς Θεσσαλονίκην, ἀνέτρεψε τὸν Κωνσταντῖνον καὶ εἰς τὸν θρόνον ἐτοποθέτησεν ὡς Βασιλέα τὸν Ἀλέξανδρον. Εἶχε τολμήσει καὶ εἶχε δικαιωθῇ.

3) Ὁ Νικόλαος Πλαστήρας, κηρύξας τὴν σκληρὰν του ἐπανάστασιν τοῦ 1922, ὑπῆρξε τιμωρὸς μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν μας καταστροφὴν καὶ κατήργησε τὸν θεσμὸν τῆς Βασιλείας, διὰ νὰ ιδρύσῃ τὸν θεσμὸν τῆς Δημοκρατίας. Τὸν θεσμὸν αὐτόν, ὅπως διεπιστώθη, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος δὲν τὸν ἠνόνησε, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ 1928, ὡς Πρωθυπουργός, δὲν κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν ἀντίπαλόν του Παναγῇ Τσαλδάρῃ, διὰ νὰ λύσουν τὸ ζήτημα τῆς ἐπιστροφῆς ἢ ὅχι εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ ἐξορίστου Βασιλέως Γεωργίου Β', μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσῃ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1932.

4) Τέλος, ὁ Ἰωάννης Μεταξᾶς, ἀρχηγὸς Κοινοβουλευτικοῦ Κόμματος, κηρύσσει τὴν Δικτατορικὴν του Ἐπανάστασιν μὲ τὴν σύμφωνον γνώμην καὶ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Β' καὶ διαλύει ὅλα τὰ ἐπάρχοντα τότε Κόμματα. Εἶναι ἡ μοναδικὴ περίπτωσις, μετὰ τὴν πρώτην τῆς περιόδου 1910 - 1914, ὅπου Βασιλεὺς καὶ Πρωθυπουργός, ἠνωμένοι καὶ παραδοσιακῶς σύμφωνοι, διασφαλίζουν τὰ Ἑλληνικὰ Ἐθνικὰ ἰδεώδη, τὰς ἐστίαι, τὴν ἐλευθερίαν, δημιουργοῦν ἓνα θρόνον.

Ἐκ τοῦ ἀποδεικτικοῦ αὐτοῦ συμπεράσματος τῶν τεσσάρων ἐν λόγῳ περιπτώσεων, προκύπτουν ἐρωτήματα. Ἐνα δὲ καθαρῶς νομικὸν δὲν δύναμαι νὰ τὸ ἀντιμετωπίσω, διότι εἶναι σχετικὸν μὲ τὰ ἐρμηνευτικὰ δικαίωματα, τὰ ὅποια τὸ παλαιὸν Σύνταγμα ἔχει ἀφίσει εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Βασιλέως καὶ ὅχι εἰς τὴν ἰσχὴν ἐνὸς Πρωθυπουργοῦ μιᾶς πλειοψηφίας, ἢ καὶ τὴν Βουλὴν.

Ἱστορικῶς ἐστοίχισεν εἰς τὴν Ἑλλάδα αὐτὸ τὸ δικαίωμα τοῦ Βασιλέως Κωνσταντῖνου, ἔναντι τῆς διαμάχης του μὲ τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον. Πρῶτον τὴν ἀπαρχὴν ἐνὸς φοβεροῦ διχασμοῦ, δεύτερον τὰς ἐκθρονίσεις του καὶ τρίτον τὴν Μικρασια-

τικήν καταστροφήν καὶ ταπεινώσιν μας, ὡς καὶ τὴν κατάργησιν τοῦ θρόνου ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν Πλαστήρα.

Ἡ διαίσθησις τοῦ Ἑλλήνος πολιτικοῦ καὶ ἐπαναστάτου τοῦ 1916, τοῦ Ἑλ. Βενιζέλου, τὸ 1918 εἶχε πλήρως δικαιωθῇ, ἀλλὰ ἡ ὑπαρξις καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ πάθους καὶ τῆς πολιτικῆς φθορᾶς ἕως καὶ μέχρι τοῦ 1967 νὰ μὴ εἶχον ἀποθεραπευθῇ.

Ἡ παράθεσις αὐτοῦ τοῦ ἱστορικοῦ συμπεράσματος τῶν διαμαχῶν μεταξὺ τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ καὶ τῶν παραδοσιακῶν Ἐπαναστάσεων, διὰ νὰ ἀναφερθῶ εἰς ὅ,τι προέκυψε μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀλεξ. Παπάγου, ἦτο ἀπαραίτητος.

Τὸν Παπάγον διεδέχθη ὡς Πρωθυπουργὸς ὁ Κωνσταντῖνος Καραμανλῆς, ἐπιλεγείς παρὰ τοῦ Βασιλέως Παύλου. Ἰδρύσεν ἴδιον κόμμα, τὴν ΕΡΕ ὡς γνωστὸν, καὶ ἐδιοίκησε μὲ ἔντασιν ἐνδιαφέροντος ἐπὶ μίαν ὀκταετίαν. Ἐτήρησεν ἕνα ἐντατικὸν ρυθμὸν εἰς τὴν προώθησιν τῶν ἔργων ὑποδομῆς καὶ ὁδοποιίας, ἡλλάξε μορφικῶς καὶ κατασκευαστικῶς τὸ οἰκιστικὸν πρόβλημα τῶν πόλεων, ὡς καὶ τὴν πολεοδομικὴν των διαρρύθμισιν, καὶ διὰ τινος τρόπου ὑπῆρξε συνεχιστῆς ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προγράμματος, τοῦ ἀρχικοῦ τῆς ιδρύσεως Ὑπουργείου Συντονισμοῦ διὰ τὰ πάσης φύσεως ἔργα τῶν Δημοσίων ἐπενδύσεων, ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως Παπάγου, τῆς ἐμπνεύσεως τοῦ κ. Μαρκεζίνη ὅταν αὐτὸς ὑπῆρξεν ὑπουργός της.

Τὰ ἔργα τῆς ὀκταετοῦς προβολῆς τῆς Κυβερνήσεως Καραμανλῆ ἀνεγνωρίσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεκρίθησαν τόσον ὡς πρὸς τὸ ὕψος τοῦ κόστους ὅσον καὶ τῆς ποιτικῆς των κατασκευῆς. Εἰδικῶς, ὁ Γεώργιος Παπανδρέου κατέκρινε τὰς συχνὰς ὑπερβάσεις τιμῶν, ἃς τὸ Κράτος κατέβαλε ζημιούμενον εἰς τοὺς ἀναδόχους. Εἶχε δηλαδὴ διαπιστωθῇ ἐν πολλοῖς, ὅτι οἱ προγραμματισμοὶ τῶν περισσοτέρων ἔργων δὲν ἐπετεύχθησαν μετὰ βασάνου.

Γενικώτερον, δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω διὰ ποίους λόγους αὐτοεξετοπίσθη ὁ χρήσιμος καὶ δυναμικὸς αὐτὸς ἀρχηγὸς ἐνὸς κόμματος μὲ ἱστορίαν. Ἀλλ' οὔτε καὶ ἔχω ἀρμοδιότητα νὰ ἐξετάσω διὰ ποῖον ἄλλον λόγον, ἐνῶ εἶχε σιωπήσει ἐπὶ ἔτη εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εὐρισκόμενος, πρὸ τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1967 ἀπεφάσισε διὰ δηλώσεών του νὰ στραφῇ ἐναντίον τῆς ψηφίσεως τοῦ Νέου Συντάγματος. Ὑποπτεύομαι, ὅτι ἡ ἐπιβολὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 καὶ ἡ ἐπικράτησίς της ἀπεμάκρυνε καὶ παρημπόδισε τὴν διενέργειαν τῶν ἐκλογῶν τῆς 28ης Μαΐου 1967, ἀλλὰ καὶ παρημπόδισε τὸν ἀρχηγὸν τοῦ τέως κόμματός του νὰ τὰς διενεργήσῃ. Ἴσως νὰ ἦτο τὸ αἷτιον τὸ ὁποῖον ἐτροποποίησε τὰς προθέσεις του ὡς πολιτικοῦ, ὅστις εἶχε σιωπήσει μυστηριωδῶς, καὶ πρὸ τῆς 13ης Δεκεμβρίου 1967 ἐνεργῶς ἀνεμείχθη, μὲ δηλώσεις του, διὰ νὰ παρεμποδισθῇ ἡ διενέργεια τοῦ Δημοψηφίσματος διὰ τὸ ΠΑΑ 1969

Νέον Σύνταγμα. Ἀναμένων πιθανῶς διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ κάποιαν ἀλλαγὴν. Αὕτη ὅμως δὲν ἐπετεύχθη, ὥς γνωρίζομεν ὅλοι.

Τὸν Καραμανλῆν, ὥς γνωστόν, διεδέχθη τὸ νέον σχῆμα τῆς συμφωνίας τοῦ Σοφοκλῆ Βενιζέλου μετὰ τινων ὁμάδων ἄλλων πολιτευομένων, συμφωνίας ἣτις ἀπέβλεπε νὰ ἐπιβάλῃ ὡς Πρωθυπουργὸν τοῦ σχήματος αὐτοῦ τὸν Γεώργιον Παπανδρέου, ρήτορα ἱκανὸν διὰ τὸν προεκλογικὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ καὶ ἱκανὸν διὰ τὰς ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις.

Ὁ Γεώργιος Παπανδρέου ὅμως ὑπῆρξεν ἀτυχὴς κατὰ τὴν σταδιοδρομίαν του, ὁσάκις ὑπῆρξε Πρωθυπουργός. Ἡ ἱστορία τὸν εὕρισκε νὰ ἀγωνίζεται ἐν μέσῳ συγχύσεων καὶ ἐκρούθμων καταστάσεων ἀσταθείας, ἥ ἐν μέσῳ κινημάτων καὶ ἀνατροπῶν του ἐκ τῆς ἀρχῆς. Τὸ 1944 ἀντεμετώπισε ἓνα μέγα ἐχθρὸν τῶν παραδόσεών μας καὶ τὸν ἐξηπάτησε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ διοικήσουν ἀπὸ κοινοῦ τὸν ἐξηπάτησαν, τὸν ἀνέτρεψαν, ἀλλὰ καὶ ἐκήρυξαν τὸ ἀπαίσιον ἀδελφοκτόνον κίνημά των οἱ ξενοκίνητοι. Ὅλοι οἱ ἔξωθεν ἐνισχυθέντες κορυπτοκομμουνισταὶ καὶ οἱ ἔσωθεν συνοδοιπόροι ἀριστεροὶ σοσιαλισταὶ ὥς ὕστεροι μιμηταὶ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Μαρξιστικοῦ ἰδεοκρατισμοῦ ἔκτοτε ἐδημιούργουν κινδύνους.

Μετὰ τὴν πτώσιν, λοιπὸν, τοῦ Καραμανλῆ καὶ τὴν διπλὴν νίκην τοῦ Παπανδρέου καὶ εἰς τὰς δύο ἐκλογάς, τὸ Κόμμα καὶ τὸ σύνθετον σχῆμα τῶν ὁμάδων του ἐπειθάσκει, ἐφ' ὅσον ὁ Σοφοκλῆς Βενιζέλος εὕρισκετο ἐν ζωῇ. Πλήν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σ. Βενιζέλου, ἤρχισαν αἱ μικραὶ ὁμάδες τὰς μετακινήσεις των καὶ ἡ διάβρωσις συντονισμένως ἐπροχώρει. Ἀφορμὴ νὰ ἐπιταχυνθῇ ἡ δραστηριότης των ἐκείνη ὑπῆρξεν ἡ ἀδυναμία τοῦ πατρὸς Παπανδρέου νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ υἱοῦ του. Ἀλλὰ, σὺν τῷ χρόνῳ, ὁ υἱός, ἐξτρεμιστὴς ἐκ χαρακτῆρος, ἠπέλησε διάσπασιν. Ἀντέδρασεν ὁ πατήρ, ἐπέκυψεν ὁ υἱός. Ἡ ἄλλη ὅμως πλευρὰ ἄλλα εἶχε κατὰ νοῦν. Τὰ γνωστά, ἅτινα τὴν ἔφερον εἰς τὴν ἀρχὴν τρεῖς φορὰς μετὰ τὴν γνωστὴν πτώσιν τοῦ Γ. Παπανδρέου.

Ἀπὸ ἐκείνης τῆς στιγμῆς διεφαίνετο, ὅτι κάτι θὰ γίνῃ τὸ τρομερόν, ὅχι μόνον διὰ τὸν ἀτυχῆ ἰδεαλιστὴν, τὸν δι' ἐμὲ ρομαντικόν, ἀλλὰ διὰ τοὺς κινδύνους, οὔτινες θὰ ἀνεπὶδων, ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τὸν σύνθετον ρόλον τῶν ἐκτοπισμένων ξενοκινήτων ἀδελφοκτόνων καὶ τῶν συγκεκαλυμμένων καὶ ἐντοπισμένων ἀπὸ τοῦ 1950 καὶ μέχρι τοῦ 1967 εἰς τὰς βουλευτικὰς θέσεις, τοῦ τέως Ἑλλ. Κοινοβουλίου, ὁπαδῶν τοῦ Κόμματος τῆς ΕΔΑ. Τὸ ὕστατον λοιπὸν πλῆγμα τὸ ἔδωσεν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ Γεωργίου Παπανδρέου ἡ ἀποκάλυψις ΑΣΠΙΑ καὶ ἡ ἔναρξις τῆς δίκης ὑστέρως. Δὲν νομίζω ὅτι εἶχε περιθώρια νὰ ἐπιβάλῃ τὴν τάξιν ὁ Γ. Παπανδρέου, ἔστω καὶ ἂν ὁ νέος τότε Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ἀπεδέχετο νὰ τοῦ ἀναθέσῃ καὶ τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Ἀμύνης.

Ἦτο μαθηματικῶς ἐπόμενον, ὅπως τότε ἐνεφανίσθησαν τὰ πράγματα, ὅτι κάποιοι θὰ ἀπεφάσιζον νὰ θέσουν φραγμὸν εἰς τὰ ἀόρατα δεινά. Διότι, ὁμοίως, μὲ μαθηματικὴν ἀκριβείαν καὶ πρόβλεψιν ὁ Λαὸς εἶχε προδικάσει, ὅτι οὐδεμία ἐκ τῶν τριῶν σχηματισθεῖσων διαδοχικῶν κυβερνήσεων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἀντεπεξέλθῃ, παρὰ τὰς ὑποστηρίξεις τοῦ θυσιασθέντος, κατ' ἐμέ, κ. Κανελλοπούλου. Ἡ διαίσθησις τοῦ Λαοῦ, κατὰ τὴν κρίσιν μου ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς τότε πληροφορίας μου, ὅτι μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων σφαλμάτων τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ ἦτο δυνατόν νὰ προκύψουν δυσάρεστα καὶ κίνδυνοι, εἶχε, τὴν 21ην Ἀπριλίου 1967, ἀστραπιαίως δικαιωθῇ, διότι ἐτέθη ἓνας φραγμὸς μὲ τὴν ἐγγύησιν ὅτι δὲν θὰ διαταραχθῇ ἡ τάξις. Φρουρός τῆς ὁ Στρατός, ἡ Ἐπανάστασις. Εὐρύτερον, ὡς πρὸς τοὺς χαρακτηρὰς μας φρονῶ, διότι εἴμεθα ἓνας ζωντανὸς Μεσογειακὸς Λαός, μὲ ἰδέας, μὲ προοπτικὴν, μὲ θέλησιν καὶ αὐταπάρνησιν, ἀλλὰ καὶ μὲ ἐγωῖσμόν· καὶ δὲν διστάζω νὰ εἴπω, ὅτι ὅλοι οἱ κυβερνήσαντες καὶ πατριωτισμὸν εἶχον καὶ ἔχουν καὶ μετὰ συνειδήσεως ἐνήργησαν.

Ἐχαρακτήρισα, ἄλλωστε, ὡς ἰδεολογικὴν, διὰ τοὺς συνθέτους αὐτοὺς λόγους, τὴν κάθε χρονικὴν διαμάχην μεταξὺ τῶν Πολιτικῶν καὶ Στρατιωτικῶν ἡγητόρων· ἀλλὰ ἡ γέννησις μιᾶς διαμάχης ἱστορικῆς, πιστεύω, ὁμοίως, ὅτι καὶ αἷτια σφαλμάτων καὶ αἷτια κάποτε κινδύνων περιέχει. Αὐτοὺς τοὺς κινδύνους καὶ τὰ σφάλματα διεδήλωσεν ἡ Ἐθνικὴ Ἐπανάστασις, ὡς ΠΕΜΠΤΗ παρὰδοσιακὴ, ὅτι εἶχεν ἐπισημάνει. Δέχομαι, ὅτι καὶ αὐτὴ ἔχει συνείδησιν ὀρθήν. Πρέπει, βεβαίως, νὰ ἔχῃ ὁ ἱστορικὸς καὶ ἐπιτελικὸς γνώσεις, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ δώσῃ ἀπάντησιν εἰς ἀρμόδια πρόσωπα, τὰ ὁποῖα, ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς παρ' αὐτῶν ἐπιβληθείσης τάξεως, προχωροῦν διὰ νὰ ὀλοκληρώσουν καὶ κάποιους ἄλλους προγραμματισμούς. Ἐγὼ εἶμαι ἓνας γλόπτης, δὲν εἶμαι ἱστορικὸς. Καὶ ὡς ὁμιλητὴς προεδήλωσα, ἄλλωστε, ὅτι διὰ νὰ κρίνω, πρέπει νὰ ἐλέγξω ἓνα ὀλοκληρωμένον ἔργον πλήρους ἀποπερατώσεως.

Ἀλλὰ ἡ Ἐθνικὴ Κυβέρνησις τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1967 πορεύεται μὲ στερεὰ βήματα.

Καὶ ἐπειδὴ, ἐπὶ πλέον, δὲν εἶμαι ἓνας ἐπιτελικὸς στρατιωτικὸς ἐπιστήμων καὶ στεροῦμαι καὶ αὐτῆς τῆς εἰδικῆς ἀρμοδιότητος, ἀρκοῦμαι εἰς τοῦτο: Νὰ πειθαρχῶ καὶ νὰ καρτερῶ, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν, ὅτι ἔχω τὴν ἀρμοδιότητα ἐλευθέρως νὰ ἐκφράσω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν εὐχὴν, ὅπως ἡ Ἐπανάστασις τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 ἐπιτύχῃ ἐπανασύνδεσιν τῆς ἐνότητος τοῦ Λαοῦ μας, ἥτις ἐκλονίσθη καθ' ὅλην τὴν μακρὰν περίοδον, καὶ παραλλήλως μὲ τοὺς ἄλλους προγραμματισμούς. Αὐτῆς νὰ ἐπιτύχῃ καὶ τὸ ἄλλο σκέλος, τῆς διαπαιδαγωγίσεώς του ἐκσυγχρονισμένως. Διὰ μιᾶς τοιαύτης μετατοπίσεώς μας, ὁ Λαὸς θὰ ἐπιτύχῃ, διότι ἔχει πατριωτισμόν.

Κατὰ τὰ λοιπά, ὅλα τὰ ἄλλα, ὡς μιμητικαὶ εἰσχωρήσεις εἰς τὸν νεοπολιτισμόν

μας ἐκ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος καὶ ὡς ἰδεολογικαὶ συγχύσεις, αἵτινες ἐπεκράτησαν ἔκτοτε μεταξὺ τῶν θεωριῶν τοῦ Μαρξισμού καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν ὅσον καὶ τῶν ἄλλων, ἀποκλειστικῶς τῶν κομμουνιστικῶν, ἀρκετὸν εἶναι ὅσον καὶ διδακτικὸν δι' ἡμᾶς τὸ κατάντημα, τόσον εἰς τὴν Γαλλίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν, διὰ τὰ μᾶς νουθετῇ, τὸ ὕστερον τῆς σπουδῆς τῶν Κρατῶν αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὰ ἐμπλακοῦν.

Πέραν ὅμως αὐτοῦ τοῦ χάους καὶ τῆς σχετικῆς ἀναρχίας, προσφάτως, ἄλλο μέγα δίδαγμα προέκυψε καὶ ἀνεπήδησεν ὡς μία ἐντελὼς νέα ρεαλιστικὴ θεωρία, κατὰ τὰς ἐναντίον τῆς Τσεχοσλοβακίας ἐπιχειρήσεις τῶν ἐνόπλων δυνάμεων τῆς Σοβιετικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Συμμαχικῶν τῆς ὑποτακτικῶν στρατευμάτων. Ἡ θεωρία αὕτη ἀπεκάλυψεν, ἄνευ συγκεκριμένων βλέψεων, τὴν ἀρχήν, ὅτι πᾶν Κράτος, ὑπὸ τὴν Σοβιετικὴν εὐρισκόμενον προστασίαν, δὲν δύναται νὰ τὴν ἀποτινάξῃ ἄνευ συνεπειῶν, ἃς καὶ ἐφήρμοσεν αὕτη ἀμέσως ὡς ὑπερδύναμις εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ παραπετάσματος.

Τὸ ἰσχυρότερον, κατὰ συνέπειαν, τόλμημα ἐνὸς ἐλευθέρου Κράτους, ὅπως εἶναι ἡ Χώρα μας, εἶναι νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀξίαν τῆς σταθερότητος, τὴν ἄλλην τῆς ἐνότητος καὶ τὰς συμμαχικὰς γενικωτέρας ἀσφαλίσεις του. Τὸ παρελθὸν μᾶς ἐδίδαξε — ἀλλὰ καὶ τὸ παρὸν — ὅτι διὰ τῶν ἀχρόστων μιμήσεων εἶναι δυνατόν νὰ ἀποχρωματισθῶμεν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν σημερινῶν μας ρεαλιστικῶν, σταθερῶν καὶ ἄκρωτος ἐλληνικῶν κερδῶν μας. Διὰ τῶν μιμήσεων δὲν δημιουργεῖ ἓνας Λαὸς ἔχων ἰδίαν παράδοσιν.

Ὑπάρχει εἰς τὸ βάθος κάθε νέας ἐθνικῆς πορείας ἓνα συμβολικὸν φῶς, τὸ φῶς τῆς ἀπολυτροσέως μας ἀπὸ τὰ νοσηρὰ μας πάθη καὶ τὰς ἀνωφελεῖς μας ἀντιθέσεις, τοὺς ἐγωϊσμούς.

Εἶναι ἀνθρώπινον ἀλλὰ καὶ διαλογικῶς ἐλληνικόν, ἐκ τοῦ συμβολικοῦ αὐτοῦ φωτὸς νὰ λάμπῃ ἡ ὑπεροχὴ τῆς δυνάμεως ἐνὸς ἠγνωμένου Ἔθνους. Ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθέρως Πατρίδος ὑπῆρχε πάντοτε ἐδραιωμένη εἰς τε τὸν νοῦν καὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἰδεαλιστῶν Ἑλλήνων.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς πιστεύω, ὅτι ἡ ἔντασις τῆς ἐργατικότητος καὶ τῆς μεθοδικῆς ἐνημερότητος τῶν Λαῶν θὰ ἀχθῇ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εἰς τὸ μέγα συμπέρασμα, ὅτι ἡ ζωὴ γενικῶς ἔχει ἀξίαν ὅταν δοῖται καὶ ὅταν πιστεύῃς εἰς τὸν Θεόν. Ἀλλὰ ὅταν πιστεύῃς εἰς τὸν Θεόν, πρέπει καὶ ὑπεράνω κάθε ἰδεολογικῆς διαμάχης νὰ τοποθετῇς συγχρόνως καὶ τὰ μεγάλα ζητήματα τῶν Ἐθνικῶν σου ἰδεωδῶν καὶ ὅχι τῶν κομματικῶν σου διεκδικήσεων ἢ καὶ ἀτομικῶν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν Ἐθνικῶν.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ*

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Σπυρ. Μαρινᾶτος** παρουσιάζων τὸ κατωτέρω δηλούμενον ἔργον λέγει τὰ ἑξῆς :

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὸ βιβλίον τοῦ κ. Βάσσου Καραγεώργη *Excavations in the Necropolis of Salamis*. Τὸ βιβλίον κατατάσσεται ὑπ' ἀρ. 3 εἰς τὴν μείζονα δημοσίευσιν ὑπὸ τὸν τίτλον *Salamis*, ἀποτελεῖται δ' ἐξ ἑνὸς τόμου περιέχοντος τὸ κείμενον καὶ τὰς εἰκόνας καὶ ἑτέρου τόμου περιέχοντος τὰ ἀρχιτεκτονικὰ σχέδια τῶν τάφων.

Ἡ Σαλαμίς, πόλις σπουδαιοτάτη ἐπὶ τῆς Ἀνατολ. παραλίας τῆς Κύπρου, ἐταυτίζετο ἐπὶ μακρὸν πρὸς τὴν ὀλίγον μεσογειότερον κειμένην Ἑγκωμην (Ἑσσηκώμην), ἣτις πάλιν σήμερον ταυτίζεται πρὸς τὴν Ἀλασίαν. Ἀλασία ἦτο ὄνομα κοινὸν καὶ ἐπὶ τῆς Μικρασιατικῆς χερσονήσου. Φαίνεται νὰ συνδέεται κατὰ τινα τρόπον πρὸς τοὺς Ἀχαιικοὺς ἀποικισμοὺς τῶν Ἑλλήνων τῆς Μυκηναϊκῆς Πελοποννήσου. Ἑσχον τὴν τιμὴν πρὸ ἐτῶν νὰ παρουσιάσω ἀνακοίνωσίν μου ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἔνθα ὑπέδειξα ὅτι τὸ ὄνομα, γνωστὸν ἤδη εἰς τὸν Ὅμηρον, ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀρκαδοτριφυλιακὴν ὁμάδα τῶν Ἀχαιῶν. Ἀλήσιον καὶ Ἀλασσην ὑπῆρχον καὶ πολὺ βραδύτερον ἐκεῖ καὶ ἀφιέρωμα τούτων ἐνεπίγραφον εὑρέθη εἰς τὴν Ὀλυμπίαν.

Σήμερον ἡ Ἀλασία τῆς Κύπρου χωρίζεται ἀπὸ τῆς Σαλαμῖνος. Πάντως αἱ δύο πόλεις ἔκειντο πολὺ πλησίον ἀλλήλων, ἐν περίπου χιλιόμετρον, ὃ δὲ μεταξὺ τούτων χώρος καλύπτεται ὑπὸ ἀπεράντου νεκροταφείου, ἑνὸς τῶν μεγίστων καὶ πλουσιωτάτων τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ νεκροταφεῖον ἐστυλᾶτο, ἐκλέπτετο ἢ ἀνεσκάπτετο ὑπὸ ἐρασιτεχνῶν ἀπὸ ἀρκετῶν αἰώνων, μέχρις οὗτου συστηματικαὶ ἀνασκαφαὶ ἤρχισαν ὑπὸ ξένων καὶ Κυπρίων. Ὁ κύριος Καραγεώργης παρουσιάζει ἐνταῦθα τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν τῆς Κυπριακῆς Ὑπηρεσίας Ἀρχαιοτήτων, περὶ ὧν ἔχει δημοσιεύσει καὶ προηγουμένως ἐκθέσεις.

* Συνεδρία τῆς 8ης Μαΐου 1969.

Τῆς νεκροπόλεως δεσπόζει ἐπιβλητικὸς τύμβος, κείμενος μεταξὺ τῆς μονῆς Ἁγίου Βαρνάβα καὶ τοῦ δάσους τῆς Σαλαμῖνος. Ἐνταῦθα κεῖνται οἱ μεγαλοπρεπέστεροι καὶ πλουσιώτεροι κτιστοὶ τάφοι, εἴτε ἀπ' εὐθείας βασιλικοί, εἴτε ἀνήκοντες εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῆς πόλεως.

Ἀρκετοὶ τάφοι ἐσκάφησαν καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ ἀκόμη πρὸς ἀνασκαφήν. Εἰς τὸ προκείμενον βιβλίον δημοσιεύονται ἕξ μόνον τάφοι. Εἰς ἐκ τούτων, εἰς τὰ σπουδαῖα κτιστὰ ταφικὰ μνημεῖα καταλεγόμενος, ἦτο πρὸ αἰώνων γνωστὸς ὡς τάφος ἢ ὡς φυλακὴ τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης. Οἱ τοιοῦτοι τάφοι ἔχουσι δρόμον ὁδηγοῦντα εἰς εὐρύχωρον καὶ στερεὸν καμαρωτὸν θάλαμον. Εἰς τὸν προκείμενον τάφον ἡ καμάρα ἀποτελεῖται ἐκ πελωρίων λιθίνων πλακῶν. Ὁ κ. Καραγεώργης, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχον ἀνακαλυφθῆ καὶ σκαφῇ ὅμοιοι τάφοι, ὑπόπτευσεν τὴν ἀληθῆ φύσιν καὶ τοῦ μνημείου τούτου. Ἡ ἀνασκαφὴ ἐδικαίωσε τὰς προσδοκίας του. Ὁ θάλαμος ἔκειτο πρὸ πολλοῦ σεσυλημένος, ἀλλ' ὁ δρόμος παρέσχε πολὺ τιμα εὐρήματα.

Πάντων τούτων τῶν τάφων ἡ χρονολογία ἀνήκει εἰς τὴν πρῶτον καὶ τὴν ὥριμον Κυπροαραχαϊκὴν ἐποχὴν, ἣτις καλύπτει τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα. Ὑπάρχουσιν εὐρήματα ἀνερχόμενα μέχρι καὶ τοῦ 8ου αἰ. καὶ κατερχόμενα καὶ μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος. Τὰ κεραμεϊκὰ εὐρήματα εἶναι τὰ συνήθη, κυρίως ἡ δίχρωμος κεραμεϊκή. Σπουδαῖα εἶναι τὰ μετάλλινα καὶ ἕξ ἄλλων ὕλικῶν ἀνάμεικτα ἀντικείμενα. Μέγα ἐνδιαφέρον παρουσίασαν ὅμως οἱ ἵπποι καὶ τὰ λείψανα τῶν ξυλίνων ἀρμάτων, ἅτινα συγκατετίθεντο εἰς τοὺς δρόμους τῶν τάφων καὶ παρουσιάσθησαν ἐπανειλημμένως. Ὁ ὁμιλῶν, ἥδη ἀπὸ τοῦ 1955 καὶ 1956, ὑπόπτευσεν τὸ γεγονός τοῦτο διὰ τοὺς Μυκηναϊκοὺς τάφους τῆς Πύλου, ὑποστηρίξας ὅτι ὁ νεκρὸς κατεβιβάζετο εἰς τὸν τάφον ἐπὶ τοῦ ἄρματος του. Εὐθὺς μετ' ὀλίγον εὐρέθησαν καὶ οἱ πρῶτοι ἵπποι, τεθαμμένοι εἰς τὸν θολωτὸν τάφον τοῦ Μαραθῶνος. Νῦν ἔχομεν τὰ λαμπρὰ παραδείγματα τῆς Κύπρου, ἀνήκοντα εἰς τὰς γενεὰς ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἐξέθρεψαν τὸν Ὅμηρον. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κύπρος παρουσιάζει τὴν συνέχειαν τῆς Μυκηναϊκῆς παραδόσεως. Ἐλπίζεται δέ, ὅτι ἡ περαιτέρω συνέχεια τῶν ἀνασκαφῶν θὰ παρουσιάσῃ ἀνάλογον ἐνδιαφέρον.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ *

1) Ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Παναγιώτου Μπρατσιώτου :**

α) Τοῦ βιβλίου του, τοῦ ἀρχικῶς Γερμανιστὶ ἐκδοθέντος ἐν Βισβούργῳ καὶ ἀκολούθως Ἀγγλιστὶ μεταφρασθέντος, «Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας».

β) Τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Δημ. Κωσταντέλου, καθηγητοῦ Ἀμερικανικοῦ Πανεπιστημίου, «Βυζαντινὴ φιλανθρωπία καὶ κοινωνικὴ εὐημερία».

2) Ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. **Ι. Χαραμῆ :**

Τοῦ ἱατρικοῦ συγγράμματος τοῦ ἱατροῦ κ. Γεωργίου Γιανναράκου «Ἑσωτερικὴ παθολογία καὶ σύγχρονος θεραπευτικὴ».

---

* Συνεδρία τῆς 15ης Μαΐου 1969.

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ*

Ὁ Ἀντιπρόεδρος κ. **Λεωνίδας Ζέρβας**, ἀρχομένης τῆς Δημοσίας Συνεδρίας, ἀγγέλλει τὸν θάνατον τῶν τακτικῶν μελῶν Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου καὶ Στράτη Μυριβήλη, ὡς κάτωθι :

Κύριοι Συνάδελφοι,

Βαρύτατα πλήγματα ὑπέστη ἡ Ἀκαδημία κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν θερινῶν διακοπῶν.

Πενθοῦμεν διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ σεβαστοῦ καὶ ἀγαπητοῦ μας Προέδρου, τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Συμφώνως πρὸς ρητὴν ἐπιθυμίαν του, ἐκφρασθεῖσαν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του, ἐκηδεύθη καὶ ἀπεδόθη εἰς τὴν γῆν ἄνευ οἰασδῆποτε ἐπισημότητος.

Αἱ Θεολογικαὶ μας Σχολαὶ καὶ μερικὰ Ἰνστιτοῦτα τῆς Ρωσικῆς Διασπορᾶς ἀποτελοῦν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων τὰ μόνα Ἰδρύματα ἐλευθέρως διδασκαλίας καὶ ἐλευθέρως ἐρεῦνης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὑπέχουν ὡς ἐκ τούτου μεγάλας εὐθύνας τόσον ἀπὸ ἀπόψεως διδασκαλίας ὅσον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἐρεῦνης. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος ἀντεμετώπισε μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν καὶ ἀπόδοσιν τὰς εὐθύνας ταύτας. Διδασκαλία - Ἔρευνα ἀποτελοῦν ἐνιαῖον κριτήριον διὰ τὴν καταξίωσιν ἑνὸς ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου. Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπίτιμος διδάκτωρ Ὁξφόρδης καὶ Οὐψάλης, ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἐδίδασκεν ἐπὶ τέσσαρας δεκαετηρίδας καὶ ἐξησφάλιζε παραλλήλως, διὰ τῆς δημοσιεύσεως πρωτοτύπων πραγματειῶν καὶ ἀνακοινώσεων, τὴν συμμετοχὴν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν διεθνῇ ἐπιστημονικὴν αἰμιλλαν. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος τιμᾶται μεγάλως καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα. Πιστὸν τέκνον τῆς ἐκκλησίας, εὐρίσκεται ἐπὶ ἡμῖς καὶ πλέον

---

* Συνεδρία τῆς 16ης Ὀκτωβρίου 1969.

αἰῶνα εἰς τὴν πρωτοπορείαν τῶν προσπαθειῶν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τῆς Χώρας καὶ τὴν ἀναμόρφωσίν των ἐν γνησίῳ ὀρθοδόξῳ χριστιανικῷ πνεύματι. Ἀνήκει ἐπίσης εἰς τὴν πρωτοπορείαν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Χριστιανικοῦ Κινήματος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν του παρηκολούθει ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου. Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ὑπῆρξε πράγματι Ἐθνικὸς Ἀνὴρ.

Θὰ διατηρήσωμεν εὐγνώμονα ἀνάμνησιν τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ Προέδρου μας πρὸς τὸ Ἰδρυμα. Δεῖγμα τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου καὶ τῆς ἐμπιστοσύνης του εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἀκαδημίας ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τῆς διαθήκης τοῦ αἰοδιμου ἀνδρός.

Ἡ Ἀκαδημία πενθεῖ ἐπίσης διὰ τὴν ἀπώλειαν καὶ ἄλλου διακεκριμένου μέλους, τοῦ συναδέλφου Στράτη Μυριβήλη. Καὶ ὁ Μυριβήλης ἐκηδεύθη καὶ ἀπεδόθη εἰς τὴν γῆν ἄνευ οἰασδῆποτε ἐπισημότητος.

Ἐπιστήμη καὶ Τέχνη, ἡ ὁμόζυγος αὐτῇ ἔκφρασις τῆς πνευματικότητος ἐνὸς ἔθνους, καὶ οἱ διάφοροι ἐπὶ μέρους κλάδοι αὐτῶν δύνανται νὰ ἐπισημανθοῦν καὶ νὰ ἀξιολογηθοῦν μὲ ἰσότημα μὲν, ἀλλὰ διάφορα κριτήρια καὶ σταθμά. Οὕτω, «Ἡ κρίσιμη ὥρα γιὰ ἓνα ἔθνος εἶναι ἡ ὥρα ποὺ ἀρχίζει καὶ γράφει τὰ πεζά», διαλαλεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος σημαίνων πνευματικὸς ἀγωνιστής, ποὺ ἐτάραξε τὰ λιμνάζοντα ὕδατα τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ὁ Μυριβήλης εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸν καλλιτεχνικὸν στίβον ὡς πεζογράφος. Ἐνεφανίσθη ὡς ἐν πολλὰ ὑποσχόμενον τάλαντον, ὡς καταλυτὴς ὥρισμένων ἀξιῶν. Ὅμως πολὺ συντόμως, διαθέτων πλέον σοφίαν γνώσεως, διωλίσθησεν ἡρέμως καὶ ἀσφαλῶς εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν πλέον εὐρέως γνωστῶν πεζογράφων μας. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας ἐπεσήμανεν ἤδη τὴν προσφορὰν τοῦ Μυριβήλη εἰς τὴν γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ εἰς τὴν φροντίδα τοῦ λόγου, ὃ ὁποῖος εἰς τὰ πεζογραφήματά του ἦτο πλούσιος εἰς εἰκόνας καὶ ζωηρός. Ἡ Ἀκαδημία ἐστερήθη πολὺ προῶρως τῶν ὑπηρεσιῶν του, διότι μακρὰ ἀσθένεια τὸν καθήλωσεν εἰς τὴν κλίνην.

Ἡ Ἀκαδημία θὰ ἔχῃ — εὐχομαι λίαν προσεχῶς — εὐκαιρίαν νὰ προβάλλῃ τὸ ἔργον τῶν ἀειμνήστων συναδέλφων εἰς εἰδικὰς συνεδρίας.

Σήμερον, παρακαλῶ νὰ τηρήσωμεν εἰς μνήμην Των ἐνὸς λεπτοῦ σιγῇ.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1969

“ Η 28^Η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940 ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ „

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΛΕΩΝ. Θ. ΖΕΡΒΑ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. **Λεων. Θ. Ζέρβας** ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν συμμετέχει ὀλοψύχως εἰς τὸν ἐορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς 28^{ης} Ὀκτωβρίου 1940. Στρέφομεν μὲ εὐλάβειαν τὴν μνήμην μας εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Ἕθνους πὺν ἤρχισαν τὴν ἡμέραν ἐκείνην καὶ ἐτελειώσαν πολλά, πολλὰ ἔτη ἀργότερα. Στρέφομεν μὲ εὐλάβειαν τὴν μνήμην μας εἰς τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀγωνιστὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, οἱ ὅποιοι μαζὶ μὲ τοὺς συμμάχους μας μετέφερον τελικῶς τὸν πόλεμον εἰς τὴν χώραν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι τὴν 28^{ην} Ὀκτωβρίου 1940 μᾶς ἐπετέθησαν διὰ τὰ μᾶς ἐξανδραποδίσουν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἱστορία ἐορτάζει πάντοτε ἐπετείους ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων καὶ γενικώτερον ἐπετείους πρὸς προάσπισιν τῆς ἐλευθερίας, συνήθως ὄχι μόνον τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ πρὸς προάσπισιν τῆς ἐλευθερίας πολὺ μεγαλυτέρων γεωγραφικῶν χώρων. Τὸ Ἕθνος ἠγωνίζετο διὰ τὴν Ἑλευθερίαν, ἀκόμη καὶ ὅταν προεβλέπετο, ὅπως λέγει ὁ ποιητής, «ὅτι οἱ Μῆδοι θὰ διαβοῦνε». Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὑπάρχῃ Ἕθνος, τὸ ὁποῖον νὰ ἔχυσε τόσον αἷμα καὶ νὰ ὑπέστη τόσας θυσίας διὰ τὴν ἀπόκτησιν καὶ προάσπισιν τῆς ἐλευθερίας, ὥς τὸ Ἑλληνικόν. Ἡ ἐλευθερία ταυτίζεται μὲ τὴν ζωὴν τοῦ Ἕθνους καὶ εἶναι τὸ πνευματικόν ὑπόβαθρον τοῦ Ἕθνους.

Κατ' ἀπόφασιν τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας, ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Πέτρος Χάρης θὰ ἐκφωνήσῃ τὸν προσήκοντα λόγον.

Παρακαλῶ τὸν κ. Χάρην, ὅπως λάβῃ τὸν λόγον.

Η ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ Κ. ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Ἡ ἐντολὴ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν δὲν μὲ καλεῖ ἀπλῶς νὰ ἐκφωνήσω ἓναν πανηγυρικὸ ἀπὸ τὸ βῆμα τοῦτο, τὸ ἀνώτατο πνευματικὸ βῆμα τῆς χώρας. Μὲ ὑποχρεώνει ν' ἀνέβω στὴν ὑψηλότερη, ἔπειτ' ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, ἐλληνικὴ κορυφὴ κι' ἀπὸ κεῖ νὰ συλλάβω, νὰ ἐρευνήσω καὶ νὰ ἀποτιμήσω ἓνα γεγονὸς ποὺ εἶχε τὴν πιὸ ἀποφασιστικὴ ἀξία γιὰ τὴ ζωὴ μας, γιὰ τὴ συγκροτημένη πολιτεία μας, γιὰ τὸ Ἔθνος μας, γιὰ τὴ φυλὴ τῶν Ἑλλήνων, τὴν παναρχαία ἀλλὰ καὶ πάντα νέα αὐτὴ φυλή. Βέβαια, στὴ δύσκολη αὐτὴ ἀνάβαση πρὸς τὴν 28^η Ὀκτωβρίου 1940 ἔρχομαι τελευταῖος, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα πυκνὸ πλῆθος ἱστορικῶν, μελετητῶν καὶ ρητόρων, ποὺ ἔγιναν χρονικογράφοι καὶ ὑμνηταὶ τῆς θαυμαστῆς αὐτῆς ὥρας τῆς ἱστορίας μας. Ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀπόσταση τῶν 29 χρόνων ποὺ ἔχουν περάσει, καὶ ὁ μελετητὴς καὶ ὁ ἐγκωμιστὴς μποροῦν νὰ δοῦν καλύτερα τὸ μέγα κατόρθωμα, νὰ τὸ δοῦν στὶς πραγματικὲς του διαστάσεις. Κ' ἐνῶ, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, ὅλα μικραίνουν καὶ χάνουν τὴν πρώτη τους λάμψη, σήμερα, στὸ φῶς τῆς ἔρευνας ποὺ καταλήγει σὲ συμπεράσματα, ἀφοῦ πρῶτα ἐπιμένει πολὺ καὶ στὰ κείμενα τῆς ἄλλης ὁχθης, στὰ ἐπίσημα ἔγγραφα, στὶς μυστικὲς ἐκθέσεις πρεσβευτῶν καὶ μυστικῶν πρακτόρων, στὰ ἀπομνημονεύματα καὶ στὰ ἡμερολόγια τῶν προσώπων ἐκείνων ποὺ εἶχαν ὑπεύθυνη θέση στὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο, ἡ 28^η Ὀκτωβρίου, στὸ φῶς αὐτό, παρουσιάζει ἄλλο μέγεθος, τοποθετεῖται πολὺ ὑψηλότερα, ἀλλὰ καὶ μέσα σ' ἓνα πλέγμα κινδύνων, ποὺ δὲν μπορούσαμε καὶ δὲν θέλαμε νὰ τοὺς παραδεχτοῦμε, σχεδὸν τοὺς ἀγνοοῦσαμε, ἐμεῖς οἱ ἀνεύθυνοι, ἐμεῖς ὁ λαός, νέοι καὶ ἡλικιωμένοι, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὅταν ἐσπεύδαμε στὰ σύνορα ἢ ὀργανώναμε τὸ

έσωτερικό μας μέτωπο, τὴν ἀπαραίτητη αὐτὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν καλὴ ἔκβαση κάθε πολέμου.

Φυσικά, δὲν πρόκειται νὰ ἐξιστορήσω γνωστὰ γεγονότα, μολονότι γνωρίζω ὅτι ἡ ἀναδρομὴ σὲ ἐθνικοὺς θριάμβους πάντα παρακολουθεῖται μὲ ὑπερηφάνεια, ὅπως ἡ ποίηση τῆς Θείας Λειτουργίας ποτὲ δὲν μᾶς κουράζει καὶ πάντα ἀκούγεται μὲ εὐλάβεια. Νομίζω, λοιπόν, ὅτι οὔτε γιὰ τὸν ἀκροατὴ ἢ ἐπανάληψη θὰ ἦταν ἐνοχλητικὴ οὔτε γιὰ τὸν ὁμιλητὴ κίνδυνος. Καὶ θὰ τὴν ἀποτολμούσαμε, ἂν δὲν εἴχαμε νὰ προσκομίσουμε νέα στοιχεῖα καὶ πρὸ πάντων ἂν δὲν ἐπιθυμούσαμε νὰ καθορίσουμε ἓναν ἀπὸ τοὺς πρώτους παράγοντες τῆς ἀποτελεσματικῆς ἀντιστάσεως : τὴ συμμετοχὴ στὸν ἀγῶνα τοῦ κόσμου τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν, τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν, τοῦ ἐλληνικοῦ θεάτρου, μὲ τοὺς συγγραφεῖς καὶ μὲ τοὺς ἠθοποιούς του, σὲ μιὰν ὥραία καὶ μοναδικὴ συνεργασία. — μιὰ συμμετοχὴ ποὺ νομίζω ὅτι δὲν ἔχει ἀρκετὰ ὑπογραμμισθῇ καὶ κυρίως δὲν ἔχει ἐρμηνευθῇ ὥς βαθύτερη καὶ πολύτιμη ἐθνικὴ δύναμη.

Ἀνάγκη ὅμως μὲ λίγους ἀριθμοὺς νὰ θυμίσω τὸν ἄνισον ἀγῶνα ποὺ ἐδέχθηκε ὁ ἐλληνικὸς λαός. Οὔτε κὰν μὲ λίγους ἀλλὰ μὲ δύο μόνον ἀριθμοὺς : 115 ἦταν τὰ ἀεροπλάνα ποὺ διαθέταμε τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1940, κί' αὐτά, τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτά, παλαιὰ καὶ ἀρκετὰ σχεδὸν ἄχρηστα ἢ μὲ πολὺ μικρὴ ἀπόδοση· ἐνῶ ἡ Ἰταλία εἶχε 400 ἀεροπλάνα τελευταίου τύπου καὶ μὲ καταπληκτικὴ ὑπεροχὴ στὴ μαχητικὴ τους ἰκανότητα. Συντριπτικὴ ἦταν ἡ ὑπεροχὴ τῶν Ἰταλῶν καὶ σὲ ἄρματα μάχης καὶ σὲ ἄλλα μηχανοκίνητα μέσα, ὅπως καὶ σὲ πεζικὸ καὶ ἰδίως σὲ πυροβολικόν. Καὶ δὲν πρέπει νὰ ξεχνᾶμε ὅτι τὸ ἐλληνικὸ ναυτικὸ εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ ἓναν ἰσχυρότατο στόλο, πού, μαζί μὲ τὰ πολεμικὰ σκάφη ἐπιφανείας, διέθετε περισσότερα ἀπὸ 150 ὑποβρύχια γιὰ τὸν ἔλεγχον τῶν πολεμικῶν μας μετακινήσεων. "Ὅλ' αὐτὰ πολὺ καλὰ τὰ ἐγνώριζε ἡ ἐλληνικὴ στρατιωτικὴ ἡγεσία, τὰ ἐγνώριζε καὶ ἡ πολιτικὴ μας ἡγεσία, ποὺ χωρὶς κανένα δισταγμὸ εἶπε ἐκεῖνο τὸ θαυμάσιο

«Όχι» καί, ὅπως διαλάλησαν ἐπίσημα χείλη ἢ ὅπως ἀναγνωρίζεται σέ ἐκθέσεις καί σέ ἀπομνημονεύματα, ἐπρόσφερε στὸν ὄλον ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία ὑπηρεσία ἀνεκτίμητη, σὲ ὥρα μάλιστα μεγάλων ἀπογοητεύσεων ἀπὸ τὶς ραγδαῖες νίκες τοῦ Ὑξονος. Ὁ πόλεμος τοῦ 1940 - 41 (μὲ τὴν Ἰταλία πρῶτα, μὲ τὴ Γερμανία ἔπειτα) ἐκράτησε 216 ἡμέρες, ἐνῶ ξέρουμε μέσα σὲ πόσο μικρὸ χρονικὸ διάστημα κατέρρευσε ἡ Γαλλία. Ἀλλὰ 15 ἡμέρες ἔπειτ' ἀπὸ τὶς 28 Ὀκτωβρίου τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου γιὰ τὴν Ἑλλάδα εἶχε ἀλλάξει τόσο — κι' αὐτὸ τὸ ἐμάθαμε πολὺ ἀργότερα — ὥστε κι' ὁ πιὸ πολεμικὸς λαὸς θὰ ἐπάθαινε πανικό. Στὶς 12 Νοεμβρίου τοῦ 1940 — τὸ βεβαιώνουν τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα — εἶχε κριθῇ ὁ πόλεμος, ὁ δικός μας πόλεμος. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος δὲν ἦταν πιά τὰ 40 ἑκατομμύρια τῶν Ἰταλῶν ἢ τὰ «ἐπὶ ἑκατομμύρια λογχῶν» τοῦ Μουσσολίνι. Τὰ 40 ἑκατομμύρια, μὲ τοὺς Γερμανοὺς εἶχαν γίνει 120, γιὰ τὶς 12 Νοεμβρίου ὁ Χίτλερ ἀπεφάσισε νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ καὶ ὑπέγραψε τὴν ὑπ' ἀριθ. 18 Ὁδηγία γιὰ τὰ ἀνώτατα στελέχη του, πὺν ἀργότερα συμπληρώθηκε μὲ ἄλλη Ὁδηγία, τὴν ὑπ' ἀριθ. 20, γιὰ νὰ καθορισθῇ τὸ σχέδιο ἐπιθέσεως στὶς λεπτομέρειές του καὶ νὰ πάρῃ τὸ ὄνομα «Μαρίτα». Τότε, τὸ Νοέμβριο τοῦ 1940, ἐμεῖς ἀμφιβάλλαμε, ἐλπίζαμε, προσπαθούσαμε νὰ μείνουμε σὲ ἄψογη οὐδετερότητα καὶ νὰ διατηρήσουμε καλὰς σχέσεις μὲ τὴ Γερμανία. Καὶ τὴν προσπάθεια αὕτῃ τὴν ἀναγνωρίζει ὁ πρεσβευτὴς τῆς Γερμανίας στὴν Ἀθήνα πρίγκηψ φὸν Ἑρμπαχ στὴ μυστικὴ του ἔκθεση τῆς 15^{ης} Νοεμβρίου 1940, καὶ χαρακτηρίζει ἄψογη τὴ στάση τῶν Ἀθηναίων ἀπέναντι τῶν Γερμανῶν ὑπηκόων¹.

Ὡστόσο, δὲν ἔχουμε μόνον τὴν ἀπόφαση τοῦ Χίτλερ, πὺν ἄλλαξε πιά τὴ βάση τοῦ πολέμου. Ἔχουμε καὶ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Ντοῦτσε, — πὺν φυσικὰ δὲν μᾶς εἶχε γίνει γνωστὴ τότε, — τὴν ἐπιμονή του νὰ

---

1. Ἡ μυστικὴ ἔκθεση τοῦ Γερμανοῦ διπλωμάτη εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πολλὰ στοιχεῖα πὺν προσφέρει τὸ ἔργο τοῦ κ. Θεοφ. Φ. Παπακωνσταντίνου «Ἡ μάχη τῆς Ἑλλάδος 1940 - 41».

συνεχίση τὸν πόλεμο, παρὰ τὶς ἀλλεπάλληλες ἀτυχίες τοῦ στρατοῦ του, πὺν γιὰ μιὰ στιγμή τὸν ἔκαμαν νὰ σκεφθῇ ὅτι μὲ τὴ μεσολάβηση τῆς Γερμανίας θὰ μπορούσε νὰ συμβιβασθῇ μὲ τοὺς Ἑλληνας, ἔχουμε καὶ τὴ νέα κινητοποίηση τῶν δυνάμεών του, τὴν ἀποστολὴν κί' ἄλλων μεραρχιῶν εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ τὴ μεγάλη προπαρασκευὴ γιὰ τὴν ἀνάκτηση ἐδαφῶν καὶ γοήτρου μὲ τὴν ἔγκριση νέων πολεμικῶν σχεδίων, μὲ τὶς ἀπειλὲς καὶ τὶς ἐκκλήσεις του σὲ στενοὺς συνεργάτες του, σὲ ἀρχηγοὺς ἐπιτελείων, σὲ στρατηγούς, ὅπου ἐνόμιζε ὅτι εἶχε καμφθῇ τὸ φρόνημα τοῦ στρατοῦ καὶ εἶχε ἀρχίσει ἡ ἡττοπάθεια. Ἀπὸ ἀξιόπιστη ἰταλικὴ πηγὴ, ἀπὸ τὴν «*Storia della guerra di Grecia*» τοῦ Τσέρβι, μαθαίνουμε : Τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1941 οἱ ἰταλικὲς δυνάμεις εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἦσαν 10.613 ἀξιωματικοί, 261.850 ὑπαξιωματικοὶ καὶ ὁπλίτες, 7.563 αὐτοκίνητα καὶ 32.871 ζῶα. Ἀλλὰ καὶ πάλι ὁ Μουσσολίνι πολὺ ἀνησυχεῖ καὶ γράφει εἰς τὸν ἀρχηγὸ τοῦ Γεν. Ἐπιτελείου Οὐγκο Καμπαλλέρο πὺν βρίσκεται εἰς τὴν Ἀλβανίαν, — ὁ πρῶτος ἐπιτελάρχης τοῦ πολέμου Μπαντόλιο ἔχει προκαλέσει τὴ δυσμένειαν τοῦ Ντούτσε καὶ ἔχει ἀντικατασταθῇ, — τοῦ γράφει καὶ μὲ τὸν τόνον τῆς ἐπιστολῆς του τὸν ἀφῆνει πολλὰ νὰ ἐννοήσῃ :

« Ἀγαπητὲ Καμπαλλέρο, πρὶν ἀπὸ τὴν ἡμέραν πὺν θὰ ἔχετε ὁρίσει γιὰ τὶς ἐπιχειρήσεις, νὰ συγκαλέσετε ὅλους τοὺς διοικητὰς σωμάτων καὶ μεραρχιῶν πὺν θὰ λάβουν μέρος σ' αὐτὲς καὶ νὰ τοὺς ἀνακοινώσετε τὰ ἑξῆς : α) Ἡ ἀπόφασις γιὰ τὴν ἐπίθεσιν θὰ μπορέσῃ καὶ πρέπει ν' ἀλλάξῃ τὴν κατάστασιν, προπάντων ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ ἡθικοῦ. Ἐξῆντα ἡμέρες εἴμαστε ἄκμων· τώρα πρέπει νὰ γίνουμε σφῶρα. β) Ἡ ἐνέργεια αὐτή, πὺν ἐπιβάλλεται νὰ ὀργανωθῇ καὶ νὰ γίνῃ μὲ ἐξαιρετικὴ δραστηριότητα, πρέπει νὰ ματαιώσῃ κάθε ἀφορμὴν γιὰ παγκόσμιον ψίθυρον εἰς βάρος τοῦ ἰταλικοῦ στρατιωτικοῦ γοήτρου, πὺν ἡμουν, εἶμαι καὶ θὰ εἶμαι θερμότατος ὑπερασπιστής. γ) Ἡ Γερμανία εἶναι ἑτοιμὴ νὰ στείλῃ μιὰ μεραρχίαν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐνῶ προετοιμάζει στρατὸν γιὰ νὰ ἐπιτεθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν Μάρτιον, ἀπὸ τὴ Βουλγαρίαν. Ἐπιθυμία μου καὶ πεποίθησίς μου εἶναι ὅτι, μὲ τὴν ἡγεσίαν σας καὶ μὲ

τὴν ἀξία τῶν στρατευμάτων μας, θὰ γίνῃ περιττὴ ἡ ἄμεση βοήθεια τῆς Γερμανίας στὸ ἀλβανικὸ μέτωπο. δ) Ὁ ἰταλικὸς λαὸς περιμένει μὲ ἀγωνία ν' ἀλλάξῃ κατεύθυνση ὁ ἄνεμος. Δὲν ἔχω νὰ προσθέσω ἄλλο τίποτα, ἐκτὸς ἀπὸ τοῦτο : τὴν παραμονὴ τῆς ἐπιθέσεως νὰ βρισκεσθε στὸ πιὸ κατάλληλο σημεῖο τοῦ μετώπου γιὰ τὴν παρακολούθησὴ τῆς καὶ νὰ μείνετε ἐκεῖ, ὥσπου νὰ ὁλοκληρωθῇ. Οἱ μάχες τῶν σημερινῶν στρατῶν, ἐπειδὴ μποροῦν νὰ διευθύνωνται ἀπὸ μακρυνά, εἶναι πάρα πολὺ περίπλοκες».

Ἀλλὰ καὶ πάλι δὲν κατορθώνουν νὰ κρατηθοῦν στὶς θέσεις τους οἱ ἰταλικὲς δυνάμεις, οὔτε στὸν τομέα τῆς περιφέρειας μεραρχίας «Τζούλια», κι' ὁ Καμπαλλέρο στέλνει τὸ ἀκόλουθο μήνυμα στὸ διοικητὴ τῆς, στρατηγὸ Τζιορτί :

«Ἡ «Τζούλια» ἔχει κάμει τὸ χρέος τῆς. Εἴμαστε εὐχαριστημένοι, μολονότι ἀναδιπλώθηκε. Τώρα ἔρχονται νέες δυνάμεις καὶ μέρος αὐτῶν τῶν δυνάμεων βρίσκεται κιόλας στὸ Μπεράτι. Εἶναι ἀνάγκη νὰ κλειστῇ τὸ ἀνοιγμα. Ἄν σπάσουν πάλι οἱ γραμμὲς μας, δὲν θὰ κρατήσουμε πιά. Τὸ ἀπαιτεῖ ἡ πατρίδα ! Πρέπει νὰ γίνῃ· κι' ἂν ἀκόμα χρειαστῇ νὰ πεθάνουμε, θάρθω κ' ἐγὼ νὰ πεθάνω μαζί σου. Κάμε τὴν τελευταία αὐτὴ προσπάθεια. Σοῦ τὸ ζητῶ ἐν ὀνόματι τῆς Ἰταλίας. Εἶμαι βέβαιος ὅτι σὲ λίγες ἡμέρες θὰ εἶσαι εὐχαριστημένος, γιατί θὰ φτάσουμε στὴ νίκη. Οἱ ἐνισχύσεις ἔρχονται καὶ θὰ πᾶτε νὰ ξεκουρασθῇτε. Θ' ἀνασυγκροτήσουμε μιὰ ὥραία «Τζούλια», τώρα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ κρατήσουμε».

Ἀλλὰ ὁλοκᾶθαρη ὁμολογία τῆς ἐλληνικῆς νίκης ἔχουμε σ' ἓνα ἀκόμη ἰταλικὸ σημαντικὸ κείμενό, στὸ «*Journal politique*» τοῦ κόμητος Τσιάνο. Ἀξίζει νὰ διαβάσουμε λίγες γραμμὲς του, — κείμενο τῆς 16^{ης} Ἰανουαρίου τοῦ 1941 :

«Ὁ Ντοῦτσε εἶχε συνομιλία μὲ τὸν Καμπαλλέρο. Εἶναι σκυθρωπὸς καὶ ἀπαισιόδοξος. Τὸ μέτωπο δὲν ἔχει ἀκόμα σταθεροποιηθῇ παρὰ τὶς σημαντικὲς ἐνισχύσεις καὶ τὰ ἐφόδια ποὺ ἐστείλαμε. Τὸ στρατιωτικὸ πρόγραμμα ἔχει ἀποτύχει ἐντελῶς. «Πολιτικῶς», μοῦ λέει ὁ

Ντοϋτσε, τὸ ἐλληνικὸ ζήτημα ἦταν ἓνα ἀριστούργημα. Ἐπετύχαμε ν' ἀπομονώσουμε αὐτὴ τὴ χώρα καὶ νὰ κάνουμε νὰ ἔχη μόνη πόλεμο μαζί μας. Ἀλλὰ ὁ στρατὸς ἐχρεωκόπησε ἐντελῶς. Στὸ μέτωπο τῆς Κλεισούρας, — συνεχίζει ὁ Τσιάνο, — νέα ἐπίθεση τῶν Ἑλλήνων. Ἀς εὐχηθοῦμε νὰ κρατήσουν οἱ στρατιῶτες μας»¹.

Ἄν σταχυολογοῦσαμε πληροφορίες καὶ κρίσεις ἀπὸ ὅλα ἢ ἀπὸ τὰ περισσότερα ἀπομνημονεύματα Ἰταλῶν στρατηγῶν, πολιτικῶν ἢ διπλωματῶν, τοῦ Βισκόντι Πράσκα, τοῦ Πρίκολο, τοῦ Ἰταλοῦ πρεσβευτοῦ στὸ Βερολίνο Ἀλιφιέρι, τοῦ Μπαντόλιο, θὰ ἀκούγαμε κι' ἀπὸ ἄλλες ξένες φωνές ἄμεσα ἢ ἔμμεσα ἐγκώμια γιὰ τὸν Ἑλληνα στρατιώτη, γιὰ τὴν παλληκαριά του καὶ γιὰ τὴν καλωσύνη του. Καὶ τὴν πιὸ πρόχειρη σύγκριση κειμένων ἂν ἐκάναμε, θὰ βλέπαμε πόσο φειδωλοὶ σὲ ἐπαίνους εἶναι οἱ Ἑλληνες ἀπομνημονευματογράφοι. Ἀς ὑποχωρήσουμε ὅμως σὲ μιὰ μόνο ἐξαίρεση κι' ἄς διαβάσουμε μιὰ σελίδα Ἀγγλοῦ ἀνταποκριτοῦ: «Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς — γράφει ὁ *David Walker* — πολέμησε μὲ τὴν ξιφολόγχη. Τοῦτο ἐπροκάλεσε τὴν ὀργὴ τῶν Ἰταλῶν (ποὺ εἶχαν θανάσιμο φόβο γιὰ τὸ κρῦο ἀτσάλι) καὶ ὀλόκληρος ὁ ἰταλικὸς τύπος ἐχαρρακτήριζε τὴν ξιφολόγχη «βάρβαρο ὅπλο». Ἦταν ὅμως σχεδὸν τὸ μόνο ὅπλο ποὺ εἶχαν οἱ Ἑλληνες: αὐτὴν καὶ μερικὰ πρώτης τάξεως ὀρειβατικὰ κανόνια. Ὁ Ἑλλην στρατιώτης ἐπολέμησε μὲ τὴν ἄγρια μανία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ὑπερασπίζεται τὴ γῆ του. Δὲν μποροῦσε νὰ γίνη λόγος γιὰ παραδόση. (Ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων αἰχμαλώτων σ' ὀλόκληρη τὴν ἐκστρατεία ἦταν ἐλάχιστος). Ἴσως ὅμως ἡ μεγαλύτερη ἀξία του εἶναι στὸ ὅτι, μέσα σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἀγριότητα, ποτὲ δὲν ἔχασε τὴν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου. Ἡμουνα συχνὰ μάρτυς τῆς παραδόσεως μιᾶς ἰταλικῆς μονάδας ποὺ εἶχε κυκλωθῇ. Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ ἔπεφταν αἰχμάλωτοι οἱ Ἰταλοί, οἱ Ἑλληνες συμπεριφέροντο μᾶλλον ὅπως συμπεριφέρονται

1. Πλήρη βιβλιογραφία ἔχουμε στὸ βιβλίον τοῦ κ. Θ. Φ. Παπακωνσταντίνου «Ἡ μάχη τῆς Ἑλλάδος 1940 - 41».

σὲ δυστυχεῖς παρὰ σὲ ἐχθρούς. Πόσες φορές δὲν εἶδα Ἕλληνες στρατιῶτες νὰ δίνουν τὰ τελευταῖα τους τσιγάρα καὶ τὴ μικρὴ μερίδα τοῦ ψωμιοῦ τους σὲ Ἰταλοὺς ποὺ εἶχαν αἰχμαλωτισθῇ! Γιατὶ ὁ Ἕλλην, μολονότι ἔβλεπε τὸν Ἰταλὸ στρατιώτη μὲ περιφρόνηση, δὲν αἰσθανόταν γι' αὐτὸν ὡς ἄνθρωπο μῖσος. Ὅλο τὸ μῖσος τους οἱ Ἕλληνες τὸ κρατοῦσαν γιὰ τὸν Μουσσολίνι καὶ τὸν κόμητα Τσιάνο, γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ εἶχαν ρίξει τὸν ἰταλικὸ στρατὸ στὸν πόλεμο. Καὶ τοῦτο φαινόταν ἀπὸ τὰ τραγούδια ποὺ ἔλεγαν, ἐνῶ ἔκαναν τὴν προέλασή τους»¹.

Θὰ μπορούσαμε νὰ προσκομίσουμε κι' ἄλλες τέτοιες μαρτυρίες, ἀλλὰ προσπάθειά μας εἶναι νὰ δείξουμε, μὲ κείμενα τῆς ἄλλης ὁχθης, τῆς ἐχθρικῆς, ὅτι μένουν ἀμετακίνητα τὰ δυὸ βασικά μας συμπεράσματα: ὅτι ὁ κίνδυνος ποὺ μᾶς ἀπειλοῦσε πιά ἀπὸ τὴς 12 Νοεμβρίου τοῦ 1940, μὲ τὴν ἀπόφαση τοῦ Χίτλερ νὰ μᾶς ἐπιτεθῇ, ἦταν θανάσιμος, ἀλλὰ καὶ ὅτι νικούσαμε, μολονότι ἡ Ἰταλία ἐξακολουθοῦσε νὰ στέλνῃ σοβαρὲς ἐνισχύσεις στὴν Ἀλβανία. Στὸ ἓνα τουλάχιστον ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτὰ συμπεράσματα δὲν μπορούσε νὰ καταλήξῃ τότε ἡ ἐλληνικὴ ἡγεσία, γιατί δὲν εἶχε τὰ στοιχεῖα ποὺ ἔχουμε τώρα. Ἀλλὰ κι' ἂν κατώρθωνε νὰ πληροφορηθῇ καὶ τὴν ἀπόφαση τοῦ Χίτλερ καὶ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Ντοῦτσε, πάλι δὲν θ' ἄλλαζε τὴ δραματικὴ πορεία τοῦ Ἑθνους πρὸς τὴ θυσία γιὰ τὴν ἐλευθερία. Ὁ Γερμανὸς πρεσβευτὴς πρίγκηψ φὸν Ἑρμπαχ, στὴ μυστικὴ ἔκθεση ποὺ ἐμνημονεύσαμε, γράφει:

«Ὁ Μεταξᾶς ἔδωσε τὴ μόνη ἀπάντηση ποὺ μπορούσε νὰ δώσῃ, δηλαδὴ νὰ θεωρήσῃ τὸ τελεσίγραφο κήρυξη πολέμου. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν ἔχουν θέσῃ οἱ ψευδαισθήσεις. Ἄν ὁ Μεταξᾶς μὲ ὅποιονδήποτε ἄλλο τρόπο ἀντιδρῶσε, εἶναι ζήτημα ἂν θὰ κρατιόταν στὴν ἀρχὴ ἔξῃ ἀκόμη ὥρες, εἶναι ζήτημα ἂν θὰ ἐπιζοῦσε κἂν. Ὁ Μεταξᾶς ἔχει δικαίωμα νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι μὲ τὸν βιβλικὸ τρόπο ποὺ μίλησε, ἐπρόβαλε τὴ θέληση καὶ τοῦ τελευταίου ὑποδηματοκαθαριστοῦ τῆς Ἀθή-

1. Καὶ τὴ σελίδα αὕτῃ τὴν βρίσκω στὸ ἴδιο βιβλίο τοῦ κ. Θ. Φ. Παπακωνσταντίνου.

νας. "Ολοι εἶναι σύμφωνοι μὲ τὴν ἀποχαιρετιστήρια φράση ποὺ εἶπε στὸν Ἰταλὸ πρεσβευτὴ : « *Alors c'est la guerre* ». Κι' ἂν τοῦτο δὲν φάνηκε καθαρὰ τὴν πρώτη ἡμέρα, ἔγινε ὀλοφάνερο ὅσο κράτησε ἡ ἐπιστράτευση. Κι' αὐτὸ βέβαια μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ μόνο ὁποῖος ξέρει τὴν τεράστια ἐθνικὴ συνείδηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καί, πέρα ἀπ' αὐτήν, τὴν ἀντίθεση τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν καθολικὴ Ρώμη».

Ἀφήνουμε σὲ ἄλλους ἀρμοδιωτέρους νὰ ἐλέγξουν τὴν τελευταία φράση τοῦ Γερμανοῦ διπλωμάτη γιὰ τὴν ἀντίθεση τοῦ ὀρθοδόξου ἑλληνισμοῦ μὲ τὴν καθολικὴ Ρώμη καὶ μᾶς ἀρκεῖ ἡ ὀρθότης του διαπίστωση γιὰ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μὲ βοηθεῖ νὰ περάσω στὸ βαθύτερο περιεχόμενο τοῦ ἑλληνοϊταλικοῦ πολέμου καὶ νὰ ἀναζητήσω μὲ ἀσφαλέστερα κριτήρια τὸ κύριο στοιχεῖο, τὴ βασικὴ προϋπόθεση τῆς ἑλληνικῆς νίκης. Τὴν ἐθνικὴ συνείδηση τοῦ λαοῦ μας σωστὰ τὴν εἶδε ὁ Γερμανὸς διπλωμάτης σὰν μιὰ πολυσήμαντη πραγματικότητα, πολυσήμαντη μέσα στὸν ὅλον ἀγῶνα τῶν ἐλευθέρων ἀνθρώπων τοῦ β' Παγκοσμίου πολέμου, ἀλλὰ πολὺ πρὶν, πρὶν ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες τὴν εἶχε δῆ ὁ ἑλληνικὸς κόσμος τοῦ πνεύματος, τὴν εἶχε αἰσθανθῇ σὰν δύναμη ἀκατάλυτη καὶ τὴν εἶχε ὀργανώσει μὲ τέτοιον τρόπο, ποὺ νὰ μὴ μπορῇ νὰ τὴν ἀγγίξῃ ἡ φθορά : Τὸ πνεῦμα μὲ τίς πιὸ ποικίλες ἐκδηλώσεις του καὶ μὲ τοὺς φανεροὺς καὶ κρυφοὺς ἀγωγοὺς ποὺ τὸ φέρουν πολὺ κοντὰ στὴν ψυχὴ τῆς μεγάλης μάζας. Κι' ἂν σὲ λίγο ἐπιμείνουμε στὴ συμμετοχὴ ποὺ εἶχε στὸν πόλεμο τοῦ 1940 - 41 ὁ λογοτεχνικὸς κι' ὁ καλλιτεχνικὸς μας κόσμος, δὲν σημαίνει ὅτι ξεχνοῦμε τὴν προσφορὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων.

Οἱ πρώτες σελίδες τῆς δικαστικῆς ἐφημερίδος «Θέμις» ἀφιερώνονται στὸν ἀγῶνα καὶ δίνουν κείμενα τεσσάρων Καθηγητῶν τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν : τοῦ Κωνσταντίνου Τσουκαλά, τοῦ Κωνσταντίνου Τριανταφυλλοπούλου, τοῦ Ἡλία Ἀναστασιάδου καὶ τοῦ Γεωργίου Μαριδάκη. Τὸ ἐκτενέστερο ἀπὸ τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι ὁμιλία τοῦ Γεωργίου Μαριδάκη στὰς Πάτρας καὶ στὸν Πύργο, « κατ' ἐφαρμογὴν — διαβάζουμε — τοῦ νόμου περὶ πνευματι-

κῆς ἐπιστρατεύσεως», γιὰ νὰ καθορίσῃ τὸν «χαρακτῆρα τοῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος κατὰ τῆς Ἰταλίας», ὅπως τιτλοφορεῖ τὴν ὁμιλίαν του, ἀλλὰ καὶ νὰ προβάλῃ τὴ βαθύτερη καὶ εὐρύτερη ἔννοια τοῦ ἀγῶνος : «Οἱ Ἕλληνες, ἀποκρούοντες τὸν ἐπιδρομέαν, ἀγωνίζονται ἀγῶνα δίκαιον. Ἀλλὰ τὸ δίκαιον περιεχόμενον τοῦ ἀγῶνος δὲν ἀποτελεῖ τὸν μόνον χαρακτῆρα τοῦ ἀγῶνος. Ὁ ἀγὼν φέρει χαρακτῆρα ἀγῶνος «ὕπὲρ πάντων», ἀγῶνος «ὕπὲρ βωμῶν καὶ ἐστιῶν». Συνάμα φέρει χαρακτῆρα ἀγῶνος, ὁ ὁποῖος ἔχει ἀντίκτυπον εἰς τὴν τύχην τοῦ κόσμου. Τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα ἔφεραν ὅλοι οἱ ἀγῶνες τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἑλλάς, ὁσάκις εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ ἑαυτῆς, ἠγωνίσθη ἀγῶνα, ἡ ἔκβασις τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀντίκτυπον εἰς τὸν ροῦν τοῦ βίου τῶν ἐθνῶν».

Πρέπει νὰ σημειωθῇ καὶ τοῦτο :

Γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ στὴν κρίσιμη ἐκείνη ὥρα καὶ τὸν παραμερισμὸ ἐξαιρετικὰ ἐπικίνδυνων ἀντιθέσεων, πρῶτοι ὑψώσαν φωνήν, ἀπὸ τὴν πνευματικὴν μας ἡγεσία — ἡ τουλάχιστον ἀπὸ τοὺς πρῶτους — οἱ ἐπιστήμονες. Καὶ θυμᾶμαι πάντα ἓνα σύντομο κείμενον τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Σωκράτη Κουγέα γιὰ τοὺς σαφεῖς ὑπαινιγμούς του καὶ τὴν ἀκλόνητην ἱστορικὴν του θεμελίωσιν. Ἐγράφε στὶς 15 Νοεμβρίου τοῦ 1940 ὁ Σωκράτης Κουγέας :

«Ἡ ἐθνικὴ συνειδήσις ὑπηγόρευεν εἰς ἐπιλέκτους τῆς χώρας ἄνδρας, παραμερίζοντες πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς Πατρίδος, ὥς ἄλλοι Ἀριστεῖδαι, πολιτικὰς ἀντιθέσεις ἢ προσωπικὰς δυσανεσκειάς, νὰ συστήσουν καὶ νὰ δώσουν τὸ παράδειγμα τῆς ἐθνικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄρχοντας πειθαρχίας. Πόσον ἐπικαιρὸς καταντᾷ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἡ ὑπόμνησις τῆς φωνῆς τοῦ Ἀγελάου, τοῦ Ναυπακτίου ἐκείνου στρατηγοῦ, ὅστις διαγνώσας ἔκτοτε τὸν Ρωμαϊκὸν κίνδυνον καὶ προαισθανθεὶς, ὥς μᾶς λέγει ὁ Πολύβιος, τὰ «ἀπὸ τῆς Ἑσπέρας προφαινόμενα νέφη», ἐξεφώνησε, τὸν Αὐγουστον τοῦ 217 π. Χ. εἰς τὸ συνέδριον τῆς Ναυπάκτου, τὸν περίφημον ἐκεῖνον λόγον, διὰ τοῦ ὁποίου συνίστα τὴν κατάπausιν τῶν ἐμφυλίων ἐρίδων, «μάλιστα μὲν μηδέποτε

πολεμεῖν τοὺς Ἑλληνας ἀλλήλοις, ἀλλὰ μεγάλην χάριν ἔχειν τοῖς Θεοῖς, εἰ λέγοντες ἐν καὶ ταῦτό πάντες καὶ συμπλέκοντες τὰς χεῖρας, καθάπερ οἱ τοὺς ποταμοὺς διαβαίνοντες, δύναιτο τὰς τῶν βαρβάρων ἐφόδους ἀποτριβόμενοι συσσώζειν σφᾶς αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις».

Οἱ Ἕλληνες «συνέπλεξαν» τότε «τὰς χεῖρας», ἔγιναν ἓνας ἄνθρωπος, πέρασαν ὅλα τὰ ὅρια τῆς εὐψυχίας καὶ τῆς σωματικῆς ἀντοχῆς καὶ ἔφθασαν ὥς τὸ θαῦμα. Ἔτσι τὸ εἶδαν οἱ ξένοι τὸ 1940 - 41, ἔτσι τὸ βλέπουν κ' οἱ νέοι μας πὺν γεννήθηκαν ἢ ἀνδρώθηκαν ἔπειτ' ἀπὸ τὸ 1940, ἔτσι ὅμως τὸ βλέπουμε κ' ἐμεῖς ἀκόμα, πὺν τὸ ζήσαμε αὐτὸ τὸ μέγα ἐθνικὸ γεγονός, πὺν τὸ ἐστήσαμε τόσο ὑψηλὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ μὲ τὸν ἐνθουσιασμό μας. Τὸ βλέπουμε σὰν κάτι μακρινὸ καὶ ἀπίστευτο, σὰν κάτι πὺν δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἔκαμαν ἄνθρωποι σημερινοί, μὲ τὸ δικό μας ἀνάστημα, μὲ τὴ δική μας δύναμη, μὲ τὴ δική μας πνοή. Εἶναι μιὰ μοναδικὴ ἐθνικὴ ὥρα πὺν ξέφυγε ἀπὸ τὰ μέτρα μας γρηγορότερα ἀπὸ κάθε ἄλλη, πὺν ἀνέβηκε καὶ στάθηκε πολὺν πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὰ κεφάλια μας καὶ μένει σὰν ἓνας κόσμος θαυμαστὸς καὶ ὥραϊος πὺν ἐμεῖς τὸν ἐπλάσαμε, ἐμεῖς τοῦ ἐδώσαμε μορφή, ἀλλὰ κ' ἐμεῖς πάλι δὲν τολμοῦμε τώρα νὰ ἀναζητήσουμε τὸν ἐαυτό μας σ' αὐτὴ τὴν ἀποθέωση, ἀπὸ τὸ φόβο μήπως δὲν τὸν βροῦμε ἢ μήπως ἐξακριβώσουμε πὺς λίγα πράγματα ἔχουν μείνει μέσα σας ἀπὸ τὴ θαυμασία ἐκείνη ψυχικὴ εὐφορία.

Ἐκάναμε κι' ἄλλους πολέμους, πολλοὺς πολέμους, καὶ βαθειὰ τοὺς αἰσθανθήκαμε ὅλους, εἴτε γιατί μπορούσαμε νὰ ὑψώνουμε τὸ κεφάλι καὶ νὰ καμαρώνουμε μιὰ νίκη εἴτε γιατί ἔπρεπε νὰ σκύψουμε πολὺ ἀπάνω ἀπὸ μιὰ συμφορὰ καὶ νὰ κερδίσουμε καθένας χωριστὰ στὴν πίκρα του καὶ στὴν περισυλλογὴ ὅ,τι ἐχάσαμε ὅλοι μαζί μέσα σὲ καταστρεπτικὸς ἐνθουσιασμούς. Μένουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ πόλεμοι στὴ μνήμη μας καὶ ρίχνουν τὸ βάρος τους στὴ συνείδησή μας, γιὰ νὰ κρίνουμε κάθε τόσο τὰ περασμένα, γιὰ νὰ γνωρίζουμε τὸ Ἕθνος μας, γιὰ νὰ ἐκτιμοῦμε τίς θυσίες τῶν πατέρων μας καὶ νὰ μετῶμε τίς δυνάμεις μας. Γεγονὸς ὅμως πὺν ἔγινε ἐθνικὸς μῦθος καὶ σὲ κάνει νὰ ξεχνᾶς τὸ

χρόνο και τὸ χῶρο, νὰ ξεχνᾷς κάτι παραπάνω : τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό σου πὺν ὥστόσο εἶναι μέσα στοὺς γύρους αὐτοῦ τοῦ μεγάλου γεγονότος ὁλόκληρος, μὲ αἷμα καὶ μὲ πληγές, μὲ φωνές χαρᾶς καὶ μὲ πικρὰ δάκρυα, τέτοιο ἔθνικὸ γεγονὸς μόνο ὁ πόλεμος τοῦ 1940 - 41 ἔγινε. Τὸ Εἰκοσιένα μένει ἔξω ἀπὸ κάθε σύγκριση. Ὑψώνεται ἀπάνω στὴν πυραμίδα πὺν ἔστησαν τὰ ἑκατὸν τόσα χρόνια πὺν πέρασαν, καὶ τὸ βάρος του τὸ ἐνίωσαν ἄλλα ἐλληνικὰ κόκκαλα πὺν ἀναπαύονται τώρα, ἄλλες, μακρινές, ἐλληνικὲς γενεές. Δὲν ξεχνοῦμε καὶ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους μὲ τίς τόσες ἐθνικὲς ἐπιτυχίες. Ἀλλὰ ὁ πόλεμος τοῦ 1940-41 εἶναι χτεσινὸ καὶ ὅμως φαίνεται τόσο μακρινὸ γεγονὸς. Πατάει στοὺς δικούς μας ὤμους, κάνει τὰ δικά μας κόκκαλα νὰ τρίζουν ἀκόμα. Εἴμαστε ἐμεῖς, ἀλλὰ εἶναι καὶ μιὰ θαυμαστὴ ὥρα τῆς Ἱστορίας μὲ δί-δαγμα πολύτιμο γιὰ τὸ ἄτομο καὶ γιὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο.

* * *

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν ἥσυχο ὕπνο τίς φθινοπωρινὲς ἐκεῖνες νύχτες. Ὁ πόλεμος στὴ Δύση εἶχε φτάσει πιά σὲ ἀποφασιστικὲς στρατιωτικὲς ἐπιτυχίες, οἱ Εὐρωπαῖοι, ὅλοι οἱ Εὐρωπαῖοι, περνοῦσαν ὥρες ἐφιαλτικὲς, ἢ γῆ ἦταν καταματωμένη, οἱ θάλασσες εἶχαν γίνεи ἀπέραντοι τάφοι κ' οἱ οὐρανοὶ ἔρριχναν φωτιά, πολλὴ φωτιά. Εἶχε προηγηθῇ γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ προειδοποίηση πὺν δὲν μποροῦσε νὰ ξεγελάσῃ κανέναν : Εἶχε γίνεи ὁ τορπιλισμὸς τῆς «Ἑλλης». Κ' οἱ σειρήνες πὺν ἔδωσαν ἐκεῖνο τὸ πρωῒνό, χαράματα σχεδόν, τὸ μήνυμα τοῦ πολέμου, ἦταν κραυγὴ πὺν ὅλους μᾶς ἐτάραξε, μὰ καὶ ὅλους μᾶς βρῆκε σὲ λίγα λεπτὰ ὄρθιους. Θυμᾶμαι, σὰ νᾶναι χτές, τὸ κρίσιμο ἐκεῖνο ἐλληνικὸ πρωῒνό. Ἀκουγα ν' ἀνοίγουν μὲ βιασύνῃ πόρτες καὶ παράθυρα, νὰ μιλοῦν οἱ ἄνθρωποι δυνατά, νὰ ρωτοῦν, γρήγορα νὰ συνεννοοῦνται. Κι' ὅταν βγῆκα κ' ἐγὼ στὸ παράθυρό μου, εἶδα πλῆθος ὁλόκληρο πὺν πῆγαινε πρὸς τοὺς κεντρικοὺς δρόμους, πὺν ἦταν φανερό ὅτι βιαζόταν νὰ δώσῃ ἓνα « παρών ».

Δὲν ξέρω πόσες ἡμέρες ἀπὸ τὰ τελευταῖα πενήντα ταραγμένα καὶ

δραματικά χρόνια μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀνήκουν σὲ ὅλους τοὺς Ἑλλήνες. Μιὰ γρήγορη ἀναδρομὴ θὰ μᾶς ὠδηγοῦσε στὴ θλιβερὴ διαπίστωσι, ὅτι στὶς πιὸ πολλὰς ἀπὸ τὶς μεγάλες ὥρες πὺν ἔζησε, ἔπειτ' ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, ὁ βασανισμένος τόπος μας, καὶ στὴν ἀσυνγκράτητη χαρὰ μας καὶ στὴν ἀβάσταχτη συμφορὰ, εἴμαστε χωρισμένοι σὲ δύο, κάποτε καὶ σὲ περισσότερους κόσμους. Εἶπα ἔπειτ' ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα, γιὰ νὰ σταθῶ σ' ἓνα ἀμετακίνητο ὁρόσημο. Ἀλλὰ μήπως καὶ στὸ Εἰκοσιένα ἀπὸ τὴ διχόνοια, ἀπὸ τὴν ἐθνικὴ αὐτὴ ἀρρώστεια μας, δὲν κινδύνεψε πολλὰς φορὲς ὅλος ὁ ἀγώνας, ὅλη ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλευθερίας; Ὁλόκληρη σειρὰ ἀπὸ θαυμαστὰ τρόπαια τῆς παλληκαριᾶς, ἀλλὰ κι' ἀπὸ φοβερὰ κατορθώματα τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τῆς διαβολῆς, τοῦ ταπεινοῦ ὑπολογισμοῦ. Παίρνουμε, βέβαια, ἀναπνοή, ὅταν ἔρχεται ἡ ὥρα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων. Προχωροῦμε ὅμως γρήγορα ἀπάνω ἀπὸ τὶς μαῦρες σελίδες τοῦ διχασμοῦ πὺν ἀκολούθησε, καὶ μόνο ὅταν φτάσουμε στὴν 28ῃ Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, ἔχουμε πάλι τὸ θαυμάσιο μὰ καὶ τόσο σπάνιο θέαμα τῆς μιᾶς καὶ ἀδιάσπαστης Ἑλλάδας. Δὲν θυμᾶμαι οὔτε μιὰ κατηγορία Ἑλλήνων ν' ἀπουσίασε ἀπὸ τὸ ξεκίνημα τῆς ἡμέρας ἐκείνης. Καὶ οὔτε μιὰ φωνὴ παράταιρη. Οἱ σειρῆνες πὺν ἀκούστηκαν ἐκείνη τὴ Δευτέρα, ἔκαμαν τὸ πιὸ δραματικὸ προσκλητήριον. Ἦταν οἱ σάλπιγγες τῆς δόξας, ἦταν ὅμως καὶ οἱ σάλπιγγες τοῦ θανάτου. Γιατὶ ὅλοι ἤξεραν καὶ ὅλοι καταλάβαιναν τί ἐσήμαινε ἡ κραυγὴ ἀπάνω ἀπὸ τὶς στέγες μας καὶ τί μεγάλο, τί κρίσιμο μῆνυμα ἔδινε. Κι' ἀπὸ τὸ προσκλητήριον ἐκεῖνο, πὺν ἔγινε σὲ πολυάνθρωπες καὶ σὲ μικρὰς πολιτεῖες, σὲ κάμπους καὶ σ' ἀκρογιαλιές, σὲ ψηλὰς ράχες καὶ σὲ ἀνοιχτὰς θάλασσες, φανατικοὶ καὶ ἑξαλλοὶ πατριῶτες καὶ πειθαρχημένοι πολῖτες, ἔτοιμοι γιὰ κάθε θυσία, πετάχτηκαν γρήγορα - γρήγορα, ἔτρεξαν καί, πρὶν σιγήσουν οἱ σειρῆνες, πῆραν τὴν ἀπόφασίν τους. Ὅπου κι' ἂν κοίταζες, ἔβλεπες πρόσωπα πὺν ἔζησαν καὶ ζύγισαν μέσα σὲ λίγες στιγμὰς τὴν ἀξία τῆς ἐλευθερίας, πρόσωπα πὺν ἔγιναν σκληρὰ ἀπὸ ὀργὴν κι' ἀπὸ πεῖσμα, καὶ ἀπαντοῦσαν στὴν Πατρίδα πὺν καλοῦσε :

— Παρών ! Παρών ! Παρών !

Τίποτ' ἄλλο, τίποτα περισσότερο. Μὰ καὶ τί χρειαζόταν τὸ περισσότερο ; Μποροῦσε νὰ ὑπάρχη τὸ περισσότερο ; Αὐτὰ τὰ πρόσωπα ἀντίκρουσε τὸ ἴδιο ἐκεῖνο πρωῒνὸ τῆς ἱστορικῆς Δευτέρας ἓνας ξένος ἀνταποκριτής, τρόμαξε στὴν ἀρχή, ἔπειτα βάσισε πολλές ἐλπίδες κι' ἀμέσως ἐτηλεγράφησε στὴν πατρίδα του, πὺν τοὺς μῆνες ἐκείνους ἔκανε ἀπεγνωσμένη ἀντίσταση, μόνη κ' ἔτοιμη νὰ σωριαστῇ. Εἶχε δὴ στὴ μικρὴ Ἑλλάδα, σὰν ἓνα θαῦμα, σὰν εὐνοια τῶν οὐρανῶν, τὸν πολῦτιμο ὅσο καὶ ἀπίθανο σύμμαχο. « Οἱ Ἕλληνες θὰ πολεμήσουν, οἱ Ἕλληνες θὰ κρατήσουν », διαλαλοῦσε ὁ ἀνταποκριτής τῶν « Τάϊμς » τοῦ Λονδίνου. Καὶ γιὰ νὰ πείσῃ τοὺς συμπατριῶτες του, ἐγκωμίαζε τὴν ἀντρικὴ θέληση πὺν ἔβλεπε στὰ ἑλληνικὰ πρόσωπα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940. Τηλεγραφοῦσε κ' ἔδινε μὲ ὅλους τοὺς τρόπους καὶ σὲ ὅλους τοὺς τόνους αὐτὸ τὸ « παρών », αὐτὸ τὸ θαυμάσιο « παρών », πὺν τὸ ἄκουγε παντοῦ, πὺν ἀναπηδοῦσε ἀπὸ κάθε ἑλληνικὸ στῆθος.

Πλησίαζε μεσημέρι, ὅταν ἦρθε ἡ πρώτη πολεμικὴ συγκίνηση. Ὁ Ἀθηναϊκὸς οὐρανὸς ἦταν καθαρός, κι' ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ πολὺ ψηλά, ἀκούστηκε ἀδύνατος μὰ ἐπίμονος βόμβος. Ἦταν τὰ πρῶτα ἐχθρικά ἀεροπλάνα πὺν ἔκαναν ἀναγνώριση. Κανεὶς δὲν πανικοβλήθηκε καὶ κανεὶς δὲν ζήτησε νὰ τρέξῃ σὲ καταφύγιο. Μὲ τὰ μάτια στὸν οὐρανό, προσπαθούσαμε νὰ δοῦμε, νὰ ξεχωρίσουμε τὴν ἀπειλὴ πὺν πετοῦσε ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, κοιταζόμαστε, σχεδὸν τὴν εἰρωνευόμαστε, δὲν εἴχαμε καταλάβει ἀκόμα τί μποροῦσε νὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀπειλή, τί ὄλεθρο ἦταν ἱκανὴ νὰ σκορπίσῃ. Δὲν ἀκούγαμε καὶ καμμιὰ ἔκρηξη, καὶ κοιτάζαμε ψηλὰ περίεργοι περισσότερο παρὰ ἀνήσυχτοι.

Κ' ἡ ὥρα περνοῦσε. Ἀραιώσε στὰ κέντρα ὁ συνωστισμὸς ἔπειτα ἀπὸ τὸ μεσημέρι. Γύρισε ὁ κόσμος στὰ σπίτια του, μὰ δὲν ἔμεινε πολὺ. Ξεχύθηκε πάλι στοὺς δρόμους, πὺν ἀθόρυβος, πὺν συλλογισμένος. Νέα δὲν εἴχαμε ἀκόμα. Μόνο ἓνα πρῶτο πολεμικὸ ἀνακοινωθέν, λιγόλογο, ὑπερήφανο, εἶχε φτάσει ἀπὸ τὸ Στρατηγεῖο τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ ἀγωνία ἦταν πολλή στὰ πρόσωπα, ἀλλὰ οἱ ψυχὲς ἔμεναν πάντα ὄρθιες, ἀδιάλλακτες, ἀσυμβίβαστες. Τότε εἶδαμε καὶ τοὺς πρῶτους γνωστούς

μας μὲ χακί. Εἶχαν τρέξει τὸ πρωτὶ μὲ τὰ πολιτικὰ στὶς μονάδες τους, πήγαιναν τώρα στὰ σπίτια τους μὲ στρατιωτικὰ καὶ μ' ἓνα μπογαλάκι, τὰ ροῦχα πὺν θὰ τ' ἄφηναν κ' ἓνας Θεὸς ἤξερε πότε θὰ τὰ ξαναφοροῦσαν.

Ἦταν σὰν νὰ πανηγύριζε ἡ χώρα, πού, ὥστόσο, ὅλοι ξέραμε πὺς πολὺ ἀκριβὰ θὰ πλήρωνε τὴν περηφάνειά της, τὴν παλληκαριά της, τὸ ἀπίστευτο «Ὅχι», πὺν μὲ πείσμα εἶπαν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ χεῖλη. Ἦταν μιὰ ἔξοδος ἀπὸ τὸ ἄτομο καὶ τὸν κλειστό του κόσμος. Ἐνα ἀνέβασμα σὲ ψηλὴ σκοπιά. Κι' ὁ λαὸς μὲ τὴ λίγη μόρφωση καὶ τὴ μεγάλη ἀγνόητα, κι' ὁ μορφωμένος μὲ τὴν ἐπαγγελματικὴ μάθηση, κι' ὁ ἄνθρωπος τοῦ σπουδαστηρίου, ἐπιστημονικοῦ, λογοτεχνικοῦ ἢ καλλιτεχνικοῦ, μὲ τὴν ἀταραξία καὶ τὸν σκεπτικισμό πὺν τοῦ χάρισαν καὶ μαζὶ τοῦ φόρτωσαν ἡ ἀχόρταγη ἔρευνα, ἡ ὠργανωμένη μνήμη κ' ἡ βαρεῖα πεῖρα, ὅλοι ἦταν ἓνα σῶμα, ἓνας παλμός, μιὰ ὁρμή. Δυνάμεις κρυμμένες ὡς τότε, δυνάμεις ἐκπληκτικές, δυνάμεις ἱκανὲς ὄχι μόνο νὰ σώσουν ἓναν τόπο ἀπὸ μεγάλη ἐπιδρομὴ, ἀλλὰ καὶ νὰ δημιουργήσουν ἓνα ἔθνος ἀπὸ τὴν ἀρχή, δυνάμεις ἀσυγκράτητες, διασταυρώνονταν κ' ἔστηναν μπροστὰ μας ἓνα σπάνιο γεγονός, θὰ ἔπρεπε νὰ πῶ τὸ Γεγονὸς πὺν ἔλειπε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ζωή, πὺν τὸ ἀποζητούσαμε ὅλοι, πὺν τὸ προσμέναμε ὅλοι σὰν θεμέλιο νέας κοινωνίας, κάτι περισσότερο, σὰν νέα καὶ ὁμαδικὴ συνείδηση.

Τὴν ἴδια αὐτὴ μεγάλη ἡμέρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἔχουμε κ' ἓνα ἄλλο γεγονός, πὺν ἔδειξε ὅτι στὶς ὥρες τοῦ κινδύνου ὁ πνευματικός μας κόσμος ποτὲ δὲν ἀπουσιάζει καὶ κάνει μιὰ πολύτιμη ἐνότητα μαζὶ μὲ ὅλη τὴν ἄλλη Ἑλλάδα. Μιὰ σύντομη ἀναδρομὴ θὰ μᾶς δείξη αὐτὴ τὴν ἐθνικὴ ἐνότητα. Εἶναι ὁ ἡρωϊκὸς τόνος πὺν βρῖσκει ὁ ἑλληνικὸς ἐντεχνος λόγος, ὅταν εἶναι νὰ ὑμνήσῃ τοὺς ἀγῶνες τοῦ Ἑθνους γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Ἀπὸ τὴν πιὸ μακρινὴ ἀρχαιότητα ἡ ἑλληνικὴ ποίηση ἔχει καὶ ἐθνικὸ χαρακτήρα στὴν οὐσία της. Πλαί στὶς ἄλλες πνευματικὲς καὶ καλολογικὲς κατακτήσεις καὶ ἐπιτεύξεις της, ὑπάρχει καὶ ἡ ἐθνικὴ

πνοή. Ἡ Ἐξαρση ἐθνικῶν γεγονότων ἔχουμε ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τὸν ἐπικὸ κύκλο καὶ ἀπὸ τῆ λυρική καὶ χορική ποίηση. Ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ἕως τὸν Μέγα Ἀλέξανδρο τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων — μὲ τοὺς μηδικοὺς μάλιστα πολέμους — ἀναφτερώνεται καὶ τοῦτο ἐκδηλώνεται σὲ παιᾶνες, σὲ διθυράμβους καὶ σὲ ἐπιγράμματα. Ὁ Πίνδαρος εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς χαρακτηριστικώτερες ἐκδηλώσεις. Τοὺς ἥρωες τοὺς ὀνομάζει « ἥρωες ἀντιθέους » — ἀντίθεος εἶναι ὁ ἰσόθεος — καὶ τὸν πολεμιστὴ « ἀκρόσοφόν τε καὶ αἰχματάν », δηλαδὴ ἄκρον στὴ σοφία, ἔξοχον, τὸν ἀγωνιστὴ ποὺ κρατεῖ δόρυ. Ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰσχύλος ὑμνεῖ τὸν Ἕλληνα πολεμιστὴ στοὺς « Πέρσας » του μὲ μιὰ λιτότητα ποὺ μοιάζει μὲ γυμνὸ ξίφος. Διαβάζουμε στοὺς στίχους 393 - 396 : « παιᾶν' ἐφύμνουν σεμνὸν Ἕλληνες τότε, | ἄλλ' ἐς μάχην ὁρμῶντες εὐψύχῳ θράσει· | σάλπιγξ δ' αὐτῇ πάντ' ἐκεῖν' ἐπέφλεγεν ». | Ὁ Πέρσης ἀγγελιαφόρος ἀγγέλλει στὴ βασίλισσα τῶν Περσῶν Ἀτοσσα τὴ νίκη τῶν Ἑλλήνων στὴ Σαλαμίνα καὶ τὴν ἥττα τῶν Περσῶν. Ἀναφέρει στοὺς στίχους αὐτοὺς ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔψαλλαν σεμνὸν παιᾶνα καὶ ὠρμοῦσαν στὴ μάχην μὲ εὐψυχία, ἐνῶ ὅλη τὴ γραμμὴ τους πέρα ὡς πέρα φλόγιζε ὁ ἥχος τῆς σάλπιγγος.

Στὴ Βυζαντινὴ λογοτεχνία ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ ἐθνικὴ δημοτικὴ ποίηση, μὲ θέμα τοὺς ἀγῶνες ἐναντίον τῶν πολυαριθμῶν ἐχθρῶν τοῦ Βυζαντίου, ποὺ περιγράφονται στὰ ἱστορικὰ ποιήματα, γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ πατροπαράδοτου Ἑλληνισμοῦ, παρὰ τὴν ἐπίδραση τῆς Δύσεως στὶς σταυροφορίες καὶ παρὰ τὸν συγχρωτισμὸ μὲ τοὺς ἀνατολικοὺς λαούς. Ἡ ἐποποιΐα τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα, μὲ τὰ 1350 δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Ἀκριτικοῦ κύκλου, πλημμυρίζει ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, σ' ἓνα πλαίσιο ἡρωϊκό.

Στὴ Μεταβυζαντινὴ περίοδο, στὰ χρόνια τῆς πικρῆς δουλείας, τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ στὰ τέσσερα εἶδη τους — τὰ ἱστορικά, τὰ κλέφτικα, τὰ διηγηματικά, τὰ ἰδιωτικά — πάλλουν ἀπὸ πηγαία καὶ ὑψηλὴ πατριδολατρία.

Ὅταν ἦταν νὰ γίνη ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821, εἴχαμε μιὰν ἀνθήση

πνευματική, πολὺν χαρακτηριστική. Στὸ τέλος τοῦ 18^{ου} αἰῶνος καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ 19^{ου} λόγιοι μεγάλης ἀξίας φανερώθηκαν, μὲ πρῶτο τὸν Ἀδαμάντιο Κοραῆ. Λίγο ἀργότερα ἀρχίζει νὰ παρουσιάζη τὸ ἔργο του κι' ὁ Διονύσιος Σολωμὸς μὲ πρῶτο στόχο του τὴν ἐξύμνηση τῆς Ἐλευθερίας. Τὸ ἴδιο κι' ὁ Κάλβος. Στὸ 86^ο τετράστιχο τοῦ « Ὕμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν » ὁ Σολωμὸς γράφει :

Μέσ' στὰ χόρτα, τὰ λουλούδια,
τὸ ποτήρι δὲν βαστῶ.
Φιλελεύθερα τραγούδια
σὰν τὸν Πίνδαρο ἐκφωνῶ.

Κι' ὁ ἴδιος συμπύκνωσε σὲ λίγες λέξεις τὸν ὑψηλότερο καὶ καθαρότερο πατριωτισμὸ καὶ εἶπε : « Κλεῖσε μέσα στὴν ψυχὴ σου τὴν Ἐλλάδα, καὶ θὰ αἰσθανθῇς μέσα σου νὰ λαχταρίζῃ κάθε εἶδος μεγαλείου ».

Ὁ Ἀνδρέας Κάλβος στὸ 24^ο τετράστιχο τῆς ὁδῆς « Εἰς Ψαρά » ὑμνολογεῖ :

Ἐπὶ τὸ μέγα ἐρείπιον
ἢ Ἐλευθερία ὁλόροθη
προσφέρει δύο στεφάνους·
ἓνα ἀπὸ γήϊνα φύλλα
κι' ἄλλον ἀπ' ἄστρα.

Καὶ ἡ παράδοση συνεχίζεται ἀδιάσπαστη. Στίχους πατριωτικούς, καὶ ὠραίους στίχους, ἔχουν γράφει κι' ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος, κι' ὁ Παλαμᾶς, τοὺς περισσότερους καὶ τοὺς σημαντικώτερους, κι' ὁ Γεράσιμος Μαρκορᾶς, κι' ὁ Ζαλοκώστας, κι' ὁ Βαλαβάνης, κι' ὁ Παράσχος, κι' ὁ Βασιλειάδης, κι' ὁ Ραγκαβῆς, κι' ὁ Κρυστάλλης, κι' ὁ Μαβίλης, πὺν δὲν ἐχάρισε στὴν πατρίδα μόνο τὴ μουσικὴ τῶν σονέττων του ἀλλὰ καὶ τὴ ζωὴ του, κι' ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου, κι' ὁ Ἀγγελος Σικελιανός. Μ' αὐτὴ τὴν παράδοση, πὺν δὲν εἶναι μόνο ἀδιάσπαστη στὸν νεοελληνικὸ ποιητικὸ λόγον, ἀλλὰ πολὺν αἰσθητὴ καὶ στὸν ἐλληνικὸ πεζὸ

λόγο — καὶ λυποῦμαι πὺν ἡ κλεψύδρα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ δώσω χαρακτηριστικὰς σελίδες του — μ' αὐτὴ τὴν ἐθνικὴ συνείδηση, θὰ ἔπρεπε νὰ πῶ, βρέθηκε ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν πατρίδα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὴν ἐλευθερίαν πὺν δὲν ἐκινδύνευε μόνο στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ στὴν Εὐρώπῃ καί, γιὰτὶ ὅχι, στὸν κόσμον ὅλον. Προηγήθηκε ἡ ποίηση. Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς, μολονότι πολὺ γέρος πιά, βρῆκε τὴ δύναμιν κ' ἐσάλπισε αὐτοὺς ἐδῶ τοὺς δυὸ στίχους :

Αὐτὸ τὸ λόγο θὰ σᾶς πῶ, δὲν ἔχω ἄλλο κανένα·
μεθύστε μὲ τ' ἀθάνατο κρασί τοῦ Εἰκοσιένα.

Ἡ φωνὴ τοῦ Σικελιανοῦ ἔφτασε στοὺς πύρ ὑψηλοὺς τόνους της. Καὶ εἶχε συμμετοχὴν στὸν ἀγῶνα ὅχι μὲ δυὸ ἀλλὰ μὲ πολλὰ τραγούδια, μὲ στίχους πολλοὺς καὶ ἀρρενωποὺς στίχους πὺν ἐξύμνησαν μεγάλες ὥρες τοῦ πολέμου τοῦ 1940-41, τὴν «Κλεισούρα», τὴν αὐτοθυσίαν τῶν ἡρώων τοῦ ὑποβρυχίου μας «Πρωτεύς», τοὺς «Ἀδελφούς μου στρατιῶτες τοῦ μετώπου», ὅπως κι' ἀργότερα, στοὺς ἀτελείωτους πικροὺς μῆνες τῆς κατοχῆς, προσπαθοῦσε, μαζὶ μὲ ἄλλους τεχνίτες τοῦ στίχου ἢ τοῦ πεζοῦ λόγου, πὺν ἔδωσαν ἐργασία τοὺς μὲ τ' ὄνομά τοὺς ἢ μὲ ψευδώνυμο, ὅπως ὁ Κωνσταντῖνος Τσάτσος, προσπαθοῦσε νὰ κρατήσῃ ἀκμαῖο τὸ ἠθικὸ τοῦ λαοῦ μας.

Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχή. Ἡ συνέχεια ἦρθε μὲ δυὸ ὁμαδικὰς ἐκδηλώσεις, πὺν δείχνουν κι' αὐτὲς πόσο ἄμεση καὶ πόσο ἔντονη στάθηκε ἡ συμμετοχὴ τῶν λογοτεχνῶν μας, καὶ γενικώτερα τῶν πνευματικῶν μας ἀνθρώπων, στὸν ἀγῶνα τοῦ Ἑθνους. Ἡ μιὰ ἦταν «ἐκκλήση» τῶν παλαιότερων. Ἡ ἄλλη «μανιφέστο» τῶν νεωτέρων. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ Μελάς, ὁ Σικελιανός, ὁ Σκίπης, ὁ Μητροπούλος, ὁ Βέης, ὁ Κ. Δημητριάδης, ὁ Παρθένης, ὁ Γρυπάρης, ὁ Βλαχογιάννης, ὁ Μυριβήλης, ὁ Οὐράνης, ὁ Μαλακάσης, ὁ Ξενόπουλος, ὁ Φιλαδελφεύς, ὁ Καμπάνης ἔστειλαν μῆνυμα στοὺς ξένους λογοτέχνες γιὰ τὴν ἰταμὴ ἀξίωση τῆς

φασιστικῆς βίας καὶ ζητοῦσαν ὄχι τὴν ὑλική, ἀλλὰ τὴν ἠθικὴ βοήθειά τους, τὴν « εἰσφορὰ τῶν ψυχῶν ».

Οἱ νεώτεροι, ἡ Ἀλεξίου, ὁ Βενέζης, ὁ Βρεττάκος, ὁ Γιαννόπουλος, ὁ Δημαρᾶς, ὁ Ἐλύτης, ὁ Θεοτοκάς, ὁ Θρῦλος, ἡ Ἰακωβίδη, ὁ Καραγάτσης, ὁ Καραντινός, ὁ Καστανάκης, ὁ Κατσίμπαλης, ὁ Κοτζιούλας, ὁ Κουκούλας, ὁ Μιχαλόπουλος, ὁ Μυλωνογιάννης, ἡ Νάκου, ὁ Μελῆς Νικολαΐδης, ὁ Νικολαρεῖζης, ὁ Μπαρλᾶς, ὁ Πανσέληνος, ἡ Παπαδάκη, ὁ Παπανικολάου, ὁ Παράσχος, ὁ Πετσάλης, ὁ Σεφέρης, ἡ Σταύρου, ὁ Τερζάκης, ὁ Τσάτσος, ὁ Φωτιάδης, ὁ Χάρης, ὁ Χατζίνης κι' ὁ Χουρμούζιος διακήρυτταν μὲ τὸ « μανιφέστο » τους ὅτι « ἡ μάχη τῆς Ἑλλάδας εἶναι μάχη παγκόσμια », ὅτι « ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶναι σήμερα μιὰ προφυλακὴ τῶν ἔθνων στὸν ἀγῶνα τους ἐναντίον τῆς καινούργιας μορφῆς σκλαβιάς ». Καὶ ὕψωναν τὸ ἔμβλημα τῶν πατέρων μας τοῦ 1821: Ἐλευθερία ἢ θάνατος! Αὐτοὶ οἱ λογοτέχνες, παλιοὶ καὶ νέοι τότε, ὑπέγραψαν τὴν « Ἐκκκληση » καὶ τὸ « Μανιφέστο ». Ἐκεῖνοι ὅμως πὺν ἔγραψαν, πὺν ἔκαμαν πολεμικὸ σάλπισμα τὸ στίχο ἢ κήρυγμα ἔθνικὸ τὴν πεζογραφία τους, εἶναι πολὺ περισσότεροι. Εἶναι οἱ τρεῖς γενεές πὺν συναντήθηκαν στὶς 28 Ὀκτωβρίου τοῦ 1940, πὺν ἔδωσαν τὸν ἴδιο ὄρκο κι' ἄρχισαν τὸν ἴδιον ἀγῶνα. Ὁ Παλαμᾶς καὶ οἱ νεώτεροί του, ἡ γενιὰ τοῦ 30, οἱ ἀκόμα πὺν νέοι, αὐτοὶ πὺν συγκρότησαν τὴ λογοτεχνικὴ γενιὰ τοῦ 40. Μποροῦν τὰ κείμενά τους νὰ γεμίσουν μιὰ βιβλιοθήκη, πὺν νὰ ἔχη ἀρχὴ καὶ νὰ μὴν ἔχη τέλος. Ἀλλὰ καὶ λίγους στίχους των ἂν διαβάζαμε τώρα, θὰ ἐδείχναμε πόσο ὁλόκληροι βρέθηκαν οἱ λογοτέχνες μας στὴ μεγάλη, στὴν πὺν κρίσιμη μάχη τοῦ Ἑθνους. Ὁ Μαλακάσης, ὁ Ἀθάνας, ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος, ὁ Παπατσώνης, ὁ Τέλλος Ἀγρας, ὁ Μπαρλᾶς, ὁ Κουκούλας, ὁ Καραντώνης, ὁ Ξύδης, ὁ Ἀγγελος Δόξας κι' ἄλλοι ἀκόμα, ἔγραψαν στίχους πὺν δὲν ἦταν μόνο ἐπικάριοι, ἀλλὰ καὶ ἄντεχαν στὶς ἀπαιτήσεις τῶν καλλιεργημένων ἀνθρώπων. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς στίχους αὐτοὺς ἐπρόβαλαν καὶ μιὰν ἀρετὴ τῶν Ἑλλήνων πὺν ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία ἀπάνω στὸν πόλεμο, προπάντων σ' ἓναν τόσο σκληρὸ πόλεμο:

τὸν εἰρηνικὸ πατριωτισμὸν, ἢ, ἂν θέλετε, τὸν ἀνθρωπισμὸν τῶν Ἑλλήνων, ποὺ πολεμοῦν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τους, γιὰ τοὺς τάφους τῶν πατέρων τους, γιὰ τὴ γῆ τους, ὅχι γιὰ ν' ἀφαιρέσουν ἔδαφος ἢ πλοῦτο ἀπὸ τὸ γείτονά τους, ὅχι γιὰ νὰ πληγώσουν ἢ καὶ ν' ἀφανίσουν τὸν ἄνθρωπο, ὅταν εἶναι ἄνθρωπος καὶ ὅχι θηρίο. Ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑμνωδοὺς τοῦ 40 - 41, ὁ Κουκούλας, λέει σχεδὸν ψιθυρίζει, σὲ ὦρα πολέμου :

Θέ μου, δικά Σου ὅλα τὰ τέκνα εἶναι τῆς γῆς
καὶ ἡ χάρις Σου σὰν τὴ βροχὴ στὸν ἄγονο ἄμμο.
Ὅμως ἐγὼ τὴν ὦρα ἐτούτῃ τῆς σφαγῆς,
τὸ εἶναι μου τάμα εὐγνωμοσύνης θὰ σοῦ κάμω,

ποὺ εὐδόκησες κάτω ἀπ' τὸ διάφανο οὐρανὸ
νὰ γεννηθῶ τοῦ βράχου αὐτοῦ καὶ ν' ἀνασαινω
κ' ἕνα προνόμι νᾶχω, ἀπ' ὅλα πιὸ τρανό :
νὰ ξέρω πῶς νὰ ζῶ καὶ πότε νὰ πεθαίνω.

Ἀλλὰ δὲν ὑστέρησε καὶ ἡ πεζογραφία μας στὴ μεγάλη καὶ κρίσιμη ἐκείνη ὦρα. Ὁ Μυριβήλης εἶπε πολλὰ ἀπὸ τὸ Ραδιόφωνο κ' ἔδωσε τὴν « Ὠρὰ τῆς Ἱστορίας », ὁ Βενέζης ἔγραψε τὸ « Χρονικὸ τοῦ 1940 », κι' ὁ Οὐρᾶνης ἔκαμε ζωντανὴ περιγραφὴ μιᾶς μάχης. Καὶ πάλι ἡ κλεψύδρα δὲν μοῦ ἐπιτρέπει νὰ συνεχίσω καὶ νὰ διαβάσω χαρακτηριστικὰ κείμενα. Ὡστόσο, ὀφείλω νὰ πῶ ὅτι τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι ἐκλεκτὲς σελίδες καὶ τὶς ὑπογράφουν ὀνόματα ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, ὁ Θεοτοκάς, ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, ὁ Χατζίνης, ὁ Μπαστιάς, ὁ Καραντώνης, ὁ Πρεβελάκης, ὁ Ἀλκης Θρυῖλος, ὁ Δημαράς, ἡ Νάκου, ἡ Τατιάνα Σταύρου, τόσοι ἄλλοι. Ἀξίζει ἀκόμα ν' ἀναφέρω ὅτι ἡ « Ἑταιρία Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν », τὸ μόνον τότε λογοτεχνικὸ σωματεῖο, συγκέντρωσε γρήγορα - γρήγορα 2.000 βιβλία καὶ τᾶστειλε στὸ τμήμα ψυχαγωγίας τραυματιῶν καὶ ἀρρώστων στρατιωτῶν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Ἐπίσης ἔκαμε ἔρακο καὶ μάζεψε ἀπὸ

τὰ μέλη της 5.500 δραχμὲς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ τὶς ἔστειλε κ' αὐτὲς στὴν Κοινωνικὴ Πρόνοια.

Ἡ πνευματικὴ ἐπιστράτευση ἦταν γενικὴ κ' ἔγινε μὲ ὅλους τοὺς τρόπους. Οἱ νεώτεροι ἀπὸ τοὺς λογοτέχνες καὶ τοὺς λογίους μας βρέθηκαν ἀμέσως στὸ μέτωπο — ἀπὸ τοὺς πρώτους, ἐθελοντῆς, ὁ Παναγιώτης Κανελλόπουλος, — κ' ἔδωσαν ἀργότερα, — ὁ Ἑλύτης, ὁ Τερζάκης, ὁ Ἀγγέλος Βλάχος, ὁ Ζαλοκώστας, ὁ Μπεράτης κ. ἄ. — σὲ ἀξιολογώτατα βιβλία τῇ ζωῇ τους μέσα στὸν κίνδυνο καὶ μὲ ἔχθρὸ ὄχι μόνον τὸν Ἰταλὸ στρατιώτη ἀλλὰ καὶ τὸν ἀδυσώπητο, τὸν φοβερὸ ἀλβανικὸ χεიმῶνα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ πιὸ ἡλικιωμένοι, ἐπρόσφεραν τὶς ὑπηρεσίαις των στὸ ἄλλο μέτωπο, ποὺ εἶναι πάντα προϋπόθεση τῆς νίκης, στὸ ἐσωτερικὸ μέτωπο. Καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐπιβάλλει, τὴν ὥρα αὐτὴ τῶν ἱερῶν ἀναπολήσεων καὶ τῶν ἀπολογισμῶν, νὰ ἀκουσθῇ ἀπὸ τὸ ἐπίσημο τοῦτο βῆμα ὁ ὀφειλόμενος ἔπαινος καὶ γιὰ τὸ ἐλληνικὸ θέατρο, εἰδικώτερα γιὰ τὸ ἐλαφρὸ ἐλληνικὸ θέατρο, ποὺ μὲ τὴ χαρούμενη καὶ εὐστοχη σάτιρά του ἔδινε κάθε μέρα, ἀπόγευμα καὶ βράδυ, μάχη θριαμβευτικὴ καὶ ἄναβε ἀσυγκράτητους ἐνθουσιασμούς. Καὶ δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ τὸ ἐλαφρὸ θέατρο, ἀκριβέστερα ἡ ἐπιθεώρηση, ἐπολέμησε κ' αὐτὴ γιὰ τὴν πατρίδα. Τὰ «Πολεμικὰ Παναθήναια» τοῦ 1913 τοῦ Τσοκόπουλου, τοῦ Ἀννίνου καὶ τοῦ Δημητράκοπουλου, μὲ τὴ Μαρίκα Κοτοπούλη καὶ τὸ θίασό της, ἤρθαν ἔπειτ' ἀπὸ τὸν Ἑλληνοτουρκικὸ πόλεμο, ἀλλὰ ἐπρόσφεραν πολύτιμη ὑπηρεσία, ἀφοῦ ὁ κόσμος ποὺ πολέμησε τοὺς Τούρκους, θ' ἄρχιζε σὲ λίγο κ' ἄλλον πόλεμο, μὲ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 40 - 41, ἡ ἐπιθεώρηση ἐφόρεσε ἀμέσως τὸ χακί, εἶχε πολὺν εὐτυχισμένες στιγμὲς γιὰ τὴν τόνωση τοῦ ἐσωτερικοῦ μετώπου, μὲ τὴν ἔξαρση τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἑλλήνα στρατιώτη καὶ μὲ τὰ βέλη ποὺ ἔρριχνε στὸν ἐχθρό. Μὲ τὶς πυκνὲς της παραστάσεις, μὲ τὴ φωνή της στὸ ραδιόφωνο, μὲ τὶς ἐπισκέψεις της σὲ νοσοκομεῖα καὶ σὲ στρατῶνες δὲν ἔδινε μόνον ἐλπίδα. Δυνάμωνε τὴν ἐθνικὴ ὑπερηφάνεια κ' ἔβαζε στὰ χεῖλη τοῦ λαοῦ τραγούδια καὶ συνθήματα ποὺ ἔδιναν πολὺ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα ἀπ' ὅ,τι οἱ πα-

τριωτικοί λόγοι, οἱ συχνὰ ἀδέξιοι καὶ ἄγονοι. Ἡ ἐλληνικὴ πολεμικὴ σάτιρα ἔκαμε τὸ χρέος της, χωρὶς νὰ πέσῃ σὲ χυδαιότητες. Καὶ δὲν ἔγινε μόνο θέατρο, ἀλλὰ καὶ γελοιογραφία, καλαίσθητη καὶ ἀμείλικτη. Δὲν ὑστέρησε ὅμως καὶ ὁ ἄλλος καλλιτεχνικὸς μας κόσμος. Ὁ ἀκαδημαϊκὸς Οὐμβέρτος Ἀργυρὸς ἔδωσε τὴν ἐποποιΐα τοῦ 40-41 σὲ σειρὰ πίνακες, ποὺ εἶναι ἓνα χρησιμώτατο χρονικὸ μὲ εἰκόνες. Τὸν ἀκολούθησε ὁ πρόωρα χαμένος ζωγράφος Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδράκης. Ἔτσι ἡ ἐλληνικὴ τέχνη ἔμεινε κι' αὐτὴ στὴν παράδοση ποὺ ἐγκαινίασε ἡ Θάλεια Φλωρᾶ-Καραβία, ἡ ζωγράφος τῶν πολέμων τοῦ 1912-13, ὁ Γεώργιος Ροῦλος, ὁ Βασίλειος Χατζῆς, ὁ Γεώργιος Προκοπίου.

Θὰ τελειώσω μὲ μιὰν εἰκόνα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῆς Ἀθήνας στὶς τελευταῖες ἡμέρες τοῦ πολέμου.

Εἴμαστε πιά στὸν Ἀπρίλη τοῦ 1941. Ἡ ἀνοιξὴ ἀγνοοῦσε τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ εἶχε φτάσει στὴν Ἀθήνα μὲ ὅλο τὸ φῶς της, μὲ τὰ δυνατὰ της χρώματα, μὲ τὸ ἐλαφρὸ ἀεράκι της, μὲ ὅλη τὴν ἐγκαρδιότητά της. Ἐλαμπε ὁ κεντρικὸς Ἀθηναϊκὸς δρόμος. Μόνο ποὺ ἐνῶ ἐβούρζε ἀπὸ κίνηση, ἔμοιαζε σὰν ἄδειος. Ἐλεγε ἡ μισή, γιὰ νὰ νὰ μὴν πῶ, ἡ καλύτερη Ἑλλάδα: ἔλεγε ἡ ἐλληνικὴ νεότης. Μὰ νὰ ποὺ ὁ δρόμος γέμισε πάλι, καὶ ἡ μισὴ Ἑλλάδα ἔγινε πάλι ὁλόκληρη. Μέσα σὲ μιὰ στιγμή, μέσα σὲ μιὰν ἀπλὴ κίνηση, μέσα σὲ μιὰ ἀνθόρμητη συνεργασία. Στὸ ἀντικρυνὸ πεζοδρόμιο, κατέβαινε ἓνας τραυματίας. Ἡ στολὴ του τσαλακωμένη, τὸ μελαχροινὸ πρόσωπό του σκοτεινὸ ἀπὸ τὴν ταλαιπωρία καὶ τὴν ἀγωνία, ἀλλὰ τὸ πανί, ποὺ κράταγε τὸ πονεμένο καὶ βαρὺ ἀπὸ δόξα δεξί του χέρι, καθαρὸ καὶ κατάλευκο. Τὸ βῆμα του, σταθερὸ κ' αἰσιόδοξο, μπερδεύτηκε μιὰ στιγμή. Ἐσκυψε, εἶδε καὶ τραβήχτηκε στὴν ἄκρη τοῦ πεζοδρομίου. Εἶχαν λυθῇ τὰ κορδόνια τῆς μιᾶς ἀρβύλας του. Πλησίασε σ' ἓνα πεζούλι, ἔβαλε τὸ πόδι του ἀπάνω κ' ἔσκυψε. Τότε ὅμως ἄρχισε μιὰ προσπάθεια ποὺ παραμέρισε καὶ τὴν ἀνοιξὴ καὶ κάθε ψευδαίσθηση. Γιὰ νὰ δεθοῦν τὰ λυμένα κορδόνια, χρειάζονται δυὸ χέρια γερά. Προπάντων τὸ δεξί, μὲ τὰ ἐπιτήδεια δάχτυλά του. Μὰ αὐτὸ ἴσα-ἴσα τὸ χέρι κρεμόταν βαρὺ καὶ

τιμημένο. Καὶ ἡ προσπάθεια ἔπρεπε νὰ γίνη μ' ἓνα χέρι, καὶ μάλιστα μὲ τ' ἀριστερό. Ἄρχισε, λοιπόν, ἀλλὰ δὲν κράτησε πολὺ. Τὴν εἶδαν πολλοί, μὰ πιὸ κοντὰ τῆς ἔτυχε ἓνας ψηλὸς γέροντας, μὲ πρόσωπο πλαισιωμένο ἀπὸ μικρὴ ἄσπρη γενειάδα, ὁλόϊσιος σὰν λαμπάδα κι' ἀξιοπρεπῆς σὰν ἐλληνικὴ ὑπερηφάνεια, καλοντυμένος μὰ καὶ αὐστηρὸς στὴν ἐμφάνιση. Ἕνας γνωστὸς ἄρχοντας, παλιὸ ἀθηναϊκὸ σπίτι, μὲ πλούτη καὶ μὲ ὄνομα μεγάλο. Κι' ὁ ψηλὸς γέροντας δὲν εἶδε μόνο πρῶτος, μὰ καὶ πρόφτασε νὰ τρέξῃ πρῶτος κοντὰ στὴν προσπάθεια ποὺ γινόταν ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἀρβύλα μὲ τὰ λυμένα κορδόνια. Μ' ἓνα γρήγορο βῆμα, βρέθηκε πλάϊ στὸ σκυμμένο τραυματία, ἔβγαλε τὰ κίτρινα γάντια του, ἔσκυψε κι' αὐτός, σχεδὸν γονάτισε, κ' ἔκαμε ὅ,τι δὲν μποροῦσε νὰ κάμῃ τὸ πονεμένο χέρι.

Ὅταν ὁ γέροντας τελείωσε τὴ μικρὴ ἐξυπηρέτηση καὶ ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του, ὁ νέος πολεμιστὴς τὸν κοίταξε στὰ μάτια καὶ δὲν ἤξερε τί νὰ τοῦ πῇ, πῶς νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. Δὲν βρῆκε τὰ λόγια ποὺ ἤθελε, ὅπως δὲν θὰ τ' ἄβρισκε κανένας ἐκείνη τὴ στιγμὴ, κ' ἔκανε κάτι πιὸ εὐγλωττο: πῆρε τὸ δεξιὸ χέρι τοῦ γέροντα, ἔσκυψε καὶ τὸ φίλησε.

Εἶχαν σταθῇ καὶ μερικοὶ ἄλλοι μαζί μ' ἐμένα κ' ἔμεναν σαστισμένοι. Ἐβλεπαν καὶ δὲν πίστευαν. Ἐβλεπαν κ' ἐνιωθάν νὰ δυναμώνῃ, νὰ κυριαρχῇ μέσα τους ὁ νέος ἄνθρωπος ποὺ γεννήθηκε σὲ ὅλες τὶς ἐλληνικὲς συνειδήσεις τοὺς μῆνες ἐκείνους. Ὅλ' ἡ Ἑλλάδα σὲ μιὰν ἀπλὴ σκηνή! Ἐκεῖ κι' ὁ μεγάλος πατριωτισμός, ἐκεῖ κι' ὁ βαθὺς σεβασμός, ἐκεῖ καὶ ἡ σιδερένια κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη.

Ἔτσι ἐξήσαμε τὴ μεγάλη ἐκείνη ἐποχὴ, τὸ κρίσιμο ἐκεῖνο ὁρόσημο τοῦ ἐθνικοῦ μας βίου: Ὁ λ ο ι μ α ζ ἰ ο ἰ Ἑ λ λ η ν ε ς. Ὁ ἓνας κοντὰ, πολὺ κοντὰ στὸν ἄλλον, τὸ ἓνα χέρι μέσα στ' ἄλλο χέρι κ' ἡ μιὰ καρδιά πλάι στὴν ἄλλη καρδιά. Καὶ γυρίζουμε σ' αὐτὴ τὴ θαυμάσια ἐλληνικὴ ὥρα, ὅχι μόνο γιὰ νὰ δοξολογήσουμε κατορθώματα καὶ θυσίες καὶ νὰ ἐκτελέσουμε ἓνα χρέος πρὸς ὅσους ἔγιναν μεγάλοι ἢ μικροὶ ἥρωες, ἀλλὰ γιὰ νὰ κάνουμε καὶ μιὰ σωτήρια ἀνανέωση: Γιὰ νὰ αἰσθανθοῦμε τὴν ψυχικὴ καὶ τὴν κοινωνικὴ ἐνότητα τῆς 28ης Ὀκτω-

βρίου τοῦ 1940 καὶ νὰ ἀντλήσουμε δυνάμεις. Αὐτὸ τὸ μεγάλο, τὸ ἀσύγκριτο Ἑλληνικὸ Γεγονός, δὲν πρέπει νὰ γίνεται ἐπίσημη μόνο στιγμή, λαμπρὴ τελετὴ καὶ λόγος πανηγυρικός, κ' ἔπειτα ἱστορία, δηλαδὴ παρελθόν, δὲν πρέπει νὰ φεύγῃ ἀπὸ μᾶς, ἀπὸ τὴ ζωὴ μας, ἀπὸ τὴ σκέψῃ μας, ἀλλὰ νὰ ἔρχεται πρὸς ἑμᾶς, νὰ μένῃ κοντά μας σὰν ζωντανὴ μνήμη, σὰν αὐστηρὴ ἐντολή, καὶ νὰ μᾶς κἀνῃ ἄξιους Ἕλληνες καὶ ἄντρες, ἀθόρυβους ἥρωες καὶ ἀνθρώπους, ἀ λ η θ ι ν ο ὺ ς ἀνθρώπους.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ *

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Παναγ. Μπρατσιώτης** παρουσιάζων τὸ κατωτέρω ἔργον εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι σήμερον» (Ἀθῆναι 1968, σελ. 155) ἔργον τοῦ καθηγητοῦ τῆς Σχολῆς ταύτης κ. Βασιλείου Σταυρίδου μαθητεύσαντος ἐν αὐτῇ.

Πρόκειται περὶ τῆς γεραρᾶς Σχολῆς, ἥτις ἰδρυθεῖσα ἐν ἔτει 1944, ἦτοι ἑπτὰ ἔτη μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου καὶ δὴ κατὰ τὸ ἔτος, καθ' ὃ ἰδρύθη ἡ Ριζάρειος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή, ἥτις κατ' αὐτὰς ἐφορτίζει τὴν 125ετηρίδα της. Προσέφερε δὲ ἡ ἐν λόγῳ Σχολὴ σπουδαιοτάτας ὑπηρεσίας οὐ μόνον εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τοῦ ὁποίου ὁ καθηγητικὸς σύλλογος τῆς Σχολῆς ταύτης ἀποτελεῖ τὸ Ἐπιστημονικὸν Συμβούλιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὑπόδουλον ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὸν ἐλεύθερον Ἑλληνισμὸν τῆς τε ἡμετέρας χώρας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς διασπορᾶς διὰ τῆς μορφώσεως μεγάλης μερίδος τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου αὐτῶν, ὡς καὶ τῶν λαϊκῶν θεολόγων καθηγητῶν αὐτοῦ. Ἰνα μεταχειρισθῶ τὴν φρασεολογίαν αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως τοῦ βιβλίου τούτου, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ προλόγου του, «Ἡ παροῦσα μελέτη εἶναι μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν σύγχρονον παρ' ἡμῖν Ἱστορίαν τῶν Ἑλληνικῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ θεολογικῶν γραμμάτων». Καίτοι δὲν πρόκειται περὶ αὐστηρῶς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, ἐθεώρησα σκόπιμον τὴν παρουσίαν αὐτῆς ἀποβλέπων εἰς τε τὸν ἐπιστημονικὸν καὶ ἔθνικὸν χαρακτῆρα τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς, χρηζούσης ἡθικῆς ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐνισχύσεως, ἐπίσης δὲ καὶ εἰς τὴν ιδιότητα τοῦ συγγραφέως αὐτῆς ὡς καθηγητοῦ τῆς ἐν λόγῳ Σχολῆς διακρινομένου διὰ τὴν εὐρετέραν ἐπιστημονικὴν του κατάρτισιν καὶ ἀντιπροσωπεύοντος σιγνάκις τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὰ Παγκόσμια Ἐκκλησιαστικὰ Συνέδρια.

* Συνεδρία τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου 1969.

Σύγκειται δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἐκ 4 κεφαλαίων, ἐξ ὧν τὸ Α' ἀποτελεῖ ἱστορικὴν εἰσαγωγὴν περὶ τῆς Σχολῆς ταύτης (σελ. 13-23), ἐν τῷ Β' παρέχονται βιογραφικὰ καὶ βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα περὶ τῶν σχολαρχῶν καὶ καθηγητῶν αὐτῆς (σελ. 25-50), ἐν τῷ Γ' παρέχονται παρόμοια στοιχεῖα περὶ τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς (σ. 51-102) καὶ ἐν τῷ Δ' γίνεται λόγος περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ Τουρκικοῦ προσωπικοῦ τοῦ προσηρτημένου εἰς τὴν Σχολὴν Γυμνασίου, ὡς καὶ περὶ τοῦ διοικητικοῦ προσωπικοῦ (σ. 104-105), καὶ περὶ τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς μετὰ τινων βιογραφικῶν στοιχείων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ 1930 μέχρι σήμερον (σ. 105-128). Ἐν τέλει δὲ παρατίθεται ὁ κανονισμὸς τῆς Σχολῆς ἐγκεκριμένος καὶ ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων, ὡς καὶ ὁ ἐσωτερικὸς κανονισμὸς τῆς λειτουργίας του (σ. 129-150) καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία (σ. 151-155).

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΕΠΙ ΤΗ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΙ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΑΧΑΤΜΑ ΓΚΑΝΤΙ

ΕΙΣΗΓΗΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ κ. ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. **Λεων. Ζέρβας** ἀνελθὼν εἰς τὸ βῆμα εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τιμῶσα τὴν μνήμην τοῦ Μαχάτμα Γκάντι, συνεκάλεσεν ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ἐνὸς αἰῶνος ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του τὴν σημερινὴν ἑκτακτον συνεδρίαν καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν ἀκαδημαϊκὸν κ. Κασιμάτην νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν προσήκοντα λόγον.

Ὁ Γκάντι ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν πολιτικὸς ἀνὴρ, ἐπαναστάτης, σκληρὸς ἀγωνιστὴς διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Γενικὴ εἶναι ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς πρωταρχικῆς καὶ ἀποτελεσματικῆς συμβολῆς του εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἰνδιῶν. Ἐν τούτοις, ὅσονδήποτε σημαντικὴ καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἡ προσφορά του διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας του, δὲν εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς ἐορταστικὰς ἐκδηλώσεις εἰς μνήμην του εἰς ὅλον σχεδὸν τὸν πολιτισμένον κόσμον. Ὁ Γκάντι ἐπέζησεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ κόσμου κυρίως ὡς κήρυξ τῆς ἀρχῆς περὶ μὴ χρησιμοποίησεως βίας ἀκόμη καὶ εἰς πολὺ σκληροὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, ὅπως ἦτο ἡ ἐπαναστατικὴ δρᾶσις διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἰνδιῶν. Ὁ Γκάντι ἐπέζησεν εἰς τὴν μνήμην μας κυρίως ὡς πρακτικὸς ἰδεολόγος, τοῦ ὁποίου ἡ ἄμεσος ἐπιδίωξις ἦτο ὅχι ἡ μεταβολὴ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ ἡ μεταβολή, ἡ ἠθικὴ ἀνύψωσις τοῦ μεμονωμένου ἀτόμου, τοῦ ἀνθρώπου.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Δημοσθένους τὰ δρῶντα πολιτικὰ πρόσωπα κρίνονται καὶ ἀξιολογοῦνται συνήθως μὲ γνώμονα τὴν ἐπιτυχίαν ἢ μὴ τοῦ ἔργου των. Ἡ μονομερὴς αὕτη κρίσις δὲν λαμβάνει, ὡς ἴσως ὀφείλουν, ὑπ' ὅψιν κυρίως τὸ ἦθος, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν προθέσεων, τὰς ἰδέας τοῦ δρῶντος πολιτικοῦ. Ἴσως ἡ περίπτωσις τοῦ Γκάντι ἀποτελεῖ τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς πλέον ὠλοκληρωμένης, πλέον δικαίας κρίσεως τοῦ δρῶντος πολιτικοῦ, ἀνεξαρτήτως τοῦ μικροῦ ἢ μεγάλου ποσοστοῦ ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του, ἀνεξαρτήτως τῆς τύχης ποὺ ἐπεφυλάχθη εἰς τὰ κηρύγματά του. Εἶναι φυσικὸν ὅτι ἡ Ἀκαδημία εὐχαρίστως προσφέρει τὸ βῆμά της διὰ μίαν πλέον πνευματικὴν ἐνατένισιν τοῦ ἱστορικοῦ γεγονότος.

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΓΚΑΝΤΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΚΑΣΙΜΑΤΗ

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν τιμᾷ σήμερον, μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἐκδηλώσεων τῶν ὀργανουμένων ἀπὸ τὴν Οὐνέσκο εἰς ὅλον τὸν κόσμον, τὴν μνήμην τοῦ Mochandas Karamchand Gandhi, τοῦ ἀποκληθέντος Μαχάτμα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς συμπληρώσεως ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του. Ὁ Γκάντι ἐγεννήθη τὴν 2αν Ὀκτωβρίου 1869.

Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ καθιστᾷ τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Gandhi χαρακτηριστικὴν τῆς παγκοσμίου ἱστορίας, τόσον, ὥστε νὰ τὴν θεωρῶμεν σταθμὸν εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς τῶν λαῶν καὶ νὰ σκύβωμεν ἐπάνω της διὰ νὰ ἀντλήσωμεν διδάγματα καὶ διὰ νὰ ἀναζητήσωμεν ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα τῆς πολυτάραχης ἐποχῆς μας ;

Νομίζω ὅτι ἡ προσπάθεια ἀναλύσεως τῆς ἐσωτέρας αὐτῆς φύσεως τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἀγῶνος τοῦ Gandhi, ὡς καὶ τῆς ἐπιδράσεώς του εἰς τὸν κόσμον, εἰς συνδυασμὸν μὲ τὰ βαθύτερα στοιχεῖα συγκρίσεως καὶ συγκρούσεως ποὺ διαφαίνονται μεταξὺ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τῆς νοοτροπίας τῆς Ἀπὸ Ἀσίας, στοιχεῖα συγκρίσεως καὶ συγκρούσεως, ποὺ καλοῦν ὅμως, ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς οἰκουμενικῆς ἐποχῆς μας, ἀδυσωπῆτως εἰς σύνθεσιν, ἡ προσπάθεια ἀναλύσεως, λέγω, τῆς φύσεως αὐτῆς τοῦ ἀγῶνος τοῦ Gandhi εἶναι ὁ μεγαλύτερος φόρος τιμῆς ποὺ ἡμπορεῖ νὰ προσφέρει εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ, ἀγωνιζόμενος ἐναντίον τοῦ ρεύματος, ἀνεδείχθη ὁ ἀπόστολος τῆς ἀγάπης, ὁ σηματοφόρος τῆς λογικῆς καὶ ὁ ὁραματιστὴς τῆς δημοκρατίας, τὸ Ἀνώτατον Πνευματικὸν Ἰδρυμα τῆς γῆς τοῦ Λόγου καὶ τῆς Δημοκρατίας.

Ὁ Alexis de Tocqueville ἔγραψεν ὅτι ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις εἶναι σκοτεινὴ καὶ ἀνεξήγητη δι' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ τὴν ἰδοῦν σὰν αὐτοτελὲς φαινόμενον. Μόνον εἰς τοὺς χρόνους ποὺ προηγήθησαν αὐτῆς, ἡμπορεῖ νὰ εὗρεθῇ τὸ φῶς. Χωρὶς τὴν γνώσιν τῆς παλαιᾶς κοινωνίας, τῶν νόμων της, τῶν διαστροφῶν της, τῶν προλήψεων της, τῶν ἀθλιότητων της, ἀλλὰ καὶ τοῦ μεγαλείου της, δὲν ἡμποροῦμεν νὰ ἐννοήσωμεν τί ἔκαμαν οἱ Γάλλοι στὰ 60 χρόνια ποὺ ἠκολούθησαν τὴν πτῶσιν τῆς παλαιᾶς κοινωνίας. Ὁ Tocqueville ἔγραφε τὸ 1848.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει μὲ ὅλα τὰ μεγάλα γεγονότα τῆς ἱστορίας. Καὶ ἀκόμη μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἔδωσαν τὴν σφραγίδά τους σ' αὐτά. Δὲν βγαίνουν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διός. Βγαίνουν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἱστορίας ποὺ ἔχει διαμορφώσει

τὸν περίγυρον τῆς δράσεώς τους, μέσα εἰς τὸν ὅποῖον ἀναπτύσσεται, μὲ τὸ κέντρισμα τῶν συγχρόνων γεγονότων — ἰδίως ἐκείνων πού αἰσθάνονται μόνον οἱ μεγάλοι — καὶ μὲ τῆς τύχης τὸν ξεχαρβαλωμένον ἀργαλειόν, ἡ ἰδιοφυΐα πού συνθέτει τὰς ἀτομικὰς ἰκανότητας μὲ τὰς κοινωνικὰς καὶ ἱστορικὰς καὶ φυλετικὰς καταβολάς.

Ποία εἶναι ἡ εἰκὼν πού μᾶς δίδει ὁ δέκατος ἑνατος αἰὼν; Καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἡ νοοτροπία τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας στοὺς αἰῶνας πού προηγήθησαν ἀπὸ τὸν αἰῶνα αὐτόν, πού ἀπετέλεσε τὴν μήτραν τῶν μεγαλοπραγμάτων, μὰ καὶ μεγαλοδύναων κυφοριῶν τῆς ἐποχῆς μας; Ἔχομεν, λοιπόν, νὰ ἐξετάσωμεν δύο προβλήματα ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν χρονικὸν προσδιορισμὸν καὶ γυρίζοντες πρὸς πίσω εἰς τὰ θεμέλια, στὸν πολιτιστικόν.

Ὁ δέκατος ἑνατος αἰὼν ὑπῆρξεν ἡ ἐποχὴ τοῦ πολιτιστικοῦ συγκρητισμοῦ. Τοῦτο δὲν ἔγινεν ἀμέσως ἀντιληπτόν. Ἡ ἐξάπλωσις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τῆς Εὐρώπης, πού ἔδωσε γογγύρα τὴν θέσιν της εἰς τὸ αἰώνιον φαινόμενον τῆς αὐτοκρατορικῆς ἐξαπλώσεως τῶν ἰσχυρῶν, κατέστησε τὸν κόσμον ὁλόκληρον ὑποτελῇ εἰς τὴν δύναμιν ὠρισμένων μεγάλων Κρατῶν. Τὸ αὐτοκρατορικὸν ἢ ἱμπεριαλιστικὸν φαινόμενον, ἀδυσωπῆτως αἰώνιον, ὅπως εἶπα, βυθίζεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων. Αἱ αὐτοκρατορίαι ἤρχοντο καὶ παρήρχοντο. Μέχρις ὅμως τῆς ἐποχῆς μας ἡ πτώσις των κατέλειπε κενόν, τὸ ὅποῖον συνεπληροῦτο ταχέως ἀπὸ ἄλλας αὐτοκρατορίας. Συνγὰ, ἄλλωστε, καὶ ἡ πτώσις ἦτο συνέπεια τῆς παρακμῆς εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐξουσίας, πολλάκις μὲν ἐκ λόγων ἐσωτερικῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ συνήθως ἐπίσης ἐξ αἰτίας τῆς ἐπεκτάσεως μιᾶς ἄλλης ἰσχυροτέρας δυνάμεως πού οἰστρογηλαίετο ἀπὸ τὸν ἀνυπόμονον δυναμισμὸν της εἰς τὴν ἐξάπλωσιν πού ἐξεδηλοῦτο εἰς πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς διαδοχὴν εἰς τὰς ἀποικίας. Ἔτσι ἐξηντλήθησαν ἡ Ρωσσικὴ καὶ ἡ Πορτογαλικὴ καὶ ἡ Ἰσπανικὴ Αὐτοκρατορία, τὰς ὁποίας διεδέχθησαν ἡ Βρεταννικὴ, ἡ Γαλλικὴ καὶ τελευταῖον καὶ ἡ Γερμανικὴ.

Ἄλλ' ὁ 19ος αἰὼν ἀπετέλεσε τομὴν εἰς τὴν ἱστορίαν. Ἡ ἐξάπλωσις, λόγῳ τῶν οἰκονομικῶν της συμφύσεων, ὑπῆρξε συγχρόνως καὶ φορεὺς πολιτιστικῶν ἀλλαγῶν. Αἱ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι τοῦ μεγάλου ἐμπορίου καὶ τῆς ἐντατικῆς ἐκμεταλλεύσεως ὠδήγουν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐπιτοπίων στελεχῶν, αὕτη δὲ εἰς τὴν διάσπασιν τοῦ φράγματος μεταξὺ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ κατακτητοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὑποτελοῦς. Ἐπανελαμβάνετο δηλαδή, δι' ἄλλους ὅμως λόγους, τὸ φαινόμενον τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως οἱ ἐπὶ μέρους πολιτισμοὶ συνεισέφεραν βαθμυδὸν τὰ ἐπικρατέστερα στοιχεῖά των καὶ διεμόρφωσαν τελικῶς τὸν Ἑλληνοχριστιανικὸν ἢ Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, λόγῳ τῆς στενῆς ἐπαφῆς πού ἐδημιουργήθη μεταξὺ κατακτητῶν καὶ κατακτωμένων τῆς ἰδίας ἢ ἀναλόγου πνευματικῆς, πολιτι-

κῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, μὲ κλίσιν τῆς πλάστιγγος ἐνίοτε ὑπὲρ τῶν ὑποτελῶν, ὅπως συνέβη μὲ τὴν Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ ἐξάπλωσις ὠδήγησε βαθμὴδὸν ὑπὸ τὴν πίεσιν τῆς ἀνάγκης εἰς τὴν ἰσοπέδωσιν τῶν πολιτιστικῶν καλεσμάτων. Αὕτη δὲ ἐξεμηδένισε τὴν μυθικὴν ἀκτινοβολίαν τῶν αὐτοκρατοριῶν. Οἱ ἐπίλεκτοι τῶν ὑποτελῶν, μορφωθέντες εἰς τὰς σχολὰς τῶν κατακτητῶν, ἐξαπέλυσαν τὸ αἶτημα τῆς ἰσότητος ποὺ εἶναι εἰς τὸ βάθος κάθε δημιουργίας. Καὶ ὠνομάζετο ἡ ἰσότης χειραφέτησις καὶ ἀνεξαρτησία. Τὸ φαινόμετον αὐτὸ εἶναι παράλληλον πρὸς τὸ φαινόμενον τῆς λυτρώσεως τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀπὸ τὸν φράκτην τῆς δουλείας. Ὅπως ὁ Χριστιανισμὸς ὠδήγησεν εἰς τὸ βαθμιαῖον κρήνισμα τοῦ φράκτου αὐτοῦ — καὶ διὰ τοῦτο δικαιοῦται νὰ χαρακτηρίζεται ὡς κοινωνικὴ ἐπανάστασις —, ἔτσι καὶ ἡ οἰκονομικὴ θεμελίωσις τῆς ἀποικιοκρατίας προεκάλεσε τὴν ἀνατροπὴν τῶν συνθηκῶν πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς ἐξαρτήσεως, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζετο ὁ πατερναλισμὸς, τοῦ ὁποίου ὅσοι δὲν εἶδον ἐγκαίρως τὸ τέλος — οἱ κατέχοντες εἶναι συνήθως κοντόφθαλμοι καὶ βλέπουν μόνον τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν — ἐπλήρωσαν σκληρότερον τὰς ἀρνητικὰς συνεπειὰς του. Ὅπως καὶ ὅσοι δὲν ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ ἐπιτάχυνσις τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἱστορίας λόγῳ τῆς πνευματικῆς, ἐπιστημονικῆς καὶ τεχνικῆς προόδου, ὁδηγεῖ σήμερον ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν εἰς ἀποτελέσματα, διὰ τὰ ἀνάλογα τῶν ὁποίων διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν ἐχρειάζοντο ἄλλοτε αἰῶνες !

Ἡ ἐπιτάχυνσις αὐτὴ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἱστορίας ὁδηγεῖ εἰς καταπληκτικὰς πρᾶγματι ἐξελίξεις. Ἀπαγορεύει, πρῶτον, τὰς εὐκόλους συγκρίσεις μεταξὺ καταστάσεων ποὺ φαίνονται ὅμοιαι, ἐνῷ εἶναι διαφορετικά.

Ἡ κατάστασις π.χ. κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1789 καὶ τῆς Μεγάλης Ρωσικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1918 φαίνεται ἡ ἰδίᾳ. Εἶναι ὅμως ἐντελῶς διαφορετικὴ. Τὴν πρώτην τὴν ἔκαμεν ἡ μεσαία τάξις συμμαχήσασα μὲ τοὺς δυσηρεστημένους εὐγενεῖς. Προλεταριάτον δὲν ὑπῆρχε, διότι δὲν ὑπῆρχε βιομηχανικὴ ὁργάνωσις. Τὴν δευτέραν τὴν ἔκαμε πάλιν ἡ μεσαία τάξις συμμαχήσασα ὅμως μὲ τὸ προλεταριάτον.

Καὶ ἡ διαφορὰ ἐπεκτείνεται, διότι, ἐνῷ οἱ εὐγενεῖς ἦσαν τάξις παρακμάζουσα καὶ ἀδύναμος εἰς τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ διὰ τοῦτο παρεμερίσθησαν ταχέως, εἰς τὴν Ρωσίαν τὸ βιομηχανικὸν προλεταριάτον ἦτο ἰσχυρὸν καὶ καλῶς ὠργανωμένον καὶ παρεμέρισε ταχέως τὰς μεσαίας τάξεις, ὅπως κατόπιν καὶ τοὺς ἀγρότας μὲ τοὺς ὁποίους συνεμάχησεν ἀρχικῶς. Δὲν πρέπει νὰ παραγνωρίζεται ὅτι ἡ Ρωσσία ἦτο τὸ 1918 ἡ πέμπτη βιομηχανικὴ δύναμις τοῦ κόσμου καὶ διέθετε 3 ἑκατομμύρια βιομηχανικῶν ἐργατῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἐπαναστατικὴν προδιάθεσιν ἐνίσχυσαν πολλὰ ἔτη πολιτικῶν ἀνοησιῶν τῆς τσαρικῆς ἐξουσίας καὶ ἡ τραγικὴ σύνθεσις τοῦ ἐπενδεδυμένου εἰς τὴν βιομηχανίαν κεφαλαίου, ἀνίκητος κατὰ 90 % εἰς ξένας χεῖρας.

Ἐν τούτοις τὰ γεγονότα τοῦ 1918 δὲν ἐχρησίμευσαν ὡς μάθημα. Ἀνάλογοι καταστάσεις ἐδημιούργησαν τὴν ἐκρηκτικὴν ἀτμόσφαιραν ποὺ συνταράσσει τὴν λατινικὴν Ἀμερικὴν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ δαμάσουν αὐταρχικὰ καθεστῶτα στρεφόμενα πρὸς τὸ παρελθόν, διότι καὶ αὐτὰ ἀναγκάζονται νὰ προχωρήσουν εἰς ἐπαναστατικὰς διαρθρωτικὰς μεταβολάς. Τὸ ἴδιον φαινόμενον εἶδομεν ὅτι παρετηρήθη εἰς τὸ Βελγικὸν Κογκρό. Διὰ νὰ σταματήσωμεν ἔως ἐδῶ τὰ παραδείγματα.

Εἰς τί ὅμως συνίσταται ὁ πολιτιστικὸς αὐτὸς συγκρητισμὸς περὶ τοῦ ὁποίου ὠμίλησα ; Θὰ χρειασθῇ νὰ γυρίσωμεν πρὶν ἀπὸ τὸν 19ον αἰῶνα.

Ὅ,τι ἀποκαλοῦμεν ἑλληνοχριστιανικὸν ἢ εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, τείνει σήμερον νὰ προσλάβῃ παγκόσμιον κυριαρχίαν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὴν διαμόρφωσιν ἀνὰ τὸν κόσμον ἐνιαίας νοοτροπίας περὶ τοῦ ἐνδεδειγμένου τρόπου ζωῆς καὶ ὅχι μόνον εἰς τὴν ἀνεγνωρισμένην ἀπὸ τὴν σημερινὴν παγκόσμιον συνείδησιν κλίμακα ἀξιών, ἢ ὁποία, ὅσον καὶ ἂν προσαρμόζεται πρὸς τοῦ ἰδικοῦ μας πολιτισμοῦ τὴν κλίμακα, δὲν εἶναι ἐν τούτοις ὁμοία εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ὁ ἑλληνοχριστιανικὸς πολιτισμὸς ἀνέκαθεν εἶχε κοινὰ γνωρίσματα μὲ τοὺς ἄλλους πολιτισμούς. Διότι ἡ κεντρικὴ του ἀξία, ὁ ἄνθρωπος, δὲν εἶναι μόνον ἰδική μας πίστις καὶ ἰδικὸν μας ἰδανικόν. Καὶ ὅταν λέγῃ ὁ Σοφοκλῆς εἰς τὴν Ἀντιγόνην (332 ἐπ.) ὅτι «πολλὰ τὰ δεινὰ, κοῦδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει» καὶ θεοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, δὲν ἐκφράζει μόνον ἑλληνικὸν στοχασμὸν, ἀλλὰ παγκόσμιον. Ἀλλὰ τὸν ἐκφράζει μὲ τὸν ἀπαράμιλλον εἰς τοὺς αἰῶνας ἑλληνικὸν τρόπον. Ὅλοι σχεδὸν οἱ πολιτισμοὶ τὸν ἄνθρωπον εἶχαν πάντοτε ὡς σκοπὸν καὶ τὴν ἐξύψωσιν αὐτοῦ, τὴν ψυχικὴν, τὴν πνευματικὴν, τὴν κοινωνικὴν καὶ ἀκόμη καὶ τὴν οἰκονομικὴν ὡς στόχον. Δὲν σημαίνει βέβαια τοῦτο ὅτι ὁ στόχος αὐτὸς ἐπετυγχάνετο πάντοτε. Οὔτε καὶ εἰς τὸν ἰδικὸν μας πολιτισμὸν. Τὸ ἰδανικὸν εἶναι πάντοτε, φεῦ, πορεία πρὸς σκοπὸν. Εἶναι ἡ ἐπιτυχία τοῦ μεγίστου δυνατοῦ, κατὰ τὰς περιστάσεις, πλησιάζματος πρὸς τὸν στόχον. Ἄλλοῦ εὗρίσκετο ἡ διαφορά. Ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς λέγεται συνήθως ὅτι εἰς τὴν τελευταίαν του ἐξέλιξιν εἶχε δύο βασικὰς δημιουργίας, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν μηχανήν. Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν δευτέραν δὲν χρειάζεται ἰδιαίτερη ἀνάπτυξις. Τὸ μόνον ποὺ ἀξίζει ἴσως νὰ λεχθῇ εἶναι ὅτι ἡ δημιουργία καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς μηχανῆς, ποὺ κατέληξε εἰς ὅ,τι προχεῖρως ὀνομάζομεν τεχνοκρατίαν, εἶναι ἀναπόσπαστον στοιχεῖον τοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ ἐνῶ δυνάμεθα καὶ ὑποχρεούμεθα, ἴσως, νὰ κατακρίνωμεν τὰς ὑπερβολὰς καὶ τὴν ἐπιπολαίως ὑποστηριζομένην ἀπορροφητικὴν τῆς πλευρᾶς αὐτῆς, δὲν δικαιούμεθα νὰ ἀρνούμεθα τὴν ἀνάγκην τῆς. Εἶναι στοιχεῖον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἡ τεχνικὴ. Ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς μας εἶναι σύνθεσις εἰς τὴν ὁποίαν εἰσέφεραν τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα

τὴν ἀμφιβολίαν τῆς ἐρεῦνης, ἡ ρωμαϊκὴ δημιουργία τὴν ὁργανωτικότητά της καὶ ὁ Χριστιανισμὸς τὴν ἠθικὴν του θεμελίωσιν.

Ὡς πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅμως, ἀπαιτεῖται μία διασάφησις. Δὲν εἶναι, πράγματι, ὁ ἄνθρωπος ὡς ἀξία ποὺ ξεχωρίζει τὸν πολιτισμὸν μας. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὡς φορεὺς μιᾶς ἰδιαίτερης, ξεχωριστῆς ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολιτισμοὺς νοοτροπίας. Καὶ αὐτὴ ἡ νοοτροπία ἀλλάσκει σήμερον τὴν οἰκουμένην.

Ἡ νοοτροπία αὐτὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα. Πρῶτον, τὴν ἀπόφασιν τῆς ἀντιμετωπίσεως ὅλων τῶν δυσχερειῶν ποὺ ὀρθώνουν ἐνώπιον τοῦ ἀνθρώπου ἡ φύσις καὶ ἡ μοῖρα. Καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα ὑπάρχει ἡ σπάθη τῆς ὑπερέρας δυνάμεως ποὺ ἀπαιτεῖ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον ὑποταγὴν εἰς αὐτήν. Αὐτὴν τὴν ὑποταγὴν ὁ Εὐρωπαῖος ἄνθρωπος δὲν τὴν δέχεται. Εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὑπάρχει ὁ Προμηθεύς, ὁ φιλόανθρωπος ἥρως ποὺ ἐξεγείρεται κατὰ τοῦ Διὸς χάριν τῶν ἀνθρώπων.

Θέτει ὁ Αἰσχύλος εἰς τὸ στόμα τοῦ Προμηθέως :

«Καίτοι θεοῖσι τοῖς νέοις τούτοις γέρα
τίς ἄλλος ἢ γὼ παντελῶς διώρισεν ;
Ἄλλ' αὐτὰ σιγῶ· καὶ γὰρ εἰδυῖαισιν ἂν
ὕμιν λέγοιμι· τὰν βροτοῖς δὲ πῆματα
ἀκούσαθ', ὥς σφας νηπίους ὄντας τὸ πρὶν
ἔννοους ἔθικα καὶ φρενῶν ἐπηβόλους.» (439-444).

καὶ

«Βραχεῖ δὲ μύθῳ πάντα συλλήβδην μάθε·
πᾶσαι τέχναι βροτοῖσιν ἐκ Προμηθέως.» (505-506).

Τὸ διδάγμα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀμφιβάλλων διὰ τὴν οὐσίαν τῆς ἐξουσίας τῶν ὑπερέρων δυνάμεων τὴν ἀμφισβητεῖ. Καὶ ἐξεγείρεται. Ἡ ἄρνησίς του νὰ ὑποταχθῇ, ὁδηγεῖ τὸν Προμηθεά εἰς τὴν δημιουργίαν. Καὶ ἡ περιέργεια, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὴ μία μορφὴ ἐξεγέρσεως καὶ ἀμφιβολίας, ὁδηγεῖ τὸν Ὀδυσσεά εἰς τὰς περιπετείας του. Τὰ ἴδια συναισθήματα ὁδηγοῦν τὸν Ἡρακλέα εἰς τοὺς ἄθλους του. Καὶ τὸν Πλίνιον τὸν πρεσβύτερον νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ κρατῆρος τοῦ Βεζουβίου μὲ τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ τὴν ζωὴν του. Ἀποτελεῖ κατάφασιν τοῦ κόσμου καὶ θεμελιώνει ἀγῶνα διὰ τὴν καλυτέρευσίν του. Ἐλάχιστα εἶναι τὰ κρούσματα τοῦ καμάτου καὶ τῆς ἀπαθείας εἰς τὴν ἐλληνικὴν σκέψιν τῆς περιόδου τῆς παρακμῆς. Ὁ ἡδονισμὸς πάντοτε πηγάζει ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν τῆς ἀπογοητεύσεως, δὲν εἶναι ἀλήθεια ἐκ προοιμίου δεδομένη. Κατὰ τὸν ἴδιον μηχανισμόν ἡ διδασκαλία τῆς ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὰ ἐγκόσμια καὶ ἡ ροπὴ πρὸς τὸν πλάνητα μοναχισμόν ποὺ παρατηρεῖται εἰς τὸν Λυτικὸν κόσμον τοῦ μεσαιωνικοῦ χριστιανισμοῦ εἶναι συνέπεια

τοῦ ἄγχους διὰ τὸ ἐπερχόμενον ἔτος 1000, ἔτος καταστροφῆς τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ τὸ ἄγχος εἶναι ἀπογοήτευσις, δὲν εἶναι φιλοσοφικὸν δόγμα, ὅπως εἰς τὸν ἰνδισμόν. Οὔτε τρόπος ζωῆς καὶ νοοτροπία. Διὰ τοῦτο καὶ σύντομα τελειώνει εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἀσίαν συνεχίζεται ὑπὸ ἄλλας μορφάς. Ὁ Βουδδὰς ἐξεγείρεται κατὰ τῆς ἀθανασίας καὶ ζητεῖ τὸ τέλος τῆς καταπολεμῶν τὴν ἀτέρμονα μετεμψύχωσιν...

Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται ἡ κρίσις τοῦ Λουκρητίου διὰ τὸν Ἐπίκουρον (*De natura rerum* I, 65).

Αὕτῃ εἶναι ἡ νοοτροπία ποὺ οἱ Ἕλληνες ἐνεφύσησαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Καὶ δὲν εἶναι λόγος κενὸς ὁ τοῦ Ἰσοκράτους, ὅτι «τὸ τῶν Ἑλλήνων ὄνομα πεποίηκε μηκέτι τοῦ γένους ἀλλὰ τῆς διανοίας δοκεῖν εἶναι καὶ μᾶλλον Ἕλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείας τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας».

Ποῖος δὲν βλέπει εἰς τὴν νοοτροπίαν αὐτὴν τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὴν πρόκλησιν τῆς μοίρας μὲ τὸν ἀγῶνα, τὴν πειθὴ ἢ τὴν βίαν, τὰς ρίζας τῶν δημιουργημάτων τοῦ Εὐρωπαίου ἀνθρώπου; Τὸ πρόσφατον κατόρθωμα τῶν Ἀμερικανῶν Ἀστροναυτῶν, ἀφετηρία ποῖος ξέρει ποίων καὶ πόσων ἄλλων ἐπιτευγμάτων, αὐτοῦ τοῦ πνεύματος εἶναι συνέπεια.

Ὁ Ἰνδὸς φιλόσοφος Humayan Kabir συνοψίζων τὰ ἀνωτέρω ἐδήλωνεν εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Οἰκονομικῆς τοῦ 1953 :

«Τὸ πνεῦμα τῆς περιπετειᾶς καὶ τῆς πρωτοβουλίας τῆς Εὐρώπης, ἡ πίστις τῆς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην λογικὴν, ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν δυστυχίαν ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκεται, ὅλα αὐτὰ ἔχουν ὡς βάσιν τὴν δύναμιν ποὺ παρέχει μία ἀνώτερη γνῶσις».

Δεύτερον χαρακτηριστικὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς νοοτροπίας ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὸ πρῶτον, εἶναι ἡ ἀκατανίκητος κίνησις πρὸς τὴν μεταβολήν. Ἡ παράδοσις καὶ ἡ ἀλλαγὴ εἶναι ὁ αἰώνιος πόλος ἑλξεως κάθε ἀνθρώπου ἀλλὰ καὶ κάθε κοινωνικοῦ σχηματισμοῦ. Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Εὐρωπαίου εἶναι ὅτι οἰστορηλατεῖται περισσότερον ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν. Ὅσον βέβαια εἰς ἀνώτερον σταθμὸν ἐξελίξεως εὐρίσκεται, τόσον περισσότερον τιμᾷ τὴν παράδοσιν καὶ ἀντλεῖ διδάγματα ἀπὸ αὐτὴν. Ἐχει ὅμως Ἡρακλειτεῖος καταβολάς. Δὲν καθυστερεῖ εἰς τὸν λυγμὸν τοῦ πόνου διὰ τὸ παρελθὸν ποὺ κορημνίζεται. Ἀλλὰ διδάσκεται ἀπὸ αὐτό. Ἡ ἀμφιβολία τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος ὁδηγεῖ εἰς τὸ αἶτημα τῆς διαρκοῦς ἀναζητήσεως τῆς πληρεστερας τελειότητος, τοῦ καλυτέρου αὐρίου, εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀλλαγῆς. Μόνον εἰς τοὺς καθυστερημένους λαοὺς τῆς Εὐρώπης εἶναι ἀμβλύτερον τὸ αἶτημα αὐτό. Ὑπάρχει ὅμως ἐν ὑφέσει. Καὶ κάποτε ἐκρήγνυνται μὲ φοβερὸν κρότον. Καὶ ἐκπλήσσει τοὺς ἀφελεῖς...

Τρίτον χαρακτηριστικὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς νοοτροπίας εἶναι ἡ τάσις πρὸς τὴν ἀφαίρεσιν, δηλαδὴ ἡ ἀναδρομὴ τοῦ πνεύματος εἰς κατασκευὰς ποὺ ἐντάσσουν εἰς

γενικώτερα πλαίσια τὰ αἷτια καὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν φαινομένων. Ἡ φιλοσοφική, ὄχι μόνον σκέψις, ἀλλὰ καὶ προδιάθεσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων αὐτοῦ τοῦ πνεύματος τῆς ἀφαιρέσεως εἶναι συνέπεια.

Τέταρτον χαρακτηριστικὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς νοοτροπίας εἶναι τὸ περιεχόμενον ποὺ προσλαμβάνει εἰς τὰ πλαίσια τῶν κοινωνιῶν της ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος. Ἡ ἰσότης εἶναι τὸ παγιώτερον καὶ τὸ περισσότερον ἀκατάβλητον ἀπὸ τὰ αἰτήματα τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅταν συμπίεζεται ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν μοῖραν του καὶ εἰς τὴν ἀνισότητα, ὑπάρχει πάντοτε ὁ σπινθήρ. Καὶ αὐτὸς ὁ σπινθήρ δίδει ἐκάστοτε μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἐξελισσομένων συνθηκῶν ἰδιαίτην κάθε φορὰν προοπτικὴν διὰ τὴν πορείαν πρὸς τὴν μείζονα ἰσότητα.

Ἡ Εὐρώπη δὲν ἐδέχθη ποτὲ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀμετακλήτου ἀνισότητος. Τὸ στίγμα τοῦ παλαιότερου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἡ δουλεία, εἶχε καὶ αὐτὴ τὰ παράθυρα τῆς διεξόδου ἀπὸ τὴν μοῖραν. Αἱ δὲ ἡγετικαὶ τάξεις οὐδέποτε ἦσαν κλεισταί.

Ἦδη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην ἐνωρὶς ἔγιναν παντοδύναμοι πολῖται οἱ πληβεῖοι, οἱ δὲ ἱππεῖς καὶ οἱ συγκλητικοὶ ἀπετέλεσαν γρήγορα τάξεις, τῶν ὁποίων αἱ θύραι ἐξεβιάζοντο ἐνκόλως ἀπὸ τὴν ἀξίαν ἢ τὴν πολιτικὴν ἰσχύν. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, εἰς τὸ Βυζάντιον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν φεουδαρχίαν τῆς μεσαιωνικῆς Δύσεως αἱ τάξεις δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ μόνον κληρονομικαὶ καὶ κλεισταί.

Ἡ ὑπαρξις, ἄλλωστε, ἐνὸς ἀνωτάτου ἀρχοντος ἄλλοῦ μὲν ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς, ὅπως εἰς τὸ Βυζάντιον, ἄλλοῦ δὲ κατέστη τελικῶς, ὅπως εἰς τὴν Γαλλίαν, τὸ μέγα φράγμα τῆς ἀποστεοποιήσεως τῶν ἀνωτέρων τάξεων. Ἡ ἀριστοκρατία ἐπῆρε σιγὰ-σιγὰ εἰς τὴν Εὐρώπην μορφὴν συνόλου ἐπιλέκτων στελεχῶν. Ὅπως τὴν βλέπομεν σήμερον εἰς τὰς ὑγιεῖς δημοκρατίας. Ὅλοι αὐταὶ αἱ ἐπάλληλοι μορφαὶ τῆς ἦσαν συνέπειαι τοῦ βασικοῦ αἰτήματος τῆς ἰσότητος.

Πέμπτον, τέλος, χαρακτηριστικὸν τῆς εὐρωπαϊκῆς νοοτροπίας εἶναι ἡ στάσις ἔναντι τῆς θρησκείας. Τὸ κήρυγμα τοῦ Θεανθρώπου ὑπέστη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς λογικῆς. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰς ἐπανειλημμένας διενέξεις τοῦ ἀνατολικοῦ Τμήματος, ποὺ ὑπῆρξε τοὺς πρώτους ὀκτὼ αἰῶνας τὸ ἐργαστήριον τῆς διαμορφώσεως τῆς νέας θρησκείας, ἐπεκράτησαν πάντοτε λύσεις ποὺ ἐτόνιζαν καὶ τὸν ἀνθρώπινον χαρακτήρα τοῦ Χριστοῦ, συνέπειαν τῆς ἀνθρωπομορφικῆς ἀντιλήψεως περὶ θεῶν τῶν ἀρχαίων μας προγόνων. Ὁ μυστικισμὸς καὶ ἡ ἐπακόλουθος ὑποταγὴ — χαρακτηριστικὸν ὁλίγων ἐκλεκτῶν μόνον — δὲν κατώρθωσε ποτὲ νὰ ἐπιβληθῇ, παρὰ τὰς ἀγωνιώδεις προσπάθειάς τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἀλλεπάλληλα μεταρρυθμιστικὰ σχίσματα ἀποδεικνύουν τοῦ λόγου τὸ ἀσφαλές.

Ὁ Εὐρωπαῖος ἐθεώρησε πάντοτε τὴν θρησκείαν ὡς κοινωνικὸν φαινόμενον ἀπαραίτητον καὶ διὰ τὴν ψυχικὴν του ἰσοροπίαν καὶ διὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ζωῆς.

Διὰ τοῦτο αἱ περίοδοι τοῦ φανατισμοῦ καὶ τῆς μισαλλοδοξίας ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις, ἐνῶ αἱ περίοδοι τῆς σχετικῆς ἀτονίας τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος διατρέχουν τὴν ἱστορίαν. Δὲν εἶναι περίοδοι ἀθρησκευτικότητος, περὶ τῆς ὁποίας ὀμιλεῖ διὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ Febvre, εἶναι περίοδοι κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἠθικὴ διδασκαλία θεωρεῖται σπουδαιότερα ἀπὸ τὸ δογματικὸν περίβλημα.

Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὑπερβάλλωμεν εἰς τὴν κριτικὴν τοῦ σήμερον. Ἔτσι ἦτο καὶ τὸ χθές. Ἔτσι εἶναι ἡ Εὐρώπη.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν Εὐρώπην, ἡ Ἀσία εἶχεν ἐντελῶς διαφορετικὰ χαρακτηριστικά. Καὶ τὰ χαρακτηριστικά αὐτὰ δὲν τὰ μετέβαλαν φιλοσοφικά ρεύματα, ὅπως τὸ Ζωροαστρικὸν καὶ τῶν Κινέζων στοχαστῶν, πού ὁμοιάζουν μὲ τὴν εὐρωπαϊκὴν νοοτροπίαν, πού διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐσφράγισαν οὐσιαστικῶς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἀσίας. Ἄλλῃ εἶναι ἡ νοοτροπία τοῦ Ἰαπωνικοῦ χώρου, ἡ ὁποία πλησιάζει πρὸς τὴν εὐρωπαϊκὴν, ἰδίως μὲ τὴν μεῖξιν πού ἐπεδίωξεν ὁ βουδδισμὸς Ζέν, μεῖξιν ἀπαθείας καὶ ἀμφισβητήσεως. Ἐνῶ ὁ κλασσικὸς βουδδισμὸς στηρίζεται εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν.

Ὑποταγὴν εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν μοῖραν, πρῶτον. Κλείσιμον εἰς τὴν παράδοσιν, δεύτερον. Κοινωνικὴν διάρθρωσιν ἐκ προοιμίων δεδομένην καὶ ἀμετάκλητον, τρίτον. Ἐλξιν ἀπὸ τὸ συγκεκριμένον πού ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατὰ πρῶτον λόγον ἀνάλυσιν τοῦ ἀνθρώπου, τέταρτον. Θρησκευτικὴ ἀπορροφητικὴν, πέμπτον. Δὲν ὑπάρχει Προμηθεὺς εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ ἄνθρωποι ὑποτάσσονται εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ὑπερφυσικοῦ. Καὶ ἐπιχειροῦν μὲν τὴν σύνδεσιν τοῦ ὑπερφυσικοῦ πολλάκις μὲ κάποιαν φυσικὴν συγκεκριμένην ὀπτασίαν, ὅπως συμβαίνει μὲ πολλὰς θρησκείας καὶ πολλὰ φιλοσοφικά δόγματα τῆς Ἀσίας, παραμένει ὅμως πάντοτε ἀδυσώπητος ἡ μοῖρα τῆς ὑποταγῆς. Καὶ συνέπεια εἶναι ἡ «λιποθυμία κάθε ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὸν κόσμον», κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Albert Schweizer. Οἱ ἄνθρωποι δέχονται τὴν πίεσιν τῶν γεγονότων χωρὶς νὰ ἀντιδροῦν. Εὐρίσκουν τὴν δικαιολογίαν τῆς παραδόσεως τῶν προγόνων ἢ καταφεύγουν εἰς τὴν Θεόπνευστον Βίβλον, τὴν πηγὴν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ νόμου. Τὰς «Βραχμάνιας» καὶ τὰς «Οὐπανισχάδας» πού ἐξελίσσουν τὴν διδασκαλίαν τῶν «βέντα» καὶ κηρύσσουν τὴν «οἰκουμενικὴν ψυχὴν» πού διαμορφώνεται μὲ τὰς λειτουργικὰς ἱεροτελεστίας καὶ ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἄρνησιν τοῦ κόσμου. Ἡ ζωὴ τοῦ Βραχμάνου κατὰ τὴν Βίβλον διατρέχει τέσσαρας περιόδους, τὴν μύησιν παρὰ διδασκάλῳ, τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν, τὴν ἀπομόνωσιν εἰς τὴν ἔρημον καὶ τὴν πλήρη ἐγκατάλειψιν τῶν γηϊνῶν ἐνδιαφερόντων. Ἀπέναντι τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς ἐγείρεται ὁ πολιτισμὸς τῆς Βίβλου. Ἡ ἀκόμη ὠθοῦνται πρὸς τὸν ἀκινήτισμόν ἀπὸ τὴν πεποίθησιν ὅτι τὰ πάντα ἔχουν προκαθορισθῇ εἰς τὸ διηνεκές ἀπὸ τὴν μοῖραν ἢ ἀπὸ τὰ ἄστρα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα

καὶ δίδονται αἱ προγνώσεις τοῦ μέλλοντος κατὰ τὴν θεϊὰν ἀναγκαιότητα. Καμμία τάσις ἐκ δευτέρου πρὸς ἐξέλιξιν δὲν παρατηρεῖται εἰς τὰς ἀσιατικὰς κοινωνίας. Με-
ρικαί, ὅπως ἡ κινεζικὴ εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἐποχὴν, ἐπίστευσαν ὅτι ἔφθασαν εἰς
τοιούτο σημεῖον τελειότητος μὲ τὴν θεμελίωσίν των εἰς τὴν παράδοσιν, ὥστε ὅλη
ἡ προσπάθεια τῶν ἀρχόντων κατατείνει εἰς τὴν παγιοποίησιν τοῦ status quo καὶ
εἰς τὴν ἀποφυγὴν οἰασδήποτε ἀλλαγῆς καὶ οἰασδήποτε ἐπαφῆς μὲ τὸ ἐξωτερικόν.

Ἡ Οὐρανία Αὐτοκρατορία μὲ τὴν πολυχιλιετῇ ἠθικὴν της στηριζομένην εἰς τὴν
τάξιν ὑπῆρξε τὸ κλασσικὸν δεῖγμα ἀκινήτισμοῦ ἐπὶ αἰῶνας. Δὲν ἦτο καθυστερημένη
οὔτε ἀπὸ ἠθικῆς οὔτε ἀπὸ πνευματικῆς ἢ ἐπιστημονικῆς ἀπόψεως. Δὲν εἶχεν ἀπλῶς
τὴν ψυχολογίαν τῆς Εὐρώπης, τὴν ψυχολογίαν τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς συνεχοῦς
ἀλλαγῆς. Καὶ αὐτὸς ὁ μέγας μεταρρυθμιστὴς Τσέ-Χουάγκ-Τί, ὁ ὁποῖος ἐξεμηδένισε
τὴν φεουδαρχίαν τὸν δεύτερον πρὸ Χριστοῦ αἰῶνα, κατήργησε μὲν τὴν ὑπάρχουσαν
τάξιν, ἐνόμισεν ὅμως ὅτι ἡ ἱστορία θὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἔκαψε ὅλα τὰ βιβλία.
Μία νέα παράδοσις ἐθεμελιώοντο εἰς τὰ ἐρεῖπια τῆς παλαιᾶς κομφουκιστικῆς δι-
αρθρώσεως. Ἀδίκως, διότι μὲ τὴν δυναστείαν τῶν Χὰν ἐξηκολούθησε μὲν ἡ χαλινα-
γώγησις τῆς φεουδαρχίας, ἡ παράδοσις ὅμως ἀνασυνεδέθη, ἀδιατάρακτος καὶ χωλαί-
νουσα μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος. Εἰς τὸ βάθος ὅλαι αὐταὶ αἱ κοινωνίαι στηρίζονται εἰς
τὴν ψυχολογίαν τῆς φυγῆς ἐμπρὸς εἰς τὴν πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν ἀπαντῶμεν
ιδίως εἰς τὴν Ἰνδίαν. Ἡ διαφυγὴ πρὸς τὴν μυστικοπάθειαν, ἡ περιφρόνησις τῶν
ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, ἡ αὐταπάτη τῆς ἀτομικῆς παντοδυναμίας, ἡ τάσις τῆς
διαφυγῆς μὲ τὴν νιοβάνα ἀπὸ τὸ πλέγμα τῶν ἀνανεομένων πλατωνικῶν ἀνακυ-
κλώσεων, ἡ προσπάθεια τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ ἀπέραντον ὄλον,
ιδού τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ἀσίας.

Συνέπεια τῆς ψυχολογίας αὐτῆς εἶναι ἡ σταθεροποίησις τῶν κοινωνικῶν δια-
κρίσεων κατὰ τρόπον ἀσύλληπτον διὰ τὸν Εὐρωπαῖον. Ἡ δυτικὴ φεουδαρχία ὡχρῶ
ἐμπρὸς εἰς τὴν κοινωνικὴν ἱεράρχησιν τῆς Ἀσίας. Οἱ «μιαροὶ» (intouchables) ποὺ
ἐξεκίνησαν ὡς ἀπόκληροὶ τῆς τύχης, ποὺ ἦσαν τὸ στίγμα τοῦ Ἰνδικοῦ πολιτισμοῦ,
ὅπως οἱ δοῦλοι ἦσαν τὸ στίγμα τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ, ἐξακολουθοῦν καὶ σήμερον νὰ
ἀποτελοῦν ἀδιαπέραστον κοινωνικὴν τάξιν. Τὸ αἶτημα τῆς ἰσότητος ποὺ εἶναι ἔμ-
φυτον εἰς τὸν ἄνθρωπον δὲν κατώρθωσε νὰ σπάσῃ τὸ φράγμα. Τὸ ἐξεπέρασεν ἀπὸ
ἀπόψεως οἰκονομικῆς πολλὰκις, διότι ὑπάρχουν καὶ πλούσιοι «μιαροὶ», τὸ ὑπερ-
κόντισεν εἰς ὀλίγας περιπτώσεις καὶ ἀπὸ ἀπόψεως πολιτικῆς, διότι ὑπάρχουν καὶ
Ἑπουργοὶ «μιαροὶ», ἀλλὰ τὸ διετήρησεν ὡς κοινωνικὴν ἀξιολόγησιν. Διὰ τοῦτο καὶ
ἡ ἔννοια τῆς δημοκρατίας εἰς τὴν Ἀσίαν ἔχει διαφορετικὴν ἐμφάνισιν ἀπὸ τὴν εὐ-
ρωπαϊκὴν ἔννοιάν της, τὴν σύμφωνον μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ
Αἰνῶλου δημοκρατίαν. Βέβαια ἡ δημοκρατία εἶναι πάντοτε ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα,

ἀλλ' ἡ ἀριστοκρατία τῆς πολιτικῆς τάξεως εἰς αὐτὴν στηρίζεται εἰς τὴν ἐνεργὸν θέλησιν τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν ὁποίαν θεμελιώνεται ἡ πυραμὶς τῶν ἐξουσιῶν. Ὄταν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὴν Ἀσίαν, ἡ δημοκρατία εἶναι ὀλιγαρχία μιᾶς τάξεως, τῶν μορφωμένων, ὅπως εἰς τὴν Ἰνδίαν, ἢ τῶν στρατιωτικῶν, ὅπως εἰς τὸ Πακιστὰν ἢ τὴν Ταϋλάνδην, εἶναι ἀπλῶς ὀλιγαρχία προσφεύγουσα ἐνίοτε εἰς τὴν γνώμην, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐπηρεασμένην ἄνωθεν, τοῦ λαοῦ.

Ὁ Karl Gunnard Myrdal ἐτόνισε τὴν ροπὴν τῶν Ἀσιατῶν πρὸς τὸ συγκεκριμένον τὴν ὁποίαν ἤδη ἐσημείωσα, ἀλλὰ θεωρεῖ ὅτι αὕτη ὀφείλεται εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτιστικὴν ὑποανάπτυξιν. Πρᾶγμα ποὺ δὲν εἶναι καθόλου βέβαιον. Βέβαιον εἶναι ὅτι ἡ τάσις εἶναι ἀκαταγώνιστος.

Ἡ θρησκευτικὴ τέλος θεμελίωσις τῶν Ἀσιατικῶν κοινωνιῶν, καὶ ἐκεῖ ἀκόμῃ ὅπου εἰσεχώρησε ἐντόνως ὁ Χριστιανισμός, ὅπως εἰς τὸ Βιετνάμ, ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μοιρολατρίας, τῆς ὁποίας μόνη διέξοδος εἶναι ἡ ἀτομικὴ τελειοποίησις ὑπὸ τὸ κέντρισμα δοξασιῶν ποὺ ἐθεμελιώθησαν εἰς φιλοσοφικὰ καὶ ἠθικὰ δόγματα, ὅπως ὁ Βραχμανισμός, ὁ Βουδδισμός καὶ τὰ ἄλλα θρησκευτικὰ ιδιώματα τῆς Ἀσίας ποὺ ζητοῦν τὴν ἀτομικὴν τελείωσιν καὶ εἶναι ἀσυμβίβαστα μὲ τὴν ὁμαδικὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀληθείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀποβλέπει ὁ πραγματικὸς Χριστιανισμός.

Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἤρχισε νὰ ἐπιφέρει μεταβολὰς ὁ 19ος αἰὼν διὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶδομεν προηγουμένως.

Ἀλλ' εἰς τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐξελίξεως καὶ εἰς τὴν ραγδαίως προχωροῦσαν μεταβολὴν τῆς ἀσιατικῆς νοοτροπίας καὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν, ἔπαιξαν σπουδαῖον ρόλον μερικοὶ ἄνθρωποι, προσπαθοῦντες, ἄλλοι μὲ τὴν βίαν καὶ ἄλλοι μὲ τὴν πειθῶ, νὰ συνθέσουν τὴν πραγματικότητά τῆς ζωῆς τῶν λαῶν τῶν μὲ τὴν ζωντανὴν πραγματικότητά ποὺ τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα ἐξαπέλυσεν εἰς τὴν ὑφήλιον ὁλόκληρον. Ἄλλοι ἐπροχώρησαν ἕως τὸ τέλος, ἄλλοι παρεσκεύασαν τὸ ἔδαφος. Ὅλοι ὁμως ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἐκρέμουν τοὺς φραγμοὺς τῆς ἀκινήσιας.

Ὁ κυριώτερος ἐξ αὐτῶν ἦτο ὁ Μοχάντας Μαχάτμα Γκάντι.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Γκάντι ἀνήκεν εἰς τὴν κάσταν τῶν Μπάνια. Ἡ πρώτη φράσις εἰς ὅλας τὰς βιογραφίας τοῦ Γκάντι, ὅσες εἶναι γραμμένες ἀπὸ Ἰνδοὺς, εἶναι αὕτη. Διότι ἡ Ἰνδία δὲν νοεῖται οὔτε σήμερον χωρὶς τὴν κατανομὴν τοῦ λαοῦ τῆς εἰς ἱεραρχημένας κοινωνικὰς τάξεις μὲ ἀδιαπέραστα φράγματα.

Ἐχουν πολλὰ γραφῇ διὰ τὴν κάστην αὐτέα. Τὸ βιβλίον τοῦ Hutton, *Caste in India, its Nature, Function and Origins*, μολονότι παλαιὸν ἤδη, εἶναι τὸ πληρέστερον. Ἀφήνει ὁμως πολλὰ προβλήματα ἄλυτα, ὅπως τὸ τῆς ἀμοιβαίας τοποθετήσεως τῶν

μιαρῶν καὶ τῶν παριῶν καὶ τῆς ὁσμώσεως μεταξύ των. Καὶ εἶναι ἐν πολλοῖς ἀπροσάρμοστον εἰς τὴν σύγχρονον ἐξέλιξιν. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ οἱ θεσμοὶ προσαρμόζονται εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως καὶ οἱ ἄνθρωποι εἰς τοὺς θεσμούς, παρατηρεῖται εἰς τὴν σημερινὴν Ἰνδίαν ὅ,τι καὶ εἰς τὰ ἄλλα κράτη, ἰδίως τὰ κοινοβουλευτικῶς διοικούμενα. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα. Τὰ κόμματα, ἢ ἡ ἐξουσία ποὺ καταντᾷ καὶ αὐτὴ κόμμα, ἀγωνίζονται νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ὑποστήριξιν τῶν καστῶν, αὐτῆς ἢ ἐκείνης ἀναλόγως τῆς δυνάμεώς της. Ὅπως παρ' ἡμῖν ἄλλοτε τῶν («τζακιῶν») καὶ σήμερον τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ὁμάδων. Ἡ λέξις ἄλλως τε εἶναι λατινικὴ, ὅπως τὴν χρησιμοποιοῦμεν ἡμεῖς. *Castus* σημαίνει καθαρὸς, ἄνευ ἀναμείξεων. Ἡ Ἰνδικὴ λέξις εἶναι «βάρνα» ποὺ σημαίνει χρωμα. Κάθε κάστα ἔχει τὸ χρωμὰ της, ποὺ δείχνει τὴν καθαρότητά της. Ὅσοι εἶναι ἔξω ἀπὸ κάθε κάσταν, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Εἶναι οἱ Παρίαι. Δύο θρησκείαι δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποταχθῶν εἰς τὸ σύστημα τῆς κάστας, ὁ βουδδισμὸς καὶ ὁ ἰσλαμισμὸς. Καὶ ὁ μὲν βουδδισμὸς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν σχεδὸν ἐξωστρακίσθη ἀπὸ τὴν Ἰνδίαν καὶ ἐπέζησε μόνον κατακομματιασμένος σὲ διάφορες αἰρέσεις, ποὺ ὅλες ὅμως ἀνεγνώρισαν τὸ κοινωνικὸν σύστημα διατηρήσασαι μόνον τὴν ἀντίστασιν εἰς τὰς ἀτελευτήτους μετεμψυχώσεις, τὴν ὁποίαν ἐπεδίωκον νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τῆς ἀτομικῆς τελειοποιήσεως, δηλαδή, ὅπως θὰ ἐλέγαμεν ἡμεῖς, «μιας κάποιας ἀγιότητος». Εἰς μίαν ἀπὸ αὐτάς, τὴν *Vaishnava*, ποὺ ἦτο ὑποδιαίρεσις τῆς αἰρέσεως *Jaina* ποὺ μολονότι ἐξεκίνησεν ἀπὸ τοὺς στρατιωτικοὺς ἦτο ἡ αἵρεσις τῶν πλουσίων ἐμπόρων ἀποκλείουσα τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς χειρῶνακτας, ἀνῆκαν οἱ Γκάντι. Ὁ δὲ ἰσλαμισμὸς ἐδημιούργησε μίαν νέαν Ἰνδίαν ποὺ κατέληξεν εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ Πακιστάν.

Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι οἱ δύο ἄνδρες ποὺ ἔπαιξαν τὸν σπουδαιότερον ρόλον εἰς τὴν συνειδητοποίησιν τῆς πολιτικῆς διακρίσεως μεταξὺ βραχμάνων καὶ ἐκβραχμанизμένων βουδδιστῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ μουσουλμάνων ἀφ' ἑτέρου, ὁ Γκάντι καὶ ὁ Μονχαμάντ Ἀλῆ Τζίνναχ, ὁ πολιτικὸς καὶ πνευματικὸς ἡγέτης τῶν Μουσουλμάνων καὶ ἰδρυτὴς τοῦ Πακιστάν, κατήγοντο ἀπὸ τὴν ἰδίαν περιοχὴν. Καὶ ἡ σύγκρουσίς των ὠδήγησεν εἰς τὴν διαίρεσιν τῶν Ἰνδιῶν εἰς Ἰνδίαν καὶ Πακιστάν. Ὁ Τζίνναχ ἐνίκησε τελικῶς τὸν Γκάντι. Ὁ πολιτικὸς ἐνίκησε τὸν Προφήτην. Ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῶν Ἰνδιῶν προεκάλεσε τὴν σύγκρουσιν. Ὁ Γκάντι δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ δεχθῇ.

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὅταν οἱ Ἄρνοι—ποὺ σημαίνει στὰ σανσκριτικὰ («κύριοι, ἀφέντες») —κατέκτησαν τὴν Ἰνδίαν, διηρθέθησαν εἰς τέσσαρας κάστας, ἀφήνοντες ἔξω τῆς κοινωνίας τοὺς εἰδωλολάτραις γηγενεῖς. Διὰ τοῦτο καὶ σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ εἰδωλολάτραι. Διότι δὲν ἀνεμείχθησαν εἰς σύγχρονον μορφήν κοινωνίας. Αἱ τέσσαρες κάσται ἦσαν οἱ βραχμάνοι, δηλαδή τὸ ἱερατεῖον, οἱ ξατερόγια, δηλαδή ἡ στρατιωτικὴ

ἀριστοκρατία, οἱ βαϊτόγια, δηλαδή οἱ ἀστοί, καὶ οἱ Τσούδρα, δηλαδή οἱ τεχνῖται. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἐξέλιξιν κάθε τάξις κατετιμήθη σὲ πολλές ἄλλες καὶ ἐδημιουργήθησαν βαθμηδὸν ἀνώτεροι καὶ κατώτεροι κάσται, κάσται «ἐσωτερικαὶ» καὶ κάσται «ἐξωτερικαὶ». Εἰς τὰς τελευταίας αὐτὰς ἐντάχθησαν οἱ «μιαροὶ». Αἱ κάσται αὐταὶ εἶναι ἰνδικὸν φαινόμενον καὶ δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τὰς διατάξεις τοῦ Θεοδοσιανοῦ Κώδικος ποὺ ἐπεδίωκε διὰ λόγους κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀνάγκης τὴν διατήρησιν τῆς παραδόσεως τοῦ ἐπαγγέλματος εἰς τὴν οἰκογένειαν. Αἱ διατάξεις αὐταὶ ἦσαν προμήνυμα τῆς συντεχνιακῆς ὁργανώσεως τοῦ Μεσαίωνος. Εἰς τὴν Ἰνδίαν ἡ διατήρησις τοῦ χωρισμοῦ εἰς κάστας εἶναι θρησκευτικὴ ἐπιταγή, καὶ ὅχι μόνον αὐτόνομον κοινωνικὸν φαινόμενον. Μία ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας τάξεις, ὅχι ὅμως ἀπὸ τὰς πρώτας, ἦτο ἡ Μπάνια, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ἡ οἰκογένεια τοῦ Γκάντι.

Οἱ Γκάντι ἦσαν οἰκογένεια μπακάληδων ποὺ σιγὰ-σιγὰ ἐξειλιχθήσαν εἰς μεγαλεμπόρους, ἐπλούτισαν καὶ ἐκραταιώθησαν εἰς ἰσχύν, ἰδίως ὅταν ὁ ἄρχων τοῦ Πορμπαντάρ, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀναρίθμητους σουλτανίσκους τῆς Χερσονήσου τοῦ Κατιαβάρ, ἔκαμε τὸν πάππο τοῦ Μοχάντας («πρωθυπουργό») του (Divan). Καὶ ὁ πατέρας τοῦ Γκάντι, ἀγρόμματος, ὅπως καὶ ὁ παπποῦς του, ἔγινε δυὸ φορὲς πρωθυπουργὸς σὲ δυὸ διαφορετικὰς πολιτεῖες. Πρᾶγμα ποὺ δείχνει καὶ ποιά ἦταν ἡ ἔννοια τῆς ἰνδικῆς ἐνότητος καὶ ποιά ἡ σημασία τῶν ἀρχόντων τῆς ἐποχῆς. Ὁ ἴδιος ὁ Γκάντι λέει ὅτι οἱ γονεῖς του ἦσαν ἀνθρωποὶ ἐντιμοὶ καὶ καλοὶ, ἀνεξιθρησκοὶ, ἀλλὰ χωρὶς βαθὺ θρησκευτικὸν αἶσθημα.

Γιὰ τὸν πατέρα του Καραμτσάντ γράφει : «Ἀγαποῦσε τὸ γένος του (clan) καὶ ἦταν ἀνθρωπος εἰλικρινής, θαρραλέος καὶ γενναιόδωρος». Πολλὰ σημαίνουν διὰ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Ἰνδίαν τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτά, τὰ ὁποῖα γὰ μᾶς φαίνονται κοινότυπα. Ἡ μητέρα του Πουλιμπάη ἐκρατοῦσε μὲ σχολαστικὴ ἀκρίβεια κάθε δεισιδαιμονία τῆς παραδόσεως. Ἀπηγόρευε ρητῶς εἰς τὰ παιδιὰ τῆς κάθε ἐπαφὴ μὲ τοὺς μιαροὺς. Οἱ μιαροὶ δὲν εἶναι παρίαί, μολονότι εἶναι συνήθης ἡ σύγχυσις. Καὶ τὴν κάμνουν πολλοὶ Ἰνδολόγοι. Οἱ μιαροὶ ἀνήκουν εἰς τὸ κύκλωμα τῶν καστῶν, ἀλλὰ εἴτε λόγῳ τοῦ ἐπαγγέλματός των, εἴτε λόγῳ τῆς διαγωγῆς των, εἴτε τέλος λόγῳ τῆς καταγωγῆς των ἐξέπεσαν ἀπὸ τὴν κάσταν των καὶ διὰ τοῦτο μολύνουν ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐγγίζουν.

Ὁ Γκάντι ἀνῆκεν εἰς μίαν αἵρεσιν τοῦ βραχμανισμοῦ ἐπηρεασμένην, ὅπως εἶπα, ἀπὸ τὸν Βουδδισμόν ποὺ ἐτήρει αὐστηρὰν χορτοφαγίαν, καὶ ἡ Πουλιμπάη, ὅταν ἄφησε τὸν Μοχάν νὰ φύγῃ εἰς ἡλικίαν 19 ἐτῶν διὰ τὸ Λονδίνον, ὅπου ἐπρόκειτο νὰ σπουδάσῃ νομικά, διότι ἡ ἐκπαίδευσις εἰς τὴν Ἰνδίαν ἦτο ἀνύπαρκτος, τὰ δὲ ἐργώρια διπλώματα ἄνευ ἀξίας — ὅπως συμβαίνει συχνὰ μὲ τοὺς ὑπαναπτύκτους —, ἔβαλε τὸν γυιό της ποὺ ἦταν ἤδη παντρεμένος ἀπὸ τὰ δεκατρία του χρόνια νὰ ὀρκισθῇ ὅτι

δὲν θὰ ἐγγίσῃ οὔτε κρασί, οὔτε γυναικα, οὔτε κρέας, ὅσον καιρὸν θὰ ἦτο στὸ ἐξω-
τερικόν !

Βέβαια ἐπέρασε καὶ ὁ νεαρὸς Γκάντι ἀπὸ τὴν φάσιν τῆς ἐξεγέρσεως κατὰ τῶν
δεσμεύσεων τοῦ περιβάλλοντος. Εἶναι ἡ μοῖρα τῆς νεότητος. Μὰ γρήγορα ξαναγύρισε
στὸ μαντρί. Ἐπεχείρησε νὰ καπνίσῃ. Εἶναι ἡ μόδα καὶ τὸ σῆμα τῆς ἐνηλικιώσεως
πάντοτε τὸ κάπνισμα, μὰ εἰς τὸ βάθος εἶναι καὶ μία μορφή Οἰδιποδικῆς πατροκτονίας,
ὁ ἀποκεφαλισμὸς τῆς παντοδυναμίας τῶν γονέων. Μὰ αἱ θρησκευτικαὶ του πεποι-
θήσεις, ἡ κρυφὴ πίστις εἰς τὴν παράδοσιν καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὴν μητέρα του, ποὺ
ἤξερε ὅτι θὰ λυπηθῇ ἂν μάθῃ πὺς παρεβίασε τὰς ἐντολὰς τῆς θρησκείας της, τὸν ἔφεραν
στον σωστὸ δρόμο. Τὸ δρόμο τῆς στρουγγκας. Λέγουν ἀκόμη πὺς πολὺ εἶχεν ἐπηρεα-
σθῇ ἀπὸ τότε ποὺ εἶδε στὸ θέατρο ἓνα παλαιὸν Ἰνδικὸν ἔργον, ὅπου ὁ μυθικὸς ἥρωας
Σριβάν φέρνει στὰ χέρια του τοὺς τυφλοὺς γονεῖς του εἰς τὸ ἱερὸν προσκύνημα. Ὅπως
ὁ Αἰνείας. Ὁ Γκάντι ἔκαμε ὁδηγὸν του τὸν Σριβάν καὶ ἔστρεξε στὴν τυφλὴν ὑπα-
κοὴν στοὺς γονεῖς. Ἡ ὑπακοὴ αὕτη ἄλλωστε καὶ ἡ ἀντίστοιχη ἀπόλυτος ἐξουσία
τῶν γονέων εἶναι μία ἀπὸ τὰς πληγὰς τῆς συγχρόνου Ἰνδίας.

Ἐπέκτασις αὐτῆς τῆς ὑπακοῆς ἦταν ὁ ὅρκος του περὶ συζυγικῆς πίστεως.
Ἀλλὰ καὶ ἀπήχησις ἀνακλαστικῆ τῆς ἰδίας ὑπακοῆς καὶ τῆς ὑποσυνείδητης ἀντι-
δράσεως ἦταν ἡ στάσις του ἔναντι τῆς συζύγου του ποὺ κατεπίεξε εἰς τὴν ἀρχὴν ὅταν
ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὸ Λονδίνον καὶ ἀπὸ κάποια ζήλεια καί, νομίζω, καὶ ἀπὸ ὑποσυνεί-
δητον μεταβίβασιν τῆς πίσεως εἰς τὸν ἀδυνατώτερον, ποὺ εἶναι ἓνα καθημερινόν,
ἀλλ' ἀφανὲς κοινωνικὸν φαινόμενον. Ἡ πίσις ἐκ τῶν ἄνω ξεσπᾷ εἰς πίσειν πρὸς τὰ
κάτω. Μὰ ἡ νεαρὴ Καστουρμπάϊ, τὴν ὁποίαν, εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν, ἔδιωξε μιὰ
μέρα ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι ὁ Γκάντι — ὅπως ἄλλωστε ὕστερα καὶ τὰ παιδιά του — μὲ
καλωσύνη καὶ ἐξυπνάδα τὸν ἔκαμψε τελικῶς. Ἐγραψε ὕστερα γι' αὐτὴν ὁ Γκάντι :
«Τὰ πρῶτα μαθήματα τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως τὰ πῆρα ἀπὸ τὴν γυναικά μου».

Ἡ ἐξέγερσις κατὰ τῆς παραδόσεως καὶ τῆς μητροκρατίας ἐπῆρε πολλὰς φορὰς
δραματικὰς φάσεις. Ὅλες ὅμως ὠδηγήθησαν τελικῶς εἰς τὸ στάδιον τῆς καθάρσεως.
Κάποτε π.χ. ὁ Γκάντι ἐμπῆκε σ' ἓνα τέμενος γιὰ νὰ αὐτοκτονήσῃ, ἐπειδὴ παρέβη
τὴν ἐντολὴν «μὴ καπνίσῃς».

Αὕτη ἦτο ἡ κατάστασις εἰς τὴν Ἰνδίαν, καὶ αὕτη ἡ ψυχολογία τοῦ Γκάντι.
Τὰ λίγα αὐτὰ χαρακτηριστικὰ πρέπει νὰ τὰ ζυγίσωμεν κατ' ἀξίαν διὰ νὰ ἐξηγήσωμεν
τὴν μετέπειτα στάσιν τοῦ Μοχάντας καὶ νὰ τὸν τοποθετήσωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν.

Καὶ πρὶν ἀπ' ὅλα νὰ ἴδωμεν, πῶς μὲ αὐτὰς τὰς καταβολὰς ἀντέδρασεν εἰς τὸν
βρετανικὸν τρόπον ζωῆς ὁ Γκάντι, ὅταν τὸ 1888 ἐγκατεστάθῃ στὴν Ἀγγλία.

Σὲ κάθε ξεροζίωμα καὶ ὅσο νὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς κάποιας μικρῆς ἢ μεγάλης προσ-
ΠΑΑ 1969

αρμογῆς στὸ περιβάλλον, τὸ πρῶτο αἶσθημα εἶναι ἡ ἀπελπισία. Ἄν δὲ αὐτὴ εἶναι ἡ ἀντίδρασις κάθε ἀνθρώπου, φυσικὸν ἦτο ἡ ἀντίδρασις τοῦ Γκάντι, μεταφυσικομένου σὲ ἐντελῶς διαφορετικὸν πολιτιστικὸν περιβάλλον, νὰ εἶναι βαθύτερη. Τὸ πρῶτον ριῖγμα ὅμως ἦλθε γρήγορα. Ἀνεκάλυψεν ὅτι ὑπάρχουν χορτοφάγοι καὶ μάλιστα ὀργανωμένοι καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Καὶ ἔτσι ἠμπόρεσε νὰ τηρήσῃ τὸν ὅρκον του καὶ συνάμα νὰ χορτάσῃ. Μὲ τοὺς χορτοφάγους ὅμως ἐμπῆκε εἰς τὰ ἀγγλικά ἦθη. Τὰ ἦθη ποὺ χαρακτηρίζουν βασικὰ τὸν λαὸν αὐτὸν τῶν πειθαρχημένων ἀτομιστῶν. Γιατὶ κάθε Ἀγγλος εἶναι ἐπαναστάτης. Ἐνας ἐπαναστάτης ποὺ δέχεται συνειδητὰ τὴν πειθαρχίαν τοῦ πλαισίου. Ὅταν ἡ ἰδιορρυθμία του ξεπερνᾷ τὰ ὅρια τοῦ πλαισίου, ἀποκλείεται ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Περιττεύουν τὰ παραδείγματα. Ὡς ἀναφερθῇ παρὰ ταῦτα ὁ Ὁσκαρ Οὐάιλντ. Αὐτὸ ἄλλωστε εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς νοοτροπίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας εἰς τὴν τελειότητα τῆς ἀναπτύξεώς της. Καὶ αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ. Εἶναι φαινόμενον βέβαια ἀριστοκρατικόν. Ἀριστοκρατικὸν ὅμως ὅχι μὲ φεουδαρχικὴν ὄψιν, ὅπως συνέβαινε τὴν ἐποχὴν τῶν τζακιῶν, οὔτε μιᾶς κάστας, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ στρατιωτικὰς ἢ κομματικὰς ὀλιγαρχίας, ἀλλὰ μὲ τὴν ὄψιν τῆς νοθεύσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ καθενὸς μὲ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἄλλου, ἡ ὁποία μοιραίως λέγεται διὰ τὸν πρῶτον πειθαρχία καὶ περιορισμός. Εἶναι τὸ πλαισίον.

Ὁ Γκάντι, ἔχων τὴν δειλίαν τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐσυνήθισεν εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ὑποταγῆς, ἐξέσπασε γρήγορα εἰς τὴν ὑπερβολὴν τοῦ περιθωρίου. Ἐγινε δανδῆς, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἔκφρασιν «λιμοκοντόρος». Καί, παρὰ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὴν ὁμαλότητα, ἔμεινε μέχρι τέλους δανδῆς. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ θέλει νὰ ξεχωρίσῃ. Εἰς τὸ εἶδός του. Γιατὶ ὁ δανδισμὸς ἦτο τὸ θεμέλιον τοῦ χιτῶνος ἀπὸ καντὶ ποὺ ἐφοροῦσε γιὰ νὰ κηρύσῃ τὴν ἐπάνοδον στὴν παράδοσιν καὶ στὴν ἀπλότητα. Καὶ ἐπίσης τοῦ ὅτι, τὸ 1931, εἰς τὸ Λονδίνον κατέλυσεν εἰς τὸ Claridge's ἡμίγυμνος καὶ λιτὸς μὲ τὴν κατσίκα του ποὺ ἄρμεγε κάθε πρωτῆ.

Ὁ δανδισμὸς εἶναι ἓνα κοινωνικὸν φαινόμενον ποὺ μὲ διάφορα ὀνόματα παρουσιάζεται πολὺ συχνότερα ἀπὸ ὅ,τι νομίζομεν. Εἶναι ἡ ἀμφισβήτησις τῆς ὀρθότητος τῶν λύσεων ποὺ δίδει ἡ βραδυποροῦσα πάντοτε εἰς τὰς προσαρμογὰς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἀλλοτε ἡ ἀμφισβήτησις αὐτὴ ὁδηγεῖ εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ διακριθῇ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, μὲ τὴν ὑπερβολὴν, τὴν προσποίησιν, τὴν ἐπιτήδευσιν εἰς τὴν γλῶσσαν ἢ τὸ ἔνδυμα. Εἶναι ἡ ἀτομιστικὴ μορφή τῆς ἀμφισβήτησεως. Ἀλλοτε προσλαμβάνει ὁμαδικότητα καὶ γίνεται περισσότερον ἀρνητικὴ κατὰ τῆς κοινωνίας καὶ ὀλιγώτερον ἀτομιστικὴ. Ὁ χιππισμὸς τῆς σημερινῆς ἐποχῆς εἶναι τὸ δεῖγμα. Γράφει ἓνας σύγχρονος τοῦ Γκάντι ποὺ τὸν συνήντησε τὸ 1890 στὸ Picadilly Circus : «Ἐφοροῦσε ἓνα ψηλὸ γυαλιστερό καπέλλο, ἓνα κολλάρο ἀλλὰ Γλάδστων, ἀλλὰ πιὸ

κολλαριστό, καὶ ἐπάνω στὸ ριγωτό του πουκάμισο ἐκυμάτιζε μιὰ ἐκτυφλωτικὴ γραβάτα ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ἔλειπε κανένα χρώμα τῆς ἱριδος. Κοστούμι μὲ σταυρωτὸ γιλέκο, παπούτσια καὶ γκέτες, γάντια, μπαστούνια μὲ ἀσημένιο κεφάλι, ἀλλὰ χωρὶς γυαλιά».

Οἱ Ἴνδοι βιογράφοι τοῦ Γκάντι ἀναφέρουν τὸ ἐπεισόδιον αὐτὸ τοῦ δανδισμοῦ τοῦ Μοχὰν σὰν δευτερεύουσιν ἐκδήλωσιν τῆς ἀδυναμίας προσαρμογῆς του πρὸς τὸ ἀγγλικὸν περιβάλλον, τοῦ ὁποίου ἐτονίσθησαν τὰ χαρακτηριστικὰ πρὸ ὀλίγου. Καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦν φυσικὸν ὅτι γρήγορα ὁ Γκάντι ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ὁμαλότητα. Νομίζω, ἐν τούτοις, ὅτι ἡ ἐξόρμησις αὐτὴ τοῦ Γκάντι πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν νοοτροπίαν ἔχει πολὺ βαθύτερην σημασίαν. Ἐκυμάνθη μεταξὺ τῆς ἰνδικῆς του κοινωνικῆς ρίζης καὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς νοοτροπίας τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς προκλήσεως. Τὰ φράγματα ἐπιπτον, δὲν ὑπῆρχε τίποτε τὸ ἀδύνατον διὰ τὸν ἄνθρωπον. Δὲν ἔγινεν, ὅπως λέγει ὁ R. R. Nada, δανδῆς ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοπροστασίας ἐναντίον ἐκείνων πού τὸν θεωροῦσαν ἀνίκανον νὰ προσαρμοσθῇ, γιὰτὶ αὐτός, οὔτε πρῶτα, οὔτε στὴν ἐποχὴ τοῦ δανδισμοῦ του εἶχε πολλὰς σχέσεις. Ἔγινε γιὰτὶ ἐσκέπησε μέσα του ὁ Προμηθεύς. Ὑστερα ἀπὸ αὐτόν, ἄλλοι Ἴνδοί, ὅπως ὁ Πάντιτ Νεχροῦ καὶ ὁ ἀνεκδιήγητος Κρίσνα Μένον, ἐδέχθησαν τὸ κήρυγμα. Τοὺς ἐγνώρισα καλὰ καὶ τοὺς δύο. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ παρέμειναν Ἴνδοί. Περισσότερον ὁ δεύτερος πού εἶχε πάντοτε τὴν μυστικοπάθειαν τῆς Ἀσίας ἀνάμεικτον μὲ τὴν ὑποκρισίαν τῆς ἐξειλιγμένης Δύσεως καὶ ὀλιγώτερον ὁ Νεχροῦ πού ἦτο ποτισμένος ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς Δύσεως, ἀλλὰ κατεδέχετο νὰ εἶναι καὶ Ἰνδὸς διὰ νὰ ὁδηγήσῃ τὸν λαὸν πού ἐκυβερνοῦσε εἰς τὴν προβολὴν πού ὠνειρεύετο καὶ διὰ τὸν ἑαυτόν του καὶ διὰ τὴν Ἀσίαν. Καὶ διὰ τοῦτο ὁ Γκάντι τὸν ὥρισε διάδοχόν του, μολοντί, καθὼς ὁ ἴδιος ἔλεγε, «διεφώνει εἰς ὅλα σχεδὸν μὲ αὐτόν».

Ἄλλο πρᾶγμα, εἶναι προφανές, ὅτι ἦτο ὁ Γκάντι. Ἦταν ἄλλωστε καὶ παλαιότερος. Καὶ τὰ εἴκοσι χρόνια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξαν κρίσιμα διὰ τὴν ἱστορίαν. Καὶ διὰ τοῦτο τὸ Κογκρέσσον ἠκολούθησεν εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν τὸν Νεχροῦ καὶ κατεψήφισε τὴν πρότασιν τοῦ Γκάντι νὰ ἀπορριφθῇ τὸ Ἀγγλικὸν σχέδιον τῆς διανομῆς. Προηγουμένως ὁ Γκάντι ἀπέτυχεν εἰς τὸ νὰ πείσῃ τοὺς Ἰνδοὺς νὰ σταματήσουν τὸ μποῦκοτὰς τῶν Μουσουλμάνων. Ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ὑπερεκάλυψε τὴν ἀνθρώπινον ἀγάπην. Αὐτὸς ὁ φανατισμὸς ὠδήγησε καὶ τοὺς Ἀγγλοὺς νὰ ἀναθεωρήσουν τὸ σχέδιόν τους πού προέβλεπε τὴν ἐνότητα τῶν Ἰνδιῶν μὲ τὸ σχέδιον τῆς διανομῆς. Ἦτο ἡ εὐκολωτέρα δι' αὐτοὺς λύσις. Καὶ τοὺς ἔσπρωξαν πρὸς αὐτὴν οἱ Ἴνδοί. Δὲν εἶναι ἡ μόνη φορὰ εἰς τὴν ἱστορίαν πού οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ἀδιαλαξίαν των καὶ μὲ τὴν δημαγωγίαν των προκαλοῦν τὰς λύσεις πού τοὺς βλάπτουν.

Καὶ ἔπειτα κατηγοροῦν τοὺς ἄλλους! Αἱ φανατικαὶ πλειοψηφίαι εἶναι πολλάκις μικρότεραι ἀπὸ τὰς ἀπέλπιδας μειοψηφίας. Τὸ θλιβερότερον εἶναι ὅτι ὁ Γκάντι εἶχεν ἡττηθῆ καὶ προηγουμένως, τὸ 1946, ὅταν συνέστησε νὰ γίνῃ δεκτὸν τὸ Ἀγγλικὸν σχέδιον ἀνεξαρτησίας, πὺν θὰ διετῆρει τὴν ἰνδικὴν ἐνότητα. Ἡ ἀπόρριψίς του προεκάλεσε τὴν ἔκρηξιν τοῦ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ τὴν διανομήν ! Πόσες φορὲς δὲν γίνονται εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λαῶν τέτοια λάθη !

Ἀπὸ τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο νοοτροπιῶν πὺν συνήντησεν ἐμπρὸς του ὁ Γκάντι ἐβγήκεν ὁ σπινθὴρ τῆς ἐρεῦνης. Ἡρχισεν ἡ ἀναζήτησις τῆς ἀληθείας. Παρεσκευασμένοις ἀπὸ τὴν παθητικότητα τῆς ἀσιατικῆς παραδόσεως εἰς τὴν ὑποταγήν, συνεκλονίσθη ὅταν εἶδε ὅτι ἡ θερμοουργὸς βία, ὁ ἄνεμος τῆς ἀμφισβητήσεως τῶν πάντων ἀπετέλει εἰς τὴν Δύσιν τὴν μοῖραν τοῦ ἀνθρώπου, μίαν μοῖραν πὺν ἤρνεϊτο τὴν μοῖραν. Καὶ ἐνώπιον τοῦ προβλήματος ἤρχισε νὰ βαδίζῃ ἀσυναισθήτως πρὸς τὴν σύνθεσιν. Τὴν σύνθεσιν αὐτὴν τὴν ὠνόμασεν ἀργότερα: « Ἡ ἱστορία τῆς ἐμπειρίας μου μὲ τὴν ἀλήθειαν ». Αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος τῶν ἀπομνημονευμάτων του, ὅπου ἀποδεικνύεται πράγματι, ὅπως ἐλέχθη, « ἀπογοητευτικὰ ἔντιμος καὶ ἀπροσποίητα μετριοφρων ». Εἶναι ἀληθῶς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Γκάντι ὑπόδειγμα ἀπλότητος καὶ εἰλικρινείας. Δὲν κάμνει μόνον ἐκείνας τὰς ἀναλύσεις πὺν τοῦ διαφεύγουν. Καὶ μία ἀπὸ αὐτὲς εἶναι αὐτὴ πὺν ἐπιχειροῦμεν σήμερον ἡμεῖς εἰς τὴν προσπάθειαν νὰ τὸν τοποθετήσωμεν εἰς τὸ βάθρον τῆς συνθέσεως πὺν μόνον αὐτὴ τοῦ δίδει τὴν οἰκουμενικὴν σημασίαν του.

Οἱ πολλοὶ βλέπουν τὸν Γκάντι ὡς φορεὰ τοῦ ἰνδικοῦ ἐθνικισμοῦ. Νομίζω ὅτι πλανῶνται. Ἡ Ὁργάνωσις τοῦ Κογκρέσσου προηγείτο τῆς δράσεώς του. Ἄλλοι ὡς τὸν φιλόσοφον τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως, πὺν ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν Ἀχίμσα, τὴν μὴ-βίαν. Ἡ Ἀχίμσα ἔχει τὴν ρίζαν της εἰς τὴν ἰνδικὴν ἀπάθειαν καὶ ἐπιτρέπει τὴν παθητικὴν ἀντίστασιν μόνον εἰς περιπτώσιν ἀνάγκης, διότι δὲν τελεσφορεῖ ἢ μὴ βία μόνη της. Καὶ αὐτοὶ εὐρίσκονται δίπλα εἰς τὸ θέμα. Ἄλλοι ὡς προστάτην τῶν ἀδυνάτων. Ἄλλ' ἢ προσπάθειά του εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν καλωσύνην καὶ ὄχι τὴν δικαιοσύνην καὶ δὲν εἶναι ἀρκετή. Ὁ Γκάντι εἶναι ὁ ἥρωας τῆς προσπαθείας τῆς συνθέσεως τῶν δύο πολιτισμῶν καὶ τῶν δύο νοοτροπιῶν, τῆς Εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς, καὶ ὁ ἀρχάγγελος τῆς μεξέως τῆς ἀμφισβητήσεως πὺν εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ προμηθεϊκοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς παθητικότητος πὺν σφραγίζει τὴν παντοδυναμίαν τοῦ πεπωμένου. Ἀποτέλεσμα τῆς συνθέσεως καὶ τῆς μεξέως αὐτῆς εἶναι τὸ κρήμνισμα τοῦ φράγματος πὺν περιώριζε τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν ἐσωτερικόν, τὸν ψυχικόν του κόσμον καὶ ἡ κοινωνικοποίησις τοῦ αἰτήματος τῆς τελειοποιήσεως πὺν εἶναι πάντοτε ἔμφυτον στὸν ἄνθρωπον, διότι συνδέεται ἀρρήκτως μὲ δύο ἐνστικτώδεις παρορμήσεις του, τὴν παρόρμην πρὸς τὴν ἄνοδον, μέσα εἰς τὸν κύκλον του, ἢ μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς πίστεώς του καὶ τῶν κοινωνιῶν, καὶ τὴν

περισσότερον εὐρωπαϊκὴν παρόρμησιν τῆς ἰσότητος ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος κάθε ἐξελίξεως, καλῆς ὅταν παίρῃ τὴν μορφήν τῆς ἰσότητος πρὸς τὰ ἄνω, κακῆς ὅταν ἐξαντλῇται εἰς τὴν σατανικὴν καὶ ράθυμον ἐπιδίωξιν τῆς ἰσότητος πρὸς τὰ κάτω. Μὲ τὸν Γκάντι εἰσέβαλεν ἡ ἔννοια τῆς ἰσότητος εἰς τὴν Ἰνδικὴν ζωὴν. Δὲν ἐπεκράτησεν ἀκόμη, οὔτε σήμερα, διότι τὸ σύστημα τῶν κλειστῶν κοινωνικῶν ὁμοιογενειῶν ἀντέχει ἀκόμη. Παρὰ τὴν ἐπίδρασιν τῶν φωτισμένων Ἰνδῶν ποὺ μετετόπισαν τὴν διάκρισιν πρὸς τὴν μορφωτικὴν διαφοροποίησιν καὶ παρὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν παραθύρων καὶ πρὸς τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην, διότι ὑπάρχει σπουδαῖον κατάλοιπον τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Νεστοριανισμοῦ εἰς τὴν Ἰνδίαν, ἰδιαίτερος εἰς τὴν Κεράλα, ποὺ φθάνει σήμερον τὰ 4 ἑκατομμύρια ψυχῶν. Λέγονται Ὁρθόδοξοι τοῦ Μὰρ Θωμᾶ. Ὁ σημερινὸς ἐπιτετραμμένος τῆς Ἰνδίας εἰς Βελιγράδιον καὶ Ἀθήνας κ. Ἀλεξάντερ καὶ ἡ σύζυγός του, τὸ γένος Θωμᾶ, εἶναι ἀπὸ αὐτοῦς. Καὶ εἶναι ἑκατὸν τοῖς ἑκατὸν Ἰνδοί. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὸ ἄνοιγμα καὶ πρὸς τὴν βουδδιστικὴν Κίνα καὶ τοὺς πέριξ ἐπὶ μέρους πολιτισμούς. Ἡ πίστις τοῦ Γκάντι εἰς τὴν δημοκρατίαν αὐτὴν ἔχει τὴν βάσιν. Καὶ τὴν βάσιν αὐτὴν, ἀντίθετον πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς κλειστῆς κάστας, τὴν ἔφερεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Ἐν τούτοις, δὲν εἶναι τὸ σύστημα καθ' ἑαυτὸ ποὺ ἠνώχλησε τὸν Γκάντι. Εἶναι ἡ ἀνισότης ποὺ κατοχυρώνει τὸ σύστημα. Διὰ τοῦτο, ἐνῶ δέχεται τὸ σύστημα τῶν καστῶν, ὅπως θὰ ἴδωμεν, εἶναι ἐχθρὸς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν μιαιῶν ἀπὸ τὴν ζωὴν. Τὸ κτύπημα ὅμως κατὰ τῆς ἀνισότητος δὲν τὸ κατέφερεν ὁ Γκάντι μὲ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ παρελθόν. Τὸ κατέφερεν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς μὲ τὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα. Οἱ μιαιοὶ ἀρδεύονται καὶ σήμερα ἀπὸ δικά τους πηγὰδια στὰ χωριά, ἐνῶ στὰς πόλεις ἔχουν ἐξαφανισθῇ ὅχι αἱ διακρίσεις, ἀλλ' ἡ αὐστηρότης των. Δὲν ἔχει, δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἔχη κάθε κάστα τὴν συνοικίαν της.

Ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι ὁ 19ος αἰὼν ἦτο ὁ αἰὼν τοῦ ἰδεολογικοῦ συγκρητισμοῦ. Καὶ ὁ συγκρητισμὸς αὐτὸς πλησιάζει τοὺς λαοὺς καὶ θεμελιώνει τὰς βάσεις τῆς ζωῆς των. Αἱ βάσεις αὗται εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ πειθαρχία. Οὗαι εἰς τοὺς καθυστερημένους ποὺ πιστεύουν εἰς τὸν καταναγκασμόν. Ἡ βία ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κυρίαρχος, ὅχι ὅμως πλέον εἰς τὰς ψυχάς. Εἶναι ἡ ἔκρηξις, ὅχι ἡ πολιτικὴ.

Ὁ 19ος αἰὼν παρεσκεύασε αὐτὴν τὴν ριζικὴν μεταβολήν, ὅπως ὁ 15ος εἶχε παρασκευάσει τὸν ἀνθρωπισμόν. Καὶ ὁ Γκάντι εἶναι ὁ πρόδρομος τοῦ νέου αὐτοῦ ἀνθρωπισμοῦ τῆς ἐποχῆς μας ποὺ προοιωνίζει τὰς βαθυτέρας μεταβολὰς ποὺ ἐξελλίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας χωρὶς οὔτε κἄν νὰ τὰς διαισθανώμεθα.

Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ Λονδίνον, ὁ Γκάντι ἐγύρισε στὴν Ἰνδίαν μὲ τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀσκήσῃ τὴν δικηγορίαν. Ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν τί ἔφερε μαζί του; Ὁ ἴδιος γράφει: «Πρέπει νὰ ἀναγνωρίσω ὅτι δὲν ἐπέτυχα ἐντελῶς εἰς ὅ,τι ἐπεδίωξα.

Ἔχω, ὅμως, τὴν παρηγορίαν ὅτι ἐτήρησα τὸν ὄρκον μου καὶ ὅτι ἔμαθα ὅτι ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς χορτοφάγων».

Φυσικὰ κάτω ἀπὸ τὶς φράσεις αὐτὲς φαίνεται ἡ ἀπόλυτη, ἡ τραγικὴ μετριοφροσύνη τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μετριοφροσύνη αὐτὴ, ἡ μέχρις ἐκμηδενίσεως, δείχνει τὴν ἀκμὴν τῆς βαθείας μεταμορφώσεως πὺν γίνεται εἰς τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον. Δὲν εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης πὺν ἔζησε μεταξὺ τῆς ἰνδικῆς παραδόσεως καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς νοοτροπίας. Καὶ ἠμποροῦσε ἡ ἀκμὴ αὐτὴ νὰ τὸν σπρώξῃ μὲ ἓνα γλίστρομα αὐταρεσκείας καὶ ἀλαζονικῆς ἀδυναμίας στὸ τέλος τῆς μετριότητος. Ἡμποροῦσε νὰ τὸν ὀδηγήσῃ ὅμως καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν μιᾶς νέας ἡθικῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς περιπετείας τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Ὑστερα ἀπὸ μακροχρόνιον καὶ ἐργώδη ἐπεξεργασίαν τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν *Ahimsa*, τὴν θετικὴν ἄρνησιν τῆς βίας, πὺν εἶναι, λέγει ὁ ἴδιος, ὁ ὑπέρτατος νόμος, ἡ μόνη ἀληθινὴ δύναμις εἰς τὴν ζωὴν.

Ὑπῆρξε πράγματι δύσκολος ἡ πορεία. Ἡ σύνθεσις δὲν εἶναι εἰς τὴν ἄκρην τῆς θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὁ Γκάντι εἶχε μόλις ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἰνδίαν, ὅταν ὑπέστη πολλές ἀπογοητεύσεις.

Ἡ πρώτη ἦτο ὅτι ἔμαθε τὸν θάνατον τῆς μητέρας του πὺν τοῦ εἶχαν κρύψει. «Οἱ πιὸ ἀγαπητές μου ἐλπίδες ἐθρυμματίσθηκαν μονομιᾶς», γράφει εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του.

Ἐπειτα, εἶχε νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν ἀφορισμὸν τῆς κάστας του, πὺν τὸν εἶχε καταδικάσει διότι ἔφυγε εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Καὶ ἴσως καὶ διότι ὑπῆρξε καὶ αὐθάδης — διὰ πρῶτην καὶ τελευταίαν φορὰν εἰς τὴν ζωὴν του—ὅταν ἐδικάσθη ἀπὸ αὐτὴν πρὶν φύγῃ καὶ διότι ἤθελε νὰ φύγῃ. Καὶ τὸν ἀφορισμὸν τὸν ἀντιμετώπισε μὲ τὴν καλωσύνην. Τὸ μῖσος μὲ τὴν ἀγάπην. Καὶ τὸ δικαστήριον τῶν Μοθ Μπάνια ἐκάμφθη. Ἀφοῦ ἐξηγνίσθη εἰς τὰ νερὰ τοῦ Godavari, ὁ Γκάντι ἀπεδόθη ἀγνὸς ἀπὸ τὸν ἀφορισμὸν εἰς τὴν κάσταν του. Ἡ δοκιμασία τῆς διαδικασίας δὲν ἦτο μικρά. Δὲν ἦτο πλέον ὁ Γκάντι ὁ ὑπερήφανος νεανίας πὺν παρὰ τὴν ταπεινότητα τῆς καλωσύνης του δὲν ὑπετάσσετο εἰς τὰς πράξεις τῆς κάστας του πὺν εὗρισκε σφαλεράς. Ἦτο ὁ ἄνθρωπος πὺν ἔχασε τὴν μάχην εἰς τὸ Λονδίνον καὶ ἐγκατέλειπε κάθε ἐλπίδα ἀπορροφήσεως τοῦ προμηθεϊκοῦ στοιχείου τῆς Δύσεως. Τὴν ἐλπίδα αὐτὴ τὴν ἐπανεῦρε μετὰ τινα χρόνια μὲ τὴν πρόκλησιν τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως καὶ τὴν πίστιν τῆς ἀναμείξεως τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν πολιτικὴν, τὴν *Satyagraha*. Εἶχεν ὅμως ἄλλην μορφήν. Ἐστηρίζετο εἰς τὸ παρελθόν. Διὰ τοὺς ἰδίους λόγους ἡ προσπάθεια τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικηγορικοῦ ἐπαγγέλματος κατέληξεν εἰς ναυάγιον. Δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἀρθρώσῃ λέξιν εἰς τὴν πρῶτην δίκην πὺν μιὰ φτωχὴ γυναῖκα, ἡ Μανιμπάη, τοῦ ἀνέθεσε. Τῆς ἐπέστρεψε τὴν ἀμοιβὴν ἀμέσως.

“Υστερα ἀπὸ πολλές προσπάθειες πὺ ἀπέτυχαν διὰ νὰ σταδιοδρομήσῃ στὴν Ἰνδίαν, ἐδέχθη νὰ ὑπερασπίσῃ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν μίαν ὑπόθεσιν 40 χιλιάδων λιρῶν μὲ ἀμοιβὴν 105 λίρες τὸν χρόνον, ἐκτὸς τῶν ἐξόδων. Ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ἓνα χρόνο. Ἐμεινε τέσσερα καὶ ἐπανῆλθε γιὰ νὰ μείνῃ ἄλλα εἴκοσι. Ὅταν ξαναγύρισε ὀριστικῶς εἰς τὴν Ἰνδίαν, εἶπε : « Ἡ Ἰνδία εἶναι μιὰ ξένη χώρα γιὰ μένα ».

Ὁ Γκάντι διεμορφώθη ὡς διανοητῆς καὶ ἱεραπόστολος εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν. Δὲν εἶμαι βέβαιος ὅτι ἂν ἔμενε στὴν Ἰνδία θὰ εἶχε τὴν ἰδίαν ἐξέλιξιν. Ἡ θὰ ὑπέκλυπεν εἰς τὴν προδιάθεσιν τῆς ὑποταγῆς πὺ εἶχε καὶ θὰ ἐπέστρεφε εἰς τὸν νεφελώδη κόσμον τῆς κάστας ἣ θὰ ἀπέκτα τὴν ἀλαζονείαν τοῦ μορφωμένου καὶ θὰ συνέχιζε τὸν κόσμον αὐτὸν εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον κοινωνικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ὅπως ὁ Ραμπιντρανάθ Ταγκόρ καὶ ὁ Πάντιπ Νεχροῦ. Ἀλλ’ ἡ Νότιος Ἀφρικὴ ἦτο μίᾳ γωνίᾳ τῆς Εὐρώπης, σφιγμένη μέσα εἰς τὴν πανσπερμίαν τῶν ἀφρικανικῶν καὶ τῶν ἀσιατικῶν φύλων καὶ διαβρωμένη ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν δύναμιν διαφόρων ἰνδικῶν ἐπιχειρήσεων. Καὶ ἡ νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων ἦτο ἡ νοοτροπία τῶν ἀποικιοκρατῶν πὺ ἠρνοῦντο μὲν τὴν ὑποταγὴν εἰς τὴν μητροπόλιν, ἀλλ’ ἤσκουν τὰ δικαιώματα τῆς μητροπόλεως εἰς βάρος τῶν μὴ λευκῶν. Καὶ οἱ Ἰνδοί, μολοντόι Ἀρειοί, δὲν εἶναι ἐντελῶς λευκοί. Δὲν ἦσαν οὔτε Ὀλλανδοί, οὔτε καὶ Ἀγγλοι ! Εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ὠκοδομεῖτο ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ σκληρὴ σύνθεσις τῆς ἀνταρσίας καὶ τῆς ἐξουσιασέως πὺ βλέπομεν νὰ ἐξελίσσεται διὰ μέσου τῆς ἐξεγέρσεως τῶν Μπόρες εἰς τὴν σημερινὴν πολιτικὴν τοῦ Apartheid.

Βέβαια, τὴν πείραν τῆς ἀποικιοκρατίας τὴν εἶχε κιόλας ὁ Γκάντι ἀπὸ τὴν Ἰνδίαν. Ὅταν ὁ ἀδελφός του Λαξμίδας, σύμβουλος τοῦ διαδόχου τοῦ Πορμπάνταρ, τὸν ἔστειλε νὰ ἐξομαλύνῃ μιὰ διαφορὰ τοῦ μὲ ἓνα Ἀγγλον ὑπάλληλον πὺ εἶχε γνωρίσει στὸ Λονδίνο, ὁ Ἀγγλος τὸν ἐξεδίωξε. Δὲν ἦσαν πιά στὸ Λονδίνο. Ἐδῶ ἦταν ἀφεντικό ! Μὰ ἓνα ἄλλο πάθημά του, στὸ Μαριτςμπούργκ τοῦ Τράνσβααλ, πὺ κι’ ὁ ἴδιος θεωροῦσε τὸ τραγικώτερον, ὠλοκλήρωσε τὴν εἰκόνα. Μὲ τὸ εἰσιτήριόν του πρώτης θέσεως ἐμπῆκε στὸν σιδηρόδρομον σὲ βαγόνι πρώτης θέσεως. Μὰ ὁ σιδηροδρομικὸς ὑπάλληλος εὗρε τὸ χροῶμά του ὄχι ἀρκετὰ λευκόν. Καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἀστυνομίας τὸν πέταξε ἔξω. Διαμαρτυρόμενος σιωπηλὰ δὲν ἐμπῆκε στὴν τρίτην θέσιν. Ἐξενύχτησε στοὺς πάγκους τοῦ σταθμοῦ !

Τέτοια ἦτο ἡ ζωὴ στὴ Νότιο Ἀφρικὴ. Καὶ ἔτσι τὴν εἶδε ὁ Γκάντι. Ὁ Γκάντι εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἰσότητά τῶν Ἰνδῶν μὲ τοὺς λευκοὺς. Ἠρξισε τὸν ἀγῶνα αὐτὸν ἀπὸ τὸ ἀνθρωπιστικὸν στοιχεῖον. Ἐπαινοῦσε τοὺς Ἰνδοὺς ὡς τιμίους, ἐργατικούς, νομιμόφρονas. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ἀντελήφθη ὅτι οἱ ἀνθρώποι δὲν καταδιώκονται διὰ τὰ ἐλαττώματά των, ἀλλὰ διὰ τὰ προτερήματά των, τὰ ὅποια φοβίζουσιν τοὺς κρατοῦντας, διότι προσιωνίζουσιν τὸ τέλος τῆς κυριαρχίας

τους. Ἀλλ' οἱ Ἰνδοὶ ἦσαν τὸ 1896 εἰς τὸ Νατὰλ μόνον 50.000, ὅπως 50.000 ἦσαν καὶ οἱ λευκοί. Καὶ ὑπῆρχαν 400.000 μαῦροι. Εἰς τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδος οἱ ἀντίστοιχοι ἀριθμοὶ ἦσαν 900.000 μαῦροι, 10.000 Ἰνδοί, 1.400.000 Εὐρωπαῖοι. Ὁ Γκάντι ἐνδιεφέρθη μόνον διὰ τοὺς Ἰνδούς. Ἐγινεν ἐθνικιστὴς κατὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν νοοτροπίαν, εἰς τὸ εἶδός του. Δὲν ἔπαινε ὅμως νὰ ἐμπνέεται ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμὸν τῆς ἀσιατικῆς του καταβολῆς. Ἦθελε, ὅπως ἔλεγε, νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἠθικὴν πρόοδον τῶν ἀνθρώπων ἐξαγνίζων τόσον τοὺς καταπιέζοντας, ὅσον καὶ τοὺς καταπιεζομένους.

Τὸ πρῶγμα ἦτο δύσκολον. Καὶ εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἐπεκράτει το ἐθνικὸν στοιχεῖον. Ἀλλὰ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ συνδέεται μὲ τὸ ἀνατολικὸν στοιχεῖον τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως. Αἱ ἀλλεπάλληλοι φυλακίσεις τοῦ Γκάντι βοηθοῦν τὴν ἐθνικὴν του σκέψιν. Ὅσον καὶ ἂν προσχωροῦν εἰς τὴν ἀντίστασιν του ὅλοι οἱ μὴ λευκοὶ τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, ἰνδικὸν εἶναι τὸ κίνημα τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως. Ἐνας ἄνθρωπος ἐγείρεται τότε καὶ ἐπαναφέρει τὴν εἰρήνην. Δὲν εἶναι ὁ Γκάντι. Εἶναι ὁ Γιὰν Σμάτς.

Εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν οἱ ἀγῶνες εἶχαν ἐκνευρίσει τὸν Γκάντι. Καὶ εἰς τὸ τέλος, ἀγωνιζόμενος νὰ ἐπανέστη τὴν γαλήνην του, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐπίδρασιν.

Εἶχε γίνει πάλιν ἓνα εἶδος καλοντυμένου δανδῆ. Ἐκέρδιζεν ἑξ χιλιάδες λίρες τὸν χρόνον ὡς δικηγόρος. Καὶ ἦτο ὁ ἡγέτης τῶν Ἰνδῶν. Ἐδιάβασε τὸ βιβλίον τοῦ John Ruskin, *Unto this Last* καὶ ἥλλαξε πάλιν ζωὴν. Ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὴν πόλιν καὶ ἤρχισε μίαν ἀπλὴν, ἀπείρητην καὶ ὀλιγοδάπανον ζωὴν. Ἡ Ἀσία εἶχε νικήσει. Εἰς τὰ εἴκοσι τόσα χρόνια τῶν ταλαιπωριῶν πὺν ὑπέστη εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν, μαχόμενος κατὰ τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ὅχι δὲ σπανίως βοηθούμενος εἰς τὸν ἀγῶνά του ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς ἐκπροσώπους τοῦ Βασιλέως, διεμορφώθη ἡ πίστις του ὅτι τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα θὰ ὀδηγήσῃ κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς διακρίσεις. Καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν πὺν ἐξήτει ἐπηρεάζετο ἀπὸ τὸ Προμηθεϊκὸν πνεῦμα. Ἡ ἀποικιοκρατία εἶχεν ἀνάγκην τῶν μὴ λευκῶν διὰ νὰ ἐκμεταλλεύεται τὴν οἰκονομίαν τοῦ κόσμου τῶν ὑπαναπτύκτων. Ἐνα φαινόμενον ἀνάλογον μὲ τὴν μεταφορὰν τῶν νέγρων εἰς τὴν Ἀμερικὴν παρετηρεῖτο. Ὅπως οἱ Ἀμερικανοὶ ἄποικοι, λυτρωθέντες ἀπὸ τὴν Μητροπόλιν, συνέχισαν τὴν συνήθειαν τῆς δουλείας καὶ μὴ εὗρισκοντας ὑποχείριους δούλους εἰσήγαγον διὰ τοῦ δουλεμπορίου ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν, διὰ νὰ κολυμβοῦν σήμερον οἱ ἀπόγονοί των ἀπεγνωσμένως εἰς τὸ τέλμα τοῦ προβλήματος τῶν νέγρων, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν εἰσήγαγον αἱ ἐπιχειρήσεις Ἰνδοὺς μὲ συμβόλαια βραχείας, ὡς ἐνόμιζον, διαρκείας, διὰ νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὰς ἐργασίας των. Ἀλλ' ἂν οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν διεμόρφωσαν ἐγκαίρως μίαν τάξιν μορφωμένων

μαύρων, διότι τοὺς ἐχρειάζοντο εἰς κατωτέρας μορφὰς ὑπηρεσιῶν, οἱ ἝΑγγλοι εἰς τὴν Ἰνδίαν καὶ εἰς τὴν Νότιον Ἀφρικὴν εἶχον ἀνάγκην τῆς συνεργασίας τῶν ὀλίγων αὐτοχθόνων διὰ νὰ δεσπόζουν τῶν πολλῶν. Πάντοτε σχεδὸν οἱ μορφωμένοι γίνονται ταξικοὶ ἀποστάται καὶ βοηθοὺν ἀμέσως μὲν τοὺς ἀνωτέρους των, ἐμμέσως ὅμως συντελοῦν, ἄλλοτε συνειδητῶς καὶ ἄλλοτε ἀσυνειδήτως, εἰς τὴν χειραφέτησιν τῶν ὁμοφύλων τους. Κατὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῆς τῶν ἙΑγγλων, ἄλλωστε, πρὸς δημιουργίαν ἐνδιαμέσων τάξεων ἐξηγέρθησαν οἱ Μπόερς. Καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Τράνσβααλ ὁ Γκάντι ἐτάχθη μὲ τοὺς ἝΑγγλους. Εὐλόγως. Ἦσαν ἡ ὁδὸς τῆς ἐξέλιξεως. Χωρὶς τοῦτο βέβαια νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐλπίδα του ὅτι ἡ κατάστασις θὰ μετεβάλλετο ριζικῶς μετὰ τὴν νίκην. Κάθε νίκη εἶναι συμβιβασμός. Καὶ πολλάκις οἱ ἡττημένοι ἔχουν βαρύτερην σημασίαν ὥστερα ἀπὸ τὸ τέλος τῆς μάχης. Ἡ σύγχρονος ἐμπειρία μας βεβαιώνει τοῦ λόγου τὸ ἀληθές, τὸ ὅποϊον δὲν ἀναγνωρίζουν μόνον οἱ ιδεόπληκτοι ἢ οἱ ἀμαθεῖς. Καὶ πρέπει νὰ εἶναι ἔτσι, διὰ νὰ γίνεταί ὁμαλὴ ἡ ἐξέλιξις. Ἄλλοιμον ἂν ὁ νικητὴς παρέμενεν ἔσαεὶ τύραννος !

Τὸ 1914, ὥριμος πλέον στοχαστὴς μὲ κατασταλαγμένες κατὰ τὸ δυνατόν ιδέες, ἐγκαθίσταται τέλος ὁ Γκάντι εἰς τὴν Ἰνδίαν. Φέρει εἰς τὴν ψυχὴν του, χωρὶς ἴσως νὰ τὴν συνειδητοποιῇ, τὴν σύνθεσιν τῆς εὐρωπαϊκῆς μαχητικότητος καὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀπαθείας καὶ προσπαθεῖ νὰ ἀνεύρῃ τὸν δρόμον τῆς χειραφετήσεως τῆς παθητικῆς κοινωνίας τῶν κοινωνικῶν διαχωρισμῶν. Τὸν δρόμον αὐτὸν τὸν εὐρίσκει ἀρχικῶς εἰς τὴν πείραν τῶν ἀγώνων ὑπὲρ τῆς ἰσότητος τῶν Ἰνδῶν μὲ τοὺς λευκοὺς, εἰς τὴν ἄρρησιν τῆς ὑποταγῆς — ἡ εὐρωπαϊκὴ πλευρὰ — ἀλλὰ συγχρόνως καὶ εἰς τὴν θεμελίωσιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν ἀγάπην, εἰς τὴν συγγνώμην καὶ τὴν ὁμόνοιαν πρὸς εἶναι ἡ ἐξέλιξις τῆς ἀσιατικῆς πλευρᾶς τῆς σκέψεώς του, τῆς πλευρᾶς τῆς ὑποταγῆς. Θὰ κυμανθῇ ἐπὶ πολὺ διὰ τὴν ὀριστικὴν μορφήν τῆς ἐπιλογῆς του. Θὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὴν Ἰνδίαν, συνεχίζων τὴν ἐξέλιξίν του, τὸν δρόμον τῆς συνθέσεως εἰς τὴν συνεργασίαν μὲ τοὺς ἝΑγγλους. Διὰ δευτέραν φορὰν εὐρίσκεται εἰς τὸ δίλημμα τῆς ἐπιλογῆς κατὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον. Καὶ τάσσεται καὶ πάλιν μὲ τὴν πλευρὰν τῶν ἝΑγγλων. Πιστεύει ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας τὸ ὅποϊον ἀνέπνευσεν εἰς τὸ Λονδίνον θὰ ἐπικρατήσῃ τελικῶς. Ἐδῶ ὅπου δὲν ὑπάρχουν οἱ σκληροτράχηλοι Afrikaners καὶ ὅπου ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται μία ἀγγλοφτιαγμένη πνευματικὴ ἀριστοκρατία πρὸς συμβιβάζει τὴν φιλοσοφίαν τῆς πατρῆας γῆς μὲ τὸν διαφωτισμὸν τῆς Λύσεως, θὰ ὑπάρξῃ ἡ ἀναγκαία συνεργασία πρὸς τὴν ὁδηγήσῃ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν λύτρωσιν τοῦ λαοῦ τῆς Ἰνδίας. Διότι ἡ ἐμπειρία τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς τοῦ ἐδημιούργησε τὸ πρόβλημα τῆς Ἰνδικῆς ἐθνότητος καὶ περαιτέρω τῆς ἀνάγκης τῆς προσπαθείας διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ζωῆς της. Ἡ ἔννοια βέβαια εἶναι πολὺ ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Λύσιν. Δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν τὸ θρησκευτικὸν

θέμα, διότι δὲν τὸ γνωρίζει ἡ Δύσις. Αὐστηχῶς τοῦτο ὑπάρχει καὶ κατατρώγει ἀνεπανορθώτως τὴν ἐνότητα, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἔννοιαν τοῦ Ἑθνους, τὴν ὁποίαν τὸ σύστημα τῶν καστῶν δὲν ἔχει ἄλλωστε ἀφήσει νὰ ἀναπτυχθῇ ὁμαλῶς. Ἡ ἔννοια τοῦ Ἑθνους, ἄλλωστε, εἶναι δημιούργημα τοῦ 19ου αἰῶνος καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Εὐρώπην. Καὶ νομίζω ὅτι ἡ ἀναδρομικὴ συνειδητοποίησις τῆς ὀφείλεται εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, πὺν ἐστηρίχθη εἰς ἓνα φαινόμενον, ἄγνωστον ἕως τότε, τοῦ ὁποίου ἔχω ἄλλοῦ ἀναλύσει τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν οὐσίαν, τὸν πατριωτισμόν. Ἡ ἀπογοήτευσις πὺν ἠκολούθησε τὰς θυσίας τῆς Ἰνδίας μετὰ τὸ 1918 δὲν ἔχει βέβαια τὸν χαρακτηριστὴν τῆς σκληρᾶς ἐμπειρίας τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς. Ἀλλ' ὁ Γκάντι γεροντῶν. Καὶ γύρω του ἀναπτύσσεται μία γενεὰ ἀνυπομόνων πὺν σπρώχνει εἰς τὴν ἐξέγερσιν. Ὁ Γκάντι θέλει νὰ προφθάσῃ νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν ἐξέλιξιν πρὸς τὴν δημοκρατίαν. Διότι, ὅπως λέγει ὁ C. Northeste Parkinson, ἡ πίστις εἰς τὴν δημοκρατίαν εἶναι τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν του. Εἶναι τὸ δίδαγμα τοῦ Λονδίνου. Καὶ τὸ δίδαγμα τοῦ Λονδίνου εἶναι ἀνεξίτηλον. Διότι παραμένει εἰς τὸ βάθος τῆς σκέψεώς του ὡς φωτεινὸν σημεῖον προσφυγῆς.

Εἰς ἓνα κόσμον ὅπου ὅλοι ὁμιλοῦν περὶ δημοκρατίας, ἀλλὰ καθένας τὴν θέλει ἰδικήν του, ὁ Γκάντι στρέφεται πρὸς τὴν δημοκρατίαν πὺν πιστεύει ὅτι ἐγνώρισε, πὺν θέλει νὰ μὴ εἶναι ἡ δημοκρατία κανερός. Διότι πράγματι ἡ ἀληθινὴ δημοκρατία δὲν ἀνήκει σὲ κανένα. Καὶ ὅταν γίνεται κατὰ Θουκυδίδην (τοῦ πρώτου ἀνδρὸς ἀρχῆς), πάλιν δὲν ἀνήκει εἰς αὐτόν, οὔτε εἰς κανένα, οὔτε καὶ εἰς τὸν λαόν. Ἀνήκει εἰς τὴν δημοκρατίαν πὺν ἐξασφαλίζει καθ' ἑαυτὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν λαόν, χαράσσουσα καὶ τὰ δικαιώματά των ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς τὰ καθήκοντά των. Αὐτὴν τὴν ἰδίαν τὴν δημοκρατίαν ἔβλεπεν ὁ Γκάντι. Τὴν Δημοκρατίαν τοῦ καθήκοντος. Καὶ τὴν ἐστήριξεν εἰς τὴν ἀγάπην, δηλαδὴ τὴν καλωσύνην τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς αὐτόν, ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀθηντικὸς ἐκπροσώπους τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος, ὁ Nicolò Machiavelli, πρὸ πέντε αἰῶνων διεπίστωνεν ὅτι ἡ Πολιτεία δὲν ἠμπορεῖ νὰ στηριχθῇ εἰς τὸν ἄνθρωπον, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει καλωσύνην. Εἶναι κακός. Καὶ ἡ κοινωνικὴ ζωὴ τὸν κάμνει χειρότερον. Πόσες φορὲς ἄλλωστε ὁ Γκάντι δὲν διερωτήθη ἂν εἶχε δίκαιον νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν καλωσύνην τῶν ἀνθρώπων; Τρεῖς ἠναγκάσθη νὰ διακηρύξῃ τὰς ἀμφιβολίας του καὶ νὰ διαλαλήσῃ τὴν ταπεινώσιν του, διότι ἐπίστευσεν εἰς αὐτὴν. Κηρύσσων τὴν μὴ-βίαν ἔβλεπε νὰ ὀδηγῆται εἰς τὴν βίαν. Τὸ 1922 δημοσιεύει εἰς τὴν Young India ὅτι τρεῖς ὁ Θεὸς τὸν εἰδοποίησεν, ὅτι αἱ Ἰνδαίαι δὲν κατεῖχαν ἀκόμη τὴν ἀτμόσφαιραν τῆς μὴ-βίας καὶ τῆς Ἀληθείας, πὺν μόνον αὐτὲς ἠμποροῦν νὰ δικαιολογήσουν τὴν πολιτικὴν ἀνυπακοὴν κατὰ μάζας, τὴν μόνην ἀξίαν νὰ ἀποκαλῆται «πολιτικὴ», δηλαδὴ «γλυκεῖα, ταπεινὴ, σοφὴ, ἀποφασιστικὴ ἀλλὰ γεμάτη συμπάθειαν, ὅχι ἐγκληματικὴ καὶ γεμάτη μῖσος»! Εἶναι

προφανής ὁ σύνδεσμος τοῦ Γκάντι μὲ τὴν βραχμανικὴν παράδοσιν. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ εὐρωπαϊκὸν πνεῦμα. Λέγουν αἱ «Οὐπανισχάδες»: «Ὅταν πεθαίνουν ὅλες οἱ ἐπιθυμίαι εἰς τὴν καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου, τότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀθάνατος». Πῶς ὁμως; Ὁ μέγας Βραχμὰν ἀπέθανε!

Ἐβλεπεν ἀκόμη ὁ Γκάντι ὅτι ἡ βιαία ἐξέγερσις, ἡ ἀντίθετος πρὸς τὴν φύσιν τοῦ λαοῦ του, θὰ ὀδηγήσῃ εἰς μίαν ἀνεξαρτησίαν ποὺ θὰ ἀποτελῇ εἰς τὴν οὐσίαν ἀντικατάστασιν ἐνὸς δυνάστου ἀπὸ ἄλλον, ἐγχώριον μὲν ἴσως, ἀλλὰ σκληρότερον δυνάστην. Σκληρότερον ἀκριβῶς διότι θὰ εἶναι ἐγχώριος. Καὶ διότι θὰ ἀναγκασθῇ σιγὰ-σιγὰ νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸ κάλεσμα τῆς βίας ποὺ θὰ εἶναι ἡ ἄρνησις τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ἰνδοῦ.

Ἡ ἱστορία, ὅπως γράφεται κατὰ τὰς ἡμέρας μας εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀνεξαρτοποιηθείσας ἀποικίας, ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Γκάντι ἔβλεπεν ὅτι οἱ ἄλλοι δὲν διησθάνοντο κἄν. Καὶ ξεκινᾷ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς λυτρώσεως τοῦ λαοῦ του μὲ ὅπλον τοῦ τὴν ἄρνησιν τῆς βίας καὶ ρομφαίαν τοῦ τὴν παθητικὴν ἀντίστασιν. Καὶ μὲ θεμέλιον τῆς προσπαθείας του τὴν πίστιν εἰς τὸν Θεόν, τὴν δύναμιν τοῦ καλοῦ ποὺ ἀλίσκει τελικῶς, ὅταν περάσῃ ἡ φούρια τῆς ἀναταραχῆς καὶ τῶν μεγάλων λόγων, τὴν ψυχὴν τοῦ ἀπλοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τὸ τέλος ἐπιτυγχάνει νὰ ἐπηρεάσῃ πρὸς τὸν σωστὸν δρόμον καὶ τὸν ξένον δυνάστην καὶ τοὺς ὑποψηφίους δυνάστας ποὺ ζητοῦν νὰ τὸν διαδεχθῶν.

Αἱ δύο μεγάλαι πολιτικαὶ του πράξεις, ἡ ὁμαδική — ὅχι ὁμως τόσον πολυάριθμος — «πορεία τοῦ ἁλατος» τοῦ 1930 πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν διὰ νὰ συλλεγῇ ἁλάτι χωρὶς πληρωμὴν τοῦ φόρου κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου περὶ μονοπωλίου τοῦ ἁλατος, καὶ ἡ πορεία πρὸς τὴν Βομβάην, κατέληξαν, φεῦ, εἰς τὴν ἐξαπόλυσιν τῆς βίας! Τέλος σφραγίζει μὲ τὴν θυσίαν του τὴν προσφορὰν πρὸς τὸν λαόν του. Τὴν 30ὴν Ἰανουαρίου 1948 ὁ ἀπόστολος τῆς ἀρνήσεως τῆς βίας πίπτει θῦμα τῆς βίας τῶν ἰδικῶν του, τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι προσεπάθει νὰ σταματήσῃ τὴν βίαν ποὺ ἐξαπέλυσεν ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς ποὺ ἐχώρισε τὰς Ἰνδίας εἰς τὸ Μουσουλμανικὸν Πακιστὰν καὶ τὴν Βραχμανικὴν Ἰνδίαν, τὸν Γκάντι καὶ τὸν Τζήναχ.

Καὶ ὁ μὲν Γκάντι μὲ τὴν μακρὰν ἀτομικὴν του νηστείαν τῆς Βομβάης κατηύνασε τὰ πάθη τῶν βραχμάνων. Ἐνῶ ὁ Τζήναχ ποὺ δὲν ἦτο βέβαια καὶ αὐτὸς ὁπαδὸς τῆς βίας δὲν κατηξίωσε νὰ κινήθῃ. Διότι ἴσως ἦτο πολιτικός. Καὶ ἐγνώριζεν ὅτι, ἂν πρέπει νὰ ἀποφεύγεται ἡ βία, ὅταν ἡμπορῇ νὰ μὴν ἀρχίσῃ, δὲν ἐξυπηρετοῦν τίποτε αἱ ἀνωφελεῖς δηλώσεις περὶ ἀποφυγῆς τῆς βίας, ὅταν αἱ πρωτοβουλίαι μας τὴν ἐξαπέλυσαν. Καὶ οἱ μουσουλμάνοι ἰδίως, καὶ Ἰνδοὶ ἀκόμη ἂν εἶναι, δὲν συγκροτοῦνται.

Ὁ Γκάντι ἐφορεύθη ἀπὸ τὸν φανατικὸν Ναθουράμ Βιναιάκ Γκότσε πού ἀνῆκεν εἰς τὴν ὑψηλότερην καὶ τὴν πλέον ὑπερήφανην καὶ μισαλλόδοξην βραχμανικὴν κάσταν, τοὺς «τσιπαουάν». Καὶ κατέρρευσεν ὑπὸ τὰς σφαίρας τοῦ ψελλίζων «Ἐἰ Ραμά» (ὦ Θεέ μου).

Ἡ μοῖρα ἠθέλησεν ὁ φονεὺς τοῦ Γκάντι νὰ ἔχῃ τὸ ἴδιον ὄνομα καὶ τὴν ἴδιαν θρησκείαν μὲ τὸν ἀγαπητόν του μαθητήν, τὸ πνευματικὸν τέκνον τοῦ πού ἔμενε μαζί του στὴν *Ashram* τοῦ ἀπὸ τὸ 1916. Διότι ὁ πνευματικὸς διάδοχος τοῦ Γκάντι ἦτο ὁ Βιναιάκ *Vinoba Bhave*, τὸν ὁποῖον ὁ Γκάντι ὠνόμασε Ἀχαρίγιαν, δηλαδὴ «ἐπιμελητήν», καὶ ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἔπειτα ὁ ἐμφυχωτῆς τῆς κινήσεως τῆς διανομῆς τῶν γαιῶν διὰ δωρεᾶς ἀπὸ τοὺς γαιοκτῆμονας (*Bhoo dan*), εἰς τὴν ὁποίαν ἀφωσιώθη, παραιτηθεὶς τῆς πολιτικῆς, καὶ ὁ Ἀρχηγὸς τοῦ Σοσιαλιστικοῦ Κόμματος τῆς Ἰνδίας *Jayaprakash Narayan* πού ἠμποροῦσε νὰ εἶναι καὶ ἐθεωρεῖτο ὅτι θὰ ἦταν ὁ διάδοχος τοῦ Νεχροῦ. Ἡ κίνησις τῆς διανομῆς συνεπληρώθη μὲ τὴν συνεταιριστικὴν Ὁργάνωσιν τῆς γῆς, δηλαδὴ τὴν προσπάθειαν τοιαύτης ὁργανώσεως, τὴν «*Gram dan*». Δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ ἐγχείρημα εἶχε πλήρη ἐπιτυχίαν. Ἀλλὰ εἰς τὴν Ἰνδίαν τίποτε δὲν ἔχει πλήρη ἐπιτυχίαν.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ ἐνθυμηθῶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, τί μοῦ εἶπεν ὁ *Narayan* εἰς τὸ σπίτι μου εἰς τὴν Βάρκιζαν, γιὰ τὸν *Vinoba*. Ὅταν ἦταν στὴν φυλακὴ, ὡς πρωτοπαλλήκαρον τοῦ Γκάντι, ὁ *Vinoba* εἶδεν ἓνα ξένον δημοσιογράφον. Καὶ τοῦ εἶπεν ἀντὶ οἰασθῆποτε ἄλλης δηλώσεως: «Ἐχετε πάει σὲ τσίρκο; Ἡ διαφορὰ τοῦ τσίρκου καὶ τῆς φυλακῆς εἶναι ὅτι εἰς τὸ τσίρκο οἱ ἄνθρωποι διευθύνουν τὰ ζῶα, ἐνῶ στὴν φυλακὴ τὰ ζῶα διευθύνουν τοὺς ἀνθρώπους».

Τί ἄφησε πίσω του τὸ φεγγοβόλημα τῆς ψυχῆς τοῦ Γκάντι; — Σωστὰ τὸν ἀπέκάλεσε Μαχάτμα (Μεγάλῃ Ψυχῇ) ὁ Ραμπιντρανάθ Ταγκὸρ τὸ 1922, θυμίζοντάς του τὸ τετράστιχο τοῦ Οὐπαναστάν:

«Εἶναι τὸ φωτεινὸ Ὅν, ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός, ὁ Μαχάτμα, θρονιασμένος πάντα στὴν ψυχὴ τῶν λαῶν.

«Φανερόνεται στὴν καρδίᾳ μὲ τὴ διαίσθησιν καὶ τὴ νόησιν, καὶ ὁποῖος τὸν γνωρίζει γίνεται ἀθάνατος».

Ἦταν ὁ Ταγκὸρ, ὁ Ἀγγλομαθημένος Ἰνδὸς πού ἀνεξήτει τὴν σύνθεσιν μὲ τρόπον ἀνάλογον μὲ τὸν Γκάντι. Γι' αὐτὸ καὶ στὴν πολιτικὴν πράξιν συνεκρούσθησαν. Καὶ οἱ δύο δὲν ἤθελαν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν ψυχὴν. Μὰ ὁ Ταγκὸρ ἦταν ὁ ἀλαζὼν ἀπόγονος ἐνὸς πολιτισμοῦ πού κατεδέχετο νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὴν πρόδοον, τὴν ὁποίαν ἐξεπροσώπει ἡ νοοτροπία τῆς Δύσεως. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ ἡ ἀδιαφορία πού ἔδειξε μπροστὰ στὸν Παρθενῶνα. Δὲν ἦτο Ρενάν. Δὲν ἦτο Εὐρωπαῖος. Ὁ Γκάντι

κατέληξε νὰ πιστεῦῃ ὅτι δὲν χρειάζεται ἡ πρόοδος ὅταν ξεριζώνη — καὶ τὸ φοβερόν εἶναι ὅτι, ὅσα καὶ ἂν λέμε, μὲ τὴν φούρια ποὺ ἐξαπολύει, ξεριζώνει — τὸ ἄγριο δένδρο τῆς ψυχῆς. "Ὅταν ὁ Γκάντι ἐπῆρε τὸν δρόμο τοῦ ὀπισθοφύλακος τῆς παραδόσεως, ὅταν μετεβλήθῃ εἰς ἠθικὸν ἔρμα ἀπλῆς καθυστερήσεως τῆς προόδου, ἀνεγνωρίσθῃ ἀπὸ ὅλους ὡς πνευματικὸς ὁδηγός. "Ἀλλ' ἡ ἐπίδρασίς του εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων ὑπῆρξε μικρά. Ἡ παθητικὴ ἀντίστασις ὠδήγησεν εἰς τὴν ἐμφύλιον βίαν, ἐξαπέλυσε τὰ πάθη καὶ ἠνάγκασε τοὺς πολιτικοὺς ἡγέτας τῆς Ἰνδίας νὰ ἐπιδιώξουν λύσεις ἐντελῶς ξένας πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γκάντι. Ὁ Γκάντι δὲν ἠθέλησε ποτὲ νὰ γίνῃ πολιτικός. "Ἦτο πλέον τὸ σύμβολον τοῦ Ἰνδισμού. "Ἦτο ὁ Βαρου, ὁ πατέρας τοῦ λαοῦ του. "Ἦτο καλὰ-καλὰ ἓνας Gouρου, μιὰ Θεότης, ὅπως ὁ Brahma, ὁ Vichnou καὶ ὁ Shiva. Τὸ Ἰνδικὸν Πάνθεον δὲν ἔχει θεὸν - πατέρα, ἔχει ὅμως πολλὰς θεότητας ποὺ εἶναι καὶ ἄνθρωποι καὶ θεοί, τοὺς Gouρου. Μέσα εἰς τὸ σύνολον αὐτὸ τῶν Gouρου, ποὺ δὲν θεμελιώνει καμμίαν ἱεραρχίαν, διότι δὲν ὑπάρχει ὁ Θεὸς - Ἡγέτης, εἶχε πάρει ἀσυναίσθητως τὴν θέσιν τοῦ Ὁ Γκάντι.

Καὶ ἐν ὀνόματί του ἐπεχειρήθη ἡ πρόοδος. "Ἀλλὰ ὅμως ἐδίδασκεν ὁ Γκάντι καὶ ἄλλα ἐπεχειροῦν οἱ ἄνθρωποι τῆς συνθέσεως ποὺ ἐχρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομά του. Ὁ Ραμπιντρανὰθ Ταγκὸρ πρῶτα καὶ ὕστερα ὁ Λοκαμὰν Μπάλ Γκανιγκάνταρ Τιλάκ, ὁ πραγματικὸς νοῦς τοῦ Ἰνδικοῦ Ἐθνικισμοῦ, ποὺ ὁ θάνατός του τὸ 1920 ἠνάγκασε τὸν Γκάντι νὰ ἀναμειχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ὄψιν τοῦ κινήματος τῆς ἀνεξαρτησίας, καὶ οἱ ὅμοιοι τους. Ὁ Ρομὰν Ρολλὰν λέγει ὅτι, ἂν ζοῦσε ὁ Τιλάκ, ὁ Γκάντι θὰ διετήρει τὴν θρησκευτικὴν μόνον ἡγεσίαν τοῦ κινήματος. Καὶ διερωτᾷται, μὲ κάποιαν, ἴσως, ὑπερβολήν : «Ποία θὰ ἦτο ἡ ὁρμὴ τῶν Ἰνδικῶν λαῶν, κάτω ἀπὸ τὴν διπλὴν αὐτὴν ἡγεσίαν ;» Ἡ ὑπερβολὴ εἶναι εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ρομὰν Ρολλὰν ποὺ εἶναι, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ Λονκιανός, ἓνας Γκάντι εἰς τὸ εἶδός του. Ἡ ἀναζήτησις ἐνὸς παθητικοῦ ἰδανικοῦ εἶναι καὶ τῶν δύο τὸ ἄγχος. "Ἀλλ' ὁ Ρολλὰν εἶναι Εὐρωπαῖος καὶ βιάζεται. Ὁ Γκάντι εἶναι Ἰνδὸς καὶ περιμένει. Καὶ περιμένοντας πηγαίνει εἰς τὰ ἄκρα. Βλέπει τὰ προβλήματα τοῦ λαοῦ του καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ μὲ ἀκραίαις ἀπόψεις. Ὁ Arthur Koestler λέγει ὅτι τὰ κύρια προβλήματα τῆς Ἰνδίας εἶναι ἡ πληγὴ τοῦ σεξουαλισμοῦ καὶ ἡ ἐξουσίασις τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸν πατέρα. Καὶ εἰς τὰ δύο ὁ Γκάντι ὑπῆρξεν ἀπόλυτος. "Ὅχι ὅμως πρὸς τὴν ἰδίαν κατεύθυνσιν. Κατεδίκασε τὸν σεξουαλισμὸν, ἀλλ' ὑπεστήριξε καὶ ἐφήρμοσε μὲ σκληρότητα τὴν πατρικὴν παντοδυναμίαν. Γκουρὸν μὲ πύρινην πνευματικὴν ρομφαίαν !

Τί περιμένει ; Ἴσως νὰ ἔλθῃ ἡ γενεὰ ποὺ θὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸ ἠθικόν του κήρυγμα. Καὶ ἡ γενεὰ ἤλθεν. Ἦσαν οἱ ἀγγλομαθημένοι καὶ ἀγγλοθρεμμένοι ἀριστοκράται πού, αὐτοί, ἤμποροῦσαν νὰ ἀποσπάσουν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς τὴν ἀνεξαρτησίαν

τῆς Ἰνδίας, ὅταν ἦλθεν ἡ στιγμή τῆς παγκοσμίου ἀποαποικιοποιήσεως, δίδοντες τὰς περισσότερας δυνατὰς ἐγγυήσεις ὅτι τὸ κήρυγμα τοῦ 19ου αἰῶνος, ἡ ἐνότης τῶν πολιτισμῶν, θὰ ὀδηγηθῇ εἰς καλὸν δρόμον. Καὶ συνεπῶς καὶ τὰ συμφέροντα τῆς Αὐτοκρατορίας, ὅπως ἀνακατετάσσοντο μὲ τὴν σύγχρονον συγκυρίαν, θὰ ἐξυπηρετοῦντο κατὰ τὸ δυνατόν καλύτερον. Ἦλθεν ἡ γενεὰ τοῦ Νεχροῦ καὶ τοῦ Ντεσαΐ. Ὁ Γκάντι ἠκολούθησεν ἄλλον δρόμον. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰς ἐναλλαγὰς, εἰς τὰς ὁποίας πάντοτε ἡ σαγήνη τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο κυρίαρχος, κατέληξεν εἰς τὴν ὁλοκληρωτικὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Ἰνδικὴν παράδοσιν. Τὸ κύριον στοιχεῖον τῆς πίστεώς του ἦτο ἡ Ἰνδία. Καὶ ἀνεζήτησε τὸν κοινὸν παρονομαστήν τῆς ἐνώσεως ὅλων τῶν Ἰνδῶν. Εἰς τὴν ἀναζήτησιν αὐτὴν ἀντελήφθη ὅτι πρέπει νὰ κάμῃ πολλὰς, πάρα πολλὰς παραχωρήσεις εἰς τὸ παρελθόν. Καὶ νὰ προχωρήσῃ βαθμιαίως πρὸς τὸ μέλλον. Μέχρι τίνος σημείου ; Αὐτὸ κανεὶς δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ εἰπῇ ποτέ. Μὲ τὰ χρόνια ἴσως ὁ Γκάντι ἐγκατέλειπε τὴν ιδέαν τῆς γοργῆς ἐξελίξεως. Ἴσως μέσα του εἶδε ὅτι τὸ μόνον πὺν κατωρθώθη ἦτο νὰ ὑπάρξῃ Ἰνδικὸν Κράτος. Καὶ αὐτὸ ὅμως κολοβωμένον, διότι ἀπεσπάρσθησαν οἱ Μουσουλμάνοι Ἰνδοὶ καὶ ἀπετέλεσαν χωριστὸν Κράτος, τὸ Πακιστάν. Καὶ τὸ Κράτος εἶχεν ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ Κράτους, τοῦ κάθε Κράτους πὺν θέλει νὰ ζήσῃ. Εἶχεν ὅμως καὶ ἀνάγκην τοῦ μύθου, καὶ ἡ πελωρία ὑπηρεσία πὺν προσέφερεν ὁ Γκάντι εἰς τὸν λαόν του εἶναι ὁ μῦθός του. Ἐνας μῦθος στηριγμένος εἰς τὴν ἀγιότητα καὶ εἰς τὴν εἰλικρινῇ, συνεπῇ καὶ ἀδιάλλακτὴν πίστιν του εἰς τὴν παράδοσιν.

Χάρις εἰς τὸν μῦθον ὑπερεκάμφθη ἡ παράδοσις. Βέβαια τὰ ἐξωτερικά της φαινόμενα ἐτηρήθησαν ἐπιμελῶς. Ὁ Νεχροῦ ἐφοροῦσε πάντοτε τὴν μπλοῦζα καὶ τὰ στενὰ παντελόνια τῆς ἐγκρατείας πὺν ἐπέβαλε ἡ διδασκαλία τοῦ Γκάντι. Καὶ ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ ὁ Ντεσαΐ πὺν εἶναι καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους ἐπιζῶντας μαθητὰς τοῦ Γκάντι, εἶχαν στὸν κῆπο πὺν περιέβαλλε τὰς πολυτελεῖς τῶν κατοικίας ἕνα μέρος πὺν ἐκαλλιεργοῦσαν οἱ ἴδιοι στάρει καὶ ἕναν ἀργαλειὸ στὸν ὁποῖον ὕφαιναν αὐτοπροσώπως τὸ ἐγχώριον ὕφασμα. Μὰ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ τὰ φαινόμενα. Τὸ ὕφασμα πὺν φοροῦν οἱ Ἰνδοί, τὸ Kadī, λέγεται ὅτι κατασκευάζεται τώρα στὴν Ἰαπωνία, ὅπως ἄλλοτε στὴν Ἀγγλία.

Ἡ ἐπιστροφή τοῦ Γκάντι στὴν Ἰνδικὴν παράδοσιν ἦτο συνέπεια τῆς ἀπογοητεύσεώς του ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν πολιτικὴν ἔναντι τοῦ λαοῦ του στὴν Νότιον Ἀφρικὴν πρῶτα, στὴν Ἰνδίαν ἔπειτα ; Ἡ ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς παραδόσεως πὺν τὸν ὠδήγησεν εἰς μίαν χωριστὴν ἀσιατικὴν ἀντιμετώπισιν τοῦ ἠθικοῦ θεμελίου τῆς ζωῆς ; Νομίζω τὸ δεύτερον. Ὁ Γκάντι ἀπεγοητεύθη πρῶτα ἀπὸ τὰς ὑπερβολὰς τῆς Ἰνδικῆς παραδόσεως. Τὸ πρόβλημα τῶν «μιαρῶν» τὸν ἐτρόμαξε ἀπὸ μικρόν. Ἀνέτρεπε τὴν ἱεραρχίαν τῶν καστῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἐπίστευε. Διότι οἱ μιαροὶ

ἦσαν καὶ μέσα καὶ ἔξω εἰς τὸ σύστημα. Διὰ τοῦτο ἠγωνίσθη εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν ὑπὲρ αὐτῶν. Διὰ τοῦτο τοὺς ὠνόμασε Χαριγιάν (λαὸν τοῦ Θεοῦ). Διὰ τοῦτο ἐπῆρε εἰς τὸ σπῖτι του ἓνα παιδί μιᾶρῶν καὶ ἐπεδόθη ὁ ἴδιος σὲ ταπεινὰς χειρωνακτικὰς ἐργασίας δείχνοντας πὼς καμμιὰ δουλειὰ δὲν εἶναι μιαιφή. Ἀλλὰ συγχρόνως τὸν ἐτρόμαξε καὶ ἡ εὐρωπαϊκὴ παράδοσις. Ἴσως ἂν ὁ Γκάντι δὲν εἶχε διαβάσει τὸν Τολστόϊ καὶ τὴν Βίβλον, θὰ εἶχε προσχωρήσει ἐντελῶς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν νοοτροπίαν. Ὅπως προσεχώρησαν οἱ μαθηταὶ του, ὅχι βέβαια διότι δὲν ἐδιάβασαν τὴν Βίβλον, ἀλλὰ διότι τὴν ἠρμήνευσαν μὲ τὴν σχετικότητα ποὺ δίδει εἰς ὅλα τὰ διδάγματα ἡ εὐρωπαϊκὴ νοοτροπία.

Ἔτσι βλέπομεν τὸν Γκάντι εἰς τὰς 6 Ὀκτωβρίου 1921 νὰ διακηρύσσει εἰς τὸ «Πιστεύω» του τὴν ἐπιστροφὴν του στὴν παράδοσιν καὶ τὴν νοοτροπίαν τῆς Ἰνδίας. Ἀξίζει νὰ τὸ ἀναφέρωμεν :

1. «Πιστεύω στὶς Βέδες, στὶς Οὐπανισχάδες, στὶς Πουράνες καὶ γενικὰ σὲ ὅ,τι περιλαμβάνεται ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν Ἰνδικῶν Γραφῶν καὶ κατὰ συνέπειαν πιστεύω εἰς τὰς ἐνσαρκώσεις τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν μετεμψύχωσιν.

2. Πιστεύω εἰς τὴν θρησκευτικὴν πειθαρχίαν τῶν καστῶν, κατὰ τὸ αὐστηρὸν βεδικὸν νόημα καὶ ὅχι κατὰ τὸ σημερινὸν λαϊκὸν καὶ ἀγροϊκὸν σύστημα.

3. Πιστεύω εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀγελάδος ὑπὸ νόημα πολὺ εὐρύτερον ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τῆς δίδει ὁ λαός.

4. Δὲν καταδικάζω τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων.

5. Πιστεύω εἰς τὴν Ἰνδικὴν διδασκαλίαν κατὰ τὴν ὁποίαν κανεὶς δὲν γνωρίζει ἀληθῶς τίς Σοῦτρες, τὰ δόγματα δηλαδὴ τοῦ Βραχμανισμοῦ, ἂν δὲν ἔχη φθάσει εἰς τὴν τελείαν Ἀθωότητα (Ἀϊμούν), τὴν Ἀλήθειαν (Σατνά), τὴν Αὐτοκυριαρχίαν (Βραχαμάγια) καὶ δὲν ἔχη ἀπαρνηθῇ κάθε ιδέα ἀποκτήσεως πλούτου.

6. Ἡ πίστις μου δὲν μοῦ ἐπιβάλλει νὰ θεωρῶ κάθε φράσιν ἱεροῦ βιβλίου θεόπνευστον. Ἀρνοῦμαι νὰ δεθῶ μὲ οἰανδήποτε ἐρμηνείαν, ὅσον καὶ ἂν εἶναι σοφὴ, ἂν τὴν ἀποκρούῃ ἡ λογικὴ μου καὶ ἡ ἠθικὴ.

7. Ὅλαι αἱ θρησκεῖαι εἶναι διαφορετικοὶ δρόμοι συγκλίνοντες πρὸς τὸν ἴδιον στόχον. Ὅλαι στηρίζονται εἰς τοὺς ἰδίους ἠθικοὺς νόμους. Ἡ θρησκευτικὴ ἠθικὴ μου ἀπαρτίζεται ἀπὸ νόμους ποὺ ἐνώνουν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τῆς γῆς».

Ἡ πολιτικὴ ἀνάλυσίς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δώσῃ εἰς τὴν διακρίνουσιν αὐτὴν τῶν πίστεων τοῦ Γκάντι τὴν ἐρμηνείαν ὅτι ἀποτελεῖ παραχώρησιν πρὸς τὴν λαϊκὴν συνήθειαν, ἡ ὁποία μὲ τὴν παθητικότητα τῆς νοοτροπίας τῆς δὲν θὰ ἐδέχετο εὐκόλως κηρύγματα ἐπαναστατικῶν ἀναπροσαρμογῶν πρὸς τὴν Δύσιν.

Ἀρνοῦμαι νὰ δεχθῶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτὴν. Θὰ ἴσχυε διὰ τὸν Τιλάκ, ἰσχύει ἀκρι-

βῶς διὰ τὸν Νεχροῦ καὶ διὰ τὴν θυγατέρα του, τὴν Ἰνδώρα Γκάντι. Ὅχι ὅμως διὰ τὸν Μαχάτμα.

Ἄλλη εἶναι νομίζω ἡ ἐξήγησις. Ὁ Γκάντι εἰς τὴν σύγκρουσιν τῶν δύο νοοτροπιῶν, τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς, δὲν κατώρθωσε νὰ εὕρῃ ἐντελῶς σαφῇ τὸν δρόμον τῆς συνθέσεως. Καὶ ἡ ἀδυναμία του αὐτὴ τὸν ὠδήγησεν ἀσυναισθήτως νὰ ἰδῇ τὰ ἀσθενῆ σημεῖα τοῦ Εὐρωπαϊσμοῦ. Ὁ Τολστόϊ μὲ τὴν ἀνηλεῆ κριτικὴν τοῦ βιομηχανικοῦ πολιτισμοῦ, τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας, ὅπως θὰ ἐλέγομεν σήμερον, συνετέλεσε πολὺ εἰς τοῦτο. Τὰ κηρύγματα κατὰ τῆς μηχανῆς, πὺν σήμερα ἔχουν τὸ ἔνδυμα τῶν κηρυγμάτων κατὰ τῆς τεχνικῆς, ἦταν ἡ ἐξωτερικὴ ἐκδήλωσις τῆς κριτικῆς τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ ὁ Γκάντι μὲ τὴν μυστικοπαθεῖ φύσιν τοῦ πιστοῦ πὺν προβάλλει τὴν θυσίαν τοῦ ἰδίου ὑπὲρ τῶν πολλῶν ἀρνεῖται συγχρόνως τὴν θυσίαν τοῦ παρόντος χάριν τοῦ μέλλοντος, πὺν εἶναι καὶ αὐτὴ μία μορφὴ ἰδεολογικοῦ ἀλλὰ τελολογικοῦ καὶ ὄχι ἐνδοστρεφοῦς μυστικισμοῦ. Καὶ ἐκλέγει τὸν δρόμον τῆς παραδόσεως. Ὁ ἀργαλιὸς εἶναι τὸ ξόρκι τῆς μηχανῆς. Καὶ σιγὰ-σιγὰ οἰκοδομεῖται ἐπάνω εἰς αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν ἡ πολιτικὴ τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως. Εἶναι ἐθνικὰ τὰ αἷτια τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ; Κατὰ ἓνα ποσοστὸν εἶναι. Ὅχι ὅμως κατὰ τὸ ποσοστὸν πὺν ἐπέβαλλεν ὁ μῦθος τοῦ Γκάντι ὡς πατὴρ τῆς Ἰνδικῆς Ἀνεξαρτησίας.

Εἶναι ἀκόμη ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ ρίζα τοῦ Γκάντι εἶναι ὁ ἰνδισμός. Ὅχι ὡς ἐθνικὸν ἰδανικόν, ἀλλ' ὡς ψυχικὴ παραδοσιακὴ πίστις. Εἶναι βραχμάνος ἐξειλιγμένος ἀπὸ μίαν ἄτονον βουδδιστικὴν ἐπίδρασιν, ἀλλὰ καὶ εὐρωπαῖος. Διότι καὶ ἡ μετεμψύχωσις — διὰ νὰ σημειώσωμεν ἐν παραδείγμα —, εἰς τὴν ὁποίαν διακηρύσσει ὅτι πιστεύει, εἶναι ἐπίσης εὐρωπαϊκὴ ἐπεξεργασία τῆς ἀνατολικῆς παραδόσεως πὺν δικαιολογεῖ κατὰ λογικὸν τρόπον τὴν ἀθανάσιαν τῆς ψυχῆς. Ὁ πλατωνικὸς μῦθος τοῦ Παμφυλίου Ἡρώς, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀρμενίου εἰς τὴν «Πολιτείαν», τί ἄλλο εἶναι παρὰ ἡ λογικὴ οἰκοδόμησις τῆς βραχμανικῆς «οἰκονομικῆς ψυχῆς» πὺν ἐμφωλεύει «δυνάμει» εἰς κάθε ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐξατομικεύεται ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸν προσωποπαγισμόν ;

Γράφουν αἱ «Οὐπανισχάδες»: «Ὅσοι πεθαίνουν στὴ γῆ, πηγαίνουν στὴν σελήνη. Οἱ ψυχές τους γεμίζουν τὴν ἡμισέληνον. Ἡ τελευταία φάσις τῆς ξαναγεννῆς. Ἡ σελήνη εἶναι ἡ πόρτα τοῦ Οὐρανοῦ. Ὅταν γνωρίζῃς νὰ ἀποκριθῇς στὶς ἐρωτήσεις της, σὲ ἀφήνει νὰ διαβῇς. Ὅποιος δὲν γνωρίζει νὰ ἀποκριθῇ, τὸν μεταβάλλει σὲ νερὸ καὶ τὸν ξαναστέλνει σὰν βροχὴ στὴν γῆ. Ἐκεῖ ξαναγεννιέται σὰν σκουλήκι, χρυσάλλις, ψάρι, πουλὶ, λεοντάρι, ἀγριοχοῖρος, τσακάλι, τίγρις, ἄνθρωπος ἢ ὅποια ἄλλη ὑπαρξίς, ἀναλόγως τῶν πράξεόν του καὶ τῆς γνώσεώς του... Ὅταν φθάνῃ κανεὶς στὴ σελήνη,

αὐτὴ ἐρωτᾷ : Ποιὸς εἶσαι ; Πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ : Εἶμαι σύ ! "Οποῖον ἀπαντᾷ ἔτσι, ἡ σελήνη τὸν ἀφήνει νὰ περάσῃ».

Αὐταὶ εἶναι αἱ καταβολαὶ τοῦ Γκάντι. Καὶ δὲν τὰς ἠρνήθη. Διότι ἔβλεπε ὅτι αὐταὶ ἦσαν αἱ ρίζαι του. Καὶ ἡ δύναμίς του.

Ἀλλὰ καὶ ἡ διακήρυξις τῆς πίστεώς του εἰς τὸ σύστημα τῶν καστῶν καὶ εἰς τὴν προστασίαν τῆς ἀγγελάδος — πὺν ξεκινάει ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τὴν πρὸ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀλόγου — τὴν ἴδιαν θεμελίωσιν ἔχουν.

Ὁ ἰνδισμὸς λοιπὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν τελικὴν ἐξήγησιν τῆς διαγωγῆς τοῦ Γκάντι. Τῆς διαγωγῆς αὐτῆς τὰ αἷτια εἶναι κυρίως ἠθικά. Ὁ στόχος της εἶναι ὁ ἐξαγνισμὸς τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ τὸ μέσον εἶναι ἡ ἄρδευσις τῆς ἰνδικῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἠθικὴν παράδοσιν τοῦ περιβάλλοντός της. Οἱ τόνοι τοῦ Γκάντι ἐνθυμίζουν τὴν εἰδυλῆσιν ἰδεοπληξίαν τῶν νοσταλγῶν τοῦ παρελθόντος, τῶν ἀγνῶν, ὅχι ἐκείνων πὺν βλέπομεν σήμερον ὡς προστάτας τοῦ χθές, διότι τοῦτο συμπίπτει μὲ τὰ συμφέροντά των. Γράφει :

Ἀπὸ μυριάδες χρόνια οἱ Ἰνδοὶ παραμένουν ἀκλόνητοι, μόνοι εἰς τὸ μέσον τῶν ἐναλλασσομένων κοσμοκρατοριῶν. Ὅλα τὰ ἄλλα περάσανε, ὅλα περνοῦν σὰν τὰ κύματα. Αὐτοὶ ὅμως κατέκτησαν τὴν αὐτοκυριαρχίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς εὐτυχίας. Δὲν ἔχουν σ' αὐτὸ νὰ μάθουν τίποτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Δὲν ἠθέλησαν τὸν μηχανικὸν πολιτισμὸν καὶ τὰς μεγάλας πόλεις. Τὸ παλιὸ ἀλέτρι, ὁ ἀργαλειός, ἡ παλιὰ ἐγχώρια παιδεία ἐξησφάλισαν τὴν σοφίαν τοὺς καὶ τὴν σωτηρίαν τοὺς. Χρειάζεται νὰ ξαναγυρίσουμε στὴν ἀρχαία ἀπλότητα, ὅχι μονομιᾶς βέβαια, ἀλλὰ σιγὰ-σιγὰ μὲ ὑπομονὴν καὶ μὲ τὸ ἀτομικὸν παράδειγμα». Ἀλλοῦ μαστιγώνει τὴν ἱατρικὴ ἐπιστήμην τῆς Δύσεως. Σὲ ἓνα δοκίμιον θεραπευτικῆς, ἀλλὰ καὶ ἠθικῆς, λέγει, «ἡ ἀρρώστεια εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα ὅχι μόνον τῶν πράξεων ἀλλὰ καὶ τῶν στοχασμῶν μας. Διότι ὅλες οἱ ἀρρώστειες ἔχουν τὴν ἴδιαν καταγωγὴν, τὸ ὅτι δὲν ἀκολουθοῦμεν τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς ὑγείας. Τὸ σῶμα εἶναι ἡ κατοικία τοῦ Θεοῦ. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸ διατηροῦμεν καθαρόν».

Ἐξ ἄλλου, μὲ τὴν ἄκρατον ἠθικὴν ἀδιαλλαξίαν του ἐνθυμίζει τὸν Ἀπόστολον Παῦλον καὶ θεωρεῖ τὰς σχέσεις ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἀπηγορευμένας, ἐφόσον ἔχουν σκοπὸν ἄλλον ἀπὸ τὴν τεκνοποιίαν.

Σὲ γράμμα του σὲ ἓναν Ἀγγλο δάσκαλο σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ἰνδίας, πὺν εἶναι σήμερα διακεκριμένος συγγραφεύς, τὸν Malcolm Muggeridge, γράφει τὸ 1925 : «Πιστεύω, ὅτι ἐὰν ἀναλύσωμεν τὰ πράγματα, ἡ πειθάρχῃσις καὶ ἡ ἀποχὴ εἰς τὰς σχέσεις τῶν φύλων εἶναι ὅχι μόνον εὐκόλη, ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικώτερον πρᾶγμα τοῦ κόσμου». Πάλιν ἡ πολιτικὴ φιλολογία θὰ εἶπῃ ὅτι ἡ περὶ ἀποχῆς θεωρία τοῦ Γκάντι εἶναι πολιτικὸς τρόπος ἀντιμετωπίσεως τοῦ δραματικοῦ προβλήματος πὺν παρα-
ΠΑΑ 1969

κολουθεῖ τὴν Ἰνδιάν *sicut lepra leprosum*, τοῦ ὑπερπληθυσμοῦ. Ἡ ἐξήγησις εἶναι πιθανώτατα πολὺ βαθύτερη. Συνδέεται μὲ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν σχέσεων τῶν δύο φύλων ἀπὸ τὴν Ἰνδικὴν παραδοσιακὴν κοινωνίαν. Δὲν ὑπάρχει εἰς τὰ ἤθη τῆς ὁ πτερωτὸς Θεὸς τῆς Εὐρώπης. Ὑπάρχει μόνον ἡ *Kama*, ἡ θεότης τοῦ πόθου, μὲ ἀπεριγράπτους λατρευτικὰς ἐκδηλώσεις. Οἱ Ἰνδοί, ὅπως ὅλοι οἱ Ἀσιᾶται, νομίζουν ὅτι αἱ ψυχωτικαὶ ἐκδηλώσεις αὐτῆς τῆς λαγνείας εἶναι αἱ ἴδιαι μὲ τὴν Εὐρώπην. Εἶναι τοῦτο συνέπεια τῆς προδιαθέσεως πρὸς ὁμοιομορφίαν, πρὸς συγκρητισμόν. Ἴσως καὶ κάποιο αἶσθημα κατωτερότητος τοῦ συρμοῦ πρὸς ὁδηγεῖ εἰς τὴν μίμησιν. Εἰς τὸ *Bangkok* δὲν ὑπάρχει μεσημβρινὴ ἀνάπαυσις, παρὰ τὸ φορικτὸν κλίμα, διότι ἔτσι γίνεται καὶ εἰς τὰς Ἑνωμένας Πολιτείας. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἄποψιν αὐτὴν τῶν Ἰνδῶν, οἱ Ἰάπωνες ἔχουν τὴν ἀκριβῶς ἀντίθετον πίστιν. Ἀμύνονται κατὰ τοῦ συγκρητισμοῦ καὶ ἔχουν αἶσθημα ἀνωτερότητος. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς δὲν πιστεύω τὴν ἐξήγησιν αὐτὴν. Ὅπως δὲν πρέπει νὰ γίνῃ πιστευτὴ ἡ ψυχαναλυτικὴ ἐξήγησις πρὸς δίδουν πολλοί, ὅτι ἡ διδασκαλία καὶ ἡ προᾶξις τῆς ἀποχῆς ὀφείλονται εἰς τὸν ψυχικὸν τραυματισμὸν πρὸς ὑπέστη, διότι ἐγκατέλειπε τὸν ἐτοιμοθάνατον πατέρα του ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του, καταληφθεὶς ἀπὸ ἀκατανίκητον ἥμερον τῆς συζυγικῆς εὐνῆς. Τὸ ἀναφέρει ὁ ἴδιος στὰ Ἀπομνημονεύματά του.

Οὕτε αἱ πονηραὶ κατηγορίαι τοῦ *Nirmal Kumar Bose*, παλαιοῦ γραμματέως του, περὶ τῶν πνευματικῶν του σχέσεων μὲ τὰς νεάνιδας. Τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον τοῦ Γκάντι εἶναι ὅτι ἔλεγε πάντοτε τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ὅτι δὲν ἀπέκρυπτε τὴν πίστιν του καὶ τὰς ἠθικὰς του θεμελιώσεις. Εἰς τοῦτο συνίσταται τὸ μῆνυμά του. Καὶ εἶναι τὸ μῆνυμα αὐτὸ τόσον μέγα, ὥστε νὰ μὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ στολίζωμεν μὲ τὰς πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς συνεπειὰς πρὸς ἐπέφερε καὶ πρὸς ὑπερηκόντισαν κατὰ πολὺ τὴν σκέψιν καὶ τὴν πίστιν τοῦ Γκάντι.

Διότι πράγματι αἱ πολιτικαὶ συνέπειαι ἦσαν μεγάλαι. Αἱ κοινωνικαὶ ὄχι ἀκόμη. Ἀλλὰ θὰ ἔλθῃ καὶ αὐτῶν ἡ σειρὰ. Διότι τὸ μῆνυμα τοῦ Γκάντι ἐκίνησε μὲ ἀδυσώπητον δύναμιν τὴν ἀνέμην τῆς ἱστορίας. Καὶ τὴν ἐκίνησεν ἀνεπαισθήτως. Διότι ἡ τακτικὴ τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως ὑπῆρξεν ὁ πύρρινος δαυλὸς πρὸς ἐπανέφερεν εἰς τὸ προσκλήνιον τὴν τρομερὴν δύναμιν τῆς ἀδρανείας πρὸς εἶχε λησμονήσει ὁ εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός. Ἡ ἀδράνεια εἶναι ἔννοια δυσκολονόητη διὰ τὸν Εὐρωπαῖον. Διὰ τὸν Ἀσιάτην εἶναι ἡ μοῖρά του, ἡ ψυχὴ του καὶ τὸ ὄπλον του. Ὅταν ἓνας Εὐρωπαῖος ἀδρανῇ ἢ ἀνθίσταται παθητικῶς ἢ κάμνη ἀπεργίαν πείνης, ἐπιτίθεται, ἐκβιάζει, θορυβεῖ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι διὰ τὸν Γκάντι ἀδιανόητα. Κλείνεται εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ δίδει εἰς ὅλους τὸ παράδειγμα. Δὲν ἐκβιάζει, ἀλλ' ἐκνευρίζει τὸν Εὐρωπαῖον. Καὶ ὁ ἐκνευρισμὸς τὸν ὁδηγεῖ εἰς τὴν δρᾶσιν. Καὶ ἡ δρᾶσις ὀνομάζεται συνήθως βία. Ἡ δὲ

βία ἀργὰ ἢ γρήγορα ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀντίθετον βίαν. Ἐν αὐτῇ ἡ μάχη εἶναι ἄνισος. Διότι ἡ ἀντιβία, ὅταν προσλαμβάνῃ τὴν μορφὴν τῆς παθητικῆς ἀντιστάσεως, ἔστω καὶ σιωπηλῆς, δημιουργεῖ τὸ κενὸν γύρω ἀπὸ τὸν δρῶντα. Καὶ ἡ ἀναπνοὴ του καθίσταται δύσκολος.

Ἡ παθητικὴ ἀντίστασις εἶναι μία μορφὴ ἀντιβίας. Εἶναι βία καὶ αὐτή. Καθ' ἑαυτήν. Ἀλλὰ βία ποὺ φθείρει τὴν τάξιν, χωρὶς νὰ ζητῇ νὰ ἐγκαταστήσῃ ἄλλην εἰς τὴν θέσιν της. Διὰ τὸν Εὐρωπαῖον τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀκατανόητον. Ἡ μεγαλύτερα μορφὴ κατὰ τοῦ παγκοσμίου σπουδαστικοῦ κινήματος τῆς ἀμφισβήτησεως τῆς καταναλωτικῆς κοινωνίας εἶναι αὐτή. Ὅτι δὲν προτείνει διάδοχον σχῆμα. Ἡ παθητικὴ ἀντίστασις δὲν προτείνει λύσιν. Ζητεῖ τὸ τέλος τῆς σήμερον. Ἀλλὰ στοχασταὶ ὅπως ὁ Γκάντι, ἐπηρεασμένοι παρὰ ταῦτα ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴν νοοτροπίαν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσουν εἰς τὸ κενόν. Ζητοῦν τὴν ἀνατροπὴν τοῦ σήμερον. Μὴ ἔχοντες νὰ προτείνουν τίποτε διὰ τὴν αὖριον, ζητοῦν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ χθές. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξήγησις τῆς πίστεως τοῦ Μαχάτμα. Μαζὶ βέβαια μὲ τὴν βαθύτερην ἠθικὴν του θεμελιώσιν.

Ὁ λαός, ὅμως, δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ λύσεις. Τοῦ ἀρκεῖ ἡ ἄρνησις. Ἀλλ' ἡ ἄρνησις δὲν περιορίζεται εἰς τὸ σήμερον. Πλήττει καὶ τὸ χθές. Καὶ ἡ παθητικὴ ἀντίστασις ἐξελισσεται καὶ αὐτὴ εἰς ὥμην βίαν.

Πάντοτε ὅμως εἰς τὴν κρίσιμον στιγμὴν ἀνευρίσκονται οἱ ἄνθρωποι τῆς συνθέσεως. Καὶ εἰς τὴν ἀπογοήτευσιν τῶν πρωτοπόρων ἢ τὸν ἐξευτελισμὸν τῶν κρατούντων τῆς σήμερον, ποὺ γίνεται εἰς ὀλίγας ὥρας χθές, οἰκοδομοῦν τὴν νέαν λύσιν.

Τοὺς Ἀγγλοὺς τοὺς ἐκλόνισεν ἡ διεθνὴς συγκυρία καὶ ὄχι ὁ Γκάντι. Ὁ Γκάντι ὅμως ἐξαπέλυσε μὲ τὴν παθητικὴν του ἀντίστασιν τὴν βίαν ποὺ ἐπετάχυνε τὰς ἐξελίξεις. Πόσον ὅμως ἦσαν ὀδυνηραὶ ! Ὅχι τόσο δι' αὐτὸν ποὺ ἐφυλακίσθη ἐπὶ μῆνας καὶ ποὺ ἠμύρνεσε μὲ τὰς δοκιμασίας ποὺ ὑπέστη νὰ ἀναμετρήσῃ τὴν δυσκολίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ κάμῃ τὸν συνάνθρωπόν του καλύτερον, ἀλλ' ὀδυνηραὶ διὰ τὸν λαόν του.

Ἐπηκολούθησεν ὁ πόλεμος μεταξὺ Ἰνδῶν καὶ μουσουλμάνων καὶ ὁ χωρισμός. Ἐνας χωρισμός ποὺ δὲν ἤθελε ὁ Γκάντι, ἀλλὰ ποὺ ἴσως ἐπετάχυνε μὲ τὴν μονόπλευρον Ἰνδουϊστικὴν διδασκαλίαν του, τῆς ὁποίας τὰς συνεπείας ἐγκαίρως ἀντελήφθη ὁ Τζίνναχ.

Ἐν ὀνόματι τῆς ἀρνήσεως τῆς βίας εὔρον τότε βίαιον θάνατον ἑκατοντάδες χιλιάδων ψυχαὶ καὶ περιέπεσαν εἰς τὴν προσφυγίαν δέκα ἐπτὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ! Καὶ μήπως τὸ πρόβλημα ἐλύθη ; Λύονται ποτὲ τὰ μεγάλα προβλήματα ; Ἡ Ἰνδία σπαρασσεται καὶ σήμερον ἀπὸ θρησκευτικὰς ταραχὰς ποὺ ἐστοίχισαν ἐφέτος μέχρι στιγμῆς ἑκατοντάδας ψυχῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ λεχθῇ ὅτι κατὰ τὸ ἔτος τῆς

ἐκατονταετηρίδος του ὁ Γκάντι ἐδολοφονήθη διὰ δευτέραν φοράν ! Φυσικά, οἱ λέγοντες δὲν ἀνεφέροντο εἰς τὸν δεύτερον θάνατον ποὺ παρακολουθεῖ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸν βραχμανισμόν . . .

Τὸ ἠθικὸν πρόβλημα ὑπῆρξε διὰ τὸν Γκάντι πελώριον. Καὶ τὸν ἀπεμάκρυνεν ὀριστικῶς ἀπὸ τὰ κοινά. Ἔως ὅτου ἡ ἀντίδρασις προῆλθεν ἀπὸ τοὺς ἀδιαλλάκτους τῆς ἄλλης πλευρᾶς. Τοὺς ὑπερεθνικόφρονας, τοὺς ὑπερπαραδοσιακοὺς, ἐκείνους ποὺ ἤθελαν τὴν γενίκευσιν τῆς βίας κατὰ τῶν μουσουλμάνων. Πάντοτε οἱ προφηταί, ἀληθινοὶ ἢ ψεύτικοι, τιμωροῦνται ἀπὸ τοὺς ὁμαίμονάς τους!

Ἄλλ' οἱ Ἡγέται τῆς Ἰνδίας ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὀργανώσουν — ὅπως καὶ ὅσον ἦτο τοῦτο δυνατόν — τὸ ἀχανὲς κράτος τῶν 250 τότε καὶ 520 σήμερον ἐκατομμυρίων ψυχῶν. Καὶ ἦσαν Εὐρωπαῖοι. Ὅπως Ἕλληνες ἦσαν κατὰ τὸ δόγμα τοῦ Ἰσοκράτους οἱ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας μετέχοντες, ἔτσι καὶ Εὐρωπαῖοι εἶναι ὅσοι μετουσίωσαν εἰς τὴν προᾶξιν τὸν προμηθεϊκὸν δυναμισμόν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ἱστορικοῦ γίγνεσθαι. Ἐγνώριζαν τὴν δύναμιν τῆς παραδόσεως. Καὶ ἐπέισθησαν ἀπὸ τὴν πείρᾶν των εἰς τὸ ἀγγλικὸν περιβάλλον ὅτι ἡ δημοκρατία εἶναι τὸ πολίτευμα ποὺ ἐπιτρέπει τὴν ὁμαλὴν ἐξέλιξιν τῆς παραδόσεως πρὸς τὴν πρόοδον, χωρὶς ἐκρήξεις. Καὶ ἐξέλεξαν τὴν δημοκρατίαν ἀπὸ ρεαλισμόν, ὡς μόνην δυνατότητα οἰκοδομήσεως καὶ σταθεροποιήσεως τοῦ ἔθνους. Διότι ἡ Δημοκρατία εἶναι τὸ μόνον πολίτευμα ποὺ συνδέει τὸ παρελθὸν μὲ τὸ μέλλον. Καὶ ποὺ ἐπιτρέπει τὴν πολυτέλειαν τῆς ἀποφυγῆς τῆς βίας. Τὸ κόμμα τοῦ Κογκρέσσου ποὺ εἶναι μέχρι σήμερον ἀκόμη, ἀγνωστον ἕως πότε, διότι γίνεται ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ περισσότερον σκληρωτικὸν καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν λαϊκὴν ψυχὴν, τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ πλειοψηφοῦν κόμμα τῆς Ἰνδίας, ἐπέβαλε μίαν ἰνδικὴν μορφήν σοσιαλιστικῆς ὀργανώσεως, εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν φιλελευθερισμὸν πολλῶν διανοομένων καὶ τῶν βιομηχάνων. Ἡ δημοκρατία ἐπέτρεψε τὴν ἄμεσον δημιουργίαν τοῦ διαλόγου μεταξὺ τῶν διαφόρων τάσεων τῆς ζωῆς. Κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἄλλωστε ὅλοι οἱ φορεῖς τῶν πολιτικῶν καὶ κοινωνικῶν δοξασιῶν εἶχον μορφωθῇ. Ὁ Νεχροῦ, ὁ Πάτιλ καὶ ὁ Τάτα μίαν μορφήν εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας ἤθελαν διὰ τὴν Ἰνδίαν, ὁ πρῶτος μὲ κοινωνικὸν προσανατολισμόν, οἱ δύο ἄλλοι μὲ ἀτομικιστικόν. Οἱ δύο τελευταῖοι ἦσαν συμφωνότεροι μὲ τὸ πλαισίον τοῦ Γκάντι τῆς διατηρήσεως τοῦ παρελθόντος, ἦσαν ὅμως ἀντίθετοι μὲ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ παρελθόν. Αὐτοὶ ἤθελαν τὸ Ἀγγλικὸν χθές, ὁ Γκάντι τὸ Ἰνδικόν. Αὐτοὶ τὴν ἐκβιομηχάνισιν, αὐτὸς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν. Ὁ Νεχροῦ συνέθεσε τὰς δύο ἀπόψεις καὶ ἀπεμακρύνθη συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὰς δύο. Ἀλλὰ διετήρησε τὴν κοινὴν πίστιν ὅλων, τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ κατέληξε νὰ διεκδικῇ τὴν σοσιαλιστικοποίησιν διὰ δημοκρατικῶν μεθόδων κατὰ τὸ Ἀγγλικὸν πρότυπον εἰς πείσμα τῶν φρονούντων ὅτι ἡ ἀπαραίτητος καὶ ἀναπότρεπτος σοσια-

λιστικοποίησις εἰς τοὺς ὑπαναπτύκτους λαοὺς δὲν ἡμπορεῖ νὰ γίνη παρὰ μὲ τὴν βίαν. Τὸ ζήτημα ἐξετάζει μὲ βαθύτητα ὁ Richard Lowenthal εἰς τὸ τελευταῖον βιβλίον του: *Issues in the Future of Asia: Communist and non Communist Alternatives*.

Εἶχε δίκαιον ὁ Νεχροῦ ἐπικαλούμενος τὸν Γκάντι ὡς ὁδηγόν του; Ἀλλὰ ὁ Γκάντι οὐδέποτε ὠμίλησε διὰ σοσιαλισμόν. Καὶ ἦτο ἐχθρὸς τῆς ἐκβιομηχανίσεως ποὺ εἶναι ἀπαραίτητον παρακολούθημα τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἐν τούτοις, ὁ Νεχροῦ εἶχε δίκαιον. Ὁ σοσιαλισμὸς ἔπαισε μετὰ τὴν κομμουνιστικὴν περιπέτειαν νὰ εἶναι οἰκονομικὸν σύστημα ποὺ θὰ ἄρῃ τὰς ἀδικίας καὶ θὰ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην. Εἶναι ἠθικὴ διδασκαλία, ἐπιβάλλουσα εἰς ὅλους, φιλελευθέρους ἢ σοσιαλιστάς, πλουσίους ἢ πτωχοὺς, τὴν ἀδιάκοπον προσπάθειαν τῆς συνεχοῦς καλυτερεύσεως τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι τὸ αἶτημα τῆς ἰσότητος ἐν κινήσει. Εἶναι τὸ καταφύγιον τῆς ψυχικῆς ἀναζητήσεως ἐνὸς καλυτέρου αἵριον. Καὶ συνδέεται ἀρρήκτως ὡς τοιοῦτο παγκόσμιον ἠθικὸν αἶτημα μὲ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Γκάντι. Ὅταν ὁ Γκάντι ὠθῇ τὴν λατρείαν του πρὸς τὴν ἐλευθερίαν μέχρι τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν καστῶν, δίδει τὸ μέγιστον παράδειγμα δημοκρατικότητος. Καὶ ρεαλισμοῦ. Διότι βλέπει ἕως ποῦ ἡμπορεῖ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ φθάσῃ ἡ ἐξέλιξις. Τί ὠφελεῖ ὅτι τὸ Σύνταγμα τῆς Ἰνδικῆς Ἐνώσεως, τὸ Μπαράτ, τῆς 26ης Ἰανουαρίου 1950, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Γκάντι κατήργησε τὸ σύστημα τῶν καστῶν; Τὸ σύστημα ἰσχύει...

Εἶναι χαριτωμένη ἡ φράσις τῆς B. Pitney - Lamb ποὺ λέγει τὰ ἐξῆς εἰς τὸ βιβλίον της *India, A World in Transition*: «Αἱ ἀντιζηλῖαι τῶν καστῶν κυριαρχοῦν εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῶν διαφόρων κρατῶν τῆς Ἰνδίας. Ἐνῶ οἱ ἐθνικοὶ Ἡγέται ἀσχολοῦνται μὲ ζητήματα γενικοῦ ἐθνικοῦ συμφέροντος, ὡς, π.χ., τὴν ἰσορροπίαν μεταξὺ κεντρικῆς καὶ τοπικῶν κυβερνήσεων ἢ μεταξὺ τῶν ἐθνικοποιημένων καὶ τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων, οἱ ἀγροτικοὶ πολιτευόμενοι προσπαθοῦν νὰ στηρίξουν τὴν ὑπόστασίν των εἰς τὸ σύστημα τῶν καστῶν, πράγμα ποὺ εἶναι, ἄλλωστε, ἀντισυνταγματικόν!» Καὶ ἀκόμη: «Παρὰ τὰς γενναίας καὶ ἀγνὰς ἰδεολογίας ποὺ ἐμφανίζονται οἱ ἡγέται τῶν ἐθνικῶν κομμάτων, τὰ ἐκλογικὰ προγράμματα χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὰ συμφέροντα τῶν καστῶν». *Quid leges sine moribus?*

Τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει μόνον τὴν σημασίαν τῆς παρακμῆς τοῦ παρόντος. Καταλήγει εἰς βαθύτερας κοινωνιολογικὰς ἐξελίξεις σχετικὰς μὲ τὴν διάρθρωσιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Ἰνδίας. Ἡ κάστα τῶν βραχμάνων εἶναι ἡ πλέον προοδευτικὴ, διότι εἶναι ἡ πλέον μορφωμένη καὶ ἡ πλέον ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν νοοτροπίαν. Ἀλλ' εἶναι καὶ ἡ ὀλιγαριθμοτέρα. Τὰ κόμματα ἔχουν ἀνάγκην τῶν πολυανθρωποτέρων καστῶν. Διὰ τοῦτο καὶ προσφεύγουν εἰς στελέχη ὀλιγώτερον μορφωμένα, ἂν ὅχι καὶ ἐντελῶς ἀμόρφωτα, διὰ νὰ ἀγρεύσουν τὰς ψήφους τῶν μεσαίων τάξεων ποὺ εἶναι σχεδὸν ἀγράμματοι. Οἱ μορφωμένοι Ἰνδοὶ ἐγκαταλείπουν τὴν χώραν. Ἡ κατάστασις,

ὅπως τὴν περιγράφει ἡ Joan Littleword εἰς τὸν *Observer* τῆς 26 Ὀκτ. 1969, εἶναι ἀπογοητευτική. Ἡ πρόβλεψις εἶναι, κατόπιν τούτου, ὅτι ἡ νέα γενεὰ τῶν Ἰνδῶν πολιτικῶν θὰ εἶναι ὀλιγώτερον ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην παρ' ὅ,τι ἦσαν οἱ Γκάντι καὶ Νεχρού. Καὶ ἀκόμη ὅτι οὗτοι, συρόμενοι ἀπὸ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμὸν τῶν ψηφοφόρων των καὶ τὴν νοσηρὰν ἀνάμειξίν του μὲ τὸ ἐθνικὸν θέμα τοῦ χωρισμοῦ τοῦ Πακιστάν, θὰ δημιουργήσουν, ὅπως πάντοτε οἱ δημαγωγοί, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται, πολλὰς δυσχερείας εἰς τὸ ἀπέραντον, πολυάριθμον καὶ τόσον δυσκυβέρνητον κράτος. Ἦσως τότε θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς Κίνας τὴν ὁποίαν ἐφοβεῖτο ὁ Νεχρού, ἀλλὰ τὴν πρόκλησιν τῆς ὁποίας ἀντιμετώπιζε — εἶναι τοῦτο τὸ καταστάλαγμα μακρᾶς συνομιλίας μου μὲ αὐτὸν — μὲ τὸ προμήθεϊκὸν πνεῦμα τῆς δημιουργίας καὶ τῆς προόδου διὰ τῆς δημοκρατικῆς ὁδοῦ. Τοῦ λόγου δὲ γενομένου περὶ τῆς συνομιλίας αὐτῆς ἃς σημειώσω ὅτι εἰς ἀπάντησιν τῆς παρατηρήσεώς μου ὅτι καὶ ἡ Κίνα θὰ ἀστικοποιηθῇ, ὅπως ἤδη συνέβη τοῦτο μὲ τὴν Σοβιετικὴν Ἑνωσιν (εἶμεθα εἰς τὸ 1956), ὁ Νεχρού ἀπήντησεν ὅτι ὁ ἱμπεριαλισμὸς εἶναι ἀστικὸν φαινόμενον.

Καὶ εἰς τὸ ἴδιον ἄλλωστε Σύνταγμα καθορίζεται ὅτι εἰς τὴν Ὅμοσπονδιακὴν Βουλὴν ἐπὶ τῶν 506 ἐδρῶν, αἱ 76 καταλαμβάνονται ἀπὸ μιαιρούς, ἐκλεγομένους ἀπὸ τὸ κοινὸν ἐκλογικὸν σῶμα. Κατέληξε μάλιστα καὶ οἱ μιαιροὶ νὰ ἔχουν διαιρεθῇ εἰς 400 περίπου κάστες. Ἀρχίζουν ἀπὸ ὑποκάστες πὺν ἐξελίσσονται κατὰ τὸ δόγμα τοῦ C. Bouglé εἰς κάστες, πὺν ἐφαρμόζουν μεταξὺ των διακρίσεις. Ἔτσι ὁ Hutton ἀναφέρει ὅτι μέχρι τὸ 1932 — δὲν γνωρίζομεν τί ἔγινε σήμερον — ὑπῆρχον ὄχι μόνον μιαιροὶ πὺν δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγγίσῃ κανεὶς, ἀλλὰ καὶ μιαιροὶ τῶν μιαιρῶν πὺν δὲν ἔπρεπε οὔτε νὰ ἰδῇ. Ἦσαν οἱ *rougarda vannahs*, πὺν εἶχον ὡς ἐπάγγελμα τὸ πλούσιμο τῶν ρούχων. Καὶ ἦσαν μιαιροὶ μιαιρώτεροι τῶν μιαιρῶν διότι ἔπλεναν καὶ τὰ ἀκάθαρτα ἐσώρουχα τῶν γυναικῶν ! Αὐτοὶ δὲν ἔβλεπαν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Εἰργάζοντο ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα ἕως τὴν αὐγὴν. Οἱ ἄλλοι μιαιροὶ δὲν θά'πρεπε νὰ τοὺς ἰδοῦν, ὅ,τι ὁμῶς καὶ νὰ ἔκαμναν, δὲν ἔπαιναν καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι μιαιροὶ καὶ νὰ περιφρονοῦνται ἀπὸ τοὺς Βραχμάνους. Σήμερον μιαιροὶ ἔγιναν πλούσιοι, μετέχουν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἔχουν διακεκριμένους πνευματικὸς ἄνδρας, ὅπως ὁ πολιτικός των Ἠγέτης B. P. Ἀμπεντκάρ, ἀποτελοῦν τὸ 20% τοῦ πληθυσμοῦ, δὲν παύουν ὁμῶς νὰ εἶναι μιαιροί. Οἱ «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου ἀνέφεραν εἰς τὰς 3 Ὀκτωβρίου 1969 ὅτι εἰς τὸ Πορμπαντάρ, τὴν γενέτειραν τοῦ Γκάντι, οἱ μιαιροὶ ζοῦν σὲ «γκέττο» καὶ ὅτι μέσα σ' αὐτὸ οἱ ἀριστοκράται τῶν καστῶν ἐσκότωσαν καὶ ἐφέτος μερικὸς μιαιρούς.

Ἡ πρόοδος εἶναι μεγάλη. Ἦρχισεν ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους, ἐφούντωσεν ἀπὸ τὸν Γκάντι, κατωχυρώθη ἀπὸ τὸν Νεχρού. Ἀλλὰ τὸ φράγμα δὲν ἔπεσε . . .

Ὁρθῶς ἐπικαλοῦνται λοιπὸν οἱ σημερινοὶ Ἠγέται τῆς Ἰνδίας τὴν εὐλογίαν τῆς

ψυχῆς τοῦ Γκάντι καὶ ὁρθῶς — ὄχι μόνον σκοπίμως — διατηροῦν τὸν μῦθόν του. Δι' ὅλους τοὺς λόγους ποὺ ἐλέχθησαν. Ἀλλὰ καὶ διότι πιστεύουν εἰς τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν ἐφαρμόζουν εἰς τὸ πλαίσιον τῶν ἰδιοτυπιῶν τῆς ζωῆς των. Διότι ἡ δημοκρατία εἶναι συνέχεια γενεῶν. Δὲν ἀρχίζει ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε κρατοῦντα. Οἱ ἐκάστοτε κρατοῦντες εἶναι ἐπεισόδια εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἐθνῶν. Καὶ δὲν ἡμποροῦν νὰ σταματήσουν τὴν ἐξέλιξιν. Ὁ Michael Brecker εἰς πρόσφατον μελέτην του (*Political Leadership in India : An Analysis of Elite Attitudes*) ἐξηγεῖ πῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νεχρῶ ἡ Ἰνδία ἔπαυσε νὰ εἶναι κράτος μὲ ἓν μέγα καὶ μερικὰ μικρὰ κόμματα καὶ ἐξελίσσεται πρὸς τὴν πολυκομματικὴν δημοκρατίαν. Μόνη ἡ δημοκρατία ἐπιτρέπει τὴν ὁμαλὴν μετάβασιν. Ἀλλὰ καὶ μόνη ἡ δημοκρατία ἐπιτρέπει τὴν μυθοποίησιν τῶν μεγάλων ἀνθρώπων, εἴτε ἐπέτυχον, εἴτε ἀπέτυχον. Καὶ ἡ γενεὰ τοῦ Νεχρῶ πιθανὸν νὰ μὴ εἶχε εἰς ὑπόληψιν τὴν Ἰνδικὴν μᾶζαν, ἔταξε ὅμως ὡς πρόγραμμα τὴν ἐξέλιξιν τῆς εἰς σύγχρονον ἔθνος. Κατὰ τὸ δυνατόν. Καὶ ἐτήρησεν ὅλους τοὺς κανόνας τῆς δημοκρατίας. Καὶ τὸν πρῶτον ἀπὸ ὅλους. Δὲν ἡρνήθη τὸ παρελθόν. Οὔτε τὸ ἐγγώριον, οὔτε τὸ ἀγγλικόν. Καὶ ἔκαμε τὴν σύνθεσιν ποὺ εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἐργώδους πορείας πρὸς τὸν ἐξευρωπαϊσμόν. Διότι σήμερον ἡ πρόοδος συνταυτίζεται μὲ τὸ προμηθεϊκὸν πνεῦμα. Κορυφὴ τῆς συνθέσεως εἶναι ὁ μῦθος τοῦ Μαχάτμα Γκάντι. Αὐτὴν τὴν σύνθεσιν ἔβλεπα εἰς τὴν θέρμην μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Νεχρῶ μοῦ ὑπεστήριξεν εἰς τὸ γραφεῖόν του τὰ πέντε σημεῖα τῆς πολιτικῆς του τῆς οὐδετερότητος. Ἐδειχνε ἕνας Γκάντι μὲ τὸν τρόπον του . . . Οἱ μεγάλοι ἄνθρωποι ἔχουν τὴν μοῖραν νὰ πραγματοποιοῦνται ἐν ὀνόματί των τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ὅσα ἐδίδαξαν. Φυσικά, ὅταν εἶναι πράγματι μεγάλοι. Καὶ σήμερον, ἔγραψε πρὸ ὀλίγου Ἀγγλος στοχαστής, κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἰνδίαν ὁ Μαχάτμα Μηχανή! Πόσον δίκαιον εἶχεν ὁ λόρδος Μάουντμπάτεν, ὁ τελευταῖος ἀντιβασιλεὺς τῶν Ἰνδιῶν, ὅταν τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1948 ἔλεγε : «Διὰ τὴν Ἰνδίαν ὁ Γκάντι δὲν ἦτο ἓνας μέγας πολιτικός, ὅπως ὁ Ρόοσβελτ ἢ ὁ Τσῶρτσιλ. Κατετάσσετο εἰς τὴν ψυχὴν τῶν Ἰνδιῶν εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Μωάμεθ».

Ἀλλ' ὁ Γκάντι δὲν ὑπῆρξε μόνον μῦθος καὶ σύμβολον διὰ τὴν Ἰνδίαν. Ὑπῆρξε καὶ εἶναι σύμβολον διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον. Σύμβολον τῆς ἀρνήσεως τῆς βίας. Ὁ πολιτισμὸς ἢ μᾶλλον οἱ πολιτισμοὶ ὅλων τῶν ἐποχῶν δὲν ἡμπόρεσαν ποτὲ νὰ δαμάσουν τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως εἰς τὸ σύνολόν τους. Ἐρχεται κάποτε ὁ τυφὸν ποὺ σπεῖρει καταστροφάς. Ἡ βία εἶναι μία ἀπὸ τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Διότι καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου παίρνει πολλὰς φορὰς τὴν ἀγριότητα — ὅπως ἄλλοτε τὴν ἡρεμότητα — τῆς φύσεως. Ἐλάχιστοι ἄνθρωποι ἐστάθησαν μόνοι ἀντιμέτωποι εἰς τὰς δυνάμεις τῆς φύσεως. Θεληματικά καὶ προγραμματισμένα καὶ μὲ μόνα ὅπλα τὴν ἠθικὴν των πίστιν. Ὁ Μοχάντας Γκάντι ἦτο ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐλάχιστους. Δὲν ἐπέτυχε

να δαμάσῃ τὴν φύσιν. Τὴν βίαν. Ἐδημιούργησεν ὅμως εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ αἰῶνός μας τὴν συνείδησιν ὅτι ἡ βία εἶναι κακόν. Ὅτι δὲν ὑπάρχει διάκρισις μεταξὺ καλῆς βίας καὶ κακῆς βίας. Καὶ ἀπεστέργησε τὸ κακὸν αὐτὸ ἀπὸ τὴν ιερότητα τοῦ ἀναποτρέπτου.

Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ἐξηφάνισε τὴν βίαν ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῶν ἀνθρώπων. Οὔτε, φυσικά, εἰς τὴν χώραν του. Αἱ πρόσφατοι ἑκατόμβαι τῶν συγκρούσεων μεταξὺ Ἰνδιστῶν καὶ μουσουλμάνων εἰς τὸ Ἀχμενταμπάντ τὸ ἀποδεικνύουν. Ἐκαμε ὅμως, ἴσως, πολλοὺς τὸ κήρυγμα τοῦ Γκάντι νὰ σκεφθοῦν ὅτι ἡ βία μὲ τὴν σύγχρονον ἐξέλιξιν δὲν εἶναι πάντοτε δημιουργὸς τῆς ἱστορίας. Τοῦναντίον ἔχει μέσα της σχεδὸν πάντοτε τὸ σπέρμα τῆς διαλύσεως. Εὐτυχεῖς οἱ λαοὶ ποὺ τὴν προλαμβάνουν μὲ τὴν σύνεσιν καὶ τὸν ρεαλισμὸν τους.

Αὐτὸ τὸ μήνυμα τοῦ Γκάντι τιμῶμεν σήμερον. Μὲ τὴν εὐχὴν νὰ τὸ ἐνστερνισθοῦν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καλῆς θελήσεως — ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι — καὶ νὰ βοηθήσουν εἰς τὴν ἐκπλήρωσίν του...

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 3^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΕΚΑΤΟ ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΑΝΔΡ. ΚΑΛΒΟΥ

(ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1869 — ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1969)

Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗ - ΝΟΒΑ

Ἐδῶ κ' ἑκατὸ χρόνια, τὴν 30ῇ Νοεμβρίου 1869, ἔσβησεν ἡ ζωὴ ἐνὸς ἐξόχου Ἑλλήνος ποιητῆ, τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, ἐκτιμῶσα τὴν μεγάλη ἀξία τοῦ ἔργου του, ποὺ ἔχει ἐμπλουτίσει τὴ Νεοελληνικὴ Γραμματεία μὲ ἀέναο ἀκτινοβολία ὕψηλοῦ ἐθνικοῦ καὶ ἠθικοῦ φρονήματος, ἐθεώρησε χρέος τῆς ν' ἀναλάβῃ τὴν κριτικὴ ἔκδοσι τῶν Ἀπάντων του, ἀναθέτουσα τὸ ἔργο τοῦτο σὲ εἰδικὸν ἐπιστήμονα. Ἐπιτροπὴ ἀπὸ μέλη τῆς μελετᾶ ἤδη τοὺς ὅρους τῆς ἀναθέσεως. Ἀπεφάσισε συγχρόνως ἡ Ἀκαδημία νὰ καταγράψῃ στὰ Πρακτικά τῆς, μὲ τὴ σημερινὴ ἑκτακτὴ Συνεδρία, τὴν ἐπέτειο τοῦ πρώτου ἀπὸ τὸ θάνατό του αἰῶνα. Καὶ ἀνάθεσε στὸν ὁμιλοῦντα τὴν ἐκφώνησι τοῦ δοξαστικοῦ τῆς Μνήμης του λόγου.

Βαθύτατα αἰσθάνομαι τὴν τιμὴ ποὺ μοῦ ἔγινε. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὁμολογήσω ὅτι δὲν μοῦ στάθηκε πολὺ εὐχερὲς ἐγχείρημα τὸ νὰ συνοψίσω, σὲ τόσο περιορισμένο πλαίσιο χρόνου, καὶ τῆς ζωῆς του τὸ πολύπρακτο δράμα καὶ τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου τὸ ὀλιγόστιχο θαῦμα.

Δὲν θὰ συναντήσουμε συχνὰ στὴν Ἱστορίᾳ τοῦ πνεύματος ἄλλον τόσον αὐτομαθῆ σοφὸν ὅσον ὁ Κάλβος, ἄλλον τόσον αὐτόμορφον ποιητὴν ὅσον ἐκεῖνος, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ ἄλλον τόσον ἀτυχῆ, ὅσον αὐτός, ἄνθρωπον!

Ὁ βίος του στάθηκεν ἀτελεύτητη σειρὰ ἀλληλοδιαδόχων δοκιμασιῶν, στεργή-

σεων, ἀτυχιῶν, πικριῶν, διαφύσεων, ἀπογοητεύσεων. Θαρρεῖ κανεὶς ὅτι αὐτομολογούμεται γράφοντας :

« Ἡμεῖς κατεδικάσθημεν,
ἄθλιοι, κοπιασμένοι,
πάντα νὰ κατατρέχωμεν,
ἀλλὰ ποτὲ δὲν φθάνομεν
τὴν εὐτυχίαν».

« Διὰ τί κ' ἐδῶ ὅπου μ' ἔρριψεν
εἰς τὴν ἀέριον σφαῖραν,
μίαν νὰ μὴν εὕρω τρέχουσιν
διὰ μέ, μόνην μίαν βρύσιν
παρηγορίας; »

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Ἑνάτη : «Εἰς Ἐλευθερίαν»)

[Φαίνεται ὅτι, παρὰ τὸν κλειστὸ χαρακτῆρα του, δὲν ἀπόφενγε νὰ διηγῇται τὰ δεινοπαθήματά του. Τὸ εἶχε κάμει στὴν Κέρκυρα καὶ στὸν Ἰωάννη Σταματέλλο, προσθέτοντας ὅτι : «ἀλλαχοῦ δὲν εὗρισκε ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν εἰμὶ εἰς τὰς μαλακὰς ἀγκάλας τῶν Ἑλικωνιάδων παρθένων, μεθ' ὧν ἀδιαλείπτως ἔχαιρε νὰ συνδιαιτᾷται»].

Ὡστόσο, ὅλες οἱ ἀντιξοότητες ποὺ τοῦ ἐπιφύλαξεν ἡ Μοῖρα, ἂν ἐφθειραν τὴν σωματικὴν του ὑγείαν, ποὺ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἀνενόχλητη, ἂν ἐπιδείνωσαν τὸν ὀξύχολο καὶ εὐερέθιστο χαρακτῆρα του, ἂν περιέστειλαν τὴν πνευματικὴν του γονιμότητα, ἂν ἔσφιξαν περισσότερο τὸν κλοιὸ τῆς ἀπομονωτικῆς του διαθέσεως, δὲν ἴσχυσαν ὅμως νὰ καταρτίξουν τὸ ὑψηλὸν ἠθικόν του. Δὲν τοῦ ἐψύχρναν τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα Ἑλλάδα. Δὲν τοῦ ἔκαμψαν τὴν πίστι πρὸς τὰ ἰδανικά τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἀρετῆς. Δὲν τοῦ ἐμείωσαν τὴν ἔφεσι πρὸς τὴ μελέτη. Δὲν τοῦ ἀποδυνάμωσαν τὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα. Δὲν τοῦ ἐχαλάρωσαν τὴν ἀδρότητα τοῦ αὐστηροῦ ἥθους καὶ ὕφους. Καὶ σὲ μιὰ ἱστορικὴ στιγμή, ποὺ τὰ προσφιλέστερα ἰδανικά του — τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἀρετῆς — ἐνσαρκώθηκαν ἐπὶ γῆς, καὶ ἡ γῆ αὕτη ἦταν ἡ ἱερὴ γῆ τῆς Ἑλλάδος, τὴν εὐλογημένην αὕτη στιγμή, ἡ ἐμφωλεύουσα στὴν ψυχὴ του ποιητικὴ πνοὴ βρῆκε τὴν πιὸ ὑψηπετὴ ἔξαρσί της :

« ὦ Ἑλλάς! ὦ πατρίς μου!
ἐλπίδων γλυκντάτων
μήτηρ! Σὲ βλέπω ἀκόμα
ζῶσαν καὶ μαχομένην
καὶ ἀναλαμβάνω!

. . . . . »

« Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
κόρη Διός, τοῦ κόσμου
μόνη παρηγορία,
τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες,
ὦ Ἐλευθερία!
. . . . . »

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Ἑβδόμη : «Τὸ Φάσμα»)

Δὲν εἶναι τόσο ἐύκολο νὰ συλλάβῃ κανεὶς μὲ βεβαιότητα καὶ ν' ἀποτυπώσῃ μὲ πιστότητα τὴ φευγαλέα προσωπικότητα τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου. Ἦταν ἓνα φαινόμενο : Ἕνα σπάνιο φαινόμενο καὶ σὰν ιδιόρρυθμος ἄνθρωπος καὶ σὰν ιδιόμορφος ποιητής.

Δὲν γνωρίζουμε κὰν τὴν ὄψιν του. Δὲν μᾶς ἄφησε μιὰ προσωπογραφία του, ἓνα σκίτσο του. Γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ ἐνισχύσουμε μὲ τὴ βοήθειά τους τὴν προσπάθεια τῆς ψυχολογίας του. Ἀπὸ τὴν προφορικὴ παράδοσιν ἔχουμε ἀκουστὰ ὅτι ἦταν κοντοῦ ἀναστήματος, μελαγχρονὸς τὴν ὄψιν, μὲ μαῦρα μαλλιά, μὲ μικρὰ ζωηρὰ μάτια. Εἶχεν εὐρὺ στῆθος. Περπατοῦσε μὲ βαρὺ βηματισμό. Ἐφερε πάντοτε μαύρη ἀμφοῖς. Μαῦρα ἔβαφε κ' αὐτὰ τοῦ σπιτιοῦ του τὰ ἔπιπλα. Μποροῦμε νὰ εἰκάσουμε ὅτι παράθελά του, ἀσυναίσθητά του, μὲ βλέμμα μελαγχολικόν, μὲ διάθεσιν δύσθυμην ἐνατένιζε τὴ ζωή. Καὶ δὲν εἶναι ἀνεξήγητο τοῦτο γιὰ ὅποιον μελετήσῃ τὴ δύσκολη, τὴν ἀνώμαλη, τὴν ὀλιγόχαρα τῆς ζωῆς του πορεία.

Δεινὸς καλλιγράφος, εἶχε πολὺ βοηθήσῃ τὸν δεινὸν κακογράφο Φώσκολο στὴν ἀντιγραφὴ τῶν ἔργων του. Δὲν μᾶς ἄφησε ὅμως κατάλοιπά του ἀρκετά, εἴτε σχεδιάσματα, εἴτε ἐπιστολές του. Γιὰ νὰ ἀντλήσουμε ἀπὸ αὐτὰ συμπληρωματικὰ στοιχεῖα τόσο γιὰ τὸν ἀτομικὸν τοῦ βίον ὅσο καὶ γιὰ τὴν πρακτικὴν τῆς ποιητικῆς του δημιουργίας. Ὅσα χειρόγραφα του ἀνευρίσκονται εἶναι ὅλα στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα. Ἑλληνικὸν τοῦ χειρόγραφου ἓνα μόνον σώζεται. Καὶ εἶναι ἀντίγραφο τῶν Ὡδῶν του.

Ἐπιτυχημένα ἔχει γραφῇ ὅτι ὁ Κάλβος μᾶς δηλώνει τὴν παρουσίαν του καὶ μᾶς ὁμιλεῖ πίσω ἀπὸ μιὰν ἀβλαίαν. Δὲν ἔχει ἀκόμα φωτιστῇ ἅπλετα ἡ σκηνή, ὅπου διαδραματίστηκε ἡ περιπετειώδης ζωὴ του. Δὲν ἔχει ἀκόμα διερευνηθῇ ἐξαντλητικὰ ὁ ἐσωτερικὸς τοῦ κόσμος. Παρουσιάζει ἡ ζωὴ του πολλὰ ἀμυδρὰ σημεῖα. Πολλὰ ἐρωτηματικὰ μένουσιν ἀκόμῃ ἀναπάντητα σχετικὰ μὲ τὴν ποιητικὴν του. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι παντοῦ, ὅπου ἔζησε καὶ ἔδρασε, θὰ ὑπάρχουν ἀνέυρετα στοιχεῖα. Ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια βρέθηκε στὸ Ἀρχιγυμνάσιον τῆς Μπολόνιας χειρόγραφόν του ἑλληνικὸν μὲ 80 στίχους ἀπὸ ἄγνωστην ὥδὴν του. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι θὰ εὑρεθοῦν καὶ πολλὰ ἄλλα.

Εὐχάριστο εἶναι ὅτι πολλοὶ φιλόλογοι κ' ἐδῶ καὶ στὴν Ἰταλία διερευνοῦν, ὥς ἄλλοι χρυσοθήρες, τὰ παρθένα καλβικά ἐδάφη, γιὰ νὰ ἀνακαλύψουν τὰ ὑπάρχοντα τυχὸν ψήγματα κατὰλοιπών του.

Ἰδιαίτερα θὰ ἔπρεπε νὰ ἐρευνηθοῦν οἱ σχέσεις του μὲ τὸν Κοραῖ, πὺν χωρὶς ἄλλο θὰ εἶχε συναντήσῃ στὸ Παρίσι, γιὰ νὰ κριθῇ ἕως ποῖον βαθμὸ τὸν ἐπηρέασε στὴ διαμόρφωσι τῆς γλώσσας του. Ὅπως καὶ οἱ σχέσεις του μὲ τὸν Καποδίστρια. Μοῦ φαίνεται λίαν ἀπίθανο ὅτι δὲν σκέφτηκε καὶ δὲν ἐπιχείρησε ὁ Κάλβος, εὐρισκόμενος στὴν Κέρκυρα, νὰ ἔλθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν Κυβερνήτη. Καὶ νὰ τοῦ προσφέρῃ τὶς ὑπηρεσίες του στὴν ὀργάνωσι τῆς Παιδείας, πὺν τόσο σοβαρὰ ἐκτιμοῦσεν Ἐκείνος καὶ τόσον ἀφοσιωμένα ὑπηρετοῦσεν, ἐγκαταλείψας πλέον τὶς Μοῦσες, καὶ αὐτός.

Ἀπὸ ὅσα μᾶς προσφέρουν οἱ βιογράφοι του, βέβαιο μποροῦμε νὰ θεωρήσουμε ὅτι ἦταν ἀπὸ φυσικό του ἔξυπνος, ἐργατικός, φιλομαθής, φιλότιμος, φιλόδοξος, τίμιος, ἀξιοπρεπής, εὐπαρουσίαστος, σοβαρός, εὐφραδής. Ἀλλὰ καὶ στὸ ἔπακρο ὑπερήφανος, ἀγέρωχος, ἀσυμβίβαστος, ἀψίχολος, δυσκοινώνητος, πάντοτε σύννους, μονήρης κατὰ προτίμησι. «Συχνὰ ἦταν στυγνὸς καὶ ὄχι σπάνια ὑπεροπτικὸς ἐπιτημητής», γράφει βιογράφος του. Ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος, πὺν ὑπῆρξε μαθητὴς του, ἔλεγε ὅτι «ὁ Κάλβος ἦταν φύσεως σοβαρᾶς καὶ σκεπτικῆς, ἔτοιμος πάντοτε νὰ θιχθῇ».

Τὴ Μοῦσα του δὲν ἀπασχόλησεν ἄλλη Γυναῖκα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μητέρα του. Ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀναφέρει κάποιον τὶς Χάριτες τῶν Ἑλληνίδων, τῶν Ζακυνθίων, τῶν Χίων παρθένων.

Δὲν ἔφαλε σχεδὸν καθόλου τὸν ἔρωτα. Μιὰ μόνον, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλά, τοῦ ἀφιερώνει στροφή του ὄχι γιὰ νὰ τὸν ἐκθειάσῃ :

«Ἐνα φιλί . . . κ' ἐν' ἄλλο . . .

Ἐρωτα, τρέξε, ἐξάπλωσον

αἰώνια τὰ πετρά σου,

σκέπασον τὸ μυστήριον

τῆς ἑορτῆς σου».

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Δευτέρα : «Εἰς Ψαρά»)

Ἄν ὁμως ἔλεγε κανεὶς ὅτι ὁ ποιητὴς ἦταν ἀνέραστος καὶ ὥς ἄνθρωπος, θὰ ἐλάθευεν. Ἐθε στὸν ἔρωτα καὶ ἄς μὴν τὸν ἐξυμνοῦσε. . . Κι' ἄς ἦταν οἱ θυσίες του περαστικές. Καί, γενικώτερα, δὲν ἦταν ψυχρὸς τύπος, ἀσυνγκίνητος, ἄτρωτος ἀπὸ τρυφερὰ αἰσθήματα. Τὰ δάκρυα δὲν τοῦ ἦταν δύσκολα. Ἐκλαιγεν εὐκόλα καὶ συχνά. Μᾶς βεβαιώνει ὁ πρῶτος βιογράφος του Δε-Βιάζης ὅτι ἐκλαιγεν, ὅταν ἀναπολοῦσε

τὴ Μητέρα του, ὅπως κ' ἐκείνη ὅταν θυμόταν τὸν «ἔξυπνον Ἀνδρέα της». Μᾶς βεβαιώνει ἡ μεγάλη φίλη τοῦ Φωσκόλου Κουϊρίνα Ματζιόττι - Μοτσένι ὅτι ἔκλαψε πολὺ μπροστά της, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸν πρόωρο θάνατο τοῦ νεαροῦ συμπατριώτη του Στεφάνου Βούλτσου, τοῦ ὁποίου εἶχε χρηματίσει στὴ Φλωρεντία παιδαγωγός. Κάποτε, στὴ Βασιλεία, ὁ Φώσκολος τοῦ παραπονέθηκε γιὰ πλημμελεῖ ἐκτέλεσι τῶν ὁδηγιῶν του. Καὶ γράφει, πάνω σ' αὐτό, ὁ ποιητὴς τῶν «Χαρίτων» στὴ φίλη του : «Ὁ Ἀνδρέας εἶναι ἐδῶ καὶ κλαίει». Στὸ Φώσκολο, ὅταν γιὰ πολιτικούς λόγους διέφυγεν ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὴν Ἑλβετία, γράφει αἰσθηματικώτατα γράμματα «ἀπαρηγόρητος μέχρι δακρύων» :

«... Ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησες ἔχω στὴν καρδιά μου ἓνα ἀγκάθι ὄχι μικρό...»

«Δὲν πηγαίνω ποτὲ στὸ Μπελλοσγουάρντο (καὶ τοῦτο συμβαίνει συχνά) χωρὶς νὰ κλάψω ἐνθουσιούμενος τὴ «Ριτσιάρντα» καὶ τὸν «Ὑμνο στὶς Χάριτες»...».

Μποροῦμε, τέλος, νὰ ποῦμε ὅτι ἀποδεικνύεται μέχρις ὑπερβολῆς ἐρωτόληπτος, ὅταν στέλνῃ στὶς θαυμάστριές του Ἀγγλίδες τὰ περιφλεγῇ ἐκεῖνα γράμματα. Αὐτὸς ὁ τόσον ἐσωστρεφής, εἶχε κα ρ δ ι ᾶ. Κι' ὅταν τὴν ἀνοίγε, ἄφηνε νὰ ξεχειλίσει πολλὴ τρυφερότητα, πολλὸς συναισθηματισμός.

Ὁ Σύλβιο Πέλλικο ἔγραφε στὸ Φώσκολο γιὰ τὸν Κάλβο : «Ἐκτὸς τοῦ ὅτι μοῦ εἶναι ἀγαπητὸς γιὰ χάρι σου, μοῦ εἶναι φίλτατος καὶ γι' αὐτὸν τὸν ἴδιον, γιὰ τὸ πνεῦμα καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ του. Θάθελα νὰ ἤμουν πρίγκηπας γιὰ τὰ τὸν τιμήσω ἀντάξια». Κατακτοῦσεν εὐκόλα τὴ συμπάθεια ὅλων ὅσοι τὸν ἐγνώριζαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔχανεν ἐξίσου εὐκόλα.

Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἔγραψε ποτὲ στὴ Μητέρα του στὴ Ζάκυνθο (ἐνῶ ὁ Φώσκολος ἔγραφε συχνὰ στὴ δική του καὶ σώζονται γράμματά του).

Τὸ γεγονὸς ὅτι τοῦ γράφει, σὲ τόνο πειραχτικὸ κ' εὐτράπελον, ἀπὸ τὸ Αἰβόρνο ὁ φίλος του Δημ. Δρόσος, ἐπειδὴ δὲν τοῦ ἔστειλε τὴν τραγωδίαν τοῦ Φωσκόλου «Αἶας», ὅπως τοῦ εἶχεν ὑποσχεθῇ :

«Ἐχει ὀρειχάλκινη καρδιά ὅποιος ἐμπιστεύεται
στὴν ἄπιστη πίστι τοῦ ψευδομένου Κάλβου».

Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀπάντησε στὸ Φλωρεντινὸ φίλο του Πεκκιόλι, ὅταν τοῦ ἔκαμε γνωστὴ τὴ μεγάλη ψυχικὴ δοκιμασία τῆς ἐβραιοπούλας ἐρωμένης του Ἰουδὴθ Μαροκκέζι, πὺν ἀδίσταχτα τὴν εἶχεν ἐγκαταλείψει γιὰ νὰ σπεύσῃ πλῆσιον τοῦ Φωσκόλου στὴν Ἑλβετία.

Τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν ἀπάντησε στὸν ἀδελφὸ του Νικόλαο, ὅταν, γεμάτος χαρὰ, τοῦ ἔγραφεν ἀπὸ τὴν Τεργέστη πόσο τὸν εἶχε συγκινήσει ἡ ἀνάδειξί του στὸ Λονδῖνο.

Τὰ ἀναμφισβήτητα αὐτὰ γεγονότα, ὅσο κι' ἂν δικαιολογοῦνται ἀπὸ τὶς δυσκολίες τῆς ζωῆς του, φυσικὸ εἶναι νὰ ἐκληφθοῦν σὰν κάποιες μικρὲς σκιὲς στὸν χαρακτῆρα του.

Πολὺ μελανότερη θὰ ἦταν ἡ σκιά, ἂν εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ δεχτοῦμε τὶς πικρόχολες καὶ ὑβριστικὲς κατηγορίες ποὺ ἐκτόξευσεν ἐναντίον του ὁ Φώσκολος, ὅταν φιλονείκησαν στὸ Λονδίνο καὶ δημιουργήθηκε μεταξὺ τους ἀγεφύρωτη ρῆξι. Οἱ παλαιότεροι σχολιαστὲς εἶχαν νύθετήσῃ σὲ βάρος του τὶς μομφὲς τοῦ Φωσκόλου γιὰ ἀγνωμοσύνη καὶ ἰδιοτέλεια.

Οἱ μεταγενέστεροι ὁμως ἐρευνητὲς διαπίστωσαν τὴν ἀλήθεια καὶ δικαίωσαν κατὰ μέγα μέρος τὸν Κάλβο. Ἡ διένεξι μὲ τὸν Φώσκολο μπορεῖ νὰ εἶχε καὶ ἄλλες αἰτίες, ἴσως πολιτικὲς, ἴσως οἰκονομικὲς, ὀφείλετο ὁμως κατὰ κύριο καὶ βαθύτερο λόγο στὸν ἀκρόχολο, τραχύ, ἐριστικὸ χαρακτῆρα καὶ τῶν δύο. Καὶ νὰ θυμᾶται κανεὶς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Κάλβος εἶχε γράφει πρὸς τὸ Φώσκολο τὴ φράσι : «Εἶναι ἀτύχημα ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀνταποδίδουν δηλητήριο σ' ἐκεῖνον ποὺ τοὺς γαλουχεῖ!» "Ο,τι ὁ ἴδιος ὁ Κάλβος εἶχεν ἀπαντήσῃ στὸ Σύνβιο Πέλλικο, ὅταν ἐκεῖνος τοῦ συνιστοῦσε ν' ἀγαπᾷ τὸ Φώσκολο : «Καὶ τὴ ζωὴ μου γι' αὐτὸν δὲν θὰ διστάσω ποτὲ νὰ θυσιάσω, ἂν χρειαστῇ!» Καὶ νὰ θυμᾶται κανεὶς ἀκόμα ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Φώσκολος ὑπόγραφε τὰ γράμματά του πρὸς τὸν Κάλβο μὲ προσφωνήσεις σὰν αὕτῃ : «Χαῖρε παιδί τῆς καρδιάς μου καὶ ἀπόστολε τοῦ πνεύματός μου!». "Ο,τι ὁ ἴδιος ὁ Φώσκολος ἔγραφε στὴ φιλίη του Ματζιόττι, λίγον καιρὸ προτοῦ μαλλώσουν, πατρικῆς στοργῆς λόγια σὰν αὐτά :

«Νομίζω δὲ ὅτι ὁ Ἀνδρέας, μετὰ τρία ἢ τέσσερα χρόνια, θὰ εἶναι τέλειος ἄνθρωπος, γιατί θὰ κάνω ὅ,τι εἶναι δυνατὸν νὰ βγῇ, ἂν ὄχι ἀπ' τὴ φτώχεια, πάντως ἀπὸ καλὴ σχολή».

Πόσο ἡ ἀνθρώπινη ἀτέλεια φαντάζει μεγαλύτερη, ὅταν ἐκδηλώνεται στοὺς μεγάλους . . .

Ὁ Κάλβος ἀντίταξε στὶς μομφὲς τοῦ δασκάλου καὶ εὐεργέτη του Φωσκόλου ἀξιοπρεπέστατη σιγή. Οὔτε μίλησε, οὔτε ἔγραφε ποτὲ ἐναντίον του. [Ἀντιθέτως, ὅταν μία Ἀγγλίδα σπουδάστρια τὸν ρώτησε ἂν ἀξίζουν σὰν βιβλίο οἱ «Τελευταῖες Ἐπιστολὲς τοῦ Ἰακώβου Ὁρτις», τῆς ἀπάντησε ὅτι πρέπει νὰ τὶς διαβάσῃ]. Καὶ ὅταν ὁ Φώσκολος πέθανε τὸ 1827, ὁ Κάλβος δημοσίευσε στὴν Κέρκυρα τιμητικὴ νεκρολογία καὶ ἀθροεντικὸ ἀνέκδοτο ἀπόσπασμα τῶν «Χαρίτων» ποὺ εἶχε μείνει στὰ χέρια του.

Χρήσιμο, ἴσως, εἶναι νὰ προσδιοριστοῦν ἀκριβέστερα τὰ βιογραφικὰ του στοιχεῖα. Ἡ ζωὴ τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου διαρθρώνεται στὸν ἐξῆς χρονολογικὸ πῖνακα :

Γεννήθηκε τὸ Μάρτη τοῦ 1792 στὴ Ζάκυνθο. Πατέρας του ὁ ἀνθυπολοχαγὸς

τοῦ Ἑνετικοῦ Στρατοῦ Ἰωάννης Κάλβος, Κερκυραῖος ἀπὸ τὸ Μαντοῦκι. Μητέρα του ἡ Ἀνδριάννα Ρουκάνη, κόρη ἐγγενοῦς οἰκογενείας τῆς Ζακύνθου. Δυὸ χρόνια ἀργότερα γεννήθηκε ὁ ἀδελφός του Νικόλαος. Τὸ 1800 οἱ γονεῖς του ἐχώρισαν. Οἱ λόγοι δὲν εἶναι γνωστοί. Ὁ πατέρας πῆρε τὰ δυὸ παιδιὰ του καὶ ἔφυγε στὸ Λιβόρνο τῆς Ἰταλίας. Ἡ ἄγονρη ἀπόσπασί του ἀπὸ τὸ θάλπος τῆς μητρικῆς ἀγκάλης δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ φαρμάκωσε καταβολικὰ τὴν ὑπαρξί τοῦ εὐαίσθητου Ἀνδρέα καὶ νὰ συντέλεσε στὴ διαμόρφωσι τοῦ δυστρόπου καὶ ἀποτραβηχτικοῦ χαρακτήρα του. Τὸ 1812 ὁ πατέρας του ἐξαφανίζεται σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἐμπορικά του ταξίδια. (Σὲ κάποιο ἀπὸ αὐτὰ τὸν εἶχε πάρει μαζί του στὴ Σάμο. Ἡ Ὁδὴ του «Εἰς Σάμον» τὸ μαρτυρεῖ :

« Νῆσος λαμπρά, εὐδαιμόνει
 ὅταν ἡ δουλεία σὲ ἀμαύρωνε,
 σ' εἶδον ἄμποτε νᾶλθω
 νὰ φιλήσω τὸ ἐλεύθερον
 ἱερόν σου χῶμα».

(ΛΥΡΙΚΑ Ὁδὴ Τετάρτη : «Εἰς Σάμον»)

Ἡ ἐλευθερία παντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ ἦταν ἀνέκαθεν ὁ διακαὴς του πόθος!

Ἀπομένον ὁλομόναχα στὸ Λιβόρνο τὰ δυὸ ἀδελφία, σὲ ὀριμασμένη, βέβαια, τώρα πιά νεανικὴ ἡλικία. Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶχαν καὶ ψυχὴ δυνατὴ καὶ φρόνησι μεγάλη καὶ φιλοτιμία βαθιά γιὰ νὰ μὴν ἐξοκείλουν σὲ καταστροφικὴν ἀλητεία. Στὸ προμνημονευμένο γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ του Νικολάου ἀναφέρεται ὅτι τοὺς ἔδερνε στὸ Λιβόρνο «ἡλίθια ἀμάθεια». Ὅσα ἔμαθαν, τὰ εἶχαν μάθει ἀπὸ μοναχοὶ τους καὶ τὴν «τύχη» τους μὲ τὸν ἴδιο τους κόπο καὶ ἰδρωτὰ τῇ δημιούργησαν. Ἔτσι βεβαιώνει ὁ ἀδελφός του.

Τὸ 1812 ὁ Ἀνδρέας πηγαίνει στὴ Φλωρεντία. Ἐκεῖ γνωρίζεται, συνδέεται καὶ τίθεται ὑπὸ τὴν ἐνεργητικὴ προστασία τοῦ Φωσκόλου, ὁμόστεγος καὶ ὁμοτράπεζός του. Ἐκτιμᾷ ὁ μεγάλος ποιητὴς τὰ ἔμφυτα πνευματικὰ καὶ ἠθικὰ προσόντα τοῦ νεαροῦ συμπολίτη του. Ματαίως ὅμως προσπαθεῖ νὰ τοῦ ἐξασφαλίσῃ ἓνα μνηναῖο γιὰ πέντε χρόνια ἐπίδομα — εἰκοσι τάλληρα τὸ μῆνα — ἀπὸ τὴν «Μεγαλοπρεπῇ Κοινότητι» τῆς Ζακύνθου, γιὰ νὰ συνεχίσῃ ἄνετα τὶς σπουδές του καί, ἀποδίδοντας τὰ τροφεῖα, νὰ διδάξῃ ἀκολούθως τὴ νεολαία τῆς γενετείρας του. Ἄν οἱ ἄρχοντες τῆς Ζακύνθου εἶχαν κάμει τότε τὴν προστατευτικὴ χειρονομία, ποὺ τοὺς συνιστοῦσεν ὁ Φώσκολος, δίχως ἄλλο, ἄλλος θὰ ἦταν ὁ ροῦς τῆς ζωῆς τοῦ Κάλβου. Καὶ πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε ὅτι θὰ ἦταν εὐτυχέστερος καὶ γιὰ τὸν ἴδιο καὶ γιὰ τὰ νεοελληνικὰ Γράμματα. Ἡ Ἰουλιέττα Λαμπέρ - Ἀδάμ, ποὺ τόσον εὐνοϊκὰ ἔκρινε τὸ ἔργο του,

γράφει : «ἐὰν ὁ Ζακύνθιος ποιητὴς ἔζη στήν πατρίδα του, ὁμιλῶν καθ' ἐκάστην τὴν ζῶσαν γλῶσσαν του περιοριζόμενος ν' ἀνευρίσκη στίς νέες λέξεις τὴν ὁμοιότητά τους πρὸς τὶς ἀρχαῖες, ὁ Κάλβος θὰ ἐγίνετο ὁ πρῶτος τῶν ποιητῶν τῆς Ἑλλάδος».

Τὸ 1815 πεθαίνει στὴ Ζάκυνθο ἡ Μητέρα του. Τοῦ ἀφήνει καὶ κάποια κληρονομιά. Τὸ μαθαίνει μετὰ ἓνα χρόνο. Κι' ἀπὸ τότε παύει νὰ τὴν βλέπη, ὅπως τὴν ἔβλεπε συχνὰ — τὸ γράφει ὁ Δε - Βιάζης — στοῦ νυχτερινοῦ του ὕπνου τὰ ὄνειρα. Τὴν βλέπει ὅμως στὰ ξύπνια ποιητικά του ὄνειρα. Καὶ τοῦ ἐμπνέει μίαν ἀπὸ τὶς ὠραιότερες Ὁδές του, τὴν «Εἰς Θάνατον». Ἐκεῖ ἀπαντᾷμε συγκινητικώτατες στροφές ὅταν, στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ φάσματος τῆς Μητέρας του, ξεφωνίζει :

«ὦ φωνή, ὦ μητέρα,
ὦ τῶν πρώτων μου χρόνων
σταθερὰ παρηγόρησις·
ὄμματ' ὅπου μ' ἐβρέχατε
μὲ γλυκὰ δάκρυα·

» καὶ σὺ στόμα ὅπου ἐφίλησα
τόσες φορές, μὲ τόσην
θερμοτάτην ἀγάπην,
πόση ἄπειρος ἄβυσσος
μᾶς ξεχωρίζει!

» Αἶ, καὶ ἄπειρος ἄς εἶναι
κ' ἔτι φοβερωτέρα·
ἐκεῖ μέσα ἀτάρακτος
θέλω ἐγὼ συντριφθεῖν
γυρεύοντάς σας».

(ΛΥΡΑ Ὁδὴ Τρίτη : «Εἰς Θάνατον»)

Τὸ 1816 ἀνεβαίνει ὁ Κάλβος στὴν Ἑλβετία προσκαλεσμένος ἀπ' τὸ Φώσκολο, ποὺ τόσο χειροτέρευε τὴν κλονισμένη του ὑγεία ἡ βασανιστικὴ μοναξιά! Συγκατοικοῦν πάλι, μοιραζόμενοι τὰ πενιχρὰ τους μέσα. Τὸ ἴδιο ἔτος φεύγουν μαζὶ γιὰ τὴν Ἀγγλία. Δυστυχῶς ἐκεῖ φιλονεικοῦν καὶ χωρίζονται γιὰ πάντα, ἀρχὲς τοῦ 1817.

Ἀπὸ τὰ 1816 ἕως τὸ 1821 παραμένει (ὁ Κάλβος) στὴν Ἀγγλία. Ἀναγνωρίζεται ἐκεῖ ἡ ἀξία του. Προβάλλεται ἐνδύτερα σὰν ἐγκυκλοπαιδικὸς λόγιος. [Κάνει σ' ἐπίσημες αἰθουσες διαλέξεις ποὺ ἐπαινοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς «Τάϊμς». Γίνεται δεκτὸς σὲ καλὰ ἀγγλικά σπίτια. Ἐμφανίζεται ἐκεῖ μὲ τρόπους λεπτούς, εὐπροσώγους καὶ στωμύλος. Δημοσιεύει μεταφράσεις καὶ διδακτικὰ βιβλία (ὅπως ἡ μέθοδος γιὰ

τὴν ἐκμάθησι τῆς ἰταλικῆς γλώσσας). Παραδίδει, γιὰ τὰ ζήση, ἰδιωτικὰ μαθήματα].

Δὲν εἶναι γνωστὸ ποιοῦ ἀκριβῶς ἔτος, δὲν εἶναι γνωστὸ οὔτε καὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐκλεκτῆς του. Παντρεύεται τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὸ Λονδίνο. Μὲ ποιὸν στεναγμὸν ἀνακουφίσεως θὰ εἶχεν ἐλπίζει ὅτι θὰ γαλήνενεν ἐπιτέλους ἡ ζωὴ του μέσα σὲ δική του οἰκογενειακὴ ἐστία! Ἄλλ' ὄχι! Ἡ Μοῖρα του δὲν εἶχεν ἀκόμα δυσωπηθῇ! Σὲ βραχὺ χρονικὸ διάστημα τοῦ ἀναρπάξει ὁ θάνατος καὶ σύζυγο καὶ μοναχοκόρη! Σημειώνεται κάποιον ὅτι τὸ δυστύχημα συνέβη στὰ 1821. Εὐσταθεῖ ἡ ὑπόθεσις ὅτι τὸ νέον αὐτὸ πλῆγμα τὸν ὥθει νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν.

Τὸ 1821 ἐπιστρέφει πράγματι στὴν Ἑπειρωτικὴ Εὐρώπη. Στὴ Φλωρεντία πρῶτα, ὅπου δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ μείνῃ, γιὰ τὸν θεωροῦν πολιτικῶς ὑποπτό. Στὴν Ἑλβετία κατόπιν. Τὸν βρίσκει ἐκεῖ ἡ ἀνάφλεξι τοῦ φιλελληνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀπὸ τὴν ἔκρηξι τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὸ 1824 δημοσιεύει στὴ Γενεύη, σὲ πολὺ φροντισμένη μάλιστα ἔκδοσι, τὴν πρώτη ποιητικὴ συλλογὴν δέκα ὠδῶν μὲ τὸν τίτλο «Λύρα». Γίνεται δεκτὴ μὲ πολλὴν εὐμένεια. Τὸ 1825 πηγαίνει στὸ Παρίσι, ὅπου ἔχει ἤδη μεταφραστῇ στὰ γαλλικὰ ἡ «Λύρα» ἀπὸ τὸ σινολόγο Στανίσλαο Ζυλιέν (τὸν ἴδιον ποὺ μετάφρασε καὶ τὸν «Ὑμνο» τοῦ Σολωμοῦ). Προλογίζει ὁ Κων. Νικολόπουλος.

Ἐκεῖ, στοὺς φιλελληνικοὺς κύκλους ἀνάμεσα, γνωρίζεται καὶ συνδέεται μὲ πολλοὺς λογοτέχνας καὶ δημοσιογράφους. Δὲν βρῆκα πουθενὰ πληροφορία μὲ ποιὸν οἰκονομικὸν πόρον ζοῦσε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Νὰ ἐπαρκοῦσαν ἄραγε στὴ λιτότητά του οἱ πενιχρὲς εἰσπράξεις ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν τῆς «Λύρας» του;

Τὸ 1826 δημοσιεύει στὸ Παρίσι ἄλλες δέκα ὠδὲς του μὲ τὸν τίτλο «Λυρικά». Μεταφράζονται κι αὐτὲς ἀμέσως στὰ γαλλικὰ ἀπὸ τὸν Ποτιέ (Ἰωάννης - Πέτρος - Γουλιέλμος Rauthier de Censay). (Καὶ στῶν δύο βιβλίων του τὸν τίτλο προσθέτει, κατὰ τὴν τότε συνήθειαν, τὸ ἐπώνυμό του καὶ τὸ πατρωνυμικὸν «Ἰωαννίδης»).

Τὶς ὥρες αὐτὲς ὁ Κάλβος βρίσκεται στὸ μεσουράνημά του. Ἐπιτέλους τοῦ ἔχει μεριδιάσει ἡ Δόξα! Καὶ πίσω ἀπὸ αὐτὴν ἡ Τύχη! Ἔχουν ἀξιοποιηθῇ «τοῦ Ἀπόλλωνος τὰ χρυσὰ δῶρα», ποὺ τοῦ εἶχε χαρίσει ἡ γενέτειρά του Ζάκυνθος. Ἀκούει νὰ λένε ὅτι ἐνθυμίζον οἱ στίχοι του Ὅμηρο. Ἀκούει νὰ τὸν ἀποκαλοῦν «Νέο Πίνδαρο». Εὐκόλῳ εἶναι νὰ φαντασθοῦμε πόσο διαθρύπτει τὴ φιλοδοξίαν του μιὰ τέτοια τοποθέτησι. Ἀλλὰ ἡ ἱκανοποίησί του πρέπει νὰ ἦταν ἀκόμη πληρέστερη. Γιὰ τὴν ἡ ἀξιοποίησι τοῦ ποιητικοῦ του δώρον ἔχει προσλάβει καὶ τὴ μορφή μιᾶς σημαντικῆς ὑπηρεσίας πρὸς τὸ ἀγωνιζόμενον Ἕθνος. Οἱ Ὡδὲς του, μεταφρασμένες γαλλικὰ, ἀναρριπίζον τὴν φιλελληνικὴ φλόγα, ποὺ τόσον αἰσθητὰ θερμαίνει τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλευθερίας.

Στὸν πρόλογο τῆς δεύτερης συλλογῆς του «Λυρικά» ἀπευθύνει θερμὸ χαιρε-
ΠΑΑ 1969

τισμὸς πρὸς τὸν γηραιὸ τῆς Γαλλίας στρατάρχη Λαφαγιέτ. Καὶ γράφει ἐκεῖ ὅτι τὸ καθήκον του τὸν καλεῖ νὰ κατέλθῃ κι' αὐτὸς (ὁ Κάλβος) στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ἐκθέσῃ μιὰν ἀκόμα καρδιά στὰ βόλια τῶν Μουσουλμάνων. Δὲν εἶναι γνωστοὶ οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους εἶχε βραδύνει νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀπόδοτό του. Ἡ ἀναγραφόμενη κάποιον πληροφορία ὅτι κατέβηκε τὸ 1821 ἔχει ἐλεγχθῇ ἀνακριβῆς.

Εὐκόλο εἶναι νὰ εἰκάσουμε μὲ πόσα ὄνειρα, μὲ πόσες φιλοδοξίες κατεβαίνει τὴν στήν Ἑλλάδα. Κάποιος γράφει ὅτι ἔλπιζε τάχα ν' ἀναπληρώσῃ ἐδῶ τὸ κενὸ πὺν εἶχεν ἀφήσει ὁ θάνατος τοῦ Βύρωνα . . .

Τὸ καλοκαῖρι τοῦ 1826 ἐπιβιβάζεται στὴν Τουλῶνα σὲ γαλλικὸ ταχυδρομικὸ πλοῖο καὶ φθάνει στὸ Ναύπλιο. [Δὲν φαίνεται ὅτι πέρασε ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο. Γνωστὸ εἶναι ὅτι πέρασε ἀπὸ τὴ Μῆλο καὶ τὴν Ὑδρα].

Πολλὲς ἀπογοητεύσεις δοκίμασε στὴν πολυταλαίπωρὴ ζωὴ του. Ἀλλ' αὐτὴν πὺν τὸν περιέμενε στὸ Ναύπλιο δὲν πρέπει νὰ ἦταν ἡ μικρότερη. Δὲν βρῆκεν ἐκεῖ τοὺς ἀγνοῦς ἥρωες πὺν εἶχε θεοποιήσει μὲ τοὺς στίχους του :

«ὦ Ἕλληνες, ὦ θεῖαι
ψυχαί, πὺν εἰς τοὺς μεγάλους
κινδύνους φανερώνετε
ἀκάμαντον ἐνέργειαν
καὶ ὑψηλὴν φύσιν!»

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Τρίτη : «Τὰ Ἡφαιστεια»)

Δὲν βρῆκε τὴν ἐνσάρκωσι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς, ὅπως τὶς εἶχε μεγαλοφάνταστα μορφοποιήσει. Δὲν βρῆκε τὴν ὁμόνοια πὺν εἶχε προσπαθήσει νὰ ἐνσταλάξῃ στὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων :

«Ἀς παύσωσ' οἱ διχόνοιοι
πὺν ρίχνουσι τὰ ἔθνη
τυφλά, ὑπὸ τὰ σκληρότατα
ὀνύχια τῶν ἀγρόπνων,
δολίων τυράνων».

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Δεκάτη : «Ὁ Βωμὸς τῆς Πατρίδος»)

«Μάθε ὅτι εἰς τοὺς χοροὺς
τῶν πολέμων, ὡς ἔσωσεν
ἡ ἀνδρεία τὸν στρατιώτην,
οὕτω εἰς αὐτοὺς ἡ ὁμόνοια
σώνει τὰ ἔθνη».

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Ἑβδόμη : «Τὸ Φάσμα»)

Βοήκει τὴν ἐπικατάρατη διχόνοια ὅπως τὴν εἶχε παρομοιάσει : Ἀκίνητον αἰτό, πού ψηλοζυγιάζει τὰ θύματά του :

«Μεγάλη, τρομερή,
μὲ τὰ πτερά ἀπλωμένα,
καθὼς αἰτὸς ἀκίνητος,
κρέμεται ᾽ς τὸν αἴρα
ψηλὰ ἢ Διχόνοια».

(ΛΥΡΙΚΑ ᾽Ωδὴ ᾽Εβδόμη : «Τὸ Φάσμα»)

Γιὰ νὰ εἶμαστε ἀκριβεῖς, δὲν βοήκει οὔτε τὴν τιμητικὴ τῶν ᾽Ωδῶν του ἀπήχησι, πού ἀσφαλῶς προσδοκοῦσε. Τὰ πρωτάκουστα μέτρα του, καὶ προπάντων ἡ ἀρχαΐζουσα ἀθαίρετη γλῶσσα του, δὲν διευκόλυναν τὴ μύησι στὶς ὑψηλές του ιδέες. Δὲν εἶχαν συγκινήσει οἱ ᾽Ωδές του οὔτε τὰ τραχεῖα παλληκάρια, οὔτε τοὺς ἀριστοκρατικούς Φαναριώτες. Ὁ ἔνδακρυς ὠραιοπαθὴς ρωμαντισμὸς καὶ ὁ ἀλαλάζων πατριωτισμὸς τῶν Σούτσων κυριαρχοῦσε. Μόνον ἡ Μοῦσα τοῦ Σολωμοῦ, μὲ τὸν Ὕμνο τῆς Ἐλευθερίας, μὲ τὴν ᾽Ωδὴ στοῦ Βύρωνα, εἶχε συλληφθῇ ἀπὸ τὶς κεραῖες, εἶχε θίξει τὶς χορδές τῶν πολεμιστῶν. Ὁ Κάλβος δὲν βοήκων ἔδαφος νὰ σταθῇ, δὲν βοήκων αἴρα ν' ἀνασάνῃ στοῦ Ναύπλιο. Παράμεινεν ἐκεῖ λίγες ἡμέρες μόνον. Μποροῦμε νὰ ὑποθέσουμε μὲ ποιὸ ψυχικὸν ἄλγος ἀποφάσισε νὰ φύγῃ. Θὰ τὸ θεωροῦσε, δίχως ἄλλο, ντροπὴ νὰ ἐπιστρέψῃ ἔτσι ἄδοξα στὴν Εὐρώπη, ὅπου εἶχεν ἀποστείλει, στήν «Ἐγκυκλοπαιδικὴν Ἐπιθεώρησι» τοῦ Παρισιοῦ, τρεῖς ἀνταποκρίσεις. Εἶναι κρῖμα ὅτι δὲν ἔφτασε καμμιά τους στὸν προορισμό. (Ἴσως τὶς εἶχε κατακρατῆσει κάπου ἡ Λογοκρισία). Θὰ εἶχαμε ἀφενδῇ μαρτυρία γιὰ τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴ μαχόμενῃ Ἑλλάδα . . . (Ἄλλῃ μεταγενέστερῃ ἀνταπόκρισί του γιὰ τὴν πολιτικὴ, οἰκονομικὴ καὶ πνευματικὴ κατάστασι τῶν Ἰονίων Νήσων ἔφθασε στοῦ Παρίσι καὶ δημοσιεύθηκε).

Διάλεξε γιὰ νέο τόπο διαμονῆς του τὴν Κέρκυρα, ὅχι τόσο γιὰτὶ ἦταν πατρίδα τοῦ Πατέρα του, ὅσο γιὰτὶ ἦταν τότε, μὲ τὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία της, τὸ τηλαυγέστερο Ἑλληνικὸ πνευματικὸ κέντρο.

Ἀπὸ τὸ 1826 ἕως τὸ 1852 παρέμεινε συνεχῶς στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἑπτανήσου. Ἀνέπτυξεν ἐκεῖ εὐρεῖα διδαχτικὴ, πολιτικὴ, κοινωνικὴ, δημοσιογραφικὴ καὶ οἰκονομικὴ, ἀκόμα, δραστηριότητα. Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅμως ὅτι κυριάρχησεν ἢ συγκυριάρχησε στὸν ὀρίζοντά της. Μὲ τὸ Σολωμὸ καὶ τὴ λαμπερὴ πλειάδα του — τὸν Πολυλά, τὸν Τυπάλδο, τὸν Μάντζαρο, τὸν Μαρκοῤᾤ κ.ἄ. — δὲν ἦρθε σὲ καμμιά ἐπαφὴ! Οἱ μὲν ἀγνόησαν τὸν δέ. Καὶ ὁ δὲ ἀγνόησε τοὺς μὲν. Δὲν τοῦ ἀρνήθηκαν ὅτι ἦταν ποιητής, ὅτι εἶχεν ἔμπνευσι. Καταδίκασαν ὅμως ἀμείλικτα τὴ γλῶσ-

σα του. Ἴσως αὐτὸ μόνον, ἴσως ὅμως καὶ οἱ μεταρρυθμιστικὲς πολιτικὲς ἰδέες τοῦ Κάλβου, τοὺς ἀλληλοαπομάκρυναν.

Ὁ Λόρδος Γκίλφορντ, ἀνὴρ φιλέλλην μὲ ἐνεργὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, «Ἀρχων», δηλαδή Πρύτανης, τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ποὺ ἴσως εἶχε γνωρίσει καὶ ἀπὸ πρὶν τὸν Κάλβο, ἐκτιμῶντας τὴ μόρφωσί του καὶ τὴν ἱκανότητά του, τὸν κράτησε ὡσὰν γραμματέα του, βιβλιοθηκονόμο του στὴν ἀρχή, τὸν διόρισε ἐπειτα καθηγητὴ στὴν Ἰόνιο Ἀκαδημία, ποὺ τὸν ἀνακήρυνε διδάκτορά της. [Εἴπαμε, νομίζω, καὶ παραπάνω ὅτι ὁ Κάλβος εἶχε διδαχτικὸ ζῆλο, διδαχτικὸ τάλαντο]. Ἴδου ὅτι ἐπιτέλους τοῦ προσφέρεται τώρα ἐπίσημη ἐδρα γιὰ νὰ ἀκτινοβολήσῃ πλατύτερα τὶς γνώσεις του, τὶς ἰδέες του, τὶς ἀρχές του! Ἀλλά, θὰ τὸ ξαναποῦμε ἄλλη μιὰ φορὰ, ἀπηνῆς τὸν κατὰτρεχε Μοῖρα. Ὅσο νὰ ἐπικυρώσῃ ὁ Ὑπατος Ἀρμοστής Ἀδαμ τὸν διορισμὸ του σὰν καθηγητῆ, πέθανε ξαφνικὰ τὸ 1827 στὸ Λονδίνο ὁ Λόρδος Γκίλφορντ. Καὶ ὅταν ἡ Ἀρμοστεία συμβούλευσεν οἰκονομίαις στὴν Ἀκαδημία, ὁ εὐθικτος καὶ περήφανος Κάλβος, παρὰ τὶς παραινέσεις ἐπισήμων καὶ φίλων, ὑπόβαλε τὴν παραίτησί του. Περιορίστηκε πάλι στὴν βραχύτερη ἀκτῖνα τῶν ἰδιωτικῶν παραδόσεων. Ἦταν καὶ σ' αὐτὲς αὐστηρὸς, ἄτεγκτος ὅσον καὶ ἀνιδιοτελής. Μαθητὲς ποὺ δὲν πρόκοβαν δὲν ἐδίσταζε νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ.

Τὸ 1840 διορίζεται γιὰ δεύτερη φορὰ καθηγητῆς τῆς Θεωρητικῆς Φιλοσοφίας στὸ Ἰόνιο Πανεπιστήμιο, σύγχρονα δὲ καὶ στὸ Ἰόνιο Κολλέγιο, τοῦ ὁποίου χρημάτισε καὶ διευθυντής. Ἀπὸ δημοσιευμένα ποιήματα μαθητῶν τῆς Ἀκαδημίας (στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα), ἀφιερωμένα στὸν καθηγητὴ τοὺς Κάλβο, βλέπουμε πόσο ἐνθουσίαζε τὴ νεολαία καὶ πόσον ἀγαπητὸς ἦταν σ' αὐτήν. Γράφεται κάπου καὶ ὅτι πολλοὶ μαθητὲς του τὸν θεωροῦσαν ὑπερβολικὰ αὐστηρὸν καὶ δὲν τὸν συμπαθοῦσαν. Ὁ ἔφορος τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας Ἰωάν. Καραντινὸς τέμνει τὸ θέμα αὐτὸ γράφοντας, σὲ ἐπίσημη ἔκθεσί του πρὸς τὸν Ἀρμοστή Φρ. Ἀδαμ, τὰ ἑξῆς :

«...Ὅ,τι δύναμαι νὰ εἴπω περὶ τοῦ καθηγητοῦ τούτου εἶναι ὅτι τὰ μαθήματά του ὑπῆρξαν πάντοτε ἐξαιρετά. Εἶχον συχνὰ διαμαρτυρίας παρὰ διαφόρων σπουδαστῶν, οἱ ὅποιοι παρεπονοῦντο ὅτι τὴν ὥραν ποὺ ὁ καθηγητῆς Κάλβος ἔδιδε τὰ μαθήματά του ἐκεῖνοι δὲν ἠδύναντο νὰ ἀκροασθῶσι, ἐπειδὴ συνέπιπτον ἄλλα μαθήματα, καὶ κατὰ συνέπειαν πάντες καθικέτευον ἵνα ἡ ὥρα τοῦ μαθήματος τοῦ καθηγητοῦ Κάλβου μεταφερθῇ εἰς ὥραν ὅποτε κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ ἔδιδε μαθήματα, διὰ νὰ δύνανται ὅλοι οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰδρυματος νὰ τὸν ἀκούουν. Ὁμολογῶ τῇ ἀληθείᾳ ὅτι καίτοι δὲν εἶμαι φίλος τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν φιλολογίαν, ἂν καὶ ἐλάχιστα μὲ ἱκανοποιοῦσι καὶ αἱ ὠραιότεραι ἐκφράσεις της, κάθε φορὰν ποὺ ὁ καιρὸς μοῦ

ἐπέτρεψε νὰ ἀκούσω τὰ μαθήματά του, ἔμεινα κατάπληκτος ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴν τῶν ἰδεῶν τούτου τοῦ καθηγητοῦ καὶ κατὰ τὴν γνώμην μου εἶναι ὁ μόνος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, ὅστις δύναται νὰ κατέχη τοιαύτην θέσιν . . . ».

Δὲν διάρκεσεν ὅμως πολὺ καὶ ἡ νέα του καθηγεσία. Χολωμένος γιὰτὶ σὲ ἄλλη τάξι οἱ φοιτητὲς χειροκρότησαν ζωηρὰ τὸν καθηγητὴν Ὅριόλι, πρόσωπο ποὺ δὲν ἐκτιμοῦσε σὰν ἐπιστήμονα, ὑποβάλλει δεύτερη φορὰ τὴν παραίτησί του. Καὶ ἀποσύρεται πάλι στὴν ἰδιωτικὴ διδασκαλία.

Δὲν θέλω νὰ σᾶς κουράσω μὲ περισσότερες λεπτομέρειες τῆς ζωῆς τοῦ Κάλβου στὴν Κέρκυρα. Δὲν πρέπει μόνον νὰ παραλείψω ὅτι πολιτικὰ μὲν συνεργάστηκε μὲ τοὺς μεταρρυθμιστικοὺς τῆς νήσου — Βράϊλα, Παδοβᾶ, Ζαμπέλη — δημοσιογραφικὰ δὲ μὲ πολλὴν πολλὰς φορὰς ὀξύτητα χειριζόταν τὸν κάλαμο ἀκόμα καὶ σὲ θέματα ἐπιστημονικά. [Πολὺ εἶχεν ἐπικριθῇ ὀξύτατη δημοσιογραφικὴ του ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ καθηγητῆ Θεοριανοῦ γιὰ τὸ ἄρθρο του «περὶ μεγαλοφυΐας καὶ πνεύματος»]. Διατέλεσε καὶ διευθυντὴς τῆς Ἑπίσημης Ἑφημερίδας, ἀλλὰ προϋῶσα πάθησι τῶν ὀφθαλμῶν του τὸν ἀπομάκρυνε.]

Ἰδιωτεύων στὴν Κέρκυρα ζοῦσε βίον κατὰ τὸ μᾶλλον μονήρη. Λέγεται ὅτι κάθε πρωὶ ἔκανε τὸν περίπατό του στὴ μεγάλη πλατεῖα κάτω ἀπὸ τὸ Κάστρο, τὴ Σπινάδα, πάντοτε μόνος, σύννους καὶ μελαγχολικός. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν εἶχεν ἀνάμεσα κοινωνικὰς ἐπαφάς. Καὶ ὁ Ἄγγλος Ἀρμυστὴς τὸν καλοῦσε συχνὰ στὸ μέγαρό του. Φαίνεται ὅτι εἶχε μαθητὴ καὶ τὸ γυνίό του. Ἀλλὰ ποιοὺς ξέρει γιὰ ποιὸν λόγο εἶχε χολωθῇ μαζί του ὁ ἀντίχολος Κάλβος. Κι ὅπως λέγεται, μιὰ μέρα ποὺ πῆγε στὸ σπίτι του νὰ τὸν ἐπισκεφθῇ ὁ υἱὸς Ἀδάμ, φώναξε στὸν ὑπηρέτη του δυνατά, γιὰ ν' ἀκούσῃ κ' ἐκεῖνος : «Πές του ὅτι δὲν εἶμαι μέσα!»

Τὸ 1852, ἔπειτα ἀπὸ εἰκοσιπέντε περίπου χρόνια, ὁ Κάλβος ἐγκαταλείπει ἔξαφνα τὴν Κέρκυρα, καὶ σὲ ἡλικία ἐξῆντα, τώρα, χρόνων, φεύγει (μὲ τὸ αὐστριακὸ βαπόρι) γιὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀπὸ κανένα γνωστὸ στοιχεῖο δὲν βγαίνει γιὰ ποιὸν λόγον πῆρεν αὐτὴ τὴν ἀπόφασιν. Οὔτε εἶναι γνωστὸ ἂν ἀποβιβάστηκε στὴν Τεργέστη καὶ ἂν εἶδεν ἐκεῖ, ἔπειτα ἀπὸ σαράντα σχεδὸν χρόνια χωρισμοῦ, τὸν μονάκριβο ἀδελφὸ του Νικόλαο — ἂν ἐπιζοῦσε τότε κ' ἐκεῖνος.

Χωρεῖ ἐδῶ βάσιμη ὑπόθεσις ὅτι ὁ Κάλβος δὲν ἐπῆγαινε ἀπρογραμματίιστα στὴν Ἀγγλίαν. Ἴσως διατηροῦσεν ἀλληλογραφία μὲ παληοὺς του γνωρίμους, φίλους καὶ φίλες του. Γιὰτὶ φτάνοντας στὸ Λονδίνο, μέσα σὲ βραχύτατο χρονικὸ διάστημα, νυμφεύτηκε, μὲ τὸ προτεσταντικὸ δόγμα, τὴ διδασκάλισσα Καρλόττα Ἀουγκούστα Οὐάνταμς (Charlotte Augusta Wadams). Καὶ τὸ 1855 ἔφυγαν μαζί γιὰ τὴν

πολίχνη Λάουθ, ὅπου ἡ σύζυγός του ἴδρυνε Παρθεναγωγεῖο κι ὁ ἴδιος παρὰδινε μαθήματα ξένων γλωσσῶν καὶ μαθηματικῶν. Ὁ δόκτωρ Κάλβος ἐπιβλήθηκε κ' ἐκεῖ μὲ ὄλο τὸ παλαιόν του κῶρος ἀμείωτο. Ἀνανεώθηκεν ἡ φήμη του σὰν σοφοῦ ἐγκυκλοπαιδικοῦ. Ἀναγνωρίσθηκε ἡ αὐθεντία του στὰ θρησκευτικὰ θέματα. Συχνὰ τὸν χρησιμοποίησαν σὰν ἐπιδιαιτητὴ σὲ ἐπιστημονικὲς διαφωνίες . . .

Ἐπέπρωτο ὅμως ἐκεῖ, στὸ μακρινό, τὸ ἀπόμερο Λάουθ τῆς Βορείου Ἀγγλίας, ν' ἀφήσῃ τὴν τελευταία πνοή του! Ἀσθενήσας ἀπὸ πνευμονία, ἐξέπνευσε τὴν 30ῇ Νοεμβρίου 1869 καὶ ἐτάφη στὸ νεκροταφεῖο τοῦ Κέντιγκτον (Keddington). Ἀκεραύνωτος ἐβλάστησεν ἡ δάφνη στὸν τάφο του. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν βρέθηκεν ἐκεῖ, τῆς ταφῆς του τὴν ὥρα, γὰρ τοῦ ἀπαγγέλλῃ μπροστὰ στὴν ἐπιτύμβια πλάκα του δυνὸ στροφές του ποὺ τόσο θὰ ταίριαζαν στὴν περίστασι :

« Πήγαινε εἰς τὸν Παράδεισον,
μία δάφνη ἐκεῖ βλαστάνει
ἄγγελος τὴν φυλάττει
λαμπρὸς, καὶ τὴν ποτίζει
ψάλλων τοιαῦτα :

» Αὖξανε διὰ τὸν θρίαμβον,
διὰ τὴν ἀγάπην αὖξανε
ἐλευθερίας, πατρίδος·
διὰ πάντοτε ἀκεραύνωτος
βλάστανε, ὦ δάφνη!»

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Ὁγδόη : «Εἰς τὴν Νίκην»)

Ἀνακομίσθηκαν ἀργότερα στὸν ἴδιο τάφο καὶ τὰ ὀστᾶ τῆς ἀποθανούσης τὸ 1888 στὸ Λονδίνο συζύγου του, κατὰ τελευταία θέλησι τῆς ἴδιας — πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει πόσον ἀγαποῦσε τὸν ποιητὴ καὶ πόσον ἁρμονικὰ εἶχαν συζήσει . . .

Ἀγνοημένοι ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδες, ἀνακάλυψαν τὸν τάφον του (τὸ 1937 μόλις) φιλόμουσοι Ἕλληνες : ὁ Ἀρχιμανδριτὴς Βίρβος καὶ ὁ Κύπριος λόγιος Ἀντών. Ἰντιάνος. Δὲν εὐτύχησε γὰρ «κοιμηθῆναι», ὅπως ποθοῦσε, στὴν πατρίδα. Τὰ ἱερὰ ὅμως ὀστᾶ του ἀναπαύονται τώρα ἐδῶ. Μὲ πρωτοβουλία τῶν Ζακυνθίων σπουδαστῶν καὶ φροντίδα τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας ἀνακομίσθηκαν τὸ 1960 — ἔτος Κάλβου — (μαζὶ μὲ τὰ ὀστᾶ τῆς συζύγου του) καὶ μὲ πολλὴν ἐπισημότητα προσκυνήθηκαν πρῶτα στὴν Ἀθήνα καὶ μεταφέρθηκαν ἔπειτα στὴ Ζάκυνθο.

Ἀπὸ ὅσα ἀκούσατε μὲ τόσῃν ὑπομονή, ἀγαπητοὶ ἀκροατές, πρέπει γὰρ ἔχετε βεβαιωθῆναι γιὰ τὴν κακοτυχία ποὺ συνάντησε σ' ὅλη τὴ ζωὴ του ὁ Κάλβος.

Αὐτός, πὸν τόσον ἀγάπησε τὴν Ἑλλάδα :

«Γῇ τῶν Θεῶν φροντίδα,
Ἑλλάς, ἡρώων μητέρα,
φίλη, γλυκεῖα πατρίδα μου,
νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε,
νύκτα αἰώνων».

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Δεκάτη : «Ὁ Ὠκεανὸς»)

Αὐτός, πὸν δραματίστηκε τὴν ἀναγέννησι τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου μὲ
τόση φανατικὴ ἀποκλειστικότητα, ὥστε ν' ἀγνοήσῃ ὁδωσδιόλου τὸ Βυζάντιο ὡσὰν
μόνον ἢ Δημοκρατία τῶν Ἀθηνῶν νὰ τὸν ἀναφτερώνῃ :

«Ἐπὶ τὸν Ὑμηττὸν
ἐβλάστησεν ἡ δάφνη,
φύλλον ἱερὸν στολίζει
τὰ ἡρειπωμένα λείψανα
τοῦ Παρθενῶνος».

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Δευτέρα : «Εἰς Δόξαν»)

Αὐτὸς δὲν εὐτύχησε νὰ συμπράξῃ προσωπικὰ οὔτε στὸν Ἀγῶνα τῆς Ἀνε-
ξαρτησίας τῆς Πατρίδος, οὔτε στὴν ἐπίμοχθῃ προσπάθεια τῆς συγκροτήσεώς της
σὲ δημοκρατικὴ πολιτεία!

Αὐτός, πὸν τόσον παράφορα ἐλάτρευσεν τὴ γενέτειρά του Ζάκυνθο :

«ᾧ φιλότατη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσᾶ δῶρα !

.....
»Καὶ σὺ τὸν ὕμνον δέξου.

.....
»Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ !

.....
»σὲ ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
πάντοτε εἶχον.

.....

»σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη !

.....»

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Πρώτη : «Ὁ Φιλόπατρις»)

Αὐτός, ὁ ἀδιάφορος ἀπὸ τῆς ξενιτειᾶς τοὺς πειρασμοὺς φιλόπατρις, ἔφυγεν ἀπὸ τῆ Ζάκυνθό του σὲ ἡλικία ὀχτὼ μόλις χρόνων καὶ ποτὲ δὲν ξαναπάτησε στὸ προσφιλές της χῶμα !

Αὐτός, ποὺ εἶχε φύγει ὀχτάχρονος ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς Μητέρας του, καὶ τόσο ἀπαρηγόρητα ἔκλαιγε ὅταν τὴν ἀναπολοῦσε, δὲν ξαναεἶδε ποτὲ στὴ ζωὴ του τὸ προσφιλές της πρόσωπο ! Οὔτε προσκύνησε τὸν ἱερό της τάφο !

Αὐτός, ποὺ τόσο διψοῦσε γιὰ μάθησι, γιὰ γνῶσι, γιὰ παιδεία, δὲν ἔλαβε ποτὲ τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιδοθῇ ἄνετα στὴ μόρφωσί του.

Αὐτός, ποὺ δέχτηκε σὰν πρῶτο χαμόγελο εὐνοίας στὴ ζωὴ του τὴν πολύτιμη γνωριμία, φιλία καὶ προστασία τοῦ Φωσκόλου, περιῆλθεν ἔπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια σὲ ἀδιάλλακτη ἐχθρική ρῆξι μαζί του.

Αὐτός, ποὺ εἶχεν ἔμφυτη φιλοσοφικὴ διάθεσι καὶ κριτικὴ δύναμι ἀξιόλογη, δὲν κατόρθωσε νὰ συμπνηκνώσῃ καὶ νὰ ὁλοκληρώσῃ συστηματικὰ τὶς θεωρίες του γιὰ τὴ ζωὴ καὶ γιὰ τὴν τέχνη.

Αὐτός, ποὺ ἐμφορεῖτο ἀπὸ διδαχτικὸ πνεῦμα καὶ ζῆλο, δὲν κατορθώνει νὰ διδάξῃ παρὰ γιὰ ἐλάχιστο χρονικὸ διάστημα σὰν ἀκαδημαϊκὸς διδάσκαλος.

Αὐτός, ποὺ ζοῦσε μὲ τόσῃν λιτότητα, αὐστηρότητα, ἀξιοπρέπεια, δὲν εὐτυχεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴ γαλήνη τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου παρὰ στὸ τέλος τῆς ζωῆς του.

Αὐτός, ποὺ ἦταν τόσο θεοσεβὴς καὶ τόσο φανατικὰ ὑποστήριζε τὴν ὀρθοδοξία, νυμφεύεται καὶ κηδεύεται μὲ ἄλλο δόγμα.

Αὐτός, ποὺ ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια εἶχε τόσο θερμὰ εὐχηθῇ νὰ πεθάνῃ καὶ νὰ ταφῇ στὴν πατρίδα,

«Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι γλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα».

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Πρώτη : «Ὁ Φιλόπατρις»)

Αὐτὸς πεθαίνει καὶ θάβεται στὴν ξενιτειά.

Θαρρεῖς ὅτι τῇ δικῇ του εἰμαρμένη προδιαγράφει καὶ τῇ δικῇ του αὐτοβιογραφία στενογραφεῖ, ὅταν ψάλλῃ :

«Δυστυχισμένα πλάσματα
τῆς πλέον δυστυχισμένης
φύσεως, τελειώνομεν
ἕνα θοῆρον καὶ εἰς ἄλλον
πέφτομεν πάλιν».

(ΛΥΡΑ 'Ωδὴ 'Ενάτη : «Εἰς 'Ελευθερίαν»)

Καὶ τὶς προσωπικὲς του ἀτυχίες θαρρεῖς ὅτι ὑπαινίσσεται, ὅταν σὲ ἄλλῃ στροφῇ ἄλλης 'Ωδῆς γράφῃ :

«Αἶ! τῶν θνητῶν οἱ ἐλπίδες
ὥς ἐλαφρὰ διαλύονται
ὄνειρα βρέφους· χάνονται
ὥς λεπτὸν βόλι εἰς ἄπειρον
βάθος πελάγου».

(ΛΥΡΙΚΑ 'Ωδὴ Πρώτη : «'Η Βρεττανικὴ Μοῦσα»)

Βιαστικὰ διατρέξαμε τὴν βιογραφία του. Βιαστικὰ μᾶς ἀναγκάζει ἡ κλεψύδρα νὰ διατρέξουμε καὶ τὴν ἐργογραφία του.

Ὅσο κι ἂν δεινοπάθησε στὴ ζωὴ του σὰν εὐαίσθητος ἄνθρωπος καὶ σὰν διψασμένος γιὰ παιδεία νοῦς, δὲν δικαιούμεθα νὰ ποῦμε ὅτι ἀτύχησε καὶ σὰν ποιητής. Οἱ στίχοι του μπορεῖ νὰ ἔμειναν λίγοι σὲ ποσότητα, ἀλλ' ὅπως ἀνθισαν ἐξαίρετοι σὲ ποιότητα καὶ τόσον ἐπιτυχημένα μεταφράστηκαν στὰ γαλλικά, συνάντησαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εὐθὺς ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἐνθουσιώδη ὑποδοχὴ. Ἦταν φυσικὸ νὰ συνδυασθοῦν μὲ τὸ μεγάλο ἐπικαιρὸ γεγονὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, γιὰ νὰ τονισθῇ ὅτι δὲν ἀναγεννήθηκε μόνον τὸ ἐλληνικὸ ἥρωικὸ μένος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐλληνικὸν ὑφιπετέες πνεῦμα. Ἐξέχοντες Εὐρωπαῖοι κριτικοὶ καὶ ἐπιστήμονες, ὅπως ὁ Ἀβενέλ, ὁ Λεμερσιέ, ὁ Ἑμερσον, ὁ Θεόρσιος, ὁ Νικολαῖ, ὁ Κίντ, ὁ Ντίτριχ, ὁ Ντὲ - Κουμπερνάτις ἐτοποθέτησαν τὸν Κάλβο σὲ περιφανῇ θέσιν τῆς νεοελληνικῆς γραμματείας. Καὶ τὸ πέρασμα τῶν χρόνων τὸν στερέωσεν ἐκεῖ. Μνημονεύω ἰδιαίτερα τὴν Ἰουλιέττα Λαμπέρ - Ἀδάμ, ποὺ μὲ πολλὴ συμπάθεια καὶ κατανόησι ἔκαμε γλαφυρότατη ἀνάλυσι τῶν Ὁδῶν του. Πιὸ χαρακτηριστικὴ, ὅμως, εἶναι μιὰ ἀνώνυμη κριτικὴ, ποὺ δημοσιεύτηκε στὸν «Constitutionnel» τῶν Παρισίων τὴν 28.12.1824. Γράφει :

«'Η Ἑλλὰς ἀναγεννᾶται μαζὶ μὲ τὴν Ἐλευθερίαν. . . Δὲν ἀναζοῦν μόνον οἱ ἥρωές της. Οἱ ρήτορες ἀνέβηκαν πάλι στὸ βῆμα τῶν δημηγοριῶν καὶ οἱ ποιητὲς πῆραν

πάλι στα χέρια τους τὴ λύρα. Ἦδη πλῆθος ἔργων, πὺν ἀκτινοβολοῦν θέρμη καὶ πατριωτισμό, ἐσημείωσαν τὴν ἀναγέννησι τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Ἐπὶ κεφαλῇ τῶν μελωδικῶν ψαλτῶν τῆς Ἑλευθερίας διαλάμπει ὁ Ἰωαννίδης Κάλβος, πὺν ἐνθυμίζει τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς τῆς Πατρίδος του, ὅπως ὁ νέος Ὀδυσσεὺς ἐνθυμίζει τοὺς μεγάλους στρατηγούς. . . »

Στὴν Ἑλλάδα, ὅπου δύσκολα κυκλοφόρησαν οἱ τυπωμένες στὸ ἐξωτερικὸ συλλογές του, ἐπόμενον ἦταν νὰ μὴ συγκινήσῃ μὲ τὴ γλῶσσα του τὸν πολὺν λαό, πολλοὶ ὅμως λόγιοι, ποιητές, ἀνθολόγοι τῆς ἐποχῆς του τὸν ἀναφέρουν καὶ τὸν σχολιάζουν, προτοῦ ἐκδοθοῦν κὰν ἐδῶ οἱ Ὡδές του.

Ἄν μετὰ τὸ θάνατό του φάνηκε πρὸς στιγμή ὅτι πέπλος λήθης θὰ ἐκάλυπτε καὶ αὐτὸν καὶ τὸ ἔργο του, ὁ πέπλος αὐτὸς δὲν ἐβράδυνε νὰ ἀνασυσθῇ. Πρῶτος ἐπανάφερε στὸ προσκήνιο τὴ Μνήμη του τὸ 1881 ὁ Σπυρίδων Δε - Βιάζης, ἐκδώσας, παρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τοῦ Πολυλά, τὰ Ἀπαντά του, μὲ ὅσα βιογραφικὰ στοιχεῖα μπόρεσε νὰ ἔχῃ τότε στὴ διάθεσί του. Τὴν ἀποκατάστασί του ὅμως καὶ τὴν τοποθέτησί του σὲ βάθρο ἀντάξιο ἐπραγματοποίησε τὸ 1888 ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς μὲ τὴν περιφημὴ διάλεξί του στὴν αἴθουσα τοῦ «Παρθενό». Ἐκτοτε ὁ μέγας ἀγνωστὸς τοῦ ἐλληνικοῦ κοινοῦ γίνεται ὁ μέγας ἀναγνωρισμένος του. Ἀναπτύσσεται ζωηρὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ ζωὴ του καὶ τὸ ἔργο του. Ἡ φάλαγξ τῶν ἐρευνητῶν, βιογράφων, σχολιαστῶν, ὅλο πληθαίνει. Τὸ πλῆθος τῶν θαυμαστῶν του ὅλο ἀυξάνεται. Ὁ Παλαμᾶς, ὁ Σκίπης, ὁ Σικελιανός, ὁ Πασαγιάννης, ὁ Καρυωτάκης, ὁ Δόσιος, ὁ Θεοτοκάς τοῦ ἀφιερῶνουν ποιήματα.

Δὲν λείπουν οὔτε οἱ μιμητές του, πὺν, ὅπως ἦταν φυσικόν, ἀποτυγχάνουν, πολὺ ἢ λίγο, στὴν ὥραία τους, ἄς ποῦμε, προσπάθεια. Τὰ Κάλβεια μέτρα εἶναι ἀνεπανάληπτα! Γιὰ ν' ἀποδειχθῇ ἀκόμα μιὰ φορὰ ὅτι, ἂν καὶ ἦταν τόσο προμελετημένη καὶ προσχεδιασμένη ἡ μορφή τῶν στροφῶν τοῦ Κάλβου (ὁ ἴδιος τὸ μαρτυρεῖ μὲ τὴν ἐπιλογικὴ «Ἐπισημείωσί» του στὴ «Λύρα»), ἐντούτοις παραμένει ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ μορφή τοῦ στίχου, ὁ ρυθμὸς του, τὸ μέτρο του ἐκπηγάζουν — πρέπει νὰ ἐκπηγάζουν — ταυτόχρονα μὲ τὴν ἰδέα ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἐμπνοή τοῦ ποιητῆ.... Ταυτογέννητα εἶναι ἰδέα καὶ μορφή στὰ μεγάλα ποιητικὰ δημιουργήματα.

Ἀξιοσημείωτο εἶναι ὅτι, παρὰ τὴν ἀρχικὴ του προσπάθεια νὰ δημιουργήσῃ στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα, πὺν τόσο καλὰ τὴν ἐγνώριζε καὶ τὴν ἐχειρίζεταν, μόνον στὴν ἐλληνικὴ κατόρθωσε νὰ ἐκφράσῃ τὶς ὑψηλές του ἰδέες. Κι ἄς εἶχαν περάσει εἰκοσιπέντε χρόνια ἀπὸ τότε πὺν ἐγκατάλειψε τὴν ἐλληνικὴ ζωὴ καὶ τὸ ἐλληνικὸ περιβάλλον. Αὐτὸ ἀποδεικνύει πόσο ζωντανὸ διατηρήθηκε στὸ βάθος τῆς ὑπάρξεώς του τὸ ἐλληνικὸ φύραμα. Στὴ Ζάκυνθο δὲν εἶχε ἀκούσει ἐγκύκλια μαθήματα παρὰ τὰ

δύο ἢ τρία τὸ πολὺ πρῶτα παιδικὰ χρόνια, ὅπου εἶχε δάσκαλό του καὶ τὸν ποιητὴ Μαρτελάο, ἐνθουσιώδη φιλελεύθερο καὶ ἀνθρωπιστή. Στὸ Λιβόρνο δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν παρακολούθησε πιά ἑλληνικὰ μαθήματα, μολονότι λειτουργοῦσεν ἐκεῖ ἑλληνικὸ σχολεῖο μὲ διευθυντὴ τὸ Γρηγόριο Πηλουσιώτη καὶ πολλὴν ἔδινε ὥθησι στὴν ἑλληνικὴ παιδεία ἢ ἐκεῖ παρουσία τοῦ Περραιβοῦ καὶ τοῦ Ζωσιμᾶ. Ἄλλ' οὔτε οἱ ἰταλικές του σπουδές δὲν ξέρονμε ἂν ἦταν τακτικὲς καὶ ἕως ποῦ ἔφθασαν. Ὁ ἀδελφός του γράφει ὅτι εἶχαν ἐκεῖ «ἡλίθια ἀμάθεια» καὶ ὅτι μοναχοί τους εἶχαν μάθει ὅσα ἔμαθαν.

Δύο ρεύματα ἰδεῶν ἔπνεαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν Τοσκάνη : Τὸ πολιτικὸ τοῦ φιλελευθερισμοῦ, στὴν ἀκμὴ του. Τὸ πνευματικὸ τοῦ νεοκλασικισμοῦ, στὴν τελευταία του ἀναδίπλωσι. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἐπηρεάζουν, ἐμποτίζουν, κατευθύνουν τὸ νεαρὸ Κάλβο, καθὼς ὠρίμαζεν ἐκεῖ ἡ ποιητικὴ του φύσι κ' ἔπαιρναν ὀριστικὴ μορφή οἱ πεποιεήσεις του. Θὰ μένῃ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ σὰν πολίτης καὶ σὰν ποιητῆς ἕνας φανατικὸς φιλελεύθερος κι ἕνας ἀμετακίνητος νεοκλασσικὸς μὲ ἀλληλοσυνδεμένες σχεδὸν ἀδιαίρετα στὴ συνείδησί του τὶς δυὸ αὐτὲς κυρίαρχες δυνάμεις.

Τὸ ἐπαχθὲς τὴν ὥρα πολιτικὸ καθεστὼς τῆς Ἰταλίας καὶ ὁ ἐπαναστατικὸς τῶν φιλελευθέρων πνευμάτων ὄργανός κατὰ τῶν ξένων κατακτητῶν ἐξοπλίζουν τὸν Κάλβο ὅχι μόνον μὲ ἰδεολογικὰ ἐναύσματα, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγωνιστικὲς παρορμήσεις. Παίρνει πολιτικὸν προσανατολισμόν. Ἐπιδιώκει πρακτικὰ ἐπιτεύγματα. Τὰ ἰδανικὰ τῆς Ἐλευθερίας καὶ τῆς Ἀρετῆς δὲν ἐννοεῖ νὰ τὰ ὑμῇ μόνον στὰ αἰθέρια ὕψη τῶν ἐμπνεύσεων. Θέλει καὶ νὰ τὰ ὑπερηγήσῃ στὸ ἀόχμηρὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητος. Καὶ ἰδοὺ ὅτι τὸ λυρικό του πρωτόλειο (1811, δεκαεννέα χρονῶν) εἶναι ὠδὴ γραμμμένη στὴν ἰταλικὴ γλῶσσα καὶ ἀφιερωμένη στὸ Μεγάλον Ναπολέοντα. Εἶχε πιστέψει ὅτι θὰ ἐλευθέρωνε τὴν Ἑπτάνησο. Ὅταν ὁ Ναπολέων διέφευσε τὶς ἐλπίδες του, ὁ Κάλβος ἀποκήρυξε τὴν ὠδὴν του, τὴν ἀναθεμάτισε καὶ τὴν ἐξαφάνισε. Τὸ κείμενό της δὲν ἔχει ἕως τὴν ὥρα ἀνευρεθῇ πουθενά. Καθὼς δὲν ἔχουν ἀνευρεθῇ οὔτε ἄλλα τῆς πρώτης του ἐκεῖ ποιητικῆς ἀνθοφορίας δείγματα. Καὶ ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι εἶχεν ἤδη κάποια λογοτεχνικὴ παραγωγὴ γιὰ νὰ ἔχῃ ἐκλεγῇ ἑταῖρος διαφόρων φιλολογικῶν ὁργανώσεων, ὅπως οἱ Ἀκαδημίαι τῆς Πιστόρια καὶ τῶν Ἀρκάδων.

Ἐπακολουθεῖ τὸ πρῶτον εὐτυχὲς ἄλμα τῆς ζωῆς του πρὸς ὑψηλότερον χῶρον πνευματικῆς ἱερουργίας. Τὸ ἄλμα ποὺ τὸν ἔφερε τόσο κοντὰ στὸ Φῶσκολο ! Ἡ μνήσιν του στὰ ἄδυστα τῆς ποιητικῆς μυσταγωγίας γίνεται ἐκεῖ, στὸ γραφικὸν λόφο τῆς Φλωρεντίας Μπελλοσγουάρντο, κάτω ἀπὸ τὴν στέγη τοῦ Φωσκόλου. Ἐκεῖ γράφει σὲ ἰταλικὴν γλῶσσα δύο τραγωδίαι : Τὸν «Θηραμένην» καὶ τὶς «Λαταῖδες». (Ὁ ἴδιος ἔχει σημειώσει ὅτι τὴν πρώτην τὴν εἶχε συνθέσει μέσα σὲ 25 ἡμέρας—ἀπὸ τὴν 15ην Μαρτίου ἕως τὴν 10ην Ἀπριλίου τοῦ 1813).

Τὸ ἀρχικὸ χειρόγραφο τοῦ «Θηραμένη», πὸν εἶχε μείνει ἀδημοσίευτο, τὸ ἀγόρασε τυχαῖα ἀπὸ κάποιου παλαιοβιβλιοπωλεῖο ὁ καθηγητὴς τῆς ἰταλικῆς φιλολογίας Γ. Ματζόνι καὶ τὸ ἀνακοίνωσε στὰ 1912.

Οἱ «Δαναΐδες», πὸν εἶναι ἀνώτερο σὲ ποιότητα ἔργο, πρέπει νὰ γράφηκαν τὸν ἴδιο χρόνον, ἀλλὰ μεταγενέστερα. Αὐτὲς τυπώθηκαν σὰν προσθήκη στὴν ἰταλικὴ χρηστομάθεια, πὸν εἶχεν ἐκδώσει στὰ 1818 ὁ Κάλβος στὸ Λονδίνο.

Γιὰ τὶς δύο τραγωδίες ἔχουμε γνώμη τοῦ Φωσκόλου, πὸν μπορεῖ ὅμως νὰ χαρακτηρισθῇ γνώμη σκοπιμότητος. Γράφοντας στὸ φίλο του Σιτσιλιάνη στὴ Ζάκυνθο γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ὑποτροφία στὸν Κάλβο, ἐκθειάζει τὰ προσόντα τοῦ ἥθους του καὶ τοῦ ζήλου, προσθέτοντας ὅτι ἔχει γράψῃ καὶ τραγωδίες πὸν «δὲν μποροῦν βέβαια νὰ παραβληθοῦν μὲ τὶς τραγωδίες τῶν μεγάλων ποιητῶν, προμηνῶν ὅμως ὅχι κοινὴ τύχη». Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι (παρὰ τὴν ἐκτίμησι πὸν διατήρησε γι' αὐτὲς ὁ συγγραφεὺς) καὶ τὶς δυὸ αὐτὲς τραγωδίες καὶ τὴ τρίτη, «Ἰππίας», πὸν ἀνευρέθηκαν ἀργότερα χειρόγραφα της, δὲν τὶς χαρακτηρίζει οὔτε ἐξαιρετικὴ δύναμι φαντασίας οὔτε δραματικὴ τέχνη ἀξιόλογη. (Ἡ μόδα τῶν τραγωδιῶν — Φώσκολος, Ἀλφιέρι — εἶχε παρأسύρει τὸν Κάλβο. Ἀλλὰ ἐτερομάτισεν ὀριστικὰ μὲ τὶς τρεῖς αὐτὲς ἰσχνὲς τραγωδίες τὴ θεατρικὴ του ἐπίδοσι).

Ὅταν ὁ Φώσκολος ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴν Ἑλβετία καταδιωκόμενος γιὰ τὶς πολιτικὲς του ιδέες, ὁ Κάλβος παραμένει, ὅπως καὶ προηγουμένως ἔχω εἰπῇ, στὴ Φλωρεντία. «Πέρασεν ἓνας χρόνος, γράφει σὲ μιὰ σημείωσί του, ἀφ' οὔτου προσπαθῶ νὰ ζήσω ὅπως μοῦ εἶναι δυνατόν καὶ νὰ μελετήσω ὅπως ἐπιθυμῶ στίς βιβλιοθήκας τῆς Φλωρεντίας γιὰ νὰ φανῶ ἀντάξιός τῆς πατρίδος μου». Καθὼς βλέπετε, ἡ πατριωτικὴ του φιλοτιμία δὲν ἀπουσιάζει ποτὲ ἀπὸ τὴ συνειδήσί του καὶ ἀποτελεῖ τὸ ἀεικίνητο ἐλατήριό τῆς φιλοδοξίας του. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀθάνατα ζώπυρα τῆς φυλῆς μας, αὐτὰ ἐξασφάλισαν τὴν ἐπιβίωσί της ἐπὶ τόσες χιλιετηρίδες . . . .

Ἡ ποιητικὴ του παραγωγή συνεχίζεται. Ὁ ἴδιος μᾶς πληροφορεῖ στίς ἐπιστολὰς του πρὸς τὸ Φώσκολο, ὅτι, ἂν τὰ μέσα ἐπικοινωνίας ἦταν ἐνκόλωτερα, θὰ τοῦ ἔστελνε καὶ ἄλλα ποιήματά του. Τοῦ στέλνει μόνον τὴν ἰταλόγλωσση Ὠδή του «Εἰς Ἰονίους», γραμμένη τὸ 1814. Εἶναι τὸ μόνο σωζόμενο λυρικό του πρωτόλειο. Δὲν τὴν ἔχει δημοσιεύσει πούθενά. Εἶχεν ὅμως τὴν καλὴ συνήθεια νὰ κἀν πολλὰ ἀντίγραφα καὶ νὰ τὰ μοιράζῃ στοὺς φίλους του. (Ὁ Φωσκολιστὴς Ἀντόνα-Τραβέρσι τὴν πρωτοδημοσίευσεν).

Ἡ Ὠδὴ αὐτὴ δὲν ἔχει σημαντικὴ ποιητικὴ ἀξία. Ἐνέχει ὅμως ἄλλη σημασία. Πρῶτον, γιὰτὶ ἐμπερικλείει ὅλα τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς τεχνικῆς τοῦ Κάλβου, πὸν ἀναπτύχθηκαν ἔπειτα ἀριστοτεχνικὰ στίς εἰκοσι περίφημες

έλληνόγλωσσες Ὠδές του. Δεύτερον, γιατί μάς αποκαλύπτει, πρώτη αυτή, τὴ βαθυ-
ρίζωτη πατριδολατρεία τοῦ Κάλβου, τὴν ἐμμανῆ ἀφοσίωσί του στὰ ἰδανικά τῆς
ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄμεση σύνδεσι τῆς ποιητικῆς του ἐμπνεύ-
σεως μὲ τὴν πολιτικὴ ἐπικαιρότητα τῆς στιγμῆς, ὅπως ἐπροβάλλονταν κάθε φορὰ
στὴν ἀμετακίνητη ὁθόνη τῶν ἰδεολογικῶν του πεποιθήσεων.

Μετὰ τὸν Μέγα Ναπολέοντα δυσαρεστεῖται τώρα μὲ τὸν Τσάρο τῆς Ρωσίας
Ἀλέξανδρο, ποὺ δὲν τηρεῖ τὴν ὑπόσχεσί του στὸν Καποδίστρια γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία
τῆς Ἑπτανήσου. Παίρνοντας ἀπὸ αὐτὸ ἀφορμὴ, διεγείρεται, ἐξανίσταται, ἐλέγχει
μὲ ὀργὴ λαοὺς καὶ ἰθύνοντας, κρατοῦντας καὶ κρατουμένους. Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον ἀπὸ
λογοτεχνικῆ ἄποψι εἶναι ὅτι τὰ μοτίβα ποὺ ἀργότερα θὰ συνθέσουν τὸ θαυμαστὸ ἀμάλ-
γμα τῶν εἴκοσι Ὠδῶν του, τὰ ἴδια μοτίβα (μὲ τὶς ἴδιες πολλὰς φορὲς λέξεις, φρά-
σεις, εἰκόνες ἐκφρασμένα), ὥσάν ἀνεπεξέργαστα καὶ ἀτακτοποιήτα τώρα μωσαϊκὰ
ψηφίδια, τὰ βρῖσκουμε κ' ἐδῶ ὀλιγώτερον ὥραϊα στὴ μορφὴ τους, ἀλλὰ ἐξ ἴσου
ἀγνὰ καὶ δραστικὰ στὴν οὐσία τους. Θὰ ἦταν παράλειψι νὰ μὴ σχηματίσετε ἄμεση
ἐντύπωσι, ἀκούγοντας τὴ μετάφρασι μερικῶν στροφῶν ἀπὸ τὴν Ὠδὴ «Εἰς Ἰονίους» :

«.....

5

«Ἄ! μάταια προσεπάθησε νὰ μοῦ διαφείρῃ τὴν καρδιά ἡ δύναμι ἢ τὸ χρυσάφι
τῶν ἄλλων. Ἄν καὶ ζῶ στίς τερνὲς αὐτὲς κοιλάδες, ποὺ ἀντηχεῖ ἀνάμεσά
τους τὸ ἀσημένιο ρεῦμα τοῦ Ἄρνου, βρέχοντας θελχτικὰς ὄχθες μὲ χίλια εὖο-
σμα ἄνθη, ἂ ! ὦ Ζάκυνθός μου, ποτὲ σέ.....

6

»Γιατὶ γλυκὸ βάλαμο στὰ σπλάχρα μου εἶναι ἡ ἐλαφρά σου αὔρα... καὶ ἂν
ἀναπολῶ τὰ κίτρα καὶ τὶς μητρικὰς πορτοκαλλιὰς ποὺ εἶχα ράνει μὲ τὰ προσφι-
λῇ τους ἄνθη καὶ τὴ νεαρὴ κόμη καὶ τὸ στῆθος,

7

»ἂς μὴ συμβῇ ποτὲ νὰ σὲ λησμονήσω, ὦ Ζάκυνθός μου !
Ἄλλὰ ἐγὼ σένα διαρκῶς περισσότερο λαχταρῶ, περισσότερο ἀγαπῶ, ποὺ
ὑπῆρξες μητέρα μου καὶ ἀκόμα εἶσαι. Ἄν δὲ ὁ Ζεὺς εἰσακούσῃ τὴν εὐχή μου,
ὅταν, ἀφοῦ ἀναλώσω τὰ χέρια μου καὶ τὸ νοῦ μου ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεγα-
λείου, κι ἀχρηστευθοῦν αὐτὰ γιὰ μένα, ἤθελα, ἀνάμεσα στοὺς πικνόφυλλους
λόφους σου, ὅπως τὴν πρώτη ἔτσι καὶ τὴν τελευταία μου νὰ ἐκβάλω πνοή !

8

»'Αλλ' ἂν βάρβαρα ἔθνη κατάστρεψαν καὶ διάφθειραν τὰ ἥθη, ἃ !, πῶς ἡ γῆ ἐκείνη, ποὺ ἐγέννησε τοὺς περιφήμους τριακοσίους κ' ἐκείνους ποὺ στὰ πεδία τοῦ Μαραθῶνα καὶ τῶν Πλαταιῶν, μέσα στὶς ἀστραπὲς τοῦ πολέμου, μὲ ἱαχὲς βοερὲς καὶ μὲ τὸ σπαθὶ ἀντιμετωπίζοντας καὶ σκορπίζοντας τὰ πολυάριθμα Περσικὰ στρατεύματα, ἄνοιξαν τὸ δρόμο στὴν Ἑλευθερίαν.

9

»'Η ἐνθυμούμενοι τὶς ὑπέροχες ἐκεῖνες διάνοιες, ποὺ χάρι σ' αὐτὲς ἀπόχτησε τόση φήμη, καλλιεργητὲς τῶν τεχνῶν καὶ τῶν ἐπιστημῶν, τῆς γῆς ἐκείνης, ποὺ φέρνει τὴν ἐλπίδα εὐτυχισμένου μέλλοντος, ἃ ! πῶς, ὦ Ἕλληνες, τώρα σεῖς, πῶς ὑποφέρετε τὶς καταστροφές ;

10

»'Ωϊμέ ! ἀπαλλαχτῆτε ἀπὸ τὰ ἄλγη ἀναπολῶντας τὴν ἀρχαία σας αἴγλη ! Τὸ σπαθὶ εἶναι οὐράνιος κεραυνός, ὅταν τὸ ἀκονίζει ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδας !»

Ἔστειλε τὴν Ὁδὴ «Εἰς Ἰονίους» στὸ Φώσκολο καὶ μὲ περίτεχνη ἐπιστολὴ ζήτησε τὴ γνώμη του. Βράδυνε νὰ τοῦ ἀπαντήσει. Ἀλλὰ ἡ ἀπάντησί του (μὲ χρονολογία 17 Δεκεμβρίου 1815) ἀποτελεῖ ἓνα ἐξαιρετικὸ γενικώτερης ἀξίας κείμενο, γεμῆτο αὐστηρὴ εἰλικρίνεια καὶ ὑψηλὰ διδάγματα :

«..... Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ὁδὴ σας (τοῦ γράφει στὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ, ἐνῶ ὁ Κάλβος τοῦ ἔγραφε στὸν ἐνικό), μοῦ ἄρεσε γιὰ τὸ κάπως ἐλληνίζειν ὕφος καὶ γιὰ τὸ ὑψηλὸ ἐκεῖνο πάθος πρὸς τὴν πατρίδα, ποὺ ἐξευγενίζει ὁποιοδήποτε μέλος. Γιὰ δύο ὅμως πράγματα ἐπιθυμῶ, σὰν φίλος καὶ σχεδὸν σὰν πατέρας, νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχή σας : Πρῶτα-πρῶτα πρέπει νὰ ἀρκεσθῆτε νὰ μὴν ἐξέλθετε ἀπὸ τὴν μετριότητα....». Περαιτέρω τοῦ συνιστᾷ νὰ ἐπιδοθῇ μὲ ἐπίμονη καὶ διακαῇ θέλῃσι στὴ σπουδὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων, γιὰ νὰ τακτοποιήσῃ τὴ σκέψι του καὶ νὰ τροφοδοτήσῃ οὐσιωδῶς τὸ πνεῦμα του. «Λοιπόν, παύσατε πρὸς τὸ παρόν, τοῦ γράφει ἐπὶ λέξει, νὰ συνθέτετε σονέττα, ὕμνους καὶ στιχουργήματα· νὰ συνδιαλέγεσθε ἡμέρα καὶ νύκτα μὲ τοὺς Μεγάλους τῆς Ἀρχαιότητος καὶ μὲ δωδεκάδα Ἱταλῶν πεζογράφων καὶ ποιητῶν. Καὶ ἂν, καθὼς ἐγὼ νομίζω, εἴσθε ἄξιος νὰ γίνετε μαθητῆς των, τὸ ὄνομα τοῦτο θὰ φανερωθῇ στὰ ἔργα σας. Καὶ ὅταν εἶναι καιρὸς θὰ σᾶς κάμῃ μεγαλύτερη τιμὴ ἀπὸ χίλια διπλώματα Ἀκαδημαϊκοῦ καὶ ποιμενίσκου Ἀρκάδων». Προχωρῶντας τοῦ δίνει δεύτερη συμβουλὴ νὰ μὴν ὁμιλῇ τόσον ὀργισμένος στοὺς στίχους του, νὰ μὴ μεταχειρίζεται περιφρονητικὰ καὶ ἀγέρωχες λέξεις, ποὺ δὲν πείθουν, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἐρεθίζουν τοὺς ἄλλους. Τὸν νουθετεῖ πῶς πρέπει νὰ νουθετῇ τοὺς Ἱταλοὺς καὶ τοὺς Ἕλληνες στοὺς κακοὺς καιροὺς ποὺ περνοῦσαν

τότε. Ανυπᾶμαι πού δὲν μοῦ ἐπιτρέπει ὁ χρόνος νὰ σᾶς μεταδώσω ὅλο τὸ κείμενο τῆς σπουδαίας αὐτῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωσκόλου.

Ἄπ' ὅλη τὴν κατοπινὴν του ἐξέλιξι πειθόμαστε ὅτι ὁ Κάλβος ἐγκολπώθηκε τὶς συμβουλές τοῦ δασκάλου του. Γιὰ τὴν ὥρα ἔπαψε, φαίνεται, νὰ στιχουργῇ. Ἀφοσιώνεται σὲ μελέτες. Καὶ τῶν μελετῶν του αὐτῶν καρποὶ εἶναι τὰ ἡμιτελῆ δοκίμιά του «Σχέδιον τῶν ἀρχῶν τῶν Γραμμάτων ἐφαρμοζόμενον καὶ εἰς τὰς Καλὰς Τέχνας», ἢ «Ἀπολογία τῆς Ἀδτοκτονίας», ἢ μετάφρασι τῶν ποιημάτων τοῦ Σικελοῦ ποιητῆ Μέλι. Περὶ αὐτῶν, καθὼς καὶ περὶ τῶν μεταγενεστέρως γραφέντων καὶ δημοσιευθέντων στὴν Ἀγγλία διδακτικῶν κειμένων—τῆς ἰταλικῆς χρηστομάθειας, τῆς γραμματικῆς τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης, τοῦ ἑλληνοαγγλικοῦ λεξικοῦ, καθὼς καὶ περὶ τῶν μεταφράσεών του θεολογικῶν συγγραμμάτων ἢ τῶν ἄρθρων του καὶ διαλέξεών του — νομίζω ὅτι δὲν θὰ συγχωροῦσεν ἡ ὥρα νὰ ἀσχοληθοῦμε. Σημειῶνω μόνον ὅτι μπορεῖ νὰ εἶχαν ὅλες αὐτὲς οἱ ἐργασίες του βιοποριστικὴ σκοπιμότητα, δίχως ἄλλο ὅμως συμπλήρωσαν τὴν ἐγκυκλοπαιδικὴν του εὐρυμάθεια καὶ ολοκλήρωσαν τὴν ἠθικὴν του προσωπικότητα.

Ὁ Κάλβος διεκδίκησε καὶ κατάρκτησε τὴν ἀθανασία μὲ τὴν «Ἀύρα» του καὶ τὰ «Λυρικά» του, ἄδοντας σὲ μιὰ μόνο χορδὴ τὸν πολύτονον μολαταῦτα πατριωτικὸν του παιᾶνα. Εἶναι ἀρκετὰ περὶεργη πραγματικότης, ἀλλ' εἶναι ἀληθές ὅτι τὶς ἀπαρχές τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως σημειώνουν δύο ὁρόσημα διαφορετικῆς μορφῆς, πού κοινὸ τους γνώρισμα ἔχουν τὸ ὑψηλὸ τῶν δύο ποιητῶν πατριωτικὸ φρόνημα καὶ τὸν περιορισμένον στιχουργικὸν τους ὄγκον : Τὰ ἀπαράμιλλα ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τοῦ Σολωμοῦ καὶ τὰ δίδυμα δημιουργήματα τοῦ Κάλβου.

Δύναται νὰ ὑποστηριχθῇ ὅτι βαθύτερος λόγος τῆς ποιητικῆς δυστοκίας καὶ τῆς μικρῆς σὲ ποιότητα παραγωγῆς καὶ τῶν δύο, ἐνῶ εἶχαν ἀναμφισβήτητο πλουσιώως προικισμένον ἀπὸ τὶς Μοῦσες ποιητικὸν τάλαντο, ἦταν ἡ ἑλλειψι ἐτοίμου γλωσσικοῦ ὀργάνου, ἡ ἑλλειψι ζωντανοῦ γλωσσικοῦ αἰσθήματος. Ὁ πρῶτος βασανίστηκε ὅσο νὰ ἐξοικειωθῇ μὲ τὴν λαλούμενη ζωντανὴ λαϊκὴ γλῶσσα. Ὁ δεύτερος παιδεύτηκε σὰν ἀλχημιστής νὰ ἐφεύρῃ δικήν του γλῶσσα, συγχωνεύοντας στοιχεῖα τῆς ἀρχαίας, τῆς κοραϊστικῆς καὶ τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Στὸ λεξικὸν τῆς ἀρχαίας περισσότερον καὶ λιγώτερον στὸ ζωντανὸ αἰσθημα τῆς νέας ἔβρισκε τὰ μέσα τῆς ἐκφράσεώς του.

Ἡ γλῶσσα ἦταν ἡ μόνη αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ὁ Κάλβος δὲν μπόρεσε νὰ γίνῃ ἀπευθείας αἰσθητὸς καὶ νοητὸς στὸ ἀναγεννώμενον Ἔθνος. Ἦταν ὁ κυριώτερος στόχος τῆς ἐπικρίσεως τῶν ἀρνητῶν του. Κί' ἀπὸ τὴν μιὰ πλευρὰ κί' ἀπὸ τὴν ἄλλη σὲ αὐτὴν καὶ ὅχι στὶς ὑψηλὰ ἰδέες του, σ' αὐτὴν καὶ ὅχι στὰ πρωτάκουστα μέτρα του σκόνταβεν ἀπότομα καὶ δυσάρεστα ὁ ἀναγνώστης του, ὁ ἀκροατὴς του.

Ἄν ἐγκύψῃ κανεῖς σ' ὅλες τὶς κριτικὲς ποὺ ἔχουν γραφῇ γιὰ τὸν Κάλβο, θὰ μείνῃ μὲ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι κ' οἱ πιὸ ἀδιάλλακτοὶ ἀρνητὲς κ' αὐτῆς ἀκόμα τῆς ποιητικῆς του ἀξίας, ἀπὸ τῆ γλῶσσα του ἀρχίζουν νὰ διαμορφώνουν τὴν κακὴ τους διάθεσιν.

Ὁ Μάντζαρος ἔλεγε στὸ Δε-Βιάζη : «Κοῖμα ὅτι, ὡς μοῦ εἶπε πολλὰς φορὰς ὁ Σολωμός, ἐθυσίασε τὴν πραγματικὴν ἔμπνευσίν του». Κι' ἀφοῦ διάβασε μερικὲς στροφές τῶν Ὡδῶν, συμπλήρωσε : «Αὐτὴ δὲν εἶναι δὲ γλῶσσα, ἔχει δίκην ὁ Σολωμός !».

Κι' ὁ Ἰούλιος Τυπάλδος ἔλεγε : «... εἶναι μὲν ποιητής, ἀλλὰ ἡ γλῶσσα του δὲν εἶναι γλῶσσα ἀλλὰ grego συφοριασμένο».

Ἄν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ τόσο κατηγορηματικὴ ἦταν ἡ καταδίκη τῆς γλώσσας του ἀπὸ τοὺς δημοτικιστὲς, δὲν ἦταν, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἐπιεικέστεροι οἱ καθαρεύοντες. Ὁ Ἀλ. Σοῦτσος τὸν σφιχτόδεσε σ' ἓνα πασίγνωστο τετράστιχό του μὲ τὸ Σολωμὸ γιὰ νὰ τοὺς κατακεραυνώσῃ καὶ τοὺς δύο, μολονότι τοὺς ἀναγνωρίζει μεγάλους :

«Ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς ὠδοποιοὶ μεγάλοι
μεγάλως παρημέλησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη.
Ἄλλὰ ἰδέαι πλούσιαι πτωχῶς ἐνδεδυμένοι
δὲν εἶναι δι' αἰώνιον ζωὴν προωρισμένοι».

Οἱ γλωσσολόγοι δὲν ἀναγνωρίζουν καμμιάν ἀξίαν στὸ ἀθθαίρετο γλωσσικό του ἰδίωμα. Τὸ ἀποκαλοῦν συνονθύλευμα. Ἄλλ' ἄς μὴ λησμονοῦν ὅτι στὸ συνονθύλευμά του αὐτὸ κατόρθωσε νὰ ἐμφυσησῇ ὁ ποιητὴς καὶ ζωντάνια καὶ πλαστικότητα καὶ κάλλος. Δὲν στέκεται, νομίζω, τὸ ἐρώτημα ἂν ὁ Κάλβος προσπάθησε νὰ πλάσῃ πρότυπο νέας κοινῆς γλώσσας ἢ ἀπλῶς καὶ μόνο τὸ γλωσσικὸ ὄργανο ποὺ τοῦ χρειαζότανε γιὰ τὴ δική του δημιουργία. Πιστεύω ὅτι περιορίστηκε στὸ δεύτερο. Ἀναμφισβήτητο εἶναι ὅτι ἐπλούτισε τὸ λεξικὸ του ὑλικὸ μὲ ἀδιάκριτα δάνεια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ἀπὸ τὴ Γραφή, ἀπὸ τὴν ὁμιλουμένη γλῶσσα. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ Κάλβος, μέσα στὸν ἀτέλειωτο γλωσσικὸ κυκεῶνα τῆς νεώτερης Ἑλλάδας, δὲν νικήθηκε, ἀλλὰ νίκησε μὲ τὴν ἀναρχή, μοναδικὴ καὶ ἀδευτέρωτη γλῶσσα ποὺ κατασκεύασε μόνος του γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὶς ποιητικὲς του ἔμπνευσεις. Ἡ νίκη του ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸ πρωτοσύνταχτο αὐτὸ ὑλικὸ κατόρθωσε νὰ τὸ δουλέψῃ, νὰ τὸ δαμάσῃ καὶ νὰ τοῦ προσδώσῃ μουσικότητα, ἁρμονία, χρῶμα.

Ἡ σύγχρονη του ἰταλικὴ ποίησις τὸν βοήθησε πολὺ στὴ φιλοτεχνία τῶν μέτρων του, στὴ στερεὴ δομὴ τῶν στροφῶν του. Οἱ εἰκόνες του θαρρεῖ κανεῖς ὅτι εἶναι ζωγραφισμένες μὲ τὴν ἀδρὴ χάρη ἀρχαίων μωσαϊκῶν.

Ἄν ἡ νίκη του παραμένει ὀριστικὴ καὶ ἀδιαφιλονίκητη, δὲν συντέλεσε λίγο ἡ συγκυρία ὅτι τὸ ἔργο του στάθηκε σύντομο. Φαντασθῆτε ἂν εἶχε γράφῃ μὲ τὰ ἴδια

μέτρα, με τὴν ἴδια γλωσσική, γραμματική καὶ συντακτικὴ ἀναρχία ὅσα ἔχουν γράφει ὁ Βαλαωρίτης ἢ ὁ Παλαμᾶς. Θὰ ἦταν ἀδιάβαστος ! "Ὅπως καὶ νᾶναι ὁμως, νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ, ὄχι μόνον γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ γιὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρο, μοναδικὸ παράδειγμα ποιητῆ, ποὺ κατόρθωσε νὰ ἐγκλωβίσῃ αὐτὴ τὴν ἀσύλληπτη, αὐτὴ τὴν ἀπροσδιόριστη αὐλὴ οὐσία ποὺ λέγεται ποιητικὴ μαγεία, νὰ τὴν ἐγκλωβίσῃ μέσα σ' ἓνα γλωσσικὸ κατασκευάσμα τεχνουργημένο με ἀδίσταχτη περιφρόνησι πρὸς τοὺς γραμματικούς, συντακτικούς, φθολογικούς καὶ καλλιλογικούς κανόνες τόσο τῆς γραφόμενης ὅσο καὶ τῆς λαλούμενης ἐθνικῆς γλώσσας τοῦ καιροῦ του.

Κι' αὐτὸ εἶναι τὸ κεντρικόν, τὸ βασικόν, τὸ οὐσιαστικὸν ἐπίτευγμα τοῦ Κάλβου : "Ὅτι στὶς Ὠδὲς του ὄχι μόνον δὲν λείπει ἀλλὰ καὶ ἀφθονεῖ ἡ μαγεία τῆς ποιήσεως, ποὺ χωρὶς αὐτὴν ποίησι δὲν ὑπάρχει.

"Ὅταν ὁ ποιητὴς εἶναι γνήσιος ποιητὴς, κατὰγεται ἀπὸ τὸ γένος τῶν ποιητῶν κι' εἶναι ἄξιος τῆς γενιᾶς του, τὸ πρῶτο δικαίωμα ποὺ πρέπει νὰ τοῦ σεβόμαστε εἶναι ἡ αὐτονομία του. Εἶναι ἀπόλυτος κυρίαρχος τῆς πνευματικῆς του ὄντοτητας. Αὐτὸς μόνον καὶ κανεὶς ἄλλος εἶναι σὲ θέσι νὰ διαλέξῃ, νὰ προσδιορίσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ πολίτευμά του. Δηλαδή τὸ σύστημα με τὸ ὁποῖο θὰ συλλάβῃ τὶς ἐμπνεύσεις του καὶ θὰ ἐκφράσῃ τὰ διανοήματά του καὶ τὰ αἰσθήματά του. Φυσικά, θὰ κινηθῇ μέσα στὰ ἐδρύτατα πλαίσια τῶν αἰωνίων κανόνων τῆς Τέχνης, τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς ὁμορφιάς. Καὶ κάτι ἄλλο : "Εἷς γνήσιος ποιητὴς «ἂν τοῦ φτάσῃ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τύχη τοῦ δῶσῃ ἄρκετὴν ἡσυχίαν», ὅπως ἔγραφε κι' ὁ Κάλβος, ἂν με ἄλλα λόγια μπορέσῃ νὰ ἐκμεταλλεθῇ πλουσιοπάροχα τὴ φλέβα του, θὰ ἔχῃ κατασπείρει μέσα στὸ ἔργο του καὶ σπέρματα καὶ ἄνθη καὶ καρποὺς ἀπὸ ὅλες τὶς ἰδεοτεχνολογικὰς ποὺ ξεδιαλέγουν καὶ κατατάζουν σὲ διάφορες σχολές, σὲ διάφορα κύματα καὶ ρεύματα, οἱ κριτικοὶ κ' οἱ φιλόλογοι, ἐφευρίσκοντας ὥραϊες ἐτικέττες ἐκ τῶν ὑστέρων. Κατὰ τὴν ταπεινή μου γνώμη, ποιητὴς ποὺ θὰ δεχτῇ νὰ ἐγκλειστῇ αὐτοπροαίρετα στὸ κρατητήριον οἰασθήποτε Σχολῆς, ἀπαρνεῖται τὴν αὐτονομία του, ἀπαλλοτριώνει μεγάλο μέρος τῆς ἐμπνεύσεώς του, θυσιάζει τὴν ἐπιβίωσί του. Μπορεῖ νὰ εἶναι νομιμοποιημένη ἡ «ποίηση με σταγονόμετρο», ὅπως τὴν ἔχουν ἀποκαλέσει, τῶν ἐρμητικῶν, ποὺ ὑποβάλλεται στὴν αὐστηρὴ δίαιτα τῆς ἀπισχνάνσεως, ἢ ἡ ὁμοιοκαταληκτοῦσα με τὶς φωνασκίες κατὰ τῆς «καταναλωτικῆς κοινωνίας» σύγχρονη «πολιτικὴ ποίησι», ἀλλὰ καθαρὴ, ἀπεφθ, πηγαία ποίησι θείας ἐμπροῆς δὲν εἶναι !

«Πολιτικὴ ποίησι, κακὴ ποίησι», δογματίζει ὁ Γκαῖτε. Βέβαια, ἡ γνώριμη πολιτικὴ ποίησι τοῦ περασμένου αἰῶνα ἔχει σήμερον νεκρωθῇ σὰν ποίησι ἐπικὴ ἢ λυρική. "Ἦσως τῆς μένει κάποια ζωντάνια στὴ σατιρικὴ τῆς μορφῇ. Ἀλλὰ μιὰ ποὺ τὴ θυμῇ-

θήκαμε, ἄς μὴν παραλείψουμε νὰ σημειώσουμε πόσο ζωντανότερη παραμένει ἀκόμα σήμερα ἡ πολιτικὴ ποίησι τοῦ Κάλβου, ὅταν ψάλλῃ :

«... Τρέξατε, δεῦτε
οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες,
ἦλθ' ὁ καιρὸς τῆς δόξης·
τοὺς εὐκλεεῖς προγόνους μας
ἄς μιμηθῶμεν.

» Ἐὰν τὸ ἀκονίσῃ ἡ δόξα,
τὸ ξίφος κεραυνοῖ·
ἐὰν ἡ δόξα θερμώσῃ
τὴν ψυχὴν τῶν Ἑλλήνων
ποῖος τὴν νικάει ;»

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Δευτέρα : «Εἰς Δόξαν»)

πόσο ζωντανότερη ἀπὸ τὴν πολιτικὴ ποίησι τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, ὅταν στὸν «Περιπλανώμενό» του ἀναφωνῇ :

«Χώρα μεγαλοφυΐας !
εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλαι
ὦ Πατρίς μου, αἱ Ἰδέαι
ἀνεβλάστανον μεγάλαι.
Καὶ τυραννοκτόνον ξίφος
κρύπτοντες ὑπὸ μυρσίνας
οἱ Ἀρμόδιοι ἠώρθον
ἰσονόμους τὰς Ἀθήνας».

Ὅχι ὅτι δὲν ἔχει καὶ ὁ Σούτσος τὴ σχετικὴ ἀξία του σὰν ποιητής. Κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τὸν διαγράψῃ ἀπὸ τὸν νεοελληνικὸ Παράσσο. Ἀλλὰ βλέπετε ὅτι καὶ στὴν ποίησι, ὅπως καὶ στὰ ἄλλα φαινόμενα τῆς ζωῆς, εἶναι ἀξίες πού ἐπιζοῦν καὶ ἀξίες πού ἀπλῶς δὲν πεθαίνουν.

Βέβαια ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ πού ἀρνοῦνται στὸν Κάλβο τὴν ποιητικὴν ἀξία. Ὁ Μαβίλης π.χ. δὲν τὸν ἀναγνώριζε σὰν ποιητὴ καὶ ὀργιζόταν πολὺ ὅταν τὸν παραλήλιζαν μὲ τὸ Σολωμό. Ὁ Πολυλάς τὸν εἰρωνεύεταν. Ἀπὸ τοὺς νεώτερους ὁ Σπύρος Μελάς, μολοντί «στάθηκε εὐλαβικὰ μπροστὰ στὴν εἰκόνα του», ἀρνήθηκε οὐσιαστικὰ ὅτι εἶναι γνήσιος ποιητής. Τοῦ κατηγόρησε ὅτι διώχνει ἀπὸ τίς Ὠδές του «τὴ φυσικὴ ροὴ τοῦ λόγου, τὴν ἐντόπωσι τοῦ πηγαίου» καὶ παρουσιάζει «τὸ τεχνουργημένο καὶ τὸ περίτεχνο πού πάει νὰ σκεπάζῃ τὴν ἔλλειψι ποιητικῆς ἀλήθειας». Τοῦ βρίσκει ἀγωνία στὸ νὰ δώσῃ ἀρχὴ στὸ τραγοῦδι : («Τοῦ λείπει τὸ φυσικὸ ἀνάβρυσμα»).

Τοῦ βρίσκει σπατάλη στροφῶν ὅσο νὰ μπῇ στὸ θέμα, ἔλλειψι ὀργανικοῦ ξετυλίγματος, συνεχῇ παρέμβασι τοῦ ἑαυτοῦ του, κατάχρησι ποσοτικῶν ἐπιθέτων κ.λ.π.

Ὁ ἴδιος ὁ Παλαμᾶς, στὴν ὁμιλία τοῦ 1888, ἀφοῦ λέγει ὅτι : «ὁ Κάλβος ἀνήκει εἰς τὸ γένος ἐκείνων οἵτινες ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἵνα δικαιωθῶσι μετὰ θάνατον», καταλήγει μὲ κάποιον δισταγμό, λέγοντας : «Διότι ἐξ ἀναποδράστων λόγων παρεγνωρίσθη ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει, δυσκολεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι εἶναι ἀνάξιος τῆς ἀθανασίας».

Ὁ ἀρνητὴς καὶ τοῦ Παλαμᾶ, καθηγητὴς Ἀποστολάκης, τοῦ ἀρνίεται τὰ πάντα. Βρίσκει πὼς εἶναι «ἀντικαλλιτεχνικὴ φύση», ὅτι οἱ Ὁδῆς του δὲν εἶναι ἔμφυχα πλάσματα, ἀλλὰ «τεχνικὰ ἢ ἄτεχνα κατασκευάσματα», οἱ εἰκόνες του εἶναι ἀντιγραμμένες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους, ὅτι «ξερὸ καὶ ἀφαιρεμένο εἶναι τὸ πνευματικὸ περιεχόμενο», ὅτι «ἀθθαίρεσία καὶ ρητορεία» χαρακτηρίζουν τὸ ἔργον του.

Ἀντιθέτως ὁ Ἀριστος Καμπάνης κακίζει μὲν τὴν γλῶσσαν του : «... Ὅταν τὸν διαβάξεις, νομίζεις ὅτι ἔχεις μπροστά σου ἓνα μεγάλο ποιητὴ κακὰ μεταφρασμένο», ὁμολογεῖ, ὅμως, προχωρῶντας, ὅτι ὅσο περισσότερο τὸν διαβάξεις, φαντάζεσαι πὼς ἔχεις μπροστά σου «ἀθάνατα συντρίμματα μεγάλων ἀρχαίων λυρικῶν» καὶ καταλήγει ὅτι εἶναι «ἴσως ὁ πιὸ Ἑλληνας ἀπὸ ὅλους τοὺς ρωμηοὺς ποιητὰς. Στὴν ἀνάπτυξι τῶν εἰκόνων, στὴν ἀκρίβεια τοῦ ἐπιθέτου, στὴ θεία γαλήνη μερικῶν στροφῶν του δὲν ἔχει ἀντίπαλον στὴ νέα μας ποίησι. Ἄδικα δὲν τὸν εἶπαν Πινδαρικό».

Ἀνάφερα μερικὲς γνώμες ὅχι τόσο γιὰ νὰ φωτισθῇ καλύτερα ἢ ποιητικὴ μορφή τοῦ Κάλβου, ὅσο γιὰ νὰ δείξω πόσο συζητήθηκε—καὶ συζητιέται ἀκόμα,—πόσο ἀντίθετες—ἄκρες ἢ ὄχι—κριτικὲς ὑπάρχουν γιὰ τὸ ἔργον του καὶ πόσο, κατὰ συνέπεια, δυσκολώτερον εἶναι νὰ φωτισθῇ σταθερά, μονόχρωμα, ἀναλλοίωτα ἢ πνευματικὴ του προσωπικότητα.

Ἀναμφισβήτητα, ὁ Κάλβος δὲν ἦταν ἀπὸ τοὺς πηγαίους ποιητές, ἦταν ἀπὸ τοὺς ἐμβριθεῖς. Δὲν ἦταν αἰσθηματικός, ἦταν νοητικός, ὅσο κι' ἂν στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς του χτυποῦσε ρωμαντικὸς παλμός. Δὲν ἔγραψε γιὰ τοὺς πολλοὺς, ἔγραψε γιὰ τοὺς λίγους. Ἄν ὑπάρχῃ κάποιον τραγικὸ στοιχεῖο σ' αὐτό, εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος, μὲ τὴν κλασσικοπάθειαν πὺν τὸν δονοῦσε, μὲ τὸ διδακτικὸ ζῆλον πὺν τὸν διάπνεε, θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ τρέξῃ ἢ βαθύτατη πηγὴ του γιὰ τοὺς πολλοὺς—καὶ μπορεῖ νὰ ἐπίστευεν ὅτι καὶ τὸ εἶχεν ἐπιτύχει...

Ἐκεῖνο πὺν δὲ μπόρεσε ν' ἀρνηθῇ κανεὶς στὸν Κάλβο εἶναι ἡ ἠθικὴ του ἀγνότητα, ἡ πνευματικὴ του εὐγένεια. Καὶ παραπάνω ἀπ' ὅλα εἶναι ὁ ζέων, ὁ ἄδολος, ὁ βαθύψυχος πατριωτισμός του. Δὲν ἦταν πατριωτισμὸς ρωμαντικός, αἰσθηματικός, τυφλός, ἀκατεύθυντος. Ἦταν πατριωτισμὸς φωτεινός, ψυχικός, πεπεισμένος. Ποτὲ δὲν κλονίστηκεν ὄχι μόνον ἡ λατρεία του γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἡ πίστι

του γιὰ τὸ μέλλον της. Ἡ πίστι τοῦ στὴν ἀναβίωσι τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ μεγαλείου. Ἡ πίστι τοῦ στὴν ἐπιβίωσι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρετῆς, ποὺ τὴ θεωροῦσε καὶ σὰν ὑπόδειγμα γιὰ τὴν Ἀνθρωπότητα ὅλη ! Γιὰ νὰ συγκρατήσῃ αὐτὴ τὴν πίστι ἀπρόσβλητη, ἀσάλευτη, πρέπει νὰ πάλαιψε. Ἀντίθετό τοῦ εἶχε τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἐλάχιστοι στὴν Εὐρώπῃ, ὅπου ζοῦσε, πίστευαν τότε ὅτι μποροῦσε ν' ἀναστηθῇ ἀπ' τὸν τάφο τῆς σκλαβιάς της ἡ Ἑλλάς. Τὴν ἐβλεπαν, ὅλοι σχεδόν, σὰν ὠραία νεκράν. Κανεῖς δὲν πίστευεν ὅτι τὸ λυχνάρι τοῦ κρυφοῦ σκοτεινοῦ καὶ τὸ καντήλι τοῦ μοναστηριοῦ καὶ οἱ τσακμακόπετρες τῆς κλεφτουριάς θὰ μποροῦσαν ν' ἀνάψουν μιὰ μέρα τὴ φλόγα τοῦ '21. Ὁ ἴδιος ὁ Φώσκολος, ποὺ εἶχε τόσο ἑλληνικὸ αἷμα στὶς φλέβες του, δυσπιστοῦσε. Καὶ δὲν τὸ ἔκρυβε. Καὶ τὸ εἶχε γράφει. Σ' ἓνα σχεδιάσμα γραμματὸς τοῦ πρὸς τὸν Κάλβο ἔλεγε :

« Ἀγαπητὲ Ἀνδρέα—Ὁνειρεύεσαι ! Πρόσεξε μὴν ξυπνήσης ! Τί μιλάς τώρα πιά καὶ ὑμεῖς τὴν πατρίδα, τὰ ὅπλα καὶ τὴν ἑλληνικὴ ἀρετὴ ; Ἡ Ἑλλάς εἶναι ξέσαρκο πτώμα καὶ ἡ Ἰταλία ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνες πτώμα πολυπαχό, ἀλλ' ὅπωςδὴποτε πτώμα. Ἄς ἀφήσουμε, λοιπόν, τοὺς νεκροὺς στὴν ἡσυχία τους καὶ ἄς προσπαθήσουμε νὰ ζήσουμε καὶ ἐμεῖς μὲ ἡσυχία.—Χαῖρε ! »

Σὲ πολλά, σὲ πλεῖστα, ἂν ὄχι σὲ ὅλα τ' ἄλλα, εἶχεν ἀκολουθήσει ὁ Κάλβος τὶς οδηγίαις τοῦ Φωσκόλου. Στὴν ἀπάρνησι ὁμως τῆς πίστεώς του γιὰ τὴν ἀναγέννησι τῆς Ἑλλάδος ὄχι ! Δὲν ἔχει μικρὴ σημασία ἡ διαπίστωσι αὐτή. Ἐχει ἀπεναντίας εἰδικὸ βάρος. Ἐκπέμπει διεισδυτικὸ φῶς. Καὶ προβάλλεται στὶς ἀκτῖνες τοῦ ὁ Κάλβος ἀτόφιος, ἀκέραιος, ὁλοκληρωμένος. Ἐνσαρκώνει τὸν ἀθάνατον Ἕλληνα, τὸν ἀδάμαστον πατριώτη, τὸν ἐλεύθερον, ἐνάρετον ἄνθρωπο ! Στὴν Ἑλβετία, μετὰ τὸ 1821 καὶ τοῦ 1824, οἱ ἀντίλαλοι καὶ οἱ ἀντιλαμπές ἀπὸ τὰ μεγαλουργήματα καὶ ἀπὸ τὰ ὀλοκαυτώματα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ἀντιφέγγισμα καὶ τὸ ἀντιζέσταμα ἀπὸ τὸ ἀνάφλογο φιλελληνικὸ πνεῦμα τῆς Εὐρώπης, τοῦ ἐξάπτουν τὴν ποιητικὴ μέθη, τὸν μεταρσιώνουν. Ὡσὰν νὰ φοβᾶται μήπως οἱ Μοῦσες, ποὺ τόσον τὶς εἶχε ἀπολησμονήσῃ, ὥσὰν νὰ φοβᾶται μήπως τὸν ἐλησμόνησαν καὶ ἐκεῖνες, τὶς ἐπικαλεῖται, τὶς ἐξευμενίζει, τὶς προσκαλεῖ νὰ τὸν συνδράμουν.

« Ἦλθετε, ὦ Μοῦσαι, ἀκούω,
καὶ χαίρουσα πετάει,
πετᾷ ἡ ψυχὴ μου· ἀκούω
τῶν λυρῶν τὰ προσίμια,
ἀκούω τοὺς ὕμνους ».

(ΔΥΡΑ Ὡδὴ Πέμπτη : « Εἰς Μοῦσας »)

Συναισθάνεται μὲ πόσο μεγάλο θέμα καταπιάνεται ἡ φαντασία του. Ζητάει ἐνδυνάμωσι ἀπὸ τὶς Μοῦσες, ζητάει καινούργιες χορδές, νέους τόνους :

«Τὰς χορδὰς ἃς ἀλλάξωμεν,
ὧ χορσὸν δῶρον, χάσμα
Λητογενέος μέγα·
τὰς χορδὰς ἃς ἀλλάξωμεν,
Ἰόνιος λύρα».

.....
.....

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Πέμπτη : «Εἰς Μούσας»)

«Σοβαρὸν ὑψηλὸν
δόσε τόνον, ὧ Λύρα·
λάβε ἀστραπήν, καὶ ἦθος
λάβε νοός, ὑμνοῦμεν
ἐνδοξον ἔργον».

.....
.....

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Ἑβδόμη : «Εἰς Πάργαν»)

Εξαυλόνεται, ὑψώνεται ἐπάνω ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη τῆς ζωῆς, μόνον τὸ πατριωτικὸν πάθος τοῦ μένει. Δὲν ὑπολογίζει οὔτε τὸ θάνατο :

«Δὲν μὲ θαμβώνει πάθος
κανένα· ἐγὼ τὴν λύραν
κτυπάω, καὶ ὁλόρθος στέκομαι
σιμὰ εἰς τοῦ μνήματός μου
τ' ἀνοικτὸν στόμα».

.....
.....

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Ἑκτη : «Αἱ Εὐχαί»)

Ἡ Ἰδέα καὶ μόνον αὐτὴ τὸν οἰστρηλατεῖ. Ἀλλ' ὅσο μεσοῦρανα κι ἂν ὑψώνεται πρὸς τὴν Ἰδέα, δὲν χάνει ποτὲ τὴν ἐπαφή του μὲ τὴν ὑλικὴ φύσι, μὲ τὸν ἔνσαρκον ἄνθρωπο. Ὑψώνεται πρὸς τὸ Ἄπειρο γιὰ νὰ ἐποπτεύῃ εὐρύτερα τὸ πανόραμα τῆς οἰκουμένης. Ἡ Ἰδέα του συγχωνεύεται μὲ τὸν αἰθέρα, διατηρεῖ ὅμως γήϊνο χνῶτο. Μετεωρίζεται σὲ ὑψηλότερους κόσμους, χωρὶς νὰ τὸν τυραννοῦν μεταφυσικὲς ἀνησυχίες. Σπάνια ποιητὴς ὀλκῆς ἀφοσιώθηκε σὲ μιὰ μόνον ιδέα, ἔφαλεν ἓναν μόνον σκοπὸν, ὅπως ἐκεῖνος. Ἰδέα του μοναδικὴ ἢ Ἑλλάς ! Σκοπὸς του μονοκύτταρος ἢ

Ἑλλάς τῆς Ἀρετῆς, τῆς Ἀνδρείας, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Ἐλευθερίας ! Σ' ὄλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, πού :

«.....

ὁ ἥλιος κυκλοδίωκτος,
ὥς ἀράχνη μ' ἐδίπλωνε,
καὶ μὲ φῶς καὶ μὲ θάνατον
ἀκαταπαύστως».

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Τρίτη : «Εἰς Θάνατον»)

«ἀκαταπαύστως» τὴν Ἑλλάδα καὶ μόνον ἔβλεπε μέσα στὸ φῶς, «ἀκαταπαύστως» τὴν Ἀρετὴν καλοῦσε νὰ ἐνδυναμώσῃ τοὺς Ἑλληνας, ν' ἀθανατίσῃ τὴν Ἑλλάδα :

«.....

ὦ Ἀρετὴ ! πολύτιμος
θεά, σὺ ἡγάπας πάλαι
τὸν Κιθαιρῶνα· σήμερον
τὴν γῆν μὴν παραιτήσης
τὴν πατρικὴν μου».

.....
.....

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Ἑνάτη : «Εἰς Ἐλευθερίαν»)

Καὶ μὲ ποιὰν ἔκστασι προσατενίζει τὴν τόσο προσφιλεῖ του Ἀρετὴ !

«.....μόνη
ἀμάργαρος, ὀλόγυμνη, ἀντάγγελτος,
τὸ καθαρὸν τοῦ οὐρανοῦ ἀναβαίνει
ἡ Ἀρετὴ .....»

(ΛΥΡΑ : Πρόλογος)

Τί εὐτυχὴς πρέπει νὰ ἦταν στὸ βάθος τῆς ψυχῆς του, ὅταν ἐπίστευεν ὅτι καὶ ὁ ἴδιος προσωπικὰ εἶχε κατακτήσει μὲ τὸν ἠθικὸν ἀγῶνα του τὴν Ἀρετὴ !

Ἦς ἀπ' ἓνα βουνὸν
ὁ ἀετὸς εἰς ἄλλο
πετάει, κ' ἐγὼ τὰ δύσκολα
κρημνὰ τῆς ἀρετῆς
οὔτω ἐπιβαίνω

.....))

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Τρίτη : «Εἰς Θάνατον»)

Ἐκ τὸν ποιητικὸν κόσμον τοῦ Κάλβου, πῶς ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ ὅλα τὰ μυθολογικὰ σύμβολα τὸν καταστόλιζαν, δὲν μποροῦσε νὰ λείπη ὁ Θεός !

«.....

... ὦ τῶν ἀγγέλων

πάτερ καὶ ἀνδρῶν, βοήθησον

σὺ τὴν Ἑλλάδα !»

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Ἑκτὴ : «Εἰς Χίον»)

«Τὸ ξίφος σφίγξαι Ἑλληνας·

τὰ ὀμμάτια σὰς σηκώσατε·

ἰδοὺ· εἰς τοὺς οὐρανούς

προστάτης ὁ Θεός

μόνος σᾶς εἶναι».

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Ἑκτὴ : «Αἱ Εὐχαί»)

Αὐτὰ καὶ μεγαλόπρεπα, ὅπως πάντοτε, ἐκφράζει καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν παντοδυναμία :

«Ἐνας Θεὸς καὶ μόνος

ἀστράπτει ἀπὸ τὸν ὕψιστον

θρόνον· καὶ τῶν χειρῶν του

ἐπισκοπεῖ τὰ αἰώνια

ἄπειρα ἔργα.

Κρέμονται ὑπὸ τοὺς πόδας του

πάντα τὰ ἔθνη, ὥς κρέμεται

βροχὴ ἔτι ἐναέριος

ἐνῶ κοιμῶνται οἱ ἄνεμοι

τῆς Οἰκουμένης».

(ΛΥΡΑ Ὡδὴ Ὀγδόη : «Εἰς Ἀγαρηνούς»)

Δὲν πιστεύω νὰ ἔχη τὰ τελευταῖα χρόνια μελετηθῇ ἐπιμονώτερα ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς ἄλλος νεοέλληνας ποιητὴς ὅσον ὁ Κάλβος. Εὐχάριστο καὶ ὠφέλιμο ἔργο ἐπιτελοῦν οἱ ἐρευνητές του.

Ἀλλ' ἂν τὸν ἐπηρέασε στὴ γλῶσσα του περισσότερο ἢ λιγώτερο ὁ Κοραΐς, ἢ ὁ Δούκας, ἢ ὁ Κανταρτζῆς, ἂν ἐμόρφωσε τὸ ὕφος μελετῶντας μόνον τὸν Ὅμηρον καὶ τὸν Πίνδαρον ἢ καὶ τὴν Ἁγία Γραφή, ἂν εἶναι μόνον στὴ μορφὴ νεοκλασσικὸς καὶ στὴν οὐσίαν προρορρωμαντικὸς, ἂν δὲν τὸν ἐγαλούχησε μόνον ὁ Φώσκολος καὶ ὁ Ἀλφιερί, ἀλλὰ καὶ ὁ Γιάγκ καὶ ὁ Ὅσσιαν, ἂν ἐδανείστηκεν εὐκόλῃ ἀπὸ τὸ «Ὀνομαστικὸν» τοῦ Πολυδενύκη πολλὰς ἀρχαῖζουσας λέξεις του, ὅλα αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα, πῶς

μὲ πολλήν φροντίδα καὶ μὲ πολλήν εὐστοχία γράφονται, προσθέτουν ἔγκυρες καὶ γεμάτες ἐνδιαφέρον σελίδες στὴ σύγχρονη κριτικὴ μας λογοτεχνία. Δὲν πρόκειται ὅμως νὰ ὠφελήσουν πολὺ τὸν ἀναγνώστη, ὅσο θὰ τὸν ὠφελήσῃ μιὰ ἀκαθοδήγητη ἀλλὰ καλοπροαίρετη καὶ προσεχτικὴ ἀνάγνωσι τῶν κειμένων τοῦ ἴδιου τοῦ Κάλβου. Καὶ τοῦτο ἰσχύει ἀκριβῶς ἐπειδὴ πρόκειται γιὰ μιὰ μοναδικὴ περίπτωσι μονοχνώτου καὶ μονοχόρδου, ἐν τούτοις ὅχι μονότονου ποιητῇ, πρόκειται περὶ τοῦ ἀθθαίρετου, τοῦ αὐτόμορφου, τοῦ ἄνευ προγόνων καὶ ἄνευ ἀπογόνων, τοῦ ἄνευ ἄλλου ἔργου πέραν τῶν Ὁδῶν, ἀδευτέρωτου Κάλβου.

Ἄνευ ἄλλου ἔργου... Τὸ μόνο μεταγενέστερο ποίημα ποὺ ἀποδίδεται στὸν Κάλβο εἶναι ἡ «Ὁδὴ εἰς Ἑλαίαν». Τὸ ὅτι ἐξοῦσε τόσα χρόνια στὴν Κέρκυρα, ὅπου θάλλει ὄντως τὸ ἱερὸ δένδρον, παρακινεῖ στὴν παραδοχὴ της. Ἐγκριτοί, ὅμως, Καλβιστὲς ἀμφισβητοῦν τὴ γνησιότητα. Πράγματι, μολονότι ἔχει τὸ ὕψος τους, ὥστερεῖ πολὺ ἀπὸ τὶς ἄλλες τοῦ Ὁδῆ. Ἀλλ' ἂν μὲν εἶναι γνήσιον ἔργον του, ἀποδεικνύει πόσον εἶχε ἐξασθενήσει ἡ ποιητικὴ του ἐμπνοή καὶ πόσο χωρὶς τὴν τυροδότῃ πατριωτικῆς φλόγας δὲν μπορούσε νὰ ἐξαρθῇ σὲ ἀνώτερο ὕψος. Ἄν πάλι δὲν εἶναι δικό του, ἀποδεικνύεται πόσο δύσκολον εἶναι, καὶ στὸν καλύτερον ἀκόμα μιμητὴ του, νὰ πλησιάσῃ τὸ ἀλλότροπον κάλλος τῶν γνησίων Ὁδῶν του.

Ἄνευ ἄλλου ἔργου... Ἡ πραγματικότης αὐτὴ ἀποτελεῖ τὸ δράμα του ἢ τὴ λύτρωσί του ; Δὲν ξανάγραψε στίχους ἀπὸ τὸ 1826 ἕως τὸ 1869. Ἐπὶ σαράντα τρία χρόνια, ἐπὶ μισὸν περίπου αἰῶνα ! Δὲν θέλησε ἢ δὲν μπόρεσε νὰ γράψῃ ; Δὲν ἔγραψε ἢ ἔγραψε καὶ δὲν τὸν ἱκανοποίησαν καὶ τὰ ἐξαφάνισεν ὁ ἴδιος ; Πάντως ὁ ἴδιος εἶχε τὴν πρόθεσι νὰ συνεχίσῃ τὸ ποιητικὸ του ἔργο. Καὶ τὸ εἶχε προαναγγεῖλει. Στὴν κατατοπιστικὴ «ἐπισημείωσι» τῆς «Λύρας» γράφει :

«Εἰς τὸ ἐρχόμενον, ἂν μοῦ φθάσῃ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τύχη μοῦ δώσῃ ἀρκετὴν ἡσυχίαν, θέλω, ὡς παράδειγμα, προβάλλειν στίχους ἡρωϊκοὺς ὑμνοῦντας τοὺς κατὰ τῶν ἀνηλεῶν τυράννων τῆς πατρίδος θριάμβους τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς τῶν προμάχων μας ἀρετῆς». Ἡ ζωὴ τοῦ ἔφθασε. Καὶ ἡ τύχη τοῦ ἔδωσε κάποτε ἀρκετὴν ἡσυχία. Στίχους ὅμως δὲν ἔγραψεν ἄλλους.

Ἀλλὰ καὶ γιατί νὰ γράψῃ ; Ἦταν τόσο πλήρη, τόσο ἐξαντλητικά, τόσο ἀπαρμειώτως ὑψηλά, τόσο ἀναλλοιώτως ὥραϊα ὅσα ἔφαλε μὲ τὶς εἰκοσι Ὁδῆς του ! Ἀρκέσανε νὰ τὸν καθιερώσουν ὡς τὸν μεγάλον Ἕλληνα πατριωτικὸν ποιητὴ. Νὰ τὸν ὑψώσουν ὡσὰν πνευματικὸν αὐτὸν Ἡρώα παρὰ πλεονα στοὺς πολεμικοὺς Ἡρώες τοῦ 1821 μέσα στὸ Πάθεο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀθανασίας. Νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ εἶχε νεώτατος ἀξιώσει ἀπὸ τὴ Μοῖρα του στὴν κατακλείδα τῆς Ὁδῆς του «Εἰς Ἰονίους» :

«Εὐτυχὴς ἐγὼ ἂν ἐπὶ τοῦ τάφου μου ἀντηχῇ : ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ σου καὶ τὰ ποιήματά σου εἰς τοὺς Ἕλληνας ὡφέλιμα δῶρα».

Ἰερὴ Σκιὰ τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου !

Ἀναπαύου ἐν εἰρήνῃ ! Ναί ! Ἐναν αἰῶνα μετὰ τὸ θάνατό σου ἀπὸ τὸ Ἀνώτατο τοῦτο Πνευματικὸ Ἰδρυμα τῆς Πατρίδας σου ἀντηχεῖ ἡ βεβαίωσις ὅτι, ναί, ἡ ζωὴ σου καὶ τὰ ποιήματά σου ὑπῆρξαν ὡφέλιμα εἰς τοὺς Ἕλληνας δῶρα. Σ' ὅλες τίς κλίσιμες ὥρες τῆς νεώτερης ἱστορίας τους δὲν ἐλησμόνησαν ποτὲ τοὺς μεγαλόπνευστους στίχους σου :

«Ὅσοι τὸ χάλκεον χέρι
βαρὺ τοῦ φόβου αἰσθάνονται,
ζυγὸν δουλείας ἅς ἔχωσι
θέλει ἀρετὴν καὶ τόλμην
ἢ Ἐλευθερίαν».

(ΛΥΡΙΚΑ Ὡδὴ Τετάρτη : «Εἰς Σάμωνα»)

Ποτὲ δὲν αἰσθάνθηκαν βαρὺ τὸ «χάλκεον χέρι » τοῦ φόβου καὶ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες. Ποτὲ δὲν ἀνέχθηκαν ζυγὸν δουλείας. Πάντοτε ὑπερασπίστηκαν μὲ τόλμην καὶ μὲ ἀρετὴν τὴν Ἐλευθερίαν !

Πρόσφατο εἶναι τὸ ἔπος τοῦ 1940-1941 καὶ χλωρὲς ἀκόμα οἱ δάφνες του. Οὔτε θὰ πάφουν ποτὲ στὸ μάκρος τῶν αἰώνων νὰ προασπίζον μὲ ἀνταπάρνησι οἱ Ἕλληνες τὴν Ἐλευθερίαν τους. Γιατὶ ξέρον ὅτι, πράγματι, μόνον μὲ Ἀρετὴ καὶ μὲ τόλμη, μόνον μὲ τὴν Ἐλευθερίαν θὰ διαγωνίζεται ἀθάνατη, ἐνδοξη, εὐτυχισμένη ἡ Ἑλλάδα μας !

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ *

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Ἑρρ. Σκάσσης πρὸ τῆς παρουσιάσεως τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Bernard Weinmann ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἰωάν. Τρικκαλινοῦ εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἡ βαρέως πληγεῖσα ἐκ τῶν σεισμῶν νῆσος τῆς Κεφαλληνίας εὔρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ κ. Σωκράτους Ματθαίου ἓνα ἀγνὸν ἰδεολόγον, ὅστις ἀνέλαβε μὲ ἰδίαν πρωτοβουλίαν νὰ ἐργασθῇ διὰ τὴν ἐπούλωσιν τῶν πληγῶν τῆς. Ἐκινήτο· ποίησεν ἐπιστήμονας τῶν Πανεπιστημίων τοῦ Giessen καὶ τοῦ Graz διὰ τὴν μελέτην τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς νήσου καὶ τὴν συστηματικὴν καὶ ὀρθολογιστικὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν τυπικῶν πλουτοπαραγωγικῶν τῆς πηγῶν. Κατ' ἀρχὰς ἐχρησιμοποιήθη ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς οἰκονομολόγος Δρ. Andreas καὶ ὁ ὑφηγητὴς τῆς Γεωργικῆς οἰκονομίας Warpenhans. Κατηρτίσθη ἑδαφολογικὸς χάρτης τῆς νήσου μετ' ἐπιστημονικοῦ συγγραμματος ἐν Γερμανίᾳ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Giessen Kuroh καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ Δρ. Weinmann.

Νυμφευθεὶς Κυκλαδίτισσαν ἐκ Σερίφου ὁ κ. Ματθαίου ἐχρησιμοποιήθη παρὰ τοῦ Κοινωφελοῦς Ὁργανισμοῦ Κυκλάδων Νήσων (Κ.Ο.Κ.Ν.), οὔτινος τυγχάνω Πρόεδρος, καὶ ἔφερεν ἡμᾶς εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν καθηγητῶν, τοῦ ἀειμνήστου Kuroh, ὡς καὶ τοῦ ἐπιμελητοῦ αὐτοῦ Weinmann, οἵτινες ἐντελῶς δωρεὰν ἀπεδέχθησαν δαπάναις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Giessen νὰ ἐξετάσουν ἑδαφολογικῶς μίαν ἐκ τῶν Κυκλάδων νήσων καὶ ὡς τοιαύτην ἐπέλεξαν τὴν νῆσον Ἀμοργόν, ἐμφανίζουσιν περιστατικὰ παραπλήσια πρὸς τὰ τῆς Κεφαλληνίας.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον 1963 ἀφίχθησαν εἰς Ἀθήνας ὁ καθηγητὴς Kuroh μετὰ τοῦ ἐπιμελητοῦ του, ὕστερα ἀπὸ μακρὰς προσυνεννοήσεις, καὶ συνοδευόμενοι ὑπὸ τῶν κ. κ. Σ. Ματθαίου καὶ Ε. Ἀνερούση, γενικοῦ γραμματέως τότε τοῦ Κ.Ο.Κ.Ν., μὲ ἐπεσκέφθησαν ὡς Πρόεδρον τοῦ Κ.Ο.Κ.Ν., καὶ συνεζήτησαν διὰ τὴν ἀνάληψιν πρωτοβουλίας ἑδαφολογικῆς ἐξετάσεως τῆς νήσου Ἀμοργοῦ.

* Συνεδρία τῆς 4ης Δεκεμβρίου 1969.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των εἰς Πανεπιστήμιον Giessen, μᾶς ἐγνώρισεν ὁ καθηγητὴς Kuroi ὅτι θέτει εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ K.O.K.N. τὸν ἐπιμελητὴν του κ. Weinmann. Οὕτω, τῇ εὐγενεῖ συμπράξει τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Giessen, τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ Σωματείου Hellenika καὶ τοῦ ἐν Γερμανίᾳ διαμένοντος δημοσιογράφου κ. Ἰωάν. Γαϊτανίδου ἔφθασε μετὰ συνεργείου ἐπιστημόνων ὁ κ. Weinmann πρὸς τὸν σκοπὸν ἐδαφολογικῶν ἐρευνῶν εἰς τὴν νῆσον Ἀμοργόν.

Ὁ K.O.K.N. ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν του καὶ διὰ συστατικῆς ἐπιστολῆς μου πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κοινότητος Καταπόλων Ἀμοργοῦ καὶ τὰς ἄλλας ἀρχὰς ἐβοηθήθη οὗτος εἰς τὸ ἔργον του.

Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἀκολούθως :

Κύριε Πρόεδρε,

Ὁ ἐπισκεπτόμενος τὴν νῆσόν σας Διδάκτωρ κ. Bernard Weinmann εἶναι ἐπιφορτισμένος ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γερμανικῆς πόλεως Giessen νὰ προβῇ εἰς ἐπιστημονικὴν ἐρευναν τοῦ ἐδάφους τῆς Ἀμοργοῦ πρὸς σκοπὸν ἀξιοποιήσεως τοῦ ὑπεδάφους πρὸς εὐημερίαν τοῦ τόπου.

Ἐπειδὴ ὁ εἰρημένος ἐπιστῆμων τυγχάνει τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ ἡμετέρου Κοινωφελοῦς Ὁργανισμοῦ Κυκλάδων Νήσων (K.O.K.N.), ὁ ὁποῖος ἀπὸ πέρυσιν ἔχει ἔλθει εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ, παρακαλοῦμεν νὰ τύχη τῆς ἀμερίστου ὑφ' ὑμῶν προσοχῆς καὶ νὰ ἐπιδείξετε εἰς τὸν κ. Καθηγητὴν ἀγάπην καὶ συμπαραστάσιν βοηθοῦντες αὐτὸν καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ὑμεῖς γνωρίζετε προσφορώτερον. Πρωτίστως νὰ τοῦ ἐξασφαλίσετε δωρεὰν διαμονὴν καὶ μεταφοράν. Περὶ αὐτοῦ θὰ ἔλθωμεν ἡμεῖς εἰς ἀμεσον συνεννόησιν μαζὶ Σας. Ἐπὶ πλέον παρακαλοῦμεν ἂν τυχὸν συμβῇ ἀνάγκη, λόγῳ ἀπροόπτου σοβαροῦς ἀσθενείας, νὰ μᾶς τηλεφωνήσετε εἰς τὸν ἀριθμὸν 99.574 καὶ ἐν ἀνάγκῃ εἰς τὸν ἀρ. 237.986 Ἀντ. Σκάσσην, δικηγόρον O.B.A. διὰ νὰ φροντίσωμεν μέσον ἀμέσου μεταφορᾶς του.

Εὐχαριστῶν ὑμᾶς διατελῶ μετὰ τιμῆς

ΕΡΡΙΚΟΣ ΣΚΑΣΣΗΣ

Παρασχέθησαν εἰς αὐτοὺς ὅλα καὶ ἡ γνωστὴ Κυκλαδικὴ φιλοξενία καὶ πᾶσα φροντίς διὰ τὴν μεταφοράν καὶ τὴν διαμονὴν των. Διετεθῇ δωρεὰν ἡ οἰκία τοῦ μέλους μας κ. Δεσποίνης Πολυχρόνη, καὶ ὁ Γερμανομαθὴς υἱὸς τῆς ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσίν των.

Ἠργάσθησαν μετὰ ζήλου καὶ ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας ἐπὶ μακρόν. Τὸ συλλεγὲν ὕλικόν, παραδοθὲν εἰς τὸν K.O.K.N., ἔξ Ἀμοργοῦ μετεφέρθη εἰς Ἀθή-

νας και ἐκεῖθεν ἐστάλη φροντίδι ἡμῶν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Giessen πρὸς πληρεστέραν μελέτην.

Ἡ ὠλοκληρωμένη ἐργασία τοῦ κ. Weinmann ἐξεδόθη εἰς θαυμασίαν ἔκδοσιν εἰς ἓνα τῶν πλέον σοβαρῶν ἐκδοτικῶν οἴκων «Otto Harrassowitz», Wiesbaden, μὲ πρόλογον τοῦ κ. Weinmann καὶ τίτλον: «Τὰ ἐδάφη τῆς νήσου τῶν Κυκλάδων Ἀμοργοῦ καὶ ἡ γεωργικὴ των ἐκμετάλλευσις».

Εἰς τὸν πρόλογόν του ἀναφέρει τὰ ἑξῆς:

«Ἡ ἰδέα τῆς παρούσης ἐργασίας πηγάζει ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερα ἀξιότιμον καὶ σεβαστόν μου διδάσκαλον, τὸν μὴ ἐπιζῶντα καθηγητὴν Δρ. Ing. Hans Kuroh, Giessen. Πρόθεσίς μου ἦτο, ὅπως αἱ ὑπ' ἐμοῦ πρότερον ἐπὶ τῆς νήσου Κεφαλληνίας ἐπεξεργασθεῖσαι μέθοδοι ἐδαφολογικῆς ἀπεικονίσεως τοῦ ἰσχυρῶς ἐρημωμένου πεδίου τῆς Μεσογείου ἐλεγχθοῦν καὶ εἰ δυνατόν βελτιωθοῦν ὡς πρὸς τὴν γενικὴν των χρησιμότητα ἐπὶ μιᾷ ἀκραίας περιπτώσεως, δηλ. τῆς ὀρεινῆς καὶ ἰδιαίτερος ἡμερήμου νήσου Ἀμοργοῦ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ καθηγητοῦ Kuroh, ὁ καθηγητὴς Dr. L. Zung, Διευθυντὴς τῆς ἐδαφολογικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἰνστιτούτου τροπικῶν τοῦ Πανεπιστημίου Zystus Liebig τοῦ Giessen, προώθησε κατὰ τρόπον ἄξιον εὐχαριστιῶν τὰς σχετικὰς προετοιμασίας καὶ οὕτω κατέστη δυνατόν, ὅπως ἡ ἐργασία τῶν ἐδαφικῶν ἐρευνῶν ἀρχίσῃ τὸν Ἀπρίλιον 1964. Αἱ ὑπηρεσίαι τοῦ Δρ. Ἰωάν. Γαϊτανίδου διὰ τὴν προετοιμασίαν των ἐπὶ τῆς νήσου καὶ τὴν διαφώτισιν τοῦ πληθυσμοῦ της εἶναι ἄξιοι ἐξάρσεως. Ἡ διεξαγωγὴ τῶν ἐδαφολογικῶν ἐργασιῶν ἐπὶ τῆς νήσου Ἀμοργοῦ εὔρε τὴν ἐνεργὸν ὑποστήριξιν τοῦ Κοινωφελοῦς Ὁργανισμοῦ Κυκλάδων Νήσων (Κ.Ο.Κ.Ν.) ὑπὸ τὸν λίαν ἀξιότιμον Πρόεδρον αὐτοῦ, καθηγητὴν κ. Ε. Α. Σκάσσην, τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τοῦ τότε Γεν. Γραμματέως καὶ βουλευτοῦ κ. Εὐαγ. Α. Ἀνερούση καὶ τῆς δίδος Κοσκόρου. Ὁ Δρ. Κ. Ζάχος, Διευθυντὴς τοῦ Κρατικοῦ Ἰνστιτούτου Γεωλογίας καὶ Ἐρεῦνης Ὑπεδάφους, παρέσχε τὴν ἀναγκαίαν ἐπίσημον ὑποστήριξιν. Ἰδιαιτέραν μνεῖαν ἀπαιτεῖ ἡ ὑποστήριξις τῆς κ. Δ. Πολυχρόνη (Χώρα Ἀμοργοῦ) καὶ τοῦ κ. Σ. Ματθαίου (Ἀθῆναι).

Φωτεινὰ παραδείγματα γνησίας καὶ ἐμπράκτου ἀγάπης πρὸς τὴν πατρίδα, διὰ τῆς ἀφιλοκερδοῦς καὶ ἀπεριορίστου βοηθείας των καὶ τῆς ἀπαραιμίλλου φιλοξενίας των».

Αὐτῆς τῆς ἐπιστημονικῆς ἐργασίας τὴν παρουσίαν θὰ κάνῃ ὁ συνάδελφος κ. Τρικκαλινός, τὸν ὁποῖον καὶ ἐγὼ ἰδιαίτερος εὐχαριστῶ.

Χρειαζεται νὰ ἐπιβραβευθῇ αὕτη καὶ ἰδιαίτερος τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Giessen καὶ ὅσοι ὑπεβοήθησαν εἰς αὐτήν.

‘Ο Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰωάν. Τρικκαλινὸς** παρουσιάζων τὰ βιβλία τῶν κ.κ. Bernard Weinmann ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὰ ἐδάφη τῆς νήσου τῶν Κυκλάδων Ἀμοργοῦ καὶ ἡ γεωργικὴ ἀξιοποίησις ταύτης» καὶ Ἡλία Π. Τσουκαλᾶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ναυτικὴ» εἶπε τὰ ἑξῆς :

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὸ βιβλίον τοῦ Γερμανοῦ ἑδαφολόγου Bernard Weinmann, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Τὰ ἐδάφη τῆς νήσου τῶν Κυκλάδων Ἀμοργοῦ καὶ ἡ γεωργικὴ ἀξιοποίησις ταύτης».

Ἡ νῆσος Ἀμοργὸς ἔχει ἐπιφάνειαν 117 τετρ. χιλ. καὶ μῆκος ἀπὸ τὰ ΝΔ πρὸς ΒΑ 32 χιλιομέτρων. Ἡ Ἀμοργὸς εἶναι μία συνεχὴς ὄροσειρά, εἰς τὴν ὁποίαν διακρίνονται αἱ κορυφαὶ Κόρακας 577 μ. εἰς τὸ δυτικόν, ὁ Προφήτης Ἡλίας 663 μ. εἰς τὸ μέσον καὶ τὸ Κρικέλον ὄρος 781 μ. εἰς τὸ ἀνατολικόν τμήμα.

Εἰς τὸ βορειοδυτικόν τμήμα τῆς Ἀμοργοῦ ὑπάρχουν διάφοροι ἐγκολπώσεις, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ μεγαλύτεροι κόλποι εἶναι τῆς Καταπόλας σχεδὸν εἰς τὸ μέσον καὶ τοῦ Αἰγιαλοῦ εἰς τὸ βορειοανατολικόν ἄκρον τῆς νήσου.

Τὸ ἔδαφος τῆς νήσου ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ ἀσβεστολίθους. Εἰς δευτέραν σειρὰν ἔρχονται τὰ κροκαλοπαγῆ, οἱ γραουβάκαι, οἱ ψαμμῖται καὶ οἱ σχιστόλιθοι.

Ἡ μορφολογικὴ δομὴ τῆς νήσου, τὸ ἔδαφος καὶ τὸ ἐπικρατοῦν κλίμα δὲν εὐνοοῦν ἐνταῦθα τὸν σχηματισμὸν ὑπογείων ὑδροφόρων στρωμάτων. Σπανίως παρουσιάζονται πηγαί. Ἔνεκα τούτου οἱ κάτοικοι χρησιμοποιοῦν φρεάτια ὕδατα μικρᾶς παροχῆς καὶ τὰ τῶν βροχῶν, τὰ ὁποῖα συλλέγονται ἀπὸ τὰ δώματα τῶν οἰκιῶν. Τὸ κλίμα τῆς Ἀμοργοῦ χαρακτηρίζεται διὰ περιορισμένας βροχοπτώσεις καὶ τὴν μακρὰν περίοδον ξηρασίας κατὰ τὸ θέρος.

Εἰς τὴν Ἀμοργὸν ὑπάρχουν πέντε τάξεις ἑδαφῶν, τὰ ὁποῖα ὁ συγγραφεὺς διακρίνει εἰς διαφόρους τύπους.

Ἐπειδὴ πρόκειται περὶ ἑδαφολογικῆς μελέτης, εἰς τὸ βιβλίον τοῦ ἐπεκτείνεται καὶ δίδει ἀπὸ τῆς σελίδος 42 μέχρι 108 διαφόρους τομὰς ἑδαφῶν καὶ πίνακας.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων, παρέχει ὁ συγγραφεὺς Weinmann τὴν ἀκόλουθον εἰκόνα ὡς συμπέρασμα :

1. 18 τομὰς ἑδαφῶν καὶ τὰς σχετικὰς ἀναλύσεις αὐτῶν.

2. Παρουσιάζει τὴν ἱκανότητα τῶν ἑδαφῶν τῆς Ἀμοργοῦ εἰς τὴν προσρόφῃσιν θρεπτικῶν οὐσιῶν.

3. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς νήσου, προτείνει ὁ Weinmann τὴν καλλιέργειαν κτηνοτροφικῶν φυτῶν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας καὶ κυρίως τῆς ἀγελαδοτροφίας.

4. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ βελτιωθῇ τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τῶν κατοίκων τῆς Ἀμοργοῦ καὶ ν' αὐξηθῇ ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς.

Ἐπίσης παρουσιάζω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὸ βιβλίον τοῦ Πλοίαρχου τοῦ Βασιτικοῦ Ναυτικοῦ κ. Ἡλία Τσουκαλᾶ, τὸ ὁποῖον φέρει τὸν τίτλον «Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ναυτική».

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἀνωτέρω βιβλίου κ. Τσουκαλᾶς χωρίζει αὐτὸ εἰς δύο τμήματα. Πρῶτον εἰς τὸ πρακτικὸν καὶ δεύτερον εἰς τὸ θεωρητικόν.

Εἰς τὸ πρῶτον τμήμα ἡ «Ναυτική» ἐπὶ τῇ βάσει γνώσεων, μεθόδων καὶ ὁδηγίων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ληφθῇ ἐκ τῆς ναυτικῆς πείρας, παρέχει εἰς τὸν πλοίαρχον τὰ ἀπαραίτητα ἐφόδια, ἵνα οὗτος ἀσφαλῶς καὶ ἐπιτυχῶς κατευθύνῃ τὸ πλοῖόν του.

Εἰς τὸ δεύτερον τμήμα τῆς «Ναυτικῆς» ἀναφέρει πλῆθος θεωρητικῶν παρατηρήσεων καὶ ὑπολογισμῶν, οἱ ὁποῖοι συμβάλλουν μεγάλως εἰς τὴν πλήρη ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν τῶν πλοίαρχων.

Ὁ συνδυασμὸς τῶν πρακτικῶν γνώσεων καὶ ἡ θεωρητικὴ ἀνάλυσις τῶν διαφορῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξετάζει τὸ βιβλίον «Ναυτικῆς», δίδει εἰς τὸ περιγραφόμενον βιβλίον ἰδιαιτέραν ἀξίαν καὶ εἶναι πολύτιμον ἐφόδιον εἰς πάντα ναυτιλλόμενον. Καὶ διὰ τοὺς σπουδαστὰς τῶν Ναυτικῶν Σχολῶν εἶναι ἐπίσης λίαν χρήσιμον.

Τὸ βιβλίον ἡ «Ναυτική» ἀποτελεῖται ἀπὸ 237 σελίδας καὶ διαιρεῖται εἰς διάφορα κεφάλαια, ἕκαστον τῶν ὁποίων μὲ ἀπλοὺς μαθηματικoὺς τύπους ἐξετάζει καὶ ἀναλύει μεθοδικῶς τὰ ἀντίστοιχα ναυτικὰ θέματα.

Ἡ παράθεσις διαφορῶν εἰκόνων ὀργάνων, πινάκων καὶ χαρτῶν διευκολύνουν τὸν ἀναγνώστην τοῦ βιβλίου ἡ «Ναυτική» εἰς τὴν εὐκόλον κατανόησιν τοῦ ἐξεταζομένου ἐκάστοτε θέματος.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. ΛΕΩΝΙΔΑ Θ. ΖΕΡΒΑ

ΜΝΗΜΗ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Συμφώνως πρὸς τὸν Ὅργανισμόν τῆς Ἀκαδημίας, ὁ Πρόεδρος ἐκάστου ἔτους κατὰ τὴν Πανηγυρικὴν αὐτῆς Συνεδρίαν ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔτους καὶ τῆς θητείας του ἐκφωνεῖ λόγον μὲ θέμα ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, τὴν ὁποίαν θεραπεύει. Εἰς τὸ καθήκον τοῦτο, οὐδεὶς δύναται νὰ ἀναπληρώσῃ ἢ νὰ ὑποκαταστήσῃ τὸν Πρόεδρον, ἀκόμη οὔτε εἰς τὴν σημερινὴν περίπτωσιν, ποὺ δὲν ὑπάρχει Πρόεδρος. Ἀντὶ ὅμως προεδρικοῦ λόγου ὁ εἰς τὸ Προεδρικὸν ἀξίωμα διάδοχος τοῦ ἀειμνήστου Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκφράσῃ καὶ πάλιν σήμερον ἐνώπιον Ὑμῶν τὴν βαθυτάτην ἐγγνωμοσύνην τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὰς ἐξόχους ὑπηρεσίας τοῦ ἐκλιπόντος Προέδρου εἰς τὴν Ἐπιστήμην, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, εἰς τὸ Ἔθνος, εἰς τὴν Ἀκαδημίαν. Ἡ Ἀκαδημία θὰ τελέσῃ προσεχῶς ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον εἰς ἑκτακτον δημοσίαν συνεδρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰδικὸς συνάδελφος θὰ ἀναπτύξῃ λεπτομερῶς τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός.

Ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἦτο ἤδη ἀπὸ ἐτῶν ὁμότιμος καθηγητής, ὅταν ἐξελέγη ἀκαδημαϊκός. Ἀπὸ τῆς πρώτης στίγμῃς τῆς εἰσόδου του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ἦτο καταφανές, ὅτι μόνον («τύποις») ἀπουσίαζε τοῦ Ἰδρύματος ἐπὶ δεκαετηρίδας, κατέχων περίοπτον θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπὸ μακροῦ εἶχον αὐτὸν ἀννῶσει τὸ Ἔθνος, ἡ Κοινὴ Γνώμη. Κατὰ τὰ ἑπτὰ ἔτη τῆς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ θητείας του συνέχισε τὸ ἔργον του μιᾶς πεντηκονταετίας μὲ ἀμείωτον ἐνδιαφέρον, ἀπελθὼν δὲ τοῦ κόσμου τούτου ἀφῆκεν ἅπασαν τὴν σημαντικὴν ἀκίνητον περιουσίαν του εἰς τὴν Ἀκαδημίαν διὰ σκοποὺς ἀνταξίους ἐνὸς Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Διὰ τῆς διαθήκης ὁρίζεται, ὅτι τὰ εἰσοδήματα τῆς καταλειπομένης περιουσίας θὰ διατίθενται κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὴν χορήγησιν ὑποτροφιῶν πρὸς ἐπιμόρφωσιν, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν

ἢ τὸ ἐξωτερικόν, δημοδιδασκάλων καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων οἰονδήποτε κλάδου. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι θὰ ἐπροσέξατε τὴν φράσιν τῆς διαθήκης του, «δημοδιδάσκαλοι, καὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες». Τόσον ὑψηλὰ τοποθετεῖ τὸν δημοδιδάσκαλον ὁ Ἀλιβιζᾶτος.

Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπίτιμος διδάκτωρ τῶν Πανεπιστημίων Ὁξφόρδης καὶ Οὐψάλης, ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἐδίδασκεν ἐπὶ τέσσαρας δεκαετηρίδας καὶ συμμετεῖχε παραλλήλως εἰς τὰς προσπάθειάς διὰ τὴν παρουσίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν διεθνή ἐπιστημονικὴν ἄμιλλαν διὰ δημοσιεύσεως πρωτοτύπων ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν. Κατ' ἀρχήν, Διδασκαλία - Ἐρευνα ἀποτελοῦν ἐνιαῖον, ἀδιαίρετον κριτήριον διὰ τὴν καταξίωσιν κάθε ἀκαδημαϊκοῦ διδασκάλου. Προκειμένου ὅμως περὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τοῦτο ἐνέχει ἰδιαιτέραν σημασίαν. Αἱ Θεολογικαί μας Σχολαὶ καὶ μερικὰ Ἰνστιτοῦτα τῆς Ρωσικῆς Διασπορᾶς ἀποτελοῦν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων τὰ μόνα ἰδρύματα ἐλευθέρως διδασκαλίας καὶ ἐλευθέρως ἐρεῦνης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ὑπέχουν ὥς ἐκ τούτου ἔτι μεγαλύτερας εὐθύνas. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος ἀντεμετώπισε μὲ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν τὰς εὐθύνas ταύτας καὶ τιμᾶται μεγάλως εἰς τὸν Ὁρθόδοξον Κόσμον, τιμᾶται ἀκόμη καὶ πέραν τῶν ὁρίων τοῦ Ὁρθοδόξου Κόσμου.

Ὁ Ἀλιβιζᾶτος δὲν ὑπῆρξεν ἀπλῶς καὶ μόνον εἰς σημαντικὸς θεωρητικὸς θεολόγος, θεραπεύσας ἰδιαιτέρως τὸ Κανονικὸν Δίκαιον. Ὁ πολυταξειδεμένος, ὁ κοσμοπολίτης — ὑπὸ τὴν καλὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως — Ἀλιβιζᾶτος, πὺν συνεδέετο φιλικῶς μὲ τοὺς περισσοτέρους σημαίνοντας Θεολόγους τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου, ὑπῆρξε πιστὸν μέλος τῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἐξοχὴν θεολόγος τῆς Πράξεως, διέθεσε δὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν τοῦ Ἑθνους. Εὐθὺς ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του ἐκ πολυετῶν σπουδῶν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του δὲν ἔπαυσεν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν νὰ ἀσχολῇται μὲ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ κλήρου καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησίν του, μὲ τὰ προβλήματα Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας, συμφώνως πρὸς τοὺς Ἱεροὺς Κανόνας καὶ τὴν δημοκρατικὴν ὑφῆν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μὲ τὴν ἀνάληψιν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας εὐρύτερων κοινωνικῶν σκοπῶν. Ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία τῆς τελευταίας 50ετίας ἀκτινοβολεῖ πολλάκις πνεῦμα Ἀμίλκα Ἀλιβιζᾶτου. Ἡδύνατό τις νὰ μὴ ἀκολουθῇ τὸν Ἀλιβιζᾶτον, ἦτο ὅμως ἀδύνατον νὰ τὸν ἀγνοήσῃ.

Ἡ ὁργάνωσις καὶ ἡ ἀνάδειξις τοῦ Ἑλληνικοῦ τμήματος τῆς μεγάλης διεθνοῦς οργανώσεως τῆς Χριστιανικῆς Ἀδελφότητος τῶν Νέων (Χ.Α.Ν.), ὡς πρότυπον καὶ ἐξαιρετικῶς ἀποδοτικὸν καὶ ἐκτιμώμενον Σωματεῖον Κοινωνικῶν Ὑπηρεσιῶν, εἶναι ἐν πολλοῖς ἔργον τοῦ Ἀλιβιζᾶτου.

Πολλάκις ἡ Ἐκκλησία καὶ τὸ Ἑθνος ἐπωφελήθησαν τοῦ διεθνοῦς κύρους τοῦ Ἀλιβιζᾶτου καὶ ἀνέθεσαν εἰς αὐτόν, ὁμοῦ μὲ φωτισμένους ἱεράρχας, εἰδικὰς ἀποστο-

λὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Καὶ ὡς ἐπιλέγει καθηγητὴς — μαθητὴς τοῦ Ἀλιβιζάτου — εἰς Βιογραφίαν δημοσιευθεῖσαν εἰς σχετικὸν τιμητικὸν τόμον τὸ 1958 : « Ἡ ἀνασύνταξις τῶν σχέσεων μας μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας καὶ ἡ δημιουργία τῶν σχέσεων πρὸς Ἀμερικανοὺς καὶ Ἀγγλοὺς Θεολόγους ὑπῆρξεν ὁ καρπὸς μιᾶς τῶν γονίμων τούτου ἀποστολῶν. Αἱ τότε ἀρξάμεναι ἱστορικαὶ συζητήσεις Ἑλλήνων καὶ ξένων θεολόγων διεθνoῦς φήμης συνεχίσθησαν εἰς τὰς μεγάλας Οἰκουμενικὰς συσκέψεις τῶν γνωστῶν διεθνῶν ὁργανώσεων « Πίστις καὶ Τάξις » καὶ « Ζωὴ καὶ Ἔργασία ». Εἰς τὸ ἐκ τῆς συγχωνεύσεως τῶν δύο τούτων Ὁργανώσεων προκῦψαν « Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν » ὃ Ἀλιβιζᾶτος κατέλαβεν ἀμέσως ἐξέχουσιν θέσιν », ἐκπροσωπῶν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κύπρου.

Παρὰ τὸν γενικὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἐπιδιωκομένους σκοποὺς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν οἱ πρωτοπόροι τῆς ιδέας ταύτης — συνεπῶς καὶ ὁ Ἀλιβιζᾶτος — ἐθεωρήθησαν πολλάκις ὡς ἐπιδιώκοντες οὐτοπία, ὡς ὁπαδοὶ μύθου. Ἐν τούτοις τόσον εἰς τὰς Φυσικὰς ὅσον καὶ εἰς τὰς Ἠθικὰς Ἐπιστήμας, εἰς τὰς κοινωνικὰς ἐπιδιώξεις, μία καλὴ θεωρία, εἰς καλὸς μῦθος ἀποδεικνύεται ὡς ἐν πολὺν πρακτικόν, πολὺν ὠφέλιμον πράγμα. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος ἔζησεν ἀρκετὰ διὰ νὰ ἴδῃ τὰ πρῶτα ἐπιτεύγματα τοῦ μύθου-κινήματος, πού ἤρχισεν ὡς μία ἠθικὴ προσταγή. Ὁ ἐν Χριστῷ διάλογος τῶν Ἐκκλησιῶν εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἐξελίξει, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης προσεύχεται εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον καὶ ὁ Πάπας ἐπισκέπτεται τὰ Πατριαρχεῖα καὶ προσεύχεται εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, πού παρ' ὅτι ἔχει ὀνομασθῇ Μουσεῖον, δὲν παύει νὰ εἶναι Ἁγία Σοφία. Καὶ ἀκολουθεῖ ἐν πολυσήμαντον γεγονόσι : Ὁ Πάπας ἐπισκέπτεται τὴν Κοιτίδα τοῦ στρατευομένου Προτεσταντισμοῦ, τὴν Γενεύην, καὶ τὸ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἐδρεῖον Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Ἡ στάσις αὕτη τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν ὑπαγορεύεται ἀπλῶς ἀπὸ συναισθηματικὸς λόγους ἢ λόγους τακτικῆς. Εἶναι ἀπαύγασμα Σοφίας καὶ δεῖγμα Διορατικότητος. Αἱ Ἐκκλησίαι ἀποτελοῦν ἓνα σημαντικόν, σήμερον ἴσως τὸν σπουδαιότερον παράγοντα, εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Δύσεως διὰ τὴν διάσωσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς προμηθεϊκῆς, τῆς θεϊκῆς του καταγωγῆς.

Γενικῶς εἶναι ἐξαιρετικῶς δύσκολον ἐγχείρημα νὰ καθορίσῃ κανεὶς, ἰδίως ὁ προερχόμενος ἐκ τοῦ κόσμου τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν, τὴν σκοπιὰν μιᾶς προσωπικότητος τοῦ Κόσμου τῶν Ἠθικῶν Ἐπιστημῶν καὶ μάλιστα προσωπικότητος μὲ πολὺπλευρον θεωρητικὸν καὶ πρακτικὸν ἔργον. Ἐνκολῶτερος εἶναι ὁ ἀρνητικὸς χαρακτηρισμός, ἴσως καὶ ὁ πλέον ἀντικειμενικός. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος δὲν συγκαταλέγεται, κατὰ τὴν γνώμην μου, μεταξὺ ἐκείνων, πού ἀποδίδουν ὅλα τὰ δεινὰ τοῦ σημερινοῦ κόσμου εἰς καταδυνάστευσιν τοῦ πνεύματος ὑπὸ τῆς ὕλης, εἰς μίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐσυνείδητον θέλησιν νὰ καταστῇ ἡ Ἐπιστήμη καὶ αἱ Ἐφαρμογαὶ τῆς κυ-
ΠΑΑ 1969

ρίοι οἱ ὅλῃς τῆς φύσεως, εἰς μίαν θέλησιν πρὸς ἐπίτευξιν ὁλοκληρωτικῶν σκοπῶν. Ἐὰν τοῦτο ἦτο ἀκριβές, τὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἦτο μηδενισμὸς καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἐξ ὑπαρχῆς.

Ἡ γνώμη αὕτη ἔχει ἀφετηρίαν τὴν «ἐπιστημονικὴν καταγωγὴν» τοῦ ἀειμνήστου Ἀ. Ἀλιβιζάτου καὶ τεκμηριοῦται ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς ζωῆς του.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον, ὅτι ὁ Ἀλιβιζᾶτος διεμορφώθη καὶ ἀνεδείχθη εἰς θεολόγον - ἐρευνητὴν κατὰ τὴν μαθητείαν του εἰς τὸ Πανεπιστημιακὸν Θεολογικὸν Φροντιστήριον τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου, τὸ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ ἐπιφανεστέρου θεολόγου τῆς ἐποχῆς του, τοῦ Adolf v. Harnack, ὁ ὁποῖος ὁμως παραλλήλως ὑπῆρξε Πρόεδρος τῆς Kaiser - Wilhelm - Ἑταιρείας Ἑπιστημονικῶν Ἑρευνῶν—ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της καὶ μέχρι τοῦ θανάτου του. Εἰς τὴν Ἑταιρείαν ταύτην ἀνῆκον κατ' ἀρχὰς κυρίως Ἰνστιτοῦτα Ἑρευνῶν Φυσικῶν Ἑπιστημῶν, τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὴν δόξαν τῆς Γερμανικῆς Ἑπιστήμης εἰς τὴν προχιτλερικὴν Γερμανίαν.

Διάδοχος τοῦ v. Harnack εἰς τὴν Προεδρίαν τῆς Ἑταιρείας ταύτης ἦτο ὁ φίλος του Max Planck, εἷς ἐκ τῶν μεγαλυτέρων φυσικῶν τοῦ αἰῶνος. Ἐπὶ τῆς Προεδρίας τοῦ Planck συνεχίσθη ἡ ἀνοδικὴ πορεία τῶν Ἰνστιτούτων Φυσικῶν Ἑπιστημῶν ἀλλὰ, ὅπερ σπουδαιότερον, ἠδῆ ἡ σημαντικῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν μέχρι τότε ὀλιγαριθμῶν Ἰνστιτούτων Ἠθικῶν Ἑπιστημῶν τῆς Ἑταιρείας, ἡ ὁποία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Planck ἔλαβε τὸ ὄνομά του.

Ὁ Θεολόγος καὶ ὁ Φυσικὸς ἐνηλλάσσοντο εἰς τὴν προσπάθειαν συμμέτρου ἀνθρώπου τοῦ ἠθικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου.

Ὁ Παστέρ ὑπενθυμίζει κάποιον ὅτι ὁ Φράνκλιν εἰς ἐρώτημα διὰ τὴν χρησιμότητα μιᾶς ἐπιστημονικῆς ἀνακαλύψεως ἀπήντησε δι' ἄλλον ἐρωτήματος : «ποία ἡ χρησιμότης ἐνὸς νεογεννήτου παιδίου ;» Καὶ ὁ Παστέρ ἐπιλέγει, ὅτι ὅπως ἐν νεογέννητον, οὕτω καὶ ἐν ἐπιστημονικὸν ἐπίτευγμα ἔχει ἀπλῶς τὴν ἀξίαν μιᾶς ἐλπίδος. Οἱ ἐπιστήμονες-ἐρευνῆται τοῦ Φυσικοῦ Κόσμου δὲν ἔχουν εἰδικόν τινα σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἐπιτελοῦν. Τελεολογικαὶ ἀντιλήψεις δὲν εὔρουν πρακτικῶς ποτὲ καταφύγιον εἰς τὸν Κόσμον τῶν Φυσικῶν Ἑπιστημῶν. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐρευνητικὴ δραστηριότης εἶναι μία καθαρῶς πνευματικὴ λειτουργία, προϋποθέτουσα πείραν γνώσεως καὶ πρὸ παντὸς ὑπαρξιν δημιουργικῆς φαντασίας. Εἰς τὸ ἐπίπεδον αὐτὸ συναντῶνται καὶ ἀντικρῶζον ἀλλήλας ἡ Ἑπιστήμη καὶ ἡ Τέχνη, αἱ ὁμόζυγοι αὐταὶ ἐκφάνσεις τοῦ Πνεύματος.

Ἐνῶ ὁμως αἱ κραναὶ κατὰ τῆς Καθαρᾶς Ἑπιστήμης ἔχουν τόσον ἀτονήσει, ὥστε μόλις ἀκούονται, ἐξακολουθεῖ ἀκόμη νὰ ὑφίσταται προκατάληψις κατὰ τῆς Τεχνικῆς, θεωρουμένης ὡς ἀντιπνευματικῆς, ὡς ὕλιστικοῦ φαινομένου.

Ἡ «Τεχνικὴ» προϋπῆρξε τῆς Ἑπιστήμης, διὰ νὰ γίνῃ ἐν συνεχείᾳ ἀπλῆ, ἴσως πνευματώδης, πάντως τυχαία ἐφεύρεςις. Ἡ σύγχρονος Τεχνικὴ ἢ Τεχνολογία, ὡς

ἀποκαλεῖται πλέον, εἶναι προῖόν τῶν τελευταίων δύο ἑκατονταετηρίδων, κυρίως τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων, ὅταν ἡ («ἐφεύρεσις») ἐγένετο πλέον ἀποτέλεσμα κατευθυνομένης ἀναζητήσεως. Ὁ μετασχηματισμὸς αὐτὸς ἐγένετο κατὰ τὸν τρόπον ποὺ εἶχον συζητήσει — καὶ τί δὲν εἶχον συζητήσει — οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι, δηλαδή δι' ἀναγωγῆς τῆς πείρας εἰς θεωρίαν. Ἡ σημερινὴ Τεχνολογία εἶναι πλέον Ἐπιστήμη, διότι μία εἶναι ἡ Ἐπιστήμη, ἡ Ἐπιστήμη καὶ αἱ Ἐφαρμογαί της. Ἐν τούτοις ἐν τεχνολογικὸν πρόβλημα αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ δὲν εἶναι ἀπλῶς μόνον ἐν πολὺν δαπανηρόν, ἀλλὰ καὶ ἐν πολὺπλοκον ἐγχείρημα. Περαιτέρω, ἡ ἀξιοποίησις μιᾶς τεχνικῆς ἀνακαλύψεως δημιουργεῖ νέα προβλήματα, διότι ἤδη ὑπαισέρονται νέοι παράγοντες οἰκονομικοί, κοινωνικοὶ κλπ. καὶ τὸ ὅλον ζήτημα γίνεται πλέον πολὺπλοκον, μὴ δυνάμενον νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τεχνολογικῶν καὶ μόνον κριτηρίων. Βεβαίως οὐδεὶς δύναται νὰ ἀγνοήσῃ τὸ ὁλοκληρωτικὸν δυναμικόν, ποὺ συνοδεύει τὴν νεωτέραν Τεχνολογίαν. Ἐν τούτοις εἶναι πλέον εὐλογον νὰ θεωρήσωμεν, ὅτι ὅπισθεν τῆς ἐξελίξεως τῆς σημερινῆς Τεχνολογίας δὲν ὑποκρύπτεται ἐν ἀνθρώπινον σχέδιον, εἰς εἰδικὸς σκοπός, ἀλλὰ Ἱστορία, πραγματικὴ Ἱστορία, ποὺ θραύει τὰ πλαίσια ἐνὸς τεχνητοῦ κατασκευάσματος καὶ πορεύεται πρὸς τὴν περιοχὴν τῶν Ἰδεῶν.

Ἡ κατακραυγὴ κατὰ τοῦ σημερινοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἔχει τὴν ἀφετηρίαν της εἰς τὴν δραματικῶς ταχεῖαν ἐξέλιξιν τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν των καὶ τὴν συνεχῆ ἀπομάκρυνσίν των ἐκ τοῦ πεδίου ὁρατότητος τοῦ κόσμου τῶν Ἑθικῶν Ἐπιστημῶν. Καὶ τὸ δέος γίνεται τρόμος, ὅταν ἀναλογιζώμεθα, ὅτι διὰ πρῶτην φορὰν εἰς τὴν Ἱστορίαν της ἡ Ἀνθρωπότης ἀντιμετωπίζει δυνατότητα ὁλοκληρωτικῆς καταστροφῆς, ὅτι βαδίζει φέρουσα πάντοτε μεθ' ἑαυτῆς μηχανὰς ὁλοκληρωτικοῦ ὀλέθρου, δυναμένας νὰ τεθοῦν εἰς δράσιν ἐντὸς κλάσματος δευτερολέπτου.

Τὰ προβλήματα, ποὺ δημιουργεῖ ὁ τεχνικὸς πολιτισμὸς, παρουσιάζουν μὲν σήμερον ἐξαιρετικὴν ὀξύτητα, εἶναι ὅμως παλαιοί, πολὺ παλαιοὶ συνοδοιπόροι τοῦ ἀνθρώπου. Ἦδη ὁ Πλάτων εἰς τὸν Φαῖδρον του, εἰς ἓνα ὥραϊον μῦθον, ἐμφανίζει ἓνα Αἰγύπτιον θεόν, τὸν Θεῦθ, προσφέροντα εἰς Βασιλέα τῆς Αἰγύπτου πρὸς χρῆσιν τῶν Αἰγυπτίων διαφόρους ἐφευρέσεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰ γράμματα τῆς ἀλφαβήτου. Ἡ χρῆσις τῶν γραμμάτων θὰ κάμῃ τοὺς Αἰγυπτίους σοφοὺς καὶ θὰ πλουτίσῃ τὴν μνήμην των, εἶπεν ὁ Θεῦθ. Ὁ Βασιλεὺς ὅμως εἶχεν ἐπιφυλάξεις, νομίζων ὅτι ἡ χρῆσις τῶν γραμμάτων θὰ ἔκαμῃ τοὺς ὑπηκόους του οὐχὶ σοφοὺς, ἀλλὰ δοκησιόφους καὶ θὰ εἶχεν ὥς συνέπειαν («λήθη») ἀντὶ μνήμης, διότι ἐπαφιέμενοι εἰς τὴν («ἐξωθεν») προσφερομένην μνημόνευσιν (σήμερον θὰ ἐλέγομεν ἠλεκτρονικὸν ἐγκέφαλον) θὰ παρημέλουν τὴν («ἐνδοθεν») δι' ἰδίων προσπαθειῶν καλλιεργομένην μνήμην. Ὁ κόσμος ἐχρησιμοποίησε τὰ γράμματα καὶ οἱ φόβοι τοῦ Βασιλέως ἀπεδείχθησαν ἂν μὴ ἀνύπαρκτοι, πάντως ὑπερβολικοί. Ὁ Πλάτων δὲν λαμβάνει ἐπὶ τοῦ προβλήμα-

τος θέσιν. Τὸ σημαντικὸν ὁμῶς εἶναι ὅτι εἰς τὸν μῦθόν του ἐπισημαίνεται τοῦτο : ἡ τεχνικὴ δύναται νὰ ἐπιφέρει εἰς τὴν μόρφωσιν, εἰς τὸν ἠθικὸν κόσμον τοῦ ἀνθρώπου, μίαν κατάστασιν ἀνάγκης, ἡ ὁποία, ὡς φυσικόν, θὰ πρέπει νὰ ὑπερνικηθῇ.

Μὲ τὴν παρέκβασιν αὐτὴν δὲν ἐγκατέλειπα τὸ θέμα μου. Τὸ θέμα μου παραμέμνει : «Μνήμη Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου».

Εἰς τελικὴν ἀνάλυσιν αὐτὸ τὸ χάσμα μεταξὺ Ἐπιστήμης καὶ Ἠθικῆς ἐπιζητεῖ νὰ σμικρύνῃ ὁ Ἀλιβιζᾶτος, ὅταν ἤδη πρὸ 55 ἐτῶν, ἐν ὧφει τῆς «ἐπαπειλουμένης λαίλαπος», ὡς λέγει, καλεῖ τὴν Ἐκκλησίαν του ν' ἀναλάβῃ σχετικὰς πρωτοβουλίας. Ἐν ὧφει τῆς ἐπερχομένης λαίλαπος, πιστὸς εἰς τὸ Δόγμα καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ζητεῖ ἐξύψωσιν εἰς τὸν ἀνώτατον δυνατὸν βαθμὸν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ κλήρου, ἀναδιοργάνωσιν τῶν Ἱερατικῶν Σχολῶν, ἀποδέσμευσιν τῆς Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τροχοπέδας, τὴν προβολὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνάθεσιν εἰς αὐτὴν εὐρύτερων κοινωνικῶν σκοπῶν. Διὰ πρώτην φορὰν χάρις εἰς τὰς προσπάθειάς καὶ εἰς τὸ κῦρὸς του συνέρχεται Πανορθόδοξον Συνέδριον, ἐνῶ παραλλήλως προωθοῦνται αἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας μας μὲ ἄλλας ἐτεροδόξους Ἐκκλησίας. Ἐν ὧφει τῆς «ἐπαπειλουμένης λαίλαπος» συνδέει τὴν Ἐκκλησίαν μας μὲ τὸ Παγκόσμιον Συμβόλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τὸ ὁποῖον χάρις εἰς τὸ διεθνὲς του κῦρος καταλαμβάνει ἐξέχουσαν θέσιν.

Ἡ συμβολὴ ἐνὸς Ἐθνους εἰς τὰς Ἐπιστήμας — Φυσικὰς καὶ Ἠθικὰς — καὶ εἰς τὴν Τέχνην καθορίζει τὴν πολιτιστικὴν του στάθμην καὶ ἀντικατοπτρίζει τὸ βιοτικὸν αὐτοῦ ἐπίπεδον. Ἡ πνευματικὴ ἀκτινοβολία καὶ τὸ κῦρος μικρῶν χωρῶν, ὡς π.χ. τὸ Ἰσραήλ, ἡ Ἑλβετία, δυσαναλόγως μεγάλα ἐν σχέσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν των καὶ τὴν περιορισμένην ὕλικήν των δύναμιν, ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὴν εὐρεῖαν συμμετοχὴν των εἰς τὴν διεθνῇ ἄμιλλαν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν Ἐπιστημῶν καὶ τῆς Τέχνης. Ἡ συμμετοχὴ των αὕτη ἐπιμαρτυρεῖται ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν πολλῶν αἰχμῶν, πολλῶν προσωπικοτήτων, εἰς τὴν ἀνοδικὴν πορείαν τῆς πολιτιστικῆς των καμπύλης. Μία τοιαύτη αἰχμὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καμπύλην εἶναι ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος. Ὁ Ἀλιβιζᾶτος ὑπῆρξε κατ' ἐξοχὴν Ἐθνικὸς Ἀνήρ.

ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΩΝ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1969 *
ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ
Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐξέλεξε πέντε νέα τακτικὰ μέλη, ἥτοι τὸν κ. **Πέτρον Χάρην** εἰς τὴν ἔδραν τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, τὸν κ. **Γεώργιον Μυλωνᾶν** εἰς τὴν ἔδραν τῆς ἀρχαιολογίας, τὸν κ. **Γεώργιον Πανταζῆν** εἰς τὴν ἔδραν τῶν φυσικο-ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, τὸν κ. **Μενέλαον Παλάντιον** εἰς τὴν ἔδραν τῆς Μουσικῆς, καὶ τὸν κ. **Γεώργιον Μέγαν** εἰς τὴν ἔδραν τῆς Λαογραφίας. Ἡ Ἀκαδημία εὐχεται δι' ἑμοῦ εἰς τὰ νέα αὐτῆς τακτικὰ μέλη καρποφόρον δρᾶσιν. Ἐπίσης ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας ἐξέλεξε δύο ξένους ἐταίρους τῆς Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν, ἥτοι τὸν **Sir Stewart Duke Elder**, ἐταῖρον τῆς Royal Society καὶ ἐπίτιμον διευθυντὴν τοῦ Ὀφθαλμολογικοῦ Ἰνστιτούτου τοῦ Λονδίνου, καὶ τὸν κ. **André Lallemand**, μέλος τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν τῶν Παρισίων, καθηγητὴν τοῦ Κολλεγίου τῆς Γαλλίας καὶ διευθυντὴν τοῦ Ἰνστιτούτου Ἀστροφυσικῆς τῶν Παρισίων. Ἐπίσης ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας ἐξέλεξε τέσσαρα ἀντεπιστέλλοντα μέλη τῆς τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν, ἥτοι τὸν κ. **Παναγιώτην Κατσόγιαννην**, τακτικὸν καθηγητὴν τῆς Βιοχημείας τοῦ City University of New York, τὸν κ. **Γεράσιμον Καραμπᾶτσον**, τακτικὸν καθηγητὴν τῆς Χημείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Michigan, τὸν κ. **Ἡλίαν Γυφτόπουλον**, τακτικὸν καθηγητὴν τοῦ Nuclear Engineering Department τοῦ M.I.T., καὶ τὸν κ. **Νικ. Φακατσέλην**, διευθυντὴν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐστριακοῦ Νοσοκομείου «Ἅγιος Γεώργιος» καὶ τέως βουλευτὴν τῆς ἐλληνικῆς μειονότητος εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν τῆς Ἀγκύρας. Τέλος, ἡ Ὀλομέλεια ἐξέλεξεν ὡς ἀντεπιστέλλον

---

* Ἀνεγνώσθη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1969.

μέλος τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. **Ἰωάννην Ἀναστασιάδην**.

Ἐξ ἄλλου ἡ Ἀκαδημία κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἐθρόνησε τὸν θάνατον δύο τακτικῶν αὐτῆς μελῶν, τοῦ **Στράτη Μυριβήλη** καὶ τοῦ Προέδρου αὐτῆς **Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου**. Ὁ *Στράτης Μυριβήλης* ὑπῆρξε λογοτέχνης ὃχι μόνον πανελληνίως, ἀλλὰ καὶ διεθνῶς γνωστός. Ὅλα τὰ κείμενα τοῦ Μυριβήλη εἶναι λογοτεχνικῶς ρωμαλέα, τὰ δὲ θέματα τῶν κειμένων του ἀντλεῖ ὁ Μυριβήλης ἀπὸ τὰς πηγὰς τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο ὁ Μυριβήλης εἶναι πηγαῖος καὶ δροσερὸς δημιουργός. Οἱ ἀνθρώπινοι τύποι, τοὺς ὁποίους ἔπλασεν εἰς τὰ ἔργα του ὁ Μυριβήλης, καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ σύμβολα καὶ αἱ εἰκόνες του, σαγηνεύουν καὶ καταπλήσσουν μὲ τὴν ἐνάργειάν των καὶ τὴν πληρότητά των. Γενικῶς ὁ λόγος τοῦ Μυριβήλη εἶναι πυκνός, ὥριμος καὶ πάντοτε δροσερὸς καί, ἐνῶ εἶναι λόγος τέχνης, ἔχει τὸ χάρισμα νὰ πείθῃ τὸν ἀναγνώστην ὅτι εἶναι λόγος ἐξερχόμενος ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ.

Ὁ *Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος* ὑπῆρξεν ἐξαίρετος φυσιογνωμία μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ ξένων θεολόγων τοῦ αἰῶνός μας. Διεκρίθη ἤδη ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ του σταδίου ὡς μαθητῆς τοῦ μεγάλου Γερμανοῦ θεολόγου Adolf von Harnack μὲ τὴν μελέτην του περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. Τὸ κανονικὸν δίκαιον ὑπῆρξεν ὁ χῶρος τῆς ἐπιστημονικῆς του παραγωγῆς. Πολὺ ἐνωρὶς ὅμως ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἐξῆλθε τοῦ χώρου τούτου καὶ ἡσχολήθη μὲ θέματα γενικώτερα, τόσον τῆς Θεολογίας, ὅσον καὶ τῆς Ἐκκλησιολογίας ἢ μᾶλλον τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἔτσι τὸ 1936 ὠργάνωσε τὸ ἐν Ἀθῆναις συνελθὼν Α΄ διεθνὲς συνέδριον τῆς ὀρθοδόξου Θεολογίας, τοῦ ὁποίου διετέλεσε καὶ Πρόεδρος. Ἐπίσης τὸ 1951 ὠργάνωσεν ἐν Ἑλλάδι τὰς διεθνεῖς ἐορτὰς ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν 1900 ἐτῶν, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἦλθε τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τόσον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ὅσον καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ὀφείλουν πολλὰ εἰς τὸν Ἀμίλκαν Ἀλιβιζᾶτον, ὁ ὁποῖος ἐχειρίσθη ἐπὶ ἔτη τὰς ἐκκλησια-

στικὰς ὑποθέσεις τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ διετέλεσε Κυβερνητικὸς Ἐπίτροπος παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ. Τέλος, ὁ Ἀμίλκας Ἀλιβιζᾶτος ἦτο ἐκ τῶν πρωτεργατῶν τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως.

Ἐπίσης κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἡ Ἀκαδημία ἐθρήνησε τὸν θάνατον ἐνὸς ξένου ἐταίρου αὐτῆς, τοῦ φιλοσόφου **Karl Jaspers**, καὶ ἐνὸς ἐπιτίμου μέλους αὐτῆς, τοῦ τέως προέδρου τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς **Dwight Eisenhower**. Ὁ *Jaspers* ὡς καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Heidelberg πρὸ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Βασιλείας μετὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον ἀπέκτησε διὰ τῶν ἔργων του φήμην παγκόσμιον. Ὁ *Eisenhower* διέπρεψεν ὡς ἀνώτατος ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τὸν Χιτλερικὸν ζυγόν.

Τὸ ἐρευνητικὸν ἔργον τῆς Ἀκαδημίας χωρίζεται εἰς δύο κατηγορίας, εἰς τὰς ἀνακοινώσεις τῶν τακτικῶν μελῶν, εἰς ἐρευνητικὰς μελέτας τῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας, δημοσιευομένας εἰς ἔγκυρα περιοδικὰ ἢ καὶ αὐτοτελῶς, καὶ εἰς τὴν συστηματικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία γίνεται ἀπὸ τὰ Κέντρα Ἑρεῦνης τῆς Ἀκαδημίας. Κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος ἐγένοντο δέκα ἀνακοινώσεις ἀπὸ τακτικὰ μέλη τῆς Ἀκαδημίας, μία ἀπὸ ἀντεπιστέλλον αὐτῆς μέλος καὶ εἴκοσι τρεῖς ἀνακοινώσεις ἐκτὸς τῆς Ἀκαδημίας ἐπιστημόνων γενόμεναι ὑπὸ ἀκαδημαϊκῶν.

Ἡ ἐρευνητικὴ ἐργασία τῶν Κέντρων Ἑρεῦνης τῆς Ἀκαδημίας συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος, παρὰ τὰς δυσχερείας τὰς ὁποίας ταῦτα ἀντιμετωπίζουν, δυσχερείας προερχομένας κυρίως ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ. Θὰ ἀναφέρω ἐδῶ ἐν συντομίᾳ τὸ συντελεσθὲν ἔργον. Οὕτω τὸ *Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης* ἔχει ἤδη ἑτοιμον τὸ ὑλικόν, τὸ ὁποῖον θ' ἀποτελέσῃ τὸν δεύτερον ἡμίτομον τοῦ τετάρτου τόμου, ὁ ὁποῖος περιλαμβάνει μέγα μέρος τῆς ὕλης τοῦ στοιχείου Δ. Πρέπει ἐδῶ νὰ δηλωθῇ δημοσίᾳ καὶ ἐπισήμως ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ὅτι τὸ μέγα καὶ μνημειῶδες ἔργον, δηλαδή ἡ ἔκδοσις

τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, προχωρεῖ βραδέως, διότι αἱ ἐργαζόμεναι πρὸς τοῦτο ἐπιστημονικαὶ δυνάμεις τῆς Ἀκαδημίας εἶναι εἰς ἀριθμὸν ὀλίγαι. Τὸ Κέντρον τοῦ Λεξικοῦ διαθέτει πρὸς τὸ παρὸν μόνον 5 συντάκτας. Διὰ νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ ἐργασία αὕτη, ἡ ὁποία ἔχει τεραστίαν ἐθνικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν σημασίαν, διότι ὅχι μόνον ὁ τόπος ἔχει ἀνάγκην αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἔξω τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀσχολούμενοι ἐπιστήμονες, ἀπαιτοῦνται μεγαλύτεροι ἀριθμοὶ ἐπιστημονικῶν δυνάμεων. Αἱ δυνάμεις αὗται ὑπάρχουν εἰς τὴν χώραν μας καὶ θὰ εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιστρατευθοῦν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας, ἐφ' ὅσον ἡ Πολιτεία διαθέσει πρὸς τοῦτο τὰ ἀνάλογα ὑλικά μέσα. Τὸ Κέντρον τοῦ Λεξικοῦ ἐπρογραμματίσει καὶ ἐπραγματοποίησε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀποστολὰς τῶν συντακτῶν του εἰς ὠρισμένας περιοχὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑπικρατείας. Ἐκτὸς τῆς Ἑπικρατείας ἐγένοντο ἀποστολαὶ εἰς τὴν ἑλληνόφωνον περιοχὴν τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ εἰς τὴν Κύπρον. Εἰς τὴν Ἰταλίαν μετέβη ὁ κ. *Καραναστάσης*, εἰς Κύπρον ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. *Βαγιακάκος* καὶ ὁ κ. *Κοντοσόπουλος*. Ἡ συγκομιδὴ ὑλικοῦ καὶ ἀπὸ τὰς δύο περιοχὰς ὑπῆρξε πλουσία. Ἐπιθυμῶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ Κέντρου ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν τῆς Κύπρου κ. *Θ. Παπαδόπουλλον*, ὁ ὁποῖος συνειργάσθη μετὰ τοῦ κ. Βαγιακάκου πρὸς καθορισμὸν τῶν διαλεκτικῶν ζωνῶν τῆς μεγαλονήσου ἐπὶ τῇ βάσει τῆς φωνητικῆς. Ἐπίσης ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ κ. *Βαγιακάκος* μετέβη ἰδίαις δαπάναις εἰς Κορσικὴν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ γλωσσικοῦ ὑλικοῦ τῶν ἐκεῖ Μανιατῶν ἀποίκων, συγκεντρωθέντος ἀπὸ προηγουμένης ἀποστολᾶς τῆς Ἀκαδημίας, καὶ πρὸς φωτογράφησιν ἐγγράφων σχετικῶν πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς ἀποικίας.

Ἡ γενομένη ἐργασία εἰς τὸ *Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας* ἀναλύεται ἐν συντομίᾳ εἰς τὰ ἐξῆς κεφάλαια: Α', εἰς τὸ κεφάλαιον λαογραφικῆς ὕλης. Οὕτω εἰσῆχθησαν εἰς τὸ Κέντρον ἐφέτος 107 συλλογαί, αἱ 27 τῶν ὁποίων ἐστάλησαν ἀπὸ ἐκπαιδευτικοῦς τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ ἐκφράζω

τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας, 73 ἐστάλησαν ἀπὸ ιδιώτας, οἱ ὅποιοι εἶχον λαογραφικὰ ἐνδιαφέροντα, καὶ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐπίσης ἐκφράζω τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας, καὶ 7 συλλογαὶ ἐγένοντο ἀπὸ τὸ προσωπικὸν τοῦ Κέντρου. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο κατ' ὄγκον ἀνέρχεται εἰς 5.526 χειρογράφους ἢ δακτυλογραφημένας σελίδας. Εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον λαογραφικῆς ὕλης, εἰσῆχθησαν ἐφέτος εἰς τὸ Κέντρον 1.259 νέαι ἡχογραφῆσεις δημῳδους μουσικῆς, καθὼς καὶ κινηματογραφικαὶ ταινίαι ἀναφερόμεναι εἰς ὠρισμένα ἔθιμα, εἰς τὴν χειροτεχνίαν καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν. Β', εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἐπιστημονικῶν ἀποστολῶν. Εἰς αὐτὰς ἔλαβαν μέρος ἡ φιλόλογος δεσποινὶς *Παπαμιχαήλ*, ὁ μουσικὸς κ. *Περυστέρης*, ὁ φιλόλογος κ. *Δευτεραῖος* καὶ ὁ μουσικὸς κ. *Ἀμαργιανάκης*. Γ', εἰς τὸ κεφάλαιον ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας τῆς λαογραφικῆς ὕλης. Οἱ συντάκται τοῦ Κέντρου, βοηθούμενοι ἀπὸ τοὺς γραφεῖς, ἐπεξεργάσθησαν 58 χειρογράφους λαογραφικὰς συλλογὰς.

Τὸ *Κέντρον Ἑρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ* ἔχει συγκεντρώσει τὴν προσοχὴν του εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν παρουσίαν καὶ ἀξιοποίησιν τοῦ θησαυροῦ τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων τῶν Μετεώρων. Καὶ ἐφέτος ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. *Βρανούσης*, καθὼς καὶ οἱ τρεῖς συντάκται αὐτοῦ, μετέβησαν εἰς Μετέωρα, καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν μονὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Στεφάνου. Ἡ ἐπεξεργασία καὶ ἡ συμπλήρωσις τῆς ὕλης τοῦ δευτέρου τόμου τῶν «Χειρογράφων τῶν Μετεώρων» ἐπέβαλλε τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀναψηλάφησιν τοῦ ὅλου ὑλικοῦ. Μετὰ ἐπισταμένην διερεύνησιν τῶν βιβλιοθηκῶν τῆς Μονῆς Βαρλαάμ, ἐνδελεχὲς ἔλεγχος ἐπέτρεψε τὴν ταύτισιν καὶ ἐπαναταξινόμησιν τῶν κωδίκων τῆς Μονῆς, εἰς τρόπον ὥστε οἱ φερόμενοι ὡς ἀπολεσθέντες 65 κώδικες περιορίζονται μόνον εἰς 9. Ἡ μελέτη 300 περίπου κωδίκων καὶ ἀδεσπότητων σπαραγμάτων ἐπέτρεψε νὰ ἐπισημανθοῦν, νὰ ἐπιλεγοῦν καὶ νὰ φωτογραφηθοῦν ὑπὲρ τὰς 10.000 σελίδας. Τέλος δὲ ἐφωτογραφήθη ὁλόκληρον τὸ ἀρχεῖον ἐγγράφων τῆς μονῆς Βαρλαάμ, περιλαμβάνον ὑπὲρ τὰ 1.000 ἔγγραφα.

Τὸ *Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ* συνέχισε καὶ ἐφέτος τὴν ἀπὸ τοῦ 1963 ἀρξαμένην μικροφωτογράφειαν ἐγγράφων τοῦ Foreign Office, τὰ ὅποια ἀφοροῦν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ. Παρελήφθησαν αἱ μικροταινίαι 141 τόμων (σελ. 98.000) τοιούτων ἐγγράφων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Foreign Office μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεταννικῆς Πρεσβείας καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι Βρεταννικῶν Προξενείων κατὰ τὰ ἔτη 1886 - 1905. Διὰ τῆς παραλαβῆς τοῦ ὕλικου τούτου ὠλοκληρώθη ἡ μικροφωτογράφησις ὅλων τῶν τόμων τῆς σειρᾶς τοῦ Foreign Office περὶ Ἑλλάδος. Οἱ τόμοι αὐτοί, οἱ ὅποιοι καλύπτουν τὴν περίοδον ἀπὸ τὸ 1827 - 1905, εἶναι 770. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ὀγκώδους αὐτοῦ ὕλικου ἔρχονται εἰς τὸ φῶς νέα στοιχεῖα διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος καὶ συνεπῶς μεταβάλλεται ἡ ὅλη ἱστορικὴ εἰκὼν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 19^{ου} αἰῶνος. Ἡ Ἀκαδημία προτίθεται ν' ἀρχίσῃ προσεχῶς τὴν ἔκδοσιν ἐπιτομῶν τοῦ ὕλικου τούτου.

Τὸ *Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου* συνέχισε κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο τὴν συλλογὴν ὕλικου νομικοῦ περιεχομένου ἐγκατεσπαρμένου εἰς βυζαντινὰ φιλολογικὰ κείμενα. Ἐπίσης ἐμελέτησε καὶ ἀπεδελτίωσε τὸ ὑπ' ἀριθμ. 212 χειρόγραφον τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους περιέχον κώδικα ἐκ Πάρου τῶν ἐτῶν 1685 - 1755, τὸν ὅποιον ἡ Ἀκαδημία προτίθεται νὰ ἐκδώσῃ. Σημαντικοὺς καρποὺς διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου ἀπέδωκεν ἡ μελέτη τοῦ «Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἑλληνικοῦ Καθολικισμοῦ». Ἐκφράζω δὲ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἀκαδημίας πρὸς τοὺς ἀρμοδίους τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι παρεχώρησαν τὴν ἄδειαν πρὸς μελέτην τοῦ ἀρχείου τούτου. Τέλος, συνετελέσθη ἡ ἔρευνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαδικασίας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 565 - 1204, τῆς ὁποίας τὰ πορίσματα δημοσιεύονται εἰς τὸν 13^{ον} τόμον τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου.

Τὸ *Κέντρον Ἑκδόσεως Ἑργῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων*, τοῦ ὁποίου ἡ ἀποστολὴ εἶναι μεγάλη, ἡσχολήθη περισ-

σότερον μὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ του ἐξοπλισμοῦ, ἤλεγξε τὸ περιεχόμενον 9 ἀρχαίων ἐλληνικῶν καὶ βυζαντινῶν κειμένων καὶ ἔκρινε δύο πρὸς ἔκδοσιν ὑποβληθέντα ἔργα: 1) τοῦ κ. Π. Πατίχης, Ἡ Ἑλένη τοῦ Εὐριπίδου, καὶ 2) τοῦ κ. Ν. Κασσιμάκου, Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου. Ἄς σημειωθῇ ὅτι τὸ προσωπικὸν τοῦ Κέντρου τούτου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸν διευθυντὴν του καὶ ἓνα συντάκτην.

Τέλος, τὸ *Κέντρον Ἑρευνῶν Ἀστρονομίας καὶ Ἐφημεροσμέων Μαθηματικῶν* ἔχει νὰ παρουσιάσῃ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος: 1) στατιστικὴν μελέτην περὶ τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος, 2) μελέτην προβλημάτων σχετικῶν πρὸς τὴν γένεσιν τῶν ἀστέρων, καὶ 3) μελέτην περὶ κατανομῆς τῶν ἀστέρων τῶν φασματικῶν τύπων M. S. καὶ C. εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Γαλαξία. Καὶ αἱ τρεῖς ὡς ἄνω μελέται ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ ἐπόπτου τοῦ Κέντρου ἀκαδημαϊκοῦ κ. *Ἰ. Ξανθάκη*.

Τὸ Κέντρον Ἀστρονομίας κατὰ τὸ λήξαν ἔτος ἐξετέλεσε καὶ χρέη γραμματείας τῶν κάτωθι ἐθνικῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτροπῶν: τῆς Ἑθνικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς Ἑθνικῆς Μαθηματικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Ἑθνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἑρευνῶν τοῦ διαστήματος, διὰ τῶν ὁποίων συνδέεται ἡ χώρα μας μετὰ τῶν ἀντιστοίχων διεθνῶν ἐπιστημονικῶν ὀργανισμῶν.

Πέραν τῶν 34 ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος καὶ 8 ὁμιλίαι ὑπὸ τακτικῶν μελῶν τῆς Ἀκαδημίας.

Ἡ ἐκπροσώπησις τῆς Ἀκαδημίας εἰς διεθνῆ συνέδρια περιορίσθη ἐφέτος εἰς τρία μόνον συνέδρια: Α') Εἰς τὸ ἐν Stony Brooks τῆς Νέας Ὑόρκης γενόμενον 8^{ον} Διεθνὲς Συνέδριον Κρυσταλλογραφίας, ἔνθα ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. *Καίσαρος Ἀλεξοπούλου*, ὅστις καὶ προέβη εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν. Β') Εἰς τὴν ἐτησίαν γενικὴν συνέλευσιν τῆς Διεθνοῦς Ἐνώσεως τῶν Ἀκαδημιῶν, γενομένην ἐφέτος εἰς τὸ Institut de France εἰς Παρισίους, ἔνθα

ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως αὐτῆς. Δέον νὰ τονισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἶναι τακτικὸν μέλος τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως Ἀκαδημιῶν, ὅπως εἶναι τακτικὸν μέλος καὶ τοῦ International Council of Scientific Unions. Ἐπίσης πρέπει ν' ἀναφερθῇ ἐνταῦθα, ὅτι τὸ ἔργον τῆς Διεθνοῦς Ἑνώσεως τῶν Ἀκαδημιῶν κατανέμεται εἰς διαφόρους τομεῖς, πολλοὶ τῶν ὁποίων καλύπτουν θέματα τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Ἀκαδημίας εἶχεν ἐφέτος τὴν τιμὴν νὰ ἐκλεγῇ μέλος εἰς ἑξ' Ἐπιτροπὰς καὶ συμμετέσχεν ἐνεργῶς εἰς τὸ ἔργον αὐτῶν τῶν Ἐπιτροπῶν. Εἶναι ὅμως ἀνθρωπίνως ἀδύνατον εἰς μόνον ἐκπρόσωπος τῆς Ἀκαδημίας νὰ καλύψῃ τὰς ἀπαιτήσεις, αἱ ὁποῖαι τίθενται εἰς τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Ἀκαδημιῶν, καὶ διὰ τοῦτο κατὰ τὸ νέον ἔτος θὰ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ προτείνω εἰς τὴν Σύγκλητον ὅπως, ἐκτὸς τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, ὀρισθῇ καὶ ἄλλο τακτικὸν μέλος προερχόμενον ἐκ τῆς τάξεως τῶν Γραμμάτων τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν ἄνω Συνέλευσιν. Γ') Ἡ Ἀκαδημία ἐξεπροσωπήθη εἰς τὸ Α' Διεθνὲς Συνέδριον Κυπριακῶν Σπουδῶν ἐν Λευκωσίᾳ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου αὐτῆς Ἀ μ ί λ κ α Ἀ λ ι β ι ζ ά τ ο υ καὶ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως Ἰ. Θεοδωρακοπούλου, οἵτινες προέβησαν εἰς σχετικὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις. Ἡ σχετικὴ ὅμως δαπάνη ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν.

Εἰς ἐπιστημονικὰς ἀποστολὰς τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἔλαβον μέρος οἱ κ.κ. Βαγιακάκος καὶ Κοντοσόπουλος, μεταβάντες εἰς Κύπρον, ὁ κ. Καραναστάσης, μεταβὰς εἰς Νότιον Ἰταλίαν, καὶ ὁ κ. Πρεβελάκης, μεταβὰς εἰς Λονδῖνον. Ἐπίσης εἰς τὸ ἐν Λευκωσίᾳ διεθνὲς συνέδριον Κυπριακῶν Σπουδῶν ἔλαβον μέρος καὶ προέβησαν εἰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις : οἱ διευθύνται κ.κ. Βρανούσης, Οἰκονομίδης καὶ Βαγιακάκος, ἡ συντάκτις δεσποινὶς Παπαμιχαήλ καὶ οἱ συντάκται κ.κ. Παπαδημητρίου, Σφυρόερας, Πατρινέλης.

Εἰς τὴν Κεντρικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1969 εἰσῆχθησαν 1073 βιβλία, ἐξ ὧν 891 ἑλληνικὰ καὶ 182 ξένα.

Ἐπίσης εἰσῆχθησαν 545 περιοδικά, ἐξ ὧν 102 ἑλληνικά καὶ 443 ξένα. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς βιβλιοθήκας τῶν Κέντρων Ἐρεῦνης τῆς Ἀκαδημίας εἰσῆχθησαν συνολικῶς κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 3.501 βιβλία καὶ περιοδικά.

Εἰς τὴν περιουσίαν τῆς Ἀκαδημίας προσετέθη κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος, διὰ τῆς διαθήκης τοῦ ἀειμνήστου Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, μεγάλης ἀξίας ἀκίνητος περιουσία. Συμφώνως πρὸς τὴν διαθήκην, τὰ ἔσοδα τῆς περιουσίας ταύτης δεόν νὰ διατίθενται διὰ τὴν ἀπονομὴν ὑποτροφιῶν ἐπιμορφώσεως δημοδιδασκάλων καὶ ἐπιστημόνων οἰουδήποτε κλάδου. Αἱ ὑποτροφίαι αὗται, ἀπονεμόμεναι κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Ἀκαδημίας, θὰ εἶναι ὑποτροφίαι ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ καὶ διαρκείας δύο ἐτῶν. Θὰ ἀπονέμονται δὲ εἰς νέους ἢ νεάνιδας, δύο προερχομένους ἐκ Κύθνου, τρεῖς ἐκ Καλύμνου καὶ τέσσαρας ἐκ Κεφαλληνίας, κατὰ τὰς ἐκάστοτε δυνατότητας τῶν εἰσοδημάτων τῆς περιουσίας.

Ἰδιαιτέρα φροντὶς ἐπεδείχθη ὑπὸ τῆς Γενικῆς Γραμματείας τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῆς Ἀκαδημίας κληροδοτημάτων καὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτῶν, ὡς οὗτοι ὀρίζονται διὰ τῆς διαθήκης τῶν ἀειμνήστων δωρητῶν. Οὕτω ἐχορηγήθησαν αἱ ἀκόλουθοι ὑποτροφίαι :

- 1) Μία ὑποτροφία διὰ μετεκπαίδευσιν ἀριστούχου τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν ἐπὶ διετίαν εἰς τὸν κλάδον τῆς Ἐφηρμοσμένης Γεωλογίας ἐν Grenoble τῆς Γαλλίας, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Εὐθυμίας Μερτσάρη*, θυγατρὸς τοῦ ἀειμνήστου Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντωνίου Κτενᾶ.
- 2) Μία ὑποτροφία διὰ μετεκπαίδευσιν διπλωματούχου τοῦ Ἐ. Μ. Πολυτεχνείου εἰς τὸν κλάδον τῆς Γεωδαισίας εἰς Ἀγγλίαν, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἀειμνήστου Ἀκαδημαϊκοῦ *Δημητρίου Λαμπαδαρίου*.
- 3) Μία ὑποτροφία διὰ σπουδὰς εἰς τὴν Ζωγραφικὴν εἰς Ρώμην, ἐπὶ τριετίαν, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Οὐρανίας Κωνσταντινίδου*.
- 4) Πέντε ὑποτροφίαι διὰ σπουδὰς εἰς τὴν Μουσικὴν, Ἀρχιτεκτονικὴν καὶ Ζωγραφικὴν, εἰς Παρισίους, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Βασ. Κουρεμένου*.
- 5) Προεκηρύχθη ἡ διενέργεια διαγωνισμοῦ

διὰ τὴν παροχὴν μιᾶς ὑποτροφίας πρὸς μετεκπαίδευσιν ἀριστοῦχου τῶν Φυσικῶν Ἑπιστημῶν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Εὐθυμίας Μερτσάρη* εἰς τὸν κλάδον τῆς Κρυσταλλογραφίας. Ἐπίσης ἐντὸς τῶν ἡμερῶν προκηρύσσεται διαγωνισμὸς διὰ τὴν παροχὴν τριῶν ἐπὶ πλέον ὑποτροφιῶν εἰς τὰς Καλὰς Τέχνας, ἐκ τῶν ἐσόδων τοῦ κληροδοτήματος *Ἰωάννου Βόζου*. Τέλος, ἐξηκολούθησεν ἡ παροχὴ ὑποτροφίας εἰς δύο παλαιοὺς ὑποτρόφους τοῦ κληροδοτήματος *Βασ. Κουρεμένου*.

Ἀθλοθεσίαι προταθεῖσαι εἰς τὴν Ἀκαδημίαν καὶ γενόμεναι ὑπὸ αὐτῆς δεκταὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἶναι αἱ ἀκόλουθοι:

1) Ἀθλοθεσία τοῦ κ. *Μιχ. Πεσμαζόγλου*, 40.000 δραχμῶν, διὰ τὴν προκήρυξιν βραβείου πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῆς γυναικὸς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ἰδιωτικῷ καὶ δημοσίῳ δικαίῳ.

2) Ἀθλοθεσία τοῦ *Ὄργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος*, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν προκήρυξιν βραβείου πρὸς συγγραφὴν πρωτοτύπου μελέτης περὶ μελλοντικῆς ἐξελίξεως τῆς τηλετυπικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας μεταβιβάσεως δεδομένων, συνεπεία τῆς ἐν γένει οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος.

3) Ἀθλοθεσία τῆς *Εργατικῆς Ἑστίας*, 70.000 δραχμῶν, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῶν διεθνῶν νομοθετημάτων καὶ διατάξεων, ὡς καὶ τῶν ἰσχυουσῶν ἐν Ἑλλάδι διατάξεων περὶ τῶν ὄρων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλίσεως εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας, καὶ ἀθλοθεσία 50.000 δραχμῶν πρὸς βράβευσιν ἐργαζομένων ἢ ἐργοδοτῶν συντελούντων εἰς τὴν προσπάθειαν προλήψεως ἀτυχημάτων.

4) Ἀθλοθεσία 30.000 δραχμῶν τῆς ἐν *Τεργέστη Κοινότητος* τῶν *Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων*, διὰ τὴν προκήρυξιν βραβείου πρὸς συγγραφὴν μελέτης περὶ ἐθνικῆς δράσεως τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ τῆς Τεργέστης.

5) Ἀθλοθεσία τῆς *Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἡλεκτρισμοῦ*, 40.000 δραχμῶν, εἰς μὲνῃν Κ. Μπουζάκη, διὰ τὴν συγγραφὴν μελέτης μὲ θέμα «Ὁ ἐξηλεκτρισμὸς τῶν Κυκλάδων Νήσων ἐν συνδυασμῷ

πρὸς τὴν τουριστικὴν, ἀγροτικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν».

6) Ἀθλοθεσία τοῦ κ. Ἀναστασίου Στεφάνου, δραχμῶν 40.000, διὰ τὴν συγγραφὴν μελέτης περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς δασικῆς βλαστήσεως μέσῳ τεχνητῆς ἀναδασώσεως ἐπὶ ὠρισμένων ἐκ τῶν κυριωτέρων ὁρέων τῆς πατρίδος μας καλυπτομένων ὑπὸ ἀραιῶν θάμνων ἢ γυμνῶν βλαστήσεως.

7) Μετὰ σχετικὴν πρότασιν τῆς Ἀκαδημίας τὸ Ὑπουργεῖον Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως ἐδέχθη νὰ χρηματοδοτήσῃ τὴν ἔκδοσιν τῶν βιογραφιῶν τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν Εὐεργετῶν. Προβλέπεται ἡ ἔκδοσις τῶν βιογραφιῶν δύο Εὐεργετῶν κατ' ἔτος κατόπιν προκηρύξεως ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας τῶν σχετικῶν βραβείων. Πρὸς τοῦτο, ὡς ἀνεκοίνωσε τὸ Ὑπουργεῖον Προεδρίας εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἀνεγράφη εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ οἰκονομικοῦ ἔτους 1970 τοῦ ὡς ἄνω Ὑπουργείου πίστωσης 160.000 δραχμῶν. Πρώτη εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐκδοθησομένων βιογραφιῶν θὰ εἶναι ἡ βιογραφία τοῦ Σίμωνος Σίνα.

Τὰ κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἐκδοθέντα δημοσιεύματα τῆς Ἀκαδημίας εἶναι τὰ ἀκόλουθα: α) τὸ πρῶτον τεῦχος τῶν Πρακτικῶν τοῦ 1968, περιλαμβάνον τὴν ὕλην τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακοινώσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας ἀπὸ Ἰανουαρίου μέχρι τοῦ Μαρτίου 1968. β) Τὸ Γ' τεῦχος τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου. γ) Ὁ 12^{ος} τόμος τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου, καὶ δ) Ὁ πρῶτος τόμος τοῦ Εὐρετηρίου τῶν Πρακτικῶν καὶ τῶν Πραγματειῶν τῆς Ἀκαδημίας, καλύπτων τὴν εἰς τοὺς 30 πρώτους τόμους τῶν Πρακτικῶν (1926 - 1955) καὶ τὴν εἰς τοὺς 20 πρώτους τόμους τῶν Πραγματειῶν περιεχομένην ὕλην.

Δὲν πρέπει νὰ παραλείψω νὰ προσθέσω ἐνταῦθα ὅτι ἐκ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἀκαδημίας ἡγοράσθησαν κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1541 τόμοι, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 500 τόμοι ἡγοράσθησαν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, οἱ δὲ 1.041 ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν. Ἡ Ἀκαδημία ἀποδίδει πρωταρχικὴν σημα-

σίαν εἰς τὰς ἐκδόσεις, διότι δι' αὐτῶν ἔρχονται εἰς φῶς οἱ θησαυροὶ τῆς ἱστορίας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ συνάμα ἐπεκτείνεται ἡ παρουσία τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ὅλου Ἑθνους καὶ εἰς τὴν συνείδησιν τῶν πνευματικῶν ἰδρυμάτων τοῦ ἑξωτερικοῦ. Ἀπὸ τὰς ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις τῶν μελῶν, καθὼς καὶ ἀπὸ μελέτας δημοσιευομένας εἰς ἔγκυρα ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας αὐτοτελεῖς ἐπιστημονικὰς ἐκδόσεις κρίνεται παντοῦ εἰς τὸν κόσμον ἡ πνευματικὴ συμβολὴ τῶν Ἀκαδημιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι πνευματικὰ ἰδρύματα, ὅπου ἀθορύβως καὶ ἀθολώτως ἀπὸ τὴν λοιπὴν τύρβην τῆς ζωῆς ἀναζητεῖται ἡ ἀλήθεια, τόσον τῆς φύσεως, ὅσον καὶ τῆς ἱστορίας. Εἶναι ἀνάγκη πνευματικὴ καὶ θὰ ἔλεγα βιολογικὴ δι' ἓνα λαόν, ὁ ὁποῖος σκέπτεται διὰ τὴν παρουσίαν του ἐπὶ τῆς γῆς μὲ χιλιετηρίδας, νὰ διαθέτῃ ἰδρύματα, ὅπου νὰ μὴ εἰσέρχεται ὁ θόρυβος καὶ ἡ θολότης τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀλλὰ νὰ ἐρευνᾶται ἡ ἀλήθεια, ἡ ὁποία σφύζει. Ἀπὸ τὴν ἀνάγκην ἀκριβῶς αὐτὴν ὥρμήθη ὁ Πλάτων εἰς μίαν ἐποχὴν ταραχῆς καὶ συγχύσεως τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας διὰ νὰ ἰδρύσῃ τὴν Ἀκαδημίαν του ὡς ἴδρυμα τῶν Μουσῶν καὶ τοῦ πνεύματος. Τὸ ἔνδοξον ὄνομα τοῦ Ἰδρύματος τούτου εἶναι σήμερον διεθνὲς κτῆμα καὶ ἡ ἀνάγκη τὴν ὁποίαν τοῦτο καλύπτει εἶναι ἐπίσης διεθνῆς καὶ παγκόσμιος.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπιθυμεῖ νὰ καλύπτῃ τὴν πνευματικὴν καὶ βιολογικὴν αὐτὴν ἀνάγκην τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους καὶ ὁ σκοπὸς τῆς εἶναι νὰ φέρῃ εἰς φῶς καὶ νὰ διατηρῇ ἄγρυπνον τὸ πνεῦμα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἐπιστήμης. Σήμερον εἶμαι εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀνακοινώσω ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ πεντηκοστῇ ἐπετείῳ τῆς παλιγγενεσίας τοῦ Ἑθνους, δηλαδὴ κατὰ τὸ 1971, θὰ ἐγκαινιάσῃ μνημειώδεις ἐκδόσεις, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ συγκεντρώσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Ἑθνους εἰς τὸ μέγα τοῦτο γεγονός, τὸ γεγονὸς τοῦ 1821, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν λάμψιν του συνεκίνησε τὰ εὐγενέστερα πνεύματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἔφερε τὸν Βύρωνα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνέπνευσε τὸν Chateaubriand καὶ ἠνάγκασε τὸν Γκαῖτε νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ Φάουστ, ὅπου ἐκτυλίσσεται ἡ τραγωδία τῆς Ἑλένης. Ἡ ἀγάπη

τοῦ Φάουστ πρὸς τὴν Ἑλένην συμβολίζει τὴν ἀγάπην τῶν βορείων λαῶν, οἱ ὅποιοι ἀργὰ εἰσῆλθον εἰς τὴν ἱστορίαν, πρὸς τὸ ἐλληνικὸν κάλλος καὶ τὸ ἐλληνικὸν μέτρον.

Ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν ἐτοιμάζεται ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐγκαινιάσῃ κατὰ τὸ ἔτος 1971 τὰς ἐξῆς ἐκδόσεις. Πρῶτον, μνημειώδη ἔκδοσιν τῶν ἔργων τοῦ Ρήγα τοῦ Φεραίου εἰς τέσσαρας τόμους, συνοδευομένους καὶ ὑπὸ ἄτλαντος. Τὴν ἔκδοσιν αὐτὴν θὰ ἀναλάβῃ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ κ. *Α. Βρανούσης*.— Δεύτερον, τὴν ἐπανεκδόσιν τοῦ δημοσιογραφικοῦ ὄργάνου τῶν συνεργατῶν τοῦ Ρήγα, τῆς γνωστῆς *Ἐφημερίδος*, ἡ ὁποία ἐξεδόθη κατὰ τὰ ἔτη 1791 - 1797. Θὰ ἀνατυπωθοῦν εἰς ἓνα ἢ δύο τόμους ὅλα τὰ σωζόμενα τεύχη τῆς *Ἐφημερίδος*, ἀποκείμενα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.—Τρίτον, σειρὰν ἐπιβλητικῶν τόμων περὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς διασπορᾶς, δηλαδὴ περὶ τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος τῶν προεπαναστατικῶν χρόνων. Ἡ ἔκδοσις ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὴν συστηματικὴν συναγωγὴν τῶν γενικωτέρας σημασίας ἱστορικῶν κειμένων ἐκάστης Ἑλληνικῆς Κοινότητος τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τὰ κείμενα αὐτὰ εἶναι καθιδρυτικὰ διατάγματα, ἐπίσημα ἔγγραφα ἄλλων κατηγοριῶν, ἀπονομαὶ ἢ ἐπικυρώσεις προνομίων εἰς τὰς κοινότητας, καθὼς ἐπίσης καταστατικὰ καὶ ἐσωτερικοὶ κανονισμοὶ τῶν κοινοτήτων τῆς διασπορᾶς. Ἡ ἐλληνικὴ κοινότης τῆς διασπορᾶς, ἡ ὁποία εἶναι κατ' οὐσίαν ἡ προέκτασις τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς πόλεως, θὰ ἔλθῃ οὕτω ἀνάγλυφῃ εἰς φῶς.—Τέταρτον, πραγματεῖαν διὰ τὸν ἐθνομάρτυρα Διονύσιον τὸν Σκυλόσοφον, τὰ διαβήματα καὶ τὰς ἐξεγέρσεις τῆς ἐποχῆς πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ τῇ βάσει 100 περίπου ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ ἄλλων κειμένων ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ἰσπανίας, ἡ ὁποία ἦτο τότε θαλασσοκράτειρα, τῆς Ἰταλίας, τῆς Βιέννης καὶ τῆς Ρουμανίας. Τὴν ἔκδοσιν αὐτὴν θὰ ἀναλάβῃ ἐπίσης ὁ Διευθυντὴς τοῦ αὐτοῦ Κέντρου κ. *Α. Βρανούσης*.—Πέμπτον, τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἔκδοσιν τοῦ *Ἀρχείου Ψαῶν*, τὸ ὁποῖον θὰ περιέχῃ συστηματικὴν συλλογὴν 400 περίπου ἐγγράφων, ἀποκειμένων εἰς διάφορα ἀρχεῖα, καὶ παρουσίασιν τοῦ

ἐνδόξου βίου τῆς νήσου τῶν Ψαρῶν ἀπὸ τοῦ 1790 μέχρι τοῦ 1824, τοῦ ἔτους τῆς καταστροφῆς τῆς. Τὴν ἔκδοσιν θὰ ἀναλάβῃ ὁ συντάκτης τοῦ αὐτοῦ Κέντρου κ. Β. Σφυρόερας.

Ἐξ ἄλλου τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, τὸ ὁποῖον διευθύνεται ἀπὸ τὸν κ. Ἑ. Πρεβελάκη, θὰ ἐγκαταστήσῃ ἐπὶ τῇ ἑκατοστῇ πεντηκοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τῆς παλιγγενεσίας, πρῶτον, ἔκδοσιν ἐπιτομῶν τῶν ἐγγράφων τοῦ Foreign Office. Ὑπολογίζεται ὅτι ἡ ἔκδοσις αὕτη θὰ περιλάβῃ 20 περίπου τόμους καὶ θὰ συντελεσθῇ, ἐφ' ὅσον διατεθοῦν ἀπὸ τὴν Πολιτείαν τὰ οἰκονομικὰ μέσα, εἰς διάστημα 10 ἐτῶν. Δεύτερον, ἔκδοσιν τῶν Abstracts of Proceedings in the Greek Question, δηλαδή τῶν περιλήψεων τῶν Πρακτικῶν τοῦ Ἑλληνικοῦ ζητήματος, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office. Τρίτον, ἔκδοσιν τριῶν τόμων τῶν ἐκθέσεων τοῦ William Meyer. Ὁ Meyer διετέλεσε Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Πρέβεζαν καὶ αἱ ἐκθέσεις του περιλαμβάνουν τὰ γεγονότα κατὰ τὰ ἔτη 1819 - 1832.

Διὰ τὰς ἐκδόσεις αὐτὰς ἡ Ἀκαδημία θὰ ὑποβάλῃ ὑπόμνημα εἰς τὴν Πολιτείαν καὶ θὰ παρακαλέσῃ ὅπως εἰς τὸ γενικὸν πρόγραμμα ἐορτασμοῦ καὶ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν δαπανῶν τοῦ ἐορτασμοῦ διατεθοῦν τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τοῦτο ποσά.

Πέραν αὐτῶν ἡ Ἀκαδημία, ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἑλευθερίας Ἀνδρέα Κάλβου, ἔχει ἀποφασίσει νὰ ἐκδώσῃ τὰ Ἀπαντα τοῦ Κάλβου.

Ἐπίσης ἡ Ἀκαδημία διὰ δύο πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων θὰ ἐορτάσῃ, πρῶτον, κατὰ τὴν 24 Φεβρουαρίου 1971 τὴν ἑκατοστὴν πεντηκοστὴν ἐπέτειον τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, περιλαμβάνουσα οὕτω εἰς τὸν ἐορτασμὸν καὶ τὸ ἀναποσπάστως μετὰ τοῦ ὅλου Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς Ἑλευθερίας συνδεδόμενον τοῦτο τμῆμα τῆς Ἑθνεγερσίας· δεύτερον, κατὰ τὴν 25^{ην} Μαρτίου 1971 θὰ ἐορτάσῃ τὴν αὐτὴν ἐπέτειον τῆς ἐνάρξεως τοῦ Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς Ἑλευθερίας εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα.

Εὐρίσκομαι ἐπίσης σήμερον εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ καταστήσω

γνωστόν, ὅτι ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, κατόπιν τῆς ἀπὸ 19 Σεπτεμβρίου συμφωνίας μετὰ τοῦ Ἰδρύματος τοῦ Βαρόνου Μιχ. Τοσίτσα, ἀνέλαβε νὰ δημοσιεύσῃ τὸ ἀρχεῖον τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ ἰδιοκτησίαν τοῦ ὡς ἄνω ιδρύματος. Τὸ ἀρχεῖον Ἰ. Κωλέττη θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὴν σειρὰν τῆς Ἀκαδημίας «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας» φροντίδι τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Πρεβελάκης συνέταξεν ἤδη εἰδικὴν ἔκθεσιν καὶ εἰδικὸν κατάλογον. Τὸ ἀρχεῖον Κωλέττη, τὸ ἀνήκον εἰς τὸ Τοσίτσειον Ἰδρυμα, περιλαμβάνει 12.500 περίπου ἔγγραφα, εἰς τὴν ἔκδοσιν ὅμως τῆς Ἀκαδημίας θὰ περιληφθοῦν καὶ δύο μικρότερα τμήματα τοῦ ἀρχείου Κωλέττη, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἀπόκειται εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ τὸ ἕτερον ἀνήκει εἰς τὸν κ. Δημήτριον Χατζίσκον.

Ἡ Ἀκαδημία ἐκφράζει δι' ἐμοῦ τὰς θερμὰς αὐτῆς εὐχαριστίας πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ ιδρύματος τοῦ Βαρόνου Μιχαὴλ Τοσίτσα, πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ πρὸς τὸν κ. Δημήτριον Χατζίσκον.

Καὶ τώρα προχωρῶ εἰς τὴν ἐξαγγελίαν τῶν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀπονεμομένων τιμητικῶν διακρίσεων.

Μετὰ γνώμην τῆς Α' Τάξεως, ἥτοι τῆς *Τάξεως τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν*, καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας* ἀπονέμεται :

1) *Βραβεῖον* εἰς τὴν κυρίαν **Νίκην Γουλανδρῇ** διὰ τὴν ἀξιόλογον συμβολὴν της εἰς τὴν μελέτην τῆς χλωρίδος τῆς Ἑλλάδος. Ἡ κ. Γουλανδρῇ ἵδρυσεν μετὰ τοῦ συζύγου αὐτῆς κ. Ἀγγέλου Γουλανδρῇ τὸ ἐν Κηφισίᾳ Βοτανικὸν Μουσεῖον Γουλανδρῇ, μὲ σκοπὸν τὴν ἔρευναν τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος. Ἐπίσης διὰ πολυτελοῦς καὶ ἀψόγου, τόσον ἀπὸ τεχνικῆς, ὅσον καὶ ἐπιστημονικῆς πλευρᾶς, ἐκδόσεως παρουσίασε τὸ ἔργον τοῦ Μουσείου τούτου, ὑπὸ τὸν τίτλον «The wild flowers of Greece».

Ἡ ἔκδοσις αὕτη περιλαμβάνει 110 θαυμασίας εἰκόνας, ὀφειλομένας εἰς τὸν καλλιτεχνικὸν χρωστῆρα τῆς κυρίας Γουλανδρῆ.

Συγχρόνως ἀπονέμεται μεταθανατίως βραβεῖον εἰς τὸν **Κωνσταντῖνον Γουλιμῆν**, ὁ ὁποῖος ἔγραψε τὸ κείμενον τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου καὶ ὑπῆρξεν ἀκάματος ἐρασιτέχνης ἐρευνητῆς τῆς ἑλληνικῆς χλωρίδος, δωρήσας συνάμα εἰς τὸ ἴδρυμα καὶ τὴν πλουσίαν συλλογὴν του τῶν ἑλληνικῶν φυτῶν.

2) Τὸ ἐξ 25.000 δραχμῶν βραβεῖον *Δημητρίου καὶ Ἀνθῆς Αἰγινήτου* ὑπὲρ τῶν γεωργικῶν ἢ δασικῶν ἔργων εἰς τοὺς ἀδελφοὺς **Παναγιώτην καὶ Κωνσταντῖνον Χαρ. Βάγια** διὰ τὴν συμβολὴν αὐτῶν εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀγενοῦς πολλαπλασιασμοῦ τῶν φυτῶν, τὰ ὅποια δυσκόλως πολλαπλασιάζονται διὰ σπερμάτων.

3) Ἀργυροῦν *Μετάλλιον* εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις **Ἱατρικὴν Ἑταιρείαν**, ἣτις ἰδρύθη κατὰ τὸ ἔτος 1835, εἶναι συνεπῶς κατὰ δύο ἔτη ἀρχαιοτέρα τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐπραγματοποίησε μέχρι σήμερον 1500 δημοσίας συνεδρίας, καὶ ἔχει νὰ παρουσιάσῃ 4000 ἐπιστημονικὰς ἀνακοινώσεις.

4) Τὸ ἐκ 40.000 δραχμῶν *Βραβεῖον* τοῦ *Ἐπαμεινώνδου Παπαστράτου* εἰς τὸν **Δῆμον Γλυφάδας**, διότι διὰ τῆς ἱκανῆς καὶ χρηστῆς διοικήσεως ὁ Δῆμος οὗτος κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν νὰ μεταβάλλῃ τὴν Γλυφάδα εἰς παραθαλάσσιον θέρετρον ἐφάμιλλον τῶν κέντρων παραθερισμοῦ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὁ Δῆμος Γλυφάδας κατώρθωσε τοῦτο διὰ τῶν ἔργων ὁδοποιίας, διὰ τῶν ἔργων τῆς παραλίας, διὰ τοῦ ἡλεκτροφωτισμοῦ, τῆς καθαριότητος, τῆς ὑδρεύσεως καὶ διὰ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀθλητισμοῦ καὶ τῆς παιδείας.

5) Τὸ *Βραβεῖον Γεωργίου Φωτεινοῦ* ἐκ 50.000 δραχμῶν εἰς τὸν διδάκτορα τῆς ἱατρικῆς κ. **Κωνστ. Γενεράλην**, ὅστις ἐπέδόθη εἰς τὴν ἱατρικὴν τοῦ διαστήματος, συνεργασθεὶς μετὰ τοῦ διασήμεου ἐπιστήμονος τοῦ διαστήματος Δρος Werner von Braun. Τὰ ἐπιτεύγματα καὶ αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις του ἀνέδειξαν τὸν κ. Γενεράλην πρωτοπόρον καὶ διεθνῇ προσωπικότητα τῆς ἱατρικῆς τοῦ διαστήματος. Ὁ

ἴδιος ὁ Werner von Braun ἀπεκάλεσεν αὐτὸν πρῶτον ἱατρὸν τοῦ διαστήματος.

Μετὰ γνώμην τῆς Β' Τάξεως, ἤτοι τῆς *Τάξεως τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν*, καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας* ἀπονέμεται :

1) Τὸ ἐξ 25.000 δραχμῶν *βραβεῖον τῆς Ἑταιρείας Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν* εἰς τὸν Πρωτοσύγγελλον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θηβῶν καὶ Λεβαδείας Πανοσιολογιώτατον κ. **Ἱερώνυμον Διάπην** διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῶν μεσαιωνικῶν μνημείων τοῦ νομοῦ Εὐβοίας, ὑποβληθείσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «... διαβάς εἰς Μακεδονίαν βοήθησον ἡμῖν...» (Πράξ. Ἀποστ. 16, 10). Ὁ συγγραφεὺς, κάτοχος τῶν ἱερῶν καὶ λειτουργικῶν κειμένων, ἐρμηνεύει ὀρθῶς τὰς εἰκονογραφικὰς παραστάσεις τῶν τοιχογραφιῶν, κατέβαλε δὲ πολὺν μόχθον καὶ μακροχρόνιον ἔρευναν διὰ νὰ προσφέρει ἀδημοσίευτον ὕλικὸν πρὸς γνῶσιν τῆς μεσαιωνικῆς τέχνης καὶ τῆς τέχνης μετὰ τὴν Ἀλωσιν μιᾶς περιοχῆς πλουσίας εἰς μνημεῖα, ὅπως ἡ Εὐβοία. Ἡ προσφορὰ τοῦ συγγραφέως κρίνεται ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ὡς ἐξόχως πολύτιμος.

2) Εἰς τὸν δημοσιογράφον κ. **Θάνον Βαγενᾶν** τὸ ἐξ 25.000 δραχμῶν *βραβεῖον τοῦ Δήμου Λεωνιδίου* διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου ἐργασίας περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Τσακωνιάς καὶ τοῦ Λεωνιδίου, ὑποβληθείσης εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τὴν ἔνδειξιν «περισσότερον φῶς». Ὁ συγγραφεὺς μὲ αὐστηρὰν ἐπιστημονικότητα καὶ ἀρίστην μέθοδον συνέγραψε τὴν ἐργασίαν ταύτην, αἱ δὲ πηγαί, τὰς ὁποίας παραθέτει, ἀφοροῦν εἰς τοὺς ἀρχαίους καὶ μέσους χρόνους, συνοδεύονται δὲ ἀπὸ ὀξυτάτας παρατηρήσεις τοῦ συγγραφέως περὶ τῆς ἀξίας τῶν ἱστορικῶν μαρτυριῶν. Τέλος, ὁ συγγραφεὺς εἶναι βαθὺς γνώστης τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ἡ σκοτεινὴ ἱστορία τῆς Τσακωνιάς, καὶ δίδει μὲ τὴν ἐργασίαν του ταύτην σαφεστάτην εἰκόνα τῆς ἀπομεμονωμένης αὐτῆς ὀρεινῆς περιοχῆς τῆς Πελοποννήσου.

3) *Βραβεῖον* μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως ἐξ 25.000 δραχμῶν εἰς

τὸν ὑφηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. **Ἀθανάσιον Κομίνην** διὰ τὸ λαμπρὸν ἔργον του «Πίνακες χρονολογημένων Πατμιακῶν κωδίκων». Ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ ἀρτίου ἐπιστημονικοῦ του ἔργου παρουσιάζει μέγαν ἀριθμὸν κωδίκων, οἱ ὅποιοι καλύπτουν τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τοῦ ἔτους 941 μέχρι τοῦ ἔτους 1798. Συγγραφεῖς καὶ διδάσκαλοι τοῦ Γένους, κείμενα ἐκκλησιαστικὰ καὶ κείμενα τῆς θύραθεν παραδόσεως, χρονικὰ καὶ ἐνθυμήσεις ἀποκαλύπτουν ἓνα κόσμον ἄγνωστον, τὸν ὅποιον ἡ αἴγλη τῆς ἀρχαιότητος καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Εὐρώπης, τὸ ὅποιον περιορίζεται μόνον εἰς τὰ βυζαντινὰ πράγματα, ἐκράτησαν μέχρι σήμερον μακρὰν τοῦ κύκλου τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐρεῦνης. Πέραν ὅμως τῆς ἐπιστημονικῆς ἀξίας τοῦ ἔργου πρέπει νὰ ἐξαρθῇ ἐνταῦθα τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ ἱερὰ Μονὴ τῆς Πάτμου συνέλαβε τὸ νόημα τῆς ἱστορικῆς της ἀποστολῆς καὶ ἦλθεν ἀρωγὸς εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην, θέσασα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ συγγραφέως πᾶσαν διευκόλυνσιν, ἀνέλαβε δὲ καὶ τὰς δαπάνας τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου. Ἐπίσης πρέπει νὰ ἐξαρθῇ τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ὅλον ἔργον συνετελέσθη ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἐργασιῶν τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν, τελοῦντος ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ κ. *Διονυσίου Ζακυθηνοῦ*.

4) *Εὐφημος μνεία* εἰς τὸν τέως ἐπιθεωρητὴν Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως κ. **Νικόλαον Παπακώσταν** διὰ τὸν ἐπιδειχθέντα ὑπ' αὐτοῦ ζῆλον πρὸς συλλογὴν σημαντικοῦ λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος, δημοσιεύσαντος τοῦτο εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον βιβλίον του, «Ἡπειρωτικά - Ἀθαμανικά». Τὸ ὑλικὸν τοῦτο, προῖον ἀναμφιβόλως μακρῶν κόπων καὶ ἐπιπόνου ἐργασίας, μαρτυρεῖ καὶ τὴν εὐγενῆ καὶ ἀξιέπαινον φιλοδοξίαν τοῦ συγγραφέως νὰ ἐκθέσῃ τὰ κατὰ τὴν ἱστορίαν καὶ λαογραφίαν τῆς γενετείρας του.

5) *Βραβεῖον* εἰς τὸν σατιρικὸν - σχεδιαστὴν κ. **Φωκίωνα Δημητριάδην**, διότι ἐπὶ πεντηκονταετίαν καὶ πλέον, ὡς συνεργάτης τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου, ὕψωσε τὴν πολιτικὴν γελοιογραφίαν εἰς τέχνην, ἡ ὁποία

άνεγνωρίσθη, τόσον ἀπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ κοινοῦ, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν συνείδησιν τῶν πολιτικῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα ἦσαν τὰ ἀντικείμενα αὐτῆς τῆς τέχνης. Πέραν αὐτοῦ, ἡ γελοιογραφικὴ τέχνη τοῦ Δημητριάδη ἀπέκτησε διεθνῇ σημασίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰταλικο - Ἑλληνικοῦ πολέμου κατὰ τὰ ἔτη 1940 - 1941.

6) *Βραβεῖον* εἰς τὸν κ. **Ἰωάννην Λυγίζον** διὰ τὸ βιβλίον του «Ἡ διεθνὴς καὶ ἡ τοπικὴ ἀρχιτεκτονικὴ». Ὁ συγγραφεὺς διὰ τοῦ ὧς ἄνω ἔργου του ἐπισημαίνει χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν σπουδαιότερων τάσεων εἰς τὴν σύγχρονον διεθνῇ ἀρχιτεκτονικὴν, ὅσον καὶ τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν ἐν σχέσει πρὸς τὴν παράδοσιν τοῦ τόπου. Ἐπίσης δὲν διστάζει νὰ καυτηριάσῃ ὑπερβολὰς καὶ νὰ καταγράψῃ πικρὰς ἀληθείας περὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν συνηθειῶν τῆς ἐποχῆς μας. Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἀποδίδει ὁ συγγραφεὺς εἰς τὴν ἀξίαν τῆς παραδόσεως, διὰ τοῦτο καὶ ἀποκρούει τὴν ὁμοιόμορφον διεθνῇ καὶ κοσμοπολιτικὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Τὸ ὅλον ἔργον χαρακτηρίζεται ἀπὸ ὀξύδερκεϊαν καὶ εἰλικρίνειαν.

7) *Βραβεῖον* εἰς τὸν δικηγόρον κ. **Ἀνδρέαν Λαιμόν**, διὰ τὸ δίτομόν του ἔργον «Τὸ ναυτικὸν τοῦ γένους τῶν Ἑλλήνων». Τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἔργον δίδει πλήρη εἰκόνα τοῦ θαλασίου ἔπους τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον κορυφώνεται εἰς τὴν ἐποχὴν μας μὲ τὸν θριάμβον τῆς Ἑλληνικῆς ἐμπορικῆς ναυτιλίας. Ὁ συγγραφεὺς γνωρίζει καλῶς τὴν μακραίωνα ναυτικὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων, ἐφιλοδόξησε δὲ καὶ ἐπέτυχε νὰ καταστῇ ὁ χρονικογράφος τοῦ θριάμβου τῶν Ἑλλήνων ἐν θαλάσῃ. Συνάμα ἀναλύει τὰ προβλήματα καὶ τοὺς στόχους τοῦ θριάμβου τούτου τῶν Ἑλλήνων καὶ ἱστορεῖ τὸν ναυτικὸν βίον τῶν Ἑλλήνων, καθὼς καὶ τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τῶν ποντοπόρων νησιωτῶν μας.

8) *Βραβεῖον* εἰς τὸν λογοτέχνην καὶ κριτικὸν κ. **Ἰωάννην Χατζίνην**, διὰ τὸ βιβλίον του «Ὁ λογοτέχνης καὶ ἡ σκιά του», ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὅλην αὐτοῦ προσφορὰν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Τὸ κριτικὸν πνεῦμα καὶ ἡ προσωπικὴ σκέψις εἶναι τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τοῦ ἔργου τοῦ τιμωμένου. Μὲ αὐτὰ ὁ συγγραφεὺς συλλαμβάνει μερικὰ ἀπὸ

τὰ βασικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς καὶ τὰ ἐκφράζει μὲ ἀρτίαν γλωσσικὴν μορφήν, καθὼς ἐπίσης καὶ μὲ σπανίαν ποιότητα λόγου.

9) *Βραβεῖον* εἰς τὸν κ. **Πάτροκλον Σταύρου**, φιλόλογον καὶ νῦν ὑφυπουργὸν παρὰ τῷ Προέδρῳ τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας, διὰ τὸ ἔργον του «Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Κύπρος». Ὁ συγγραφεὺς μελετᾷ καὶ ἀναλύει τοὺς πνευματικοὺς δεσμοὺς τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴν Κύπρον, συγκεντρώνει δὲ εἰς ἐνότητα πᾶν στοιχεῖον ἀναφερόμενον εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴν Μεγαλόνησον. Τὸ ἔργον, προῖδὸν ἐντατικῆς μελέτης τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παλαμᾶ, κρίνεται ὡς ἀξιόλογον, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὅτι θ' ἀποτελέσῃ ἄξιον λόγου συμπλήρωμα εἰς τὸ συντελούμενον καὶ εὗρισκόμενον περὶ τὸ τέρμα του μέγα ὄντως ἔργον εἰς δέκα ἑξ τόμους τῶν Ἀπάντων τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ, τὸ ὀφειλόμενον ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν κ. Γεώργιον Κατσίμπαλην.

10) *Ἀργυροῦν Μετάλλιον* εἰς τὸν συγγραφέα καὶ ἐθνικὸν ἄνδρα κ. **Γεώργιον Μόδην** διὰ τὸ δωδεκάτομον ἔργον του «Μακεδονικὲς ἱστορίαις». Ὁ Μόδης ἐκοπίασεν ἐπὶ ἡμισυν αἰῶνα διὰ νὰ δημιουργήσῃ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς ζωῆς του, διὰ τοῦ ὁποῖου ἱστορεῖ τὸν μακεδονικὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους, δηλαδὴ μίαν ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας καὶ ὥραιότερας σελίδας τῆς ἱστορίας τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ. Μακεδονομάχος ὁ ἴδιος ἐκ νεότητός του, ζήσας ἐξ αὐτοψίας τοὺς ἡρωϊσμούς, τὰς θυσίας, τὰ μαρτύρια καὶ τὴν πίστιν τῶν Μακεδόνων εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, καταγράφει ἀπὸ μνήμης καὶ παραδίδει οὕτω εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἔθνους τὰ γεγονότα καὶ τοὺς χαρακτῆρας, ἐν πολλοῖς καὶ τοὺς ἀφανεῖς, ταπεινοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι, ὑπὸ συνθήκας πρωτοφανοῦς ἀγριότητος, ἔδωσαν τὰ πάντα διὰ νὰ διαφυλάξουν τὴν ἐλληνικότητα τῆς Μακεδονίας.

Μετὰ γνώμην τῆς Γ' Τάξεως, ἥτοι τῆς *Τάξεως τῶν Ἡθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν*, καὶ ἀπόφασιν τῆς *Ὀλομελείας* ἀπονέμεται :

1) *Ἐπαινος* διὰ τὴν πεντάτομον παιδαγωγικὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν

τοῦ Ἐκδοτικοῦ Ὁργανισμοῦ «Ἑλληνικά Γράμματα». Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι μὲν συντεταγμένον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Lexikon der Pädagogik τοῦ μεγάλου Γερμανικοῦ Ἐκδοτικοῦ Οἴκου Herder, ἔχει ὁμως ἐξ ἄλλου συμπληρωθῇ ἀπὸ Ἑλλήνων ἐπιστήμονας, ὥστε ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας καὶ εἰς τὰ προβλήματα τῆς χώρας ἡμῶν, καὶ κατὰ τοῦτο ἀποτελεῖ σπουδαῖον βοήθημα διὰ πάντα ἐκπαιδευτικὸν καὶ δι' οἷονδήποτε ἀσχολούμενον μὲ τὰ θέματα τῆς παιδείας καὶ τῆς παιδαγωγικῆς.

2) *Βραβεῖον* ἐνιαίως εἰς τὴν **Ἑλληνικὴν Βιοτεχνικὴν Ἑταιρείαν** καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὴν αὐτὴν διοίκησιν λειτουργοῦσαν **Διπλᾶρειον Σχολήν**, διότι ἀμφότεραι, τόσον ἡ ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἰδρύθη τῷ 1892, ὅσον καὶ ἡ Σχολή, ἡ ὁποία ἰδρύθη τῷ 1915, συνετέλεσαν μέγας εἰς τὴν διάδοσιν τεχνικῶν γνώσεων καὶ συνέβαλον σημαντικῶς εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς οἰκονομίας τοῦ τόπου.

3) *Ἑπαινος* εἰς τὸν κ. **Ἀνδρέαν Σπίθαν**, διότι, διατελέσας ἐπὶ εἰκοσαετίαν πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Σιφνίων, εἰργάσθη, ὅσον οὐδεὶς ἄλλος, εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἐξυγιαντικῶν, μορφωτικῶν καὶ κοινωνικῶν ἔργων εἰς τὴν Σίφνον. Τοῦτο ὁμολογεῖται ἀπὸ τὰ κείμενα τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν.

4) *Βραβεῖον* εἰς τὸν **Σύνδεσμον Σιφνίων** ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 75 ἐτῶν πλουσίας αὐτοῦ δράσεως. Καθ' ὅλον τοῦτο τὸ χρονικὸν διάστημα ὁ Σύνδεσμος ἀνέπτυξε σπουδαῖον δημιουργικὸν ἔργον εἰς τὸν οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν τομέα τῆς νήσου Σίφνου, ἐκτελέσας ἔργα ἀποτελοῦντα ἀληθῆ ἐπιτεύγματα. Τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι τόσον πολλά, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀπαριθμηθοῦν ἐνταῦθα. Ἀναφέρω μόνον μερικά : Ἀνέγερσιν διωρόφου δημοτικοῦ σχολείου, ἱδρυσιν σχολῆς ἀργαλειῶν, ἀνέγερσιν λαογραφικοῦ μουσείου κ.τ.λ. Δι' ὅλων αὐτῶν τῶν ἔργων ὁ Σύνδεσμος συνετέλεσεν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν παραδόσεων τοῦ τοπικοῦ πολιτισμοῦ.

5) *Βραβεῖον* εἰς τὸν **Φιλεκπαιδευτικὸν Σύλλογον Πωγωνίου Ἰωαννίνων «Ἡ Πρόοδος»** διὰ τὴν ἐπὶ 45 ἔτη συνεχῇ ἐθνικὴν καὶ κοινωνικὴν αὐτοῦ δράσιν εἰς τὴν ἀκριτικὴν ταύτην κωμόπολιν τῆς Ἠπείρου. Οὕτως

ὁ Σύλλογος ἱδρυσεν βιβλιοθήκην, ἐφωδίασε τὸ Γυμνάσιον δι' ἐπίπλων καὶ σκευῶν, ἐνίσχυσεν ἀπόρους μαθητὰς νὰ σπουδάσουν, ἱδρυσεν καὶ συντηρεῖ γυμνασιακὰς ὑποτροφίας καὶ προέβη εἰς τὴν δημιουργίαν δύο ἰδρυμάτων, ἐνὸς ἀρρένων καὶ ἐνὸς θηλέων, ὅπου ἐνδιαιτῶνται μαθηταὶ καὶ μαθήτριά ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ ὑποδούλου Ἡπείρου.

6) *Βραβεῖον* εἰς τὴν πτυχιούχον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν δίδα **Ἀθηνᾶν Στ. Φλωρδέλλη**, μετὰ χρηματικῆς ἐνισχύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ κ. *Μιχ. Φωστηροπούλου* ἐκ 10.000 δραχμῶν, διότι ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν προσφέρει σπουδαίας ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν ἐν Ἑλλάδι κατηχητικὴν καὶ κοινωνικὴν κίνησιν, ἥτοι τοῦ πατρὸς Ἀγγέλου Νησιώτη, διδάσκουσα καὶ διευθύνουσα κατηχητικὰ σχολεῖα, καὶ εἶναι ἀφωσιωμένη εἰς τὸ κοινωνικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἔργον τῶν Χριστιανικῶν Ἑνώσεων.

7) Εἰς τὰς **Ὁρθοδόξους Χριστιανικὰς Ἑνώσεις** τὸ ἐκ 30.000 δραχμῶν *βραβεῖον τοῦ Μετοχικοῦ Ταμείου Πολιτικῶν Ὑπαλλήλων*, διὰ τὴν πολὺπλευρον αὐτῶν κοινωνικὴν, ἐθνικὴν καὶ θρησκευτικὴν δρᾶσιν. Αἱ Ἑνώσεις αὗται, ἰδρυθεῖσαι τὸ 1913 καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1917 τελοῦσαι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ πατρὸς Ἀγγέλου Νησιώτη, ἀπετέλεσαν πρότυπον κοινωνικῆς δράσεως, προσενεγκοῦσαι μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν κοινωνίαν.

8) *Ἀργυροῦν Μετάλλιον* εἰς τὸν ἐφημέριον τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ζωοδόχου Πηγῆς Πατέρα **Ἀγγελον Νησιώτην**, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει ὑπερπεντηκονταετοῦς λαμπρᾶς ἱερατικῆς, κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς δράσεως. Ὁ Πατὴρ Ἀγγελος, ὑπόδειγμα Λευΐτου, ἠνάλωσε τὸν βίον του ὡς ποιμὴν τῶν ἐπαλλήλων γενεῶν τοῦ πληρώματος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, παρακολουθῶν, παραμυθῶν καὶ καθοδηγῶν αὐτὸ εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Ὑπῆρξε δὲ συνάμα ὁ ἐμψυχωτὴς καὶ ὁ ἀκάματος ἐργάτης τοῦ ἐκτεταμένου ἔργου τῶν «Ὁρθοδόξων Χριστιανικῶν Ἑνώσεων».

9) *Ἀργυροῦν Μετάλλιον* εἰς τὸν ἐν Σίδνεϋ τῆς Αὐστραλίας ὁμογενῆ ἐκ Κυθέρων κ. **Νικόλαον Λουράντον**, διὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ σημαντικὴν δωρεὰν ἐξ 100.000 δολλαρίων πρὸς ἱδρυσιν ἑδρας Νεοελληνικῆς γλώσ-

σης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς ὥς ἄνω πόλεως. Ἡ Ἀκαδημία ἐξετίμησεν ἰδιαιτέρως τὸν πνευματικὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἐγένετο ἡ δωρεὰ τοῦ κ. Νικολάου Λουράντου, δηλαδὴ τὴν ἀπὸ τῆς ἔδρας διδασκαλίαν τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν γλώσσης.

10) Ἀργυροῦν *Μετάλλιον* εἰς τὸν ἐν Μοντρεάλ τοῦ Καναδᾶ ὁμογενῆ ἐφοπλιστὴν κύριον **Φρίξον Παπαχρηστίδην** διὰ τὴν κοινωνικὴν, ἐθνικὴν καὶ φιланθρωπικὴν αὐτοῦ δρασίαν. Ὁ ὁμογενὴς οὗτος διέθεσεν ἄνω τῶν δέκα ἑκατομμυρίων δραχμῶν διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτοῦ πατρίδα, τὴν Ἐλευθεροῦπολιν τῆς Θράκης, καθὼς ἐπίσης καὶ σημαντικὸν ποσὸν δολλαρίων διὰ τὴν ἵδρυσιν Νεοελληνικῆς βιβλιοθήκης εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Mac Gill τῆς πόλεως τοῦ Καναδᾶ Μοντρεάλ.

11) *Βραβεῖον* εἰς τὸ περιοδικὸν «**Θεολογία**» ἐπὶ τῇ συμπληρώσει τοῦ τεσσαρακοστοῦ ἔτους ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ καὶ τῇ ἐκδόσει τοῦ τεσσαρακοστοῦ αὐτοῦ τόμου. Τὸ περιοδικὸν τοῦτο, ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, κατέστη τὸ ἄριστον εἰς τὸ εἶδός του καὶ δημοσιεύει ἐπιστημονικὰς μελέτας Ἑλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν ὀρθοδόξων θεολόγων.

12) *Βραβεῖον* αὐτοθυσίας μεταθανατίως εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς ναυτικούς α) τὸν **Daniel Kirkpatrick**, β) τὸν **James Johnston**, γ) τὸν **Daniel Raymond Kirkpatrick**, δ) τὸν **Robert Rattray Johnston**, ε) τὸν **James Swanson**, ς) τὸν **Robert Johnston**, ζ) τὸν **James Thomas Kirkpatrick** καὶ η) τὸν **Eric Mac Fadyen**. Τὸ βραβεῖον ἀπονέμεται ὥς ἐλάχιστος φόρος τιμῆς εἰς τοὺς ἄνδρας αὐτοὺς, διότι τὴν 17^{ην} Μαρτίου 1969 ἔσπευσαν διὰ τοῦ ναυαγосσωστικοῦ Longhope νὰ διασώσουν τὸ ἑλληνικὸν πλήρωμα τοῦ κινδυνεύοντος ἀτμοπλοίου «Εἰρήνη», παρὰ τὴν θαλασσίαν περιοχὴν τοῦ South Ronaldsay καὶ ἀπωλέσθησαν ἅπαντες μετὰ τοῦ ναυαγосσωστικοῦ των ἔνεκα τῆς κρατούσης ἐκεῖ μεγάλης τρικυμίας.

13) Ἑπαινος εἰς τὸν μικρὸν μαθητὴν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Δημήτριον **Ἰωαννίδην**, δι' ἐξαίρετον προᾶξιν αὐτοθυσίας καὶ αὐταπαρνήσεως. Ὁ μαθητὴς οὗτος τῆς Γ' Τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου Καρ-

πάθου τὴν 12^{ην} Δεκεμβρίου τοῦ 1968, ἐπιστρέφων ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἀκούσας τὰς οἰμωγὰς τοῦ συμμαθητοῦ του Χριστοφόρου Διακοπούλου, ὅστις εἶχε πέσει εἰς κρημνὸν καὶ ἐκρατεῖτο ἀπὸ μικρὸν θάμνον, προσέτρεξε καὶ κατῆλθεν εἰς βατὸν μέρος ἐντὸς τοῦ κρημνοῦ, ἔλαβε πρηγὴ θέσιν, καὶ ἔτεινε τὸν πόδα του πρὸς τὸν Διακόπουλον, ἵνα οὗτος ἀγκιστρωθῇ ἀπ' αὐτόν, καὶ κατώρθωσε μὲ πολὺν κόπον ν' ἀνασύρῃ τὸν Διακόπουλον, ἀλλὰ καὶ μὲ πολὺν κίνδυνον νὰ παρασυρθῇ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ βάραθρον. Ὁ μαθητὴς οὗτος ἐπέδειξεν ἐτοιμότητα, θάρρος, ἀλτρουϊσμόν καὶ μεγαλοψυχίαν.

Περαίνων τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν τῶν πεπραγμένων εὐχομαι ἐκ μέρους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἰς ὅλους ὑμᾶς εὐτυχές καὶ ὑγιὲς τὸ ἐπερχόμενον νέον ἔτος.

R E P O R T
ON THE ACTIVITIES OF THE ACADEMY DURING 1969 *
BY THE SECRETARY GENERAL
J. N. THEODORACOPOULOS

During the past year the Assembly of the Academy of Athens elected five new regular members, namely Mr. **Peter Charis** at the chair of the Modern Greek literature, Mr. **George Mylonas** at the chair of Archaeology, Mr. **George Pantazis** at the chair of Physical-Historical Sciences, Mr. **Menelaos Palantios** at the chair of Music and Mr. **George Megas** at the chair of Folklore.

The Academy, through me, wishes its new regular members a prolific activity.

The Assembly of the Academy also elected foreign associates of the Scientific Section, that is **Sir Stewart Duke Elder**, associate of the Royal Society and honorary director of the Ophthalmology Institute of London and Mr. **André Lallemant**, member of the Academy of Science in Paris, professor of the College of France and director of the Astrophysics Institute of Paris. The Assembly of the Academy, besides, elected four corresponding members of the Scientific Section, that is Mr. **Panayotis Katsoyannis**, regular professor of Biochemistry at the City University of New York, Mr. **Gerassimos Karambatsos**, regular professor of Chemistry at the University of Michigan, Mr. **Elias Gyftopoulos**, regular professor of the Nuclear Engineering Department of M.I.T., and Mr. **Nicholas Fakatselis**, director of the Austrian Hospital «Saint George» in Constantinople and ex-congressman of the Greek minority in the National Assembly of Ankara. Finally the Assembly elected the professor at the Thessaloniki Uni-

---

* Read during the official meeting of the 29th December 1969.

versity Mr. **John Anastassiades** as a corresponding member of the Academy in Mathematics.

Besides this, during the past year, the Academy mourned the death of two of its members, **Stratis Myrivilis** and its President **Hamilkas Alivizatos**. *Stratis Myrivilis* was not only a celebrated writer in the Panhellenic but also internationally known. All Myrivilis's pieces of work are literarily powerful while the writer derives the topics of his texts from the sources of the Greek life. For this reason Myrivilis is an unconstrained and tender author. The human types, whom Myrivilis molded in his work as well as his symbols and pictures, fascinate and amaze with their lucidity and completeness. In general Myrivilis's style is coherent, mature, always mild and, though it is artistry, it has the accomplishment of convincing the reader that it is a speech coming straight from the mouth of the people.

Hamilkas Alivizatos was an excellent physiognomy among the Greek and foreign theologists of our century. At the very beginning of his scientific career he was distinguished as a student of the great German theologist Adolf von Harnack, with his study on the ecclesiastic legislation of Emperor Justinian. Canon law was the field of his scientific production. Hamilkas Alivizatos, however, came out of this sphere very soon and dealt with broader subjects of Theology as well as of the Church or rather the Churches. In 1936 he organized the first international congress of the Orthodox Theology which was held in Athens, and of which he also became president. Moreover, in 1951, he organized the international celebration, held in Greece, for the 1900th anniversary of Apostle Paul's first coming in Greece. The Greek church as well as the Greek State owe much to Hamilkas Alivizatos who managed the ecclesiastic affairs of the Ministry of Education for years and served as agent prosecutor at the Holy Synod. Finally Hamilkas Alivizatos was among the leaders in the ecumenical movement.

During the past year, furthermore, the Academy mourned the death of one of its foreign associates, the philosopher **Karl Jaspers** and of one of its honorary members, the ex-president of the United States of America **Dwight Eisenhower**. *Jaspers*, as a professor at the Heidelberg University before the war and at the Basle University after the second world war became universally famous with his work. *Eisenhower* was distinguished as the commander-in-chief of the allied forces whereas he was the liberator of Europe from the Hitleric domination.

The researching work of the Academy is divided into two categories, that is, the announcement of the regular members, the studies of research of the members of the Academy, published in authentic magazines or even independently, and the systematic work which is done by the Research Centres of the Academy. During the past year ten reports were given by regular members of the Academy, one by a corresponding member and twenty three by non Academic scientists given by Academicians.

The researching work in the relative departments of the Academy was also continued in the past year, in spite of the difficulties which were met on account of the deficiency of scientific personnel.

Now I shall refer to the accomplished work in brief. Firstly, the *Editing Department of the Historical Dictionary of the Greek Language* has already prepared the material which will compose the second part of the fourth volume which contains most of the material of the letter Δ. It should be declared in public and formally from this step that the great and memorable work, that is the publication of the Historical Dictionary of the Greek language, delays in progress, because the scientific faculties of the Academy are limited in number. There are only 5 editors in the Centre for this Dictionary for the time being. A greater number of faculties

is demanded for the work to be hurried on, a fact of prodigious national and scientific significance because it is not only a matter of necessity for this country but also for those scientists abroad who are occupied with the Greek language. Such faculties can be found in the country, consequently they might be called up by the Academy, on condition that the State would dispose the necessary means for the purpose. The Centre of this Dictionary arranged and carried out the expedition of its editors to various districts of both this country and abroad during the past year. Some expeditions took place in the speaking - Greek district of Southern Italy and in Cyprus. Mr. *Karanastassis* went over to Italy, whereas the director of the Centre Mr. *Vagiakakos* and Mr. *Kontosopoulos* visited Cyprus. The material collected from both the districts was rich. I should like, from this step, to express the earnest acknowledgements of the Academy to the Director of scientific research in Cyprus Mr. *Th. Papadopoulos* who cooperated with Mr. *Vagiakakos* for the definition of the dialectic zones of the Large Island on the basis of the phonetics. In addition to this, the director of the Centre Mr. *Vagiakakos* proceeded to Corsica, at his own expense, for the linguistic material of the Maniates old colonists to be completed, a material collected by previous expeditions of the Academy, as well as for the documents referring to the history of that Greek colony to be photographed.

The work done in the *Greek Folklore Research Department* is explained briefly in the following chapters: A'. The chapter of the folklore material. Thus 107 collections entered the Department this year, 27 of which were sent by teachers of primary instruction, to whom I express the acknowledgements of the Academy, 73 were sent by individualists inspired by folklore motives, to whom I also express the acknowledgements of the Academy and 7 collections were accomplished by the staff of the Department. The above material covers the amount of 5526 written or typewritten pages. In the same

chapter of folklore material 1259 new folk music recordings as well as films connected with various customs, handicraft and fishery entered. B'. The chapter of the scientific expeditions which the philologist Miss *Papamichail*, the musician Mr. *Peristeris*, the philologist Mr. *Deftereos* and the musician Mr. *Amargianakis* took part in. C'. The chapter of the scientific elaboration of the folklore material. The editors of the Department assisted by the clerks worked out 58 written folklore collections.

The *Department of Medieval and Modern Hellenism* has drawn its efforts towards the scientific presentation and development of the treasure in the libraries and archives of the Meteora. Even this year the director of the Department Mr. *Vranoussis* with his three editors went over to the Meteora, to the Varlaam monastery and the one of Saint Stephanos. The elaboration and completion of the material of the second volume on «the manuscripts of the Meteora» imposed the re-examination of the whole material from the beginning. After a thorough research in the libraries of the Varlaam monastery, an assiduous control allowed the identification and re-classification of the Monastery codices, so that the 65 codices considered as lost were limited only to 9. The study of about 300 codices and unclaimed dispersions made more than 10.000 pages to be marked out, selected and photographed. Finally the archives of manuscripts of the Varlaam monastery containing more than 1.000 documents was wholly photographed.

The *Historical Research Department of Modern Hellenism* continued its work in 1963 by taking the microfilms of documents of the Foreign Office, in reference to the History of Modern Hellenism. The microfilms of 141 volumes (98.000 pages) of such documents were received, composing the correspondence between the Foreign Office and the British Embassy in Athens as well as the British Consulates in Greece during the period 1886 - 1905. On having

received this material, the production of the microfilms, concerning all the volumes in the series of the Foreign Office about Greece, was completed. The volumes, covering the period 1827-1905, are 770. From the study of such a voluminous material new elements referring to the History of Modern Greece come to light and in consequence the whole historical picture of the Greece of the 19th century is changed. The Academy intends to begin the abridged publication of this material.

The Department of the History of Greek Law continued, this year, the collection of material of legal content spread about in byzantine literary texts. The Department studied and put into cards N° 212 manuscript of the General Archives of the State including a codex from Paros of the period 1685-1755, which the Academy intends to publish. The study of «the Historical Archives of the Hellenic Catholicism» attributed considerable results for the History of Greek Law. I express, from this step, the acknowledgements of the Academy to the competent authority of the Catholic Church, who gave the permission for the study of these archives. Finally the research for the ecclesiastic proceedings of the period 565-1204 was completed and the deductions are published in the 13th volume of the year-book of the department.

The Department of Classical Editions, of Greek Writers, the mission of which is great, dealt more or less with the completion of its scientific equipment, verified the content of 9 ancient Greek and Byzantine texts and criticized two submitted works about to be published: 1) Mr. P. Patihis's «Helen of Euripides» and 2) Mr. N. Kassimacos's «Demosthenes', On the crown». It must be noted that the staff of the department is consisted of its director and one editor.

Finally the *Department of Astronomy and Applied Mathematics* has presented for this year: 1) a statistical study of Solar Activity, 2) a study of problems of star formation

and 3) a study on the star distribution of M., S. and C. type Stars in selected areas of the Milky way. All three studies were done by the inspector of the Department, Academician Mr. *J. Xanthakis*.

The Astronomy Department acted as a secretariat of the following national scientific committees: The National Committee of Astronomy, the National Committee of Mathematics and the National Space-Research Committee through which our country is connected with the corresponding international scientific organizations.

In addition to the 34 scientific papers, 8 lectures were given in the Academy by regular members during the past year.

The representation of the Academy abroad was limited only to three international meetings: A'. The 8th International Conference of Crystallography at Stony Brooks, New York, where the Academy was represented by the Academician Mr *Caesar Alexopoulos* who made the relative report. B'. The annual general meeting of the International Union of the Academies, which was held this year at the Institut de France in Paris, where the Academy was represented by its Secretary General. It is emphasized here that the Academy of Athens is a regular member of the International Union of the Academies, as it is a regular member of the International Council of Scientific Unions as well. It must be stated too, that the work of the International Union of the Academies is divided into several fields, many of which cover subjects from the History of the Greek spirit. The Secretary General of the Academy had the honour of participating actively in the work of six committees of which he was elected member. It is, however, absolutely impossible for one representative of the Academy to cover the demands which are met in the general meeting of the Academies; for this reason, during the coming year, I shall have the honour, before the senate, of suggesting that, besides the secretary General, another regular member coming from the Section of Letters of the Academy has

to be appointed to the mentioned meeting. C'. In the 1st International Meeting of Cyprian Studies, at Nicosia, the Academy was represented by its evermemorable President *Hamilkas Alivizatos* and the Secretary General *J. Theodoracopoulos*. Both of them made the adequate reports. Anyhow, the propotionate expenses weighed on the Ministry of Foreign Affairs.

In the Scientific expeditions of the Academy abroad took part Messr. *Vagiakakos* and *Kontossopoulos* to Cyprus, Mr. *Karanastassis* to South Italy and Mr. *Prevelakis* to London. In the International meeting of Cyprian Studies at Nicosia, took part and made the necessary reports: the directors Messr. *Vranoussis*, *Oeconomides* and *Vagiakakos*, the editress Miss *Papamichail* and the editors Messr. *Papadimitriou*, *Sphyroeras* and *Patrinelis*.

During the past year the Central Library of the Academy received 1073 books, of which 891 Greek and 182 foreign. It also received 545 periodicals of which 102 Greek and 443 foreign. Besides this, the libraries of the Research Departments of the Academy received the total number of 3501 books and periodicals in the past year.

A real estate of great value was added to the property of the Academy in the past year by means of the will of the late President of the Academy *Hamilkas Alivizatos*. In accordance with the will, the income coming from the property must be disposed properly to the granting of scholarships for the additional culture of teachers and scientists whatever the branch. Those scholarships, granted according to the Academy's judgement, will be for both the interior and abroad, and will last for two years. The bestowals will be for young men or young ladies, two coming from Kythnos, three from Kalymnos and four from Kefallinia according to the range of possibility of the income of the property each time.

Special care was shown by the General Secretariat of the Academy, during the past year, as regards the effectiveness of the under the administration of the Academy allotments and the fulfilment of such purposes, as the late donors appointed them through their will. Thus the following scholarships were granted:

1) A two-year scholarship for the post-education of the best graduate of physical sciences in the Applied Geology at Grenoble, France, from the income of the allotment of *Euthimia Mertsari*, daughter of the late Academician Antonios Ktenas. 2) A scholarship for the post-education of a E.M. Polytechnic graduate in the branch of Geodesy in England, from the income of the late Academician *Demetrius Lambadarios's* allotment. 3) A three-year scholarship for studies in Painting in Rome, from the income of *Urania Konstantinides's* allotment. 4) Five scholarships for studies in Music, Architecture and Painting in Paris, from the income of the allotment of *Vas. Kouremenos*. 5) An examination has been proclaimed for the bestowal of a scholarship for the post-graduation abroad of the best student of the Physical Sciences, from the income of the allotment of *Euthimia Mertsari*, in the branch of Crystallography. In the near future an examination will be proclaimed for the bestowal of three more scholarships in the Fine Arts from the income of *John Vozos's* allotment. Finally the granting of scholarships was continued to two holders from *Vas. Kouremenos's* allotment.

Proclamation of prizes suggested to and being accepted by the Academy during the past year are as follows:

1) Mr. *Michael Pesmatzoglou* with 40.000 Drch. for the proclamation of prize for the writing of an unedited study about woman's position in the Greek private and public law.

2) The *Greek Organization of Telecommunication* with 50.000 Drch. for the proclamation of prize with regard to the writing of a model study about the future evolution of the teletype service and the one of

transmitting data, in consequence with the economic development of Greece in general.

3) The *Working Centre* with 70.000 Drch. for the writing of an unedited study about the international legislations and provisions of the law, as well as the Greek provisions in force, as regards the terms of hygiene and security at work. Also with 50.000 Drch. for the rewarding of any employees or employers who contribute to the effort of preventing accidents.

4) The *Greek Orthodox Community at Trieste* with 30.000 Drch. for the proclamation of prize in respect of the writing a study about the national activity of migrant Hellenism at Trieste.

5) The *Public Electric Enterprise* with 40.000 Drch., in memory of K. Bouzakis, for the writing of a study «about the electrification of the Cyclades in connexion with their touristic, rural and industrial development».

6) Mr. *Anastassios Stephanou* with 40.000 Drch. for the writing of a study concerning the restoration of the forestal vegetation through artificial reforestation on some of the main mountains of our country, now covered with sparse bushes or being entirely bare.

7) The *Presidency Department of the Government*, upon a relative proposal of the Academy, accepted to finance the publication of biographies of the Great National Benefactors. The publication of two biographies is anticipated for every year after the proclamation of the prizes by the Academy. Therefore, as it was notified to the Academy by the Presidency Department, a credit of 160.000 Drch. entered the budget of the financial year 1970 of this Department. The first biography in the series intended to be published is the one of Simon Sinas.

During this year *the publications of the Academy* were as follows: a) The first part of the *Praktika* of 1968 including the material

of the scientific statements which were reported before the Assembly from January till March 1968. b) The 3rd part of the Historical Archives of Alexandros Mavrokordatos. c) The 12th volume of the yearbook of the Research Department of Greek Law, and d) The first volume of the Index of the Praktika and the Treatises of the Academy covering the material of the first 30 volumes of the Praktika (1926 - 1955) and of the first 20 volumes of the Treatises.

I must not fail to add here that, from the publications of the Academy, 1541 volumes were bought in the past year, of which 500 volumes were bought by foreign countries, while 1041 volumes were bought in the interior. The Academy attributes the foremost significance to these publications, because, through them, the treasures of the History of the Greek spirit come to light and the presence of the Academy is simultaneously enlarged in the conscience of both the Nation and the establishments of intellect abroad. From the scientific statements of the Academicians, from studies published in authentic scientific periodicals, and the other independent scholarly publications, the spiritual contribution of the Academies is considered in all the world. The Academies are establishments of intellect, where the truth either for nature or history is researched quietly and clearly, apart from the rest bustle of life. It is a spiritual necessity, I should say biological, for a nation, considering its survival on earth with millenniums, to own establishments where the noise and turbidity of everyday life may not intrude, but the redeeming truth to be researched. By this very necessity Plato was urged to found his Academy, an establishment of the Muses and spirit, during a turbulent and confused period of time in the State of Athens. The glorious name of this Establishment has been internationally acquired whereas the necessity it covers is also international and universal.

The Academy of Athens wishes to satisfy both the spiritual and biological necessity of the Greek nation whilst its purpose has been

to bring to light and maintain the spirit of the Greek history and science on the alert. Today I will pleasantly announce that the Academy of Athens is to inaugurate monumental publications on the 150th anniversary of the national regeneration, in 1971, so that the attention of the Nation may be drawn to that great event, the event of 1821, the brilliance of which touched the noblest spirits of those times, brought Byron to Greece, inspired Chateaubriand and urged Goethe to complete the second part of Faust, where Helen's tragedy evolves out. Faust's love towards Helen symbolizes with the love of the northern people, who entered history later on, a love towards the Greek beauty and the Greek metre.

The Academy of Athens is planning henceforward to inaugurate the following editions in 1971. 1) A monumental edition of Rigas Phereos's work in four volumes accompanied by an atlas. This edition will be undertaken by the Director of the Medieval and Modern Hellenism Department Mr. *L. Vranoussis*. 2) The republication of the journalistic means of Riga's collaborators, the well-known *Ephimeris*, which was published in the years 1791 - 1797. All the existing issues of the *Ephimeris*, belonging to several libraries abroad and in the interior, will be reprinted in one or two volumes. 3) An issue of imposing volumes concerning the Greeks living abroad, that is the Great Hellas of the years before the revolution. The publication mainly aims at the systematic gathering of historical texts of general significance at every Greek community abroad. Those texts have been establishing decrees, official papers of various categories, grantings or confirmations of privileges to the communities as well as statutes and internal regulations of the communities abroad. The Greek community abroad, which is essentially the extension of the ancient Greek city, will in this manner come vivid into light. 4) A treatise regarding the national hero Dionysios Skylosophos, the proceedings and revolts of those years, for the purpose of the liberation of Greece on the basis

of about 100 official documents and other papers from the archives of Spain, then being the ruler of the seas, of Italy, Vienna and Rumania. This publication will also be undertaken by the Director of the Department Mr. *L. Vranoussis*. 5) The completion and publication of the *Archives of Psara*, which contains a systematic collection of 400 documents or so, belonging to several archives, as well as the presentation of the glorious life-time of the island of Psara from 1790 to 1824, the year of its destruction. The publication will be undertaken by the editor of the department Mr. *V. Sphyroeras*.

Besides this, the Historical Department of Modern Hellenism under the direction of Mr. *E. Prevelakis* will inaugurate. 1) An edition of summaries of the Foreign Office documents, on the 150th anniversary of the regeneration. The edition is supposed to contain about 20 volumes which will be completed in ten-years time, on condition that the State will dispose the economic means. 2) The edition of the Abstracts of Proceedings in the Greek Question being in the archives of the Foreign Office. 3) An edition of William Meyer's reports consisted of 3 volumes. Meyer was the Consul of England at Prevesa, and his reports contain the events from 1819 until 1832.

For the above editions the Academy will present a memorandum before the State with the request for the disposal of the necessary, for the purpose, amount of money, which may be included in the general program and the budget of expenditure of the celebration.

In addition to all this, the Academy, on the occasion of the 100th anniversary of Andrew Kalvos's death, the poet of Freedom, came to the decision of publishing Kalvos's complete work.

The Academy will also celebrate in two solemn ceremonies, firstly, on the 24th February 1971, the 150th anniversary of the revolutionary struggle in the territories near Danube, in a way that this inseparable part of the national revolution for freedom, connected with the general struggle, might be included, secondly, on the 25th March 1971,

the Academy will organize the anniversary of the struggle for Freedom burst out in the main Greece.

Today, moreover, I will gladly make known that the Academy of Athens, in the agreement of the 19th September with the Institute of Baron Michael Tositsas, undertook the publishing of John Kolettis's archives which belong to the property of the Institute. J. Kolettis's archives will be published in the series of the Academy under the title «Memorials of the Greek History», in the charge of the Historical Department of Modern Hellenism. The Director of the Department Mr. *Prevelakis* has already written a particular account and catalogue. Kolettis's archives, those belonging to the Tossition, comprise 12500 documents or so; however, in the publication of Academy there will be included also two smaller parts of Kolettis's archives, one of which belonging to the state Archives, while the other one belongs to Mr. Demetrius Chatziskos.

The Academy, through me, expresses its acknowledgements to the administration of the Tossition, the management of the State Archives and Mr. Demetrius Chatziskos.

Now I am proceeding to the announcement of honour awards conferred by the Academy.

In accordance with a proposal of the First Section, that is the *Scientific Section*, and a resolution by the *Assembly* the following are awarded :

1) A *prize* to Mrs. **Niki Goulandris** for her remarkable contribution on the study of the Greek flora. Mrs. Goulandris, with her husband Mr. Angelos Goulandris, has founded the Botanical Museum of Goulandris at Kifissia, with the purpose of researching the Greek flora. She also presented the work of this Museum by publishing a study with the title «The wild flowers of Greece», characteristically luxurious and perfect as much the artistic as the scientific side. This

publication includes 110 wonderful pictures resulting from Mrs. Goulondris's artistic paint-brush.

At the same time, a prize is awarded, after death, to **Constantine Goulimis** who wrote the text of this book, and who was an untiring amateur searcher of the Greek flora, being moreover, the donor of his rich collection of the Greek flowers to the Museum.

2) The Prize of 25.000 Drch. of *Demetrius and Anthi Aeginitis*, for agricultural and forestal works, to the brothers **Panayotis** and **Constantine Char. Vayas**, for their contribution to the practical adaptation of the without species multiplication of the plants, which are hardly multiplied by means of seeds.

3) The silver medal is conferred on the **Medical Society**, in Athens. The society was established in 1835, so it is two years older than the Athens University. It has accomplished 1500 public meetings, whereas it has presented 4000 scientific reports up to this time.

4) The *prize* of 40.000 Drch. of *Epaminondas Papastratos* conferred on the **Municipality of Glyfada**, because through its capable and upright administration, Glyfada succeeded in being changed, within few years, into a sea summer resort rivalling those resorts abroad. The Municipality of Glyfada came to this success by means of works of road-making, the works at the beach, the electrification, the neatness, the water supply and the advancement of sports and education.

5) *George Photinos's prize* of 50.000 Drch. to the Doctor of medicine Mr. **Const. Yeneralis** who occupied himself to the medicine of the space, cooperating with the famous scientist Dr. Werner von Braun. His achievements and scientific discoveries raised Mr. Yeneralis to a pioneer and an international personality in the medicine of space. Werner von Braun himself has called him the first doctor of the space.

In accordance with the proposal of the Second Section, namely

the *Section of Letters and Fine Arts* and a resolution of the *Assembly*, the following are awarded :

1) The *prize* of 25.000 Drch. of the *Euboean Studies Society* conferred on the bishop's chief assistant of the Holy Bishopric of Thebes and Levadia, Reverend Mr. **Jerónimo Liapis** for the writing of the unedited study regarding the medieval monuments of the Province of Euboea submitted to the Academy under the indication «... come over into Macedonia, and help us...» (Acts of the Apostles 16, 10). The writer, mastering the holy and liturgical texts, has interpreted the illustrative picturing of the frescoes correctly, whereas he has taken great pains as well as an investigation of long standing in order to present an unpublished material for the sake of the knowledge of the medieval art and the art after the Conquest, concerning a district rich in monuments as Euboea is. The writer's offer is thought to be extremely valuable by the Academy.

2) The reporter Mr. **Thanos Vagenas** is granted the *prize* of 25.000 Drch. of the *Municipality of Leonidion* for the writing of an unpublished work about the history of Tsakonia and Leonidion submitted to the Academy under the indication «more light». The writer composed this work in a strict cultural way and excellent method; the sources, moreover, which he quotes relate to the ancient and medieval times, while they are accompanied by the writer's acute remarks with regard to the importance of the historical evidences. Finally the writer has been a profound expert of the problems, which the vague history of Tsakonia presents, so with his work he gives a very clear picture of that isolated highland of Peloponnesos.

3) The *prize* with a granted support of 25.000 Drch. to the assistant professor of Athens University Mr. **Athanassios Kominis** for his splendid work «Indexes of dated Patmian codices». The writer, through his perfect scholarly work presents a great number of codices which cover the period 941 until 1798. Writers and scholars of the

nation, ecclesiastic texts and others from the classical learning tradition, chronicles and recollections reveal an unknown world, which the magnificence of ancient times as well as the interest of Europe, confined only to the byzantine affairs, kept far from the sphere of the European research up to the present time. Besides the scholarly importance of the work, however, it must be extolled here that the holy Monastery of Patmos, conceiving the meaning of its historical mission, brought help to this publication by giving every facilitation to the writer's disposal, moreover it was charged with the expenditure of the publication of the work. The fact which must be extolled, too, is that the whole work was completed within the sphere of the Byzantine Department in the Royal Institution of Research under the supervision of the Academician Mr. *Dionysios Zakythinos*.

4) A *praise* is awarded to the ex-inspector of the Elementary Education Mr. **Nicholas Papakostas** for the enthusiasm he displayed towards the collection of the considerable folklore material of his homeland, having thus published his book under the title «Epirotica-Athamanica». This material, a result of undoubtedly long pains and laborious work, shows the noble and praise-worthy ambition of the writer to give such accounts concerning both the history and folklore of his own fatherland.

5) A *prize* given to the cartoonist Mr. **Phokion Dimitriades**, because for more than fifty years, as a contributor to the Athenian press, he raised the political cartoon to the standard of art, a recognition granted by both the public and the politicians who have been the objects of this art. Besides this Dimitriades's art acquired an international significance during the Greek-Italian war of the years 1940 - 1941.

6) A *prize* awarded to Mr. **John Lygizos** for his book «The international and local architecture». In this book the writer, marks out the characteristic points of the most important tendencies in the

contemporary international architecture as well as the contemporary Greek architecture in reference to the tradition of the place. The writer does not hesitate to reprove some excessive tensions and to record some bitter truths concerning the professional habits of our times. The writer gives a particular significance to the importance of the tradition, for this reason he rejects the similar international and cosmopolitan architecture. The whole work is defined by acuteness and sincerity.

7) A *prize* to the lawyer Mr. **Andrew Lemos**, for his two-volume work «The nautical nation of the Greeks». This important work represents fully the Greeks' epic of the sea which has reached a climax in our time with the triumph of the Greek merchant marine. The writer is well-acquainted with the Greeks' nautical history of many centuries, thus he was stimulated and succeeded in being the chronicler of the Greek triumph on sea. In addition to this he analyses the problems and purposes of this triumph and relates the maritime life of the Greeks as well as the emotional world of our navigating islanders.

8) A *prize* awarded to the writer and critic Mr. **John Chatzinis** for his book «The stylist and his shadow» as well as for his contribution to the spiritual life of the country. The critical spirit and the individual thought are the main characteristics of the work of the honoured writer. By means of them, the writer has conceived some of the basic problems of the time expressing them in a perfect linguistic aspect as well as an exceptional quality of speech.

9) A *prize* conferred on Mr. **Patroclos Stavrou**, philologist and now undersecretary with the President of the Cyprian Republic for his work «Palamas and Cyprus». The writer studies and analyses Palamas's spiritual links with Cyprus, bringing together every element referring to Palamas's relations with the Large Island. The work, a result of strenuous study of Palamas's whole work, is thought

to be memorable. Besides it may be considered that it will form a remarkable complement to the great indeed work of Palamas consisted of sixteen volumes which is still being written and being almost completed. The complete work is indebted exclusively to Mr. George Katsimbalis.

10) The *silver Medal* awarded to the writer and man of the nation Mr. **George Modis** for his twelve-volume work «Macedonian stories». Modis took the pains of fifty years in order to create this work of his life through which he recounts the Macedonian struggle of the nation, that is one of the most eminent and most beautiful pages in the history of Modern Hellenism. Being a Macedonian warrior himself from his early life, having lived closely the heroic deeds, the sacrifices, the tortures and the faith of the Macedonians to Orthodoxy and Greece, he has written from memory and delivered to the memory of the nation the events and the characters, a great deal about the unknown humble Greeks who, under circumstances of surprising ferocity, sacrificed everything in order to protect the Hellenism of Macedonia.

In accordance with a proposal of the Third Section, that is the *Section of Moral and Political Sciences*, and a resolution by the *Assembly* the following are awarded:

1) A *praise* for the five-volume pedagogical **Encyclopaedia** of the publishing organization «**Hellenika Grammata**». This work has been edited on the basis of the *Lexikon der Pädagogik* of the great German publishing house Herder, but it has been completed by Greek scholars so that it may respond to the intellectual necessities and the problems of our country. So it constitutes an important assistance for any teacher and anyone who deals with subjects of the education and pedagogy.

2) A *prize* awarded both to the **Greek Company of Handicraft**

and the **Diplarios School** working under the same administration, because both the company, which was founded in 1892, and the school, which was founded in 1915, contributed greatly to the spreading of technical knowledge whereas they considerably conduced to the advancement of the economy of the country.

3) A *praise* to Mr. **Andrew Spithas**, because, being president of the Siphnian Association for twenty years, he worked as nobody else did, for the carrying out of sanitary, instructive and social works at Siphnos. This is confirmed from the documents of the competent authorities.

4) A *prize* given to the **Siphnian Association** for the 75 years of rich activity. During this period the association has developed an important creative work in the economic and social sector of the island, having performed works of real achievements. These works, being so many, make it impossible to be enumerated here. I am referring only to few of them: The building of a two storied public school, the foundation of a school for looms, the building of a folklore museum and so on. With all these works the association conduced to the preservation of the traditional locality.

5) A *prize* given to the **Educational Society of Pogonion «Proodos» at Yannina** for the 45 years of national and social activity in that Epirotic town of the border. Thus the society established a library, supplied the High School with furniture and utensils, supported the needy pupils to study, it appointed and has maintained schorarships for the Gymnasium, whereas it proceeded to the foundation of two boarding-houses, one for males, the other for females, where students from the free and enslaved Epirus dwell.

6) A *prize* given to the graduate of Theology at Athens University Miss **Athena St. Flordellis**, with a granted support of Mr. *Fostiropoulos's* 10.000 Drch., because, for a succession of years, she has been rendering important services to the oldest catechetical and social

movement in Greece under the leadership of Father Angelos Nissiotis. She has taught and managed schools of Catechism and has devoted herself to the social and religious work of the Christian Unions.

7) The 30.000 Drch. prize of the *Stock Treasury of the State Officials* awarded to the **Christian Orthodox Unions** for their varied social, national and religious activities. These Unions, established in 1913 and having been under the presidency of Father Angelos Nissiotis since 1917, have made up a model of social activity, rendering the greatest possible service to society.

8) The *Silver Medal* to the parish-priest of the church Zoodochos Pigi Father **Angelos Nissiotis** for his brilliant sacerdotal, social and national activity for more than 50 years. Father Angelos, a model of Levite, has spent his life as the pastor of the successive generations of the congregation of the Church Zoodochos Pigi by attending, consoling and guiding them to the way of the Lord. Besides this he has been the animating spirit and unresting worker of the extensive work of the Christian Orthodox Unions.

9) The *Silver Medal* to Mr. **Nicholas Lourantos**, from Kythera, living in Sydney, Australia, for his considerable donation of 100.000 dollars towards the founding of the chair of Modern Greek at the University of that city. The Academy has particularly appreciated this purpose of spirit which Mr. Nicholas Lourantos's donation serves, so that our national language may be taught abroad.

10) The *Silver Medal* given to the shipowner Mr. **Phrixos Papachristides**, living in Montreal, Canada, for his social, national and philanthropic activity. He has disposed more than ten million drachmas for his homeland, Elephtheroupolis, Thrace, as well as a great amount of dollars for the founding of the Neohellenic Library at the Mac Gill University in Montreal, Canada.

11) A prize given to the periodical «**Theologia**» for the 40th anniversary of its founding and the edition of its 40th volume. This

periodical, founded by the Archbishop of Athens and all Greece Chrysostomos Papadopoulos, became the best of its kind, whereas it publishes studies by Greek and foreign Orthodox theologists.

12) A *prize* of self sacrifice after death conferred on the English seamen: a) **Daniel Kirkpatrick**, b) **James Johnston**, c) **Daniel Raymond Kirkpatrick**, d) **Robert Rattray Johnston**, e) **James Swanson**, f) **Robert Johnston**, g) **James Thomas Kirkpatrick** and h) **Eric Mac Fadyen**. This prize is awarded as the least tribute of honour to these men, because on 17 March 1969 they sailed away in their lifeboat Longhope to save the Greek crew of the steamer «Irene» which was in danger in the sea of south Ronaldsay, and there they were all lost with their vessel because of the terrible storm.

13) A *praise* given to the pupil of the demotic school **Demetrius Yoannidis** for an excellent deed of self-sacrifice and self-denial. This pupil of the 3rd class of the demotic school of Karpathos, on the 12th December 1968, returning home from school heard the wailing cries of his fellow-pupil Christoforos Diakopoulos who had fallen in a precipice and held himself from a small bush. Yoannidis ran to him and came to an accessible spot of the cliffs, then lying on his face, he stretched out his leg for Diakopoulos to catch hold of it and he managed to pull his friend up with a great effort as well as great danger to be carried down to the abyss. This pupil showed readiness, courage, altruism and magnanimity.

Coming to the end of this report of the activities, I express, for the part of the Academy of Athens, wishes to you all for a happy and full of health new year.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ ΒΡΑΒΕΙΩΝ *

Α'. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΘΕΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1ον) «**Βραβείον Κωνσταντίνου Κτενᾶ**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλυτέραν πρωτότυπον καὶ μὴ δημοσιευθεῖσαν μελέτην, ἀφορῶσαν εἰς τὴν γεωλογικὴν σύστασιν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν ἐν γένει ὀρυκτολογίαν. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

2ον) «**Βραβείον Θεοδώρου Ἀρεταίου**, δραχμῶν 25.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην περὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἱατρικῆς καὶ τῶν Ἑλλήνων ἱατρῶν κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν καὶ βοηθημάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

3ον) «**Βραβείον τῆς Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἡλεκτρισμοῦ (Δ.Ε.Η.)**, διαδόχου τῆς Ἡλεκτρικῆς Ἑταιρείας Ἀθηνῶν - Πειραιῶς Α.Ε., εἰς μνήμην Ἀλεξάνδρου Βλάχου, δραχμῶν 25.000, διὰ τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην περὶ τῶν χρήσεων τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας διὰ κινητήριον δύναμιν καὶ ἔλξιν. Προθεσμία διὰ τὴν ὑποβολὴν μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

4ον) «**Βραβείον Θεοδώρου Ἀρεταίου**, δραχμῶν 25.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην περὶ τῶν μεθόδων καταπολεμήσεως τῆς λύσης ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν καὶ νεωτέρων ἐρευνῶν. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς

---

* Ἐξεδόθη κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1969.

πέντε δακτυλογραφημένα αντίτυπα ανώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινόμενον οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

5ον) «**Βραβεῖον Δημητρίου Λαμπαδαρίου**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλύτεραν ἐν τῷ κλάδῳ τῆς γεωδαισίας ἐπιστημονικὴν πραγματείαν ὑπὸ Ἑλλήνος, ἀνεκδοτὸν ἢ ἐκδεδομένην μὲν ἀλλ' ἐντὸς τοῦ χρονικοῦ διαστήματος ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1968 μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1970, δημοσιευομένην δὲ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ. Προθεσμία ὑποβολῆς ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδομένων ἔργων εἰς 5 αντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

6ον) «**Βραβεῖον Γεωργίου Πανοπούλου**, δραχμῶν 50.000, πρὸς βράβειυσιν τῆς καλύτερας πρωτοτύπου ἐργασίας (ἢ ἐργασιῶν) χημείας, ἥτις νὰ ἔχῃ δημοσιευθῇ κατὰ τὰ ἔτη 1968 ἢ 1969. Ὁ ὑποψήφιος θὰ δύναται νὰ ὑποβάλῃ ἐν ἡ περισσότερα δημοσιεύματα πρὸς κρίσιν. Εἰς περίπτωσιν συμμετοχῆς περισσοτέρων προσώπων εἰς τὴν ἔρευναν ἢ Ἀκαδημία ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα χορηγήσεως τοῦ βραβείου εἴτε εἰς τὸ σύνολον τῆς ομάδος εἴτε κατὰ τὴν ἐλευθέραν κρίσιν τῆς εἰς τοὺς κυρίως συμβαλόντας εἰς τὴν ἔρευναν. Ὑποβολὴ ἐργασιῶν εἰς πέντε αντίτυπα μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

7ον) «**Βραβεῖον Ἀναστασίου Γ. Στεφάνου**, δραχμῶν 40.000, εἰς μνήμην τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἀθηνᾶς, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλύτεραν ἀνεκδοτὸν μελέτην, ἀφορῶσαν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς δασικῆς βλαστήσεως μέσφ τεχνητῆς ἀναδασώσεως, ἐπὶ τῶν κάτωθι ὁρέων τῆς πατρίδος μας ἢ τμημάτων αὐτῶν, καλυπτομένων ὑπὸ ἀραιᾶς καὶ πενιχρᾶς ἐκ φρυγάνων ἢ χαμαιζήλων θάμνων ἢ καὶ ὅλως γυμνῶν βλαστήσεως, ἰδιοκτησίας τοῦ Δημοσίου : Ἰδῆς (Ψηλορείτη), Ταῦγέτου, Πάρνωνος, Παρνασσοῦ, Ὀθρυος, Ὀλύμπου, Ὀσσης, Φαλακροῦ (Δράμας) καὶ Παγγαίου, ἐπὶ τῷ τέλει ἰδρύσεως ὕδρονομικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ ψυχαγωγικοῦ δάσους. Ἡ μελέτη θὰ ἔχῃ ἀπλῶς κατατοπιστικὸν χαρακτῆρα εἰς ὅλως γενικὰ πλαίσια, θὰ καλύπτῃ δὲ ἕκτασιν τοῦλάχιστον 5.000.000 ἀναδασωσίμων στρεμμάτων, δασικῶν ἐδαφῶν, δασικῶν ἐκτάσεων καὶ δασικῶν βοσκοτόπων, ἀκαταλλήλων δι' οἵανδήποτε ἄλλην περισσότερον παραγωγικὴν ἐδαφικὴν οἰκονομίαν. Ἀπαραιτήτως ἡ μελέτη θὰ διαλαμβάνῃ τὸ εἶδος τοῦ καταλλήλου φυτοῦ, δι' ἐκάστην διάπλασιν (ζώνην), τὴν μέθοδον ἀναδασώσεως — φυτεία ἢ σπορά —, τὴν χρῆσιν ἢ μὴ μηχανικῶν μέσων καὶ τὴν δαπάνην ἀναδασώσεως κατὰ μονάδα (στρέμμα) καὶ ἐν συνόλῳ. Εἰς τὴν δαπάνην ἀναδασώσεως θέλουσι περιληφθῇ ἡ δαπάνη παραγωγῆς καὶ μεταφορᾶς φυτῶν, ἡ διάνοιξις στοιχειωδῶν προσβάσεων, πρόχειροι ἐργατικοὶ θάλαμοι, πιθαναὶ περιφράξεις κ.λ.π. Ἐπὶ πλέον ἡ μελέτη θὰ συνοδεύεται

καὶ ἀπὸ κατατοπιστικὸν δι' ἕκαστον ὅρος φύλλον χάρτον ὑπὸ κλίμακα 1:100.000, ἐφ' οὗ ἐνδεικτικῶς θὰ σημειοῦνται αἱ περιμέτροι τῶν ἀναδασωτέων χώρων, ὡς καὶ τὸ ἐνδεικνύμενον δασικὸν εἶδος. Ὑποβολὴ τῶν μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μέχρι 30ῆς Σεπτεμβρίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

8ον) «**Βραβεῖον Ἐπαμεινώνδου Παπαστράτου**, δραχμῶν 40.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν Κοινότητα ἢ τὸν Δήμον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰ ἔτη 1969 - 1970 ἤθελεν ἐπιφέρει τὰς μεγαλυτέρας βελτιώσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὑγιεινὴν, τὴν καθαριότητα, ὑδρευσιν, ἀποχέτευσιν, ἀποκομιδὴν ἀπορριμμάτων καὶ ἐν γένει ἤθελε συμβάλει εἰς τὴν καλαισθησίαν καὶ καθαριότητα. Αἰτήσεις ἢ προτάσεις μετὰ λεπτομερῶν ἐκθέσεων καὶ ἀποδεικτικῶν στοιχείων γίνονται δεκταὶ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

9ον) «**Βραβεῖον Δημοσίας Ἐπιχειρήσεως Ἡλεκτρισμοῦ (Δ.Ε.Η.)**, δραχμῶν 40.000, εἰς μνήμην Κωνσταντίνου Ἰ. Μπουζάκη, διὰ τὴν συγγραφήν μελέτης περὶ τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ τῶν Κυκλάδων Νήσων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν τουριστικὴν, ἀγροτικὴν καὶ βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ περὶ τοῦ προσφορωτέρου τρόπου ἡλεκτροδοτήσεώς των (τοπικὴ παραγωγή ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας ἢ καὶ μεταφορὰ ταύτης δι' ὑποβρυχίων συνδέσεων). Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδειξιν, μὴ ἐμφαινόμενον οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

10ον) «**Βραβεῖον τοῦ Συλλόγου τῶν ὑπαλλήλων τῆς Ἀγροτικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος**, δραχμῶν 25.000, διὰ τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην περὶ τῆς συμβολῆς τῶν Γεωργικῶν Συνεταιριστικῶν Ὁργανώσεων εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τοῦ Ἑλλήνος ἀγρότου. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδειξιν, μὴ ἐμφαινόμενον οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

11ον) «**Βραβεῖον Δημητρίου καὶ Ἀνθῆς Αἰγινήτου**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον πρωτότυπον μελέτην περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ ἀναφερομένην εἰς ἐν τῶν ἐπομένων: Πανίδα, χλωρίδα, κλίμα, ὑπέδαφος κ.λ.π. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδειξιν, μὴ ἐμφαινόμενον οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ

κειμένου ή άλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

12ον) «**Δύο βραβεῖα Βάσου Κριμπᾶ**, ἑκαστον τῶν ὁποίων, ἐκ δραχμῶν 25.000, ἀπονεμηθῆσεται εἰς ἀνέκδοτον μελέτην ἀναφερομένην εἰς βιολογικὸν θέμα τῶν γεωπονικῶν ἐπιστημῶν. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδείξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ή άλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου ή τῶν βραβείων κατὰ Δεκέμβριον 1971».

13ον) «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην περὶ τῆς κλινικῆς εἰκόνης τῆς συφιλίδος καὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς, ὡς ἔχει σήμερον. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδείξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ή άλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι καὶ τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

14ον) «**Βραβεῖον τοῦ Ὁργανισμοῦ Τηλεπικοινωνιῶν Ἑλλάδος (Ο.Τ.Ε.)**, ἐκ δραχμῶν 50.000, πρὸς συγγραφὴν μελέτης πρωτοτύπου καὶ ἀνεκδότου περὶ τῆς μελλοντικῆς ἐξελίξεως τῆς κινήσεως τῆς τηλετυπικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῆς ὑπηρεσίας μεταβιβάσεως δεδομένων, συνεπεία τῆς ἐμπορικῆς, τουριστικῆς, βιομηχανικῆς καὶ ἐν γένει οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐνδεδειγμένος τρόπος ἐξυπηρέτησεως τῶν σχετικῶν ἀναγκῶν ἀπὸ τεχνικῆς, οἰκονομικῆς καὶ ποιοτικῆς ἀπόψεως. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ ἀπονομή κατὰ Δεκέμβριον 1971».

Β'. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

1ον) «**Βραβεῖον Ἀνδρέου Ἰ. Πουρνάρα**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν βράβευσιν τῆς καλυτέρας ἀνεκδότου συγγραφῆς περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Τὸ ἔργον θὰ ἔχη τὸν χαρακτῆρα ἐπιστημονικῆς μονογραφίας, χρησιμοποιοῦν πάσας τὰς πηγάς, φιλολογικὰς ή ἐπιγραφικὰς, ὡς καὶ ἀρχαιολογικὰς ή τοπογραφικὰς ἐρεῦνας, τὰ νομίσματα, παλαιούς περιηγητὰς κ.τ.τ., προσέτι δὲ καὶ τὴν νεωτέραν περὶ τῶν διαφορῶν θεμάτων βιβλιογραφίαν, γενικωτέραν ή εἰδικωτέραν. Αἱ πηγαὶ καθὼς καὶ αἱ γνώμαι τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν πρέπει νὰ μνημονεύονται ρητῶς ἐκάστοτε εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τῆς συγγραφῆς καὶ δι' ἀκριβῶν

παραπομπών, μὴ θεωρουμένου, ὅτι ὁ ὅρος οὗτος πληροῦται διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν τέλει ἀναγραφῆς τῶν τίτλων τῶν χρησιμοποιηθέντων βιβλίων ἢ ἄρθρων, ἢ ὅποια ἐπίσης πρέπει νὰ ὑπάρχῃ. Ἱστορικά ζητήματα γειτονικῶν τόπων πρέπει νὰ ἐξετάζονται ἐν ᾧ μέτρῳ συνάπτονται πρὸς τὸ κύριον θέμα τῆς συγγραφῆς καὶ συντομώτερον. Ὑποβολὴ ἀνεκδότων μελετῶν ἀνωνύμως, ὑπὸ διακριτικόν τι ρητόν, εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

2ον) «**Βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλυτέραν βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1863 - 1897, καὶ ἕτερον βραβεῖον, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλυτέραν ἐπίσης βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1897 - 1960. Ἐὰν ἀναλάβῃ τὴν ἐργασίαν ὁ αὐτὸς ἐρευνητής, δύναται νὰ συντάξῃ πρῶτον τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐτῶν 1897 - 1960, ὡς μᾶλλον ἐπείγουσαν. Διὰ τῆς βιβλιογραφίας ζητεῖται περιγραφικὸς κατάλογος βιβλίων (φυλλαδίων, ἐπετηρίδων κ.λ.π.) κατὰ τὸ πρότυπον τῆς μέχρι τοῦδε δημοσιευθείσης βιβλιογραφίας ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Ἐν τέλει θὰ καταχωρισθῇ κατάλογος ὀνομάτων. Μελέται εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, εἶναι δεκταὶ εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων θὰ γίνῃ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

3ον) «**Βραβεῖον Δημ. Γ. Βάχλα, τ. δημάρχου Κύμης**, δραχμῶν 35.000, διὰ τὴν συγγραφὴν ἱστορίας τῆς Κύμης τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων μέχρι σήμερον. Τὸ ἔργον θὰ ἔχῃ τὸν χαρακτῆρα ἐπιστημονικῆς μονογραφίας, πρέπει δὲ νὰ χρησιμοποιῇ πάσας τὰς πηγάς, φιλολογικὰς ἢ ἐπιγραφικὰς, ὡς καὶ τὰς ἀρχαιολογικὰς ἢ τοπογραφικὰς ἐρεῦνας, τὰ ἐκ τῶν νομισμάτων πορίσματα, παλαιοὺς περιηγητὰς κ.τ.τ., προσέτι δὲ καὶ τὴν νεωτέραν περὶ τῶν διαφορῶν θεμάτων βιβλιογραφίαν, γενικωτέραν ἢ εἰδικωτέραν. Αἱ πηγαὶ πρέπει νὰ μνημονεύονται ρητῶς ἐκάστοτε εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τῆς συγγραφῆς, ἐπίσης δὲ ρητῶς πρέπει νὰ μνημονεύονται ἐκάστοτε αἱ γινώμαι τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν δι' ἀκριβῶν παραπομπῶν, μὴ θεωρουμένου, ὅτι ὁ ὅρος οὗτος πληροῦται διὰ τῆς ἐν ἀρχῇ ἢ ἐν τέλει ἀναγραφῆς τῶν τίτλων τῶν χρησιμοποιηθέντων βιβλίων ἢ ἄρθρων, ἢ ὅποια ἐπίσης πρέπει νὰ ὑπάρχῃ. Ἱστορικά ζητήματα γειτονικῶν τόπων ἢ ἐν γένει σχετικὰ πρέπει νὰ ἐξετάζονται ἐν ᾧ μέτρῳ συνάπτονται πρὸς τὸ κύριον θέμα τῆς συγγραφῆς καὶ συντομώτερον. Προθεσμία ὑποβολῆς συγγραφῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

4ον) «**Βραβεῖον Μιλτιάδου Σταμούλη**, δραχμῶν 25.000, εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ἀναστασίου Κ. Μ. Σταμούλη, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης με θέμα «*Ἡ Θράκη ἀπὸ τοῦ ἐβδόμου μέχρι τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος*». Νοεῖται ἐνταῦθα ἡ Θράκη ἐν τῇ γεωγραφικῇ καὶ τῇ ἱστορικῇ της ἐννοίᾳ περιλαμβάνουσα τὴν δυτικὴν, τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν βορείαν περιοχὴν ἢ Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν. Ἐν εἰσαγωγῇ οἱ συγγραφεῖς ὀφείλουν νὰ ἐξετάσουν τὴν ἱστορικὴν γεωγραφίαν τῆς Θράκης, νὰ ἐκθέσουν δ' ἐν συνεχείᾳ διὰ βραχυτάτων τὰς τύχας αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς κατακτήσεως καὶ ἐφεξῆς, ὡς καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸ σύστημα τῆς διοικητικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ὁργανώσεως. Ἐν τῷ κυρίῳ ἔργῳ οἱ συγγραφεῖς καλοῦνται νὰ ἐρευνήσουν τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης, ἐνδιατρίβοντες ἰδιαιτέρως περὶ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ξένων λαῶν μέχρι τοῦ ἔτους 1018. Περαιτέρω δὲ νὰ μελετήσουν τὴν ἐσωτερικὴν ἱστορίαν, τὴν διοικητικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὁργάνωσιν, τὴν συγκρότησιν τῆς κοινωνίας ἐξ ἀπόψεως ἐθνολογικῆς καὶ οἰκονομικῆς (ἀστικὸς βίος, ἀγροτικὸς βίος κ.λ.π.), τὸν θρησκευτικὸν καὶ πνευματικὸν βίον, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὁργάνωσιν, τὸν μοναχικὸν βίον κ.λ.π. Ἡ διαπραγμάτευσις τοῦ θέματος θὰ γίνῃ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων. Τούτων θὰ γίνε-ται εἰδικὴ μνεία ἐν τοῖς ὑποσελιδίοις σημειώμασιν. Ἐν τέλει θὰ περιληφθῇ λεπτομερὲς ἀναγραφὴ τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων πάσης φύσεως, ὡς καὶ πίνακες ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Ἐκφράζεται ἡ εὐχὴ ὅπως οἱ συγγραφεῖς λάβουν κατὰ τὸ δυνατόν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν εἰς σλαβικὰς γλώσσας βιβλιογραφίαν. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα, ἀνώ-νυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδείξιν, μὴ ἐμφαινόμενου οὐδομόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου 1970».

5ον) «**Βραβεῖον Ἀλεξάνδρου Διομήδους**, δραχμῶν 30.000, εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Νικολάου Διομήδους, ἀπονεμηθησόμενον εἰς τὸ ἄριστον ἔργον ζωγραφικῆς τῆς τελευταίας τριετίας. Ὑποβολὴ αἰτήσεως ἢ προτάσεως μετὰ φωτογραφικῶν ἀπεικονίσεων τῶν ἔργων καὶ ἐνδείξεων τοῦ τόπου, ὅπου ταῦτα εὐρίσκον-ται, καὶ μετὰ βιογραφικοῦ σημειώματος τοῦ καλλιτέχνου μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἐκαστος ὑποψήφιος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν τῆς Ἀκαδημίας μόνον ἓν ἔργον τοῦ τῆς τελευταίας τριετιοῦ παραγωγῆς. Τὰ ἔργα θὰ ἐκτεθῶσιν εἰς χῶρον ὀρίσθησόμενον ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας. Δὲν γίνονται δεκτὰ ἔργα ὑποβληθέντα εἰς κρίσιν πρὸς βράβεισιν εἰς ἄλλους ὁργανισμούς, ἢ ἔργα τὰ ὁποῖα ἐβραβεύθησαν ἤδη. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

6ον) «**Βραβεῖον Νικολάου Γαροφάλλου**, δραχμῶν 30.000, διὰ τὴν καλυ-τέραν ἀνέκδοτον μελέτην, ἀναφερομένην εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς

Αιγύπτου ἀπὸ τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν Τούρκων κατακτήσεως τῆς χώρας, τῷ 1517, μέχρι τοῦ 1798, μετὰ μακροῦ Ἐπιμέτρου περὶ τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ Αἰγυπτιώτου Ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ 1927 μέχρι τῆς παρακμῆς αὐτοῦ. Ἡ ἔρευνα θὰ διεξαχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων. Τούτων θὰ γίνεται ἀκριβῆς μνεία καὶ ἐν ταῖς ὑποσελιδίαις παραπομπαῖς καὶ ἐν εἰδικῷ περιγραφικῷ παραρτήματι τῆς Βιβλιογραφίας. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

7ον) «**Βραβεῖον Ἀριστοκλέους Ἀνδρεάδου**, δραχμῶν 30.000, εἰς μνήμην Ἀριστοδήμου Κ. Κωνσταντοπούλου, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης, ἐξ ἐπόψεως λαογραφικῆς, περιλαμβανομένων ὅλων τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ βίου, μεθ' ἱστορικῆς ἐξετάσεως τῆς ὕλης καὶ μνείας τῶν πηγῶν, παραθέσεως εἰκόνων, σχεδιασμάτων καὶ χαρτῶν. (Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν Ἀνατολικῆς Θράκης περιλαμβάνεται καὶ ἡ βορείως τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν βουλγαρικῇ σήμερον περιοχῇ μέχρι τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου). Ἐκτασις τῆς ἐργασίας μέχρι 200 δακτυλογραφημένων σελίδων. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

8ον) «**Βραβεῖον Ἀριστοκλέους Ἀνδρεάδου**, δραχμῶν 30.000, εἰς μνήμην Παπακυριάκου Κωνσταντοπούλου, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῆς λαϊκῆς πίστεως καὶ λατρείας τῶν Ἑλλήνων ἐξ Ἀνατολικῆς Θράκης, τῆς τε προχριστιανικῆς παραδόσεως καὶ τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας καὶ λατρείας, μεθ' ἱστορικῆς ἐξετάσεως τῶν ἐπὶ μέρους θεμάτων καὶ μνείας τῶν πηγῶν καὶ τῶν τόπων. (Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν Ἀνατολικῆς Θράκης περιλαμβάνεται καὶ ἡ βορείως τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τῶν Σαράντα Ἐκκλησιῶν βουλγαρικῇ σήμερον περιοχῇ μέχρι τοῦ Εὐξείνου Πόντου). Ἐκτασις τῆς ἐργασίας περίπου 200 δακτυλογραφημέναι σελίδες. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

9ον) «**Βραβεῖον Ἐμμανουὴλ Δ. Ροῦδου**, δραχμῶν 40.000, ἀθλοθεσίας Ἀνδρέου Μ. Ἀνδρεάδου, πρὸς βράβευσιν τῆς καλυτέρας ἀνεκδότου μελέτης ἀφορώσης εἰς τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Δημητρίου Καμπούρογλου (βιο-

γραφικαὶ καὶ βιβλιογραφικαὶ πληροφορίες, κριτικὴ ἀνάλυσις τοῦ ἔργου, παράθεσις ἐν συνόψει καὶ ἄλλων κρίσεων περὶ αὐτοῦ). Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

10ον) «**Καραῖωσηφόγλειον Ἑπαθλον**, δραχμῶν 25.000, διὰ τὴν καλυτέραν καὶ ἀριωτέραν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον. Αἱ διεκδικοῦσαι τὸ ἑπαθλον πραγματεῖαι πρέπει νὰ εἶναι συντεταγμέναι μὲ ἀύστηρὰν ἐπιστημονικὴν μέθοδον, ἥτοι νὰ στηρίζωνται ἐπὶ πηγῶν ἐντύπων ἢ καὶ χειρογράφων εἰς Ἀρχεῖα εὐρισκομένων, μνημονευομένων ἐκάστοτε ρητῶς καὶ σαφῶς, καὶ ἐπὶ μελετῶν παλαιότερων λογίων, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης πρέπει νὰ μνημονεύονται ἐκάστοτε εἰς τὸ οἰκεῖον σημεῖον τῆς πραγματείας διὰ σαφῶν παραπομπῶν ἰδίᾳ πρέπει νὰ διακρίνονται ἀσυνγχύτως τὰ ὡς πηγαὶ χρησιμοποιούμενα πληροφοριακὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰς ρητῶς ἐκάστοτε μνημονευτέας γνώμας παλαιότερων λογίων καὶ τὰς τοῦ συγγραφέως. Ἐν τέλει θὰ παρατίθεται βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ὅμως δὲν θεωρεῖται, ὅτι ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐκάστοτε, ἐν ὑποσελίδιοις σημειώσεσι, μνείαν τῶν πηγῶν καὶ τῶν σχετικῶν μελετῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη. Προθεσμία ὑποβολῆς συγγραφῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ ἐπάθλου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

11ον) «**Βραβεῖον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης ἐχούσης ὡς θέμα: «Οἱ ἀσχοληθέντες περὶ τὰ γράμματα ἱατροί, εἴτε ὡς φιλόλογοι εἴτε ὡς λογοτέχναι, κατὰ τὸν 18ον καὶ τὸν 19ον αἰῶνα». Αἱ διεκδικοῦσαι τὸ ἑπαθλον πραγματεῖαι πρέπει νὰ εἶναι συντεταγμέναι μὲ ἀύστηρὰν ἐπιστημονικὴν μέθοδον, ἥτοι νὰ στηρίζωνται ἐπὶ πηγῶν (ἐντύπων ἢ καὶ χειρογράφων) μνημονευομένων ἐκάστοτε ρητῶς καὶ σαφῶς, καὶ ἐπὶ μελετῶν παλαιότερων λογίων, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης πρέπει νὰ μνημονεύονται ἐκάστοτε εἰς τὸ οἰκεῖον σημεῖον τῆς πραγματείας διὰ σαφῶν παραπομπῶν ἰδίᾳ πρέπει νὰ διακρίνονται ἀσυνγχύτως τὰ ὡς πηγαὶ χρησιμοποιούμενα πληροφοριακὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰς ρητῶς ἐκάστοτε μνημονευτέας γνώμας παλαιότερων λογίων καὶ τὰς τοῦ συγγραφέως. Ἐν τέλει θὰ παρατίθεται βιβλιογραφία, ἡ ὁποία ὅμως δὲν θεωρεῖται, ὅτι ἀντικαθιστᾷ τὴν ἐκάστοτε, ἐν ὑποσελίδιοις σημειώσεσι, μνείαν τῶν πηγῶν καὶ τῶν σχετικῶν μελετῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου

οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

12ον) «**Βραβεῖον Ἑμμανουὴλ Δ. Ροῦδου**, δραχμῶν 40.000, ἀθλοθεσίας Ἀνδρέου Μ. Ἀνδρεάδου, πρὸς βράβευσιν τῆς καλυτέρας ἀνεκδότου μελέτης περὶ τοῦ βίου καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη (βιογραφικαὶ καὶ βιβλιογραφικαὶ πληροφορίες, κριτικὴ ἀνάλυσις τοῦ ἔργου, παράθεσις ἐν συνόψει καὶ ἄλλων κρίσεων περὶ αὐτοῦ). Μελέται εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα γίνονται δεκταὶ εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Ἀκαδημίας μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

13ον) «**Βραβεῖον τῆς ἐν Τεργέστη Κοινότητος τῶν Ὁρθοδόξων Ἑλλήνων**, δραχμῶν 30.000, διὰ τὴν βράβευσιν τῆς καλυτέρας ἀνεκδότου συγγραφῆς περὶ τῆς ἐθνικῆς δράσεως τοῦ ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ τῆς Τεργέστης, ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ἡμετέρων καὶ ξένων, σημειουμένων λεπτομερῶς καὶ κατόπιν νέας ἐκτεταμένης ἀρχειακῆς ἐρεῦνης. Προϋπότητες τῆς ἀπονομῆς τοῦ βραβείου εἶναι ὅπως ὁ συγγραφεὺς τῆς βραβευθησομένης ἐργασίας εἶναι Ἑλλήν ἔχων μόνιμον κατοικίαν ἐν Ἑλλάδι. Οὗτος θὰ ὑποχρεοῦται ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῆς βραβευθησομένης ἐργασίας καὶ ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐσωφύλλου αὐτῆς ἀναγράψῃ τὴν ἐξῆς φράσιν: «Βραβευθεῖσα ἐκ τοῦ Οἰκονομείου Κληροδοτήματος Τεργέστης τῇ ἐπιλογῇ τῆς ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ», ἐπὶ πλέον δὲ θὰ ἀποστείλῃ (4) ἀντίτυπα τῆς ἐργασίας ταύτης εἰς τὴν ἐν λόγῳ Κοινότητα διὰ τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς. Προθεσμία ὑποβολῆς συγγραφῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητὸν τι ὡς ἐνδείξιν, μὴ ἐμφαινόμενον οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

14ον) «**Βραβεῖον** διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς καλυτέρας βιογραφίας τοῦ Ἑθνικοῦ εὐεργέτου Μαρτίνου Κοργιαλένιου μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου χορηγηθῆσόμενον ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας. Τὸ ἔργον, ἀπαρτιζόμενον ἐκ δέκα τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων καὶ συντασσόμενον μετ' εὐρεϊαν ἀρχειακὴν ἔρευναν, πρέπει νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῶν πηγῶν καὶ τῶν βοηθημάτων, μνημονευομένων εἰς ὑποσελίδια σημειώματα. Ἐν τέλει θὰ προστίθεται ἡ βιβλιογραφία καὶ πίνακες ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς πέντε ἀντιτύπων τῆς ἐργασίας μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομή τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

15ον) **Βραβεῖον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἐπτανήσου**, δραχμῶν 25.000, ἀπονεμόμενον εἰς τὴν καλυτέραν ἀνεκδότον ἢ ἐκδεδομένην μελέτην ἐκτάσεως δέκα πέντε τοῦλάχιστον τυπογραφι-

κῶν φύλλων συνήθους ὀγδόου σχήματος ἀναφερομένην εἰς τὴν Ἱστορίαν τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγώνων τῶν Ἑπτανησίων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ριζοσπαστισμοῦ. Γίνονται δεκταὶ μελέται ἐκδοθεῖσαι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1964 μέχρι τῆς ἐκπνοῆς τῆς κατωτέρω τασσομένης προθεσμίας ὑποβολῆς. Νοοῦνται δὲ ὡς τοιαῦται οὐ μόνον αἱ περιλαμβάνουσαι συστηματικὴν καὶ πλήρη διαπραγματεύσιν τοῦ θέματος, ἀλλὰ καὶ αἱ ἀπτόμεναι μέρους τινὸς αὐτοῦ, περιορισμένον ἐν τῷ χρόνῳ ἢ ἐν τῷ χώρῳ ἢ ἐν τῇ ἐρευνῇ τῶν αἰτίων καὶ τῶν ἐπακολουθημάτων ἢ ἐν τῇ προβολῇ προσωποποιήτων τοῦ ἀγῶνος κλπ. Προθεσμία ὑποβολῆς ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδομένων μελετῶν εἰς πέντε ἀντίτυπα μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1971. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Μάρτιον 1972».

16ον) «**Βραβεῖον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς Ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου**, δραχμῶν 40.000, διὰ τὴν συγγραφὴν περιγραφικῆς ἐρεύνης περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ ἀρχαϊκῶν πηγῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑπτανήσου ἀπὸ τοῦ 1815 - 1864. Αἱ πηγαὶ καὶ τὰ Ἀρχεῖα, ὅπου αὗται εὐρίσκονται, πρέπει νὰ μνημονεύωνται ἐκάστοτε εἰς τὸ οἰκεῖον σημεῖον τῆς πραγματείας ρητῶς καὶ διὰ σαφῶν παραπομπῶν, ἐπίσης δὲ καὶ καθ' ὅμοιον σαφεῖν τρόπον καὶ αἱ σχετικαὶ ἐργασίαι παλαιότερων λογίων. Ἐν τέλει θὰ παρατίθεται γενικὴ βιβλιογραφία. Προθεσμία ὑποβολῆς συγγραφῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Σεπτεμβρίου 1971. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Μάρτιον 1972».

17ον) «**Βραβεῖον Δημητρίου καὶ Αἰγλῆς Μπότσαρη**, δραχμῶν 50.000, διὰ τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην, περιγραφικὴν καὶ ἱστορικὴν, περὶ τῶν ἐλληνικῶν περιοδικῶν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1790 μέχρι καὶ τοῦ 1864. Νοοῦνται Ἑλληνικὰ περιοδικὰ τὰ ἐν Ἑλλάδι καὶ τῇ ἀλλοδαπῇ ἐκδοθέντα ἐν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν ἄλλαις γλώσσαις ὑπὸ Ἑλλήνων συντασσόμενα. Ἐξαιροῦνται αἱ ἐφημερίδες, πληρὴν ἐκεῖνων, αἵτινες ἰδίᾳ κατὰ τὴν πρώϊμον ἐποχὴν ἔχουν περιεχόμενον μεικτόν. Οἱ συγγραφεῖς ὀφείλουν νὰ παρᾶσχον συστηματικὴν περιγραφὴν ἐκάστου περιοδικοῦ μετὰ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ. Ἐν ἰδίῳ κεφαλαίῳ θὰ συναχθοῦν τὰ γενικὰ συμπεράσματα, θὰ ἐξετασθῇ δὲ ἡ ὁροπὴ τὴν ὁποίαν τὰ ἑλληνικὰ περιοδικὰ ἤσκησαν ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐπιστημονικοῦ, τοῦ φιλολογικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ὅλον ἔργον θὰ περιλαμβάνῃ λεπτομερεῖς εὐρετήρια ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1972. Ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1972».

Γ'. ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΗΘΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

1ον) **Βραβείον τοῦ Μητροπολίτου Κορινθίας Κυρίου Παντελεήμονος**, δραχμῶν 40.000, διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου ἀπὸ τῆς ιδρύσεως αὐτῆς μέχρι σήμερον μετὰ ρητῆς μνείας τῶν πηγῶν καὶ βοηθημάτων. Ἡ συγγραφὴ πρέπει νὰ ἀποτελεῖται ἐκ 15 τοῦλάχιστον τυπογραφικῶν φύλλων, ἀποκλειομένων ὡς συγγραφῶν τῶν καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν τῶν Πανεπιστημίων. Ἡ προθεσμία ὑποβολῆς συγγραφῶν μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

2ον) **«Βραβείον Ἀλεξάνδρου Διομήδους**, δραχμῶν 50.000, εἰς μνήμην τοῦ πάππου αὐτοῦ Βασιλείου Οἰκονομίδου, διὰ τὴν καλυτέραν ἀνέκδοτον μελέτην με θέμα: «Ἡ κτῆσις παρὰ μὴ κυρίου» (Ἱστορικὴ ἐξέλιξις, Συγκριτικὸν Δίκαιον, Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, Ἀστικὸς Κώδιξ). Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ἢ ἔνδειξιν τινα, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου 1970.

3ον) **«Βραβείον Ἀργυρίου καὶ Πολυξένης Ἀγγελετοπούλου**, δραχμῶν 25.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῆς διεθνοῦς καὶ ἐσωτερικῆς δικαιοδοσίας κατὰ τὸν νέον κώδικα Πολιτικῆς Δικονομίας. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

4ον) **«Βραβείον Ἀγίδος Ταμπακοπούλου**, δραχμῶν 30.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ καταχρήσεως δικαιώματος κατὰ τὸ Ἰδιωτικὸν καὶ τὸ Δημόσιον Δίκαιον. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

5ον) **«Βραβείον Γεωργίου Θ. Φωτεινοῦ**, δραχμῶν 40.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης με θέμα: «Ἡ φιλοσοφία ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα καὶ μέχρι τοῦ ἔτους 1830». Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

6ον) «**Βραβεῖον Ἱπποκράτους Καραβία**, δραχμῶν 30.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῆς ἐνδεικνυμένης ἀναπτύξεως τῶν γεωργικῶν βιομηχανιῶν ἐν Ἑλλάδι, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὸν ἀναπροσανατολισμὸν τῆς γεωργίας. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἐνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

7ον) «**Βραβεῖον εἰς μνήμην Ἀλέκου Δράκου**, ἐκ δραχμῶν 60.000, ἀλοθετούμενον ὑπὸ τῆς συζύγου του Αἰλῆς Δράκου, διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς καλυτέρας μελέτης ἐχούσης ὡς θέμα: «Ἡ μεγάλη εἰρήνη - Προσπάθεια συμφιλίωσης τῶν ἰδεῶν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Πλάτωνος ἀπὸ τοὺς φιλοσόφους τῆς *Achademia Chareciana*». Ἡ μελέτη θὰ ἔχῃ ἐπιστημονικὸν χαρακτῆρα στηριζομένη εἰς τὰς πηγὰς καὶ εἰς τὰς μελέτας ἄλλων ἐρευνητῶν, αἱ ὁποῖαι πρέπει, διακρινόμεναι ἀλλήλων, νὰ μνημονεύωνται ἐκάστοτε ρητῶς δι' ἀκριβῶν παραπομπῶν εἰς τὴν οἰκείαν θέσιν τῆς συγγραφῆς, ἐπίσης δὲ ρητῶς πρέπει νὰ διακρίνονται αἱ προσωπικαὶ γινῶμαι τοῦ συγγραφέως. Ἐν τέλει θὰ παρατίθεται βιβλιογραφία, τῆς ὁποίας ὅμως ἡ ἀναγραφὴ δὲν ἀναπληρῶνει τὸν ὅρον τῶν συγκεκριμένων παραπομπῶν ἐντὸς τοῦ σώματος τῆς συγγραφῆς, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω. Προθεσμία ὑποβολῆς τῶν ἀνεκδότων μελετῶν, ἀωνύμων καὶ φερουσῶν διακριτικὸν ρητόν, εἰς 5 δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1970».

8ον) «**Βραβεῖον τοῦ ἐν Τήνῳ Πανελληνίου Ἱεροῦ Ἰδρύματος τῆς Εὐαγγελιστρίας**, δραχμῶν 25.000, πρὸς βράβευσιν τοῦ καλυτέρου θεολογικοῦ ἔργου, τοῦ ἐκδοθέντος ἐντὸς τοῦ ἔτους 1969. Τάσσεται προθεσμία ὑποβολῆς ἔργων εἰς πέντε ἀντίτυπα μέχρι 30ῆς Σεπτεμβρίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

9ον) «**Ἐν ἡ πλείονα βραβεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας**, ἀλοθετούμενα ὑπὸ τῆς Ἐργατικῆς Ἑστίας, συνολικοῦ ποσοῦ δραχμῶν 50.000, πρὸς βράβευσιν ἐργαζομένων ἢ ἐργοδοτῶν συντελούντων εἰς τὴν προσπάθειαν προλήψεως ἀτυχημάτων. Προθεσμία ὑποβολῆς αἰτήσεων ἢ προτάσεων μετ' ἀποδεικτικῶν στοιχείων μέχρι 30ῆς Σεπτεμβρίου 1970. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1970».

Ἐν ἡ περιπτώσει ἢθελε κριθῇ ὅτι οἱ βραβευθησόμενοι διὰ τοῦ αὐτοῦ βραβείου δεόν νὰ εἶναι πλείονες τοῦ ἐνός, τότε τὸ χρηματικὸν ἐπαθλον θὰ κατανέμεται μεταξὺ αὐτῶν κατ' ἰσομοιρίαν.

10ον) «**Ἐν ἡ πλείονα βραβεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ἐργασίας**, ἀλοθετού-

μενα ὑπὸ τῆς Ἑργατικῆς Ἑστίας, συνολικοῦ ποσοῦ δραχμῶν 70.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῶν διεθνῶν νομοθετημάτων καὶ διατάξεων ὡς καὶ τῶν ἰσχυνοῦσων ἐν Ἑλλάδι διατάξεων περὶ τῶν ὄρων ὑγιεινῆς καὶ ἀσφαλίσεως εἰς τοὺς τόπους ἐργασίας. Προθεσμία ὑποβολῆς δακτυλογραφημένων μελετῶν ἀνωνόμως ὑπὸ ρητόν τι ἢ ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως, μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

Ἐν ἣ περιπτώσει ἤθελε κριθῇ ὅτι οἱ βραβευθησόμενοι διὰ τοῦ αὐτοῦ βραβείου δέον νὰ εἶναι πλείονες τοῦ ενός, τότε τὸ χρηματικὸν ἔπαθλον θὰ κατανέμεται μεταξὺ αὐτῶν κατ' ἰσομοιρίαν.

11ον) «**Βραβεῖον Μιχαὴλ Πεσμαζόγλου** εἰς μνήμην τῆς συζύγου αὐτοῦ Ἰωάννας, δραχμῶν 40.000, πρὸς συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῆς «Γυναικὸς ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἰδιωτικῷ καὶ δημοσίῳ Δικαίῳ». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀνώνυμα ἀντίτυπα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ γράψαντος, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἀπονομὴ κατὰ Δεκέμβριον 1971».

12ον) «**Βραβεῖον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν**, μετὰ χρηματικοῦ ἐπάθλου δραχμῶν 50.000, πρὸς συγγραφὴν τῆς καλυτέρας ἀνεκδότου μονογραφίας περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἐνδόξου Ἐπισκόπου Κερνίτσης καὶ Καλαβρυτίων καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ρήτορος τοῦ 17ου καὶ 18ου αἰῶνος Ἡλίας Μηριάτη. Προθεσμία ὑποβολῆς ἐργασιῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τοῦ Δεκεμβρίου 1971».

13ον) «**Βραβεῖον τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος**, δραχμῶν 40.000, εἰς μνήμην τῶν διατελεσάντων Διοικητῶν τῆς Τραπεζῆς Ἀλεξ. Διομήδους, Ἐμμ. Τσουδεροῦ, Κυρ. Βαρβαρέσου καὶ Γεωργ. Μαντζαβίνου, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τῶν ἐνδεικνυμένων κατευθύνσεων τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμῶθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

14ον) «**Βραβεῖον τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος**, δραχμῶν 40.000, εἰς μνήμην τῶν διατελεσάντων Διοικητῶν τῆς Τραπεζῆς Ἀλεξ. Διομήδους, Ἐμμ. Τσουδεροῦ, Κυρ. Βαρβαρέσου καὶ Γεωργ. Μαντζαβίνου, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης περὶ τοῦ προσανατολισμοῦ τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἑλλάδος,

ἐπὶ τῇ βάσει πηγῶν καὶ βοηθημάτων, ὡς καὶ ἀναλυτικῶν πινάκων. Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

15ον) «**Βραβεῖον Καρόλου Κ. Ἀρλιώτη καὶ Δίλῃς Κ. Ἀρλιώτη**, δραχμῶν 30.000, εἰς μνήμην τῶν γονέων αὐτῶν Κωνσταντίνου καὶ Πηγῆς Ἀρλιώτη καὶ Ἀριστοτέλους καὶ Μαρίας Βλαχοπούλου, διὰ τὴν συγγραφὴν ἀνεκδότου μελέτης «περὶ τοῦ στεγαστικοῦ προβλήματος τῶν λαϊκῶν τάξεων ἐν Ἑλλάδι». Προθεσμία ὑποβολῆς μελετῶν εἰς πέντε δακτυλογραφημένα ἀντίτυπα ἀνώνυμα, φέροντα ρητόν τι ὡς ἔνδειξιν, μὴ ἐμφαινομένου οὐδαμόθεν ἐκ τοῦ κειμένου ἢ ἄλλως τοῦ προσώπου τοῦ συγγραφέως, μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1971. Ἡ τυχὸν ἀπονομὴ τοῦ βραβείου κατὰ Δεκέμβριον 1971».

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1969

Α'.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

**τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως
τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης.**

Α'. Σύνταξις τοῦ Λεξικοῦ.— Ἡ σύνταξις τοῦ Λεξικοῦ, συνισταμένη εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὑπαρχουσῶν συντακτικῶν σειρῶν διὰ νέου διαλεκτικοῦ ὕλικου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν σύνθεσιν ἄλλων, ἀπετέλεσε κατὰ τὸ λῆγον ἔτος τὸ κύριον ἔργον τοῦ Διευθυντοῦ καὶ τῶν τριῶν παλαιότερων συντακτῶν τοῦ Κέντρου. Οὕτω τὸ συντεταγμένον ἤδη ὕλικόν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἀποτελέσῃ τὸν β' ἡμίτομον τοῦ τετάρτου τόμου, περιλαμβάνοντα μέγα μέρος τοῦ γράμματος Δ.

Ἀνεστάλη πρὸς τὸ παρὸν ἡ συνέχισις τῆς ἐκτυπώσεως ἐν ᾗ καθιερώσεως νέων φωνητικῶν συμβόλων διὰ τὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀκριβεστέραν φωνητικὴν καταγραφὴν γλωσσικοῦ ὕλικου ἐξ ὠρισμένων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ιδίως ἐκ Κύπρου, τῆς ὁποίας ἡ διάλεκτος παρουσιάζει μέγα ἐνδιαφέρον καὶ πολλὰ φωνητικὰ προβλήματα.

Ταῦτα ἐξητάσθησαν κατὰ γενομένην εἰδικὴν εἰς Κύπρον ἀποστολὴν τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου κ. Δ. Βαγιακάκου καὶ τοῦ συντάκτου κ. Ν. Κογτοσοπούλου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ἑπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου κ. Θ. Παπαδοπούλου καὶ τοῦ συντάκτου κ. Μ. Χριστοδούλου. Κατόπιν τούτου προσεχῶς θὰ συνεχισθῇ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ Λεξικοῦ.

Β'. Ἀποδελτίωσις - Ληματογράφησις.— Ἡ ἀποδελτίωσις κατὰ τὸ λῆγον ἔτος ἐγένετο ὑπὸ ἐνὸς συντάκτου καὶ ἐνὸς γραφέως. Οὗτοι ἀπεδελτίωσαν δέκα χειρόγραφα, ὧν τὸ ὕλικόν ἀπέδωκε τριάκοντα πέντε περίπου χιλιάδας δελτίων. Τοῦτο, ληματογραφηθέν, ἐταξινομήθη εἰς τὸ Ἀρχεῖον ὑπὸ τῆς γραφῆς Θεοδώρας Μπόμ καὶ εἶναι πρόσφορον εἰς τὴν σύνταξιν καὶ προσιτὸν εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

Ἡ πληρότης τῶν συντασσομένων ἄρθρων τοῦ Λεξικοῦ προϋποθέτει γλωσσικὸν ὕλικόν, καλύπτον, κατὰ τὸ δυνατόν, ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον. Τοῦτο ἀναζητεῖται εἰς ἐπαρχιακὰ περιοδικὰ καὶ πάσης φύσεως ἔντυπα, ὡς καὶ εἰς χειρόγραφα τοῦ Κέντρου.

Ἡ ἀποδελτίωσις τούτων εἶναι ἀναγκαία, διότι τότε μόνον θὰ ἔχωμεν ὕλικὸν πλούσιον εἰς ποσότητα καὶ ποιότητα.

Διὰ τοῦ ὑπάρχοντος ὁμως προσωπικοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτελεσθῇ τὸ ἔργον αὐτό. Ἦδη μόνον εἰς τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου ἀγαμένουν ἀποδελτίωσιν 75 χειρόγραφα ἐκ διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐκ τῆς τηρουμένης δὲ βιβλιογραφίας σημαντικὸς

ΠΑΑ 1969

εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν τοπικῶν ἐντύπων, εἰς τὰ ὅποια περιέχεται διαλεκτικὸν ὕλικόν, ἀναγκαῖον διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Κέντρου συντελούμενον ἔργον.

Διὰ τὴν ἀποδελτίωσιν πάντων τούτων ἀπαραίτητος εἶναι ὁ διορισμὸς δύο τουλάχιστον γραφῶν ἀποδελτιωτῶν, ἵνα ἀντιμετωπισθῇ ἡ βασικὴ αὕτη ἐργασία τοῦ Κέντρου.

Γ'. Γλωσσικαὶ ἀποστολαί.— Αἱ προγραμματισθεῖσαι ἀποστολαὶ τῶν συντακτῶν πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου ἐπραγματοποιήθησαν ὡς ἀκολούθως :

1) Ὁ συντάκτης κ. Ἀθ. Κωστάκης πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς συλλογῆς γλωσσικοῦ ὕλικου τῆς Τσακονικῆς διαλέκτου μετέβη δι' ἓνα μῆνα εἰς τὴν περιοχὴν Καστοριᾶς καὶ συνεκέντρωσεν ὕλικόν ἐκ τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων προσφύγων τῶν Τσακονικῶν ἀποικισμῶν τῆς Προποντίδος Βάτικα καὶ Χαβουσί.

2) Ὁ συντάκτης κ. Στ. Μάνεσης μετέβη δι' ἓνα μῆνα εἰς τὸν νομὸν Ἡλείας καὶ συνεκέντρωσεν ὕλικόν ἐκ τῶν περιοχῶν Λαμπείας καὶ Κυλλήνης.

3) Ὁ συντάκτης κ. Ἀν. Καραναστάσης μετέβη ἐκ νέου εἰς τὴν Ἑλληνόφωνον περιοχὴν τῆς Κάτω Ἰταλίας. Οὗτος, πραγματοποιῶν τὴν ὁγδόην κατὰ σειρὰν ἀποστολὴν, ἠρεύνησε τὸν χώρον ἐκεῖνον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἐρωτηματολογίου, τὸ ὅποιον κατήρτισε λημματογραφῶν καὶ μελετῶν τὸ ὕλικόν τῶν προηγουμένων ἀποστολῶν, συνεπλήρωσε κενὰ καὶ συνέλεξε νέον ὕλικόν, καταγράφας αὐτὸ καὶ εἰς ταινίας μαγνητοφώνου. Οὕτω δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἔχομεν διασώσει τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ γλωσσικοῦ θησαυροῦ τῶν Ἑλληνοφόνων τῆς Κάτω Ἰταλίας, κληρονομίαν πολυτιμοτάτην, ἣτις θὰ ὁμιλῇ πάντοτε διὰ τὴν δύναμιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Τὸ ὕλικόν τοῦτο θὰ συμβάλῃ ὄχι μόνον εἰς τὴν πληρότητα τῶν συντασσομένων ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ περαιτέρω συλλογὴ τοῦ ὕλικου θὰ ἐνισχύσῃ τὸ συντελεσθὲν ἔργον, διότι, ὅ,τι διασωθῇ σήμερον, αὐτὸ θὰ παραμείνῃ, ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖ αἱ διάλεκτοι ὑποχωροῦν ταχέως.

4) Ἰδιαιτέραν σημασίαν ἔχει ἡ διὰ πρώτην φορὰν πραγματοποιηθεῖσα ἀποστολὴ πρὸς συλλογὴν γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ Κύπρου, τῆς ὁποίας ἡ διάλεκτος διατηρεῖ πληθὺς ἀρχαιοπινῶν καὶ βυζαντινῶν λέξεων, ἀπὸ ἀπόψεως δὲ φωνητικῆς παρουσιάζει μέγιστον ἐνδιαφέρον.

Τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς ἦτο κυρίως ἀναγνωριστικόν διὰ προγραμματισμὸν μελλοντικῆς ἐργασίας, ἐπειδὴ τὸ ἐκ τῆς νήσου ὑπάρχον εἰς τὸ Κέντρον γλωσσικόν ὕλικόν καὶ ἀνεπαρκὲς εἶναι καὶ φωνητικῶς οὐχὶ σύμφωνον πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς συντελουμένης ἐργασίας.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον μετέβη εἰς Κύπρον ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Δ. Βαγιακάκος διὰ δεκαπέντε ἡμέρας καὶ ὁ συντάκτης κ. Ν. Κοντοσόπουλος διὰ εἴκοσι πέντε ἡμέρας.

Οὗτοι, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου κ. Θ. Παπαδοπούλλου καὶ τοῦ συντάκτου κ. Μ. Χριστοδούλου καθώρισαν δεκαπέντε διαλεκτικὰς ζώνας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Φωνητικῆς τῆς νήσου. Καθώρισαν ἐπίσης κοινὰ φωνητικὰ σύμβολα διὰ τὴν καταγραφὴν τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου καὶ ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου καὶ ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Ἡ ἀποστολὴ τῆς Ἀκαδημίας, ἔχουσα ἀπόλυτον τὴν συμπαράστασιν καὶ βοήθειαν τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου καὶ τὴν προθυμίαν καὶ κατανόησιν τῶν χωρικῶν τῆς νήσου, κατώρθωσε νὰ ἐπισκεφθῇ μετὰ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου κ. Μ. Χριστοδούλου καὶ Λ. Ρουσούνιδη τὰς δεκαπέντε διαλεκτικὰς ζώνας τῆς νήσου, νὰ καταγράψῃ ὕλικὸν ἐξ αὐτῶν καὶ νὰ ἀποτυπώσῃ εἰς δέκα ταινίας μαγνητοφώνου τὴν φωνητικὴν τῶν διαμερισμάτων τούτων.

Ἐκ τῆς γενομένης πραγματικῆς ἐπαφῆς μετὰ τῆς διαλέκτου καὶ τῆς διαπιστώσεως τοῦ λεξικολογικοῦ καὶ φωνητικοῦ πλούτου αὐτῆς καθίσταται φανερὰ ἡ ἀνάγκη τῆς πραγματοποιήσεως εἰς τὸ μέλλον σειρᾶς ἀποστολῶν εἰς τὰ διάφορα διαμερίσματα τῆς νήσου πρὸς συλλογὴν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ὕλικου, πρὶν ἢ κοινῇ Ἑλληνικῇ ἐπιβληθῇ διὰ τῶν σχολείων, τύπου, ραδιοφώνου καὶ λοιπῶν συγχρόνων μέσων, τὰ ὅποια ἔχουν δυσμενῆ ἐπίδρασιν εἰς τὴν διατήρησιν τῶν διαλεκτικῶν στοιχείων.

Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ὑπῆρξε καρποφόρος χάρις εἰς τὴν βοήθειαν καὶ συμπαράστασιν τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν τῆς Κύπρου, μετὰ τοῦ ὁποίου καθωρίσθη καὶ κοινὸς τρόπος μελλοντικῆς συνεργασίας ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ θέματος.

Ἰδιαιτέρως δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐξητήθη ἡ δι' ἐν ἔτος ἀπόσπασις εἰς τὸ Κέντρον Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τοῦ συντάκτου τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν Κύπρου κ. Μενελάου Χριστοδούλου, εἰδικῶς ἀσχοληθέντος μὲ τὴν διάλεκτον τῆς Κύπρου. Οὗτος, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐν τῷ Λεξικῷ ἄσκησίν του ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐργασίας, θὰ βοηθήσῃ καὶ εἰς τὴν ὀρθὴν καταγραφὴν τοῦ ἐκ Κύπρου γλωσσικοῦ ὕλικου.

Δὲν μετέσχον τῶν ἀποστολῶν ὁ συντάκτης κ. Δ. Κρεκούκας, ὡς ἀπουσιάζων εἰς τὸ Ἑξωτερικόν, καὶ ὁ συντάκτης κ. Εὐάγγ. Ροῦσσος.

Δ'. Λεξικογραφικὸν Δελτίον.—Ἐπερατώθη ἡ ἐκτύπωσις τοῦ ἐνδεκάτου τόμου, περιλαμβάνοντος γλωσσικὰς πραγματείας καὶ ἐκθέσεις ἐπὶ τῶν γλωσσικῶν διαγωνισμῶν τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας.

Ε'. Βιβλιοθήκη.—Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ἐπλουτίσθη διὰ 150 τόμων βιβλίων, λεξικῶν, περιοδικῶν καὶ ἀνατύπων, προερχομένων εἴτε δι' ἀγορᾶς ἐκ τῆς διατεθείσης ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας εἰς τὸ Κέντρον πιστώσεως εἴτε διὰ δωρεᾶς τῶν συγγραφέων.

ΣΤ'. Χειρόγραφα.—Κατὰ τὸ λήγον ἔτος εἰσῆχθησαν εἰς τὸ Κέντρον 6 χειρόγραφα περιλαμβάνοντα ὕλικὸν καταγραφὴν ὑπὸ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κατὰ τὰς γενομένας ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀποστολάς. Ἐν παρεχωρήθη ὑπὸ ιδιώτου συλλογέως.

Ζ'. Μεταβολαὶ εἰς τὸ προσωπικόν.—Τὴν 22^{αν} Ὀκτωβρίου ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς ἐκπαιδευτικῆς του ἀδείας ὁ συντάκτης τοῦ Κέντρου κ. Δημ. Κρεκούκας.

Κατόπιν αἰτήσεώς του καὶ μετὰ γνώμην τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου καὶ ἀποφασιν τῆς Συγκλήτου μετατάσσεται εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Φιλοσοφίας ὁ συντάκτης κ. Εὐάγγ. Ροῦσσος.

Η'. Λοιπὴ ἐργασία.—1) Συνεχίζεται ἡ προκαταρκτικὴ ἐργασία διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ γλωσσικοῦ ἄτλαντος. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐδημοσιεύθη εἰς τὸν 12^{ον} τόμον τοῦ

Λεξικογραφικού Δελτίου ὑπὸ τοῦ συντάκτου κ. Ν. Κοντοσοπούλου τὸ πρῶτον μέρος μελέτης σχετικῆς πρὸς τὰ προβλήματα τοῦ ἔργου τούτου.

2) Συνεχίζεται ὑπὸ τῆς Δ/δος Θ. Μπόμ καταρτισμὸς πίνακος λημμάτων ἀναγκαίου διὰ τὴν ὀρθὴν λημματογράφειν καὶ ἔνταξιν εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῶν ἰδιωματικῶν λέξεων, τῶν ὁποίων τὸ τυπολογικὸν μέρος ποικίλλει κατὰ περιοχάς.

3) Παρασκευάζεται ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου κ. Δ. Βαγιακάκου καὶ τῆς γραφέως Θ. Μπόμ ἀρχεῖον νεοελληνικῶν καταλήξεων.

4) Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου κ. Δ. Βαγιακάκος ἰδίαις δαπάναις μετέβη εἰς Κορσικὴν πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἐξ ἄλλων ἀποστολῶν συγκεντρωθέντος γλωσσικοῦ ὕλικου ἐκ τῶν ἐκεῖ Μανιατῶν ἀποίκων καὶ φωτογράφειν ἐγγράφων σχετικῶν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀποικίας.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ διὰ τοῦ ὀλιγαριθμοῦ προσωπικοῦ συντελεσθεῖσα ἐν τῷ Κέντρῳ ἐργασία, ἡ ὁποία διὰ τῆς πληρώσεως τῶν ὑπαρχουσῶν κενῶν θέσεων ὑπὸ εἰδημόνων καταγομένων κυρίως ἐκ διαλεκτικῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ τοῦ διορισμοῦ τριῶν τουλάχιστον γραφῶν ἀποδελτιωτῶν θὰ ἀποβῇ ἀσφαλῶς ἀποδοτικώτερα.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1969

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντὴς

Δ. Β. Βαγιακάκος

Β'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

**τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας
ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου - 30 Νοεμβρίου 1969.**

Τὸ κατὰ τὸ ὥς ἄνω χρονικὸν διάστημα ἐπιτελεσθὲν ἔργον εἰς τὸ Κέντρον Ἑρεύνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ὑπῆρξε, γενικῶς θεωρούμενον, λίαν ἱκανοποιητικόν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ εἰς αὐτὸ ὑπηρετοῦντος ἀνεπαρκούς εἰς ἀριθμὸν ἐπιστημονικοῦ καὶ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ. Κατὰ τὰς ἀρχάς τοῦ λήγοντος ἔτους ἀπεχώρησε τῆς ὑπηρεσίας ὁ διευθυντὴς τοῦ Κέντρου καθηγητὴς κ. Γεώργιος Σπυριδάκης, ἡ δὲ Ἀκαδημία ἀνέθεσε τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εἰς τὸν ἀρχαιότερον συντάκτην ὑφηγητὴν κ. Δημήτριον Οἰκονομίδην.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀναλύεται ἐν συντόμῳ ὥς κατωτέρω :

Α'. Εἰσαγωγή λαογραφικῆς ὕλης.— α) Εἰς τὸ ἀρχεῖον λαογραφικῆς ὕλης εἰσῆχθησαν 107 συλλογαὶ (χειρόγραφοι ἢ δακτυλογραφημένοι) ἐκ σελίδων ἐν συνόλῳ 5.526. Ἐκ τῶν συλλογῶν τούτων 27 ἀπεστάλησαν ὑπὸ ἐκπαιδευτικῶν, ἰδίᾳ τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως, 73 ὑπὸ διαφόρων προσώπων, ἐχόντων λαογραφικὸν διαφέρον. Αἱ ὑπόλοιποι 7 προήλθον ἐκ περισυλλογῆς στοιχείων τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ὑπὸ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, κατὰ τὰς εἰδικάς, ὥς κατωτέρω, ἐρευνητικὰς ἀποστολάς του εἰς τὴν ὑπαιθρον.

β) Τὸ ἀρχεῖον τοῦ τμήματος τῆς δ η μ ὡ δ ο υ ς μ ο υ σ ι κ ῆ ς ἐπλουτίσθη διὰ 1257 νέων ἡχογραφήσεων (695 γενομένων ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου καὶ 562 ἐκ μεταγραφῆς ἡχογραφημένης μουσικῆς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν συλλογέων, οἱ ὅποιοι ἐχορήγησαν ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς χρῆσιν ὑπὸ τοῦ Κέντρου).

γ) Εἰς τὴν Δ ι σ κ ο θ ῆ κ η ν, πλουτιζομένην συμφώνως πρὸς τὴν σχετικὴν διάταξιν τοῦ Νόμου 4545/1966, κατετέθησαν ὑπὸ διαφόρων παραγωγῶν μέσῳ τοῦ ἐργοστασίου τῆς Ἑλληνικῆς Φωνογραφικῆς Ἑταιρείας «Κολούμπια» 693 δίσκοι, εἰς διπλοῦν ἔκαστος, αὐξηθέντος οὕτω τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν μέχρι σήμερον εἰς 3830.

δ) Τὸ τμήμα Κ ι ν η μ α τ ο γ ρ α φ ῆ σ ε ω ν ἐπλουτίσθη μὲ τὰ κάτωθι θέματα :

1) Μορφαὶ ἀλιευτικοῦ βίου τοῦ λαοῦ ἐκ τῆς Κοινότητος Παραλίου Ἀστρους Κυνουρίας (60 μ.), 2) ἔθιμον τῆς θυσίας ταύρου εἰς Ἀγίαν Παρασκευὴν Λέσβου (240 μ.), 3) τρόπος ἐκτελέσεως «ὀργανικῶν» μελωδιῶν μὲ κρητικὴν λύραν (30 μ.) καὶ 4) εἰκόνες Κρητικῆς ὕφαντικῆς (30 μ.).

ε) Εἰς τὴν Μ ο υ σ ε ι α κ ῆ ν σ υ λ λ ο γ ῆ ν, ἀπαραίτητον τμήμα ὑπὸ ἔποψιν ἐπιστημονικῆς σημασίας διὰ τὸ Κέντρον, προσετέθησαν διὰ δωρεᾶς κατὰ τὸ πλεῖστον 9 νέα ἀντικείμενα τῆς λαϊκῆς τέχνης (ἐκ τούτων 3 σεντούκια ἐκ Θάσου). Ἐκ τῶν ἐν λόγῳ ἀντικειμένων τὰ 2 ἐδωρήθησαν ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου τῶν Φίλων τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου».

Β'.— Εἰς τὸ ὡς ἄνω ἔργον τῆς περισυλλογῆς ὕλης διὰ καταγραφῆς, φωτογραφήσεως, ἡχογραφήσεως καὶ κινηματογραφήσεως, συνετέλεσαν ἐκ τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Κέντρου, ἐκτελέσαντες ἐρευνητικὰς ἀποστολάς: 1) εἰς τὴν νῆσον Σκιάθον ὁ συντ. Μουσικὸς Σπυρ. Περιστερῆς, 2) εἰς τὴν νῆσον Χάλκην Δωδεκανήσου ἡ συντ. Ἄννα Παπαμιχαήλ, 3) εἰς χωρία τοῦ νομοῦ Κοζάνης ὁ συντ. Ἄγγελος Δευτεραῖος, 4) εἰς τὸν Ν. Λασιθίου Κρήτης καὶ εἰς Λέσβον ὁ συντ. Γεώργ. Αἰκατερινίδης καὶ 5) εἰς Ρόδον ὁ ἀπεσπασμένος εἰς τὸ Κέντρον Λαογραφίας θεολόγος-μουσικὸς Γεώργ. Ἀμαργιανάκης.

Γ'. Τὸ ἀρχεῖον καὶ εὐρύτερον ἐπιστημονικὸν ἔργον.— Ἡ ἐργασία τῆς ἀποδελτιώσεως λαογραφικῆς ὕλης ἐξ ἀνεκδότων ἢ ἐκδεδομένων συλλογῶν, εἴτα δὲ τῆς κατατάξεως κατ' εἶδη καὶ τῆς κατόπιν ἐπεξεργασίας ταξινομήσεως αὐτῆς εἰς τὰ οἰκεία ἀρχεῖα, ἐγένετο, ὡς πρὸς τὸ πρῶτον μέρος, διὰ τῶν γραφῶν, οἱ ὅποιοι ἀπεδελτίωσαν ἐκ 58 χειρογράφων συλλογῶν ποικίλου περιεχομένου λαογραφικὴν ὕλην ἐπὶ 7912 δελτίων, ὡς πρὸς δὲ τὸ δεύτερον μέρος, δηλ. τῆς ἀρχεῖακῆς κατατάξεως, διὰ τοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ. Ἀνάλογος ἐργασία διεξήχθη ἐπίσης καὶ εἰς τὸ τμήμα τῆς δημώδους μουσικῆς διὰ τὸ ἡχογραφηθὲν νέον ὕλικόν, γενομένης καὶ καταγραφῆς ἐκ ταινιῶν μαγνητοφώνου τῆς μουσικῆς 125 δημῶδων ᾠσμάτων εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν μουσικὴν γραφὴν.

Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικόν, παραλλήλως πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο, ἡσχολήθη προσέτι: α) εἰς τὴν ἐκλογὴν ὕλης ἐκ τοῦ ἀρχείου ᾠσμάτων καὶ ἐπιστημονικὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῆς διὰ τὴν παρασκευὴν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ Β' τόμου τῶν Ἑλληνικῶν Δημοτικῶν Τραγουδιῶν. Πρὸς τοῦτο ἐμελετήθησαν ἐν συνόλῳ αἱ παραλλαγαὶ 38 ᾠσμάτων.

Δ'. Δημοσιεύματα.— α) Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος ἔτους εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ βιβλίον «Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια», τόμ. Γ' (Μουσικὴ Ἑκλογή) μετὰ προσηρημένων εἰς αὐτὸ 5 δίσκων, ἐφ' ὧν ἔχει ἀποτυπωθῇ ἡ μουσικὴ 56 ᾠσμάτων, καὶ

β) ἐξετυπώθη καὶ ἀπεστάλη εἰς τοὺς λειτουργοὺς τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως Ἑρωτηματολόγιον περὶ γεωργικοῦ βίου τοῦ λαοῦ καὶ κατ' ἔθιμον πυρῶν μετὰ σχετικῆς συστατικῆς ἐγκυκλίου τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὴν ἑναρξιν συντάξεως Λαογραφικοῦ Ἀτλαντος τῆς Ἑλλάδος

Ε'.— Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου, περιλαμβάνουσιν βιβλία καὶ περιοδικὰ λαογραφικοῦ κυρίως περιεχομένου, εἰσῆχθησαν 100 τόμοι περιοδικῶν, βιβλίων καὶ φυλλαδίων (ἀρ. 4650-4750) ἐξ ἀγορᾶς, ἀνταλλαγῆς πρὸς τὴν Ἑπετηρίδα τοῦ Κέντρου καὶ δωρεῶν.

ΣΤ'. Ἐπιστημονικὰ Συνέδρια.— Τὸ Κέντρον ἀντεπροσωπεύθη εἰς τὰ ἑξῆς ἐπιστημονικὰ Συνέδρια: 1) Εἰς τὸ Α' Διεθνὲς Κυπριολογικὸν διὰ τοῦ Διευθυντοῦ κ. Δημ. Οἰκονομίδου καὶ τῶν συντακτῶν: Κων. Ρωμαίου καὶ Ἀννης Παπαμιχαήλ, οἵτινες προέβησαν εἰς σχετικὰς ἀνακοινώσεις, καὶ 2) εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ συνελθὸν Ε' Διεθνὲς Συνέδριον διὰ τὴν ἔρευναν τῶν λαϊκῶν διηγήσεων διὰ τοῦ συντάκτου κ. Στεφ. Ἡμέλλου, ὅστις προέβη καὶ εἰς σχετικὴν ἀνακοίνωσιν. Ὁ διευθυντὴς κ. Δημ. Οἰκονομίδης καὶ ἡ συντ. δ/ὶς Ἀννα Παπαμιχαήλ συμμετέσχον ἐπίσης εἰς αὐτὸ μόνον διὰ τῆς ἀποστολῆς τῶν λαογραφικῶν τῶν ἀνακοινώσεων, αἵτινες θὰ δημοσιευθοῦν εἰς τὰ Πρακτικὰ τοῦ ἐν λόγω Συνεδρίου.

Ζ'.— Τὰς συλλογὰς ὑλικοῦ εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου, εὐρύτατα γνωστοῦ οὐ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ διεθνὲς ἐπιστημονικὸν κοινόν, ἐχρησιμοποίησαν ἀρκετοὶ ἡμέτεροι καὶ ἀλλοδαποὶ λαογράφοι ἐρευνηταί. Πρὸς τούτοις παρεσχέθησαν καὶ δι' ἀλληλογραφίας ἐπιστημονικαὶ πληροφορίαι ἐπὶ διαφόρων λαογραφικῶν θεμάτων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Δεκεμβρίου 1969

Ὁ Διευθυντὴς
Δημ. Οἰκονομίδης

Γ'.

ΚΕΝΤΡΟΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΟΥ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Συνοπτικὸν σημείωμα

περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου κατὰ τὸ ἔτος 1969.

Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ Κέντρου ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι ὀλιγαριθμώτατον. Ἐπὶ ὁκτὼ ὀργανικῶν θέσεων εἶναι ἀπὸ ἐτῶν κεναὶ αἱ πέντε. Ἐπὶ πλέον, ἀπὸ τοῦ θέρους τοῦ 1968, μὴ ἀνανεωθείσης ἔκτοτε τῆς ἀποσπάσεώς των, ἐστερηθήμεν καὶ τῶν δύο ἐκτάκτων συνεργατῶν οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦν ἄλλοτε παρ' ἡμῖν ὡς ἀπεσπασμένοι ἐκ τῆς Μέσης Ἑκπαιδεύσεως. Ἡ ἐν ἀβεβαιότητι ἀναμονὴ ἐνισχύσεως τοῦ Κέντρου εἰς προσωπικὸν καὶ ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκασιούτων οἰκονομικῶν πόρων δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐπιθυμητὴν διεύρυνσιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς δραστηριότητός του. Πέραν τῶν τρεχοῦσης φάσεως ἐργασιῶν (τὰς ὁποίας μεγάλως δυσχεραίνει ἡ ἐπὶ μῆνας ἀναμονὴ ἐγκρίσεως τοῦ προϋπο-

λογισμού και αί αφόρητοι γραφειοκρατικοί διατυπώσεις) μέ πολλήν προσπάθειαν ἀνταποκρινόμεθα εἰς τὰς ἀνειλημμένας ἤδη ὑποχρεώσεις, κυριωτέρας τῶν ὁποίων εἶναι, ὡς γνωστόν, ἡ ἐπιστημονική παρουσίασις καὶ ἀξιοποίησις τοῦ θησαυροῦ τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν ἀρχείων τῶν Μετεώρων.

Ἐπραγματοποιήθη καὶ ἐφέτος ἐρευνητικὴ ἀποστολὴ εἰς Μετέωρα. Ταύτης μετέσχον ὁ διευθυντὴς καὶ οἱ τρεῖς συντάκται τοῦ Κέντρου, καθὼς καὶ εἰδικὸς φωτογράφος. Αἱ ἐργασίαι, διαρκέσαι τρεῖς ὅλας ἐβδομάδας (26 Σεπτ. - 16 Ὀκτ.), διεξήχθησαν κυρίως εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ, ἐν μέρει δὲ (καὶ μόνον ἀναγνωριστικῶς) καὶ εἰς τὴν Μονὴν Ἀγίου Στεφάνου. Ἡ ἐπεξεργασία καὶ συμπλήρωσις τῆς ὕλης διὰ τὸν ὑπὸ ἐκτύπωσιν Β' τόμον τοῦ *Καταλόγου τῶν Χειρογράφων τῶν Μετεώρων* καθίστα ἀπαραίτητον τὴν ἐξ ὑπαρχῆς ἀναψηλάφησιν τοῦ ὅλου ὕλικου. Εἰς τὴν Μονὴν Βαρλαάμ ὁ Ν. Βέης εἶχε καταγράψει πρὸ ἐξηκονταετίας 267 κώδικας. Ἐκ τούτων ὅμως 65 κώδικες δὲν ἀνευρέθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἀπογραφὰς τοῦ ἔτους 1953 καὶ 1959. Εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς γενομένης τότε ἀπογραφῆς οἱ 65 οὗτοι κώδικες ἀναγράφονται ὡς μὴ εὗρεθέντες, προστίθενται ὅμως ὡς ἐπὶ πλέον εὗρεθέντες (καὶ ὑπὸ νέον αὔξ. ἀριθμὸν καταγραφέντες) ἄλλοι 36. Μετὰ ἐπισταμένην διερεύνησιν βιβλιοθηκῶν, ἐρμαρίων, συλλογῆς ἐντύπων, προθηκῶν κλπ., ἐνδελεχῆς ἔλεγχος ἐπέτρεψε τὴν ἀναγνώρισιν, ταύτισιν καὶ ἐπαναταξινόμησιν τῶν κωδίκων τῆς Μονῆς, εἰς τρόπον ὥστε οἱ φερόμενοι ὡς ἀπολεσθέντες 65 κώδικες νὰ περιορισθοῦν εἰς 9 (οἱ δὲ πρᾶγματι πλεονάζοντες εἰς 14). Ἀπὸ δέσμας ἀταυτίστων σπαραγμάτων ἀνεσύρθησαν καὶ ἐταυτίσθησαν τμήματα ἢ μεμονωμένα φύλλα ἐκπεσόντα ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντας κώδικας, οὕτω δὲ πολλοὶ τούτων ἔπαυσαν πλέον νὰ εἶναι κολοβοὶ ἢ ἀκέφαλοι. Δεκάδων κωδίκων συνετάχθη νέα περιγραφὴ, πάντων δὲ τῶν ὑπολοίπων ἡλέγχθησαν καὶ συχνάκις συνεπληρώθησαν αἱ ὑπάρχουσαι περιγραφαί. Ἡ φυλλομέτρησις καὶ μελέτη 300 περίπου κωδίκων καὶ ἀδεσπῶτων σπαραγμάτων ἐπέτρεψε νὰ ἐπισημανθοῦν, νὰ ἐπιλεγοῦν καὶ νὰ φωτογραφηθοῦν ὑπὲρ τὰς 10.000 σελίδες χειρογράφων κωδίκων (φωτογραφικαὶ λήψεις 5.489). Ἀντιπροσωπευτικὰ δείγματα εἰκονογραφημένων χειρογράφων ἐφωτογραφήθησαν εἰς ἐγχρώμους διαφανείας (slides 71). Ἐφωτογραφήθη ἐπ' σῆς ὁλόκληρον τὸ ἀρχεῖον ἐγγράφων τῆς Μονῆς Βαρλαάμ (ὑπὲρ τὰ 1.000 ἔγγραφα, λήψεις 2.587).

Κατόπιν τῶν ἀνωτέρω κατέστη δυνατόν νὰ δοθῇ ἡ ἐντολὴ τῆς ἐκτυπώσεως τῶν στοιχειοθετημένων ἤδη ὑπερεκατὸν σελίδων τοῦ Β' τόμου τοῦ *Καταλόγου τῶν Χειρογράφων τῶν Μετεώρων* καὶ νὰ προχωρήσῃ ἡ ἔκδοσις μέχρις ὁλοκληρώσεως τοῦ καταλόγου τῶν κωδίκων τῆς Μονῆς Βαρλαάμ.

Ἐκ τῶν ἄλλων δημοσιευμάτων τοῦ Κέντρου ἐπροχώρησαν ἱκανοποιητικῶς τὰ *Χαράγματα τοῦ Παρθενῶνος* καὶ ἀποπερατοῦνται ὁσονούπω καθυστερημένοι τόμοι τῆς *Ἐπετηρίδος*.

Εἰς τὸ ἀρχεῖον μικροταινιῶν (microfilms) καὶ φωτογραφιῶν ἐκ χειρογράφων κωδίκων, ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ σπανίων ἐντύπων προσετέθη νέον ὕλικόν ἐκ Μετεώρων, καθὼς καὶ ἐκ διαφόρων βιβλιοθηκῶν ἢ ἀρχείων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσῆχθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος (ἐξ ἀνταλλαγῶν καὶ δωρεῶν ἢ ἐξ ἀγορᾶς) 212 τόμοι βιβλίων καὶ περιοδικῶν (ἀριθ. βιβλίου εἰσαγωγῆς 4363 - 4574).

Τὸ ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τοῦ Κέντρου, πέραν τῶν ὑπαλληλικῶν του καθηκόντων καὶ τῆς ἐντὸς τοῦ προγράμματος ἐργασιῶν τοῦ Κέντρου ἐπιδόσεώς του, εἶχε κατὰ τὸ τελευταῖον χρονικὸν διάστημα, ὡς καὶ κατὰ τὸ παρελθόν, ποικίλην ἄλλην ἐπιστημονικὴν δραστηριότητα.

Ὁ συντάκτης Βασ. Σφυρόερας ἀνηγορεύθη (19-2-1969) ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ὑφηγητὴς εἰς τὴν ἔδραν Ἱστορίας τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος, ἤρχισε δὲ καὶ τὰς παραδόσεις του ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνός.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Λ. Βρανούσης, κληθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἔδωσε διάλεξιν εἰς Θεσσαλονίκην (15-3-1969) μὲ θέμα «Ὁ κόσμος τῶν Φαναριωτῶν, φυτῶριο ἡγετικῶν στελεχῶν. Φαναριώτικα ἐγχειρίδια πολιτειολογίας καὶ πολιτικῆς». Παρουσίασε δὲ καὶ δύο δημοσιεύματα: μίαν «Ἐγκωμιαστικὴν Ἀκολουθίαν εἰς τοὺς τρεῖς ἱεράρχας Μελέτιον Πηγᾶν, Μάξιμον Μαργούνιον καὶ Γαβριὴλ Σεβήρον, ἀνέκδοτον ἔργον τοῦ Ματθαίου Μυρέων» (Πρακτικά Β' Κρητολογ. Συνεδρίου, τ. Γ', σ. 368 - 411) καὶ πολυσέλιδον πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορικὰ καὶ τοπογραφικὰ τοῦ μεσαιωνικοῦ κάστρου τῶν Ἰωαννίνων», καταχωρισθεῖσαν εἰς «Χαριστήριον Ὁρλάνδου» (τ. Δ', σ. 439 - 515), ἐκδοθεῖσαν δὲ καὶ αὐτοτελῶς.

Ὁ συντάκτης Χρ. Πατρινέλης ἐδημοσίευσε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κυριακὸς ὁ Ἀγκωνίτης. Ἡ δῆθεν ὑπηρεσία του εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Πορθητοῦ καὶ ὁ χρόνος τοῦ θανάτου του» (Ἐπετηρὶς Ἐτ. Βυζ. Σπουδῶν, 36, 1968, σ. 152 - 160), δευτέραν ὑπὸ τὸν τίτλον «Κρηῖτες συλλέκται χειρογράφων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως» (Πεπραγμένα Β' Κρητολογικοῦ Συνεδρίου, τ. Γ', 1968, σ. 202 - 206), καὶ τρίτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Πρωτοψάλται, Λαμπαδάριοι καὶ Δομέστικοι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας (1453 - 1821)», περ. Μνημοσύνη 2 (1969), σ. 64 - 93. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης βιβλιοκρισίας εἰς τὰ περιοδικὰ «Ἑλληνικά» (τ. 21, 1968, σ. 417 - 420) καὶ «Ἀθηνᾶ» (τ. 70, 1968, σ. 331 - 333).

Ὁ Διευθυντὴς καὶ οἱ τρεῖς συντάκται τοῦ Κέντρου μετέσχον τοῦ Α' Διεθνoῦς Κυπρολογικοῦ Συνεδρίου (14 - 19 Ἀπριλίου 1969) δι' ἰδίᾳς ἑκάστος ἐπιστημονικῆς ἀνακοινώσεως. Λ. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ μὲ θέμα: Λαυρέντιος Παλαιολόγος, ἓνας ἄγνωστος ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου στὶς αὐλὰς τῆς Δύσεως κατὰ τὰ τέλη τοῦ 16ου αἰῶνος.— Γ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ μὲ θέμα: Ἡ ἐκ τῆς βυζαντινῆς Ἀκριτιῆδος ἐξάρτησις τῶν ἀκριτικῶν ὁσμάτων καὶ παραδόσεων τῆς Κύπρου.— Β. ΣΦΥΡΟΕΡΑΣ μὲ θέμα: Συμμετοχὴ Κυπρίων εἰς τὴν «Ἰωνικὴν Φάλαγγα» τοῦ 1821.— ΧΡ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΣ μὲ θέμα: Ἱερόθεος Κουκουζέλης, Κύπριος κωδικογράφος τοῦ 16/17ου αἰῶνος.— Ἐκ τούτων οἱ δύο πρῶτοι παρέστησαν καὶ προσωπικῶς εἰς Κύπρον καὶ παρηκολούθησαν τὰς ἐργασίας τοῦ Συνεδρίου.

Ἀθῆναι, 15 Δεκεμβρίου 1969

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ

Λ. Βρανούσης

Δ'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

περί τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας
τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ ἔτος 1969.

Πρὸς τὸν κ. Γενικὸν Γραμματέα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Κύριε Γενικὲ Γραμματεῦ,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω Ὑμῖν συνοπτικὴν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ λήγον ἔτος 1969.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρημένης περιόδου τὸ προσωπικὸν τοῦ Κέντρου ἀπασχόλησαν αἱ ἀκόλουθοι ἐργασίαι :

1ον) Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐν τοῖς βυζαντινοῖς φιλολογικοῖς μνημείοις ἐγκατεσπαρμένων νομικῶν πληροφοριῶν ἤρξατο καὶ συνεπληρώθη ἡ ἀποδελτίωσις τῶν ἀκολουθῶν ἐργων :

α) Θεοφάνους Χρονογραφία, ἔκδ. C. de Boor, τ. I - II, Lipsiae 1883 - 1885 (ἀνατύπ. Hildesheim 1963).

β) Μιχαὴλ Ψελλοῦ Χρονογραφία, ἔκδ. E. Renauld, Michel Psellos Chronographie ou Histoire d'un siècle de Byzance (976 - 1077), τ. I - II, Paris 1926 - 1928 (ἀνατύπ. 1967).

γ) Ἰωὴλ Χρονογραφία, ἔκδ. I. Bekker, Bonnae 1836.

δ) Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου, Χρονικὴ Συγγραφή, ἔκδ. A. Heisenberg, Georgii Acropolitae opera, τ. I, Lipsiae 1903, σ. 3 - 189 (συνεχίζεται).

2ον) Ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς περισυλλογῆς τῶν μεταβυζαντινῶν πηγῶν τοῦ δικαίου ἀπεδελτιώθη ὁλόκληρον τὸ ὑπ' ἀριθ. 212 χειρόγραφον τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους περιέχον κώδικα ἐκ Πάρου τῶν ἐτῶν 1685 - 1755, ἐπὶ σκοπῷ μελετωμένης ἐκδόσεως αὐτοῦ.

3ον) Πολύτιμον διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ δικαίου ὕλικὸν προερχόμενον ἐκ τῶν νήσων Πάρου καὶ Σαντορίνης περισυνελέγη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς διενεργηθείσης κατὰ μῆνα Ἰούλιον ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τοῦ Κέντρου, περὶ ἧς ὑπεβλήθη ἤδη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν λεπτομερὴς ἔκθεσις.

4ον) Ἡ παρὰ τῶν ἀρμοδίων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας εὐγενῶς παραχωρηθεῖσα ἄδεια μελέτης τοῦ « Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Ἑλληνικοῦ Καθολικισμοῦ » ἀπέδωκε σημαντικούς καρπούς. Οὕτω λίαν ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου δικαιοπρακτικὰ ἔγγραφα προερχόμενα ἐκ τῆς νήσου Σαντορίνης καὶ ἀναγόμενα εἰς τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἐπεσημάνθησαν καὶ ἐφωτογραφήθησαν.

5ον) Ἐπὶ τῇ βάσει βυζαντινῶν νομικῶν καὶ φιλολογικῶν πηγῶν συνετελέσθη ἔρευνα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαδικασίας μεταξὺ τῶν ἐτῶν 565 καὶ 1204, ἧς τὰ πορίσματα δημοσιεύονται εἰς τὸν ὁσονόπω κυκλοφοροῦντα 13ον τόμον τῆς Ἑπετηρίδος τοῦ Κέντρου, οὗτινος τόμου ἤδη συνεπληρώθη ἡ ἐκτύπωσις.

6ον) Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσῆχθησαν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῆς ἐκθέσεως πεπραγμένων τοῦ παρελθόντος ἔτους μέχρι σήμερον 121 τόμοι ἐπιστημονικῶν ἐργασίων καὶ ἀνάτυπα μελετῶν. Ὡσαύτως τὸ Ἀρχεῖον τοῦ Κέντρου ἐπλουτίσθη δι' ἑξ δικαιопρακτικῶν ἐγγράφων προερχομένων ἐκ τῆς νήσου Ἀστυπαλαίας τοῦ 17ου μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος, ἅτινα εὐγενῶς προσεφέρθησαν παρὰ τοῦ δικηγόρου κ. Φιλ. Κατσίπη.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου 1969

Μετὰ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντὴς

Μ. Τουρτόγλου

Ε'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρέυνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1969.

1. Συνεχίσθη ἡ ἀπὸ τοῦ 1963 ἀρξαμένη μικροφωτογράφησις ἐγγράφων τοῦ Foreign Office ἀφορῶντων εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ, παρελήφθησαν δὲ αἱ μικροταινίαι 141 τόμων (σελ. 98.000 περίπου) τοιούτων ἐγγράφων, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Foreign Office μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεταννικῆς Πρεσβείας καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι βρεταννικῶν προξενείων κατὰ τὰ ἔτη 1886 - 1905. Διὰ τῆς παραλαβῆς τῶν τόμων τούτων ὠλοκληρώθη ἡ μικροφωτογράφησις ὅλων τῶν τόμων τῆς σειρᾶς F. O. 32 (Greece), ἥτοι τόμων 770, οἵτινες καλύπτουν τὴν περίοδον 1827 - 1905. Θὰ ἀκολουθήσῃ μικροφωτογράφησις ὁμοίου ὕλικου τῆς αὐτῆς περιόδου, ἐξ ἄλλων σειρῶν τοῦ Foreign Office, ἰδίως προξενικῶν ἐκθέσεων, ὡς καὶ ὕλικου τῆς περιόδου 1906 - 1938.

2. Παρελήφθησαν φωτοαντίγραφα ποικίλων ἀνεκδότων καταλόγων τοῦ Public Record Office ἀφορῶντων εἰς τὰς συλλογὰς ἐγγράφων Confidential Print, Cabinet Papers κ.ἄ.

3. Παρελήφθησαν μικροταινίαι 197 τόμων ἐγγράφων ἀποκειμένων εἰς τὰ National Archives τῆς Washington καὶ ἀποτελούντων τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς μετὰ τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀμερικανικῆς Πρεσβείας καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀμερικανικῶν προξενείων, ὡς καὶ τινων ἀμερικανικῶν προξενείων ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὴν περίοδον 1801 - 1929.

4. Παρελήφθησαν φωτοαντίγραφα τῶν ἐν τοῖς ἀρχείοις τῆς Βιέννης (Haus-, Hof- Und Staatsarchiv) ἀποκειμένων καταλοίπων τοῦ Prokesch-Osten, τὰ ὅποια φέρουν τὸν τίτλον «Griechenland» (τόμοι 7, σελίδες 6.400). Τὰ κατάλοιπα τοῦ Prokesch-Osten ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ διπλωματικῶν ἐγγράφων καὶ ἰδιωτικῶν ἐπιστολῶν, ἀναφερομένων εἰς ποικίλα θέματα τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας τῶν ἐτῶν 1834 - 1849.

5. Παρελήφθησαν μικροταινίαι τοῦ ἐν τῷ Βρεταννικῷ Μουσείῳ ἀποκειμένου (Add. Mss. 36453 - 36571) ἀρχείου τοῦ Στρατηγοῦ Richard Church (τόμοι 29), εἰς τὸ ὅποιον

περιλαμβάνεται και ανέκδοτος ύπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσα ἱστορία τῶν ἐν Ἑλλάδι στρατιωτικῶν γεγονότων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀρχιστρατηγίας του.

6. Κατόπιν τῆς ἀπὸ 19 Σεπτεμβρίου 1969 συμφωνίας τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ Ἰδρύματος Βαρώνου Μιχαὴλ Τοσίτσα ὅπως τὸ εἰς τὸ ἴδρυμα τοῦτο ἀνήκον ἀρχεῖον τοῦ Ἰωάννου Κωλέττη δημοσιευθῇ εἰς τὴν σειρὰν *Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας* φροντίδι τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ, τὸ ἐν λόγῳ ἀρχεῖον, διὰ τὸ ὅποιον ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου συνέταξεν εἰδικὴν ἔκθεσιν καὶ κατάλογον, μετεφέρθη προσωρινῶς εἰς τὸ Κέντρον, ὅπου λίαν προσεχῶς θὰ ἀρχίσῃ ἡ ἀπαιτουμένη διὰ τὴν ἔκδοσιν προκαταρκτικὴ ἐργασία. Πλὴν τοῦ εἰς τὸ Τοσίτσειον ἀνήκοντος μερίζοντος τμήματος τοῦ ἀρχείου Κωλέττη (ἔγγραφα 12.500 περίπου), εἰς τὴν ἔκδοσιν θὰ περιληφθοῦν καὶ δύο μικρότερα τμήματα αὐτοῦ, ἐξ ὧν τὸ ἐν (ἔγγραφα 2.500 περίπου) ἀπόκειται εἰς τὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, τὸ δὲ ἕτερον (ἔγγραφα 400 περίπου) ἀνήκει εἰς τὸν κ. Δημήτριον Χατζίσκον. Ὑπὸ τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους καὶ τοῦ κ. Δημητρίου Χατζίσκου προθύμως ἐχορηγήθη ἡ σχετικὴ ἄδεια.

7. Κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου καὶ ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου μετέβη εἰς Λονδίνον καὶ ἐπὶ ἓνα μῆνα ἐνήργησεν ἔρευναν εἰς τὰ ἐκεῖ κρατικὰ ἀρχεῖα (Public Record Office) μὲ σκοπὸν τὸν ἐντοπισμὸν τοῦ καταλλήλου ὕλικου διὰ τὴν συνέχισιν τοῦ ἐν τῇ παραγράφῳ 1 ἀναφερομένου προγράμματος μικροφωτογραφήσεως.

8. Συνεχίσθη ἡ λεπτομερὴς ἀποδελτίωσις τοῦ μικροφωτογραφουμένου ὕλικου τοῦ Foreign Office διὰ συντάξεως κατ' ἔγγραφον ἐπιτομῶν, προοριζομένων νὰ ἐκδοθοῦν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας.

9. Συνεχίσθη ὁ καταρτισμὸς ἱστορικῆς βιβλιογραφίας περὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ ἀπὸ τοῦ 1800 καὶ ἐξῆς διὰ συντάξεως δελτίων κατὰ συγγραφεῖς καὶ εὔρετηρίου ἀπὸ ἀπόψεως ὀνοματολογικῆς, πραγματολογικῆς καὶ χρονολογικῆς.

10. Ὡλοκληρώθη ἡ ἐπεξεργασία τοῦ ὕλικου τὸ ὅποιον θὰ ἀποτελέσῃ τὸ δεῦτερον τεῦχος τῆς συλλογῆς ἐγγράφων ὑπὸ τὸν τίτλον *Ἡ Κρητικὴ Ἐπανάστασις 1866 - 1869 — Ἐκθέσεις τῶν ἐν Κρῇτῃ προξένων τῆς Ἑλλάδος*, τὸ πρῶτον τεῦχος τῆς ὁποίας ἐδημοσιεύθη τῷ 1967 εἰς τὴν σειρὰν *Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, ὡς τόμος ΣΤ' α'. Τὸ ἐν λόγῳ δεῦτερον τεῦχος ἐξετυπώθη ἤδη, πλὴν τοῦ ἀλφαβητικοῦ εὔρετηρίου.

11. Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου εἰσῆχθησαν 48 δημοσιεύματα πλὴν τῶν περιοδικῶν.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου 1969

Ὁ Διευθυντὴς
Ἐλευθ. Πρεβελάκης

Σ'.

ΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΟΝ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

περί τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πεπραγμένων
 ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων
 ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἀλώσεως
 τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἐπλούτισε τὴν βιβλιοθήκην του διὰ τῶν τόμων τοῦ 1969 ἑκατὸν περιοδικῶν ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς φιλολογίας, ἱστορίας, φιλοσοφίας, παπυρολογίας, παλαιογραφίας, συγκριτικῆς φιλολογίας καὶ βιβλιογραφίας.

Ἐπίσης διὰ 450 τόμων σπουδαίων, κυρίως συγχρόνων ἔργων σχετικῶν πρὸς τὴν βιβλιογραφίαν, μεθοδολογίαν, ἱστορίαν τῆς κλασσικῆς καὶ μεσαιωνικῆς φιλολογίας, τὴν παπυρολογίαν, παλαιογραφίαν καὶ κωδικολογίαν, τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας καὶ μεσαιωνικῆς γραμματείας, τὰ λεξικά, γενικά καὶ συγγραφέων, τὰ ἀρχαῖα καὶ μεσαιωνικά κείμενα καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ μεσαιωνικὴν ἱστορίαν, τὴν φιλοσοφίαν, τὴν μυθολογίαν καὶ θρησκείαν, ὡς καὶ πρὸς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἀρχαίου καὶ μεσαιωνικοῦ κόσμου μέχρι καὶ σήμερον.

Ἡ ἀποδελτίωσις ὑπερβᾶσα τὰς τέσσαρας χιλιάδας δελτίων γίνεται κατὰ συγγραφεῖς, καθ' ὕλην καὶ γραμματειακοὺς τομεῖς πρὸς εὐκολωτέραν καὶ ὀρθοτέραν ἐνημέρωσιν τῶν ἐνδιαφερομένων.

Διεξήγαγεν ἀλληλογραφίαν μὲ βιβλιοθήκας τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου ἀπόκεινται ἑλληνικά χειρόγραφα, παρήγγειλε 61 μικροταινίας χειρογράφων ἀρχαίων ἑλληνικῶν καὶ βυζαντινῶν κειμένων, παρέλαβε 15 καὶ ἤλεγξε τὸ περιεχόμενον 9.

Τὸ Κέντρον ἐπλούτισεν ἐπίσης τὸν ἐξοπλισμὸν αὐτοῦ εἰς ἐπιπλα, εἰς μηχανήματα ἀναγνώσεως μικροταινιῶν καὶ ἐπρομηθεύθη καὶ σχετικὴν φιλομοθήκην.

Οὕτω κατώρθωσε νὰ ἀπορροφήσῃ σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν ἐκ πεντακοσίων σχεδὸν χιλιάδων προϋπολογισμὸν αὐτοῦ, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1966 εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ ἰδρυτικοῦ του νόμου (3197/1955) ἀποτελεῖ μέρος τοῦ τακτικοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ὁ Προϋπολογισμὸς τοῦ Κέντρου ἀφώρα εἰς ταχυδρομικά, συντήρησιν καὶ ἐπισκευὴν τοῦ μηχανικοῦ καὶ λοιποῦ ἐξοπλισμοῦ, ἐκτυπώσεις καὶ βιβλιοδετήσεις, προμήθειαν μέσων ἐπιστημονικῶν ἐργασιῶν, προμήθειαν βιβλίων καὶ περιοδικῶν, γραφικῆς ὕλης, φωτογραφικοῦ καὶ ἐκτυπωτικοῦ ὕλικου, ἐπίπλων καὶ συσκευῶν γραφείου.

Ἐκρίνε δύο ὑποβληθέντα πρὸς ἔκδοσιν ἔργα:

1. Τοῦ Π. Πατίχῃ, Εὐριπίδου Ἑλένη.
2. Τοῦ Ν. Κασσιμάκου, Δημοσθένους Περὶ τοῦ στεφάνου.

Τὸ Κέντρον διαθέτει εἰς ἐπιστημονικὸν προσωπικὸν τὸν Διευθυντὴν καὶ ἓνα συντάκτην, ἀπασχολούμενον καὶ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ὡς ἐντεταλμένον ὑφηγητήν.

Ὁ Διευθυντὴς
 Χαραλ. Σ. Φλωρᾶτος

Ζ'.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

περί τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρευνῶν Ἀστρονομίας
καὶ Ἑφημεροσμένων Μαθηματικῶν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα
ἀπὸ τῆς 1ης Δεκεμβρίου 1968 μέχρι τῆς 30ῆς Νοεμβρίου 1969

ὑ π ὁ

Ἰωάννου Ν. Ξανθάκη

Α') Προσωπικόν.— Ὁ κ. Λυσίμαχος Μαυρίδης ἐξηκολούθησε νὰ προσφέρει τὰς ὑπηρεσίας του ὡς ἄμισθος ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τοῦ Κέντρου παραλλήλως πρὸς τὰ καθήκοντά του ὡς καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης. Ὁ πτυχιούχος τῶν Μαθηματικῶν κ. Κων/τῖνος Πουλάκος ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζεται ὡς ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τοῦ Κέντρου εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν χρηματοδοτούμενον ἐρευνητικὸν πρόγραμμα «Μελέτη τῶν ἀστέρων τῶν φασματικῶν τύπων M, S καὶ C εἰς τὴν περιοχὴν ὠρισμένων διαχύτων ἀστρικῶν σημῶν». Οὗτος ἐλάμβανεν ὑποτροφίαν ἐκ μέρους τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἑρευνῶν. Ὁμοίως ἡ δ. Ἀνθὴ Γκούβα ἐξηκολούθησε νὰ ἐργάζεται μέχρι τῆς 30ῆς Ἀπριλίου 1969 ὡς τεχνικὸς βοηθὸς τοῦ Κέντρου εἰς τὸ ὑπὸ τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὁργανισμοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου χρηματοδοτούμενον ἐρευνητικὸν πρόγραμμα «Μελέτη τῶν προβλημάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν γένεσιν τῶν ἀστέρων». Ἡ ἀποζημίωσις ταύτης ἐκαλύφθη ἐκ τῆς σχετικῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ὁργανισμοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου.

Β') Ἐπιστημονικαὶ Ἔργασίαι.— Κατὰ τὸ ὑπ' ὄψιν χρονικὸν διάστημα ἐξετελέσθησαν τὰ κάτωθι ἐρευνητικὰ προγράμματα:

1) Στατιστικὴ μελέτη τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος (ὑπὸ τοῦ ἐπόπτου τοῦ Κέντρου κ. Ἰωάννου Ξανθάκη). Ἡ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἀρξαμένη ἀναλυτικὴ μελέτη τῆς πορείας τῶν διαφόρων δεικτῶν τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν κηλίδων καὶ ἀπὸ κύκλου εἰς κύκλον συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος.

2) Μελέτη τῶν προβλημάτων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν γένεσιν τῶν ἀστέρων (ὑπὸ τοῦ ἐπόπτου καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ συνεργάτου τοῦ Κέντρου κ. κ. Ι. Ξανθάκη καὶ Λ. Μαυρίδου ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Β. Strömberg). Ἡ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη ἀρξαμένη ἀναζήτησις τῶν ἀστέρων μὲ ὑπεροχὴν ὑπεριώδους ἀκτινοβολίας εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ βορείου πόλου τοῦ Γαλαξίου συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τῇ βοήθειᾳ τῶν πλακῶν τῶν ληφθεισῶν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Β. Strömberg διὰ τοῦ τηλεσκοπίου τύπου Schmidt τῶν 122/183 ἐκ. τοῦ Mount Palomar Observatory, Pasadena, California (H.Π.Α.).

3) Κατανομὴ τῶν ἀστέρων τῶν φασματικῶν τύπων M, S καὶ C εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ Γαλαξίου (ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ συνεργάτου τοῦ Κέντρου κ. Λ. Μαυρί-

δου). Συνεχίσθη και κατά τὸ λήξαν ἔτος ἡ μελέτη τῶν M, S καὶ C ἀστέρων τῶν ἀνακαλυφθέντων εἰς τὴν περιοχὴν τῶν διαχυτῶν ἀστρικών σημνῶν NGC 129, NGC 188, NGC 7789, NGC 7790 καὶ M 25.

Τὰ ἐρευνητικὰ προγράμματα ὑπ' ἀριθ. 2 καὶ 3 διεξάγονται ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Α. Μαυρίδου Ἐργαστηρίου Γεωδαιτικής Ἀστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Γ') Βιβλιοθήκη.— Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ Κέντρου ἐπλουτίσθη κατὰ τὸ λήξαν ἔτος διὰ 620 τόμων καὶ 1.800 τευχῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων. Ἐκ τούτων οἱ 140 τόμοι ἡγοράσθησαν ἐκ τῶν τακτικῶν πιστώσεων τοῦ Κέντρου, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι 480 τόμοι καὶ τὰ 1.800 τεύχη τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων ἀπεστάλησαν δωρεὰν πρὸς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου ὑπὸ τῶν ὁμοειδῶν ἰδρυμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἐπ' ἀνταλλαγῇ τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Κέντρου.

Δ') Ἑθνικαὶ Ἐπιστημονικαὶ Ἐπιτροπαί.— Τὸ Κέντρον ἐξετέλεσε καὶ κατὰ τὸ λήξαν ἔτος χρέη Γραμματείας τῶν κάτωθι ἐθνικῶν ἐπιστημονικῶν ἐπιτροπῶν: 1) τῆς Ἑθνικῆς Ἀστρονομικῆς Ἐπιτροπῆς, 2) τῆς Ἑθνικῆς Μαθηματικῆς Ἐπιτροπῆς, 3) τῆς Ἑθνικῆς Ἐπιτροπῆς Ἐρευνῶν τοῦ Διαστήματος. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται ἔχουν ὡς σκοπὸν τὸν συντονισμόν τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν εἰς τοὺς ἀντιστοίχους ἐπιστημονικοὺς κλάδους τῶν διεξαγομένων εἰς τὴν χώραν μας καὶ τὴν σύνδεσιν τῆς χώρας μας μετὰ τῶν ἀντιστοίχων διεθνῶν ἐπιστημονικῶν ὁργανισμῶν.

Ε') Διάφορα.— Ὁ ἐπόπτης τοῦ Κέντρου προσκληθεὶς ὡμίλησε εἰς τὰ κάτωθι διεθνή ἐπιστημονικά συνέδρια:

- 1) Εἰς τὸ Παγκόσμιον Συνέδριον Κρητῶν.
- 2) Εἰς τὸ Διεθνὲς Συνέδριον Ἀνθρωπιστικῶν Σπουδῶν, ὁργανωθὲν ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνθρωπιστικῆς Ἐταιρείας.
- 3) Εἰς τὸ Θερινὸν Σχολεῖον Προκεχωρημένων Σπουδῶν τοῦ NATO, ὁργανωθὲν εἰς Λαγονῆσι Ἀττικῆς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀμίσθου ἐπιστημονικοῦ συνεργάτου τοῦ Κέντρου κ. Α. Μαυρίδου. Θέματα μὲ τὰ ὅποια ἡσχολήθη καὶ σκοπὸς τοῦ Σχολείου τούτου ἦτο ἡ μελέτη τῆς «Δομῆς καὶ τῆς Ἐξελίξεως τοῦ Γαλαξίου μας».

Ἐν Ἀθήναις τῇ 15ῃ Δεκεμβρίου 1969

Ὁ Ἐπόπτης
Ι. Ν. Ξανθάκης

ΕΚΘΕΣΙΣ ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ ΕΝ ΒΕΝΕΤΙΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1969

Τὰ ἀπὸ πολλοῦ ἐκκρεμοῦντα σοβαρὰ ζητήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας δὲν κατέστη δυνατόν νὰ ἐπιλυθοῦν οὐδὲ κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος 1969. Παρὰ ταῦτα, καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, τὸ τρίτον τῆς θητείας μου ὡς διευθυντοῦ αὐτοῦ, συνεχίσθη ἀμείωτος ἡ πολυμερὴς δραστηριότης τοῦ ιδρύματος, τῆς ὁποίας ἔκθεσιν παρέχω κατωτέρω κατὰ τὸν καθιερωθέντα ἤδη τύπον καὶ τὴν διάρθρωσιν τῶν δύο προηγουμένων ἐκθέσεών μου *.

Α'. ΕΡΓΑ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΕΩΣ ΚΑΙ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ

1) Τὸ σημαντικώτερον ἀνακαινιστικὸν ἔργον τὸ ὁποῖον ἐπραγματοποιήθη ἐφέτος ὑπῆρξεν ἡ ριζικὴ ἀνακαίνισις τῆς ἀποδεδειγμένης, διὰ τῆς ἐξώσεως τῶν ἐνοικιοστασιακῶν μισθωτῶν, διωρόφου οἰκίας ἐν Castello 3384, ἣτις ἀπὸ ἡρειπωμένης μονοκατοικίας μετεργουμίσθη εἰς τρία καινουργῇ πολυτελῆ διαμερίσματα (δύο τῶν 6 καὶ ἓν τῶν 2 δωματίων). Τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἐξεμισθώσαμεν ἀμέσως, τὰ δύο πρὸς 80.000 ἔκαστον καὶ τὸ τρίτον πρὸς 40.000 ἰταλ. λιρ. Ὑπολογίζομεν ὅτι ταχέως θὰ ἐκμισθώσωμεν καὶ τὰς δύο ἰσογείους ἀποθήκας πρὸς 30.000 λιρ. Τοιοντοτρόπως ἀπεκτίσαμεν νέον σταθερὸν μηνιαῖον εἰσόδημα ἐκ λιρ. 230.000, ἥτοι ἐτήσιον εἰσόδημα ἐκ λιρ. 2.860.000, ἔναντι τοῦ ἐκ 300.000 λιρ. μόνον παλαιοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος, ἥτοι ἠῤῥξήσαμεν τὰς μελλοντικὰς ἐτησίους προσόδους τοῦ Ἰνστιτούτου κατὰ λιρ. 2.560.000. Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀντιπροσωπεύει τὰ 6% περίπου τοῦ ὅλου ἐτησίου προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου. Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν ἀνακαίνισιν ταύτην 17.500.000 λιρ. περίπου, προκύπτει ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο ἀπέφερεν ἐτήσιον εἰσόδημα 15%, ἄρα ἡ τοποθέτησίς του ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς ἐπωφελής. Τὸ προηγούμενον τοῦτο εἶναι λίαν ἐνθαρρυντικὸν καὶ διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῆς ἐτέρας ἐκκενωθείσης ἐπίσης μεγάλης τριωρόφου οἰκίας ἐν Castello 3414-15. Δυστυχῶς, ἡ ἀνακαίνισις αὕτη, ἣτις προϋπολογίζεται ὅτι θὰ ἀπαιτήσῃ περὶ τὰς 40.000.000 ἰταλ. λιρ. (= 2.000.000 δρχ.), εἶναι εὐνόητον ὅτι δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἐκ τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου. Θέλομεν ὁμῶς νὰ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐξευρεθῇ τρόπος, ἵνα ἀναληφθῇ ἡ δαπάνη αὕτη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Δημοσίου πρὸς περαιτέρω βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Ἰνστιτούτου.

2) Εἰς τὴν ἐσωτερικὴν αὐλὴν τοῦ Campo dei Greci ἐβάφησαν αἱ πλάγαι θύραι τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου καὶ ἀνενεώθησαν τὰ σχοινία τοῦ παλαιοῦ ὥρολογίου τοῦ ἑλληνικοῦ κωδωνοστασίου, διὰ νὰ συνεχίσῃ τοῦτο νὰ σημαίνει τὰς ὥρας.

* Ἐκ τούτων ἡ μὲν τοῦ ἔτους 1966/1967 ἐδημοσιεύθη εἰς τὰ «Θησαυρίσματα», τόμ. 4 (1967), σ. 225-241, ἡ δὲ τοῦ ἔτους 1968 αὐτόθι, τόμ. 5 (1968), σ. 255-287.

3) Εἰς τὸ παρὰ τὴν Φλαγγίνειον κομπὸν κτήριον τοῦ Longhena (Scoletta) ἐκλείσθησαν αἱ ρωμαὶ τῆς μνημειώδους προσόψεως, δι' ὧν εἰσέδουε τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς τοὺς τοίχους καὶ διεβίβρωσκε τὴν οἰκοδομήν. Ἐπεσκευάσθη ἐπίσης ὀριστικῶς, διὰ προσθήκης φύλλων ἐκ λευκοσιδήρου, ἡ στέγη τοῦ ἐν τῷ κτηρίῳ τούτῳ μικροῦ δωματίου, ἔνθα φυλάσσεται τὸ πολύτιμον Παλαιὸν Ἀρχεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος.

4) Εἰς τὸ κτήριο τῆς παλαιᾶς Φλαγγινείου Σχολῆς, ἥτοι τὴν σημερινὴν ἔδραν τοῦ Ἰνστιτούτου, συνεπληρώθη ἡ βαφὴ τῶν διαδρόμων καὶ τῶν δωματίων τοῦ δευτέρου καὶ τοῦ τρίτου ὀρόφου. Ἐξευρέθη ἐπίσης τρόπος ἐπιδιορθώσεως διὰ πεπειραμένων τεχνιτῶν τοῦ παλαιοῦ καὶ ἐφθαρμένου ἀνελκυστήρος, ἀποφευχθείσης τῆς βαρείας δαπάνης ἀγορᾶς νέου ἀνελκυστήρος. Εἰς τὸ ἰσόγειον, ἔνθα παρετηρήθη σημαντικὴ βλάβη τῶν σωλήνων θερμάνσεως, διαβρωθέντων ἐκ τῆς ὑγρασίας ἕνεκα τῆς μὴ ἀπομονώσεως αὐτῶν κατὰ τὴν πρὸ δωδεκαετίας ἀνακαινίσιν, ἀντικατεστάθησαν οὗτοι διὰ νέων ἀπὸ τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς κλίμακος. Ὑπάρχει δυστυχῶς φόβος, μήπως εὐρεθῶμεν συντόμως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πράξωμεν τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τοὺς ὑπολοίπους σωλήνας τῆς συνεχομένης βιβλιοθήκης. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι λίαν δυσχερὴς καὶ δαπανηρά, διότι οἱ σωλήνες εὐρίσκονται τοποθετημένοι ὑπὸ τὰ μάρμαρα, τῶν ὁποίων πρέπει διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἀποφευχθῇ ἡ θραύσις. Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον ἀνακαινιστικὸν ἔργον ἐν τῷ κτηρίῳ τούτῳ ὑπῆρξεν ἡ ἀποπεράτωσις τῶν τριῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀφεθέντων ἡμιτελῶν δωματίων τοῦ τρίτου ὀρόφου. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν τὰ δάπεδα, αἱ θύραι καὶ αἱ ἠλεκτρικαὶ ἐγκαταστάσεις, συνεπληρώθησαν αἱ ὑδραυλικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ ἐγένοντο οἱ ἐλαιοχρωματισμοί, οὗτω δὲ κατέστησαν ἐπὶ τέλους κατοικήσιμα καὶ ἀπεφεύχθη ἡ περαιτέρω φθορά των. Ἐπίσης ἐλήφθη μέριμνα πρὸς ἐφοδιασμὸν αὐτῶν διὰ τῶν ἀναγκαίων ἐπιπλῶν καὶ εἰδῶν ρουχισμοῦ. Σημειωτέον ὅτι τὰ τρία ταῦτα δωμάτια, ὑψηλά, φωτεινὰ καὶ εὐάερα, εἶναι τὰ ὠραιότερα τοῦ Φλαγγινείου μεγάρου. Τοιοῦτοτρόπως, ἐντὸς τριετίας, ἀντὶ ἑξ ἀπεκτίσαμεν δώδεκα ἐν ὅλῳ ὑπνοδωμάτια ἀρτίως ἐπιπλωμένα, ἥτοι ἡ εἰς χώρους φιλοξενίας δυναμικότης τοῦ ἰδρύματος ἐδιπλασιάσθη. Τὸ μέγαρον τοῦ Ἰνστιτούτου ἔπαυσεν ἐπὶ τέλους νὰ παρουσιάζῃ τὸ δυσάρεστον θέαμα ἐγκαταλελειμμένης ἡμιτελοῦς οἰκοδομῆς.

5) Ἐν ὧν αὐξήσεως τῶν ἐρευνητῶν καὶ φιλοξενουμένων καὶ χάριν τῶν ὥς ἄνω νέων δωματίων ἡγοράσθησαν συμπληρωματικῶς ρουχισμοὶ καὶ κλινοσκεπάσματα.

6) Ἐτεσκευάσθη ὁ Ἐπιτάφιος καὶ ἡ βάσις τοῦ παλαιοῦ σταυροῦ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅστις χρησιμοποιεῖται τὴν Μεγ. Παρασκευὴν κατὰ τὴν περιφορὰν τοῦ Ἐπιταφίου.

7) Συνεχίσθη ἡ συστηματικὴ καταγραφὴ τῶν παλαιόθεν ἀκαταγράφων βιβλίων, σκευῶν καὶ ἄλλων κινητῶν ἀντικειμένων τοῦ Ἰνστιτούτου, ὡς καὶ πάντων τῶν νεωστὶ προσκτηθέντων. Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐργασίας τῶν δύο ὑπαλλήλων τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τῶν παλαιῶν καὶ σχεδὸν ἀχρήστων ἡγοράσθησαν δύο νέαι γραφομηχαναὶ ἠλεκτρικαί, μία μὲ ἑλληνικοὺς καὶ μία μὲ λατινικοὺς χαρακτῆρας, καθὼς ἐπίσης καὶ μαγνητοφωνικὴ συσκευή ὑπαγορεύσεως ἐγγράφων. Ὡσαύτως ἡγοράσθησαν κατάλληλα μεταλλικὰ γραφεῖα καὶ καθίσματα διὰ τὴν αἵθουσαν τῆς γραμματείας, διατεθέντων τῶν μέχρι τοῦδε ἀκαταλλήλων ξυλίνων ἐπιπλῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς βιβλιοθήκης. Ἐξ ἄλλου, πρὸς ἀναπαραγωγὴν διὰ μικρᾶς δαπάνης φωτοτυπικῶν ἀντιγράφων παλαιῶν ἐγγράφων καὶ σπανίων ἐντύπων, προέβημεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἀρτίου φωτοτυπικοῦ μηχανήματος.

νήματος της 'Εταιρείας Olivetti, τοῦ τύπου «Copia II», τοῦ καὶ εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας τῆς Ἰταλίας χρησιμοποιοιμένον. Τὸ κόστος τῶν ἀντιγράφων τῆς συσκευῆς ταύτης εἶναι πολὺ μικρὸν (μόλις 20 λιρ., ἥτοι μία δραχμὴ κατὰ δισέλιδον) καὶ τοιοῦτο-τρόπως θὰ ἀποφεύγωμεν εἰς τὸ ἐξῆς νὰ δαπανῶμεν, ὥς πρότερον, σημαντικὰ ποσὰ διὰ τὴν ὑπὸ ἐπαγγελματίου φωτογράφου ἀναπαραγωγὴν τῶν τοιούτων ἐγγράφων ἢ ἐντύπων.

Παρὰ τὰ ἀποκτηθέντα τεχνικὰ ταῦτα μέσα, ὁ φόρτος τῆς διοικητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας καὶ ἰδίᾳ ἡ διεξαγωγὴ τῆς μεγάλης ἀλληλογραφίας τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐρωτωμένου σχεδὸν καθ' ἡμέραν ὑπὸ διαφόρων ἐρευνητῶν πανταχόθεν, ἀναγκάζει τοὺς δύο ὑπαλλήλους αὐτοῦ, ὥς καὶ τὸν διεθυντήν, νὰ ἐργάζωνται σκληρῶς καὶ καθιστᾷ ὁλοὲν καὶ περισσότερον ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς συμπληρώσεως καὶ αὐξήσεως τοῦ προσωπικοῦ του.

Β'. ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΕΡΓΟΝ

Τὸ ἐπιστημονικὸν ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ 1969 ἀποδοτικὸν πρὸς ὅλας τὰς κατευθύνσεις. Τοῦτο μαρτυρεῖ ὁ κατωτέρω συνοπτικὸς ἀπολογισμὸς αὐτοῦ.

1) ΕΡΕΥΝΗΤΑΙ

Ἡ ὑποτροφία τοῦ ἐρευνητοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Ἀριστείδου Στεργέλλη παρέ-τάθη ἐκ νέου, τῇ προτάσει μου, δι' ἀποφάσεως τῆς Ἐποπτικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τρίμη-νον, ἥτοι ἀπὸ 21 Ἰουνίου μέχρι 20 Σεπτεμβρίου 1969, ὅποτε οὗτος ἀνεχώρησεν εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς παραμονῆς του εἰς τὸ Ἰνστιτούτον, ὁ κ. Στεργέλλης, ὁλοκληρώσας τὴν ἀρχειακὴν ἔρευναν καὶ τὴν συλλογὴν τοῦ ὕλικου, ἐπεράτωσε τὴν συγγραφὴν τῆς διδακτορικῆς του διατριβῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὰ δημοσιεύματα τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦς κατὰ τὸν ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνα*». Τὴν διατριβὴν ταύτην, θεωρηθεῖσαν πρῶτον ὑπ' ἐμοῦ καὶ ἀκολούθως ἐγκριθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων καθηγητῶν κ.κ. Α. Πολίτη καὶ Γ. Σαββίδη, ὑπέβαλεν ἤδη ὁ κ. Στεργέλλης εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐλπίζομεν ὅτι ἐντὸς τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1970 θὰ ἐγκριθῇ αὕτη καὶ θὰ δημοσιευθῇ. Ἡ ἐν λόγῳ ἐργασία ἐξετάζει εἰς τὸ πρῶτον τῆς κεφάλαιον τοὺς θεσμοὺς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Παδοῦς καὶ τὰς εἰδικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἠνύοντο τὴν ὀργάνωσιν τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν, εἰς τὸ δεύτερον τὰ εἶδη καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν δημοσιευμάτων αὐτῶν, εἰς δὲ τὸ τρίτον παρέχει τὴν βιβλιογραφίαν τῶν ἐντύπων τούτων μετὰ βιογραφικῶν στοιχείων περὶ ἐκάστου συγγραφέως, ἀντληθέντων ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Βενετίας καὶ τῆς Παδοῦς. Ἐνεκα τοῦ πλήθους τῶν νέων προσφερομένων στοιχείων, ἡ ἐργασία αὕτη θ' ἀποτελέσῃ ἀσφαλῶς βασικὸν βοήθημα περὶ τῆς πνευματικῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ θὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς περαιτέρω ἐρεύνας. Ὁ κ. Στεργέλλης συνέταξεν ἐπίσης, στηρικθεὶς εἰς ἀνέκδοτα ἔγγραφα τῶν ἀρχείων τοῦ Ἰνστιτούτου, μελέτημα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ διαθήκη τοῦ Γαβριήλ Σεβήρου (1616) καὶ ἡ ρύθμιση τῶν χρῶν του (1617 - 1647)*», τὸ ὁποῖον δημοσιεύεται εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων»¹ καὶ ἕτερον, ὑπὸ τὸν τίτλον

1. Βλ. σ. 182 - 200.

«Βαλαωριτικά», τὸ ὁποῖον θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸν «Παρνασσόν»². Ἐξ ἄλλου ὁ κ. Στεργέλλης συνέχισε τὴν ἔρευναν ἐπὶ τοῦ κειμένου τοῦ βυζαντινοῦ ἠθικοδιδασκατικοῦ ποιήματος τοῦ Φιλίππου Μονοτρόπου «Διόπτρα», τοῦ ὁποῖου σκοπεύει νὰ ἐκδώσῃ τὸν πρῶτον Λόγον, ὡς καὶ μελέτην περὶ τῶν πηγῶν του. Συνεργασθεῖς δὲ μετὰ τοῦ Ἰταλοῦ φιλόλογου καὶ νεοελληνιστοῦ κ. Guido Sala, ἐβοήθησεν αὐτὸν πρὸς ἀποπεράτωσιν τῆς εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν μεταφράσεως τῆς «Ἀσάλευτης Ζωῆς» τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. Τέλος, ὁ κ. Στεργέλλης παρηκολούθησε καὶ ἐφέτος τὰ μαθήματα λατινικῆς παλαιογραφίας, διπλωματικῆς καὶ κατατάξεως ἀρχείων εἰς τὴν Σχολὴν Παλαιογραφίας τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας καὶ προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὸ ἔργον τῆς ταξινομήσεως τῆς βιβλιοθήκης καὶ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου. Ἐν γένει ἡ ὑπερδιετὴς θητεία τοῦ κ. Στεργέλλου παρ' ἡμῖν ὑπῆρξε γόνιμος καὶ δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὴν ἔρευναν. Εἶναι ὁ τρίτος παρασκευάσας διδακτορικὴν διατριβὴν κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν, μετὰ τὸν κ. Γ. Πλουμίδην, τοῦ ὁποῖου ἡ διατριβὴ ἐδημοσιεύθη ἤδη, καὶ τὴν Δίδα Χρύσαν Μαλτέζου, τῆς ὁποίας ἡ διατριβή, ἐγκριθεῖσα ὑπὸ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εὐρίσκεται ἤδη ὑπὸ ἐκτύπωσιν.

Κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν διεξαχθέντα τὸν παρελθόντα Ἰανουάριον διαγωνισμὸν πρὸς ἐπιλογὴν δύο νέων ὑποτρόφων ἐρευνητῶν, ἐπέτυχον οἱ πτυχιούχοι τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ.κ. Παναγιώτης Μαστροδημήτρης καὶ Γεώργιος Μοσχόπουλος. Δυστυχῶς, οὗτοι, ὑπηρετοῦντες ὁ πρῶτος εἰς τὴν Ἀνωτάτην καὶ ὁ δεύτερος εἰς τὴν Μέσσην Ἐκπαίδευσιν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τύχουν εἰσέτι ἐκπαιδευτικῆς ἀδείας ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων ὑπηρεσιῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἔλευσίς των εἰς τὸ Ἰνστιτούτον ἀνεβλήθη. Κατόπιν τούτου, ἐζητήσαμεν νὰ προκηρυχθῇ δεύτερος διαγωνισμὸς ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Οὗτος διεξήχθη κατὰ τὸν παρελθόντα Ὀκτώβριον καὶ προσήλθον εἰς αὐτὸν διὰ δύο θέσεις ἑπτὰ ὄλοι ὑποψήφιοι. Τὸ γεγονὸς τοῦτο δέον νὰ θεωρηθῇ λίαν ἐνθαρρυντικόν, διότι, ὡς γνωστόν, μέχρι σήμερον παρατηρεῖτο ἀπροθυμία προσελεύσεως νέων ἐρευνητῶν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον καὶ εἶναι ἡ πρώτη φορά, καθ' ἣν παρουσιάσθησαν τόσον πολλοί, ἔχομεν δὲ πληροφориὰς περὶ τοῦ ὅτι πολλοὶ ἄλλοι καὶ ἱκανοὶ ὑποψήφιοι προπαρασκευάζονται διὰ τοὺς προσεχεῖς διαγωνισμοὺς. Ἐκ τῶν διαγωνισθέντων ὑποψηφίων ἐπελέγησαν δύο, ὁ κ. Ἀθανάσιος Καραθανάσης, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, καὶ ἡ Δίς Φανὴ Μαυροειδῆ, πτυχιούχος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Οὗτοι ἀφίχθησαν ἤδη εἰς Βενετίαν (ὁ πρῶτος τὴν 12^{ην} καὶ ἡ δευτέρα τὴν 22^{αν} Νοεμβρίου) καὶ ἤρχισαν ἐργαζόμενοι ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ, παραλλήλως δὲ ἤρχισαν παρακολουθοῦντες τὰ μαθήματα τοῦ πρῶτου ἔτους τῆς Σχολῆς Παλαιογραφίας εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας. Ἐντὸς τῶν προσεχῶν μηνῶν θὰ ὑποδείξωμεν εἰς αὐτοὺς κατάλληλα θέματα πρὸς παρασκευὴν διδακτορικῶν διατριβῶν. Πρὸς τὸ παρόν, ὁ μὲν κ. Καραθανάσης ἀντέγραψε τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ τὰ ἔτη 1498 - 1530 μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος ἐκ τοῦ παλαιότερου καταλόγου αὐτῶν (reg. 129) καὶ ἤρχισε συλλέγων νέον ἄγνωστον ὕλικόν περὶ τοῦ Κολλεγίου Θωμᾶ Φλαγγίνης, ἡ δὲ Δίς Μαυροειδῆ ἤρχισεν ἀντιγράφουσα τὰ ὀνόματα τῶν μελῶν τῆς Ἀδελφότητος κατὰ τὰ ἔτη 1533 - 1562 ἐκ τοῦ δευτέρου καταλόγου (reg. 130), ὡς καὶ

2. «Παρνασσός», τόμ. 12 (1970), σ. 113 - 120.

τάς ἐν τῇ Mariegola (reg. 219) παλαιότερας (πρὸ τοῦ 1558) ἀποφάσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος. Εἰς τοὺς δύο νέους τούτους ὑποτρόφους ἐρευνητὰς στηρίζομεν πολλὰς καὶ ἀγαθὰς ἐλπίδας. Ἐντὸς τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ προσεχοῦς ἔτους 1970 ἐλπίζομεν ὅτι θὰ προκηρυχθῇ νέος διαγωνισμὸς πρὸς ἐπιλογὴν δύο εἰσέτι ἢ καὶ τριῶν νέων ἐρευνητῶν.

1) ΦΙΛΟΞΕΝΟΥΜΕΝΟΙ, ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΑΙ

Καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἡ κίνησις τῶν φιλοξενουμένων, τῶν ξένων προσκεκλημένων, τῶν ἐθελοντικῶς ὑπὲρ τοῦ Ἰνστιτούτου ἐργασθέντων καὶ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων τῶν ὑφ' ἡμῶν διευκολυνθέντων εἰς τὰς ἐν Βενετίᾳ ἐρεῦνας τῶν ὑπῆρξε ζωνρὰ καὶ καρποφόρος. Πλείστοι ἐπίσης ὑπῆρξαν καὶ οἱ ἐπισκέπται τοῦ Ἰνστιτούτου.

1) Οἱ δι' ἀποφάσεων τῆς Ἑποπτικῆς Ἐπιτροπῆς προσκληθέντες, τῇ προτάσει μου, καὶ ἐλθόντες, ὡς φιλοξενούμενοι εἰς τὸ Ἰνστιτούτον Ἕλληνες εἰδικοί ἐπιστήμονες³ ὑπῆρξαν οἱ ἀκόλουθοι: α) ὁ κ. Βασίλειος Τατάκης, δόκιμος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, β) ὁ κ. Ἐρρίκος Μοάτσος, δικηγόρος καὶ ἱστοριοδίφης καὶ γ) ὁ κ. Γεώργιος Πλουμίδης, διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἐκθέτομεν ἐν συνεχείᾳ τὰς ὑφ' ἐκάστου ἐξ αὐτῶν διεξαχθείσας ἐρεῦνας καὶ ἐργασίας.

α) Ὁ κ. Βασίλειος Τατάκης, ἐργασθεὶς ἐν Βενετίᾳ ἐπὶ τρίμηνον (5 Ἀπριλίου - 5 Ἰουλίου), ἡσχολήθη κυρίως μὲ τρία θέματα τῆς ἐιδικότητός του, διὰ τὰ ὅποια συνέλεξεν ὕλικὸν ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν ἀρχείων τῆς Βενετίας. Πρῶτον περὶ τῆς κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα διαμάχης μεταξὺ ἀριστοτελικῶν καὶ πλατωνικῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ ἐν τῇ Δύσει, κυρίως ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ περὶ τῶν ἀμοιβαίων ἐπιδράσεων Βυζαντινῶν καὶ Δυτικῶν καὶ τῆς συμβολῆς ἐκατέρων εἰς τὸ θέμα τοῦτο. Ἐχὼν ἤδη διὰ μακρῶν ἐξετάσει τὸ πνεῦμα καὶ τὴν σημασίαν τοῦ ἀριστοτελισμοῦ καὶ τοῦ πλατωνισμοῦ κατὰ τὴν περιόδον τῆς βυζαντινῆς φιλοσοφίας εἰς προγενέστερον ἔργον του («*Θέματα χριστιανικῆς καὶ βυζαντινῆς φιλοσοφίας*», Ἀθῆναι 1952), ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ ἀναζητήσῃ τὴν εἰδικὴν τῶν Βυζαντινῶν συμβολὴν εἰς τὴν ἀνωτέρω κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα διεξαχθεῖσαν μεταξὺ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῶν Δυτικῶν συζητήσεων, ἀνατρέχων εἰς τὰ σχετικὰ κείμενα, ἐκδεδομένα ἢ ἀνέκδοτα, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου νεωτέραν, καὶ δὴ τὴν ἰταλόγλωσσον, βιβλιογραφίαν. Ὁ κ. Τατάκης ἐλπίζει ὅτι, ὅταν ὀλοκληρώσῃ τὴν ἐρευνάν του, θὰ δείξῃ εἰς τὸ βάθος τὴν συμβολὴν τῶν Βυζαντινῶν εἰς τὴν κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα σημειωθείσαν ἐν τῇ Δύσει ἀναγέννησιν τῆς φιλοσοφίας. Δεύτερον συνεκέντρωσε στοιχεῖα σχετικὰ πρὸς τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τοῦ ἑλληνικοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς Τουρκοκρατίας. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἔχει σημασίαν, διότι θὰ δείξῃ ὅτι ὁ φιλοσοφικὸς στοχασμὸς δὲν ἐξηφανίσθη ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ γένους κατὰ τοὺς αἰῶνας τούτους καὶ ὅτι καὶ τότε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα συνέχισε τὴν μακράναια ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ πορείαν του,

---

3. Ὁ κατὰ τὸ 1967 διατελέσας φιλοξενούμενος τοῦ Ἰνστιτούτου κ. Κωνστ. Ν. Τριανταφύλλου ἐξεπόνησε καὶ νέαν μελέτην στηριχθεῖσαν εἰς ἔγγραφα τῶν ἀρχείων μας ὑπὸ τὸν τίτλον «Γαλαξιδιώται εἰς Λιβόρνον» καὶ δημοσιευθεῖσαν εἰς τὸ «Ρουμελιώτικο Ἡμερολόγιο», ἔτ. 14 (1968 - 69), σ. 30 - 32.

επομένως είναι δυνατόν νὰ ὁμιλῶμεν περὶ νεοελληνικῆς φιλοσοφίας εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τῆς Τουρκοκρατίας. Ἀλλὰ τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου τῆς ἐν Βενετίᾳ ἐργασίας του διέθεσεν ὁ κ. Τατάκης εἰς τὴν ἔρευναν τρίτου θέματος, ἥτοι τὴν μελέτην τοῦ φιλοσοφικοῦ ἔργου τοῦ λογίου Κρητὸς Γερασίμου Βλάχου (1607-1685), μητροπολίτου Φιλαδελφείας. Ἡ πρώτη ἐπαφή του μὲ τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου φιλοσοφικὸν ἔργον τοῦ Βλάχου «*Ἀρμονία ὀριστικῇ τῶν ὄντων*» (Βενετία, 1661) ἔπεισε τὸν κ. Τατάκην ὅτι εὐρίσκετο πρὸ σημαντικοῦ νεοέλληρος στοχαστοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον δὲν ἔχει μέχρι τοῦδε μελετηθῇ. Ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἔργου τούτου, συνεκέντρωσεν ἐκ παραλλήλου καὶ βιογραφικὰς εἰδήσεις περὶ τοῦ Γερασίμου Βλάχου, ἀγνώστους μέχρι τοῦδε εἰς τὴν ἔρευναν, ἐκ τῶν ἀρχείων τοῦ ἡμετέρου Ἰδρύματος, αἵτινες διαφωτίζουν τὴν προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργον του. Ἐμελέτησεν ἐπίσης καὶ ἕτερα ἔργα τοῦ Βλάχου ἀνέκδοτα εἰς χειρόγραφα τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης, ὡς τὸ «*Περὶ τῆς ρητορικῆς δυνάμεως*». Τοιοῦτοτρόπως ὁ κ. Τατάκης, κατ' ἐξοχὴν ἀρμόδιος ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων διὰ τοιοῦτον ἔργον, θὰ δυνηθῇ προσεχῶς διὰ τοῦ ἐν Βενετίᾳ συλλεγέντος ὕλικου καὶ διὰ τῆς συνεχίσεως τῶν ἐρευνῶν του ἐν Ἑλλάδι, ὅπου ἀπόκεινται ἀνέκδοτα καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ Βλάχου, νὰ παρουσιάσῃ πλήρη καὶ ἐκτεταμένην μελέτην περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὡς φιλοσόφου, θεολόγου καὶ φιλολόγου, τοῦ τόσον λαμπρῶς ὑπηρετήσαντος τὴν νεοελληνικὴν φιλοσοφικὴν σκέψιν, ὅσον καὶ τὸν Ἑλληνισμόν τῆς Βενετίας. Ἡ μελέτη αὕτη, ἣτις εὐχόμεθα νὰ περατωθῇ ταχέως, ἐλπίζομεν νὰ περιληφθῇ εἰς τὰ δημοσιεύματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου.

β) Ὁ κ. Ἐρρίκος Μοάτσος, ἐργασθεὶς ἐπίσης ἐπὶ τρίμηνον (15 Σεπτεμβρίου - 15 Δεκεμβρίου), καθ' ὃ διετέλεσε διὰ δευτέραν φορὰν φιλοξενούμενος τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου, ἡσχολήθη κυρίως μὲ τὰ ἀκόλουθα θέματα: 1) Ἠρεύνησεν εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας καὶ ἀνεῦρεν ἔγγραφα ἀφορῶντα εἰς τὸ ἐν Κρήτῃ Βενετικὸν Προξενεῖον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Μέρος τῶν ἐγγράφων τούτων ἀντέγραψε καὶ ἐσχολίασε, παρασκευάσας μελέτημα ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ Βενετικὸν Προξενεῖον Κρήτης ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Ἀνέκδοτα ἔγγραφα (1672-1682)*», τὸ ὁποῖον δημοσιεύεται εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων»⁴. Τῶν ὑπολοίπων ἐγγράφων ἔλαβε φωτογραφίας, τῇ βοήθειᾳ τῶν ὁποίων προτίθεται νὰ παρασκευάσῃ εὐρυτέραν ἐργασίαν.— 2) Ἀντέγραψεν ἐκ τοῦ κώδικος τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης *Ital.* VIII, 198 (Colloc. 8383) τοὺς καταλόγους τῶν ἀξιωματούχων τῆς νήσου Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας, ἵνα, κατόπιν παραλλήλων ἐργασιῶν καὶ ἄλλων ἐρευνητῶν, καταστῇ δυνατὴ ἡ σύνταξις πλήρους καὶ ἀκριβοῦς πίνακος πάντων τῶν ἀξιωματούχων τούτων τῆς νήσου.— 3) Ἐλαβεν ἐκ τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης καὶ ἐκ τοῦ Κρατικοῦ Ἀρχείου τῆς Βενετίας φωτογραφίας καὶ μικροταινίας πολυαριθμῶν ἐγγράφων καὶ δυσσευρέτων ἐντύπων, ἅτινα θὰ βοηθήσουν καὶ αὐτὸν προσωπικῶς καὶ ἄλλους ἐν Ἑλλάδι ἐρευνητὰς εἰς τὰς ἐργασίας των. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Μοάτσου συλλεγὲν νέον ἄφθονον καὶ ἐνδιαφέρον ἱστορικὸν ὕλικόν θὰ ἀξιοποιηθῇ ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὸν καλῦτερον τρόπον.

γ) Ὁ κ. Γεώργιος Πλουμίδης, προσκληθεὶς, κατόπιν τῆς ἀναγορεύσεώς του εἰς δάκτορα τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης διὰ τῆς διατριβῆς του

4. Βλ. σ. 237 - 256.

«Τὸ βενετικὸν τυπογραφεῖον τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ Πάνου Θεοδοσίου (1755 - 1824)», Ἀθῆναι 1969, ἣτις ἀπετέλεσε τὴν πρώτην ἐκδοθεῖσαν διδακτορικὴν διατριβὴν ὑποτρόφου τοῦ Ἰνστιτούτου ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς του, ὡς φιλοξενούμενος δι' ἐν ἑξάμηνον, ἦλθεν ἀπὸ 1 Αὐγούστου εἰς τὸ Ἰνστιτούτον, ἔνθα καὶ ἐξακολουθεῖ παραμένων εἰσέτι καὶ ἐργαζόμενος. Ὁ κ. Πλουμίδης καθοδηγηθεὶς ἐπὶ διετίαν ὑπ' ἐμοῦ καὶ μυηθεὶς εἰς τὴν ἔρευναν τῶν βενετικῶν ἀρχείων, ἀνεδείχθη εἰς καλὸν καὶ εὐσυνείδητον ἐρευνητὴν καὶ πολύτιμον συνεργάτην τοῦ Ἰνστιτούτου, τὸν ὁποῖον ἐπιβάλλεται νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἐχων λοιπὸν ἤδη ἱκανὴν ἐξοικείωσιν πρὸς τὰ ἐν Βενετίᾳ πράγματα καὶ ἐργασθεὶς συντόμως καὶ μεθοδικῶς, παρεσκεύασε πρὸς δημοσίευσιν τὰς ἀκολουθούσας ἐπιστημονικὰς ἐργασίας :

- 1) «Τὰ παλαιὰ ἑλληνικὰ βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας. Μετὰ προσθηκῶν εἰς τὰς βιβλιογραφίας Ε. Legrand καὶ Α. Γκίνη - Β. Μέξα» (δημοσιεύεται εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων») ⁵.—
- 2) *Συλλογὴ νέων ἀγνώστων πληροφοριῶν διὰ τὰ ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα τῆς Βενετίας κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα*.—
- 3) «Ἀναγραφὴ δημοσιευμάτων Ἰωάννου Βελούδου (1811 - 1890) μὲ προσθήκην νέων βιογραφικῶν στοιχείων» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Ν. Μοσχονᾶ, θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὰ «Θησαυρίσματα»).—
- 4) «Βοῦλλαι παπῶν ἀφορῶσαι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀδελφότητα Βενετίας».—
- 5) «*Padona e lo sviluppo del pensiero filosofico nell'Oriente Greco*» (θὰ δημοσιευθῇ εἰς ἰταλικὸν περιοδικόν).—
- 6) «Ἀγνώστα κείμενα τοῦ Μαξίμου Μαργονίου» (ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ G. Fedalto, θὰ δημοσιευθῇ εἰς ἰταλικὸν περιοδικόν). Ἐξ ἄλλου ὁ κ. Πλουμίδης ἤρχισε παρασκευάζων εὐρυτέραν ἐργασίαν περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ἑλληνικῶν σχολείων ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πλουσίου ἀρχείου τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας. Παραλλήλως ἀπεδελτίωσε δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰς βενετοκρατούμενας ἑλληνικὰς χώρας τὰς σειρὰς τῶν ἰταλικῶν περιοδικῶν «Archivio Veneto», «Rivista Storica Italiana» καὶ «Archivio Storico Italiano». Πολύτιμος, τέλος, ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Πλουμίδου προσφερθεῖσα συνδρομὴ καὶ συνεργασία εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Ἰνστιτούτον διὰ τὴν τακτοποίησιν τοῦ φωτογραφικοῦ τοῦ ἀρχείου, τῆς βιβλιοθήκης του, τοῦ Νέου Ἀρχείου καὶ διὰ τὴν συλλογὴν τῶν εἰς τοὺς λατινικοὺς ναοὺς τῆς Βενετίας ἀποκειμένων ἑλληνικῶν εἰκόνων βυζαντινῆς τέχνης.

2) Πλὴν τῶν ὡς ἄνω Ἑλλήνων φιλοξενουμένων, προσεκλήθησαν ὑφ' ἡμῶν καὶ ξένοι ἐπιστήμονες, τῶν ὁποίων αἱ μελέται ἐσχετίζοντο πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰνστιτούτου καὶ εἰς τοὺς ὁποίους προσεφέρθη ἀπλή φιλοξενία δι' ὀλιγοχρόνιον διαμονήν, ἄνευ ἀποζημιώσεως. Οἱ οὕτω προσκληθέντες ὑπῆρξαν τέσσαρες :

- α) ὁ κ. Zvi Ankori, καθηγητῆς τοῦ Ἑβραϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ προσωρινῶς διδάσκων εἰς τὸ ἐν Ἡνωμέναις Πολιτείαις Κρατικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ Ohio,
- β) ὁ κ. Alfred L. Vincent, ὑποψήφιος διδάκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Cambridge καὶ λέκτωρ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Birmingham,
- γ) ἡ κ. Anika Skovran, διευθύντρια τοῦ Μουσείου τοιχογραφιῶν τοῦ Βελιγραδίου καὶ
- δ) ἡ Δις Marthe Verhelst, βοηθὸς τοῦ Ἰνστιτούτου Φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Louvain.

α) Ὁ κ. Zvi Ankori, διαμείνας ἐπὶ μῆνα (22 Ἰουνίου - 26 Ἰουλίου), εἰργάσθη εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας καὶ διεξεληθὼν μέγα μέρος τοῦ ἐν αὐτοῖς ἀποκει-

μένου ἀρχείου τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης, συνεκέντρωσε πλουσιώτατον ἀνέκδοτον ὕλικόν χρήσιμον πρὸς συγγραφὴν τῆς ἱστορίας τῶν Ἑβραίων τῆς Κρήτης ἐπὶ Βενετοκρατίας, τὴν ὁποίαν παρασκευάζει ἀπὸ μακροῦ. Ὁ κ. Ankorì εἶναι δόκιμος ἐρευνητὴς καὶ τὸ ἔργον τοῦτο προβλέπεται ὅτι θὰ παρουσιάξῃ ἱκανὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἀπὸ ἐλληνικῆς πλευρᾶς.

β) Ὁ κ. A. L. Vincent, παλαιὸς ἤδη καὶ πιστὸς συνεργάτης τοῦ Ἰνστιτούτου, δὲν ἠδυνήθη ἐφέτος νὰ φιλοξενηθῇ παρὰ μόνον ἐπὶ δύο ἐβδομάδας (23 Ἰουλίου - 5 Αὐγούστου). Κατὰ τὸ βραχὺ διάστημα τοῦτο συνεκέντρωσε νέον ὕλικόν ἐκ τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας καὶ τῆς Μαρκιανῆς Βιβλιοθήκης σχετιζόμενον πρὸς ἔργα καὶ πρὸς σωμα τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας, τὴν ὁποίαν μελετᾷ, καὶ ἰδίᾳ πρὸς τοὺς Κρητας ποιητὰς Ἀνδρέαν Κορνάρου καὶ Μᾶρκον Ἀντώνιον Φώσκολον. Παραλλήλως ἐμελέτησε καὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἰνστιτούτῳ τοὺς ὑπ' ἐμοῦ ὑποδειχθέντας εἰς αὐτὸν φακέλους τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου (reg. 135 - 141) τοὺς περιέχοντας ἔγγραφα καὶ παλαιὰς ἐν πρωτοτύπῳ περγαμηνὰς τῆς ἐκ Χάνδακος εἰς Βενετίαν καταφυγούσης τὸν ΙΖ' αἰῶνα κρητικῆς οἰκογενείας Σεμινέλλου. Ὡς γνωστὸν, ὁ κ. Vincent παρασκευάζει μετὰ τοῦ κ. Νικολάου Παναγιωτάκη τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν τῶν ἰταλικῶν ποιημάτων τοῦ Ἀνδρέου Κορνάρου διὰ τὰς ἐκδόσεις τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου.

Ἡ κ. Anika Skovran, ἥτις ἐφιλοξενήθη δις εἰς τὸ Ἰνστιτούτον ἐπὶ δύο ἐν συνόλῳ ἐβδομάδας (18 - 24 Ἀπριλίου καὶ 20 - 30 Ἰουλίου), εἶχε τὴν τύχην νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς τὴν ὀρθόδοξον σερβικὴν Μονὴν τῆς Kupa τρεῖς ὥραιās εἰκόνας τοῦ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα Κρητὸς ζωγράφου καὶ ἱερέως Ἰωάννου Ἀπακᾶ, τοῦ ὁποίου τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου κατέχει ἐτέρας δύο ἐνυπογράφους εἰκόνας. Συνέκρινε λοιπὸν τὰς ὑπ' αὐτῆς ἀνακαλυφθεῖσας ὅχι μόνον πρὸς τὰς δύο τελευταίας, ἀλλὰ καὶ πρὸς δύο ἄλλας ἀνυπογράφους ἐν τῷ Μουσείῳ ἡμῶν εὕρισκομένας καὶ κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι πρέπει ν' ἀποδοθῶν καὶ αὗται εἰς τὸν Ἀπακᾶν, περὶ τοῦ προσώπου τοῦ ὁποίου οὐδὲν σχεδὸν γνωρίζομεν μέχρι σήμερον. Βοηθηθεῖσα ὑφ' ἡμῶν, ἡ κ. Skovran συνέλεξε, μετέφρασε καὶ ἐμελέτησε πᾶσαν τὴν ἐλληνικὴν περὶ τῶν θεμάτων τῶν ὡς ἄνω εἰκόνων βιβλιογραφίαν. Τοιοῦτοτρόπως θὰ δυνηθῇ νὰ παρασκευάσῃ εἰδικὴν μονογραφίαν περὶ τοῦ ὅλου ἔργου καὶ τῆς τεχνοτροπίας τοῦ Ἀπακᾶ, τὴν ὁποίαν ἐδέχθη προθύμως νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὰ «Θησαυρίσματα» πρὸς δημοσίευσιν. Κατὰ τὴν κ. Skovran, ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰωάννου Ἀπακᾶ ὡς καλλιτέχνη προέχει νὰ τοποθετηθῇ μετὰ τὸν Εὐφρόσυνον καὶ πρὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ καὶ τοῦ Κλότζα, ἥτοι κατὰ τὰ μέσα πρὸς τὰ τέλη τοῦ ΙΣ' αἰῶνος, πρῶτον τὸ ὅποιον, ἐὰν ἀποδειχθῇ, θὰ ἔχῃ σπουδαίαν σημασίαν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐξελίξεως τῆς κρητικῆς ζωγραφικῆς κατὰ τὸν ΙΣ' αἰῶνα.

δ) Ἡ Δις Marthe Verhelst, διαμείνασα ἐπὶ δύο ἐβδομάδας (10 - 27 Ἀπριλίου), ἐμελέτησεν ἐν τῇ Μαρκιανῇ Βιβλιοθήκῃ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ «Περὶ ψυχῆς» ἔργου τοῦ βυζαντινοῦ φιλοσόφου Νικηφόρου Βλεμμύδου, τοῦ ὁποίου παρασκευάζει τὴν κριτικὴν ἔκδοσιν. Κατὰ τὴν ἐργασίαν τῆς ἐχρησιμοποίησεν ἐπωφελῶς καὶ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου, ἔσχε δὲ τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητήσῃ τὸ θέμα τῆς καὶ μετὰ τοῦ εἰδικοῦ καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας καὶ ἡμετέρου φιλοξενουμένου κ. Β. Τατάκη.

3) Ἀλλὰ, πλὴν τῶν προσκληθέντων ξένων, ἐθεώρησα καὶ ἐφέτος καθήκόν μου νὰ δεχθῶ καὶ Ἕλληνας μελετητὰς ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸ Ἰνστιτούτον, ἐρχομένους εἰς Βενετίαν πρὸς ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν καὶ νὰ διευκολύνω καὶ καθοδηγῶ αὐτοὺς εἰς

τάς ἐρεύνas των. Τοιουτοτρόπως τὸ Ἰνστιτούτον ὄχι μόνον ἐβοήθησεν ἐκλεκτοὺς Ἑλληνας ἐπιστήμονas ἀξιους πάσης ὑποστηρίξεως, ἀλλὰ καὶ ἐξησφάλισε τὴν ἐπιστημονικὴν συνεργασίαν τινῶν ἐξ αὐτῶν. Οὗτοι ὑπῆρξαν ἡ Δίς Μαρία Χαιρέτη, παλαιὰ φιλοξενούμενη τοῦ Ἰνστιτούτου, ἡ ὁποία ἀνέλαβε τὴν ἐπεξεργασίαν ἀνεκδότου ὕλικου τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου καὶ τὴν σύνταξιν μελέτης ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ ἐν Ἀκρωτηρίῳ Κρήτης γυναικεία μονὴ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου Κερατιδιώτη καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Γαβριὴλ Σεβήρου. Ἑλληνικά ἔγγραφα (1596 - 1615)*», ἣτις θὰ δημοσιευθῇ εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων»⁶, ὁ κ. Ἰωάννης Χασιώτης, διδάκτωρ καὶ βοηθὸς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἐπίσης πρῶην φιλοξενούμενος τοῦ Ἰνστιτούτου, ὅστις συλλέξας ὕλικὸν ἐκ τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, συνέταξε σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «*Τὸ οἰκουμενικὸν πατριαρχεῖο καὶ ἡ Κρήτη μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Κυρίλλου Α' τοῦ Λονκάρεως. Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Α' (1639)*», τὴν ὁποίαν παρέδωκεν ἤδη πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων»⁷, ὁ κ. Κωνσταντῖνος Ντόκος, βοηθὸς τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ παλαιὸς ὑπότροφος τοῦ Ἰνστιτούτου, ὅστις συνέλεξεν ἄφθονον ὕλικὸν ἐκ τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας, ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς Κύπρου (περὶ τῆς ὁποίας ἐτοιμάζει διδακτορικὴν διατριβὴν) καὶ τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Βενετοκρατίας, ὁ κ. Σπύρος Εὐαγγελᾶτος, διδάκτωρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ συνεργάτης τοῦ Ἰνστιτούτου, ὅστις, ἐρευνήσας τὰ εἰς τὰ Κρατικά Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας νοταριακά ἔγγραφα τῆς Κρήτης, συνέλεξε στοιχεῖα πρὸς διαφώτισιν τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ βίου τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ Γεωργίου Χορτάτη, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων συνέταξε μελέτημα διὰ τὰ «Θησαυρίσματα», ἡ Δίς Αἰκατερίνη Σαμαλτάνου, πτυχιούχος τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου, ἣτις συνεκέντρωσε νέας εἰδήσεις πρὸς συμπλήρωσιν τῆς διατριβῆς της (M. A. Degree) περὶ τῆς ὑπὸ τῶν ἐν Ρώμῃ καλλιτεχνῶν τοῦ ΙΣ' αἰῶνος γνωριμίας τῆς Ἑλλάδος, ἤρχισε δὲ μελετῶσα καὶ τὸ ἔργον τοῦ Κρητὸς ζωγράφου Γεωργίου Κλότζα, ὁ κ. Ζαχαρίας Τσιρπανλῆς, διδάκτωρ τῆς Φιλολογίας καὶ βοηθὸς τοῦ Ἱστορικοῦ Σπουδαστηρίου τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ὅστις συνεκέντρωσεν εἰδήσεις περὶ Ἑλλήνων λογίων ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ τέλος ὁ κ. Εὐάγγελος Λουῖζος, δικηγόρος ἐν Κύπρῳ καὶ ἐκδότης, ὅστις ἐφιλοπόνησε προσφάτως ἀναστατικὴν ἔκδοσιν τῆς ὑπὸ R. M. Dawkins διτόμου ἐκδόσεως (1932) τῆς χρονογραφίας τῆς Κύπρου τοῦ Λεοντίου Μαχαιρᾶ, μετέβη δὲ μετ' ἐμοῦ καὶ εἰς Ραβένναν πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ἐτέρου ἀνεκδότου κώδικος (Ravenn. Classens. 187, olim 141, 1 g) τῆς χρονογραφίας ταύτης.

4) Ὁ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐθελοντικῶς ἐργασθεὶς ἐν τῷ ἡμετέρῳ Ἰνστιτούτῳ κ. Ἰωάννης Σκουλᾶς ὑπῆρξε καὶ ἐφέτος ἐκ τῶν πιστοτέρων φίλων καὶ πολυτιμωτέρων αὐτοῦ συνεργατῶν, ἐλθὼν δις εἰς Βενετίαν ἰδίαις δαπάναις πρὸς ἀποπεράτωσιν, ἐν συνεργασίᾳ μετ' ἐμοῦ, τῆς παρασκευαζομένης ἐκδόσεως τῶν δύο πρώτων ληξιαρχικῶν βιβλίων τῶν Γάμων τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος (ἀπὸ 1598 - 1792). Ὁ κ. Σκουλᾶς, ἐπιμελῶς ἐργασθεὶς ἐπὶ μῆνας, ἐπεράτωσε τὴν ἀντιγραφὴν

6. Βλ. σ. 157 - 181.

7. Βλ. σ. 201 - 236.

καὶ συνένταξε καὶ τὸν χρονολογικὸν πίνακα τῶν πράξεων τούτων, ἐν ὧν 1223, ἤρχισε δὲ ἤδη ἀποδελτιῶν αὐτὰς πρὸς σύνταξιν τῶν πινάκων προσώπων, τοπωνυμίων καὶ λέξεων. Ἐλπίζομεν ὅτι ὁ καλὸς μας οὗτος συνεργάτης θὰ ἐπανέλθῃ προσεχῶς εἰς Βενετίαν πρὸς συνέχισιν καὶ ἀποπεράτωσιν τῆς τόσον χρησίμου ἐργασίας ταύτης.

Τὸ καλὸν παράδειγμα τοῦ κ. Σκουλᾶ ἐμιμήθη ἐφέτος καὶ ἡ ἐν Βέρνη τῆς Ἑλβετίας ἐγκατεστημένη Ἑλληνὶς ἀρχαιολόγος κ. Ἀλεξάνδρα Κοτιῶνη - von Waldkirch, ἡ ὁποία, ἐλθοῦσα καὶ διαμείνασα ἐν Βενετίᾳ, ἰδίαις δαπάναις, προσεφέρθη ἐθελοντικῶς καὶ ἐβρόθήσεν εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν κινητῶν τοῦ Ἰνστιτούτου, καὶ ἰδίᾳ τὴν τακτοποίησιν τοῦ μητρώου τῶν εἰκόνων, περὶ ἧς θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω (παράγρ. 4, ἐδάφ. ε'). Ἡ πρόθυμος καὶ ἀνιδιοτελὴς ἐργασία τῶν φιλοτίμων καὶ φιλοπατρίδων τούτων Ἑλλήνων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, οἵτινες ὥς ἐλπίζομεν ὅτι θὰ εὕρουν καὶ ἄλλους εὐγενεῖς μιμητάς, εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον εὐπρόσδεκτος, ὅσῳ τὸ προσωπικὸν τοῦ Ἰνστιτούτου εἶναι ὀλιγάριθμον καὶ ἀνεπαρκές.

Δὲν ὑπῆρξαν, τέλος, ὀλιγώτεροι οἱ ἐπισκεφθέντες ἐφέτος τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον Ἕλληνες καὶ ξένοι καὶ ἐνδιαφερόμενοι διὰ τοὺς καλλιτεχνικοὺς καὶ ἱστορικοὺς θησαυροὺς του καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἐπιτελούμενον ἔργον. Ἀναφέρομεν, μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, τοὺς ξένους καθηγητὰς κ.κ. Ivan Dujčev, Alexandre Elian, Hugo Mühlestein καὶ τὴν καθηγήτριαν κ. Angèle Comnène, τὸν Mons. Michele Maccarrone, Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ἀγίας Ἐδρας, τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Ἰταλίας κ. Giulio Russo, τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. Λεωνίδαν Ζέρβαν, τοὺς καθηγητὰς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ.κ. Ἀπόστολον Βακαλόπουλον καὶ Χ. Μπούραν, τοὺς ἐν Ἠνωμέναις Πολιτείαις Ἕλληνας πανεπιστημιακοὺς καθηγητὰς κ.κ. Ἐπαμεινώνδαν Παναγόπουλον καὶ Ἰωάννην Γαϊτανάκη, τὸν πρῶν Γενικὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας κ. Μάνθον Μεταλιόν, τὸν Σύμβουλον τῆς ἐν Ρώμῃ Β. Πρεσβείας (νῦν προσωπάρχην τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν) κ. Δ. Παπαϊωάννου, τὸν Σύμβουλον τῆς ἐν Βελιγραδίῃ Β. Πρεσβείας κ. Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, τὸν πρῶν Πρόξενον Βενετίας (νῦν Γραμματεὰ τῆς ἐν Σόφιᾳ Ἑλληνικῆς Πρεσβείας) κ. Λεων. Μαυρομιχάλην, τὸν Πρόξενον Νεαπόλεως κ. Χαράλ. Κόρακαν, τὸν Πρόξενον Μιλάνου κ. Χαράλ. Παπαδόπουλον, τὸν διευθυντὴν τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικοῦ Γραφείου Τουρισμοῦ κ. Φίλ. Κάτσιαν κλπ. Τὸ Ἰνστιτούτον ἐτίμησαν ἐπίσης διὰ τῆς ἐπισκέψεώς των ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Αὐστρίας καὶ ἑξαρχος Ἰταλίας κ. Χρυσόστομος Τσίτερ, ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης Κολωνίας καὶ γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου κ. Γαβριὴλ καὶ ὁ σεβασμιώτατος μητροπολίτης τοῦ Λένινγκραδ κ. Νικόδημος.

3) ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐξεδόθη ὁ τόμος 5 (1968) τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου «Θησαυρίσματα», ἐκ σελίδων 294 καὶ 16 ὁλοσελίδων πινάκων ἐκτὸς κειμένου. Ὁ τόμος οὗτος, ὁ πρῶτος ἐκτυπωθεὶς ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν ἀρίστην καὶ εὐσυνείδητον ἐργασίαν του ἐν Ἀθήναις τυπογραφείου τῶν Ἀδελφῶν Μυρτίδη, καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἐμφανίσεως καὶ ὑπὸ ἔποψιν περιεχομένου παρουσίασε κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν λίαν αἰσθητὴν βελτίωσιν ἐν συγκρίσει πρὸς πάντας τοὺς προηγουμένους τόμους τοῦ περιοδικοῦ τούτου.

Ἵπὸ ἐκτύπωσιν εὐρίσκονται τὰ ἀκόλουθα δημοσιεύματα :

α) «Θησαυρίσματα» τόμ. 6 (1969). Ὁ τόμος οὗτος, ἐξ ὑπερτριακοσίων σελίδων, περιέχει, ὡς καὶ οἱ προηγούμενοι, διαφόρους ἐρευνητικὰς πρωτοτύπους ἐργασίας συνεργατῶν τοῦ Ἰνστιτούτου ἀναφερομένας εἰς τὴν βυζαντινὴν καὶ μεταβυζαντινὴν ἐποχὴν.

β) «Θησαυρίσματα» τόμ. 7 (1970). Ἐλπίζομεν καὶ ὁ τόμος οὗτος νὰ περατωθῇ καὶ κυκλοφορήσῃ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1970.

γ) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 4 δημοσίευμα τῆς σειρᾶς τῆς «Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου», περιλαμβάνον τὰς ἀρχαιολογικὰς διαλέξεις τοῦ Διεθνoῦς Βυζαντινολογικοῦ Colloque τοῦ λαβόντος χώραν ἀπὸ 10 - 12 Σεπτεμβρίου 1968 ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Art et société à Byzance à l'époque des Paléologues*» καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ καθηγητοῦ κ. André Grabar. Τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον εἶναι λίαν εὐγνώμον πρὸς τὸν κ. Grabar διὰ τὴν πολύτιμον συνεργασίαν του πρὸς ἔκδοσιν τοῦ σπουδαίου τούτου τόμου, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποτελέσῃ πράγματι σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὴν διεθνῇ βυζαντινολογικὴν ἐπιστήμην.

Ἡ παρασκευὴ τῶν δημοσιευμάτων τὰ ὁποῖα ἐμνημονεύθησαν εἰς τὴν περυσινὴν ἔκθεσίν μου συνεχίζεται.

Ἐς σημειωθῇ ἐνταῦθα ὅτι αἱ εἰς τὰ εἰδικὰ ἔγκυρα περιοδικὰ, ἑλληνικὰ καὶ ξένα, δημοσιευθεῖσαι μέχρι σήμερον βιβλιοκρισίαι περὶ τοῦ προσφάτου ὑπ' ἀριθ. 3 δημοσιεύματος τῆς «Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου» (Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑ, *Ἀνέκδοτα πατριαρχικὰ γράμματα* κλπ., Βενετία 1968) ὑπῆρξαν λίαν εὐμενεῖς ⁸.

Περὶ τοῦ ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας Α.Γ.Ε.Τ. ἐκτυπωθέντος τῇ ἡμετέρᾳ συνεργασίᾳ εἰκονογραφημένου ἡμερολογίου θὰ γίνῃ λόγος κατωτέρω (παράγρ. 4, ἐδάφ. ε').

Ἐς προστεθῇ, τέλος, ὅτι, κατόπιν ἡμετέρας αἰτήσεως γενομένης δεκτῆς ὑπὸ τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, τὰ ἐν Ἀθήναις ἀντίτυπα τῶν ἐπιστημονικῶν δημοσιευμάτων τοῦ Ἰνστιτούτου διεφυλάχθησαν καὶ ἡσφαλίσθησαν εἰς ἀποθήκην τοῦ μεγάρου τῆς Ἀκαδημίας, πρᾶγμα διὰ τὸ ὁποῖον τὸ ἡμέτερον ἴδρυμα εἶναι λίαν εὐγνώμον πρὸς τὸ ἀνώτατον πνευματικὸν ἴδρυμα τῆς χώρας μας, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ ὁποῖου τελεῖ.

4) ΜΕΡΙΜΝΑ ΔΙΑ ΣΥΛΛΟΓΑΣ ΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ, ΑΡΧΕΙΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΚΑΙ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ.— ΣΥΝΤΑΞΙΣ ΚΑΤΑΛΟΓΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΕΤΗΡΙΩΝ.— ΜΕΡΙΜΝΑ ΔΙ' ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ ΕΝ ΙΤΑΛΙΑ

α) Β β λ ι ο θ ή κ η.— Ἦρχισεν ἡ δελτιογραφίαις καὶ κατάταξις τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας. Κατεγράφησαν πρῶτον πάντα τὰ ἑλληνικὰ βιβλία τὰ περιεχόμενα εἰς τὰς ἑλληνικὰς βιβλιογραφίας τοῦ Ε. Legrand καὶ τῶν Δ. Γκίνη - Β. Μέξια, ὡς καὶ τινὰ εὐρεθέντα νέα, μὴ περιλαμβανό-

8. Βλ. Ν. Β. ΤΩΜΑΔΑΚΗΝ ἐν «Ἐπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν», τόμ. 36 (1968), σ. 395 - 397, Χ. Γ. ΠΑΤΡΙΝΕΛΗΝ ἐν «Ἀθηνᾶ», τόμ. 70 (1968), σ. 331 - 333, ΙΩ. Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ἐν «Γρηγορίῳ Παλαμᾷ», τόμ. 52 (1969), σ. 206 - 207, J. DARROUZÈS ἐν «Revue des Études Byzantines», τόμ. 27 (1969), σ. 266 - 267, ΣΤΕΦ. ΠΑΠΑΔΟ-ΠΟΥΛΟΝ ἐν «Μακεδονικοῖς», τόμ. 9 (1969), σ. 362 - 366 κ. ἄ.

μενα ἐν αὐταῖς, ἅτινα πάντα ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον σχετικῆς βιβλιογραφικῆς ἐργασίας τοῦ κ. Γ. Πλουμίδη δημοσιευομένης εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων»⁹. Τὸν κ. Πλουμίδην, ὡς εἰδικευθέντα ἐν τῇ ἐργασίᾳ ταύτῃ τῆς ταξινομήσεως καὶ δελτιογραφίσεως, ἐλπίζομεν νὰ δυνηθῶμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ ἐν συνεχείᾳ πρὸς ἀποπεράτωσιν τοῦ ἀπαραιτήτου τούτου ἔργου.

β) Χειρόγραφοι (φιλολογικοὶ κώδικες).— Ὁ κατάλογος τούτων ἀναμένει εἰσέτι τὸν εἰδικόν, ὅστις θὰ ἀναλάβῃ τὴν σύνταξιν του. Ὁ συνάδελφος κ. Α. Πολίτης, ἰδὼν τὴν συλλογὴν, ὑπεσχέθη νὰ ἐξεύρῃ κατάλληλον πρόσωπον διὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Ὁ δὲ βιβλιοθηκᾶριος τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης Monsignor Paul Canart, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδείξαμεν τοὺς κώδικας, ἀνεγνώρισεν ἓνα ἐξ αὐτῶν, περιέχοντα ἐρμηνείας τῶν ψαλμῶν τοῦ Δαβὶδ εἰς δημῶδη γλῶσσαν, ὡς αὐτόγραφον τοῦ Κρητὸς κωδικογράφου Ἰωάννου Ναθαναήλ. Ὁ Mgr Canart παρεκλήθη, ὅπως προβῇ εἰς εἰδικὴν ἐξέτασιν τοῦ κώδικος καὶ ἀνακοινώσῃ εἰς ἡμᾶς ἢ καὶ δημοσιεύσῃ τὰ συμπεράσματά του.

γ) Ἐπίσημα πατριαρχικά, παπικά καὶ δουκικά γράμματα.— Τὰ ἀνέκδοτα δουκικά γράμματα τοῦ Ἰνστιτούτου δημοσιεύονται (πλὴν ἑνὸς) ὑπ' ἐμοῦ εἰς τὸν τόμον 6 τῶν «Θησαυρισμάτων»¹⁰. Αἱ δὲ παπικαὶ βουλλαι περιελήφθησαν εἰς εὐρυτέραν συλλογὴν παπικῶν βουλλῶν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος τῆς Βενετίας παρασκευασθεῖσαν καὶ προσεχῶς δημοσιευθησομένην ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Πλουμίδη. Τὰ περισσότερον ἐφθαρμένα ἐκ τῶν πρωτοτύπων τούτων ἐπὶ περγαμνῆς ἐγγράφων ἐπεσκευάσθησαν ὑπὸ τῆς Δίδος Μ. Μερεμέτη.

δ) Ἀρχεῖα.— Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος κατέταξα τὰ πολυάριθμα λυτὰ ἔγγραφα καὶ τετράδια τοῦ ἀρχείου τοῦ μητροπολίτου Φιλαδελφείας Γαβριήλ Σεβήρου τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὰ registri 116 - 120 τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου. Τινὰ τῶν ἐγγράφων τούτων παρεχώρησα πρὸς ἔκδοσιν εἰς τὰς Δίδας Χρύσαν Μαλτέζου καὶ Μαρίαν Χαιρέτη καὶ εἰς τὸν κ. Ἀριστείδην Στεργέλλην¹¹.

Βοηθούμενος ὑπὸ τῶν νέων ἐρευνητῶν καὶ φιλοξενουμένων τοῦ Ἰνστιτούτου, ἐπέχειρσα τὴν ἑναρξιν τῆς κατατάξεως τοῦ Νέου Ἀρχείου τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος, τοῦ ὁποῖου ὁ ὄγκος εἶναι σημαντικὸς καὶ τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐν μεγάλῃ ἀταξίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὴν κατάταξιν ταύτην δὲν ἐχωρήσαμεν εἰσέτι ἱκανῶς, ἐπιφυλάσσομαι νὰ παράσχω βραδύτερον λεπτομερῆ ἔκθεσιν περὶ τῆς ἐργασίας ταύτης καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς.

Ἡ ὑπὸ τῆς Δίδος Μαρίας Μερεμέτη ἀρχίσασα ἐργασία ἐπιδιορθώσεως τῶν ἐφθαρμένων χειρογράφων καὶ ἐγγράφων τοῦ Ἰνστιτούτου συνεχίσθη καὶ κατὰ τοὺς πρώτους

9. Βλ. ἀνωτέρω, σημ. 5.

10. Βλ. σ. 20 - 24 (ἀριθ. 6 - 7).

11. Βλ. τὰς δημοσιευομένας ἐργασίας αὐτῶν ἐν τῷ τόμ. 6 τῶν «Θησαυρισμάτων», σ. 113 - 119, 157 - 181 καὶ 182 - 200. Ἄλλα ἔγγραφα τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου ἐξεδόθησαν προσφάτως ὑπὸ COSTAS P. KYRRIS, Documents relating to Georgio Protopapa da Vatili and Michel Favro Cyprio, «Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν», τόμ. 2 (1968 - 1969), Λευκωσία 1969, σ. 57 - 84.

μῆνας τοῦ παρόντος ἔτους. Χάριν τῆς ἐργασίας ταύτης ἐπρομηθεύθημεν εἰδικὸν χάριτην ἐξ Ἀγγλίας, διάφορα ὕλικά καὶ ἐργαλεῖα, ὥς καὶ ξυλίνην συρραπτικὴν καὶ μεταλλίνην χαρτοκοπτικὴν μηχανήν. Ἡ Δίς Μερεμέτη ἐπιδιώρθωσεν ἀφ' ἑνὸς περὶ τὰ τριάκοντα λυτὰ ἔγγραφα ἐκ τῶν μᾶλλον πολυτίμων καὶ ἐχόντων τοιαύτην ἀνάγκην καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ ἐπίσης πολύτιμα κατάστιχα τοῦ Παλαιοῦ Ἀρχείου ὑπ' ἀριθ. 2, 3, 4, 7, 62, 68, 69, 93, 100, 119, 129, 130, 134 καὶ 225, ὥς καὶ τὰ βιβλία Βαπτίσεων καὶ Γάμων τοῦ ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰῶνος. Δυστυχῶς ἡ Δίς Μερεμέτη ἠναγκάσθη διὰ λόγους ὑγείας νὰ ἐγκαταλείψῃ κατὰ τὰ τέλη Ἀπριλίου τὴν Βενετίαν καὶ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ἀθήνας. Τοιουτοτρόπως τὸ τόσον χρήσιμον τοῦτο ἔργον, τὸ ὁποῖον εἴχομεν προγραμματίσει, διεκόπη πρὸς τὸ παρόν. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι θὰ ἐξευρεθῇ εἰς τὸ μέλλον νέον εἰδικευμένον πρόσωπον πρὸς συνέχισιν αὐτοῦ.

ε) Μουσεῖον καὶ εἰκόνας. — Διὰ τοῦ εἰδικοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ κ. Cl. Tiozzo καὶ τοῦ συνεργείου του προέβημεν εἰς τὸν καθαρισμὸν καὶ τὴν ἐπισκευὴν τῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἀνηρτημένων μεγάλων εἰκόνων ὑπ' ἀριθ. μητρώου 218-222, αἵτινες εἶχον κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ὑποστῇ ἐπιζωγραφίσεις καὶ μεταλλαγάς. Κατὰ τὸν καθαρισμὸν ἀπεκαλύφθη εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 220 εἰκόνα τῆς Σταυρώσεως ἡ ὑπογραφή τοῦ Κρητὸς ζωγράφου Ἑμμανουὴλ Λαμπάρδου καὶ τὸ ὄνομα τῶν ἀφιερωτῶν «*Μάρκων Παντίμου τοῦ ρήτορος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀντωνίου*», στοιχεῖα ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ χρονολογηθῇ ἀσφαλῶς ἡ εἰκὼν μεταξὺ 1615 καὶ 1620. Ἐπίσης διὰ τῆς Δεσποινίδος Helen Maitland ἐκαθαρίσθησαν αἱ εἰκόνες ὑπ' ἀριθ. μητρώου 7,15 καὶ 174.

Ἐξ ἄλλου, χάρις εἰς τὴν ἐπιμελὴ καὶ εὐσυνείδητον ἐργασίαν τῆς ἐθελοντικῆς προσφερθείσης κυρίας Ἀλεξάνδρας Κοτιώνη - von Waldkirch, ἐγένετο ἡ συμπλήρωσις, ὁ ἔλεγχος καὶ ἡ ἐνημέρωσις τοῦ μητρώου τῶν φορητῶν εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου. Τὰ ὑπάρχοντα δελτία, συνταχθέντα προχειρῶς πρὸ πολλῶν ἐτῶν, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παρασκευῆς τοῦ καταλόγου τοῦ κ. Μ. Χατζηδάκη, ἦσαν ἐν πολλοῖς ἀνακριβῆ καὶ παρουσίαζον πολλὰ κενά. Ἀρκεταὶ ἐπίσης εἰκόνες δὲν ἔφερον ἀριθμὸν, οὐδὲν δὲ βιβλίον καταγραφῆς τῶν εἰκόνων ὑπῆρχε. Πρὸς θεραπείαν τῆς τοιαύτης καταστάσεως συνεπληρώσαμεν τοὺς κενοὺς ἀριθμοὺς 261-266 καὶ 343 δι' εἰκόνων ἀκαταγράφων καὶ προσεθέσαμεν ἐν τέλει τοὺς νέους ἀριθμοὺς 375-377, ἀποδώσαντες αὐτοὺς εἰς τὰς ὑπολοίπους ἀκαταγράφους εἰκόνας. Συγχρόνως καθιερώσαμεν εἰδικὸν βιβλίον, ἐν τῷ ὁποίῳ κατεγράψαμεν, ὑπὸ αὔξοντας ἀριθμοὺς 1-377, πάσας τὰς φορητὰς εἰκόνας τῆς συλλογῆς μας. Ἐκάστης εἰκόνης παρέχονται ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ αἱ διαστάσεις, ὁ ζωγράφος καὶ ἡ χρονολογία (ἐφ' ὅσον γνωρίζομεν καὶ τὰ δύο στοιχεῖα ταῦτα), ἡ θέσις ἐνθα εὐρίσκεται (Μουσεῖον, ναός, ἀποθήκη) καὶ ὁ ἀντίστοιχος ἀριθμὸς τοῦ καταλόγου Χατζηδάκη. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὀριστικῆς τακτοποιηθείσης ἀριθμήσεως ταύτης τῶν εἰκόνων κατετάξαμεν καὶ τὰ δελτία αὐτῶν, συμπληρώσαντες καὶ διορθώσαντες αὐτὰ ἀναλόγως. Ἐντὸς τοῦ ξυλίνου κυτίου τῶν δελτίων κατετάξαμεν καὶ τὰς διαφόρους παλαιὰς φωτογραφίας ἐκάστης εἰκόνης, τὰς ὁποίας κατέχομεν καὶ πολλὰ τῶν ὁποίων εἶναι ἐνδιαφέρονσαι διὰ τὴν ἱστορίαν των, διότι δεικνύουν τὴν παλαιάν, πρὸ τοῦ καθαρισμοῦ, κατάστασιν αὐτῶν. Ἐντὸς μεγλυτέρου ξυλίνου κυτίου κατετάξαμεν τὰ πολλαπλᾶ ἀντίτυπα τῶν νέων φωτογραφιῶν τῶν εἰκόνων, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ διατίθενται εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους. Ἐξ ἄλλου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενομένης κατατάξεως, ἐτοποθετήσαμεν εἰς εἰδικῶς ἀγορασθέντα τρία

μεγάλα μετάλλινα κυτία τὰ ἀρνητικά, παλαιὰ ἢ νέα, ὑάλινα ἢ ἐκ διαφανοῦς πλαστικῆς ὕλης, τῶν εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου. Τοιουτοτρόπως ἀποκατεστάθη ὀριστικῶς ἡ τάξις εἰς τὰς πολυαριθμούς φωτογραφίας καὶ τὰς ἀρνητικὰς πλάκας τῶν εἰκόνων, αἵτινες ἐφέροντο τοποθετημέναι ἀτάκτως καὶ ἐπισφαλῶς ἐντὸς χαρτίνων κυτίων καὶ ἦσαν πρακτικῶς ἀχρησιμοποίητοι. Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ κατάταξις αὕτη, συνδυαζομένη πρὸς τὰς νέας ἐρεῦνας τῶν ἀρχείων τῆς Ἑλληνικῆς Ἀδελφότητος, θὰ διευκολύνῃ καὶ θὰ καταστήσῃ πληρεστέραν τὴν παρασκευαζομένην νέαν ἔκδοσιν τοῦ καταλόγου τοῦ κ. Μ. Χατζηδάκη.

Τὸ Μουσεῖον τῶν εἰκόνων συνεκέντρωσε καὶ ἐφέτος πλῆθος ἐπισκεπτῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἐν οἷς καὶ πολλοὶ εἰδικοί ἐπιστήμονες. Τὴν 26 Μαρτίου ἐδέχθημεν τὴν ὁμαδικὴν ἐπίσκεψιν τῶν φοιτητῶν τοῦ ἀρχαιολογικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Βρυξελλῶν ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ γνωστοῦ βυζαντινολόγου καθηγητοῦ κ. Charles Delvoye.

Ἐποφελήντες τῆς ἐπισκέψεως τοῦ καθηγητοῦ κ. Paul Filippot, ὑποδιευθυντοῦ τοῦ ἐν Ρώμῃ «Centre International d'études pour la conservation et la restauration des biens culturels», τοῦ ἰδρυθέντος ὑπὸ τῆς Unesco, ἀπηυθύναμεν εἰς τὸν διευθυντὴν τοῦ κέντρου τούτου καθηγητὴν κ. Harold J. Plenderleith ἔγγραφον ἐρώτημα περὶ τοῦ ἂν δυνάμεθα ἀκινδύνως νὰ μετατοπίζωμεν τὰς εἰκόνας τῆς συλλογῆς μας δι' ἐνδεχομένης ἐκθέσεις. Ἡ κατηγορηματικὴ ἀπάντησις τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν ὑπῆρξεν ὅτι μεταφορὰ τῶν εἰκόνων τούτων ἐκτὸς τῆς Βενετίας, ἔνθα ἔχουν ἐπὶ αἰῶνας ἐγκλιματισθῇ, θὰ ἐξέθετεν αὐτὰς εἰς σοβαροὺς κινδύνους καὶ πρέπει μᾶλλον ν' ἀποκλεισθῇ.

Ἡ ἀνάγκη ἐκτυπώσεως ἐγχρῶμων πινάκων τῶν ὠραιότερων εἰκόνων τῆς συλλογῆς μας ἦτο ἀπὸ πολλοῦ αἰσθητή, ἀλλὰ προσέκρουεν εἰς τὸ μέγεθος τῶν ἀπαιτουμένων πρὸς τοῦτο σοβαρῶν δαπανῶν. Εὐτυχῶς τοῦτο κατέστη ἐφέτος δυνατόν χάρις εἰς τὴν ὠραίαν ἰδέαν, τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὸ εὐγενὲς ἐνδιαφέρον τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Τσάτσου, προέδρου καὶ διευθύνοντος συμβούλου τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀωνίου Γενικῆς Ἑταιρείας Τσιμέντων (Α.Γ.Ε.Τ.). Ὁ κ. Τσάτσος, ὅστις εἶχεν ἐπισκεφθῇ πέρυσι τὸ Μουσεῖόν μας, προέτεινεν, ὅπως τὸ προσεχές, διὰ τὸ ἔτος 1970, ἐπιτραπέζιον ἡμερολόγιον τῆς Ἑταιρείας ταύτης διακοσμηθῇ δι' ἐγχρῶμων πινάκων ἐξ εἰκόνων τῆς συλλογῆς μας πρὸς προβολὴν τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸ ἐξωτερικόν, δεδομένου ὅτι τὸ ἐν λόγῳ ἡμερολόγιον ἀποστέλλεται κατ' ἔτος δωρεὰν εἰς 4000 παραλήπτας ἐν Ἑλλάδι καὶ 10.000 ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Τὴν πρότασιν ταύτην ἐδέχθημεν καὶ ἐνέκρινε καὶ ἡ Ἐποπτικὴ Ἐπιτροπὴ. Τοιουτοτρόπως ἡ ὥς ἂνω Ἑταιρεία ἀνέλαβεν ἰδίαις δαπάναις τὴν φωτογράφησιν τῶν ἐπιλεγέντων ἔργων δι' εἰδικοῦ φωτογράφου ἀποσταλέντος ἐξ Ἀθηνῶν, τὸν ὁποῖον διηκολύναμεν εἰς τὸ ἔργον του, καὶ ἐν συνεχείᾳ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ ἡμερολογίου, τὸ ὁποῖον ἐκυκλοφόρησε πρὸ μικροῦ. Τὸ ἐξαιρέτως καλαίσθητον Ἡμερολόγιον τοῦτο, ἐκτυπωθὲν ἐπιμελείᾳ τοῦ ζωγράφου Σπ. Βασιλείου, φέρει ἐν τῷ ἐξωφύλλῳ ὠραίαν χαλκογραφίαν τοῦ Ἰταλοῦ καλλιτέχνου τοῦ ΙΗ' αἰῶνος Domenico Lonsa, παριστῶσαν τὸ Campo dei Greci μετὰ τῆς Φλαγγινείου Σχολῆς, τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου καὶ τοῦ κωδωνοστασίου, καὶ εἰς τὰ ἐνδιάμεσα τῶν φύλλων του περὶ τὰς τριάκοντα ὠραίαις

χρωμολιθογραφίας ἐξ εἰκόνων τοῦ Ἰνστιτούτου ἢ λεπτομερειῶν αὐτῶν¹² καὶ δύο ἐκ μικρογραφιῶν τοῦ γνωστοῦ χειρογράφου τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου¹³. Ἐν ἀρχῇ προτάσσεται βραχὺ σημείωμα περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βενετίας, συνταχθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὡς καὶ ἕτερον περὶ τῶν εἰκόνων αὐτῆς, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Χατζηδάκη, εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ εἰς τὴν ἀγγλικήν. Εἶναι περιττὸν νὰ τονίσω πόσον θὰ συντελέσῃ διὰ τὴν γνωριμίαν διεθνῶς τοῦ Ἰνστιτούτου μας καὶ τὴν ἀποτίμησιν τῶν καλλιτεχνικῶν αὐτοῦ θησαυρῶν ἢ λαμπρὰ αὕτη ἔκδοσις. Πλὴν τοῦ ἡθικοῦ ὅμως κέρδους τούτου, τὸ ἡμέτερον ἴδρυμα θ' ἀποκομίσῃ καὶ ὕλικὸν κέρδος, διότι ὁ κ. Τσάτσος ἐπέτρεψεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀνατύπωσιν 2-3 χιλιάδων χρωμολιθογραφιῶν ἐκάστης τῶν 28 εἰκόνων, τὰς ὁποίας τῶρα δυνάμεθα νὰ διαθέτωμεν εἰς τοὺς ἐπισκέπτας τοῦ Μουσείου μας. Ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰανουάριον 1970 ἔκθεσις τῶν χρωμολιθογραφιῶν τούτων, ὡς καὶ δεκαεὶς ἀντιγράφων τῶν εἰκόνων μας, γενομένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ζωγράφων Φωτίου καὶ Λυδίας Σαρρῆ, εἰδικῶς ἀποσταλέντων εἰς Βενετίαν ὑπὸ τοῦ κ. Τσάτσου, ἥτις ἔκθεσις θὰ διοργανωθῇ ὑπὸ τούτου ἐν Ἀθήναις, εἰς τὰς αἰθούσας τοῦ ξενοδοχείου «Hilton», θὰ παρὰσχῃ νέαν εὐκαιρίαν προβολῆς τοῦ ἡμετέρου ιδρύματος εἰς τὸ ἑλληνικὸν κοινόν. Ὑπάρχει μάλιστα ἐλπίς νὰ δυνηθῶμεν νὰ μεταφέρωμεν τὴν ἔκθεσιν ταύτην καὶ εἰς Πειραιᾶ, Θεσσαλονίκην, Ἡράκλειον καὶ ἄλλαχοῦ.

ς) Φωτογραφικὸν ἀρχεῖον.— Ἡ κατάταξις καὶ ἡ εἰς εἰδικὸν βιβλίον καταγραφὴ τοῦ συγκροτηθέντος φωτογραφικοῦ ἀρχείου τοῦ Ἰνστιτούτου συνεπληρώθη ἐφέτος ὑπὸ τοῦ φιλοξενουμένου κ. Γ. Πλουμίδη. Εἰς τὰς παλαιὰς φωτογραφίας καὶ μικροταινίας προσετέθησαν καὶ αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1968 γενόμεναι ἐκ διαφόρων χειρογράφων ἢ ἐντύπων. Τοιοῦτοτρόπως τὸ τμήμα Α (Ἰ. Διαφανῆ διὰ προβολᾶς) περιέλαβεν ἤδη ἀριθμοὺς ἀπὸ 1-258 ἐντὸς 7 εἰδικῶν πλαστικῶν θηκῶν, τὸ τμήμα Μ (Ἰ. Μικροταινίαι) ἐπλουτίσθη διὰ τῶν ἀριθμ. 49-58 καὶ τὸ τμήμα Φ (Ἰ. Φωτογραφίαι) περιλαμβάνει μέχρι σήμερον τοὺς ἀριθμοὺς 1-115. Ὡς πρὸς τὸ τμήμα Α (Ἰ. Ἀρνητικά φωτογραφικὰ πλάκες), τοῦτο, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω (ἐδάφ. ε'), ἐτοποθετήθη εἰς τρία μεγάλα μετάλλινα κυτία καὶ περιέχει ἀποκλειστικῶς ἀρνητικά τῶν εἰκόνων τῆς συλλογῆς μας. Σημειωτέον ὅτι, ὡς συνέστησεν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀπὸ 27 Νοεμβρίου 1969 ἐπιστολῆς του ὁ εἰδικὸς τεχνικὸς σύμβουλος τῆς Unesco κ. Y. P. Kathpalia, ὅστις ἐπεσκέφθη τὸ Ἰνστιτούτον μας πρὸς ὑπόδειξιν τῶν μεθόδων συντηρήσεως καὶ ἐπισκευῆς τῶν ἐγγράφων καὶ κειμηλίων του, εἶναι ἀπαραίτητον, ὅπως κατασκευάσωμεν εἰδικὴν αἰθούσαν κλιματισμοῦ πρὸς φύλαξιν τῶν μικροταινιῶν, διότι ἄλλως κινδυνεύει νὰ καταστραφῶν. Τοῦτο θ' ἀπαιτήσῃ δαπάνας, εἶναι ὅμως ἀνάγκη νὰ γίνῃ τὸ ταχύτερον.

ς) Μνημεῖα Ἑλλήνων κ. ἄ. ὁρθοδόξων εἰς τὰ κοιμητήρια τοῦ Λιβόρνου καὶ τῆς Βενετίας.— Ἐποφεληθέντες τῆς ἐπισκέψεως τοῦ κ. Vladimir Boutchik, Ρώσου συνταξιούχου βιβλιοθηκαρίου τῆς Σορβόννης, παρεκαλέσαμεν αὐτόν, ὅπως μεταγράψῃ καὶ μεταφράσῃ χάριν ἡμῶν τὰς εἰς ρωσικὴν γλῶσ-

12. Αὐταὶ εἶναι, κατὰ σειρὰν ἐκτυπώσεως, αἱ ὑπ' ἀριθ. μητρώου 28, 242, 87, 29, 28, 69, 71, 12, 236, 237, 220, 19, 7, 31, 240, 28, 27, 5, 215, 29, 27, 54, 218, 16, 9, 54, 32, 10, 28.

13. Ἐκ φφ. 54ν καὶ 155r (ἀριθ. 65 καὶ 191 τῆς ἐκδόσεως Ἀ. Ξυγγοπούλου).

σαν έπιγραφάς του έλληνικού κοιμητηρίου του Λιβόρνου, τας όποιás είχομεν άντιγράψει κατὰ τὸ παρελθόν έτος. Μεταβάντες δὲ μετ' αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν τῇ πρὸς βορρᾶν τῆς Βενετίας νησίδι τοῦ San Michele έλληνικὸν κοιμητήριον, άντεγράψαμεν καὶ μετεφράσαμεν τῇ βοήθειά του καὶ τὰς ἐν αὐτῷ ρωσικὰς έπιγραφάς. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐλάβομεν φωτογραφίας τῶν ἀξιολογωτέρων έλληνικῶν ἐνεπιγράφων μνημείων τοῦ κοιμητηρίου τούτου. Σημειωτέον ὅτι, μερίμνη τοῦ δραστηρίου προξένου τοῦ Λιβόρνου κ. Ἰωάννου Μανδάλη, ἐπεσκευάσθη ἡ στέγη τοῦ ναοῦ τοῦ αὐτόθι έλληνικού κοιμητηρίου καὶ ὑπὲρ ἐπίσθινον ὁ χῶρος, ἔνθα εὗρίσκονται τὰ καλλιτεχνικὰ μνημεῖα, περὶ ὧν διέλαβον ἐν τῇ περυσινῇ μου ἐκθέσει. Τὰς ἀνακαινιστικὰς ἐργασίας θὰ συνεχίσωμεν καὶ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη, διαθέτοντες κατ' ἔτος ἀνάλογον πίστωσιν.

5) ΕΜΠΛΟΥΤΙΣΜΟΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Ἰνστιτούτου ἐπλουτίσθη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο διὰ 300 σχεδὸν νέων βιβλίων (ἀριθ. εἰσαγ. 2081 - 2378), προσελθόντων ἐξ ἀγορῶν, δωρεῶν ἢ ἀνταλλαγῶν. Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γενναδείου Βιβλιοθήκης δωρεὰ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος ἐπτατόμου καταλόγου αὐτῆς¹⁴, περιλαμβάνοντος ὑπὲρ τὰς 100.000 λημμάτων. Ὡς μικρὸν ἀντάλλαγμα ἀπεστείλαμεν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην ταύτην 53 βιβλία ἐκ τῶν πολλαπλῶν τῆς ἡμετέρας βιβλιοθήκης. Ἄλλοι δωρεταὶ βιβλίων εἰς τὸ Ἰνστιτούτον ὑπῆρξαν ἐφέτος ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, τὸ Β. Ἰδρυμα Ἐρευνῶν, τὸ Ὑπουργεῖον Προεδρίας Κυβερνήσεως, τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ, οἱ κ. κ. Ν. Τωμαδάκης, Γ. Ζώρας, Bruno Lavagnini, Λ. Βρανούσης, Κ. Μέρτζιος, Κ. Τριανταφύλλου, Ε. Λουῖζος κ. ἄ., πρὸς τοὺς ὁποίους πάντας εἴμεθα εὐγνώμονες. Δυστυχῶς ἡ βιβλιοθήκη μας πολλῶ ἀπέχει εἰσέτι ἀπὸ τοῦ νὰ ἀνταποκρίνηται εἰς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Θὰ ἀπηρτεῖτο πρὸς τοῦτο δαπάνη 1.000.000 δρχ. τοῦλάχιστον καὶ λυπούμεθα διότι ὅχι μόνον δὲν διαθέτομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαζόμεθα νὰ περικόπτωμεν κατ' ἔτος τὰ πρὸς πλουτισμὸν αὐτῆς ἀπαραίτητα κονδύλια ἐξ αἰτίας ἄλλων ἐπιτακτικωτέρων ἀναγκῶν.

6) ΔΙΑΔΕΞΕΙΣ

Κατὰ τὸ ἔτος 1969 διωργανώσαμεν δύο ἐπιστημονικὰς διαλέξεις.

Ἡ πρώτη, ὁργανωθείσα ὑφ' ἡμῶν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ ἐν Βενετίᾳ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου (Università Popolare), ἐγένετο τὴν 6 Μαρτίου ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Mario Napoli, Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων τοῦ Salerno, μὲ θέμα «Τὰ έλληνικά ζωγραφικά ἔργα τοῦ Paestum». Ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Napoli ἀνακάλυψις τῶν ὠραίων ἔργων τούτων, τὰ ὁποῖα θεωροῦνται τὰ ἀρχαιότερα έλληνικά ζωγραφικά ἔργα, ἔσχεν, ὡς γνωστόν, διεθνή ἀπήχησιν καὶ διὰ τοῦτο ἡ διάλεξις του, συνοδευομένη ὑπὸ φωτεινῶν προβολῶν, ἐσημείωσε μεγάλην ἐπιτυχίαν. Ἡ δευτέρα διάλεξις ἐγένετο τὴν 15 Ἀπριλίου ὑπὸ τοῦ κ. Λίνου Πολίτη, τακτικοῦ καθηγητοῦ τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Πανεπιστή-

14. Catalogue of the Gennadius Library American School of Classical Studies at Athens, vol. 1 - 7, G. K. Hall & Co., 70 Lincoln Street, Boston, Massachusetts 1968.

μιον Θεσσαλονίκης. Ὁ διακεκριμένος ἐρευνητὴς ὁμίλησε μὲ θέμα «*Πέντε Ἑλληνες ποιηταί: Σολωμός, Κάλβος, Παλαμᾶς, Καβάφης, Σικελιανός*» εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ προεκάλεσε τὸ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον τοῦ πυκνοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ ἀκροατηρίου του. Τοὺς ὁμιλητὰς παρουσίασεν εἰς τὸ κοινὸν ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου.

7) ΠΑΡΟΧΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Ἀναγράφομεν κατωτέρω, ὥς καὶ κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη, τοὺς πολυαρίθμους μελετητάς, Ἑλλήνας καὶ ξένους, οἵτινες ἀπηνθύνθησαν εἰς τὸ Ἰνστιτούτον γραπτῶς ἢ ἐπεσκέφθησαν αὐτὸ ἢ καὶ εἰργάσθησαν πρὸς εὗρεσιν πληροφοριῶν ἐπὶ ἀπασχολούντων αὐτοὺς ἐπιστημονικῶν θεμάτων.

Δι' ἀλληλογραφίας παρεσχέθησαν πληροφορίες εἰς τὸν κ. Κωνστ. Πιζάνην (Τεργέστη) περὶ τῆς κυριωτέρας βιβλιογραφίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰς μετὰ τοῦ Βυζαντίου σχέσεις τῆς Βενετίας, εἰς τὴν Δίδα Enrica Follieri (Ρώμη) περὶ προβλημάτων τινῶν τῆς ὑπ' αὐτῆς παρασκευασθείσης κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ στιχουργήματος «*Διήγησις Βελισσαρίου*», εἰς τὴν κ. Elisabetta Lucchesi Palli (Ρώμη) περὶ τῆς ἐν τῇ συλλογῇ μας εἰκόνοιο τῆς Σταυρώσεως τοῦ Ἑμμαν. Λαμπάρδου, εἰς τὸν κ. Raoul Guéze (Ρώμη) περὶ βιβλιογραφίας ἀφορώσης εἰς τοὺς ἐν Ἑπτανήσῃ νοταρίους, εἰς τὴν κ. Ντουλάν Μουρίκη (Ἀθῆναι) περὶ εἰκόνων τῆς συλλογῆς μας, τῶν ὁποίων ἀπεστείλαμεν φωτογραφίας, εἰς τὴν κ. Θέμιν Σιαπκαρᾶ - Πιτσιλίδου (Ἀθῆναι) περὶ τοῦ κώδικος *Venet. Marc. Gr. IX, 32* (1287), τοῦ ὁποίου ἀπεστείλαμεν μικροταινίαν, εἰς τὸν κ. Ντῆνον Κογόμον (Ἀθῆναι) περὶ τῆς εἰς τὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βενετίας δέσμης *Consultori in Jure* ἀριθ. 482, τῆς ὁποίας ἀπεστείλαμεν φωτογραφίας, εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Σχολῆς Ἀρχιτεκτόνων τοῦ Ε. Μ. Πολυτεχνείου (Ἀθῆναι) περὶ τοῦ βενετικοῦ φρουρίου τῆς Σπιναλόγκας, εἰς τὴν κ. Ἀβιγαήλ Νικοκάβουρα (Κέρκυρα) περὶ τοῦ ἐν Βενετίᾳ Μεγάλου Mocenigo, τοῦ ὁποίου ἀπεστείλαμεν φωτογραφίαν, εἰς τὸν κ. Γεράσιμον Πεντόγαλον (Ἀργοστόλιον Κεφαλληνίας) περὶ τῆς ἐν κώδ. *Ven. Marc. Gr. 446* (φ. 283) ἐπιστολῆς ὑπ' ἀριθ. 288 πρὸς Ἰωσήφ Ρακενδύτην, τῆς ὁποίας ἀπεστείλαμεν φωτογραφίας, εἰς τὸν κ. Διονύσιον Ρώμαν (Ζάκυνθος) περὶ θεμάτων ἀναφερομένων εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐπὶ Βενετοκρατίας, εἰς τὸν κ. Ἀριστείδην Κουδουνάρεν (Λευκωσία Κύπρου) περὶ τῆς σημασίας τοῦ ὄρου «καμινάρες», εἰς τὸν κ. François Daumas (Κάϊρον) περὶ τῶν ἐκδόσεων τοῦ ἔργου «Ἑρμηνεία τῆς ζωγραφικῆς τέχνης» Διονυσίου τοῦ ἐκ Φουρνᾶ, εἰς τὴν κ. Καρολίναν Kreidl - Παπαδοπούλου (Βιέννη) περὶ εἰκόνων τῆς συλλογῆς μας, τῶν ὁποίων ἀπεστείλαμεν καὶ φωτογραφίας, εἰς τὴν κ. Madeleine Adriaenses (Ἀμβέρσα) περὶ τῶν ὑπ' ἀριθ. 96, 116 καὶ 123 εἰκόνων τῆς συλλογῆς μας, τῶν ὁποίων ἀπεστείλαμεν φωτογραφίας, εἰς τὸν κ. Ἡλίαν Χαριτάκην (Λονδῖνον) περὶ τῆς εὐγενοῦς κρητικῆς οἰκογενείας Σκορδίλη, εἰς τὸν κ. H. S. Davies (Ὁξφόρδῃ) περὶ τοῦ θέματος τοῦ τροχοῦ τῆς τύχης εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ εἰς τὸν κ. Κωνστ. Τρυπάνην (Σικάγον) περὶ τῶν περὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου προσφάτων ἐν Βενετίᾳ ἐρευνῶν.

Ἐπεσκέφθησαν δὲ τὸ Ἰνστιτούτον καὶ εἰργάσθησαν ἐν αὐτῷ, εἰς τὴν βιβλιοθήκην, τὰ ἀρχεῖα ἢ τὸ Μουσεῖον (οἱ πλεῖστοι κατ' ἐπανάληψιν) ἢ συνεβουλεύθησαν τὸν διευθυντὴν περὶ διαφόρων ἐπιστημονικῶν θεμάτων ὁ κ. Antonio Carile (Βενετία) περὶ

τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας τῆς ἀφορώσης εἰς τὰς ἀπογραφὰς καὶ τοὺς καταλόγους τοπωνυμίων τῆς Πελοποννήσου ἐπὶ Φραγκοκρατίας καὶ Βενετοκρατίας, ἡ κ. Giovanna Spezzani (Βενετία) περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Torquato Tasso εἰς τὴν νεοελληνικὴν λογοτεχνίαν καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Γουζέλη ἑλληνικῆς μεταφράσεως (1807) τῆς «Gerusalemme Liberata», ὁ κ. Egidio Robazza (Mestre) περὶ τῆς νομικῆς θέσεως τῶν ἐν Βενετίᾳ Ἑλλήνων, ὁ αἰδεσιμώτατος Don Giorgio Fedalto (Παδούη) περὶ βιβλιογραφίας ἀναφερομένης εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι μετὰ τὸ 1204 λατινικὴν ἱεραρχίαν, ὁ κ. Giovanni Gorini (Παδούη) περὶ ἑλληνικῆς ἐπιγραφῆς εἰς ἀνευρεθέντα αὐτόθι χρυσοῦν δακτύλιον, ἡ Δις Anna Gentilini (Παδούη) περὶ ζητημάτων τοῦ λεξιλογίου τοῦ Κάλβου, ὁ κ. Gino Del Forno (Udine) περὶ τῆς εἰς τὸν Εὐστάθιον Θεσσαλονίκης ἀναφερομένης νεωτέρας βιβλιογραφίας, ὁ κ. Θεόδωρος Γεωργιλαδάκης - Fischetti (Modena) περὶ τῆς προσφάτου βιβλιογραφίας τῆς ἀφορώσης εἰς τὴν βενετοκρατουμένην Κρήτην, ὁ Monsignor Paul Canart (Ρώμη) περὶ τοῦ βίου τοῦ κωδικογράφου Ἰωάννου Ναθαναήλ, ἡ Δις Laura Olivetti (Ρώμη) περὶ τῶν βενετικῶν μνημείων τῆς Χίου, ὁ κ. Attila Fay (Γενούη) περὶ Ἰωνᾶ τοῦ Προφήτου εἰς τὴν νεοελληνικὴν τέχνην καὶ λογοτεχνίαν, ἡ κ. Κάντω Φατούρου - Ἑσυχάκη (Ἀθήναι) περὶ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰ βενετικά μνημεῖα τῆς Κρήτης, ἡ κ. Μιχαήλα Ἀβέρωφ (Ἀθήναι) περὶ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν βασιλίσσαν τῆς Κύπρου Αἰκατερίνην Cornaro καὶ εἰς τὴν Καρλότταν Lusignan, ὁ καθηγ. κ. Χ. Μπούρας (Θεσσαλονίκη) περὶ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι βενετικά μνημεῖα, ἡ Δις Chantal de Lescazes (Παρίσιοι) περὶ τῆς βιβλιογραφίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰς πρὸ τοῦ 1204 βενετοβυζαντινὰς σχέσεις, ὁ κ. Felix Fuhrich (Παρίσιοι) περὶ ἑλληνικῆς λεξικογραφίας, ὁ αἰδεσιμώτατος Don H. D. Saffrey (Παρίσιοι) περὶ τῶν εἰς τὸν Βησσαρίωνα ἀναφερομένων προσφάτων ἐρευνῶν, ὁ κ. Wolfram Horändner (Βιέννη) περὶ βιογραφικῶν τοῦ κωδικογράφου Ἀνδρέου Δαρμαρίου, ἡ κ. Yvonne Barns (Λονδίνον) περὶ τῶν εἰς τὰ χειρόγραφα Εὐαγγέλια τοῦ Ἰνστιτούτου μικρογραφιῶν, ὁ κ. Wend Krumbholtz (Χαϊδελβέργη) περὶ τῶν φρουρίων καὶ τῶν ὀχυρώσεων τῆς βενετοκρατουμένης Κρήτης, ὁ κ. B. J. Slot (Leiden) περὶ τῆς βιβλιογραφίας τῆς ἀφορώσης εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὁ κ. Marek Starowieysky (Βαρσοβία) περὶ τῆς ἑλληνικῆς βιβλιογραφίας τῆς ἀναφερομένης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Πατρολογίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαίας Ἑκκλησίας, ὁ καθηγ. David Jacoby (Ἰσραήλ) περὶ τῆς προσωπικότητος καὶ τῶν αὐτογράφων τοῦ ἐν Βενετίᾳ δράσαντος περὶ τὸ 1700 Ἰωάννου Χαλκιοπούλου, ὁ κ. Douglas Lewis (Οὐάσιγκτων Ἡνωμ. Πολιτειῶν) περὶ τῶν εἰς τὸ Campo dei Greci οἰκοδομικῶν ἔργων τοῦ Βενετοῦ ἀρχιτέκτονος Baldassar Longhena καὶ ὁ κ. καὶ ἡ κ. Ε. Παναγοπούλου (Ἅγιος Φραγκίσκος Ἡνωμ. Πολιτειῶν) περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ καὶ Ἑπτανήσῳ λατινικῶν μονῶν καὶ περὶ τῆς εἰς τὴν πολιτειακὴν ὀργάνωσιν καὶ διοίκησιν τοῦ βενετικοῦ κράτους ἀναφερομένης βιβλιογραφίας. Πάντας τοὺς ἀνωτέρω προσεπαθήσαμεν νὰ βοηθήσωμεν παντοιοτρόπως εἰς τὰς ἐρεῦνας των καὶ νὰ λύσωμεν τὰς ἀπορίας των.

8) ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΠΡΟΣ ΑΛΛΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ.
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Ἡ συνεργασία τοῦ Ἰνστιτούτου μετ' ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ του εἰς διεθνῆ ἐπιστημονικὰ συνέδρια συνεχίσθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1969¹⁵. Τοιοῦτοτρόπως:

α) Λίαν ἐνεργὸς ὑπῆρξεν ἡ συμμετοχὴ καὶ συνεργασία τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου μετὰ τῶν ἀρμοδίων κύκλων τῆς Ἐπιτροπῆς Ἱστορικῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ἀγίας Ἐδρας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν ἐκπροσώπων τῶν ὀρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης καὶ Χάλκης ἀφ' ἑτέρου πρὸς διοργανώσιν καὶ διεξαγωγὴν τοῦ Διεθνoῦς Ἱστορικοῦ Διεκκλησιαστικοῦ Συνεδρίου, τοῦ συνελθόντος ἀπὸ 30 Ἀπριλίου μέχρι 4 Μαΐου εἰς Βατί, ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Α.Θ.Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθιναγόρα Α' καὶ τοῦ Πάπα Παύλου Σ', μὲ θέμα «*Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τοῦ Ἡ' μέχρι τοῦ ΙΣ' αἰῶνος. Ἀπόψεις καὶ προβλήματα*». Περὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Συνεδρίου τούτου ὑπέβαλον ἤδη λεπτομερῆ ὑπηρεσιακὴν ἔκθεσιν. Ἐνταῦθα περιορίζομαι εἰς τὸ νὰ ὑπογραμμίσω μόνον τὴν θετικὴν συμβολὴν τοῦ ἡμετέρου Ἰνστιτούτου εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ συνεδρίου. Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου ἐχρησίμευσεν ὥς ὁ κύριος σύνδεσμος μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων τοῦ Βατικανοῦ, οἵτινες διωργάνωσαν τὸ Συνέδριον, καὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι ὀρθοδόξων ἐκπροσώπων καὶ συνέδρων. Μετέφρασε τὸ ἐκτυπωθὲν Ἰταλικὸν πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καθὼς καὶ τὰς ἐπίσημους πατριαρχικὰς καὶ παπικὰς ἐγκυκλίους, κατὰ δὲ τὴν διάρκειαν τοῦ Συνεδρίου καὶ τὰς συσκέψεις τῆς ἐξαμελοῦς μικτῆς ἐπιστημονικῆς ἐπιτροπῆς διηυκόλυνε τὰς συνεννοήσεις. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ συνεδρίου παρουσίασεν Ἰταλιστὴ εἰσήγησιν μὲ θέμα «*Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ οἱ ἀρχιεπίσκοποι Φιλαδελφείας*»¹⁶. Τέλος, ἐδέχθη νὰ μετάσχη τῆς πρὸς ἐκτύπωσιν τῶν πρακτικῶν τοῦ συνεδρίου μικτῆς ἑλληνοῖταλικῆς ἐπιτροπῆς καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐποπτείαν τῆς ἐκτυπώσεως τῶν ἑλληνικῶν κειμένων. Τὰ πρακτικὰ θὰ ἐκταθοῦν, ὡς ὑπολογίζεται, εἰς δύο ἢ τρεῖς ὁγκώδεις τόμους.

β) Τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον, μὴ δυνηθὲν νὰ μετάσχη τῶν ἐργασιῶν τοῦ πρώτου Διεθνoῦς Κυπρολογικοῦ Συνεδρίου ἐν Λευκωσίᾳ διὰ τοῦ διευθυντοῦ αὐτοῦ (ἀπησχολη-

15. Περὶ τῆς ἐν τῷ Ἰνστιτούτῳ ὁργανωθείσης τὸ 1968 συνόδου τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Διεθνoῦς Ἐνώσεως Βυζαντινῶν Σπουδῶν (περὶ ἧς διέλαβον εἰς τὰ «Θησαυρίσματα», τόμ. 5, 1968, σ. 281-285) βλ. νῦν τὸ εἰς αὐτὴν κατὰ μέγα μέρος ἀφιερωμένον τεύχος IV (1968) τοῦ «Bulletin d'Information et de Coordination» τῆς Association Internationale des Études Byzantines (ιδίᾳ σ. 3-36) καὶ MARIE NYSTAZOPOULOU, Réunion statutaire de l'Association Internationale des Études Byzantines (Venise, 9-13 septembre 1968) (Préparation du XIVe Congrès International-Roumanie 1971), «Revue des Études Sud-Est Européennes», τόμ. 7 (1969), σ. 543-546.

16. Πρβλ. καὶ τὴν ἐν σ. 7-112 τοῦ τόμ. 6 τῶν «Θησαυρισμάτων» ἐργασίαν αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον «Συλλογὴ ἀνεκδότων ἐγγράφων (1578-1685) ἀναφερομένων εἰς τοὺς ἐν Βενετίᾳ μητροπολίτας Φιλαδελφείας».

μένου με τὸ συνέδριον τοῦ Bari), ἐξεπροσωπήθη ὑπὸ τῆς πρῶν διευθυντρίας του καθηγητρίας κ. Σοφίας Ἀντωνιάδη, ἣτις καὶ ἀντικατέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν προεδρίαν τοῦ μεσαιωνικοῦ τμήματος κατὰ τὴν δευτέραν ἡμέραν τοῦ συνεδρίου. Σημειωτέον ὅτι τοῦ συνεδρίου μετέσχον αἱ πρῶν ἐρευνήτριαι τοῦ Ἰνστιτούτου Δίδες Μαρία Χαιρέτη καὶ Χρύσα Μαλτέζου.

γ) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, ὁρισθεὶς διὰ τοῦ ἀπὸ 4/11/1969 ὑπ' ἀριθ. 3495 ἐγγράφου τῆς Διευθύνσεως Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως ὡς Ἐπίτροπος τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν XXXV Biennale τῆς Βενετίας, μετέσχεν ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην τριῶν συσκέψεων τῶν Ἐπιτρόπων 22 ἐν ὄλῳ χωρῶν, συγκληθεισῶν ἐν Βενετίᾳ τὴν 10^{ην} καὶ 11^{ην} Δεκεμβρίου πρὸς ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων περὶ τῆς ὁργανώσεως καὶ τοῦ προγράμματος τῆς ὡς ἄνω ἐκθέσεως. Περὶ τῶν συζητηθέντων θεμάτων ὑπέβαλε σχετικὴν ἐκθεσιν, ὡς καὶ περὶ τῶν ἐπιβαλλομένων εἰς τὸ ἐλληνικὸν περίπτερον τῆς ἐκθέσεως ἀνακαινιστικῶν ἔργων.

δ) Ὁ διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου, προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς ἐν Γενεύῃ τῆς Ἑλβετίας Association Gréco - Suisse «Jean Gabriel Eynard», ἔδωκε γαλλιστὶ διάλεξιν τὴν 28^{ην} Νοεμβρίου μετὰ τὸν τίτλον «Cinq siècles d'histoire de la Communauté Grecque de Venise. Son apport culturel et ses trésors d'art» μετὰ φωτεινῶν προβολῶν εἰκόνων τῆς συλλογῆς τοῦ Ἰνστιτούτου. Τὴν διάλεξιν προσεκήληθη ἤδη νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ εἰς πανεπιστήμια καὶ πόλεις τῆς Γαλλίας.

ε) Ὑπὸ τοῦ ἐκδοτικοῦ οἴκου Treccani τοῦ ἐκδίδοντος τὸ μνημειῶδες «Dizionario biografico degli italiani» ἐζητήθη ἡ συνεργασία τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου πρὸς σύνταξιν ἐδικῶν ἄρθρων ἐν τῷ λεξικῷ τούτῳ.

ς) Συνεχίσθη καὶ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἡ πέρυσιν ἀρξαμένη συνεργασία τοῦ διευθυντοῦ τοῦ Ἰνστιτούτου μετὰ τοῦ κ. Antonio Lombardo, Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Ἀρχείων τῆς Ἰταλίας, καὶ τῶν ἀρμοδίων τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας πρὸς τακτοποίησιν τῶν ἐν αὐτῷ σειρῶν τοῦ ἀρχείου τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης. Τῇ συνεργασίᾳ τοῦ κ. Lombardo καὶ τῆς Δίδος Maria Francesca Tiepolo, ἐμελετήθησαν αἱ κυριώτεραι σειραὶ τοῦ ἀρχείου τούτου καὶ ἐξεπονήθη ἤδη σχῆμα νέας γενικῆς κατατάξεως αὐτοῦ. Ἡ Δίς Tiepolo ἤρχισεν ἤδη ἐργαζομένη πρὸς ἀνακατάταξιν τῆς σειρᾶς «Ducali e lettere ricevute». Ἀνευρέθη τὸ ἀπὸ πολλοῦ λανθάνον πρῶτον τετράδιον αὐτῶν, τῶν ἐτῶν 1403 - 1404. Πολλὰ ἔγγραφα τῆς σειρᾶς ταύτης διεπιστώθη ὅτι φέρονται ἐσφαλμένως παρεμβεβλημένα εἰς τὴν σειρὰν «Missive e responsive», ὁπόθεν δέον νὰ μεταφερθοῦν εἰς τὰ Ducali. Ἐγένετο σκέψις καὶ περὶ κριτικῆς ἐκδόσεως τοῦ Corpus τῶν Ducali (ἐγγράφων τοῦ Δόγη τῆς Βενετίας πρὸς τὸν Δούκαν τῆς Κρήτης) διὰ συναγωγῆς αὐτῶν ὅχι μόνον ἐκ τῶν σειρῶν τοῦ ἀρχείου τοῦ Δούκα τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων σειρῶν τῶν Κρατικῶν Ἀρχείων τῆς Βενετίας (Notatorio del Collegio, Senato Misti κλπ.). Ἡ συνεργασία θὰ συνεχισθῇ καὶ κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη πρὸς ὁλοκλήρωσιν τοῦ τόσου χρησίμου τούτου ἔργου διὰ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

Διὰ πασῶν τῶν ἀνωτέρω σχέσεων καὶ συνεργασιῶν μετὰ τῶν ξένων ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων καὶ ἐρευνητῶν τὸ ἡμέτερον Ἰνστιτούτον συνεχίζει τὴν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν προβολὴν τῶν ἐλληνικῶν πολιτιστικῶν ἀξιών καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐπιστήμης ἐπὶ διεθνούς ἐπιπέδου.

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πεπραγμένων τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βενετίας συνάγεται, νομίζω, ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο ὑπῆρξεν ἐξ ἴσου πρὸς τὸ προηγούμενον ἀποδοτικόν, χάρις εἰς τὰς ἀόκνους προσπάθειάς τῶν ὑποτρόφων, τῶν φιλοξενουμένων, τῶν συνεργατῶν καὶ τῶν φίλων τοῦ ἰδρυματος, ὡς καὶ εἰς τὴν συμπαράστασιν τῶν ἀρμοδίων κρατικῶν ὀργάνων καὶ ὑπηρεσιῶν. Πρὸς πάντας τούτους ὁ ὑπογράφων εἶναι εὐγνώμων διὰ τὴν εἰς αὐτὸν παρασχεθεῖσαν βοήθειαν ἐν τῇ ἐπιτελέσει τοῦ ἔργου του.

Ἐν Βενετίᾳ, τῇ 31 Δεκεμβρίου 1969.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου
Μ. Ι. ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ

ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΕΙΣ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΑΣ

Α΄

ΕΚΘΕΣΙΣ

περί τῆς συμμετοχῆς ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
εἰς τὸ ἐν Stony Brook τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης
συνελθὸν διεθνὲς συνέδριον κρυσταλλογραφίας.

Πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν

Κύριε Πρόεδρε,

Κατὰ τὸ τρίτον δεκαήμερον τοῦ παρελθόντος Αὐγούστου εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ἐκπροσωπήσω τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν εἰς τὸ ἐν Stony Brook τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης συνελθὸν διεθνὲς συνέδριον κρυσταλλογραφίας. Τὸ συνέδριον τοῦτο, συνερχόμενον ἀνὰ τριετίαν, ἀφορᾷ εἰς τὰς προόδους ὅλων τῶν θεμάτων τῶν ἐχόντων σχέσιν μὲ τοὺς κρυστάλλους. Κατὰ τὴν παροῦσαν σύνοδον αἱ ἐργασίαι κατενεμήθησαν εἰς τρεῖς ἐκ παραλλήλου σειράς, ἐκ τῶν ὁποίων παρηκολούθησα τὴν ἔχουσαν σχέσιν μὲ τὰς ἀκτῖνας Χ. Εἰς συνεδρίαν ἐπὶ τοῦ εἰδικοῦ θέματος τοῦ φαινομένου Compton προέβην εἰς ἀνακοίνωσιν «ἐπὶ τῆς δημιουργίας πλασμονίων κατὰ τὴν σκέδασιν ἀκτίνων Χ» καὶ ἔλαβον μέρος κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας συζητήσεις. Ἡ ἐμφάνισις πλασμονίων κατὰ τὴν σκέδασιν ἀκτίνων Χ ἐπὶ μετὰλλων παρατηρήθη διὰ πρῶτην φορὰν κατὰ πειράματα διεξαχθέντα ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ Φυσικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἀπετέλεσαν δὲ τὸ θέμα τῆς διατριβῆς ἐπὶ διδακτορίᾳ τοῦ κ. Γ. Πρίφτη.

Κατὰ τὴν εἰς Η.Π.Α. παραμονήν μου ἔδωσα διαλέξεις εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Rensselaer εἰς Troy, εἰς τὸ πυρηνικὸν κέντρον Oak Ridge καὶ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Brooklyn τῆς Νέας Ὑόρκης. Ὡσαύτως παρηκολούθησα τὰς ἐργασίας τοῦ διεθνοῦς συνεδρίου φωτογείας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Delaware.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 18ῃ Δεκεμβρίου 1969

Μετὰ τιμῆς
Κ. Ἀλεξόπουλος

Β'

ΕΚΘΕΣΙΣ

τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τῶν ἰδιωμάτων ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ συντάκτου τοῦ Κέντρου κ. Νικ. Κοντοσοπούλου εἰς Κύπρον πρὸς συγκέντρωσιν γλωσσικοῦ ὕλικου, εἰς ἐκτέλεσιν ἐντολῆς τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (συνεδρία 23ης Μαΐου 1969).

Πρὸς τὴν Σὴν Σύγκλητον τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν

Ἐν τὰ ὅθ α

Κύριε Πρόεδρε,

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω Ὑμῖν τὰ κάτωθι :

Ἐντολῇ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν μετέβην κατὰ μῆνα Νοέμβριον μετὰ τοῦ συντάκτου τοῦ Κέντρου κ. Νικ. Κοντοσοπούλου εἰς Κύπρον, ἔνθα ἐγὼ μὲν παρέμεινα ἐπὶ 15 ἡμέρων (12 - 27 Νοεμβρίου), ὁ δὲ κ. Κοντοσόπουλος ἐπὶ 25 ἡμέρας (12 Νοεμβρίου - 5 Δεκεμβρίου).

Σκοπὸς τῆς μεταβάσεως ἦτο ἡ διαπίστωσις ὠρισμένων φωνητικῶν φαινομένων τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, ὁ καθορισμὸς τῶν διαλεκτικῶν ζωνῶν τῆς νήσου καὶ ἡ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν τῆς Κύπρου καθιέρωσις κοινῶν φωνητικῶν συμβόλων πρὸς καταγραφὴν τῶν διαλεκτικῶν κειμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας καὶ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἑρευνῶν τῆς Κύπρου.

Ἄμα τῇ ἀφίξει ἡμῶν εἰς Λευκωσίαν ἤλθομεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ ἐκεῖ Ἐπιστημονικοῦ Κέντρου κ. Θεοδώρου Παπαδοπούλου, ὅστις ἀμέσως ἐξεδήλωσε τὴν ἀμέριστον αὐτοῦ συμπαράστασιν. Ἐν κοινῇ συνεργασίᾳ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν συντακτῶν τοῦ Κέντρου κ.κ. Μ. Χριστοδούλου καὶ Α. Ρουσούνιδη καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑφ' ἡμῶν τεθέντων προβλημάτων καθωρίσθη τὸ πρόγραμμα ἐργασίας καὶ ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἐπιλεγέντων πρὸς μελέτην διαμερισμάτων τῆς νήσου.

Πολύτιμος ὑπῆρξεν ἡ συνεργασία μας μετὰ τοῦ κ. Χριστοδούλου, ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν δοκιμωτάτου μελετητοῦ καὶ ἀρίστου γνώστου τῶν φαινομένων τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου.

Ἡ διάθεσις εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ κ. Θ. Παπαδοπούλου μεταφορικοῦ μέσου καὶ ἡ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας συνεργασία μεθ' ἡμῶν τῶν συντακτῶν κ.κ. Μ. Χριστοδούλου καὶ Α. Ρουσούνιδη ἐπέτρεψαν τὴν ἐν βραχεὶ χρονικῷ διαστήματι πλήρη ἐπίτευξιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ ἡμῶν σκοποῦ.

Ἐν ἀναλύσει τὸ ἔργον ἡμῶν διαγράφεται ὡς ἀκολούθως :

1) Ἐπεσκεφθῆμεν δέκα καὶ τρία σημεῖα τῆς Κύπρου καὶ συνεκεντρώσαμεν γλωσσικὸν ὕλικόν, ἀλλὰ κυρίως διὰ μαγνητοφώνου κατεγράψαμεν τὸν προφορικὸν λόγον τῶν χωρικῶν εἰς δέκα ταινίας. Μεταξὺ τῶν πληροφοριοδοτῶν καταλέγεται καὶ εἰς Τοῦρκος

όμιλῶν μόνον τὴν Κυπριακὴν διάλεκτον. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι οὕτως ἐπλουτίσθη καὶ ἡ καταρτιζομένη διαλεκτικὴ ταινιοθήκη τοῦ Κέντρου.

Διὰ τῆς καταγραφῆς τῶν κυριωτέρων γλωσσικῶν φαινομένων τῆς διαλέκτου καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὕλικου τοῦ ἐν Λευκωσίᾳ Ἐπιστημονικοῦ Κέντρου καὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ κ. Χριστοδούλου διηρέθη ἡ νῆσος εἰς 18 γλωσσικά διαμερίσματα, ἔχοντα ἐμφανεῖς φωνητικὰς καὶ μορφολογικὰς διαφορὰς μετὰ τῶν καὶ χρήζοντα ἰδιαιτέρας ἑκαστον ἐρεῦνης. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Καρπασίας, 2) Μεσαριάς, 3) Δυτικῆς Μεσαριάς, 4) Κερυνείας, 5) Κοκκίνοχωρίων, 6) Παραλιμνίου, 7) Λάρνακος, 8) Πιτσυλιάς, 9) Ὀρεινῆς, 10) Λεμεσοῦ, 11) Ἐπισκοπῆς, 12) Κρασσοχωρίων, 13) Μαρθάσης, 14) Σολέας, 15) Τυλληρίας, 16) ΒΔ. Πάφου, 17) Νοτίου Πάφου καὶ 18) Κεντρικῆς Πάφου.

Μόνον διὰ τῆς κατὰ τὸ δυνατόν πλήρους συλλογῆς γλωσσικοῦ ὕλικου ἐξ ἑκάστου τῶν διαμερισμάτων τούτων τῆς νήσου θὰ καταστῇ δυνατὴ ἀφ' ἐνὸς μὲν ἡ μελέτη καὶ ἡ ἀξιολόγησις τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου, ἣτις εἶναι πλουσιωτάτη εἰς φωνητικὰ φαινόμενα καὶ εἰς ἀρχαιοπινῇ καὶ βυζαντινὰ γλωσσικὰ στοιχεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ κατὰ τὸν πρέποντα τρόπον ἀντιπροσώπευσις αὐτῆς εἰς τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς καὶ τῶν διαλέκτων, τὸ ἐκδιδόμενον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐπὶ πλέον ἡ γνῶσις τῆς διαλέκτου ταύτης εἶναι ἀπαραίτητος καὶ διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ γλωσσικοῦ ἄτλαντος τῆς νήσου ὡς καὶ διὰ τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἡ γλωσσικὴ δὲ αὕτη διερεύνησις τῆς Κύπρου, καὶ μόνον αὕτη, καταρρίπτει τὰ ἐπιχειρήματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι διὰ λόγους πολιτικῆς σκοπιμότητος ἀμφισβητοῦν ἢ καὶ ἀρνοῦνται τὴν ἑλληνικότητα τῆς νήσου.

2) Καθωρίσθησαν ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Κύπρου τὰ πρὸς χρῆσιν κοινὰ μετὰ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας φωνητικὰ σύμβολα διὰ τὴν καταγραφὴν τῶν διαλεκτικῶν κειμένων τῆς νήσου (βλ. τὸν συνημμένον πίνακα).

Τὸ μέχρι σήμερον ἐκ τῆς Κύπρου διαλεκτικὸν ὕλικὸν τὸ ἐμπεριεχόμενον εἰς τὰ χειρόγραφα τὰ ἀποκείμενα εἰς τὰ ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀρχεῖα τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ καὶ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, καθὼς καὶ τὸ δημοσιευθὲν εἰς διάφορα Κυπριακὰ ἔντυπα (περιοδικά, βιβλία κλπ.) παρουσιάζει ποικιλίαν γραφῆς τῆς αὐτῆς λέξεως πολλάκις καὶ εἰς τὸν ἴδιον τόμον τοῦ περιοδικοῦ, ἀναλόγως τοῦ πῶς ἀντιλαμβάνεται καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν φωνητικὴν καταγραφὴν τῆς λέξεως ὁ συλλογεὺς γλωσσικοῦ ἢ λαογραφικοῦ ὕλικου ἢ καὶ ὁ συγγραφεὺς σχετικῆς μελέτης.

Οὕτω δείγματος χάριν σημειῶνω ὅτι ἐκ διαφορῶν Κυπριακῶν διαλεκτικῶν κειμένων διεπίστωσα, μετὰ γενομένην ἔρευναν, δώδεκα τύπους γραφῆς τοῦ συνδέσμου *καί*, ὡς ἀκολούθως: *καί*, *κ'αί*, *τσαί*, *τῶαί*, *τσιαί*, *τσ'αί*, *τζαί*, *τζαί* (ξ παχύ), *τζῶαί*, *τζιαί*, *τζ'αί*, καὶ *jaί*. Καὶ ταῦτα προφανῶς διὰ τὰ δηλωθῆναι ἢ προφορὰ τοῦ οὐρανικοῦ *κ* πρὸ τοῦ φθόγγου *ε*. Παρομοίᾳ ποικιλίᾳ γραφῆς παρουσιάζεται εἰς πλῆθος ἄλλων λέξεων, ἰδίως δὲ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς προφορᾶς τῶν διπλῶν συμφώνων εἴτε παραδεδομένων εἴτε νεώτερον ἀναπτυχθέντων. Σημειωτέον ὅτι διπλὰ σύμφωνα παρατηροῦνται καὶ ἐν ἀρχῇ λέξεων.

Ἡ τοιαύτη ποικιλία γραφῆς τὰ μέγιστα δυσχεραίνει τὴν χρῆσιν τῶν Κυπριακῶν λέξεων κατὰ τὴν σύνταξιν τῶν ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, ὅπου καὶ ἡ φωνητικὴ,

κατὰ τὸ δυνατόν, ἀπόδοσις καὶ ὁ προσδιορισμὸς τοῦ τύπου ἀποτελοῦν βασικὸν στοιχεῖον τοῦ ἄρθρου.

Ἡ καθιέρωσις λοιπὸν σταθερῶν φωνητικῶν συμβόλων ἦτο ἀπαραίτητος, ὥς ἔχει ἤδη γίνει καὶ δι' ἄλλας διαλεκτικὰς περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (Πόντον, Τσακονιὰν κλπ.).

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας αὐτονόητον τυγχάνει ὅτι, ἔνεκα τῆς ἐκτάσεως τῆς νήσου καὶ τῆς ταχείας ἐξαφανίσεως τῶν διαλεκτικῶν στοιχείων τῆς γλώσσης, ἐπιβάλλεται εἰς τὸ μέλλον ἢ κατ' ἔτος ἀποστολὴ συντακτῶν τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ εἰς Κύπρον καὶ πρὸς πληρεστέραν διάσωσιν τοῦ διαλεκτικοῦ ὕλικου, ἀλλὰ καὶ πρὸς συνεργασίαν, καθοδήγησιν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν συντελουμένης ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἀντικειμένου ἐργασίας, τὰ ἐπιτεύγματα τῆς ὁποίας ἐξυπηρετοῦν ἀπολύτως τοὺς σκοποὺς τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ.

Λεδομένου μάλιστα ὅτι τὸ Κέντρον Ἐπιστ. Ἐρευνῶν τῆς Λευκωσίας ἔχει καταγράψει ἐπὶ μαγνητοταινιῶν πολὺ καὶ ποικίλον ὕλικόν, καθίσταται ἀναγκαῖον ἵνα τοῦτο ἀντιγραφῇ κατ' ἐπιλογὴν ἐπὶ μαγνητοταινιῶν διὰ τὴν διαλεκτικὴν ταινιοθήκην τοῦ Κέντρου τοῦ Ἱστορ. Λεξικοῦ, ἀλλὰ καὶ μεταγραφῇ, τῇ βοηθείᾳ Κυπρίου συντάκτου αὐτοῦ, ἵνα χρησιμοποιεῖται κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ.

Εἰς τὸ ἔργον ἡμῶν εἵχομεν τὴν πλήρη συμπαράστασιν τοῦ Προέδρου τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου πρὸς τὸν ὁποῖον, ἅμα τῇ ἀφίξει ἡμῶν, εἵχομεν τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσωμεν τὸν σκοπὸν τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποστολῆς τῆς Ἀκαδημίας, καθὼς καὶ τὴν συμπαράστασιν τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας κ. Κ. Σπυριδάκη, τοῦ Ὑφυπουργοῦ Προεδρίας τῆς Κυβερνήσεως κ. Πατρόκλου Σταύρου, καὶ τῶν ἄλλων ἀρμοδίων Κυβερνητικῶν ὑπηρεσιῶν, τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Βιβλιοθήκης Φανερωμένης κ. Κ. Χατζηψάλτου, τῶν κατὰ τὸπους κληρικῶν, ἐκπαιδευτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Κυπριακοῦ Τύπου, ὅστις διὰ καταλλήλων δημοσιευμάτων ἐξῆρε τὴν ἐπιστημονικὴν σημασίαν τῆς ἀποστολῆς ταύτης, ὥς καὶ τὸ συντελούμενον ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἔργον.

Περαίνων ὀφείλω νὰ τονίσω καὶ τὴν ἐκ μέρους τοῦ Κυπριακοῦ λαοῦ παρασχεθεῖσαν φιλοξενίαν καὶ προθυμίαν πρὸς συνεργασίαν καὶ νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας πρὸς ἅπαντας τοὺς συμβαλόντας καθ' οἷονδήποτε τρόπον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς ἡμῶν.

Ἰδιαιτέρως δὲ εὐχαριστοῦμεν τὸν Διευθυντὴν τοῦ Κέντρου Ἐπιστημονικῶν Ἐρευνῶν κ. Θ. Παπαδόπουλον καὶ τοὺς συντάκτας κ. κ. Μ. Χριστοδούλου καὶ Α. Ρουσούνιδην, διότι, πλὴν τῆς ὑπὸ τούτων, ὥς ἐλέχθη, ἐπιστημονικῆς συμπαραστάσεως, ἐλάβομεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ θέσωμεν ἀπὸ κοινοῦ τὰς βάσεις μελλοντικῆς ἐργασίας καὶ συνεργασίας ἐπὶ θέματος κοινοῦ ἐπιστημονικοῦ διαφέροντος, ἐξυπηρετοῦντος καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ Λεξικοῦ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν Κύπρον ἰδιαιτέρως.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12ῃ Ἰανουαρίου 1970

Μετὰ τιμῆς καὶ σεβασμοῦ

Ὁ Διευθυντής

Δ. Β. Βαγιακάκος

Π Ι Ν Α Ξ

Συμβολικῆς παραστάσεως τῶν φθόγγων τῆς Κυπριακῆς διαλέκτου

Σύμφωνα	Σύμβολον	Παραδείγματα
κ δασὺ	$\overset{\cdot}{\kappa}$	ἡ $\overset{\cdot}{\kappa}\epsilon\lambda\grave{\epsilon}$ (= κεφαλὴ)
κκ + a, o, u	$\kappa\text{-}\overset{\cdot}{\kappa}$	τὸ $\kappa\acute{o}\kappa\text{-}\overset{\cdot}{\kappa}\alpha\lambda o$
κ + e, i	$\widehat{\kappa}$ $\overset{\vee}{\kappa}$	$\widehat{\kappa}\epsilon\rho i$ $\overset{\vee}{\kappa}\epsilon\rho i$
	$\tau\sigma$	$\tau\sigma\epsilon\rho i$
κκ + a, o, u	$\overset{\cdot}{\kappa}\iota$	τὰ $\kappa\acute{o}\lambda\acute{o}\overset{\cdot}{\kappa}\iota\alpha$ (= κολοκύνθαι)
ν + τσ	$\nu\tau\zeta$	ἐν $\tau\zeta\alpha\iota$ θέλω (= δὲν θέλω)
γκ (γγ) + e, i	$\nu\tau\zeta$	$\acute{\alpha}\nu\tau\zeta\epsilon\lambda o\varsigma$
π δασὺ	$\overset{\cdot}{\pi}$	ἡ $\mu\acute{\alpha}\overset{\cdot}{\pi}\alpha$ (= σφαῖρα)
ππ	$\pi\text{-}\overset{\cdot}{\pi}$	$\acute{\alpha}\pi\text{-}\overset{\cdot}{\pi}\alpha\rho o\varsigma$ (= ἵππος)
τ δασὺ	$\overset{\cdot}{\tau}$	$\pi\tau\overset{\cdot}{\tau}\grave{\epsilon}$
ττ	$\tau\text{-}\overset{\cdot}{\tau}$	ἡ $\mu\acute{o}\upsilon\tau\text{-}\overset{\cdot}{\tau}\eta$ (= μύτη)
χ + e, i	$\widehat{\sigma}$ χ	τὸ $\widehat{\sigma}\acute{\epsilon}\rho\iota\nu$ (= χέρι) τὸ $\widehat{\chi}\acute{\epsilon}\rho\iota\nu$ (= χέρι)
$\sigma\iota$	$\widehat{\sigma}$	$\tau\rho\alpha\kappa\acute{o}\widehat{\sigma}\alpha$ (= τριακόσια)
$\xi\iota$	$\widehat{\xi}$	$\delta\epsilon\widehat{\xi}\acute{\alpha}$ (= δεξιά)
$\psi\iota$	$\widehat{\psi}$	$\tau^* \acute{\alpha}\nu\eta\widehat{\psi}\alpha$ (= οἱ ἐξάδελφοι)
$\zeta\iota$	$\widehat{\zeta}$	τὰ $\tau\rho\alpha\pi\acute{\epsilon}\widehat{\zeta}\alpha$ (= αἱ τράπεζαι)
ν ὑπερωϊκὸν + i	$\overset{\cdot}{\nu}$	
λ ὑπερωϊκὸν + i	$\overset{\cdot}{\lambda}$	
ρ ἔντονον ἀρχικὸν	$\overset{\cdot}{\rho}$	
Διπλᾶ σύμφωνα	Θὰ χωρίζονται διὰ μικρᾶς παύ- λας π.χ. : λ-λ, μ-μ, ν-ν, θ-θ, ρ-ρ, σ-σ, ζ-ζ, φ-φ.	$\acute{\alpha}\lambda\text{-}\overset{\cdot}{\lambda}\acute{\alpha}$, $\acute{\alpha}\mu\text{-}\overset{\cdot}{\mu}\acute{\alpha}\tau\iota\nu$, * $\acute{\alpha}\nu\text{-}\overset{\cdot}{\nu}\alpha$, $\acute{\alpha}\theta\text{-}\theta\rho\omega\pi o\varsigma$, $\tau\sigma\acute{\epsilon}\rho\text{-}\rho\alpha\tau\alpha$ (= κέ- ρατα), $\chi\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\text{-}\sigma\alpha$ (= θάλασ- σα), $\zeta\acute{\iota}\zeta\text{-}\zeta\iota\rho o\varsigma$ (= τέτιξ), συφ-φωνῶ.

Γ'

**Συνέχισις μικροφωτογραφήσεως ἐγγράφων τοῦ Foreign Office
ἀφορώντων εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν ἱστορίαν.**

(Ἐκθεσις Β')

Ὑ π ὁ

Ἐλευθερίου Πρεβελάκη*Πρὸς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν*

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑμῖν ἔκθεσιν περὶ τῆς εἰς Λονδίνον δευτέρας ἀποστολῆς μου, πραγματοποιηθείσης κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 8 Ὀκτωβρίου μέχρι 9 Νοεμβρίου 1969, κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη, ἣτις ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς κατὰ τὸ 1963 πραγματοποιηθείσης πρώτης ἀποστολῆς μου εἰς Λονδίνον, εἶχεν ὡσαύτως ὡς σκοπὸν τὴν ἐπιλογὴν ὑλικοῦ τοῦ Foreign Office ἀφορώντος εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν ἱστορίαν, καταλλήλου πρὸς μικροφωτογράφησιν ὑπὸ τοῦ Κέντρου. Τὴν δευτέραν ἀποστολὴν εἶχε καταστήσει ἀναγκαίαν ἀφ' ἐνὸς ἡ ἀποπεράτωσις τῆς μικροφωτογραφήσεως τῶν περισσοτέρων ἐνοτήτων τοῦ κατὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν ἐπισημανθέντος ὑλικοῦ, περὶ οὗ βλ. τὴν ἀπὸ 25 Νοεμβρίου 1963 ἔκθεσίν μου (συντομ.: *Ἐκθεσις Α'*)¹, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὸ 1963, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου 1968 εἰσαγωγὴν τοῦ κανόνος τῆς τριακονταετίας (thirty-year rule)², ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἑρεῦνης νέον, ὀγκῶδες καὶ πολύτιμον ὑλικὸν τοῦ Foreign Office ἐξικνούμενον μέχρι τοῦ ἔτους 1938.

Τὴν ἐν τοῖς ἀρχείοις τοῦ Foreign Office νέαν ἔρευνάν μου, καλύψασαν ὑλικὸν πολλῶν ἑκατοντάδων τόμων ἐντὸς βραχέος χρονικοῦ διαστήματος, κατέστησε δυνατὴν ἡ πρόθυμος βοήθεια τὴν ὁποίαν μοῦ παρέσχον πάντες οἱ ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι τοῦ Public Record Office, ἰδίως δὲ ἡ δ. D. H. Gifford καὶ οἱ κ. κ. E. K. Timmings, J. Walford, T. J. Donovan, L. G. Seed καὶ A. Harrington.

Ἐπειδὴ ἡ παροῦσα ἔκθεσις ἀποτελεῖ συνέχειαν τῆς *Ἐκθέσεως Α'*, δὲν ἐκρίθη σκόπιμον νὰ ἐπαναληφθοῦν ἐνταῦθα τὰ ἐκεῖ διαλαμβανόμενα περὶ τῶν διαφορῶν κατηγοριῶν τῶν ἀρχείων τοῦ Foreign Office καὶ περὶ τῶν ὁδηγῶν, καταλόγων, πρωτοκόλλων καὶ εὑρετηρίων, διὰ τῶν ὁποίων καθίσταται δυνατὴ ἡ προσπέλασις τῶν ἀρχείων τούτων³.

1. Ε. ΠΡΕΒΕΛΑΚΗ, «Ἡ μικροφωτογράφησις ἐγγράφων τοῦ Foreign Office ἀφορώντων εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν ἱστορίαν», *Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν*, τ. ΛΗ' (1963), σσ. 714 - 730.

2. Συμφώνως πρὸς τὸν κανόνα τῆς τριακονταετίας, εἰς τὴν ἔρευναν διατίθενται ἐκάστοτε ἐγγραφα οὐχὶ νεώτερα τῶν τριακόντα ἐτῶν. Πρὸ τοῦ 1968 ἴσχυεν ὁ κανὼν τῆς πεντηκονταετίας (*Ἐκθεσις Α'*, σ. 720).

3. *Ἐκθεσις Α'*, σσ. 715 - 719.

“Όσον αφορά εις τὰ ἀρχειακά ταῦτα βοηθήματα, ἐνταῦθα προστίθενται νεώτερά τινα μόνον στοιχεῖα.

Τῷ 1968 ἐδημοσιεύθη ὁ τρίτος τόμος τοῦ *Guide to the Contents of the Public Record Office* (συντομ.: *Guide*), ὁ ὁποῖος περιέχει προσθήκας καὶ διορθώσεις εἰς τὴν ὕλην τῶν πρῶτων δύο τόμων αὐτοῦ, ἐκδοθέντων τῷ 1963, ὡς καὶ περιγραφὴν νέου ἀρχειακοῦ ὕλικου ⁴.

Τῷ 1969 ἐξεδόθη εἰς τὴν σειρὰν *Public Record Office Handbooks* ⁵ ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν 13 πολῦτιμος εἰδικὸς ὁδηγὸς τῶν ἀρχείων τοῦ Foreign Office φέρων τὸν τίτλον *The Records of the Foreign Office, 1782 - 1939* (Λονδίνον, H.M.S.O.).

“Ὁ ἐν τῇ σειρᾷ *Lists and Indexes* ὑπ’ ἀριθ. LII κατάλογος ὑπὸ τὸν τίτλον *Foreign Office records to 1878* (Λονδίνον, H.M.S.O., 1929), ὅστις εἶχε πρὸ πολλοῦ ἐξαντληθῇ, εἶναι σήμερον προσιτὸς εἰς φωτοτυπικὴν ἔκδοσιν τῆς Kraus Reprint Corporation, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐκυκλοφορήθη ὡσαύτως ὁκτάτομος κατάλογος τοῦ μετὰ τὸ 1878 ὕλικου τοῦ Foreign Office ὑπὸ τὸν ἀριθμὸν XIII τῆς σειρᾶς *Supplementary Lists and Indexes*. “Ὁ κατάλογος οὗτος περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς μέρη: *General Correspondence, 1879 - 1905* (τόμοι 1 - 4)· *Various Classes, 1879 - 1913* (τόμος 5)· καὶ *Embassy and Consular Archives, 1879 - 1913* (τόμοι 6 - 8) ⁶.

“Ιδιαιτέρας μνείας ἄξια εἶναι τὰ ἐντυπα ἐτήσια εὑρετήρια τῆς General Correspondence τὰ καλύπτοντα τὴν περίοδον 1920 - 1951 ⁷. Ταῦτα ἀποτελοῦν τὴν σειρὰν F.O. 409, ἔχουν δὲ ἀνατυπωθῇ εἰς 76 τόμους τὰ ἐξ αὐτῶν καλύπτοντα τὴν περίοδον 1920 - 1938 ὑπὸ τῆς Kraus - Thomson Organisation. “Ὁ 77ος τόμος θὰ περιλάβῃ τὰ εὑρετήρια αὐτῆς τῆς περιόδου τὰ καλύπτοντα τὰ ἐμπιστευτικά ἔγγραφα («Green Papers»). Μικροφωτογραφήσις τῶν εὑρετηρίων τούτων θὰ παραγγελθῇ ὑπὸ τοῦ Κέντρου ἐντὸς τοῦ 1970.

Φωτοτυπία ἢ μικροταινία τῶν καταλόγων, πρωτοκόλλων καὶ εὑρετηρίων τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ὕλικὸν τοῦ Foreign Office τῆς περιόδου 1800 - 1912 σχετικὸν μὲ

4. “Ἐν τῷ Public Record Office ὑπάρχει καὶ δακτυλογραφημένον *Supplement* τοῦ *Guide* περιέχον στοιχεῖα μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τοὺς τρεῖς τόμους αὐτοῦ. “Αντίτυπον τοῦ *Guide* ὑπάρχει εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου.

5. “Ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἐκδοθέντων ἐγχειριδίων τῆς σειρᾶς ταύτης δέον νὰ ἀναφερθοῦν: τὸ ὑπ’ ἀριθ. 3 μὲ τὸν τίτλον *The Records of the Colonial and Dominions Offices*, Λονδίνον (H.M.S.O.) 1964· καὶ τὸ ὑπ’ ἀριθ. 10 μὲ τὸν τίτλον *Classes of Departmental Papers for 1906 - 1939*, Λονδίνον (H.M.S.O.) 1966. Τὰ ὑπ’ ἀριθ. 3, 10, καὶ 13 ἐγχειρίδια ὑπάρχουν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου. Διὰ τὰ ὑπ’ ἀριθ. 4, 9, καὶ 11, ἀφορῶντα εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Cabinet Office, βλ. κατωτέρω.

6. Περὶ τῶν κατηγοριῶν General Correspondence καὶ Embassy and Consular Archives βλ. “*Εκθεσιν Α’*, σσ. 715 - 716.

7. Διὰ τὰ εὑρετήρια τὰ καλύπτοντα τὸ ὕλικὸν τοῦ Foreign Office τῆς περιόδου μέχρι τοῦ 1905 βλ. “*Εκθεσιν Α’*, σ. 718. “Ἡ περίοδος 1906 - 1920 καλύπτεται ὑπὸ εὑρετηρίου ἐν δελτίοις ἀποκειμένου εἰς τὸ ἐν τῇ Portugal Street παράρτημα τοῦ Public Record Office.

τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ εὐρίσκονται ἀπὸ τοῦ 1963 ἢ 1964 εἰς τὸ Κέντρον⁸. Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μέσων προσπελάσεως τοῦ ὕλικου τοῦ Foreign Office τῆς ὥς ἄνω περιόδου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς περιόδου 1913 - 1938 ἀφ' ἑτέρου, τὸ Κέντρον ἐπρομηθεύθη προσέτι φωτοτυπίας τῶν ἐξῆς δακτυλογραφημένων καταλόγων ἢ εὐρετηρίων :

Summary of Records (Part II, 1969). Ἐκ τοῦ συνοπτικοῦ τούτου καταλόγου ἀπάντων τῶν ἀρχείων τοῦ Public Record Office καὶ τοῦ εὐρετηρίου⁹ τὸ ὅποιον τὸν συνοδεύει ἐφωτοτυπήθησαν ὅχι μόνον αἱ σελίδες αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Foreign Office (σσ. 135 - 173), ἀλλὰ καὶ αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὰ ἐξῆς ἀρχεὶα τμήματα : Admiralty (σσ. 1 - 10), Cabinet Office (σσ. 28 - 30), Captured Enemy Documents (σσ. 34 - 35), Colonial Office (σσ. 38 - 91), Prime Minister's Office (σ. 260), Board of Trade (σσ. 292 - 296) καὶ War Office (σσ. 224 - 331).

Registers of General Correspondence, F.O. 566 διὰ τὴν περίοδον 1912 - 1920 (σσ. 20). Ὁ κατάλογος οὗτος ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ καταλόγου τῶν πρωτοκόλλων εἰσερχομένων καὶ ἐξερχομένων ἐγγράφων τοῦ Foreign Office διὰ τὴν περίοδον 1817 - 1911, φωτοτυπία τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ἤδη εἰς τὸ Κέντρον.

Embassy and Consular Archives, F.O. 286 (Greece). Κατάλογος καλύπτων τὴν περίοδον 1913 - 1937 (σσ. 49). Οὗτος ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ καλύπτοντος τὴν περίοδον 1817 - 1912 καταλόγου, φωτοτυπία τοῦ ὁποίου εὐρίσκετο ἤδη εἰς τὸ Κέντρον.

Embassy and Consular Archives, F.O. 286 (Greece). Descriptive List 1921 - 1930 (σσ. 123). Ὁ κατάλογος οὗτος συμπληρώνει τὸν προηγούμενον παρέχων περισσοτέρας πληροφορίας περὶ τοῦ περιεχομένου ἐκάστου τόμου ἐγγράφων τῆς σειρᾶς F.O. 286 διὰ τὴν περίοδον 1921 - 1930.

List of Confidential Prints. Ἐκ τοῦ καταλόγου τούτου ἐφωτογραφήθησαν τὰ τμήματα (σσ. 33) τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὰς ἐξῆς σειρὰς ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων¹⁰ : F.O. 406 (Eastern Affairs)· F.O. 421 (South - Eastern Europe)· F.O. 424 (Turkey)· F.O. 434 (Southern Europe). Ἐπίσης ἐφωτογραφήθη ὁ κατάλογος (σσ. 2) ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων τῆς σειρᾶς F.O. 899 (Cabinet Papers).

Φωτοτυπία τῶν καταλόγων τῶν ἀφορώντων εἰς τὴν General Correspondence ἀπὸ τοῦ 1906 καὶ ἐξῆς¹⁰ παρηγγέλθησαν, ἀλλὰ δὲν παρελήφθησαν εἰσέτι. Οἱ φωτοτυπηθησόμενοι κατάλογοι καλύπτουν τὰς σειρὰς : F.O. 368 (Commercial), F.O. 369 (Consular), F.O. 371 (Political) καὶ F.O. 372 (Treaty).

Εἰς τὴν *Ἐκθεσιν Α'* (σ. 719) αἱ διάφοροι σειραὶ εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν ὑπαχθῇ τὰ ἀρχεῖα τοῦ Foreign Office εἶχον διαιρεθῇ εἰς τὰς ἐξῆς κατηγορίας ἀπὸ ἀπόψεως ὑπάρξεως εἰς αὐτὰς ὕλικου ἀναφερομένου εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ : α') σειραὶ περιέχουσαι συμπαγῆς ὕλικὸν ἀναφερόμενον ἐν τῷ συνόλῳ του εἰς τὸ θέμα τοῦτο· β') σειραὶ περιέχουσαι ὕλικὸν ἐν μέρει μόνον ἀναφερόμενον εἰς τὸ θέμα τοῦτο, ἀποτε-

8. *Ἐκθεσις Α'*, σσ. 718 - 719.

9. Περὶ ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων καὶ τῶν σχετικῶν καταλόγων βλ. *Ἐκθεσιν Α'*, σσ. 716 - 717, 719.

10. *Ἐκθεσις Α'*, σσ. 716, 718.

λοῦν ὅμως διακεκριμένα σύνολα (π.χ. τόμους ἢ φακέλους) ἐντὸς τοῦ ὑπολοίπου ὕλικου ἐκάστης σειρᾶς· γ') σειραὶ τῶν ὁποίων τὸ ὕλικόν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ εἶναι περιορισμένον καὶ διάσπαρτον· καὶ δ') σειραὶ τῶν ὁποίων τὸ ὕλικόν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὸ θέμα τοῦτο.

Τὰ καταρτισθέντα καὶ ἐφαρμοσθέντα ἢ ἐφαρμοζόμενα ὑπὸ τοῦ Κέντρου προγράμματα μικροφωτογραφήσεως ἐγγράφων τοῦ Foreign Office ¹¹ ἐβασίσθησαν εἰς τὰς σειρὰς τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας κατηγορίας. Αἱ σειραὶ τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν ἀπετέλεσαν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς καὶ τῆς δευτέρας ἀποστολῆς μου, ἀλλὰ μὲ ἐιδικωτέρους στόχους: α') τὴν ἐνημέρωσιν ἐπὶ τῶν γενομένων προσθηκῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐπελθουσῶν διαδοχικῶν μεταβολῶν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ κατὰταξιν τῶν ἐγγράφων τῶν σειρῶν F.O. 286 (Greece), F.O. 368 (Commercial), F.O. 369 (Consular), F.O. 371 (Political) καὶ F.O. 372 (Treaty), ὡς καὶ τῶν σειρῶν τῶν ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων· καὶ β') τὴν ἐπισήμανσιν τῶν συγκεκριμένων τόμων εἰς τὰς σπουδαιότερας τῶν σειρῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας οἱ ὅποιοι θὰ ἔδει νὰ μικροφωτογραφηθοῦν. Ἐθεωρήθησαν δὲ σπουδαιότεραι ἔνεκα τῆς ποιότητος καὶ τοῦ ὄγκου αὐτῶν αἱ ἑξῆς σειραὶ: ἐκ τῆς General Correspondence αἱ F.O. 368 (Commercial), F.O. 369 (Consular), F.O. 371 (Political), F.O. 372 (Treaty) καὶ F.O. 78 (Turkey)· ἐκ τῆς κατηγορίας Embassy and Consular Archives ἡ σειρὰ F.O. 195 (Turkey)· καὶ ἐκ τῆς κατηγορίας Confidential Print αἱ σειραὶ F.O. 406 (Eastern Affairs), F.O. 421 (South-Eastern Europe), F.O. 424 (Turkey), F.O. 434 (Southern Europe) καὶ F.O. 881 (Numerical Series).

Ἡ διεξαχθεῖσα ἔρευνα, ἐξ ἧς προέκυψαν τὰ κατωτέρω ἐκτιθέμενα, ἐβασίσθη εἰς τοὺς ὑπάρχοντας ὁδηγούς, καταλόγους καὶ εὔρετήρια, ὡς καὶ εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἀρχαιακὸν ὕλικόν, τὸ ὁποῖον εἷς τινὰς μὲν περιπτώσεις ἠρευνήθη διὰ τῆς ἐξετάσεως ἀντιπροσωπευτικῶν τόμων κατὰ κατηγορίας, μεταφερθέντων πρὸς τοῦτο εἰς τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Public Record Office, εἰς ἄλλας δὲ δι' αὐτοψίας ὅλων τῶν τόμων τῶν ἀποτελούντων μίαν κατηγορίαν, τῆς σχετικῆς ἐργασίας γενομένης κατ' ἐξαίρεσιν καὶ κατόπιν εἰδικῆς ἀδείας ἐντὸς τῶν ἀποθηκῶν ὅπου φυλάσσονται τὰ ἀρχεῖα.

Σειρὰ F.O. 286 (Greece). Ἡ σειρὰ αὕτη, ἡ ὁποία ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν περίοδον 1813 - 1912 ἐξητάσθη εἰς τὴν *Ἐκθεσιν Α'* (σ. 720), καλύπτει τὰ ἔτη 1813 - 1937 καὶ 1942 - 1946, ἀποτελεῖται ἐκ 1185 τόμων, περιλαμβάνει δὲ τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς ἐν Ἀθήναις Βρεταννικῆς Πρεσβείας μετὰ τοῦ Foreign Office, μετὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ τινων ἐν Τουρκίᾳ βρεταννικῶν προξενείων, μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βρεταννικῆς Πρεσβείας, μετὰ τῶν βρεταννικῶν ἀρχῶν τῶν Ἰονίων Νήσων, μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, μετὰ ἰδιωτῶν κλπ. Ὄταν κατηρτίσθησαν τὰ προγράμματα μικροφωτογραφήσεως ἐγγράφων τοῦ Foreign Office ὑπ' ἀριθ. I (διὰ τὴν περίοδον 1827 - 1905) καὶ ὑπ' ἀριθ. II (διὰ τὴν περίοδον 1906 - 1912) ¹², ἀπεφασίσθη νὰ μικροφωτογραφηθοῦν κατὰ τὴν πρώτην φάσιν τῆς ἐργασίας ταύτης ἐκ τῆς σειρᾶς F.O. 286 μόνον οἱ τόμοι οἱ περιέχοντες τὰ ὑπὸ τοῦ Foreign Office πρὸς τὴν Πρεσβεῖαν Ἀθηνῶν ἀποσταλέντα

11. *Ἐκθεσις Α'*, σσ. 723 - 727.

12. *Ἐκθεσις Α'*, σσ. 724 - 726.

ἔγγραφα ¹³ ὡς συμπλήρωμα τῶν μικροφωτογραφουμένων σειρῶν τῆς General Correspondence τῶν περιεχουσῶν ἐν ὅλῳ (Πρόγραμμα Ι) ἢ ἐν μέρει (Πρόγραμμα ΙΙ) ἔγγραφα περὶ Ἑλλάδος. Μὲ τὸ αὐτὸ κριτήριον πρέπει νὰ συνεχισθῇ ἡ μικροφωτογράφησις τῆς σειρᾶς F.O. 286 μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου 1917, ὅτε τὸ σύστημα κατατάξεως τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Ἀθήναις Βρετανικῆς Πρεσβείας ¹⁴ μετεβλήθη, καταστάσης ἔκτοτε ἀνεφίκτου τῆς συστηματικῆς μικροφωτογραφίσεως τῶν ἐκ τοῦ Foreign Office προερχομένων ἐγγράφων κεχωρισμένως. Ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1917 καὶ ἐξῆς (τόμοι 631 - 1185) ἡ μικροφωτογράφησις τοῦ ὕλικου τούτου πρέπει νὰ γίνῃ μὲ κριτήριον τὸ θέμα εἰς τὸ ὅποιον ἕκαστος τόμος ἢ φάκελος ἀφορᾷ. Ἡ ἀνίχνευσις τῶν θεμάτων εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν γίνεται διὰ μὲν τὴν μέχρι τοῦ 1920 περίοδον μὲ τὴν βοήθειαν τῶν πρωτοκόλλων τῆς σειρᾶς F.O. 381 ¹⁵, διὰ δὲ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐξῆς μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἐν σελ. 251 μνημονευθέντων καταλόγων τῆς σειρᾶς F.O. 286.

Σειραὶ F.O. 368 (Commercial), 369 (Consular), 371 (Political), 372 (Treaty). Αἱ σειραὶ αὗται, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἤδη λόγος διὰ τὴν μέχρι τοῦ 1912 περίοδον εἰς τὴν *Ἑκθεσιν Α'* (σ. 722), ἀποτελοῦν τὰς κυριωτέρας κατηγορίας ἐξ ὧν δύναται νὰ ἀντληθῇ ὕλικὸν περὶ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ 1906 μεταβολὴν τοῦ συστήματος κατατάξεως τῶν ἀποτελούντων τὴν General Correspondence ἐγγράφων τοῦ Foreign Office. Συμφώνως πρὸς τὰ μετὰ τὸ 1963 ἐλθόντα εἰς φῶς συμπληρωματικὰ στοιχεῖα, αἱ ὡς ἄνω σειραὶ καλύπτουν τὰς ἐξῆς περιόδους: F.O. 368: 1906 - 1920 (τόμοι 2269). F.O. 369: 1906 - 1941 (τόμοι 2927). F.O. 371: 1906 - 1941 (τόμοι 32729). F.O. 372: 1906 - 1941 (τόμοι 3421).

Περὶ τοῦ τρόπου κατατάξεως τῶν ἐγγράφων τῶν σειρῶν τούτων ἐγένετο σύντομος μνεία εἰς τὴν *Ἑκθεσιν Α'* (σ. 716). Πλείονας πληροφορίας περὶ τοῦ θέματος τούτου εὐρίσκει τις εἰς τὸ ἀναφερθὲν βοήθημα *The Records of the Foreign Office 1782 - 1939*, (σσ. 71 - 73). Εἰς τὸ αὐτὸ βοήθημα (σσ. VII - VIII, 61, 68 καὶ πίν. II - IV) περιγράφονται λεπτομερῶς, παρατιθεμένων καὶ σχετικῶν εἰκόνων, καὶ οἱ κατὰ τὰς περιόδους 1906 - 1920 καὶ 1920 καὶ ἐξῆς χρησιμοποιηθέντες ἀντιστοίχως δύο τύποι «συνοδευτικῶν σημειωμάτων» (docket sheets), οἱ ὅποιοι καθιερώθησαν εἰς τὸ Foreign Office ἀπὸ τοῦ 1906. Τὸ «συνοδευτικὸν σημείωμα» εἶναι ἔντυπον τὸ ὅποιον ἐπισυνήπτετο εἰς ἕκαστον ἐγγραφον καὶ παρηκολούθει αὐτὸ εἰς ὅλας τὰς φάσεις τῆς διαδρομῆς του. Τὸ συνοδευτικὸν σημείωμα συνεπληροῦτο βαθμιαίως διὰ τῶν στοιχείων τοῦ συνοδευομένου ὑπ' αὐτοῦ ἐγγράφου (ἀριθμοῦ πρωτοκόλλου, χρονολογίας, ἀποστολῆς, περιλήψεως κλπ.), ὡς καὶ διὰ παρατηρήσεων καὶ ὁδηγιῶν διὰ τὰς δεούσας ἐνεργείας. Τὰ συνοδευτικὰ σημειώ-

13. Ἡδὴ ἔχουν μικροφωτογραφηθῇ 106 τοιοῦτοι τόμοι, καλύπτοντες τὴν περίοδον 1813 - 1905.

14. Περὶ τῶν διαφορῶν τρόπων κατατάξεως τῶν ἀρχείων τῆς ἐν Ἀθήναις Βρετανικῆς Πρεσβείας κατὰ τὰς περιόδους 1813 - 1917, 1917 - 1919, 1920 - 1922, 1923 - 1929, καὶ 1930 - 1937 βλ. τὴν εἰσαγωγὴν τὴν προτασσομένην εἰς τὸν ἐν σ. 251 μνημονευθέντα πρῶτον κατάλογον τῆς σειρᾶς F.O. 286.

15. *Ἑκθεσις Α'*, σ. 720.

ματα και την έρευναν διευκολύνουν και στοιχειά συμπληρωματικά, ένιοιτε μάλιστα άκρως ένδιαφέροντα, περιέχουν.

Ή προσπέλασις τών σειρών F.O. 368, F.O. 369, F.O. 371 και F.O. 372 γίνεται διά τών καταλόγων, πρωτοκόλλων και εύρετηρίων τά όποια άνεφέρθησαν εις την "Εκθεσιν Α' (σσ. 718 και 722) και εις την παροῦσαν έκθεσιν (σσ. 250 και 251).

Ήπισημανθέν σημαντικόν ὕλικόν έκ τών ως άνω σειρών άφορῶν εις την ιστορίαν τοῦ νεωτέρου έλληνισμοῦ έχει ήδη παραγγελθῆ πρὸς μικροφωτογράφειαν, θά παραγγελθῆ δέ σταδιακῶς και έτερον κατὰ τὸ τρέχον και τὰ προσεχῆ ἔτη, άναλόγως τών έκάστοτε ὑπαρχόντων οίκονομικῶν μέσων και τών δυνατοτήτων τῆς φωτογραφικῆς ὑπηρεσίας τοῦ Public Record Office νά έκτελέσῃ τὰς παραγγελίας τοῦ Κέντρου.

Σειραί F.O. 78 (Turkey) και F.O. 195 (Turkey). Ήκ τών σειρών τούτων ἡ μὲν πρώτη ὑπάγεται εις την κατηγορίαν General Correspondence, ἡ δέ δευτέρα εις την κατηγορίαν Embassy and Consular Archives. Περί τών σειρών F.O. 78 και F.O. 195, ὡς και περί τών μέσων προσπελάσεώς των (καταλόγων, πρωτοκόλλων, εύρετηρίων) διαλαμβάνει ἡ "Εκθεσις Α' (σσ. 721 - 722). Ήνταῦθα δέον νά προστεθῇ ὅτι ἐπραγματοποιήθη ἡ εις τὸ πρόγραμμα μικροφωτογράφειαν ὑπ' ἀριθ. IV¹⁶ περιληφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κέντρου μικροφωτογράφειαις τών πρωτοκόλλων και εύρετηρίων τῆς σειρᾶς F.O. 802 (F.O. 605), τὰ όποια χρησιμεύουν εις την ἐπισήμανσιν τών ἔγγράφων τῆς σειρᾶς F.O. 78. Αἱ εις τὸ Κέντρον ἀποκείμεναι σχετικαὶ μικροταινίαι περιλαμβάνουν τοὺς ὑπὸ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα ἐβδομήκοντα περίπου τόμους πρωτοκόλλων και εύρετηρίων: F. O. 802/593 (F.O. 605/220) - F.O. 802/662 (ἡ 663) (F. O. 605/251)¹⁷.

Ήκ τῆς σειρᾶς F.O. 78 (Turkey), ἣτις περιλαμβάνει κυρίως την ἀλληλογραφίαν τοῦ Foreign Office μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βρεταννικῆς Πρεσβείας και τών ἐν τῇ Ὁθωμανικῇ Αὐτοκρατορίᾳ βρεταννικῶν προξενείων κατὰ τὰ ἔτη 1780 - 1905 (τόμοι 5491), ἐπεσημάνθησαν πρὸς μικροφωτογράφειαν οἱ τόμοι οἱ περιέχοντες ἀλληλογραφίαν τοῦ Foreign Office μετὰ προξενείων εύρισκομένων εις περιοχὰς μείζονος σημασίας ὅσον ἀφορᾷ εις την δρᾶσιν τοῦ ἐν Τουρκίᾳ ἀλυτρώτου ἑλληνισμοῦ. Τοιαῦτα προξενεῖα¹⁸ εἶναι π.χ. τῆς Πρεβέζης, τών Ἰωαννίνων, τῆς Λαρίσης, τοῦ Βόλου, τῆς Θεσσαλονίκης, τοῦ Μοναστηρίου, τῆς Φιλίππουπόλεως, τῆς Ἀδριανουπόλεως, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς Σμύρνης, τῆς Μυτιλήνης, τῆς Λάρνακος, τῆς Λεμεσοῦ, τῆς Ρόδου, τοῦ Ἡρακλείου, τοῦ Ρεθύμνου, τών Χανίων. Ήκ τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Foreign

16. "Εκθεσις Α', σ. 727.

17. Ήπίσης ἐπραγματοποιήθη ἡ μικροφωτογράφειαις τών εις τὸ πρόγραμμα III ("Εκθεσις Α', σ. 726) περιληφθέντων πρωτοκόλλων και εύρετηρίων τῆς σειρᾶς F. O. 802 (F.O. 605), τὰ όποια χρησιμεύουν εις την ἐπισήμανσιν τών ἔγγράφων τῆς σειρᾶς F.O. 32 (Greece - τόμοι 770), τῆς όποίας ἡ μικροφωτογράφειαις έχει ὡσαύτως πραγματοποιηθῆ. Αἱ σχετικαὶ μικροταινίαι περιλαμβάνουν τοὺς ὑπὸ τὰ ἐξῆς στοιχεῖα δώδεκα τόμους πρωτοκόλλων και εύρετηρίων: F. O. 802/264 (F. O. 605/105) - F. O. 802/275 (F. O. 605/108).

18. Μὲ τὸν ὅρον προξενεῖα νοοῦνται ἐνταῦθα τὰ γενικά προξενεῖα, τὰ προξενεῖα, τὰ ὑποπροξενεῖα και τὰ προξενικά πρακτορεῖα.

Office μετά προξενείων ὡς τὰ ἀνωτέρω ἐμικροφωτογραφήθησαν ἤδη 128 τόμοι ὑπὸ τοῦ Κέντρου. Ἐπίσης παρηγγέλθη ἡ μικροφωτογράφησις ἑτέρων 144 τόμων ὑπὸ τὰ στοιχεῖα F.O. 78/92 - 233, οἵτινες καλύπτουν τὴν περίοδον τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καὶ τὰ ἀμέσως πρὸ αὐτῆς καὶ μετ' αὐτὴν ἔτη. Τέλος ἐκ τῆς σειρᾶς F.O. 78 παρηγγέλθη ἡ φωτογράφησις τῶν ἐκθέσεων τοῦ ἐν Πρεβέξῃ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἀγγλίας William Meyer διὰ τὴν περίοδον 1819 - 1832 (τόμοι 14). Αἱ ἐκθέσεις αὗται, αἱ ὁποῖαι ἀπεφασίσθη νὰ ἐκδοθῶν ὑπὸ τοῦ Κέντρου εἰς τὴν σειρὰν «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας», περιέχουν σπουδαίας πληροφορίας διὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821.

Ἐκ τῆς σειρᾶς F.O. 195 (Turkey), ἣτις περιλαμβάνει κυρίως τὴν ἀλληλογραφίαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Βρεταννικῆς Πρεσβείας μετὰ τοῦ Foreign Office καὶ μετὰ τῶν ἐν Τουρκίᾳ βρεταννικῶν προξενείων κατὰ τὰ ἔτη 1808 - 1914 καὶ 1932 - 1945 (τόμοι 2533 καὶ κυτία 41), ἐπεσημάνθησαν πρὸς μικροφωτογράφησιν οἱ τόμοι οἱ περιέχοντες ὑλικὸν ἀφορῶν εἰς περιοχὰς ὅπου ὁ ἐν Τουρκίᾳ ἀλύτρωτος ἑλληνισμὸς ἀνέπτυξε μείζονα πολιτικὴν ἢ οἰκονομικὴν δρασιν. Δηλαδὴ ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐπιλογὴ ὡς καὶ εἰς τὴν ἀντίστοιχον περίπτωσιν τῆς σειρᾶς F.O. 78. Ἐκ τῆς μικροφωτογραφήσεως τοῦ ἐπισημανθέντος ὑλικοῦ τῆς σειρᾶς F.O. 195 δέον νὰ ἐξαιρεθῇ ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ καλύπτον τὴν περίοδον μέχρι τοῦ 1905, διότι τοῦτο συμπίπτει ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ ἀντίστοιχον ὑλικὸν τῆς σειρᾶς F.O. 78¹⁹.

Σειραὶ F.O. 406 (Eastern Affairs), F.O. 421 (South - Eastern Europe), F.O. 424 (Turkey), F.O. 434 (Southern Europe), F.O. 881 (Numerical Series). Αἱ σειραὶ αὗται ὑπάγονται, ὡς ἤδη ἐλέχθη²⁰, εἰς τὴν κατηγορίαν Confidential Print (Ἐμπιστευτικὰ Ἐντυπα)²¹. Αἱ πρῶται τέσσαρες ἐξ αὐτῶν περιέχουν ὑλικὸν (ἀλληλογραφίαν, ὑπομνήματα, συνθήκας κ.τ.δ.) κατατεταγμένον κατὰ περιοχάς. Οὕτως εἰς τὴν σειρὰν F.O. 406 ὑπάγονται θέματα τῆς Ἑγγύς καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς τῆς περιόδου 1812 - 1946 (τόμοι 84)· εἰς τὴν σειρὰν F.O. 421 θέματα τῆς Νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης τῆς περιόδου 1812 - 1947 (τόμοι 332)· εἰς τὴν σειρὰν F.O. 424 θέματα τῆς Τουρκίας τῆς περιόδου 1841 - 1957 (τόμοι 297)· καὶ εἰς τὴν σειρὰν F.O. 434 θέματα τῆς Βαλκανικῆς, τῆς Ἰταλίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Τσεχοσλοβακίας καὶ τῆς Οὐγγαρίας κατὰ τὴν περίοδον 1934 - 1941 (τόμοι 9)²². Ἡ σειρὰ F.O. 881 περιέχει πάντα τὰ ἐμπιστευτικὰ ἔντυπα τοῦ Foreign Office τῆς περιόδου 1829 - 1914 κατατεταγμένα κατ' αὕξοντα ἀριθμὸν ἐμπιστευτικοῦ ἐντύπου ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 10.600²³. Ἐπομένως τὸ ὑλικὸν τῶν προηγουμένων τεσσάρων σειρῶν τὸ καλύπτει τὴν περίοδον 1829 - 1914 ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν σειρὰν F.O. 881 ὑπὸ διάφορον κατὰταξιν.

19. Ἐκθεσις Α', σ. 721.

20. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 252.

21. Περὶ Confidential Print βλ. *The Records of the Foreign Office, 1782 - 1939*, σσ. 52, 64, 71, 88 - 89, 127 - 135· καὶ Ἐκθεσιν Α', σσ. 716, 717, 719, 723, 725.

22. Ὑπάρχει καὶ ἡ σειρὰ F.O. 476 (Greece), ἣτις καλύπτει ἑλληνικὰ θέματα τῆς περιόδου 1947 - 1957, ἀλλὰ δὲν εἶναι εἰσέτι προσιτὴ εἰς τὴν ἔρευναν.

23. *The Records of the Foreign Office, 1782 - 1939*, σσ. 89, 127.

Ἡ προσπέλασις τῶν ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων τῶν σειρῶν F.O. 406, F.O. 421, F.O. 424, καὶ F.O. 434 γίνεται διὰ τῶν εἰς τὴν *Ἐκθεσιν Α'* (σ. 719) καὶ εἰς τὴν παροῦσαν ἔκθεσιν (σ. 251) μνημονευομένων καταλόγων καὶ εὐρετηρίων, τῶν δὲ ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων τῆς σειρᾶς F.O. 881 γίνεται προσέτι διὰ ἀριθμητικοῦ πρωτοκόλλου (Numerical Register), εἰς τὸ ὁποῖον τὰ ἐμπιστευτικά ἔντυπα ἔχουν καταχωρισθῇ κατὰ ἀριθμητικὴν σειρὰν ²⁴.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω σειρῶν ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων ἐπεσημάνθη πρὸς μικροφωτογράφειαν ὕλικὸν καλύπτον τὰ ἐξῆς κυρίως θέματα: τὰς διπλωματικὰς διαπραγματεύσεις διὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου· τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος· τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς τοῦ Ὁθωνοῦ· τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843· τὰ Παρκερικά· τὰς ἑλληνο-τουρκικὰς σχέσεις· τὰ προνόμια τῶν Χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ· τὴν μεταπολίτευσιν τοῦ 1862-1863· τὴν ἔνωσιν τῆς Ἑπτανήσου· τὸ Κρητικὸν ζήτημα· τὸ Κυπριακὸν ζήτημα· τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἑλληνικῶν συνόρων τῷ 1881· τὸν ἀποκλεισμόν τοῦ 1886· τὸν πόλεμον τοῦ 1897· τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα· τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909· τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους· τὸν Α' Παγκόσμιον πόλεμον ἐν σχέσει μὲ τὴν Ἑλλάδα· τὰ γεγονότα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας 1919-1922· τὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἐσωτερικῆς καὶ διεθνοῦς ἀποψέως ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι τοῦ 1939 κλπ.

Ἐκ τοῦ ὕλικου τούτου ἐφωτογραφήθησαν ἤδη τὰ ὑπὸ τὰ στοιχεῖα F.O. 421/2-4 ἐμπιστευτικά ἔντυπα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἔχει ἀποφασισθῇ, θὰ δημοσιευθοῦν ὑπὸ τοῦ Κέντρου εἰς τὴν σειρὰν «Μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας». Τὰ ἐμπιστευτικά ταῦτα ἔντυπα φέρουν τὸν τίτλον «Abstracts of Proceedings in the Greek Question» καὶ περιέχουν ἐπισκόπησιν τῶν διπλωματικῶν διαπραγματεύσεων διὰ τὴν ἰδρυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους. Ἐπίσης ἐμικροφωτογραφήθη λίαν ἐνδιαφέρον ὕλικὸν ἀφορῶν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα, παρηγγέλη δὲ ἡ μικροφωτογράφησις τῆς ὑπὸ τὰ στοιχεῖα F.O. 287 συλλογῆς ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων (τόμοι 21), τὰ ὁποῖα κατὰ τὰ ἔτη 1874 - 1892 ἀπεστάλησαν εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις Βρεταννικὴν Πρεσβείαν.

Ἰδιαιτέραν σειρὰν, τὴν F.O. 899 (Cabinet Papers), ἀποτελοῦν τὰ ἐμπιστευτικά ἔντυπα τοῦ Foreign Office τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὸ Βρεταννικὸν Ὑπουργικὸν Συμβούλιον. Ἡ σειρὰ αὕτη ἀποτελεῖται ἐξ 20 τόμων καὶ καλύπτει τὴν περίοδον 1900-1921. Ἡ προσπέλασις τῆς σειρᾶς ταύτης, διὰ τὴν ὁποῖαν δὲν ὑπάρχει ἀλφαβητικὸν εὐρετήριον, γίνεται διὰ τοῦ μνημονευθέντος οἰκείου καταλόγου ²⁵, ὅστις ὁμως βοηθεῖ μόνον εἰς τινὰς περιπτώσεις εἰς τὴν ἀνίχνευσιν τῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναφερομένων ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων. Διὰ τοῦτο ἡ τοιαύτη ἀνίχνευσις διὰ τοὺς τόμους F.O. 899/12-20 (ἔτη 1915-1921) ἐγένετο δι' αὐτοψίας ²⁶. Τὰ εἰς τοὺς τόμους 12-20 ἐπισημανθέντα ἐμπιστευτικά ἔντυπα ἀφοροῦν εἰς τὴν Κύπρον (1918), τὴν εἰς Ἑλλάδα ἐπάνοδον τοῦ Βασιλέως Κων-

24. *Ἐ. ἀ.*, σ. 89.

25. Βλ. ἀνωτέρω, σ. 251.

26. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκάστου τῶν τόμων 1-15 τῆς σειρᾶς F.O. 899 ὑπάρχει πίναξ τῶν ἀντιστοιχῶς περιεχομένων ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων.

σταντίνου, τὰς ἑλληνοῦταλικὰς σχέσεις (1919), καὶ τὴν ἀρθρογραφίαν τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου (1915 - 1916). Ἡ ἀνίχνευσις τῶν εἰς τοὺς προηγουμένους τόμους τῆς σειρᾶς F.O. 899 περιεχομένων ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων περὶ Ἑλλάδος, Κρήτης κλπ., ἤτοι εἰς τοὺς τόμους 1 - 11 (ἔτη 1900 - 1916), γίνεται διὰ τοῦ καταλόγου τῆς σειρᾶς CAB. 37, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχουν περιληφθῇ ἐν φωτοτυπίᾳ, πλὴν ἄλλων, καὶ ἅπαντα τὰ ἐμπιστευτικὰ ἔντυπα τῶν τόμων 1 - 11 τῆς σειρᾶς F.O. 899. Ὁ κατάλογος τῆς σειρᾶς CAB. 37, ἣτις δὲν ὑπάγεται εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Foreign Office, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ ἐν τῷ Public Record Office ἀρχείου τοῦ Βρετανικοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου (Cabinet), ἔχει ἐκδοθῇ εἰς τὴν σειρὰν Public Record Office Handbooks ὑπὸ τοὺς ἀριθ. 4 καὶ 9²⁷.

Δέον νὰ προστεθῇ ὅτι εἰς τὴν σειρὰν CAB. 37, ἣτις καλύπτει τὴν περίοδον 1880 - 1916, ὑπάρχουν καὶ ἐμπιστευτικὰ ἔντυπα μὴ περιλαμβανόμενα εἰς τὴν σειρὰν F.O. 899, ἀφ' ἑνὸς διότι αἱ δύο ὡς ἄνω σειραὶ δὲν συμπίπτουν χρονολογικῶς καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι ἡ σειρὰ CAB. 37 δὲν ἀπετελέσθη ἐξ ἐμπιστευτικῶν ἐντύπων προερχομένων μόνον ἐκ τοῦ Foreign Office, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων ὑπηρεσιῶν (Admiralty, Treasury κλπ.).

Τὰ εἰς τὴν σειρὰν CAB. 37 ἐπισημανθέντα ἐμπιστευτικὰ ἔντυπα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἐν Κύπρῳ κατάστασιν (1880, 1907, 1910), τὴν πρότασιν παραχωρήσεως τῆς νήσου εἰς τὴν Ἑλλάδα (1915), τὸ Κρητικὸν ζήτημα (1882, 1897, 1903, 1904, 1909, 1911, 1912), τὸ Μακεδονικὸν ζήτημα (1893, 1903, 1906, 1908), τὴν ἐν Ἑλλάδι οἰκονομικὴν κατάστασιν (1880, 1898), τὰ ἐν Ἑλλάδι γεγονότα τοῦ ἔτους 1909, τὴν κρίσιν ἀπὸ ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀπόψεως θέσιν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ ἔτη 1915 - 1916²⁸.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 16ῃ Ἀπριλίου 1970.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς
τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ
Ἑλευθέριος Πρεβελάκης

27. No. 4 : *List of Cabinet Papers, 1880 - 1914*, Λονδίνον (H.M.S.O.) 1964.
No. 9 : *List of Cabinet Papers, 1915 and 1916*, Λονδίνον (H.M.S.O.) 1966. Γενικῶς περὶ τῶν ἀρχείων τοῦ Cabinet Office βλ. εἰς τὴν αὐτὴν σειρὰν No. 11 : *The Records of the Cabinet Office to 1922*, Λονδίνον (H.M.S.O.) 1966. Ἀντίτυπα τῶν ὡς ἄνω δημοσιευμάτων ὑπάρχουν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Κέντρου.

28. Ἐμπιστευτικὰ ἔντυπα περὶ Ἑλλάδος ὑπάρχουν καὶ εἰς ἄλλας σειρὰς τῶν Cabinet Papers.

Δ'

ΕΚΘΕΣΙΣ

Ἀναστασίου Καραναστιάση, συντάκτου τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης, ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς του εἰς τὰς Ἑλληνοφώνους περιοχὰς τῆς Κάτω Ἰταλίας κατὰ τοὺς μῆνας Αὐγούστου, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον τοῦ 1969.

Π ρ ὀ ς

*Τὴν Σὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν
(Διὰ τοῦ κ. Δ'ντοῦ τοῦ Κέντρου Συντάξεως
τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ)*

Ἐ ν τ α ῦ θ α

Κύριε Γενικὲ Γραμματεῦ,

Δαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ ἐκθέσω κατωτέρω ἐν συντομίᾳ τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς πραγματοποιηθείσης, κατὰ τὴν ὥς ἄνω ἀποστολῇ μου, ἐργασίας :

1) Ἐπεσκέφθην κατ' ἀρχὰς τὰ Ἑλληνόφωνα χωρία τῆς περιοχῆς τῆς Καλαβρίας : *Μπόβα, Βουνί, Χωρίο τοῦ Βουνίου, Ροχούδι καὶ Χωρίο τοῦ Ροχουδίου*, ἔνθα παρέμεινα ἀπὸ τῆς 21-8-1969 μέχρι τῆς 15-9-1969, συνέλεξα καὶ ἠχογράφησα μνημεῖα τοῦ προφορικοῦ λόγου (παροιμίας, γνωμικά, παραδόσεις, ᾄσματα, μύθους καὶ παραμύθια), τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ συμπληρώσουν σημαντικῶς τὸ κατὰ τὰ προηγούμενα ἔτη συγκεντρωθὲν ἐντεῦθεν πολύτιμον γλωσσικὸν ὕλικόν.

2) Μετέβην εἰτα εἰς τὰ Ἑλληνόφωνα χωρία τοῦ Salento (*Απουλία) : *Καλημέρα, Κοριλιάνο, Καστριγιάνο, Στερνατία καὶ Τσολλίνο*, ἔνθα παρέμεινα ἀπὸ 16-9-1969 μέχρι 23-10-1969 καὶ συνέλεξα, ἐπὶ τῇ βάσει ἐρωτηματολογίων, τὰ σωζόμενα εἰσέτι εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ ρήματα καὶ ποικίλα λεξιλογικὰ στοιχεῖα.

Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας μου ὑπῆρξαν καὶ τὴν φορὰν ταύτην λίαν ἱκανοποιητικά. Τὰ μνημεῖα λόγου, τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσα ἐκ τῆς περιοχῆς τῆς Καλαβρίας, κατάλοιπα μιᾶς καλλιεργημένης γλώσσης, παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον, τόσον διὰ τὴν μορφὴν ὑπὸ τὴν ὁποίαν διετηρήθησαν μέχρι σήμερον, ὅσον καὶ διὰ τὰ λεξιλογικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνάγουν τὰ μνημεῖα ταῦτα εἰς πολὺ παλαιοὺς χρόνους. Ἐξ ἄλλου διὰ τῆς ἐπιμόνου ἐρεῦνης μου εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Salento, τὴν ὁποίαν ὁ εἰδικῶς ἐπὶ ἔτη ὀλόκληρα ἀσχοληθεῖς εἰς τὴν μελέτην τῶν ἰδιωμάτων τούτων Γερμανὸς γλωσσολόγος καθηγ. Rohlfς ἐθεώρει ὡς ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρουσαν τῆς Καλαβρίας, προσέκνυσαν νέα μορφολογικὰ καὶ λεξιλογικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα κατατάσσουν τὰ ἰδιώματα ταῦτα τοῦ Salento εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν μὲ ἐκεῖνα τῆς Καλαβρίας.

Ὡς τυγχάνει Ὑμῖν γνωστόν, τὸ χρηματικὸν ποσόν, τὸ καταβληθὲν μοι παρὰ τῆς Ἀκαδημίας, ἀνταπεκρίνετο εἰς τὰ ἔξοδα μεταβάσεώς μου καὶ διαμονῆς εἴκοσι πέντε μόνον ἡμερῶν, ἐνῶ, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω παρατιθεμένων ἡμερομηνιῶν, ἠδυνήθην νὰ παραμείνω καὶ νὰ ἐργασθῶ ἐπὶ δύο καὶ πλέον μῆνας. Τοῦτο χάρις εἰς τὴν φιλόξενον καὶ πάλιν βοήθειαν τῶν Ἑλληνοφώνων καὶ τῶν φίλων μου Ἰταλῶν ἐπιστημόνων.

Ἄς μοι ἐπιτραπῇ νὰ ἀναφέρω δύο περιπτώσεις εὐγενοῦς βοηθείας: Εἰς τὴν πόλιν Γαλατῖνα τῆς περιοχῆς τοῦ Salento, κέντρον ἐξορμήσεώς μου πρὸς τὰ πέριξ κείμενα Ἑλληνόφωνα χωρία, μὴ ὑπαρχούσης κενῆς κλίνης εἰς τὸ μοναδικὸν ξενοδοχεῖον, ἐφιλοξενήθην παρὰ τοῦ καθηγητοῦ κ. Salvatore Forcina ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα, εἰς διαμέρισμα τῆς οἰκίας του, ὃ δὲ ἐργοστασιάρχης κ. Antonio Pascali, ἐκ τῆς Ἑλληνοφώνου Σερνατίας, διέθεσεν ἓν τῶν αὐτοκινήτων του διὰ νὰ μὲ μεταφέρῃ εἰς τὰ Ἑλληνόφωνα χωρία καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐργασίας μου. Πρὸς ἀμφοτέρους τούτους ἐστάλησαν ἤδη αἱ Ὑμέτεραι εὐχαριστίαι.

Κύριε Γενικὲ Γραμματεῦ,

Συνεπλήρωσα μέχρι τοῦδε ὁκτὼ ἀποστολάς, διμήνου διαρκείας ἐκάστην, διὰ τὴν συλλογὴν καὶ τὴν μελέτην τῶν Ἑλληνικῶν ιδιωμάτων τῆς Κάτω Ἰταλίας. Ἐξ αὐτῶν αἱ πέντε μόνον ἐξετελέσθησαν δαπάναις τῆς Ἀκαδημίας. Ἐκ τῶν ὑπολοίπων τὰς μὲν δύο ἐχρηματοδότησεν ἡ Ἐπιτροπὴ Παγκείου Κληροδοτήματος, τὴν δὲ ἄλλην ἐπωμίσθη ἐξ ἰδίων.

Αἱ γνώσεις καὶ ἡ πείρα, τὰς ὁποίας ἀπεκόμισα μέχρι τοῦδε, μοῦ ἐπιτρέπουν, νομίζω, νὰ διατυπώσω ὠρισμένας διαπιστώσεις:

Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἀπομένει πολλὴ εἰσέτι ἐργασία πρὸς ὁλοκλήρωσιν τῆς συλλογῆς τοῦ ὅλως ἰδιάζοντος ὅσον καὶ ἰδιαιτέρως σημαντικοῦ ὕλικου τῶν ἐν λόγῳ περιοχῶν. Ὁ πρὸ ὀλίγου μνημονευθεὶς καθηγητὴς Rohlfς ἐπισκέπτεται κατ' ἔτος ἀπὸ τεσσαρακονταετίας τὰ Ἑλληνόφωνα χωρία τῶν δύο περιοχῶν, χωρὶς νὰ ἔχῃ κατορθώσει νὰ ἐξαντλήσῃ ἀσφαλῶς ὁλόκληρον τὸν γλωσσικὸν θησαυρόν, ἀφοῦ ἀρκετὰ σημαντικὸν τμῆμα αὐτοῦ, μὴ περιλαμβανόμενον εἰς τὸ Λεξικὸν του, ἔφερεν εἰς φῶς ἡ ἰδική μου ἔρευνα.

Ἡ δευτέρα διαπίστωσις εἶναι ὅτι διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ ὕλικου τούτου, ἀπὸ λεξιλογικῆς ἰδίας ἀπόψεως, ἣτις ἐνδιαφέρει ἀμέσως τὸ Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας, ἀνάγκη παρίσταται νὰ συνταχθῇ, ὡς ἐπιστέγασμα τῆς ὅλης ἐργασίας, τὸ ἰδιαίτερον Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῶν περὶ ὧν πρόκειται ιδιωμάτων. Ἐχῶ ἤδη ἀρχίσει τὴν ἐργασίαν κατατάξεως καὶ ἐπεξεργασίας τοῦ ὕλικου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται νὰ ἀποχωρήσω προσεχῶς τῆς ὑπηρεσίας, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὴν συγκατάθεσιν τῆς Ἀκαδημίας ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ὅτι δηλ. τὸ Λεξικὸν τοῦτο θὰ ἐκδοθῇ ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ δαπάναις αὐτῆς.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 14ῃ Ἰανουαρίου 1970

Μετὰ σεβασμοῦ
Ἀναστάσιος Καραναστάσης

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16^{ΗΣ} ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

Ὁ Πρόεδρος τοῦ παρελθόντος ἔτους κ. **Ἑρρίκος Σκάσσης** μετὰ κατάλληλον προσφώνησιν παρέδωκε τὴν προεδρίαν εἰς τὸν Πρόεδρον τοῦ ἔτους 1969 κ. **Ἀμίλκαν Ἀλιβιζάτον**, ὅστις ἀναλαμβάνων ταύτην ἠὺχαρίστησε τὴν Ἀκαδημίαν διὰ τὴν προσγενομένην εἰς αὐτὸν τιμὴν, ἀνεφέρθη δὲ περαιτέρω εἰς τὰ προβλήματα τοῦ Ἰδρύματος, ὧν θὰ ἐπιδιώξῃ τὴν λύσιν¹.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Θεοφ. Μανιᾶ** (ἀρ. πρωτ. 59620) καὶ **Φ. Γκούμα** (ἀρ. πρωτ. 59645).

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 374 κ.έ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 6ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΑΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ **Σταματίου Ἀλεξ. Φιλιππούλη** (ἀρ. πρωτ. 59798).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ὁ Πρόεδρος ἀγγέλλει ἐπισήμως τὸν θάνατον τοῦ **Karl Jaspers**, ξένου
ἐταίρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἐπισυμβάντα τὴν 26-2-1969.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 25^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1821

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνῆλθεν εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν τὴν 24^{ην} Μαρτίου 1969, ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 6 μ. μ., πρὸς ἐορτασμὸν τῆς Ἑθνικῆς Ἐπετείου τῆς 25^{ης} Μαρτίου 1821.

Τὴν συνεδρίαν ἐτίμησε διὰ τῆς παρουσίας του ἡ Α. Ε. ὁ Ἀντιβασι-
λεὺς Ἀντιστράτηγος κ. Γ. Ζωϊτάκης. Παρέστησαν ἐπίσης ἐκπρόσωπος
τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύ-
μου, Ὑπουργοί, Πρυτάνεις Ἀνωτάτων Σχολῶν, Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Πνευ-
ματικῶν Ἰδρυμάτων, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι, ὥς καὶ
ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησε κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου ὁ
Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἀμίλκας Ἀλιβιζάτος, ὅστις ἀνέπτυξε τὸ θέμα :
«Χριστιανισμός - Ὁρθοδοξία - Ἐθνισμός»¹.

Μετὰ τὸ πέρας τοῦ ὥς ἄνω λόγου ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς κ. Ἰωάννης
Θεοδωρακόπουλος ἀνεκοίνωσε τὴν ὑπὸ τῆς Ἀκαδημίας ἀπονομὴν τοῦ Ἀριστείου
Γραμμάτων εἰς τὸν κ. Ἀγγελον Τερζάκην, τὴν προκήρυξιν τοῦ Ἀριστείου Ἱστο-
ρικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, ὥς καὶ τὴν προκήρυξιν βραβείων.

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 374 κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΛΚΑ ΑΔΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ **Ἀσπασίας Π. Κατσάλη** (ἀρ. πρωτ. 60018).

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 24^{ΗΣ} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΕΠΙ Τῇ ΕΠΕΤΕΙῶ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΗΣ 21^{ΗΣ} ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1967

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνήλθε τὴν 24^{ην} Ἀπριλίου 1969, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 6 μ. μ. εἰς ἑκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν διὰ τὸν ἐορτασμὸν τῆς Ἐπετείου τῆς Ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως τῆς 21^{ης} Ἀπριλίου 1967.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν Ὑπουργοί, ἀνώτατοι λειτουργοὶ καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι.

Μετὰ σύντομον εἰσήγησιν τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. **Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου** τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησεν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Μιχαὴλ Τόμπρος** ἀναπτύξας τὸ θέμα : «*Τὸ Χρονικὸν μιᾶς ἰδεολογικῆς διαμάχης ἐξήκοντα ἔτων*» ¹.

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 22* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 8ΗΣ ΜΑΪΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΑΜΙΛΚΑ ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΥ

ΕΠΙΚΥΡΩΣΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΜΕΛΟΥΣ

Ὁ Πρόεδρος ἀρχομένης τῆς συνεδρίας ἀνακοινοῖ, ὅτι διὰ Βασ. Διατάγματος ἐκδοθέντος τὴν 7-4-1969 καὶ δημοσιευθέντος τὴν 21-4-1969 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 115, τεῦχος Γ', Φ. Ε. Κ. ἐκυρώθη ἡ γενομένη ἐκλογὴ τοῦ κ. **Πέτρου Χάρη** ὡς τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐν τῇ Τάξει τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν Καλῶν Τεχνῶν καὶ δὴ εἰς τὴν ἔδραν τῆς Λογοτεχνίας.

ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας ἀποδέχεται τὴν καταλειφθεῖσαν εἰς τὴν Ἀκαδημίαν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀκαδημαϊκοῦ **Μαξ. Μητσοπούλου** κληροδοσίαν.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 5ΗΣ ΙΟΥΝΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ **Ἰωάν. Βαζαίου** (ἀρ. πρωτ. 60156).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 12^{ΗΣ} ΙΟΥΝΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ **Σπυρ. Χονδρογιάννη** (ἀρ. πρωτ. 60682).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 16^{ΗΣ} ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ὁ προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. **Λεωνίδας Ζέρβας**, ἀγγέλλων τὸν θάνατον τοῦ Προέδρου αὐτῆς **Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου**, ἐξαίρει τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ ἐκλιπόντος καὶ καλεῖ τὴν Ὀλομέλειαν ὅπως τηρήσῃ ἐνὸς λεπτοῦ σιγῇ. Ἀκολουθῶς, ὁ προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος κ. **Λεωνίδας Ζέρβας** ἀγγέλλων τὸν θάνατον τοῦ **Στρατῆ Μυριβήλη**, τακτικοῦ μέλους τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ἐν τῇ Τάξει τῶν Γραμμάτων καὶ Καλῶν Τεχνῶν, ἀναφέρεται διὰ βραχέων εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἐκλιπόντος καὶ καλεῖ τὴν Ὀλομέλειαν ὅπως τηρήσῃ ἐνὸς λεπτοῦ σιγῇ.

ΕΠΙΚΥΡΩΣΙΣ ΕΚΛΟΓΗΣ ΞΕΝΩΝ ΕΤΑΙΡΩΝ

Ὁ Πρόεδρος ἀρχομένης τῆς συνεδρίας ἀνακοινοῖ, ὅτι διὰ Βασ. Διατάγματος ἐκδοθέντος τὴν 18-8-1969 καὶ δημοσιευθέντος τὴν 5-9-1969 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 288, τεῦχος Γ', Φ. Ε. Κ. ἐκυρώθη ἡ γενομένη ἐκλογὴ τῶν κ. κ. **André Lallemant** καὶ **Sir Stewart Duke Elder** ὡς ξένων ἐταίρων τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ἀμφοτέρων εἰς τὴν Τάξιν τῶν Θετικῶν Ἐπιστημῶν.

ΕΓΚΡΙΣΙΣ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ 1970

Ψηφίζεται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας ὁ Προϋπολογισμὸς τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1970.

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΩΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένων φακέλων ὑπὸ **Ἀντ. Δαυῖδ** (ἀρ. πρωτ. 60928), **Ἀννης Θωμάκου** (ἀρ. πρωτ. 61172), **Ἐλ. Κονομίδου** (ἀρ. πρωτ. 61286), **Σταμ. Φιλιππούλη** (ἀρ. πρωτ. 61287) καὶ **Στυλ. Βλαστοῦ** (ἀρ. πρωτ. 61425).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 27ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1970

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΤΗΣ 28ης ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1940

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνήλθε τὴν 27ην Ὀκτωβρίου, ἡμέραν Δευτέραν καὶ ὥραν 6 μ. μ., εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν πρὸς ἐορτασμὸν τῆς Ἑθνικῆς Ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν ἐκπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἐξεφώνησε κατ' ἐντολὴν τῆς Συγκλήτου ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Πέτρος Χάρης** ἀναπτύξας τὸ θέμα: «*Ἡ 28η Ὀκτωβρίου 1940 καὶ ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος*»¹.

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 42* κ.έ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 13^{ΗΣ} ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΚΑΤΑΘΕΣΙΣ ΕΣΦΡΑΓΙΣΜΕΝΟΥ ΦΑΚΕΛΟΥ

Ἐγκρίνεται ἡ κατάθεσις ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἀκαδημίας ἐσφραγισμένου φακέλου ὑπὸ **Κ. Νεοφύτου Πιζάνη** (ἀρ. πρωτ. 61703).

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19ΗΣ ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΕΠΙ Τῇ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΑΙ
ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΤΟΥ Μ. ΓΚΑΝΤΙ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνήλθεν εἰς ἑκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν τὴν 19ην Νοεμβρίου, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7 μ.μ., πρὸς ἐορτασμὸν τῆς ἑκατονταετηρίδος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Μ. Γκάντι.

Εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην τελετὴν παρέστησαν ἐκπρόσωποι τῆς Κυβερνήσεως, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Μετὰ πρόλογον τοῦ Προέδρου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν κ. **Λεων. Ζέρβα** τὸν πανηγυρικὸν ἐξεφώνησεν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γρηγόριος Κασσιμάτης** ἀναπτύξας τὸ θέμα: «*Τὸ μῆνυμα τοῦ Γκάντι*»¹.

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 68* κ. ἑ.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 3ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΕΠΙ ΤΗ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΕΙ 100 ΕΤΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟΥ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνήλθεν εἰς ἑκτακτον πανηγυρικὴν συνεδρίαν τὴν 3ην Δεκεμβρίου, ἡμέραν Τετάρτην καὶ ὥραν 7 μ.μ., πρὸς εορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς συμπληρώσεως 100 ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ **Ἀνδρέα Κάλβου**.

Εἰς τὴν ἐπίσημον ταύτην τελετὴν παρέστησαν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος, Ὑπουργοί, Πρυτάνεις καὶ Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Σχολῶν, ἀνώτατοι δικαστικοὶ καὶ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Τὸν πανηγυρικὸν λόγον ἐξεφώνησεν ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Γεώργιος Ἀθανασιάδης Νόβας** ἀναπτύξας τὸ θέμα: «*Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου*»¹.

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 105* κ.ε.

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 4ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΛΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

ΕΚΛΟΓΗ ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΥ

Ἐκλέγεται Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας διὰ τὸ ἔτος 1970 ὁ κ. **Σπυρίδων Μαρινᾶτος**.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29ΗΣ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1969

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΔΕΩΝ. ΖΕΡΒΑ

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Ἀκαδημίας συνήλθε, συμφώνως πρὸς τὸν Ὄργανισμόν, εἰς πανηγυρικὴν συνεδρίαν ἐπὶ τῇ λήξει τοῦ ἔτους τὴν 29ην Δεκεμβρίου, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 6 μ. μ.

Εἰς τὴν συνεδρίαν παρέστησαν ἡ Α. Ε. ὁ Ἀντιβασιλεὺς Ἀντιστράτηγος κ. Γ. Ζωϊτάκης, ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος, Ὑπουργοί, Πρυτάνεις Ἀνωτάτων Σχολῶν, Καθηγηταὶ Ἀνωτάτων Πνευματικῶν Ἰδρυμάτων καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι προσκεκλημένοι.

Ὁ Πρόεδρος κ. **Λεωνίδας Ζέρβας** κηρύσσει τὴν ἔναρξιν τῆς συνεδρίας ὡμίλησε μὲ θέμα: «*Μνήμη Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου*»¹.

Μετὰ τὸν λόγον τοῦ Προέδρου ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς κ. **Ἰωάννης Θεοδωρακόπουλος**, παρελθὼν ἐπὶ τὸ βῆμα, ἀνέγνωσε τὴν ὑπ' αὐτοῦ συνταχθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῶν πεπραγμένων τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ λήγον ἔτος, τῶν ἀπονεμομένων ὑπ' αὐτῆς μεταλλίων, βραβείων καὶ ἄλλων τιμητικῶν διακρίσεων², ὡς καὶ τῶν προκηρυκτομένων νέων βραβείων³.

---

1. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 374.

2. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 149*.

3. Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 195*.

E

EYPETHPION

α — ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Α) ΛΟΓΟΙ.-ΟΜΙΛΙΑΙ.-ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ.-ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΔΙΕΘΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΑΣ.-ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΚΕΝΤΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

σελ.

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ Κ.—"Εκθεσις περὶ τῆς συμμετοχῆς ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἰς τὸ ἐν Stony Brook τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης συνελθόν διεθνὲς συνέδριον κρυσταλλογραφίας	244*
ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΑΜΙΑΚΑΣ — Λόγος ἐπὶ τῇ ἀνάλῃ τῆς προεδρίας	374
ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΑΜΙΑΚΑΣ — Χριστιανισμός - Ὁρθοδοξία - Ἐθνισμός. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου	1*
ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΑΜΙΑΚΑΣ — Εἰσήγησις εἰς τὸν ἐορτασμόν τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967	22*
ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΝΟΒΑΣ Γ.— Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου. Λόγος ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνδρ. Κάλβου	105*
ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ Δ.—"Εκθεσις τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης	209*
ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ Δ.—"Εκθεσις τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τῶν ἰδιωμάτων ἐπὶ τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ συντάκτου τοῦ Κέντρου κ. Νικ. Κοντοσοπούλου εἰς Κύπρον πρὸς συγκέντρωσιν γλωσσικοῦ ὕλικου	245*
ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ Δ.— Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου ἐρεῦνης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1969	214*
ΧΑΡΑΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Γιανναράκου, <i>Ἑσωτερικὴ παθολογία καὶ σύγχρονος θεραπευτικὴ</i>	39*
ΧΑΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ — Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου καὶ ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος. Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου	43*
ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ — Τὸ μήνυμα τοῦ Γκάντι. Ὁμιλία ἐπὶ τῇ 100ῃ ἐπετείῳ τῆς γεννήσεως τοῦ Μαχάτμα Γκάντι	69*
ΛΟΥΡΟΣ Ν. Κ.— Ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἱατροῦ	361
ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ Μ. Ι.—"Εκθεσις πεπραγμένων τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Ἰνστιτούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν καὶ τὸ ἔτος 1969	223*
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠ.— Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Βάσσου Καραγεώργη, <i>Excavations in the Necropolis of Salamis</i>	37*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Β. Σταυρίδου, <i>Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι σήμερον</i>	66*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου του, <i>Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας</i>	39*
ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝ.— Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Δημ. Κωσταντέλου, <i>Βυζαντινὴ φιλανθρωπία καὶ κοινωνικὴ εὐημερία</i>	39*

ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Δ.—Συνοπτική έκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου - 30 Νοεμβρίου 1969 . . .	212*
ΟΡΛΑΝΔΟΣ ΑΝ. Κ.—Παρουσίασις ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Δημ. Εὐαγγελίδη. . .	384
ΦΛΩΡΑΤΟΣ ΧΑΡΑΛ. Σ.—Περίληπτικὸν σημείωμα περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως . . .	220*
ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΕΛ.—Συνοπτικὸν σημείωμα περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . .	218*
ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΕΛ.—Ἐκθεσις περὶ τῆς συνεχίσεως τῆς μικρογραφίσεως ἐγγράφων τοῦ Foreign Office ἀφορῶντων εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν . . .	249*
ΣΚΑΣΣΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ — Εἰσήγησις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ βιβλίου τοῦ Bernard Weinmann ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἰωάν. Τρικκαλινοῦ. . .	138*
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν.—Ἐκθεσις ἀπονομῆς τιμητικῶν διακρίσεων κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου . . .	20*
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Ν.—Προκήρυξις βραβείων καὶ τοῦ Ἀριστείου Ἱστορικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου . . .	21*
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Ν.—Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . .	149*
THEODORACPOULOS I. N.—Report on the Activities of the Academy during 1969 (Translation of the Greek text, pp. 173* - 194*) . . .	
ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Ν.—Προκήρυξις βραβείων (κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου) . . .	195*
ΤΟΜΠΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ — Τὸ χρονικὸν μιᾶς ἰδεολογικῆς διαμάχης ἐξήκοντα ἐτῶν 1909 - 1969. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Ἀπριλίου . . .	22*
ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ Μ.—Συνοπτικὴ έκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . .	217*
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Παρουσίασις τῶν βιβλίων τῶν κ. Bernard Weinmann ὑπὸ τὸν τίτλον <i>Τὰ ἐδάφη τῆς νήσου τῶν Κυκλάδων Ἀμοργοῦ καὶ ἡ γεωργικὴ ἀξιοποίησις αὐτῆς</i> καὶ Ἡλία Π. Τσουκαλᾶ ὑπὸ τὸν τίτλον <i>Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ναυτικὴ</i> . . .	141*
ΞΑΝΘΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν.—Συνοπτικὴ έκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν Ἀστρονομίας καὶ Ἐφαρμοσμένων Μαθηματικῶν κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου 1968 μέχρι τῆς 30ης Νοεμβρίου 1969 . . .	221*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Εἰσήγησις εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἐθνικῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940 . . .	42*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Μνήμη Ἀμίκα Ἀλιβιζάτου. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1969 . . .	143*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Στρατῆ Μυριβήλη . . .	40*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Ἀγγελία θανάτου τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀμίκα Ἀλιβιζάτου . . .	40*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Εἰσήγησις εἰς τὸν ἑορτασμὸν ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς γεννήσεως τοῦ Μαχάτμα Γκάντι . . .	68*

B) ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

- ΒΑΛΛΩΡΑ Β., ΠΟΙΜΕΝΙΔΟΥ Ε.—'Η ἔκτασις τῆς ἐν Ἑλλάδι Παιδείας. (The Depth of Education in Greece) 35
- ΒΛΑΧΟΣ Β. Μ.—Μία νέα ποικιλία παραγωγῆς πρωϊμῶν ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν. (Un nouveau cépage de production des raisins de table précoces) . . . 343
- BOULIGAND G.—La Géométrie infinitésimale directe, à partir de ses origines naturelles (première partie). ('Η ἄμεσος διαφορική γεωμετρία, ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν αὐτῆς). (Μέρος πρῶτον) 259
- BOULIGAND G.—La Géométrie infinitésimale directe, à partir de ses origines naturelles (seconde partie). ('Η ἄμεσος διαφορική γεωμετρία ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν αὐτῆς). (Μέρος δεύτερον) 285
- ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ Γ., ΚΟΥΤΣΕΛΙΝΗ ΑΝΤ., ΜΟΙΡΑ Κ.—Συγκριτικὴ μελέτη καπνίσματος χασις καὶ κανναβινολῶν C¹⁴. (A comparative study of the action of smoking process on hashish and cannabinols C¹⁴) 239
- KARAGOUNIS G., AGATHOKLIS J.—Über eine Körperklasse organischer Substanzen deren IR-Spektren in hohem Masse vom physikalischen Zustand abhängen. (Περὶ μιᾶς τάξεως χημικῶν οὐσιῶν (κυκλοπολυοξυαιθυλένια) μὲ ὑπερύθρον φάσμα ριζικῶς ἐξαργτῶμενον ἀπὸ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν) 338
- ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ Ν. Α.—'Ακτινομετρικαὶ καὶ φωτομετρικαὶ παρατηρήσεις γενόμεναι κατὰ τὴν ἔκλειψιν τοῦ Ἡλίου τῆς 22^{ας} Σεπτεμβρίου 1968. (Actinometric and photometric observations made during the eclipse of the Sun, on 22nd of September 1968) 109
- ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡ.—'Ο Λαμαρτίνος καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες. (Lamartine et les combattans Grecs) 72
- ΚΑΤΣΙΚΑΤΣΟΣ Χ. Γ.—'Η ἡλικία τοῦ μεταμορφωμένου συστήματος τῆς Νοτίου Εὐβοίας καὶ ἡ στρωματογραφικὴ διάρθρωσις αὐτοῦ. (L'âge du système métamorphique de l'Eubée méridionale et sa subdivision stratigraphique). (Note préliminaire) 223
- KAZANDZIDIS S. G.—On sums of like powers of the numbers less than N and prime to N ('Αθροίσματα ὁμοβαθμίων δυνάμεων τῶν φυσικῶν ἀριθμῶν τῶν μικροτέρων φυσικοῦ ἀριθμοῦ $N > 1$ καὶ πρώτων πρὸς τὸν N) 148
- ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ.—'Η μέθοδος τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῶν μεταλλευμάτων τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἰς τὰ ἐπίπεδα πλυντήρια τῆς Λαυρεωτικῆς 129
- ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ.—Τὰ ἐλικοειδῆ πλυντήρια τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὸ Λαύριον, μία ἀπωλεσθεῖσα ἀρχαία ἑλληνικὴ ἐφεύρεσις 129
- KRIKELIS B. PETER—Certain relations between generalized topology and universal algebra. (Σχέσεις τινὲς μεταξὺ τῆς γενικευμένης τυπολογίας καὶ τῆς καθολικῆς ἀλγέβρας) 140
- MAGIROS G. D.—Stability concepts of dynamical systems. Applications to flight dynamics and numerical analysis. ('Επὶ τῶν ὁρισμῶν εὐσταθείας δυναμικῶν συστημάτων. Ἐφαρμογαὶ εἰς τὴν Μηχανικὴν τῶν τροχιῶν καὶ τὴν ἀριθμητικὴν ἀνάλυσιν) 270

- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠ., ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν.— Δείψανα βυθισθέντος συνοικισμού παρὰ τὴν ΒΑ παραλίαν τῆς Λήμνου. (Submarine rests of a settlement near the North East shore of Lemnos) 126
- ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΙΑΚΑΝΤΩΝΗ Α.— Hemipneustes striato-radiatus LESKE var. elevatus SMISSEK ἐκ τοῦ Μαιστριχτίου τῆς Βουλγαρίας. (Notice sur l'Hemipneustes striatoradiatus Leske, var elevatus Smisser du Maestrichtien de Bulgarie) 247
- MITTAS J.— Hypergroupes valués et hypergroupes fortement canoniques. (Διατιμημένοι καὶ ἰσχυρῶς κανονικαὶ ὑπερομάδες) 304
- ΝΙΚΟΛΑΟΥ Μ.— Νεώτεροι ἔρευναι ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν κοιτασμάτων τῆς Κασσάνδρας. (Recent Research on the Composition of the Cassandra Mines Orebodies) 82
- PAPADEAS D. GEORG.— Zur Stratigraphie und Alterstellung der Metamorphphen Serien NE von Athen (Marathon) (Zusammenfassung der Ergebnisse). (Συμβολὴ εἰς τὴν Στρωματογραφίαν καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν ΒΑ τῶν Ἀθηνῶν (Μαραθῶν) μεταμορφωμένων πετρωμάτων). (Περὶ τῆς τῶν πορισμάτων) 10
- PETRASCHECK E. W.— Art und Alter der Tektonik in Mittel - Euböa. (Τὸ εἶδος καὶ ἡ ἡλικία τῆς τεκτονικῆς δομῆς τῆς Μεσημβρινῆς Εὐβοίας) 94
- PYLARINOS O.— Sur un cas spécial de déformation des surfaces réglées gauches. (Περὶ μιᾶς εἰδικῆς περιπτώσεως ἰσομετρικῆς ἀπεικονίσεως εὐθειογενοῦς μὴ ἀναπτυκτῆς ἐπιφανείας ἐπὶ ἄλλης ἐπίσης εὐθειογενοῦς ἐπιφανείας). 313
- PYLARINOS O.— Sur la représentation des surfaces les unes sur les autres avec parallélisme des trièdres principaux. (Περὶ τῆς ἀπεικονίσεως μιᾶς ἐπιφανείας ἐπὶ ἄλλης μετὰ παραλληλίας τῶν πρωτευόντων τριέδρων) 187
- ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ Σ. ΘΩΜΑΣ — Γεωλογικαὶ καὶ κοιτασματολογικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν ὄρσειρὰν τῆς Οἴτης. Τὸ ἀνευρεθὲν βωξιτικὸν κοίτασμα Κοκκινογράφου, ἐν ἑκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Εὐρώπης. (Geologisch-erzlagerstättische Untersuchungen im Gebirgszug Oeta. Die Entwicklung des mittleren Bauxithorizontes zu einem der grössten Bauxitlager Europas) 19
- ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Μ.— Μία περίεργος δίκη, ἐξ ἀφορμῆς ἐορτασμοῦ τῆς 25ης Μαρτίου 1841. (Un procès relatif à la fête nationale en 1841) 117
- SZABÓ A.— Ἐπὶ μιᾶς πρῶτάσεως τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου 186
- ΤΑΤΑΡΗ Α. ΑΘ.— Γεωλογικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν νησίδων Δία - Παξιμάδι - Πεταλίδι (Κρητικὸν Πέλαγος) καὶ Ἀνάες - Μακρὰ - Παχειὰ - Καράβια - Φαλκονέρα - Βελοπούλα (Ν. Αἰγαῖον). (Πρόδρομος ἀνακοίνωσης). (Geological observations on the islands Dia-Paximadi (Sea of Crete) and Ananes-Makra-Pacheia-Karavia-Falconera-Velopoula) (S. Aegean Sea) 58
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ι.— Ἡ οὐσία τῆς Θρησκείας 3
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ι.— Ἔγελος καὶ Ἰωάννης Βενθύλος. (Hegel und Johannes Benthyllos) 70

ΤΟΜΠΡΟΣ Μ.— Ένας Έλλην γλύπτης, ὁ Γεράσιμος Σκλάβος. (Un créateur Grec, Gerasime Sclavos)	102
VOREADOY R.— Sur certaines propriétés des fonctions quelconques entre espaces topologiques (première partie). (Έπι ιδιοτήτων τινῶν τῶν τυχουσῶν συναρτήσεων μεταξύ τοπολογικῶν χώρων) (Μέρος πρῶτον)	297
ΧΑΝΘΑΚΗΣ J.— On a Relation between the Indices of Solar Activity in the Photosphere and the Corona. (Σχέσεις μεταξύ τῶν δεικτῶν τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος εἰς τὴν φωτοσφαῖραν καὶ τὸ ἡλιακὸν στέμμα)	153
ZERVOS P. S.— Products and lengths in halfgroupoids (first part). (Γινόμενα καὶ μήκη εἰς τὰς δομὰς μιᾶς μερικῶς ὥρισμένης ἐσωτερικῆς πράξεως). (Μέρος πρῶτον)	130
ZERVOS P. S.— Products and lengths in halfgroupoids (second part). (Γινόμενα καὶ μήκη εἰς τὰς δομὰς μιᾶς μερικῶς ὥρισμένης ἐσωτερικῆς πράξεως). (Μέρος δεύτερον)	214
ZERVOS S. P.— Products and lengths in halfgroupoids (third part) Remarks. (Γινόμενα καὶ μήκη εἰς τὰς δομὰς μιᾶς μερικῶς ὥρισμένης ἐσωτερικῆς πράξεως). (Μέρος τρίτον)	254

Β — ΕΥΡΕΤΗΡΙΟΝ ΚΑΘ' ΥΛΗΝ

Ἀνακοινώσεις ὑπὸ Ἀκαδημαϊκῶν ἐργασιῶν μὴ μελῶν τῆς Ἀκαδημίας

	σελ.
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ J. Mittas, Hypergroupes valués et hypergroupes fortement canoniques	311
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΙΛΩΝ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ Árpád Szabó, Ἐπὶ μιᾶς προτάσεως τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου	186
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τῶν K. Κονοφάγου, Herman Mus-sche, Τὰ ἑλικοειδῆ πλυντήρια τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὸ Λαύριον, μία ἀπολεσθεῖσα ἑλληνικὴ ἐφεύρεσις	129
ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ K. Κονοφάγου, Ἡ μέθοδος τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῶν μεταλλευμάτων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἰς τὰ ἐπίπεδα πλυντήρια τῆς Λαυρεωτικῆς	129
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ S. P. Zervos, Products and lengths in halfgroupoids (first part)	139
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ G. Bouligand, La Géométrie infinitésimale directe, à partir de ses origines naturelles (pre-mière partie)	269
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ R. Voreadou, Sur certaines propriétés des fonctions quelconques entre espaces topologiques (pre-mière partie)	303
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ G. Bouligand, La Géométrie infinitésimale directe, à partir de ses origines naturelles (seconde partie)	296
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ S. P. Zervos, Products and lengths in halfgroupoids (second part)	222
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ S. P. Zervos, Products and lengths in halfgroupoids (third part) Remarks	258
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Κ. — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ Peter B. Krikelis, Certain relations between generalized topology and Universal Algebra	147
ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ ΘΩΝ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ G. S. Kazandzidis, On sums of like powers of the numbers less than N and prime to N	152
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ M. Νικολάου, Νεώτεραι ἔρευναι ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν κοιτασμάτων τῆς Κασσάνδρας	93
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ Θωμᾶ Σ. Σπηλιάδη, Γεωλογικαὶ καὶ κοιτασματολογικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν ὄροσειρὰν τῆς Οἴτης. Τὸ ἀνευρεθὲν βωξιτικὸν κοίτασμα Κοκκινοβράχου ἐν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Εὐρώπης	33
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τοῦ Georg. D. Papadeas ὑπὸ	

τὸν τίτλον: Zur Stratigraphie und Alterstellung der Metamorphen Serie NE von Athen (Marathon) Zusammenfassung der Ergebnisse)	33
ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Ἀνακοίνωσις τῆς μελέτης τῆς Α. Μαρκοπούλου - Διακαντώνη, Hemipneustes striato-radiatus Leske var elevatus Smisser ἐκ τοῦ Μαιστριχτίου τῆς Βουλγαρίας	252
ΞΑΝΘΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Ἀνακοίνωσις τῆς Μελέτης τοῦ D. G. Magiros, Stability concepts of dynamical systems. Applications to flight dynamics and numerical analysis	283

Ἀμπελουργία

ΒΛΑΧΟΣ Β. Μ. — Μία νέα ποικιλία παραγωγῆς πρωϊμῶν ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν. (Un nouveau cépage de production des raisins de table précoces)	343
--	-----

Ἀρχαιολογία

ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠ., ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ Ν. — Λείψανα βυθισθέντος συνοικισμοῦ παρὰ τὴν ΒΑ παραλίαν τῆς Λήμνου. (Submarine rests of a settlement near the North East shore of Lemnos)	126
---	-----

Ἀστρονομία

ΧΑΝΘΑΚΗΣ J. — On a Relation between the Indices of Solar Activity in the Photosphere and the Corona. (Σχέσεις μεταξὺ τῶν δεικτῶν τῆς ἡλιακῆς δραστηριότητος εἰς τὴν φωτοσφαῖραν καὶ τὸ ἡλιακὸν στέμμα)	153
--	-----

Βιολογικὴ Χημεία

ΙΩΑΚΕΙΜΟΓΛΟΥ Γ., ΚΟΥΤΣΕΛΙΝΗ ΑΝΤ., ΜΟΙΡΑ Κ. — Συγκριτικὴ μελέτη καπνίσματος χασίς καὶ κανναβινολῶν C ¹⁴ . (A comparative study of the action of smoking process on hashish and cannabinols C ¹⁴)	239
--	-----

Γεωλογία

ΚΑΤΣΙΚΑΤΣΟΣ Χ. Γ. — Ἡ ἡλικία τοῦ μεταμορφωμένου συστήματος τῆς Νοτίου Εὐβοίας καὶ ἡ στρωματογραφικὴ διάρθρωσις αὐτοῦ. (L'âge du système métamorphique de l'Eubée méridionale et sa subdivision stratigraphique). (Note préliminaire)	223
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Μ. — Νεώτεροι ἔρευναι ἐπὶ τῆς συστάσεως τῶν κοιτασμάτων τῆς Κασσάνδρας. (Recent Research on the Composition of the Kassandra Mines Orebodies)	82

- PETRASCHECK E. W.—Art und Alter der Tektonik in Mittel - Euböa. (Τὸ εἶδος καὶ ἡ ἡλικία τῆς τεκτονικῆς δομῆς τῆς Μεσημβρινῆς Εὐβοίας) . . . 94
- ΤΑΤΑΡΗ Α. ΑΘ.—Γεωλογικαὶ παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν νησίδων Δία - Παξιμάδι - Πεταλίδι (Κρητικὸν Πέλαγος) καὶ Ἀνάνες - Μακρὰ - Παχειὰ - Καράβια - Φαλκονέρα - Βελοπούλα (Ν. Αἰγαῖον). (Πρόδρομος ἀνακοίνωσης). (Geological observations on the islands Dia-Paximadi (Sea of Crete) and Ananes-Makra-Pacheia-Karavia-Falconera-Velopoula) (S. Aegean Sea) . . . 58

Δημογραφία

- ΒΑΛΛΩΡΑ Β., ΠΟΙΜΕΝΙΔΟΥ Ε.—Ἡ ἔκτασις τῆς ἐν Ἑλλάδι Παιδείας. (The Depth of Education in Greece) 35

Διαφορικὴ Γεωμετρία

- BOULIGAND G.—La Géométrie infinitésimale directe, à partir de ses origines naturelles (première partie). (Ἡ ἄμεσος διαφορικὴ γεωμετρία, ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν αὐτῆς). (Μέρος πρῶτον) 259
- BOULIGAND G.—La Géométrie infinitésimale directe, à partir de ses origines naturelles (seconde partie). (Ἡ ἄμεσος διαφορικὴ γεωμετρία ἀπὸ τῶν φυσικῶν ἀρχῶν αὐτῆς). (Μέρος δεύτερον) 285
- PYLARINOS O.—Sur un cas spécial de déformation des surfaces réglées gauches. (Περὶ μιᾶς εἰδικῆς περιπτώσεως ἰσομετρικῆς ἀπεικονίσεως εὐθελιογενοῦς μὴ ἀναπτυκτῆς ἐπιφανείας ἐπὶ ἄλλης ἐπίσης εὐθελιογενοῦς ἐπιφανείας). 313
- PYLARINOS O.—Sur la représentation des surfaces les unes sur les autres avec parallélisme des trièdres principaux. (Περὶ τῆς ἀπεικονίσεως μιᾶς ἐπιφανείας ἐπὶ ἄλλης μετὰ παραλληλίας τῶν πρωτευόντων τριέδρων) . . . 187

Εἰκαστικαὶ Τέχναι

- ΤΟΜΠΡΟΣ Μ.—Ἕνας Ἕλλην γλύπτης, ὁ Γεράσιμος Σκλάβος. (Un créateur Grec, Gerasime Sclavos) 102

Ἐκθέσεις συμμετοχῆς εἰς συνέδρια καὶ περὶ τοῦ Ἔργου τῆς Ἀκαδημίας καὶ τῶν Ἐπιστημονικῶν αὐτῆς Κέντρων Ἑρευνῶν

- ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ Κ.—Ἐκθεσις περὶ τῆς συμμετοχῆς ὡς ἐκπροσώπου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν εἰς τὸ ἐν Stony Brook τῆς Πολιτείας τῆς Νέας Ὑόρκης συνελθὸν διεθνὲς συνέδριον κρυσταλλογραφίας 244*
- ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ Δ.—Ἐκθεσις τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης . . . 209*
- ΒΑΓΙΑΚΑΚΟΣ Δ.—Ἐκθεσις τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Κέντρου Συντάξεως τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης καὶ τῶν ιδιωμάτων ἐπὶ τῆς ἀπο-

- στολῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ συντάκτου τοῦ Κέντρου κ. Νικ. Κοντοσοπούλου εἰς
Κύπρον πρὸς συγκέντρωσιν γλωσσικοῦ ὕλικου 245*
- ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ Δ.—Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου ἐρεῦ-
νης τοῦ Μεσαιωνικοῦ καὶ Νέου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . . . . 214*
- ΜΑΝΟΥΣΑΚΑΣ Μ. Ι.—Ἐκθεσις πεπραγμένων τοῦ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικοῦ Ἰνστι-
τούτου Βυζαντινῶν καὶ Μεταβυζαντινῶν Σπουδῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . . . . 223*
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ Δ.—Συνοπτικὴ ἔκθεσις τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου Ἑρεῦνης τῆς
Ἑλληνικῆς Λαογραφίας ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου - 30 Νοεμβρίου 1969 . . . . . 212*
- ΦΛΩΡΑΤΟΣ ΧΑΡΑΛ. Σ.—Περίληπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1969 πε-
πραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου Ἐκδόσεως Ἔργων Ἑλλήνων Συγγραφέων ἀπὸ
τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν χρόνων τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως 220*
- ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΕΛ.—Συνοπτικὸν σημεῖωμα περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου
Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . . . . 218*
- ΠΡΕΒΕΛΑΚΗΣ ΕΛ.—Ἐκθεσις περὶ τῆς συνεχίσεως τῆς μικρογραφίσεως ἐγγράφων
τοῦ Foreign Office ἀφορώντων εἰς τὴν νεωτέραν ἑλληνικὴν ἱστορίαν 249*
- THEODORACPOULOS I. N.—Report on the activities of the Academy during
1969 (Translation of the Greek text, pp. 173* - 194*) . . . . .
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Ν.—Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἀκαδημίας κατὰ τὸ
ἔτος 1969 . . . . . 149*
- ΤΟΥΡΤΟΓΛΟΥ Μ.—Συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων ὑπὸ τοῦ Κέντρου
Ἑρεῦνης τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου κατὰ τὸ ἔτος 1969 . . . . . 217*
- ΞΑΝΘΑΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν.—Συνοπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν πεπραγμένων τοῦ Κέντρου
Ἑρευνῶν Ἀστρονομίας καὶ Ἐφαρμοσμένων Μαθηματικῶν κατὰ τὸ χρονικὸν
διάστημα ἀπὸ 1ης Δεκεμβρίου 1968 μέχρι τῆς 30ῆς Νοεμβρίου 1969 . . . . . 221*

Ἐφαρμοσμένα Μαθηματικά

- MAGIROS G. D.—Stability concepts of dynamical systems. Applications to
flight dynamics and numerical analysis. (Ἐπὶ τῶν ὁρισμῶν εὐσταθείας
δυναμικῶν συστημάτων. Ἐφαρμογαὶ εἰς τὴν Μηχανικὴν τῶν τροχιῶν καὶ
τὴν ἀριθμητικὴν ἀνάλυσιν) 270

Θεωρία Ἀριθμῶν

- KAZANDZIDIS S. G.—On sums of like powers of the numbers less than N
and prime to N (Ἀθροίσματα ὁμοβαθμίων δυνάμεων τῶν φυσικῶν ἀριθμῶν
τῶν μικροτέρων φυσικοῦ ἀριθμοῦ $N > 1$ καὶ πρώτων πρὸς τὸν N) 148

Ἱστορία

- ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡ.—Ὁ Λαμαρτίνος καὶ οἱ ἀγωνιζόμενοι Ἕλληνες. (Lamartine et
les combattans Grecs) 72

Ἱστορία Μεταλλογνωσίας

- ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ.— Ἡ μέθοδος τοῦ ἐμπλουτισμοῦ τῶν μεταλλευμάτων τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, εἰς τὰ ἐπίπεδα πλυντήρια τῆς Λαυρεωτικῆς 129
- ΚΟΝΟΦΑΓΟΣ Κ.— Τὰ ἐλικοειδῆ πλυντήρια τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὸ Λαύριον, μία ἀπωλεσθεῖσα ἀρχαία ἐλληνικὴ ἐφεύρεσις 129

Ἱστορία τοῦ Δικαίου

- ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ Μ.— Μία περίεργος δίκη, ἐξ ἀφορμῆς ἐορτασμοῦ τῆς 25ης Μαρτίου 1841. (Un procès relatif à la fête nationale en 1841) 117

Κοιτασματολογία

- ΣΠΗΛΙΑΔΗΣ Σ. ΘΩΜΑΣ — Γεωλογικαὶ καὶ κοιτασματολογικαὶ ἔρευναι εἰς τὴν ὄροσειρὰν τῆς Οἴτης. Τὸ ἀνευρεθὲν βωξιτικὸν κοίτασμα Κοκκινογράφου, ἐν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων τῆς Εὐρώπης. (Geologisch-erzlagerstättische Untersuchungen im Gebirgszug Oeta. Die Entwicklung des mittleren Bauxithorizontes zu einem der grössten Bauxitlager Europas) 19

Λόγοι - Ὁμιλίες

- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΑΜΙΑΚΑΣ — Λόγος ἐπὶ τῇ ἀναλήψει τῆς προεδρίας 374
- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΑΜΙΑΚΑΣ — Χριστιανισμὸς - Ὁρθοδοξία - Ἐθνισμός. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου 1*
- ΑΛΙΒΙΖΑΤΟΣ ΑΜΙΑΚΑΣ — Εἰσήγησις εἰς τὸν ἐορτασμὸν τῆς 21ης Ἀπριλίου 1967 . . . . . 22*
- ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ ΝΟΒΑΣ Γ.— Ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου. Λόγος ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῶν ἑκατὸν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀνδρ. Κάλβου 105*
- ΧΑΡΗΣ ΠΕΤΡΟΣ — Ἡ 28ῃ Ὀκτωβρίου καὶ ὁ κόσμος τοῦ πνεύματος. Ὁμιλία κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 43*
- ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ — Τὸ μήνυμα τοῦ Γκάντι. Ὁμιλία ἐπὶ τῇ 100ῇ ἐπετείῳ τῆς γεννήσεως τοῦ Μαχάτμα Γκάντι 69*
- ΛΟΥΡΟΣ Ν. Κ.— Ἡ εἰλικρίνεια τοῦ ἱατροῦ 361
- ΣΚΑΣΣΗΣ ΕΡΡΙΚΟΣ — Εἰσήγησις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ βιβλίου τοῦ Bernard Weinmann ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἰωάν. Τρικκαλινοῦ. 138*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ν.— Ἐκθεσις ἀπονομῆς τιμητικῶν διακρίσεων κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου 20*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Ν.— Προκήρυξις βραβείων καὶ τοῦ Ἀριστείου Ἱστορικῶν καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Μαρτίου 21*
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ι. Ν.— Προκήρυξις βραβείων (κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου) 195*
- ΤΟΜΠΡΟΣ ΜΙΧΑΗΛ — Τὸ χρονικὸν μιᾶς ἰδεολογικῆς διαμάχης ἐξήκοντα ἐτῶν 1909 - 1969. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Ἀπριλίου 22*

ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Εισήγησις εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ἑθνικῆς ἐπετείου τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1940	42*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Μνήμη Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου. Λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν τῆς 29ης Δεκεμβρίου 1969	143*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Στρατῆ Μυριβήλη	40*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Ἀγγελία τοῦ θανάτου τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου	40*
ΖΕΡΒΑΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ Θ.—Εἰσήγησις εἰς τὸν ἑορτασμὸν ἐπὶ τῇ ἑκατονταετηρίδι τῆς γεννήσεως τοῦ Μαχάτμα Γκάντι	68*

Μαθηματικά

KRIKELIS B. PETER — Certain relations between generalized topology and Universal Algebra. (Σχέσεις τινὲς μεταξὺ τῆς γενικευμένης τυπολογίας καὶ τῆς καθολικῆς ἀλγέβρας)	140
MITTAS J.—Hypergroupes valuées et hypergroupes fortement canoniques. (Διατιμημέναι καὶ ἰσχυρῶς κανονικαὶ ὑπερομάδες)	304
SZABÓ A.—Ἐπὶ μιᾷ προτάσεως τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου	186
VOREADOU R.—Sur certaines propriétés des fonctions quelconques entre espaces topologiques (première partie). (Ἐπὶ ἰδιοτήτων τινῶν τῶν τυχουσῶν συναρτήσεων μεταξὺ τοπολογικῶν χώρων) (Μέρος πρῶτον)	297
ZERVOS P. S.—Products and lengths in halfgroupoids (first part). (Γινόμενα καὶ μήκη εἰς τὰς δομὰς μιᾷ μερικῶς ὁρισμένης ἐσωτερικῆς πράξεως). (Μέρος πρῶτον)	130
ZERVOS P. S.—Products and lengths in halfgroupoids (second part). (Γινόμενα καὶ μήκη εἰς τὰς δομὰς μιᾷ μερικῶς ὁρισμένης ἐσωτερικῆς πράξεως). (Μέρος δεύτερον)	214
ZERVOS S. P.—Products and lengths in halfgroupoids (third part) Remarks. (Γινόμενα καὶ μήκη εἰς τὰς δομὰς μιᾷ μερικῶς ὁρισμένης ἐσωτερικῆς πράξεως). (Μέρος τρίτον)	254

Μετεωρολογία

ΚΑΡΑΠΙΠΕΡΗΣ Ν. Α.—Ἀκτινομετρικαὶ καὶ φωτομετρικαὶ παρατηρήσεις γενόμεναι κατὰ τὴν ἑκλειψιν τοῦ Ἥλιου τῆς 22 ^{ας} Σεπτεμβρίου 1968. (Actinometric and photometric observations made during the eclipse of the Sun, on 22nd of September 1968)	109
---	-----

Παλαιοντολογία

ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΙΑΚΑΝΤΩΝΗ Α.—Hemipneustes striato-radiatus LESKE var. elevatus SMISSER ἐκ τοῦ Μαιστριχτίου τῆς Βουλγαρίας. (Notice sur l'Hemipneustes striato-radiatus Leske, var elevatus Smisser du Maestrichtien de Bulgarie)	247
---	-----

Παρουσιάσεις βιβλίων κλπ.

- ΧΑΡΑΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Γ. Γιανναράκου, *Ἑσωτερικὴ παθολογία καὶ σύγχρονος θεραπευτικὴ* 39*
- ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ ΣΠ. — Παρουσίασις τοῦ συγγράμματος τοῦ Βάσσου Καραγεώργη, *Excavations in the Necropolis of Salamis* 37*
- ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝ. — Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Β. Σταυρίδου, *Ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης ἀπὸ τοῦ 1923 μέχρι σήμερον* 66*
- ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝ. — Παρουσίασις τοῦ βιβλίου του, *Περὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*. 39*
- ΜΠΡΑΤΣΙΩΤΗΣ ΠΑΝ. — Παρουσίασις τοῦ βιβλίου τοῦ Δημ. Κωσταντέλου, *Βυζαντινὴ φιλανθρωπία καὶ κοινωνικὴ εὐημερία* 39*
- ΟΡΛΑΝΔΟΣ ΑΝ. Κ. — Παρουσίασις ἔργου τοῦ καθηγητοῦ Δημ. Εὐαγγελίδου. 384
- ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ — Παρουσίασις τῶν βιβλίων τῶν κ. Bernard Weinmann ὑπὸ τὸν τίτλον *Τὰ ἐδάφη τῆς νήσου τῶν Κυκλάδων Ἀμοργοῦ καὶ ἡ γεωργικὴ ἀξιοποίησις αὐτῆς καὶ Ἡλία Π. Τσουκαλᾶ ὑπὸ τὸν τίτλον Θεωρητικὴ καὶ Πρακτικὴ Ναυτικὴ* 141*

Στρωματογραφία

- ΡΑΡΑΔΕΑΣ D. GEORG. — Zur Stratigraphie und Alterstellung der Metamorphen Serien NE von Athen (Marathon) (Zusammenfassung der Ergebnisse). (Συμβολὴ εἰς τὴν Στρωματογραφίαν καὶ τὴν ἡλικίαν τῶν ΒΑ τῶν Ἀθηνῶν (Μαραθῶν) μεταμορφωμένων πετρωμάτων). (Περίληψις τῶν πορισμάτων) 10

Φιλοσοφία

- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ι. — Ὁ οὐσία τῆς Θρησκείας 3
- ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Ν. Ι. — Ἐγελος καὶ Ἰωάννης Βενθύλος. (Hegel und Johannes Benthylus) 70

Φυσικοχημεία

- ΚΑΡΑΓΟΥΝΙΣ G., ΑΓΑΘΟΚΛΙΣ J. — Über eine Körperklasse organischer Substanzen deren IR-Spektren in hohem Masse vom physikalischen Zustand abhängen. (Περὶ μιᾶς τάξεως χημικῶν οὐσιῶν (κυκλοπολυοξαιθυλένια) μὲ ὑπέρυθρον φάσμα ριζικῶς ἐξαρτώμενον ἀπὸ τὴν φυσικὴν αὐτῶν κατάστασιν) 338

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ - ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΤΟΥ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΩΝ

(Ἀποσπάσματα)

Ἄρθρον 1.

Ἐπιστημονικὰς ἐργασίας ἐνώπιον τῆς Ἀκαδημίας καὶ πασῶν τῶν Τάξεων αὐτῆς δικαιοῦνται νὰ ἀναγινώσκουν, νὰ ἀνακοινώσουν καὶ νὰ παρουσιάξουν τὰ μέλη αὐτῆς, ἰδίως μὲν τὰ ἐπίτιμα, τὰ ἀντεπιστέλλοντα καὶ τὰ πρόσεδρα καὶ οἱ ξένοι ἑταῖροι, ἰδίως δὲ καὶ ξένας μόνον τὰ τακτικά μέλη.

Ἄρθρον 10.

§ 3, α'. — Αἱ διὰ τὰ «Πρακτικά τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν» προοριζόμεναι ἐπιστημονικαὶ ἀνακοινώσεις δεόν νὰ εἶναι πρωτότυποι καὶ νὰ μὴ ἔχουν ὑποβληθῇ προηγουμένως πρὸς ἀνακοίνωσιν ἢ δημοσίευσιν εἰς ἄλλα ἐπιστημονικὰ σωματεῖα ἢ περιοδικὰ τῆς Ἑλλάδος ἢ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἀπαγορεύεται ἀπολύτως ἡ δημοσίευσιν. Μετὰ τὴν ἀνακοίνωσιν μελέτης τινὸς ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ἐπιτρέπεται ἡ δημοσίευσιν αὐτῆς καὶ εἰς ἄλλα περιοδικὰ, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅμως, α') ὅτι θὰ δηλοῦται ὅτι πρόκειται περὶ ἀνακοινώσεως γενομένης ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ Ἀθηνῶν καὶ β') ὅτι πάντως αὕτη θὰ δημοσιεύεται καὶ εἰς τὰ Πρακτικά αὐτῆς.

§ 5'. — Αἱ εἰς τὰ «Πρακτικά» δημοσιευόμεναι διατριβαὶ δὲν δύνανται νὰ ὑπερβαίνουν αἱ μὲν τῶν τακτικῶν μελῶν καὶ τῶν ξένων ἑταίρων τὰς 12 σελίδας, αἱ τῶν προσέδρων καὶ ἀντεπιστελλόντων τὰς 9, αἱ δὲ τῶν μὴ μελῶν τὰς 6 σελίδας. Εἰς ἐξαιρετικὰς μόνον περιπτώσεις δύνανται αὗται νὰ καταλάβουν ἐν τῷ πολὺ τυπογραφικὸν φύλλον, τῇ ἐγκρίσει τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Δημοσιευμάτων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτὸς κειμένου ἐπὶ χάρτου στυλποῦ πινάκων τῶν δαπάνῃ τῆς Ἀκαδημίας ἐκτυπούμενων δὲν δύναται νὰ ὑπερβαίῃ τοὺς τέσσαρας μὲν διὰ τὰ τακτικά, τοὺς τρεῖς δὲ διὰ τὰ πρόσεδρα καὶ ἀντεπιστέλλοντα μέλη καὶ τοὺς δύο διὰ τὰ μὴ μέλη. Οἱ πέρα τῶν ἀριθμῶν τούτων πίνακες θὰ ἐκτυποῦνται δαπάνῃ τῶν συγγραφέων.

§ 6, § 7'. — Τὰ πρὸς διόρθωσιν παραδιδόμενα εἰς τὸν συγγραφέα ἀνακοινώσεως ἢ εἰς τὸν ἀνακοινώσαντα Ἀκαδημαϊκὸν τυπογραφικὰ δοκίμια πρέπει νὰ ἐπιστρέφονται εἰς τὸ Γραφεῖον Δημοσιευμάτων ἐντὸς ὁκτώ το πολὺ ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς παραδόσεως αὐτῶν, συνυπολογιζομένης. Εἰς περίπτωσιν μὴ ἐγκαίρου ἐπιστροφῆς αὐτῶν καὶ καθυστέρησεως, κατόπιν ὑπομνήσεως, τὸ κείμενον θὰ δημοσιεύεται ὡς κατετέθη.

§ 7'. — Τὴν ὀρθογραφίαν τῆς γλώσσης τῶν ἑλληνιστῶν συντεταγμένων ἀνακοινώσεων ἢ τῶν περιλήψεων τῶν ξενογλώσσων ἀνακοινώσεων ρυθμίζει ἡ Ἀκαδημία.

§ 7, β'. — Ἡ Ἀκαδημία προσφέρει δωρεὰν εἰς τὸν συγγραφέα ἀνακοινώσεως ἑκατὸν πεντήκοντα (150) ἀνάτυπα, ἐφ' ὅσον οὗτος δηλώσῃ τοῦτο κατὰ τὰ ἐν τῷ προηγουμένῳ ἐδαφίῳ ὀριζόμενα. Ἐκτὸς τῶν ἀνατύπων τούτων, ὁ συγγραφεὺς δύναται νὰ ζητήσῃ ἰδίᾳ δαπάνῃ τὴν χορήγησιν μέχρι πεντακοσίων (500) ἀνατύπων. Διὰ μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἀνατύπων ἀπαιτεῖται ἐγκρίσις τῆς Συγκλήτου, εἰς ἣν εἰσάγεται τὸ ζήτημα, ἐφ' ὅσον μόνον ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐσημειούτο ἤδη ἐπὶ τῶν κατατεθέντων χειρογράφων τῆς ἀνακοινώσεως καὶ δὲν ἐδηλώθη μετὰ τὴν κατάθεσιν αὐτῆς.

